THE PASSIONS OF THE MIND
Irving Stone
1971

TURNUL NEBUNILOR

Se mişcau vioi în sus, pe potecă, siluetele lor tinere şi zvelte înaintând în pas cadenţat. În poiana din apropiere licăreau floricele galbene care contrastau plăcut cu verdele ierbii. Deşi florile multicolore, cu petale de mătase muriseră după Paşti, erau o mulţime de buruieni, primule şi măceşi, care aşterneau un covor vesel pe sub mesteceni.

Bărbatul nu era foarte înalt, abia dacă măsura un metru şaptezeci când stătea drept. Însă simţea că are exact statura potrivită pentru fata care păşea cu graţie alături de el. Aruncă pe furiş o privire spre profilul Marthei Bernays, cu bărbia ei puternică, cu nasul şi fruntea bine conturate. Îi venea greu să creadă ceea ce se întâmplase. Avea numai douăzeci şi şase de ani, era pasionat de munca de cercetare de la Institutul profesorului Brücke şi numai după cinci ani îşi putea permite să iubească, iar de căsătorie îl despărţeau zece ani încheiaţi. Fusese un student mediocru la chimie, dar învăţase că dragostea şi timpul calendarelor nu se pot amesteca.

— Imposibil. Nu-mi vine să cred că mi s-a întâmplat tocmai mie lucrul ăsta! spuse bărbatul.

Fata se întoarse mirată spre el. Lumina din crâng părea blândă pentru că mestecenii cenuşii ca nişte elefanţi îşi pierduseră crengile de jos şi umbrele mari de frunze îi apărau de razele soarelui. Poate că tocmai umbra molatică a arborilor din crângul de la Mödling dădea un farmec aparte chipului Marthei. Fata nu se considera frumoasă, dar lui i se părea extrem de atrăgătoare cu ochii ei mari verzui-cenuşii. Avea o fire blândă, sensibilă, priviri pătrunzătoare şi spirit de independenţă. Părul ei castaniu, des, era despărţit printr-o cărare pe mijlocul capului şi pieptănat apoi după urechi. Avea un nas frumos, puţin cârn şi o gură încântătoare, sau cel puţin aşa considera el, cu buze roşii, pline. Bărbia părea neobişnuit de voluntară pentru un chip atât de blând.

— Ce ţi se pare imposibil?

Ajunseseră la o cotitură a potecii unde razele soarelui străpungeau acoperişul verde.

— Am vorbit cu glas tare? Probabil că e din cauza liniştii din pădure. Trebuie să fiu mai atent.

Se aşezaseră pe o stâncă ce domina un mic platou aflat la mijlocul drumului, de unde puteau să admire priveliştea asupra aşezării Mödling care se întindea la picioarele lor. De la orchestra care cânta în Kurpark se auzeau

frânturi de melodie. Mödling era un orăşel încântător, aflat la distanţă de o oră cu trenul de Viena. Devenise o staţiune la modă pentru vienezi: acoperişurile de ţiglă străluceau în soarele de iunie. Mai departe, viile se căţărau pe pante, purtând ciorchinii grei şi umflaţi al căror vin nou avea să facă deliciul vienezilor primăvara următoare în vestitele *Heurigen Stüberln* din Grinzing.

Martha Bernays venise în vizită la nişte prieteni de-ai familiei care aveau o casă pe Grillparzergasse din Mödling. Sigmund luase în dimineaţa aceasta Südbahn-ul, trenul de sud de la Viena. Se plimbaseră prin Piaţa Împăratul Franz Joseph, cu statuia frumos ornamentată şi aurită, ridicată în memoria victimelor ciumei – Pestsäule, trecuseră apoi pe Hauptstrasse pe lângă vechea primărie cu ceasul ei şi spirala în formă de bulbi de ceapă suprapuşi. O luaseră apoi pe Pfarrgasse, pe lângă biserica Sf. Othmar care se înălţa mult deasupra oraşului. În faţa bisericii se afla un turn rotund de piatră.

— Seamănă cu un baptisteriu italian, remarcă Martha, dar cei din Mödling susţin că este un osuar foarte vechi. În calitate de doctor în medicină, poţi să-mi spui cum aruncau acolo oasele fără carnea de pe ele?

— Ca doctor începător, lipsit de orice experienţă, îţi mărturisesc că n-am nici cea mai vagă idee. Dar ce-ar fi să scrii tu o lucrare ştiinţifică pe tema asta? Aş putea s-o prezint Facultăţii de Medicină şi să cer să ţi se acorde diploma. Ţi-ar plăcea să fii doctoriţă?

— Nu, vreau să fiu gospodină la casa mea şi mamă cu o jumătate de duzină de copii.

— Nu ai ambiţii ieşite din comun. În mod normal n-ar trebui să întâmpini prea mari greutăţi în realizarea lor.

Ochii aveau un fel anume de a deveni verzi ca smaraldul când priveau spre adâncul pădurii.

— De fapt, n-aş vrea să am probleme după realizarea lor. Nu-mi doresc decât să-mi iubesc soţul şi să trăiesc în linişte cu el o jumătate de veac.

— Eşti o ambiţioasă, Martha.

O cunoştea de prea puţin timp ca să poată enumera toate calităţile care o făceau să-i fie dragă, dar acum se simţea fermecat de vocea ei. Martha avea douăzeci şi unu de ani. Era din Hamburg, cel mai mândru din toate oraşele hanseatice. Vorbea germana literară, curată, precisă, atât de diferită de graiul lejer, grăbit al vienezilor, un *Schlamperei* propriu lor. Martha îi explicase de ce îşi păstrase dicţia aceasta atât de pură, deşi colegele ei de şcoală o învinuiau că este arogantă, îngâmfată şi mândră, acuzaţii pe care le formulează în mod curent vienezii împotriva burghezilor puternici, prosperi, mândri şi liberi de la Hamburg. Tatăl Marthei, Berman Bernays, lucrase timp de zece ani ca asistent deosebit de apreciat al vestitului economist Lorenz von Stein de la Universitatea din Viena, până când murise pe neaşteptate, cu doi ani şi jumătate în urmă, în 1879.

— Când m-am dus pentru prima oară la şcoală, la Viena, aveam opt ani, îi spuse Martha lui Sigmund. Bineînţeles că am copiat imediat pronunţia colegelor mele de clasă. În loc de *Stadt* spuneam *Sch-tadt,* în loc de *Stein* – *Sche-tein.* Tatăl meu m-a luat la el în birou şi mi-a spus: „Micuţo, tu nu

vorbeşti limba germană. Nu se spune *Sscch-tadt* sau *Sscch-tein,* ci *S-tadt* şi *S-tein.* Asta este germana adevărată." În ziua următoare le-am spus părinţilor mei că ni se servise o prăjitură nouă, numită *Schtrudel.* Tata a spus: „Nu ştiu ce este asta, dar, indiferent ce ar fi, îi vom spune *S-trudel".* Colegele mele de clasă au decis, în cele din urmă, că era vorba de un defect asemănător balbismului, pentru care se cuvine să fiu compătimită.

Şi-au continuat plimbarea pe o potecă ce şerpuia printre copacii marcaţi cu dungi de diferite culori, în aşa fel încât turiştii să nu se rătăcească în pădurea splendidă şi deasă care se întindea la sud-est de Viena. Poteca era acoperită cu cetină alunecoasă, şi Sigmund o ţinea pe Martha de cot ca să nu cadă. Acum soarele era fierbinte, însă din straturile de cetină se ridica un miros îmbătător de răşină. De undeva, de sus, se auzi o chemare:

— Alo! Unde sunteţi? Mai repede, leneşilor!

Îşi imaginau că Eli, fratele Marthei, mai în vârstă decât ea cu un an şi jumătate, o luase înainte ca să nu-i inoportuneze. În realitate, Eli avea o adevărată pasiune pentru ocolişuri şi trebuia să umble de două ori mai repede decât toţi ceilalţi pentru a străbate aceeaşi distanţă.

Mai aveau de mers un sfert de oră până în creastă. De acolo aveau o privelişte încântătoare: Kallenberg – socotit muntele Vienei – se înălţa la vreo cincisprezece kilometri spre nord, stând de strajă oraşului.

Sub coroanele îngemănate ale copacilor se afla o micuţă cafenea; grupurile de excursionişti veniţi în familie duminica se aşezau pe bănci la mese rustice şi beau cafea sau bere. Sigmund descoperi o măsuţă cu tăblia de piatră şi cu scaune împletite şi comandă trei sticle de *Kracherl* cu aromă de zmeură. Eli înghiţi limonada pe nerăsuflate, sări imediat în picioare ca un ţap şi plecă în căutarea altor poteci. Le aruncă peste umăr în ultima clipă:

— Să nu hoinăriţi prin pădure. O să mă întorc să vă iau.

2

Şedeau cu feţele întoarse spre soarele blând, a cărui căldură le lipsea aşa de mult în timpul asprei ierni vieneze.

Sigmund întinse braţul şi puse mâna cu palma în sus în mijlocul mesei. Fata îşi lăsă uşor mâna într-a lui. Palma ei era răcoroasă, liniştită, cu pielea proaspătă şi umedă în încleştarea lui. Martha îl privi de aproape, drept în ochi, pentru prima oară. Deşi familiile lor se cunoşteau, ea şi cu Sigmund se întâlniseră pentru prima oară cu aproape două luni în urmă. Sigmund avea un nas puternic, cam osos, care-i domina figura, părul negru, des şi lucios, pieptănat într-o parte, spre urechea dreaptă. Purta bărbuţă şi mustaţă. Avea o frunte înaltă, ochi negri, mari, puţin saşii, care îi luminau faţa atrăgătoare.

— Vorbeşte-mi despre munca dumitale. Nu vreau să par indiscretă, dar nu ştiu despre dumneata decât că eşti tehnician preparator la laboratorul de fiziologie al profesorului Brücke.

— Da, eu prepar lamele pentru prelegerile profesorului. Îşi trase scaunul mai aproape şi picioarele acestuia scrâşniră pe pietriş. Să încep cu începutul sau cu sfârşitul?

— Cu începutul, aşa cum e firesc.

— Primii mei patru ani de studii medicale nu au fost străluciți, cu excepția perioadei în care, pe când aveam douăzeci de ani, profesorul meu de zoologie, *Herr* Carl Claus, m-a trimis de două ori la Triest, unde înființaseră o stațiune experimentală de zoologie. Am lucrat atunci la structura gonadică a țiparilor.

— Ce înseamnă „gonadic"?

Eli veni în pas rapid spre ei, strigând:

— Gata, e timpul să pornim înapoi! şi dispăru aproape imediat în umbra pădurii. Martha şi Sigmund îl urmară fără tragere de inimă, pornind pe poteca verde. Câteva clipe mai târziu dădură peste un copac căzut de-a curmezişul cărării. Sigmund o ajută să treacă peste trunchiul gros. Şi nu se putu abține să nu observe că fata avea glezne zvelte, elegante. Drumul coti brusc, şi cei doi tineri se treziră într-o poiană înecată în soare, care lumina o prăpastie. Tăietorii de lemne stivuiau butucii cu precizie matematică în şiruri de o sută douăzeci de centimetri.

— Ce bine ar fi, murmură el, dacă am putea şi noi să ne aranjăm zilele şi rezultatele vieții aşa cum îşi stivuiesc buştenii aceşti tăietori de lemne.

— Şi nu putem?

— Putem oare? Să fie posibil? Eu aşa cred, Martha. Cel puțin aşa sper. Este în firea mea să iubesc ordinea şi să fug de haos.

Merseră un timp în tăcere. Întrebările de mai înainte rămăseseră parcă suspendate deasupra lor. Dacă Sigmund refuza să-i răspundă, nu intenționa să mai abordeze problema însă, dacă o trata ca pe o persoană egală în grad cu el, Martha avea să-şi dea seama că o judecase şi o găsise pe potriva lui. Sigmund începu să vorbească pe tonul calm, academic, pe care îl folosea atunci când mediciniştii mai tineri veneau la el la consultații.

— Dicționarul defineşte gonada ca o „glandă sexuală nediferențiată, care conține şi ovulul şi spermatozoidul". Sarcina mea era să localizez testiculele țiparului. Numai un singur om, dr. Syrski, a găsit nişte vagi urme. Trebuia ca eu să confirm sau să infirm descoperirea lui.

Martha fu cât pe-aci să se împiedice când el rostise cuvântul „testicule", dar se ținu bine. Se întoarse spre el şi întrebă:

— Ce este aşa de important în localizarea testiculelor unui țipar? Şi de ce n-au fost descoperite acum o mie de ani?

— Bună întrebare. Îşi strecură uşor brațul pe sub al ei. Numai că în sezonul de împerechere nu există nici o modalitate de a identifica organul masculin. Înainte să se împerecheze, țiparii se duc în mare. Nimeni nu i-a prins niciodată asupra faptului. Până acum nu s-a găsit un țipar mascul matur. Dar poate că lucrul acesta nu a interesat pe nimeni.

— Şi dumneata ai găsit ceea ce căutai?

— Aşa cred. Dr. Syrski a avut dreptate şi eu am contribuit la demonstrarea teoriei lui. Profesorul Claus a citit lucrarea mea la o întâlnire a Academiei de

Ştiințe şi a publicat-o după aceea în *Buletinul* Academiei. Asta a fost acum cinci ani. Nimeni nu mi-a contestat descoperirea.

În vocea lui se simțea o notă de mândrie, ca şi când cel mai bun lucru pe care ar fi putut să-l facă un om pe lumea aceasta ar fi fost să muncească conştiincios. Aprobarea care se citea în ochii ei îl îndemnă să continue. Se trezi că îşi expune convingerile intime cu naturalețe, aşa cum nu mai comunicase niciodată cu o femeie, tânără sau vârstnică.

— Întreaga problemă depăşeşte aplicația practică a teoriei profesorului Claus cu privire la hermafroditismul la animale, deşi se pare că țiparul ar intra în această categorie. Cercetarea ştiințifică trebuie să se desfăşoare în afara moralei convenționale. În ştiință, ignoranța este dăunătoare şi cunoaşterea e benefică. Noi am apărut pe această lume cu mult timp în urmă – Charles Darwin sugerează că este vorba de câteva milioane de ani. La început nu ştiam nimic despre forțele care ne înconjurau. Dar în toate aceste milioane de ani, creierul omenesc a alungat puțin câte puțin ignoranța, acumulând înțelepciune câştigată cu multă trudă. Aceasta este cea mai mare aventură a omenirii: să găsească ceva ce nu s-a mai ştiut sau nu s-a înțeles mai înainte. Nu fiecare cunoştință nouă trebuie neapărat să aibă o aplicabilitate în practică, cel puțin nu pe moment. Este o victorie suficientă dacă am descoperit ceva şi am reuşit să confirmăm acest lucru pe bază de documente, împrăştiind o părticică din întunericul care domnea acolo mai înainte.

Fu rândul ei să se întindă şi să-l apuce de mână: o mână caldă, osoasă, noduroasă, tremurând de emoție în fața viziunii pe care încercase s-o schițeze pentru noua sa prietenă.

— Mulțumesc. Nimeni n-a mai discutat cu mine asemenea lucruri. Mă face să mă simt... ca o persoană importantă. Nu, ca un adult. N-ai fi putut să-mi oferi un cadou mai prețios nici dacă l-ai fi cumpărat pe Kärntner Strasse.

Se întoarseră la timp în casa de pe Grillparzergasse, pentru *Jause,* cafeaua de după-amiază. Sigmund şi Martha preferau să bea cafeaua în grădină. Eli rămase înăuntru cu gazdele. În grădina micuță, împrejmuită de ziduri din spatele casei se simțea parfumul greu al teilor înfloriți. Martha aduse un platou plin cu flori de soc prăjite în aluat. Se aşeză alături de el pe banca rustică. Sigmund îi urmărea brațele şi umerii care se mişcau grațios pe sub rochia uşoară de batist cafeniu cu guler alb mare, în timp ce ținea cu îndemânare ambele ceainice – şi pe cel cu cafea, şi pe cel cu lapte. Alături se afla un bol mare de argint plin cu alune.

— Uite, exclamă ea, o *Vielliebchen,* o alună dublă. Acum trebuie să facem schimb de cadouri.

— Îmi plac semnele care prevestesc viitorul, mai ales dacă sunt de bun augur. Aşază-te mai aproape de mine, dacă vrei să-mi oferi ceva mai mult decât un cadou cumpărat de la Graben.

Martha îi împlini voia, astfel că, dacă se apleca puțin, umerii lor se atingeau. Ochii lui Sigmund înotau în lacrimi de bucurie. O iubea pe fata aceasta, deşi până atunci simțise numai o dată ce înseamnă dragostea. Părinții îl trimiseseră într-o vacanță la Freiberg. Avea şaisprezece ani pe atunci şi

stătea la nişte prieteni vechi ai familiei, pe nume Fluss. Sigmund se îndrăgostise până peste cap de fiica lor, Gisela, în vârstă de cincisprezece ani. Se plimbase cu ea prin pădurea pitorească, visând la viața frumoasă pe care aveau s-o ducă după căsătorie. Dar nu-i spusese nici un cuvânt Giselei, şi gândurile la frumoasa fată îi zburaseră din minte când se întorsese la Viena şi se lăsase angrenat în vârtejul emoțiilor penultimului an de la Sperlgymnasium. Învăța împreună cu un coleg spaniola ca să-l poată citi pe *Don Quijote* al lui Cervantes în original.

Nu îndrăznea să-i vorbească Marthei despre dragostea lui. Era prea curând, nu se cunoşteau decât de şapte săptămâni şi ar fi putut să-l suspecteze de superficialitate. Şi apoi, nu-i oferise nici un fel de încurajare. Sigmund îi murmură la ureche:

— Cupa mea s-a golit.

— E un citat din psalmi.

— Tata obişnuia să-mi citească din psalmi când eram mic. „Tu pregăteşti o masă pentru mine în prezența duşmanilor mei. Tu îmi ungi capul cu ulei..."

— Ai duşmani?

— Numai pe mine însumi.

Râsul ei încântat îi răsună în urechi precum clopotele de la St. Stephanskirche. Simțea că nu-şi mai poate stăpâni avalanşa emoțiilor.

— Am să-ți vorbesc despre un semn adevărat. Îți aminteşti prima seară când te-am cunoscut, când m-am întors acasă cu o întreagă bibliotecă de cărți sub braț, nerăbdător să ajung în camera mea ca să mă cufund în lectură cel puțin patru ore? Dar tu erai acolo, la masa din sufragerie, împreună cu surorile mele, şi spuneai lucruri de bun-simț în timp ce curățai un măr cu degetele tale delicate. Am fost atât de tulburat, încât m-am oprit brusc din zborul meu şi m-am aşezat alături de voi.

— Din cauza mărului. Îți sugerează Grădina Edenului.

— Era pentru prima oară când nu mă rezumam doar să dau din cap către prietenele surorilor mele. Aveam senzația că de pe buzele tale picură petale de trandafiri şi perle, aşa cum se spune despre prințesa din poveste, şi nu eram sigur dacă la tine prevalează bunătatea sau inteligența.

Sigmund nu anticipase reacția ei la ceea ce alte fete ar fi putut considera un avânt romantic, un zbor al fanteziei. Roşeața îi acoperi imediat pomeții, apoi păli brusc şi în ochii ei străluciră lacrimi. Întoarse capul într-o parte. Când se uită din nou la el, ochii ei îl priveau cu seriozitate.

— De cât timp eşti la universitate?

— De aproape nouă ani.

— Îți mai aminteşti de ziua când ne-am plimbat în Prater cu mama? Când ne-am întors acasă, am întrebat-o pe sora mea Minna: „De ce s-a interesat *Herr* dr. Freud de persoana mea?". Acum mi-a venit mie rândul. Eşti doctor în medicină, dar nu practici. Cum vine asta?

Sigmund se ridică brusc în picioare şi începu să se plimbe agitat prin grădină. Pentru el era important ca Martha Bernays să-i înțeleagă raționamentul şi să fie de acord cu alegerea lui. Aceasta şedea liniştită, cu

mâinile în poală, privind în sus spre el cu o expresie serioasă şi receptivă.

— Este adevărat că am obținut diploma de medic, însă trebuie să recunosc că am fost cam nepăsător şi am prelungit cu trei ani durata studiilor; dar chiar şi atunci le-am abandonat numai pentru că prietenii şi cunoştințele mele de la universitate începuseră să mă acuze că sunt leneş sau împrăştiat.

— Pari o persoană cu o mare putere de concentrare.

— Numai atunci când fac ceva ce îmi place. Am studiat timp de cinci ani la Şcoala de Medicină pentru că era cea mai bună modalitate de a obține cunoştințe ştiințifice temeinice. Cred că avem cea mai bună şcoală medicală din Europa. În ultimii doi ani am lucrat „cu normă întreagă" la Institutul de Fiziologie al profesorului Brücke. Brücke este unul din fondatorii acestuia, alături de Helmholtz, Du Bois şi Ludwig, precursorii fiziologiei moderne. Sub îndrumarea lui am elaborat patru lucrări ştiințifice originale şi am publicat câteva articole pe marginea acestora. În 1877, înainte să împlinesc douăzeci de ani, am scris o lucrare despre originea terminațiilor nervului posterior din măduva spinării la amocete. În anul următor mi-am publicat descoperirile legate de ganglionii spinali şi de măduva spinării la petromizone. Un an mai târziu, *Centralblatt für die medizinische Wissenschaften* mi-a publicat observațiile cu privire la una din metodele de prelevare a țesutului nervos.

Martha zîmbi în fața acestei combinații de exuberanță tinerească şi terminologie tehnică precisă.

— Am mai făcut un studiu asupra structurii fibrelor nervoase şi a celulelor nervoase la racul de apă dulce. Acesta este genul de lucrări la care mă pricep cel mai bine. În plus, o asemenea muncă îmi oferă cele mai mari satisfacții: în fiecare zi aflăm câte ceva nou despre organismele vii. N-am avut niciodată intenția să îngrijesc pacienți. Ştiu cât de nobil este să alini suferințele semenilor tăi, dar prin cercetările efectuate în laborator şi prin acumularea unor cunoştințe mai ample asupra mecanismelor care pun în funcțiune corpul omenesc, sau care îl împiedică să funcționeze, putem găsi modalități de eradicare a unor boli.

— Ai putea să-mi dai un exemplu?

— Da. Profesorul Robert Koch de la Şcoala de Medicină din Berlin a prezentat anul acesta dovada descoperirii bacilului care provoacă tuberculoza. Apoi mai este profesorul Louis Pasteur, de la Sorbona din Paris, care a izolat acum doi ani germenele ce provoacă holera găinilor. De asemenea, le-a inoculat un ser oilor împotriva antraxului, o boală mortală. Lucrând pe baza unei formule asemănătoare, am putea eradica holera la oameni. Şi ar mai fi şi ungurul acela, dr. Ignaz Semmelweis, care a absolvit facultatea noastră de medicină în 1844. Semmelweis a descoperit de unul singur cauza febrei puerperale, febra lăuzelor, care ucidea un mare procent din paciente. Doctorii de la spitalul nostru general, împreună cu Colegiul Medical, l-au condamnat pentru obstinația demersurilor lui, însă în lumea întreagă trăiesc mii şi mii de mame pentru că Ignaz Semmelweis s-a dovedit un cercetător imperturbabil şi un redutabil om de ştiință.

Vocea lui răsuna puternic în grădină, chipul îi strălucea, ochii negri ardeau

de emoție. Martha vorbi blând:

— Încep să înțeleg. Speri ca prin munca dumitale în laborator să contribui la eradicarea altor boli.

— O sumedenie de boli nu sunt provocate de microbi sau de viruşi cunoscuți de noi. Doctorul nu-i poate oferi pacientului decât îngrijire şi întreaga sa compasiune. Dar te rog să nu mă înțelegi greşit, nu mă consider un Koch, Pasteur sau Semmelweis. Ambițiile mele sunt mult mai modeste. Cea mai mare parte a tratamentelor se bazează pe munca a sute de cercetători, fiecare având contribuția sa măruntă. Fără aceste crâmpeie de cunoştințe sedimentate unele peste altele, ultimul descoperitor n-ar putea să afle care este dramul spre tratamentul corect. Vreau să-mi petrec viața ca unul dintre aceşti cercetători.

Eli scoase capul pe uşa din spate şi strigă:

— Soarele e la asfințit. E timpul să ne luăm rămas-bun şi să pornim spre gară.

Începură să-şi strângă lucrurile. Martha se înălță pe călcâie ca să rupă o crenguță de tei şi s-o ducă acasă. Stăteau foarte aproape unul de altul, Martha cu ambele brațe în aer. Sigmund aruncă o privire spre uşă, să se asigure că nu sunt văzuți.

„Acum e momentul, îşi spuse el. Dar cu grijă, cu mare grijă. Dacă nu este pregătită, dacă nu a început să mă iubească, ar putea să se simtă jignită."

Deşi nu-i separau decât câțiva centimetri, i se păru că a trecut o veşnicie până când reuşi să străbată distanța dintre ei. Martha rupsese deja crenguța, dar nu lăsase brațele în jos. Ochii ei erau încă măriți sub impresia celor auzite de la el. Respira adânc, cu buzele uşor întredeschise. Oare o să vină în întâmpinarea lui? Nu era sigur. Dar Martha părea atât de plină de viață, de drăgălaşă, de caldă şi de fericită!

Încet, cu mari precauții, astfel încât să se poată opri în orice clipă fără să-şi dea în vileag intențiile, întinse mâinile, le aşeză în jurul taliei ei zvelte şi o trase spre el. Cu buzele aproape de ale lui, Martha coborî uşor brațele înconjurându-i gâtul ca o cunună din flori de tei. Buzele lui se întâlniră cu ale ei, vii şi palpitând de seva dulce a vieții.

3

În dimineața zilei de luni părăsi locuința părinților săi din Districtul Doi al Vienei puțin după ora şapte. În exuberanța lui, trânti destul de zgomotos în urma sa uşa cu numărul 3. *Hausmeister*-ul, portarul, încă nu închisese gazul de la lămpile de pe scară, măsură binevenită pentru securitatea lui, căci cobora treptele câte două odată, fără să se țină de balustrada din fier forjat ornamentat. O cotitură bruscă a scării îl conduse în holul de la intrare, împodobit cu stucaturi şi arabescuri şi, de aici, direct în stradă. Cea mai mare parte a caselor din Districtul Doi – unde familia Freud locuia din 1860, când

venise de la Freiberg, din Moravia, acum douăzeci şi doi de ani, împreună cu Sigmund, pe atunci în vârstă de patru ani – aveau un etaj şi jumătate şi reprezentau nişte clădiri modeste, cu ferestre şi uşi de lemn. Acesta era cel de-al patrulea domiciliu, unde ajunseseră trudind din greu după eşuarea afacerii respectabile inițiate de Jakob Freud în Moravia. Era cea mai solidă casă din cartier şi se afla în apropiere de colțul cu Taborstrasse, pe strada largă, mărginită de copaci care purta numele Kaiserului Josef şi lega grădina franceză de la Augarten cu promenadele şi pajiştile somptuoase din Prater, itinerariul preferat al curții regale. Sigmund îi văzuse adesea pe împăratul Franz Josef şi pe membrii strălucitoarei sale suite călărind sau plimbându-se în trăsurile franțuzeşti elegante, crem-aurii.

Porni voiniceşte pe traseul obişnuit care echivala cu o oră de mers pe jos, şi trase în piept aerul proaspăt al dimineții de primăvară ca pe un elixir. După ce trecu de farmacia Zum Hl. Josef, cu vitrina înțesată de borcănele ornamentale, coti spre stânga pe Taborstrasse, trecând pe lângă magazinele elegante, cafenelele şi restaurantele amenajate cu ocazia Expoziției universale de la Viena din 1873 şi care prosperaseră ulterior. La intersecția cu Obere Augartenstrasse se vedeau printre copaci pavilioanele franțuzeşti din parc. La colțul cu Grosse Pfarrgasse se înălța o clădire cu patru niveluri, al cărei ultim etaj era susținut de trupurile de ghips a două amazoane cu sâni eroici şi coafura clasică a femeilor din Grecia.

Sigmund se înclină ceremonios fără să se oprească din mers şi murmură:

— *Küss' die Hand!*

Chicoti vesel amintindu-şi de imobilul prietenului său, dr. Adam Politzer, de pe Gonzagagasse, cu cei doi stâlpi de susținere care erau, de fapt, statuile a două vieneze sumar îmbrăcate, late în şolduri şi cu pieptul bogat, coafate în aşa fel încât să semene cu femeile de la Curtea lui Cezar. Printre studenții de la universitate circula o glumă: „Învățăm mai multă anatomie din arhitectura vieneză decât din manualele noastre de medicină".

Grăbi pasul spre Haidgasse şi, odată ajuns aici ridică privirea spre clădirea lui preferată, în vârful căreia se afla o spirală în formă de bulb care lui i se părea de sorginte orientală. După ce trecu de următorul jalon, reprezentat de spitalul de copii Leopoldstädter, o luă la stânga pe Tandelmarktgasse, printre atelierele şi depozitele sale, ferindu-se din calea atelajelor ieftine şi a *Einspänner*-elor, trăsurici ieftine, cu un singur cal, foarte numeroase în primele ore ale dimineții. Se amestecă cu şuvoiul de oameni care se îndreptau spre locurile lor zilnice de muncă, spre centrul vechiului pod de scânduri străjuit de gheretele vameşilor care păzeau la fiecare intrare. În acest loc, aflat la jumătatea drumului între locuința sa şi Institutul de Fiziologie, făcea un scurt popas. Era unul din puținele momente de contemplare pe care şi le permitea, cufundat în gânduri şi cu privirea ațintită asupra apelor mişcătoare ale Dunării, sau *Donau Kanal,* cu malurile flancate de plopi şi sălcii.

Întrevederea din dimineața aceasta cu profesorul Ernst Wilhelm Ritter von Brücke avea să fie crucială. Se întreba singur: „De ce am amânat-o atâta timp?". Dar ştia răspunsul. Se hotărâse de mult: voia să rămână aici şi să urce

toate treptele ierarhice universitare şi ale Spitalului General – *Allgemeine Krankenhaus,* mai întâi ca prim asistent al lui Brücke, apoi ca docent şi lector. După aceea avea să devină *Extraordinarius,* profesor asistent şi, în sfârşit, *Herr Hofrat, Ordinarius,* profesor plin. Şi şeful unui institut de talia celui de fiziologie al lui Brücke sau al Clinicii de psihiatrie conduse de renumitul Theodor Meynert. Ambii profesori îl încurajaseră, la fel ca şi părinţii lui, care continuaseră să-l întreţină, completându-i onorariile modeste pe care le primea ca laborant preparator şi îndrumător de studii.

Îi plăcuse foarte mult munca de laborator. Cei doi profesori anteriori ai săi, Sigmund Exner von Erwarten şi Ernst Fleischl von Marxow, deşi aveau doar zece ani mai mult ca el, erau cei mai străluciţi asociaţi pe care şi i-ar fi putut dori cineva.

Fluierând fals o baladă vieneză vioaie foarte la modă – recunoştea că este complet afon –, Sigmund îşi continuă drumul spre celălalt capăt al podului, bucurându-şi ochii cu priveliştea oferită de Ruprechtskirche, cea mai veche biserică din Viena, cu aleea ei de plopi înalţi şi cu turlele bisericii Sf. Stephan în stânga, din ce în ce mai subţiri, întinzându-se spre un punct al infinitului de pe cerul asemănător cu o pudră albăstruie. Citise că Parisul era cel mai frumos oraş din lume, dar nutrea convingerea că, pentru plimbare, Viena nu avea egal. La fiecare câţiva paşi, exact ca şi în clipa aceasta, când ajunsese la Schottenring, ochiul e delectat cu o privelişte atât de frumoasă, încât nu te puteai abţine să nu te opreşti şi să admiri.

Sediul Institutului de Fiziologie, parte componentă a Colegiului Medical al Universităţii din Viena, se afla într-o fostă fabrică de arme la colţul străzii Währinger, la un cvartal distanţă de Spitalul General, nu departe de Votivkirche şi de clădirea universităţii propriu-zise. Institutul avea două etaje şi aceeaşi culoare cenuşie ca şi armele pe care le fabricase cândva. A doua jumătate a clădirii, care se întindea pe lăţimea unui întreg cvartal, era destinată laboratorului de disecţii unde Sigmund lucrase pe cadavre în primii doi ani de medicină. Coti pe Schwarzspanierstrasse, trecu pe sub arcadă şi prin micul tunel întunecos ce ducea spre curte. În dreapta se afla sala de cursuri unde prof. Brücke ţinea zilnic prelegeri de la ora unsprezece până după-amiază. În fiecare din nişele săpate în zidurile sălii exista un birou sau o masă de laborator plină cu mostre de ţesuturi, baterii electrice, cărţi, notiţe, aparatură, printre care se desluşeau siluetele studenţilor aplecate deasupra microscoapelor. Când profesorul venea să-şi ţină cursul, studenţii trebuiau să se ducă în altă parte timp de o oră, această clădire total inadecvată nemaidispunând de nici un alt locşor unde să se poată lucra. Sigmund ocupase practic toate nişele sălii de curs în timpul celor trei ani de când lucra cu profesorul Brücke.

Urcă scările spre etajul al doilea la fel de vesel şi sprinten cum coborâse dimineaţa din apartamentul său. Era aproape ora opt, însă laboratorul zumzăia ca un stup. În timp ce străbătea coridoarele cu vedere spre curtea interioară, trecu pe lângă încăperea pe care o împărţea cu un chimist şi doi fiziologi veniţi din Germania. Alături exista un mic laborator în care lucrau doi

dintre asociaţii lui, Ernst Fleischl şi Sigmund Exner, amândoi provenind din familii austriece de renume. În colţul clădirii se afla creierul şi nervul central al institutului, o încăpere care servea în acelaşi timp ca birou, cameră de lucru, laborator şi bibliotecă a profesorului Brücke.

Toate uşile erau ţinute deschise. Când băgă capul în camera lui Exner şi Fleischl, îl izbi mirosul provocat de oxidarea bateriilor electrice şi de chimicalele folosite la preparatele anatomice, pe care le considerase cele mai plăcute mirosuri din lume până acum două zile, în grădina din Mödling, când îşi îngropase faţa în părul Marthei. Încăperea era împărţită în două părţi aproape egale, fiecare masă de lucru a celor doi bărbaţi ocupând toată lungimea unui perete.

Sigmund îi privea cu drag pe cei doi tineri absorbiţi de munca lor. Exner îi fusese profesor de fiziologie medicală şi de fiziologie a organelor de simţ, iar Fleischl îi predase fiziologie şi matematici superioare. Nu s-ar fi putut găsi doi oameni mai opuşi ca temperament. Exner, care provenea dintr-o familie înstărită, participa de mult timp la viaţa de curte a Imperiului Austro-Ungar, era un tehnician desăvârşit şi un admirabil administrator, hotărât să devină, după retragerea profesorului Brücke, profesor *Ordinarius* şi director al Institutului de Fiziologie. Sigmund îl considera un bărbat atrăgător, cu ochii lui cenuşii pătrunzători.

Familia lui Ernst Fleischl era la fel de veche şi de înstărită ca şi cea a lui Exner, dar Fleischl prefera să frecventeze lumea artelor, a muzicii şi a teatrului din Viena, probabil cea mai înfloritoare din Europa la acea dată, cu renumita Hofoper şi Kärntnertor, cu orchestrele filarmonică şi simfonică şi cu nenumărate teatre cu un repertoriu bogat.

Fleischl manifesta o atitudine oarecum ireverenţioasă faţă de pompa arborată de Habsburgi, ca şi faţă de egocentrismul vienezului înnăscut. Îl întrebase pe Sigmund:

— Ştii povestea cu cele trei fete? Prima era la Berlin, pe un pod de pe Spree. Un poliţist o întreabă ce face acolo. Ea răspunde: „Am de gând să sar în apă şi să mă înec". Poliţistul ezită o clipă, apoi spune: „Foarte bine, dar sper că v-aţi plătit toate impozitele". A doua fată, originară din Praga, a sărit de pe pod în Vltava, dar când a ajuns în apă a început să strige în germană: „Ajutor! Ajutor!". Un poliţist vine la marginea podului, se uită în jos la ea şi zice: „Mai bine ai fi învăţat să înoţi, decât germana!". A treia fată se afla la Viena şi tocmai se pregătea să sară în Dunăre. Poliţistul spune: „Uite ce e: apa este foarte rece. Dacă sari în apă, o să fiu nevoit să sar şi eu. Asta înseamnă că amândoi o să răcim şi o să fim imobilizaţi la pat. Dată fiind situaţia, ce-ar fi să te duci acasă şi să te spânzuri?"

Fleischl suferise un accident cumplit cu vreo zece ani în urmă. În timp ce lucra la un cadavru, degetul mare de la mâna dreaptă i s-a infectat atât de rău, încât a trebuit să fie parţial amputat. La locul operaţiei s-a format un ţesut granulat, pe care pielea nu reuşea să-l acopere din părţi, astfel că stratul subţire se rupea mereu, deschizând rana şi provocând ulceraţii. Profesorul Billroth îl opera cel puţin de două ori pe an. De fiecare dată tăierea nervilor îi

producea suferințe şi mai mari lui Fleischl. Nopțile se zvârcolea de durere, dar nimeni n-ar fi putut bănui acest lucru în timpul zilei, când lucra la experiențele lui pe mulajele de ceară ale creierelor omeneşti vătămate în timpul accidentelor, încercând să facă legătura între zona atinsă din creier şi diversele afecțiuni ale organismului: afazie, orbire, paralizia muşchilor faciali.

Fleischl fu primul care îl zări pe Sigmund stând în cadrul uşii. Chipul i se lumină de un zâmbet larg. Tânărul se număra printre prietenii săi cei mai apropiați. Sigmund îşi petrecuse multe nopți încercând să-l distreze pe Fleischl, ca să uite durerea cumplită din degete.

— *Herr* Freud, cum se face că ai venit la lucru la jumătatea dimineții?

Exner ridică privirile amuzat:

— Fleischl e foarte deprimat în dimineața aceasta, pentru că nu i-a sosit la spital nici un creier vătămat de la excursioniştii şi cățărătorii de duminică.

Fleischl i se adresă lui Sigmund, simulând o seriozitate batjocoritoare:

— Cum am să pot determina eu care zonă minusculă din creierul profesorului Exner e răspunzătoare pentru aceste glume proaste, dacă nu capăt niciodată creierul accidentat al unui umorist infatuat?

— Pot să te consolez eu, Ernst, zise Sigmund. Am de gând să-i cer profesorului Brücke să ia o decizie crucială pentru viața mea. Dacă nu reuşesc, mă arunc de pe Leopoldsberg cu capul în jos... şi cu numele şi adresa ta în buzunar.

4

Bătu în tocul uşii de lemn şi intră în încăpere.

— *Grüss Gott.*

— *Grüss Gott. Herr Professor* Brücke, aş putea vorbi cinci minute cu dumneavoastră între patru ochi?

— Bineînțeles, *Herr Kollege.*

Sigmund se simți străbătut de un fior de plăcere: Brücke îi spusese „coleg". Asta nu se mai întâmplase decât o singură dată, când profesorul fusese impresionat de felul în care Sigmund dezvelise sistemul nervos central al unui vertebrat superior. Era cel mai prețios compliment pe care şeful unui institut putea să-l facă unui modest tehnician-preparator, care nu câştiga decât câțiva creițari. Cei doi studenți care lucrau la cele două capete opuse ale mesei aglomerate îşi strânseră hârtiile. Josef Paneth, care avea un mic birou sub fereastra de unde se vedea în jos, spre Berggasse, birou la care lucrase şi Sigmund timp de un an, îi făcu prieteneşte cu ochiul şi părăsi încăperea. Paneth, cu un an mai tânăr decât Sigmund, îşi luase diploma în urmă cu doi ani. Căuta în mod special tovărăşia lui Sigmund pentru că acesta era singurul din cercul lor care părea să nu ştie de averea sa considerabilă care îl făcea să se simtă foarte stânjenit printre ceilalți studenți săraci. Compania acestora îi plăcea atât de mult încât purta haine mai ponosite decât ei toți, iar când se

duceau în grup la câte o cafenea ca să stea la taifas şi să spună bancuri, el comanda cea mai ieftină *Kleinen Braunen* şi o prăjitură simplă.

Paneth închise uşa în urma sa. În încăpere stăruiau mirosurile familiare de alcool şi aldehidă formică. Sigmund privi la omul pe care îl admira cel mai mult în lume. Ernst Wilhelm Ritter von Brücke, acum în vârstă de şaizeci şi trei de ani, se născuse în Prusia dintr-o familie de pictori formalişti. Tatăl lui Brücke îl încurajase pe tânărul Ernst să urmeze tradiția familiei. Studiase tehnicile picturii, călătorise în Italia, colecționase tablouri de Mantegna, Bassano, un Luca Giordano, un Ribera, precum şi peisaje olandeze şi pânze gotice germane. Unele tablouri atârnaseră ani de zile pe pereții acestui laborator, amestecându-se cu colecția lui de preparate anatomice şi mostre histologice pregătite pentru microscop. Decizia lui Brücke de a deveni om de ştiință în domeniul medicinii nu se datorase lipsei de talent în materie de pictură. În salonul apartamentului spațios al profesorului de pe Mariannengasse, Sigmund văzuse un autoportret făcut pe vremea când Brücke avea douăzeci şi şase de ani. Desenul era incisiv, culoarea aplicată cu îndemânare pe părul roşu şi pielea albă, iar atitudinea evidenția calitățile de fin observator ale pictorului. Şi Brücke nici nu abandonase, de fapt, arta. Publicase cărți despre *Teoria artei picturii, Fiziologia culorilor în artele aplicate, Reprezentarea mişcării în artă,* care îl consacraseră ca autoritate în materie.

În 1849, când Ernst Brücke fusese adus de la Königsberg la Universitatea din Viena, cu salariul incredibil de două mii de guldeni pe an (opt sute de dolari), pentru că toată Europa îl solicita, i se oferise un apartament spațios în palatul Josephinum, cu o vedere splendidă spre oraş. Dar profesorul Brücke nu venise la Viena ca să locuiască confortabil şi să admire peisajul. Renunțase la apartamentul luxos, se mutase în vechea fabrică de arme, lipsită de apă curentă şi căldură – un om de serviciu aducea găleți cu apă de la cişmeaua de afară şi avea grijă de animalele folosite pentru experiențe – şi, bazându-se exclusiv pe inteligența şi spiritul său întreprinzător, transformase treptat clădirea dărăpănată în cel mai important institut de fiziologie din centrul Europei. Abia cu trei ani înainte ca Sigmund să audieze primul curs aici, se introdusese apă curentă în clădire şi gaz pentru arzătoarele Bunsen.

Profesorul Brücke şedea la masa lui şi îl privea pe Sigmund cu ochii săi albaştri, considerați cei mai reci din universitate. Studenții mai puțin silitori susțineau că o singură privire a profesorului este suficientă ca să înghețe un banc de peşti din Dunăre. Pe capul profesorului trona omniprezenta beretă de mătase neagră. Pe genunchi avea înfăşurată o pătură scoțiană în carouri, iar în colțul încăperii se afla imensa sa umbrelă de Prusia pe care o lua cu sine şi în cele mai senine zile de vară, în timp ce îşi făcea turul pe Ring ca să vadă cum au mai înaintat lucrările la noua clădire a parlamentului – în stil grecesc, inspirat după cel din Atena, la Rathaus – cu influențe flamande, după modelul primăriei din Bruxelles, la cele două muzee, de arte şi de ştiințe, situate unul în fața celuilalt, ilustrând Renaşterea italiană. Profesorul Brücke avea reputația unui om de ştiință îndrăzneț. Nu se temea decât de difterie, care o ucisese pe mama lui şi pe fiul său, de reumatismul care o mutilase pe soția sa şi de

tuberculoza care făcuse ravagii în familia lui.

Sigmund nu auzise vreodată ca profesorul Brücke să fi fost răcit. În toți anii care se scurseseră de la venirea sa aici, îl dojenise numai de două ori. Prima dată, când venise la laborator cu câteva minute după ora opt, Brücke spusese:

— A nesocoti programul de serviciu înseamnă a veni prea târziu în acel domeniu de activitate.

Tânărul Sigmund se simțise ca opărit.

Altă dată pusese deoparte o descoperire pe care o făcuse în legătură cu petele de pe țesutul nervos pentru ca ideea să mai dospească.

— Să dospească! explodase profesorul Brücke. Ăsta este un eufemism pentru delăsare!

Aceste dojeni nu însemnau nimic în comparație cu ceea ce pățise un vecin al lui Sigmund care lucra într-o nişă a sălii de cursuri alături de el. Studentul scrisese într-un raport „La o observație superficială se constată..." Brücke anulase nervos toată pagina:

— Nu ne aflăm aici ca să facem observații superficiale!

Sigmund ştia că va trebui să înceapă de unul singur această discuție dificilă. Profesorul Brücke îşi pierduse încă din tinerețe capacitatea de a sta la taifas şi nu mai încercase niciodată să participe la o conversație uşoară.

— *Herr Hofrat,* în viața mea s-a petrecut o schimbare. Sâmbăta trecută, femeia pe care o iubesc mi-a dat de înțeles... S-a întâmplat pe neaşteptate, am fost luat prin surprindere. Sigur că încă nu suntem logodiți... până la căsătorie or să mai treacă mulți ani... dar sunt convins că de această femeie depinde fericirea mea viitoare.

— Felicitările mele, *Herr Doktor.*

— *Herr Hofrat,* ştiu că nu mă veți suspecta de linguşire dacă o să vă spun că mi-a făcut o reală plăcere să lucrez în laboratorul dumneavoastră, alături de oameni demni de tot respectul: dumneavoastră, *Herr Professor,* doctorii Fleischl şi Exner...

Brücke îşi trase bereta ceva mai mult pe frunte, gest la care recurgea întotdeauna când nu avea nici un răspuns la îndemână. Sigmund trase adânc aer în piept înainte de a se avânta din nou:

— În eventualitatea unei căsătorii, trebuie să am o anumită poziție şi posibilitatea de a fi promovat la universitate. Ați fi de acord să mă recomandați Facultății de Medicină pentru postul de asistent al dumneavoastră? Ştiu că începutul va fi modest, dar aici aş putea avea o contribuție demnă de ceea ce m-ați învățat şi de încrederea pe care mi-ați acordat-o.

Brücke tăcea. Sigmund avea impresia că aude frânturi de propoziții pe care apoi se pregătea să le rostească, apoi le respingea. Studia chipul bărbierit cu grijă al lui Brücke şi pomeții proeminenți, gura cu buze pline, bărbia rotundă, ochii care încă mai erau frumoşi la cei şaizeci şi trei de ani ai lui. Sigmund îl suspecta uneori pe Brücke că este un pasionat care se luptă în permanență să-şi stăpânească emoțiile.

— Să luăm lucrurile pe rând. Bineînțeles că aş vrea să fii asistentul meu.

Dar pot eu oare să te angajez ca asistent al meu? Nu pot.

Ceva se frânse în sufletul lui Sigmund. Prin minte îi trecu fulgerător un gând: „Ca fiziolog ar trebui să ştiu ce este acel ceva din mine care s-a prăbuşit acum. Dar nu ştiu".

— De ce nu puteți să mă recomandați, *Herr Professor?* spuse el cu voce tare.

— Regulamentele Facultății de Medicină sunt cât se poate de clare. Institutele au voie să aibă numai doi asistenți. Ministerul Educației nu se va lăsa convins să mai adauge un al treilea decât după ani şi ani de luptă.

Sigmund simți un gol în stomac. Cunoscuse aceste restricții şi se autoamăgise tot timpul?

— Aşadar, nu e loc pentru mine aici?

— Nici Fleischl, nici Exner nu vor părăsi niciodată institutul. Până la moartea mea, când unul din ei va putea să-mi ia locul, vor trebui să continue munca aici în calitate de asistenți... cu salariul de o sută de dolari pe lună.

— Dar ar putea fi solicitați pe postul de decan la Universitatea din Heidelberg sau Berlin, Bonn...?

Brücke ocoli masa de lucru şi se opri lângă discipolul lui preferat. Vocea lui era blândă.

— Dragul meu prieten, nu cumva problema asta are implicații mai profunde decât obținerea unui post de asistent aici? În structura actuală, ştiința pură e apanajul celor bogați. Familiile Exner şi Fleischl trăiesc în bunăstare, aşa că nu au nevoie de salariu. Mi-ai povestit de eforturile tatălui dumitale de a te întreține la Universitate în toți aceşti ani. S-a ameliorat cumva situația de acasă?

— Nu. Este şi mai greu. Tatăl meu a îmbătrânit. Trebuie să încep să-mi ajut părinții şi surorile.

— Şi nu reiese oare de aici, *Herr Doktor,* că ar fi indicat să-ți alegi alt drum? Dacă presiunile mele asupra ministerului ar fi încununate de succes, ar trebui să lucrezi primii cinci ani cu patruzeci sau cincizeci de dolari pe lună. Pe la mijlocul vieții vei câştiga ceva mai mult; doar dacă nu mor şi Exner şi Fleischl şi dacă Facultatea de Medicină te numeşte pe dumneata director şi nu apelează la altcineva cu renume mai mare.

Un văl de întuneric se lăsă peste ochii lui Sigmund. Profesorul Brücke era la universitate de treizeci şi trei de ani, suficient timp ca să intuiască această formă specială de amărăciune. O descifră cu multă perspicacitate.

— Nu, *Herr Kollege!* Nu este vorba de antisemitism. La Facultatea de Medicină sunt mulți evrei. La cluburile studenţeşti se mai întâmplă aşa ceva. Dar nici o şcoală medicală de prim rang nu poate tolera prejudecățile rasiale. Atacul nefericit al profesorului Billroth a fost o excepție pe care eu o regret din toată inima.

Gândurile lui Sigmund zburară spre cartea lui Billroth – *Ştiința medicală în universitățile germane,* care, într-unul din capitole, ataca pregătirea studenților medicinişti evrei. Exact în momentul acela profesorul Brücke, mai volubil ca de obicei, spunea:

— ... reprezentam cele trei lucruri pe care Austria catolică le urăşte cel mai mult: protestant, german şi prusac. Dar un an mai târziu eram ales în Academia de Litere. Pentru prima oară în istorie, un german devenise decan al Facultăţii de Medicină şi apoi rector al Universităţii. Eşti un om prea valoros ca să-ţi faci probleme din cauza antisemitismului unora.

— Mulţumesc, *Herr Hofrat.* Dar dacă nu mi se oferă posibilitatea să-mi câştig existenţa aici, ce am să fac? Nu există nici un alt departament unde aş putea...

Brücke clătină din cap, îşi scoase bereta şi îşi şterse transpiraţia de pe frunte. Abia atunci îşi dădu Sigmund seama că şi mentorul lui era profund emoţionat. Brücke se duse la geam şi privi afară o clipă, întors cu spatele lui vânjos spre tânăr. Se uita în jos, la colţul străzii Berggasse, unde strada cobora panta spre Kai şi Kanal.

Când se întoarse cu faţa, privirea lui Brücke îşi recăpătase seninătatea.

— Va trebui să procedezi la fel ca toţi tinerii doctori lipsiţi de mijloace materiale. Să practici medicina. Să ai grijă de pacienţi.

— Nu vreau să practic medicina particulară. N-am avut niciodată această intenţie. Am urmat medicina numai ca să devin om de ştiinţă. Pentru îngrijirea bolnavilor trebuie să ai talent, vocaţie...

Brücke se întoarse la scaunul lui şi îşi aranjă pătura pe genunchi, deşi în cameră părea să fie înăbuşitor de cald.

— *Herr Doktor,* chiar nu există o altă cale? Vrei să te însori? Fata nu are zestre?

— Nu cred.

— Va trebui să te întorci la Krankenhaus pentru stagii complete în toate secţiile, în aşa fel încât să devii un bun practician. Eşti tânăr, te vei acomoda. N-o să dureze mai mult de patru ani de

practică la spital până să-ţi iei *Dozentur* şi să-ţi câştigi dreptul de a profesa. Viena are nevoie de doctori buni.

— Mulţumesc, *Herr Hofrat. Grüss Gott,* murmură Sigmund.

— *Servus.*

5

Porni orbeşte în sus pe Währinger Strasse, pe lângă o intrare laterală a spitalului folosită de studenţi, de doctori şi de personalul de serviciu. Dincolo de poarta cu arcadă se desena, înalt cât cinci etaje, Turnul Nebunilor.

„Acolo mi-e locul, murmură el, într-una din celulele acelea, legat cu lanţuri de zid. Nebunii n-ar trebui lăsaţi să umble liberi."

Plimbarea prin Viena nu-l mai încânta. Fiecare piatră de pavaj îi rănea tălpile, tot aşa după cum gândurile lui haotice îi zgâriau sistemul nervos central, pe care reuşise atât de bine să-l separe la animalele de laborator. „Ştim că vederea este controlată de lobul occipital, îşi spuse el, că sunetul e dirijat de

lobul temporal. Cu siguranță că sunt cel mai potrivit om pentru a se descoperi ce porțiune anterioară a creierului controlează prostia!"

Porni amețit spre Hirschengasse şi Grinzinger Allee, îndreptându-se spre Wienerwald, unde generații întregi de vienezi îşi trăiseră bucuriile şi îşi plânseseră necazurile, plimbându-se printre copacii deşi. Satul Grinzing, plin de *Hausfrauen* cărând coşuri pe braț, se cățăra în sus pe deal, până la viile unde fuseseră plantați şi peri şi caişi. În cârciumioarele – *Heurigen Stüberln* – cu cununi de merişor la intrare, vinul nou se servea în grădină, sub aluni, aproape de vița de vie care creştea de două mii de ani la poalele Pădurii Vieneze, cu mult înainte ca romanii să cucerească aşezarea numită pe atunci Vindobona. Nu se opri.

Urcând poteca umbrită de copaci, Sigmund Freud se simțea cuprins de emoții violente: ruşine, furie, sentimentul înfrângerii, confuzie, teamă, frustrare, anxietate; fiecare stare de disperare îi lăsa în gură un alt reziduu de amărăciune coclită. Părăsi poteca folosită de vilegiaturişti şi o luă pieptiş printre mestecenii de argint şi pinii ce dăinuiau în aceste locuri de aproape o sută de ani. Domneau o linişte şi un calm desăvârşit. Numai arareori răzbăteau din depărtare trilul unei păsări sau loviturile de secure ale unui tăietor de lemne. Clorofila frunzelor unei păduri este cel mai bun absorbant. Poate înghiți orice cantitate de durere omenească fără ca frunzele să se ofilească. Dar astăzi nici măcar arborii măreți nu-i puteau aduce alinare. Frunzişul proaspăt şi bogat de primăvară, sentimentul că se întorsese într-o matrice verde, binevoitoare, unde era apărat de lumea ostilă de afară, pădurea care îi adusese mângâiere de-a lungul atâtor ani, îl trădară acum, când oscila între durere şi furie. Ajunse în vârf, la restaurantul-grădină Kahlenberg. Oamenii stăteau la masă şi mâncau din coşurile de picnic sau din rucsacuri şi beau bere Gösser, adusă de chelneri pe tăvi imense. Se simțea sleit de putere, căci parcursese pe jos peste zece kilometri, dar porni imediat de-a lungul crestei muntelui spre Leopoldsberg şi spre castelul în ruine. La picioarele lui se întindea Viena, între Pădurea Vieneză şi Dunăre. Spre sud se înălțau vârfurile Alpilor care duceau către Italia, la est se zăreau şesurile întinse spre Ungaria, prin care invadatorii din Asia – huni, avari, mongoli, maghiari şi turci – se năpustiseră şi asediaseră, ba uneori chiar ocupaseră Cetatea Imperială. Nu mai vedea nimic în afara propriei nefericiri – căzuse într-o adevărată Mare a Sargaselor de autocompătimire.

Cum să-i mai propună Marthei să se logodească cu el acum, când viitorul lui era aşa de sumbru? Cum avea să-i explice acest recul neaşteptat şi eşuarea planurilor lui de a deveni om de ştiință? Cum o să se întrețină – ca să nu mai vorbim de ajutorul pe care ar fi trebuit să-l acorde familiei – în anii următori? Cum avea să suporte patru ani de practică la toate secțiile medicale din spital, la chirurgie pentru care era inapt, la dermatologie pe care o considera stupidă, la medicină internă, pentru care recunoştea că nu are fler de diagnostician, la boli nervoase, despre care ştia numai ceea ce îl învățase prietenul său, dr. Josef Breuer? Psihiatria, sub conducerea profesorului Meynert, ar fi interesantă, căci profesorul îl plăcea şi putea să-l învețe tot ceea ce se ştie

despre „localizări". Dar, cum pacienții care vor veni în cabinetul lui nu vor fi de acord să li se ridice partea superioară a calotei pentru ca el să poată vedea circumvoluțiunile de pe scoarță, la ce-i servea actuala specializare?

La jumătatea drumului înapoi spre Kahlenberg, o luă pe o potecă îngustă, folosită de turmele de vite şi se îndreptă spre Klosterneuburg. La poalele muntelui, cu dureri în tot trupul, se întoarse şi porni spre casă de-a lungul malului Dunării, oprindu-se din când în când ca să-şi dea cu apă pe fața înfierbântată. Mai avea de mers vreo câteva ore, dar ştia că trebuie să pună capăt autoflagelării şi disperării, ca să nu mai vorbim de blestemele la adresa Universității, a Facultății de Medicină, a Spitalului General şi a Ministerului Educației pe care le proferase în gând. Oamenii îşi acceptau pedeapsa chiar şi atunci când era aplicată pe spinarea goală cu biciul înnodat. Scrâşneau din dinți şi refuzau să strige de durere, îndreptându-se apoi spre următoarea zi a existenței lor. Aveau de ales?

Se făcuse după-amiază târziu când ajunse, stors de puteri, la casa confidentului şi prietenului său apropiat, dr. Josef Breuer. Cunoscut în Viena ca „Breuer cel cu mâinile de aur", Josef era medicul personal al celor mai mulți dintre angajații Facultății de Medicină şi în acelaşi timp unul dintre cei mai căutați doctori din Imperiul Austro-Ungar. Faima lui se întemeia pe un fler excepțional în stabilirea diagnosticului. Breuer reuşea adesea să vindece acolo unde alții dădeau greş. La Şcoala de Medicină se spunea că „ghiceşte" cauzele unor suferințe ascunse. Oamenii din oraş luau vorbele ad-litteram, convinşi fiind că dr. Breuer primea cunoştințele dintr-o sursă divină. Vienezii se minunau cum de Dumnezeul lor catolic dezvăluia cauzele bolilor lor unui evreu, dar nu amestecau teologia cu tratamentele dr. Breuer.

Josef Breuer era un om foarte modest. Când oamenii îl lăudau pentru premonițiile sale, obişnuia să răspundă:

— Prostii! Tot ce ştiu am învățat de la şeful meu, profesorul Oppolzer, de la medicină internă.

Învățase, într-adevăr, foarte mult de la Oppolzer, care îl luase la clinică pe vremea când era încă student, în vârstă de douăzeci de ani. Cinci ani mai târziu, Oppolzer îl numise asistent şi îi propusese să-i preia locul în calitate de şef. Dar Oppolzer murise în 1871. Breuer avea pe atunci numai douăzeci şi nouă de ani. Consiliul Medical căutase în afara facultății o persoană cu nume mai răsunător şi îl numise director pe profesorul Bamberger de la Praga şi Würzburg. Ce s-a întâmplat după aceea, Breuer nu spusese niciodată. E de presupus fie că demisionase din cauza dezamăgirii, fie că fusese eliberat din funcție de profesorul Bamberger care preferase să-şi aleagă singur un asistent. Breuer începuse să practice medicina în particular şi, în acelaşi timp, continuase să facă cercetări la laboratorul profesorului Brücke asupra fluidelor din canalele semicirculare, stabilind rolul lor fundamental în controlul mişcărilor capului. În acest domeniu, făcuse descoperiri importante în privința aparatului otolitic, acesta fiind după părerea lui organul cu ajutorul căruia simțim gravitatea. Tot aici se împrietenise la cataramă cu Fleischl şi Exner şi îl cunoscuse pe tânărul Sigmund Freud, cu paisprezece ani mai tânăr decât el şi

care nu susținuse încă examenul de licență. Breuer a început să-l ia pe Sigmund cu el acasă, la masa de prânz. Soția lui, Mathilde, şi copiii îl adoptară pe Sigmund ca pe un membru al familiei în locul fratelui mai mic, Adolf, care murise cu câțiva ani în urmă.

Familia Breuer locuia pe Brandstätte 8, în cartierul central, aflat la o distanță de două cvartale mici de Stephansplatz şi magazinele elegante de pe Kärntner Strasse şi de pe Rotenturmstrasse. Din apartamentul lor, vedeau cupola Catedralei Sf. Stephan, cele două turnuri în stil roman din față, acoperişul din țiglă colorată, clopotul uriaş, Pummerin „bubuitorul", care dădea alarma în caz de incendiu şi-i chema pe vienezi la rugăciune. Începută în 1144, când se afla în afara zidurilor cetății medievale, catedrala reprezenta, ca şi capitala pe care o servea, o fascinantă ilustrare a şapte secole de arhitectură. În contrast cu interiorul maiestuos, în exterior accentul principal se pusese pe latura funcțională; aici se afla amvonul în aer liber de la care clerul îi îndemnase pe vienezii asediați să-i alunge pe necredincioşii turci, un Hristos pe cruce cu o asemenea expresie de durere întipărită pe chip, încât credincioşii care treceau pe lângă el îşi făceau semnul crucii şi obişnuiau să-i spună „Hristos cu durere de măsele". De asemenea, mai exista şi o bancă de rugăciune pentru cei care se grăbeau să se alăture prietenilor, lor de la *Stammtisch,* din cafeneaua aflată în apropiere. Şi tot acolo se afla cel mai important etalon economic al Imperiului, un cerc cioplit într-un bloc de piatră pentru ca vienezul să-şi poată măsura pâinea proaspăt cumpărată, precum şi un metru gravat orizontal, pe care se verificau materialele achiziționate, în aşa fel încât să nu se comită nici o înşelăciune.

Portarul imobilului trase într-o parte gemulețul din apartamentul lui de la parter şi îi făcu semn lui Sigmund să intre. Urcă scara şi sună la soneria de sub plăcuța elegantă de bronz pe care scria dr. Josef Breuer. O *Dienstmädchen* îi deschise uşa. Spre surprinderea lui, văzu că în holul spațios erau mai multe umeraşe şi valize. Când Mathilde Breuer îi auzi vocea, veni repede să-l salute. Avea treizeci şi şase de ani, o expresie deschisă şi veselă, tenul luminos, ochi cenuşii şi un coc bogat din cozi împletite în vârful capului. Deşi dăduse naştere celui de-al cincilea copil în urmă cu trei luni, talia îi redevenise zveltă. Dar nu-şi regăsise şi veselia de altădată.. Încă înainte de naşterea copilului, Sigmund observase că Mathilde devenise tăcută şi puțin cam posacă. Atmosfera din casă era încordată. Pusese toate acestea pe seama unei indispoziții fizice provocate de cea de-a cincea sarcină şi decisese să-i viziteze mai rar. Fusese însă dojenit şi de Mathilde, şi de Josef şi i se dăduse de înțeles că nu trebuie să-i părăsească în momentele de restrişte.

Dar acum totul se schimbase. Ochii Mathildei aruncau scântei şi tânăra îl întâmpină cu aceeaşi energie şi bucurie de odinioară.

— Sigi, mergem la Veneția! Josef mă duce acolo în vacanță pentru o lună. Nu este minunat?

— Sunt foarte fericit pentru voi. Când plecați?

— Peste câteva zile... Mathilde se opri brusc. Ce s-a întâmplat cu tine? Ai hainele murdare şi eşti transpirat din cap până-n picioare. Parcă te-ar fi stors

cineva.
— Postesc. E Ziua Ispăşirii pentru mine.
— Ce păcat ai comis?
— Autoamăgire.
— Primul lucru pe care l-ar face Josef ar fi să te arunce în cadă. Este locul cel mai bun în care te poți spăla de păcate. Avem o mulțime de apă caldă pe plită.
Cada puțin adâncă se sprijinea pe picioare înalte. Servitoarea aduse sticle mari cu apă fierbinte şi le puse pe pardoseală, în spatele pompei cu petrol. După plecarea ei, Sigmund fixă pompa la prima sticlă şi, în timp ce apa era pompată peste marginea căzii, se dezbrăcă şi îşi puse hainele murdare pe un scaun afară, lângă uşă. Aveau să fie înlocuite cu lucruri de-ale lui Josef. După ce mută pompa la ultima sticlă, se băgă în cadă şi se întinse pe spate, în aşa fel încât apa din pompă să-i curgă pe cap. Apoi se frecă zdravăn.
Apa fierbinte nu-i alungă numai amorțeala din trup, ci şi starea de tensiune de mai înainte. Se întreba dacă o bună parte a problemelor lumii n-ar putea fi rezolvate cu o baie fierbinte. Familia
Freud nu avusese niciodată cadă de baie. Când Sigmund, cele cinci surori şi fratele lui, Alexandru, erau mici, vinerea, din două în două săptămâni, doi oameni vânjoşi de la baia publică din apropiere aduceau o cadă încăpătoare de lemn şi mai multe vase mari cu apă fierbinte şi rece şi le puneau pe pardoseala din bucătărie. Mama îi săpunea pe toți cinci stând în picioare, apoi îi cufunda în apă. În ziua următoare, cei doi bărbați se întorceau să ia cada împreună cu banii ce li se cuveneau. Când era vreme frumoasă, Sigmund făcea baie cu prietenii lui în Dunăre. Iarna se ducea la recent construita *Tröpferlbad,* baie cu rețea de canalizare, unde putea să facă un duş contra sumei de cinci creițari, în timp ce mama lui închiria o cabină de baie învecinată, cu cadă şi cu foc vesel în soba din colț. Surorile lui aduceau mere pe care le lăsau să se coacă pe capacul sobei în timp ce se bălăceau.
Se auzi o bătaie în uşă.
— Haide, Sig, ieşi din baie. Mathilde ne pune masa sus, la mine în birou. Spune că putem să mâncăm numai în cămaşă.

6

Se şterse şi se îmbrăcă, trase în nări mirosul de levănțică pe care Mathilde o ținea în mici săculețe în scrinul lui Josef, apoi urcă în biroul acestuia.
Breuer purta o barbă alungită, ajustată cu grijă – una dintre cele mai impunătoare din Viena, poate ca o compensație pentru chelia sa prematură.
— Mathilde mi-a spus că ai venit zdrobit. „Pulverizat", acesta a fost cuvântul folosit de ea. Ce ți s-a întâmplat? Sunt numai urechi.
Sigmund zîmbi pentru prima oară în ziua aceea. Josef era, într-adevăr, numai urechi – depărtate de cap în unghi drept, ca toartele unui urcior. Nimeni

nu-l considerase vreodată chipeş pe Josef, însă ochii lui exprimau o stranie combinaţie de forţă şi tandreţe.

Micul birou avea o măsuţă de scris legată direct de laboratorul lui Josef. Servitoarea pusese o faţă de masă apretată pe o masă de lemn şi aşezase un platou cu friptură rece de pui rămasă de la prânz, câteva legume fierte, o sticlă de *Giesshübler,* apă minerală şi o jumătate de *Guglhupf* cu glazură de zahăr. După ce mâncă două felii de piept şi o pulpă, Sigmund se lăsă pe spate în scaun şi se uită la nasul proeminent al prietenului său. Cunoştea toate expresiile care-i modificau chipul lui Josef, datorită sutelor de ore petrecute împreună într-un *Fiaker,* când dr. Breuer făcea vizite la domiciliul pacienţilor săi din Viena şi din împrejurimi.

— Josef, mă bucur s-o văd pe Mathilde veselă din nou.

— Plecăm în vacanţă la Veneţia pentru o lună de miere.

— Este cel mai bun tratament. Dar ce a avut? Sau este o indiscreţie din partea mea să te întreb?

— Acum pot să-ţi spun, căci totul s-a terminat. Berta Pappenheim. Acesta este numele ei adevărat, dar eu i-am spus Anna O. Urmează tratamentul prescris de mine de doi ani. Cel mai uimitor caz pe care l-am avut vreodată, cel puţin în domeniul neurologiei.

— E vorba de cazul pe care l-ai intitulat „tratamentul prin conversaţie"?

— Da, sau „curăţatul hornurilor" după cum i-a spus domnişoara Pappenheim. În ultimele câteva luni, Mathilde a remarcat că petrec prea mult timp cu *Fräulein* Bertha. Nici pomeneală de aşa ceva, pacienta avea pur şi simplu nevoie de mine. Nu aveam încotro, înţelegi, pentru că obţineam rezultate fantastice hipnotizând-o pe fată şi alungându-i simptomele paraliziei. Dar acum, totul s-a terminat. În dimineaţa asta am declarat că este vindecată şi m-am întors direct la Mathilde ca să-i spun să pregătească valizele. E rândul tău să-mi relatezi ce ţi s-a întâmplat.

Sigmund povesti calm despre faptul că Martha Bernays îl încurajase, că îl iubeşte; vorbi despre rugămintea adresată profesorului Brücke de a-l numi asistentul lui şi părerea acestuia că pentru el nu exista viitor în viaţa academică. Nu-i rămânea decât să intre la Allgemeine Krankenhaus pentru aprofundarea studiilor, să-şi dea examenul de internist, iar după aceea să înceapă practica.

— Martha Bernays de la Hamburg? Fiica lui Berman Bernays, care a fost secretarul particular al profesorului Von Stein? întrebă Josef.

— Da. A murit acum doi ani.

— Ştiu. Am studiat istoria economiei pe vremea când Von Stein preda la universitate.

— Josef, îţi mărturisesc că ziua de astăzi a fost cea mai cumplită din viaţa mea. Nu văd nici o ieşire.

Breuer părea ciudat de netulburat.

— Nici nu există. În schimb se întrevede o intrare. Mi-ai spus că preferi să te lupţi cu bolile, în general, nu cu suferinţa individuală. Am avut totdeauna impresia că asta e o formă de mesianism.

— Şi ce e rău în mesianism dacă impulsionează fapta?

— Nimic. Dar asta trebuie să fie consecința, nicidecum punctul de pornire. Ştii, Sigmund, cu mult timp în urmă am descoperit sub aparența ta de timiditate o ființă umană înzestrată cu multă îndrăzneală.

Sigmund rămăsese cu gura căscată la prietenul său.

— Şi eu am crezut la fel, Josef, dar la ce-mi serveşte lucrul acesta în situația actuală? Am considerat întotdeauna universitatea ca singurul meu drum în viață, mă vedeam cu normă întreagă în cercetare, apoi în învățământ. Mă simt în largul meu în mijlocul unor stimulenți constanți ai gândirii. Nu mi-a plăcut niciodată ideea de competitivitate în lupta pentru existență.

— Preferi mănăstirea.

— Da, dacă faci abstracție de faptul că universitatea este o mănăstire unde oamenii manifestă interes pentru cunoştințele viitorului, nu pentru vestigiile trecutului. Şi, drept să-ți spun, nu-mi plac banii.

— Nu-ți plac sau nu-ți place să te gândeşti cum să-i câştigi? Sigmund se îmbujoră, căci Breuer îi sărise de multe ori în ajutor când avusese nevoie disperată de bani, insistând că, din moment ce propriul lui venit era îndestulător, iar al lui Sigmund inexistent, i se părea firesc să-i facă viața mai suportabilă. Sigmund ținea cu meticulozitate socoteala banilor pe care i-i datora, câteva sute de guldeni deja, dar aveau să mai treacă ani buni până să-i poată restitui.

— Sig, mi-ai prezentat în culori foarte frumoase viața academică, dar nu vei fi fericit multă vreme acolo. La un moment dat o să simți lipsa libertății. Va trebui să respecți anumite reguli. Ți se va permite să fii radical numai în limite strict convenționale. Vei avea un superior ierarhic care îți va da dispoziții să-ți schimbi obiectul de cercetare, să grăbeşti publicarea materialului în legătură cu o chestiune aprobată de el sau să distrugi ceva ce ar putea să-l deranjeze. Se ridică de la masă şi începu să se plimbe prin cameră. Sig, asta te va ajuta să stai pe propriile tale picioare. Într-o primă fază, ştiința medicală presupune vizitarea pacienților, îngrijirea lor. Pornind de la această activitate de bază, pe care ar trebui s-o desfăşoare orice doctor, poți să faci descoperiri mult mai mari decât dacă te uiți în microscop. Vino în laborator!

Cu ani în urmă, Breuer dărâmase zidul dintre două încăperi învecinate, chiar sub acoperiş. Sub ferestrele care dădeau spre grădină se afla un banc de lucru lung, iar pe pereții alăturați colivii pentru porumbei şi turturele, cuşti pentru iepuri de casă şi cobai, precum şi boluri de sticlă cu peşti vii. Prin încăpere erau împrăştiate baterii electrice şi maşini pentru electroterapie, borcane cu chimicale, cutii cu lame, microscoape şi, întinse pe suprafața bancului de lucru, pagini din scrierile ştiințifice ale lui Breuer.

— Josef, dar tu ai lucrat nu glumă!

— Aşa este. Laboratorul acesta e o placă turnantă cu trei direcții: ce câştig din onorarii bag în maşini şi în experiențe. Rezultatele experiențelor mele folosesc la vindecarea pacienților. Cercetez de douăzeci de ani canalele semicirculare la porumbei. Şi acesta este lucrul cel mai important pentru tine – am libertatea să lucrez, să experimentez şi să descopăr. Trebuie să-mi îngrijesc

pacienții, dar restul vieții îmi aparține.
Se auzi o bătaie energică în uşă. Era Mathilde. Avea în mână un plic sigilat.
— A adus-o unul dintre servitorii de la Pappenheim.
Breuer rupse plicul şi îl deschise, apoi păli.
— *Fräulein* Bertha. Trebuie să plec imediat.
— Josef, mi-ai promis că ai terminat cu cazul ăsta.
— Nu atâta timp cât mai sunt în oraş.
Cu ochii înotând în lacrimi, Mathilde coborî încet scările.
Breuer îşi verifică în grabă trusa neagră şi spuse:
— Sig, te rog să mă aştepți. Încearcă să-i explici Mathildei.
Mathilde se încuiase în dormitor. Sigmund se duse în bibliotecă, se aşeză pe scaunul cu spătar înalt al lui Josef şi citi titlurile volumelor de referință aflate pe marginea biroului, sprijinite de o mică balustradă de alamă. Era o cameră încântătoare, cu plafonul înalt şi ornamentat, cu un pian de nuc frumos arcuit şi un scrin țărănesc din secolul al XVIII-lea, pictat în culori vii. Pe rafturi puteau fi văzute obiecte descoperite cu ocazia ultimelor săpături arheologice.
Sigmund ştia că n-avea nici un rost să vorbească în clipa aceea cu Mathilde. Era disperată. Însă, ținând seama şi de originea lui Josef, era imposibil ca acesta să nu-şi facă datoria. Bunicul lui Breuer fusese chirurg la Neustadt, în apropiere de Viena, şi le acordase îngrijiri oamenilor din sat şi din împrejurimi până la moartea sa, survenită la o vârstă nu prea înaintată. Tatăl lui Josef a trebuit să învețe singur. Avea treisprezece ani când a străbătut pe jos cei şaptezeci şi cinci de kilometri până la seminarul teologic din Pressburg, iar la şaisprezece ani a parcurs tot pe jos aproape trei sute de kilometri, până la Praga, ca să-şi completeze studiile. A devenit un excelent profesor la Praga, apoi la Budapesta şi Viena, unde a predat limba, civilizația şi istoria ebraică. Breuer îi vorbise cu mândrie lui Sigmund despre tatăl său, care, susținea el, contribuise la înlocuirea „jargonului evreiesc cu germana literară şi a delăsării ce domnea în ghetou cu obiceiurile civilizate ale lumii occidentale". Tatăl lui Josef îşi crescuse copilul în conformitate cu preceptele Talmudului. Josef nu avea nici o şansă să se transforme într-un om imoral.
Gândurile lui Sigmund se întoarseră spre Anna O., pe care o identificase acum drept *Fräulein* Pappenheim. Fusese colegă de şcoală cu Martha. Amândouă erau originare din Frankfurt. Reprezenta, într-adevăr, un caz ciudat şi fascinant, aşa cum i-l prezentase Josef Breuer în ultimii doi ani. *Fräulein* Bertha era o fată frumoasă, zveltă, de douăzeci şi trei de ani, care deborda de vitalitate intelectuală. Provenea dintr-o familie prosperă, dar puritană, care nu o lăsase să-şi continue studiile când terminase liceul, la vârsta de şaisprezece ani, şi nu-i îngăduia să citească sau să meargă la teatru de teamă să nu-şi piardă inocența feciorelnică. Bertha, persoană blândă din fire, n-a putut accepta o viață atât de monotonă, aşa că şi-a creat „teatrul ei personal", visând cu ochii deschişi la poveştile ilustrate din cartea lui Hans Christian Andersen.
În iulie 1880, tatăl Berthei se îmbolnăvise. Bertha şi-a consacrat întreaga energie îngrijirii lui. Dormea şi se odihnea atât de puțin, încât nimeni nu s-a

mirat când sănătatea ei s-a şubrezit. Primele simptome fuseseră slăbiciune, anemie, lipsa poftei de mâncare. A căzut la pat. Breuer, doctorul familiei, a fost chemat s-o trateze de o tuse severă, dar descoperise o boală mult mai serioasă: *Fräulein* Bertha suferea de „absențe"; mintea ei începuse s-o ia razna. Avea în acelaşi timp halucinații, vedea capete de mort şi schelete în cameră. Panglicile din păr îi păreau şerpi. Trecea prin stări sufleteşti care alternau între bună dispoziție exuberantă şi anxietate profundă. Se plângea de un întuneric profund în cap, se temea să nu orbească şi să surzească. Dureri puternice de cap fuseseră urmate de pareza unei părți a feței, apoi a unui braț şi a unui picior. Vorbirea îi era grav afectată – avea lapsusuri şi nu se mai înțelegea ce spune. În final îşi pierduse total capacitatea de a vorbi.

După un an de boală, tatăl fetei muri. *Fräulein* Bertha nu mai recunoştea pe nimeni; profund deprimată, îşi smulgea nasturii de la cămaşa de noapte şi nu accepta aproape nici un fel de hrană. Dr. Breuer aproape că îşi ieşise din minți din cauza frustrării: mâinile lui de aur deveniseră de alamă, pentru că nu putea găsi nici o defecțiune în organismul Berthei, şi această fată glumeață, romantică şi frumoasă murea sub îngrijirile lui neputincioase.

Toate astea au durat până în momentul în care a dat de primul fir conducător. Bertha începuse să trăiască nu în iunie sau iulie 1381, ci în cursul evenimentelor din anul precedent, când îşi îngrijise tatăl. Breuer observă că fata realiza acest lucru prin autohipnoză. Avea posibilitatea să-i verifice memoria retroactivă cu ajutorul unui jurnal pe care îl ținuse *Frau* Pappenheim. În acel moment, Breuer trase mai multe concluzii: în primul rând, Bertha suferea de isterie; în al doilea rând, dacă ea se putea autohipnotiza, era şi el capabil s-o hipnotizeze; în al treilea rând, dacă ar determinat-o să-i povestească începutul simptomelor, ar putea să le discute cu ea şi să-i sugereze anumite tratamente.

Metoda a dat rezultate, deşi într-un mod ciudat, căci *Fräulein* Bertha îi răspundea lui Breuer numai în limba engleză. În stare de hipnoză, putea să-şi amintească felul cum evoluase boala. Breuer discuta problemele cu ea şi „îi sugera" că ar putea şi ar trebui să mănânce; că văzul şi auzul ei erau sănătoase; că paralizia îi va dispărea atunci când va dori ea; că, într-adevăr, tatăl ei murise, însă toți părinții mor, iar ea ar putea să-şi trăiască viața fără să strige „Îngrozitor! Îngrozitor!" în timpul puținelor sale ore de somn.

Dr. Breuer îndepărtase simptomele unul câte unul. După un timp nu a mai fost nevoie de hipnoză, Bertha preferând să stea de vorbă cu el „pe viu". S-a dat jos din pat, a început să facă gimnastică, a reînceput să vorbească şi să citească în germană. Deşi s-au mai înregistrat şi regrese, spre sfârşitul celui de-al doilea an Breuer era mulțumit, căci pacienta lui putea duce o existență normală. Când Breuer îi relatase cazul straniu al Annei O., Sigmund îl întrebase de mai multe ori:

— Josef, după ce ai aflat că simptomele bolii sunt provocate de isterie, nu te-ai gândit care ar putea fi cauzele acesteia?

Josef dăduse din cap resemnat.

— Cu alte cuvinte, ce a fost dincolo de durerea provocată de boala tatălui

ei, asociată, poate, cu autopedepsirea pentru faptul că nu era o infirmieră perfectă? Cine poate şti? Acestea sunt domeniile închise ale minţii omeneşti. Nimeni nu poate pătrunde acolo. Şi nici nu avem nevoie, din moment ce înlăturăm simptomele şi redăm pacientului starea de sănătate.

Breuer se întoarse mult mai repede decât se aşteptase Sigmund. Avea chipul cenuşiu, iar degetele de la mâna stângă îi erau încleştate strâns, ca şi când ar fi vrut să-şi învingă un tremur incontrolabil al trupului. Sigmund îl privea speriat.

— Josef, să nu-mi spui că fata a murit!

Breuer îşi turnă un pahar de vin roşu şi îl bău repede. Se prăbuşi apoi pe scaunul lui cu spătar înalt, luă un trabuc din cutia cu şase ţigări de foi de Havana şi îi făcu semn lui Sigmund să-şi aprindă şi el una. După ce trase de câteva ori din trabuc şi se mai linişti puţin, se aplecă peste birou.

— Când am ajuns acasă, am găsit-o pe Bertha îndoită de durere. Nu m-a recunoscut. Când am întrebat-o ce anume îi provoacă aceste dureri, mi-a răspuns: „O să nasc copilul doctorului Breuer."

— Ce?!

Breuer scoase din buzunar o batistă împăturită şi îşi şterse broboanele de sudoare de pe frunte. Sigmund privea mut de uimire la prietenul său. Acesta izbucni:

— E virgină! Nici măcar nu ştie cum poate rămâne însărcinată o femeie!

— O sarcină isterică! Cei din familie au auzit?

— Nu, mulţumesc lui Dumnezeu! Am hipnotizat-o şi am lăsat-o dormind profund. N-o să-şi amintească nimic mâine dimineaţă când se va trezi. Breuer fu scuturat de un fior. Dumnezeule atotputernic, cum de s-a putut întâmpla aşa ceva? Cunosc mintea acestei fete ca pe o carte citită şi răscitită şi nici o clipă, nu s-a pus problema sexualităţii.

Mathilde intră în bibliotecă. Avea faţa umflată. Josef sări în picioare şi o strânse în braţe.

— Draga mea, ce-ai zice să plecăm la Veneţia mâine dimineaţă?

Obrajii Mathildei se colorară imediat.

— Josef, vorbeşti serios? Bineînţeles că vorbeşti serios, îmi dau seama. Este un tren cam devreme, dar am suficient timp să termin de făcut bagajele.

Sigmund ieşi pe uşa dinspre stradă, încuie şi aruncă cheia lui Josef în deschizătura deasupra căreia scria *Hausbesorger.* Propriile probleme încetaseră să-l mai preocupe. Îşi dădu seama că se gândeşte la Bertha Pappenheim. Fără îndoială, *Fräulein* Pappenheim e departe de a se fi vindecat. Dacă era adevărat, aşa cum spusese Breuer, că în boala ei nu exista nici cel mai vag element de sexualitate, atunci de ce alesese Bertha, din toate halucinaţiile posibile, tocmai ideea naşterii unui copil conceput cu doctorul ei? Şi cum se explică faptul că nu l-a recunoscut pe dr. Breuer? Poate că a făcut abstracţie de prezenţa lui. Altfel n-ar fi rostit ca în faţa unui străin: „O să nasc copilul dr. Breuer". Ce o fi generat o asemenea fantezie când abdomenul de care se ţinea era plat ca o scândură?

În timp ce străbătea Kaiser Josef-Strasse îndreptându-se spre casa lui,

chicoti fără să vrea. Pătrunse în curtea interioară a imobilului după ce îi plăti *Hausmeister*-ului zece creițari ca să-i deschidă uşa, căci trecuse de mult de ora zece, apoi murmură pentru sine:

— Se pare că practica particulară ascunde mai multe pericole decât mi-a dat Josef de înțeles.

7

În ziua următoare, la amiază, îşi turnă apă dintr-o cană de pe lavaboul din camera lui, se spălă pe față cu mult săpun şi apoi, cu prosopul băgat în pantaloni, se spălă şi se frecă bine pe piept, pe brațe şi pe umeri, până când i se înroşi pielea. Luă apoi o cămaşă din dulapul mic, unde se afla celălalt costum al lui, şi se strecură în răcoarea ei apretată, plin de recunoştință la adresa acelor *Wäschermädel* care munciseră conştiincios la spălătoria de alături.

Îşi puse cravata cea bună, care făcea un V mare în jos, scoțându-i la iveală gâtul puternic, după ce îşi făcuse toaleta şi îşi pusese pe el cam ce avea mai bun.

Oglinda nu-i reflecta decât fața, cămaşa şi cravata. Dacă voia să vadă cum îi stă haina cu revere negre pe umărul stâng, trebuia să se întoarcă şi să scoată din oglindă jumătatea dreaptă a capului. Dar ceea ce vedea arăta bine, chiar şi privit cu un singur ochi, căci tocmai se tunsese şi părul îi era pieptănat pe spate, eliberându-i fruntea. Barba se întrezărea doar ca o umbră vagă mai jos de pomeți. Mustața îi era răsucită frumos în sus. Se mira şi el cât de bine arăta, în ciuda stresului prin care trecuse în ultimele zile.

Mai făcu puțină ordine prin cameră, unde spera s-o invite pe Martha după ce grupul de tineri care fuseseră poftiți la cină vor termina de mâncat. Voia să-i arate cărțile şi locul în care lucra. Era un *Kabinett* îngust, o jumătate de cameră în colțul apartamentului, lipită de clădirea vecină, dar cu o fereastră care dădea spre Kaiser Josef-Strasse. Deşi încăperea părea să fi fost adăugată după ce fusese proiectat restul apartamentului, Sigmund considera că este locşorul ideal pentru el, căci îl ferea de indiscrețiile surorilor lui, iar seara, uneori, când colegii lui de şcoală veneau să mai stea de vorbă, zgomotul discuțiilor nu ajungea până la ceilalți locatari ai casei care puteau dormi astfel liniştiți. Într-un colț îşi pusese cărțile şi celelalte lucruri aduse de la institutul lui Brücke.

Cei şase ani de când locuia aici fuseseră deosebit de rodnici. Îşi îmbogățise treptat biblioteca cu tratate medicale şi umpluse etajerele de deasupra mesei de lucru cu lucrări literare în şase limbi, inclusiv texte în greacă şi latină rămase de pe timpul când mergea la Leopoldstädter Kommunalgymnasium: Goethe, Shakespeare, Schiller, Balzac, Dickens, Heine, Mark Twain, Byron, Scott, Zola, Calderon, Ranke, Grillparzer, Fielding, Disraeli, Nestroy, George Eliot, Fritz Reuter. La loc de onoare, între două suporturi din argint, se afla

mândria bibliotecii lui: ediția germană a *Eseurilor* lui John Stuart Mill, drepturile de traducător pentru unul din volume ce-i fuseseră asigurate de profesorul Brentano cu care Sigmund studiase filosofia. Făcuse traducerea pe când avea douăzeci şi trei de ani şi îşi satisfăcea serviciul militar la spitalul garnizoanei, vizavi de Allgemeine Krankenhaus.

Se îndreptă spre bucătărie, care se afla la capătul apartamentului şi dădea spre curtea interioară. Amalie Freud stătea lângă soba cu cărbuni, stropea cu grăsime gâsca din cuptor şi ştergea apoi picăturile ce cădeau pe faianța albă cu care era placată soba. Era înfăşurată într-un şorț alb care îi acoperea în întregime rochia de seară. Alături de ea se afla fiica ei mai mare, Anna, trecută de douăzeci şi trei de ani, care păzea sparanghelul ce fierbea pe plită. Lângă bufet stătea Rosa, cealaltă fiică, în vârstă de douăzeci şi doi de ani, care tăia fructele pentru desert.

Amalie îşi văzu fiul în uşă, atârnă lingura de rama de alamă ce înconjura soba de gătit şi se îndreptă spre el cu chipul iluminat de un zâmbet drăgăstos. Era copilul ei preferat, ființa omenească pe care o iubea cel mai mult. Când se născuse, moaşa, o bătrână de la țară, o anunțase pe Amalie:

— Cu întâiul tău născut ai adus pe lume un om mare.

Amalie nu avea nici cea mai mică îndoială în această privință. În ciuda părului negru şi a ochilor lui întunecați, ea îl alinta spunându-i „Sigi al meu de aur".

Îşi făcu de lucru cu cravata lui, îi strânse puțin gulerul şi îi potrivi umerii hainei. Nu ar fi fost nevoie de nici un fel de aranjament. Sigmund îşi iubea mama profund, dar nu orbeşte. Amalie era din Galiția de est, o parte a Imperiului Austro-Ungar ce se bucura de reputația de a fi dat naştere unui gen special de oameni, diferiți de alte rase din Europa, dominați, de emoții intempestive şi capabili de izbucniri pasionate pentru cauze irelevante. Se făcuseră cunoscuți şi ca oameni de mare curaj. În realitate, erau indestructibili.

— Sigi, arăți nemaipomenit. Pentru care fată ți-ai pus cea mai bună cămaşă şi cea mai frumoasă cravată?

Deşi îl adora, Amalie nu era geloasă. Vorbea despre „ziua când Sigi se va putea căsători şi îmi va dărui nepoți frumoşi". Avea cinci fete robuste, toate, fără îndoială, la fel de fertile ca şi mama lor, dar ideea că acestea ar putea da şi ele naştere unor copii nu-i trecuse prin minte.

— Pentru tine, mamă.

Încântată că ritualul se desfăşurase conform aşteptărilor, Amalie se ridică şi-l ciupi uşor de obraz. Surorile priveau amuzate scena. Nu era un secret faptul că mama lor îşi iubea la nebunie fiul cel mare, după cum nu era un secret nici faptul că Jacob Freud, acum în vârstă de şaizeci şi şase de ani, părea extrem de îndrăgostit de soția sa. În familia lor de nouă persoane, afecțiunea reprezenta sentimentul dominant.

Amalie se întoarse spre masa de bucătărie, unde făcuse o ruladă mare de aluat. Începu să rupă bucățele din ea, le frecă între palme şi le aruncă după aceea într-o oală. Apoi deschise cuptorul ca să se uite la gâscă. Sigmund, Anna

şi Rosa schimbară un zâmbet înțelegător între ei când mama lor turnă apă fierbinte din ceainic în tava marc în care se rumenea gâsca. „Ne-a transmis tuturor pofta ei insațiabilă de viață", îşi spuse Sigmund.

În zilele bune petrecute la Freiberg, soții Freud îşi permiseseră să țină o servitoare pentru cei doi copii mai mici, însă de când veniseră la Viena, o duseseră mai greu, căci Jakob Freud aducea prea puțini bani în casă. Amalie fusese nevoită să se ocupe singură de cei şapte copii ai ei şi nu-şi permisese decât arareori să cheme câte o femeie la curățenie şi să trimită rufele la spălătoria învecinată. Amalie consuma din propria substanță a ființei ei ca să acopere deficitele. Dacă nu era făină pentru *challah,* frământa din sufletul ei ca să facă aluatul; dacă lipsea pânza pentru rochiile fetelor, cosea din inima ei o bucățică.

Sigmund se duse în *Wohnzimmer,* camera care îi plăcea cel mai puțin pentru că era aproape întotdeauna cufundată în întuneric: scaune grele din lemn negru de mahon, o sofa, draperii duble din catifea maro la ferestre, trase şi strânse de o parte şi de cealaltă a geamurilor, un covor persan uzat, de pe vremea primei căsătorii a lui Jakob. În cameră mai existau totuşi şi câteva obiecte la care se uita cu plăcere: măsuța de cafea cu Biblia ebraică moştenită de la familia din partea tatălui; biblioteca din colț cu furnir de bambus; secreterul Amaliei rezemat de peretele din fund, unde mama sa îşi ținea lucrurile cele mai prețioase: trei fotografii de familie acoperind o perioadă de optsprezece ani, fiecare făcută într-un moment de prosperitate deosebită, când îşi permiseseră să cumpere haine noi şi să comande fotografiile la un studio bun.

Prima îi reprezenta pe cei doi bărbați ai familiei – Alexander urma să se nască abia peste doi ani – pe când Sigmund avea opt ani şi se pregătea, sub îndrumarea tatălui său, să intre la Sperlgymnasium. Sigmund era îmbrăcat cu o jachetă elegantă, încheiată la nasturi până sus, sub gulerul moale al cămăşii. Purta pantaloni lungi cu tigheluri în relief de fiecare parte. Jakob, cu o haină lungă, neagră, pantaloni largi fără dungă şi o cravată cu buline, ținea încrezător în mâini o carte.

— Tată, arătai foarte bine, spuse Sigmund cu voce tare şi râse apoi de vanitatea sa, căci până şi în această fotografie fiul era reproducerea fidelă a tatălui.

Cea de-a doua fotografie fusese făcută opt ani mai târziu, când Sigmund avea şaisprezece ani şi de cinci ani consecutiv era premiantul clasei sale de la Gymnasium. Acum purta o vestă cu un lanț de ceas de aur de-a curmezişul ei şi o mică mustață. Se apleca peste biroul de lemn sculptat, cu piciorul întins înainte atingând poala fustei de tafta a mamei sale. Şi ea ținea o carte în mână, dar departe de ea, lăsând-o aproape să cadă din poală, ca şi când ar fi vrut să recunoască cu toată onestitatea că nu i se întâmpla prea des să pună mâna pe-o carte.

Mama lui, pe atunci cu zece ani mai tânără, era foarte îngrijită, cu chipul fin, sensibil. Purta o pereche de cercei frumoşi de aur, un lanț de aur cu un medalion care se vedea pe sub gulerul de dantelă al rochiei negre şi, ca o

încununare a gloriei Amaliei, părul negru strălucitor împletit în cozi şi ridicat la ceafa. La Viena se spunea că femeile din Galiția „nu erau nişte doamne cu maniere elegante", însă privind-o intens pe mama sa, văzu înaintea ochilor o femeie plină de grație.

A treia fotografie, cea mai mare şi cea mai recentă, fusese făcută numai cu şase ani în urmă, cu şase dintre copiii familiei Freud şi cu fratele mai mic al Amaliei, *Oberleutnant* Simon Nathansohn, cu picioarele şi trunchiul foarte scurte, dar cu mustăți impunătoare. Avea o înfăţişare tipică pentru un soldat al Imperiului Austro-Ungar, cu uniforma lui elegant croită, cu nasturii colorați de pe sacou şi sabia la şold, aproape mai mare decât el. Sigmund se vedea pe sine în mijlocul grupului – avea acum douăzeci de ani, optase pentru studiul medicinei şi purta pentru prima oară barbă. Mama lui stătea chiar în fața lui, rezemându-se de brațul pe care el şi-l pusese pe spătarul scaunului ei. Pe podea şedea Alexander, pe atunci în vârstă de zece ani, cel mai mic membru al familiei. În dreapta lui Sigmund se afla Anna, o fată voinică, cu părul negru moştenit de la mama sa, cu pieptul bogat şi talia zveltă.

Mai departe, lângă Anna, stătea Pauli, sora cea mai mică, pe atunci de doisprezece ani, înaltă şi bine dezvoltată pentru vârsta ei, mai blondă decât celelalte fete, cu nasul ca un nasture şi fața rotundă. Fratele ei descoperise că era uşor s-o îndrume, dar imposibil să-i impună ceva. De cealaltă parte a lui şedea Marie, căreia i se spunea Mitzi şi avea cincisprezece ani la vremea când fusese făcută fotografia; cu părul împletit într-o singură coadă purtată în față peste umărul stâng, privea nedecisă la lumea de dincolo de aparatul de fotografiat. În rândul din față, lângă mama lor stătea Dolfi, în vârstă de paisprezece ani şi de partea cealaltă a Amaliei, Jakob, care se apleca înainte spre aparatul de fotografiat, ca şi când ar fi vrut să dea bun de tipar acestei fotografii în calitatea lui de cap de familie.

Jakob Freud intră tocmai atunci în cameră. Era mai înalt decât fiul lui şi foarte lat în umeri; părul şi barba începuseră să-i încărunțească, însă mustața rămăsese neagră ca în tinerețe. Fiului său i se părea că seamănă din ce în ce mai tare cu un profet din Vechiul Testament. Jakob avea întotdeauna la îndemână un fond inepuizabil de istorioare, menite să destindă orice atmosferă.

— Ei bine, Sig, spuse tatăl său, te-ai gătit foarte frumos pentru mica noastră petrecere.

— Îmi sărbătoresc şi eu intrarea în profesia medicală.

Jakob clipi de câteva ori din ochi în timp se asimila informația. Întreaga familie Freud se adunase în aula Universității anul trecut, în ziua de 31 mai 1881, şi asistase la decernarea diplomei de doctor lui Sigmund Freud. Jakob ştia că fiul lui nu intenționase să practice medicina.

— Vorbesc serios, tată. Peste câteva săptămâni am să mă întorc la Allgemeine Krankenhaus ca să mă pregătesc pentru practica particulară.

— Asta este o veste bună, fiule.

— Numai în parte. Va mai dura câțiva ani până să încep să câştig. Ştiu că îți va fi greu.

— O să ne descurcăm.
Aceasta fusese întotdeauna atitudinea familiei Freud. Se descurcaseră. Jakob se dăduse peste cap şi făcuse rost de taxele necesare pentru cei opt ani de *Gymnasium* şi cei şase ani de studii la Şcoala de Medicină. Dar în ultimul timp, aşa cum ştiau la fel de bine şi tatăl şi fiul când se priveau în ochi în salonul întunecos, lucrurile începuseră să meargă mai prost.
Jakob începea să îmbătrânească şi uneori nu se simţea bine. Deşi se căsătorise încă de la vârsta de şaptesprezece ani cu Saly Kanner din Tysmenitz, se lansase într-o afacere cu lână şi stofe şi prosperase. Era reprezentantul local al negustorilor din Praga şi Viena. Într-un singur an vânduse o mie trei sute de baloturi de lână brută, ceea ce i-a adus sume însemnate, plus dobânda. Când se mutase cu Saly la Freiberg, Jakob preluase o licenţă, plătise impozite substanţiale şi devenise un personaj foarte respectabil în cadrul comunităţii. Deşi nu avea decât câţiva ani de şcoală, cea mai mare parte petrecuţi în instituţiile de învăţământ religios, a studiat îndeaproape clasicii germani. Se pare că şi Saly fusese la fel de inteligentă, căci, atunci când Jakob era plecat în desele lui deplasări prin Moravia, Galiţia şi Austria ca să vândă şi să cumpere oi şi vaci, carne şi piei de animale, grăsimi, cânepă şi miere, Saly îşi creştea cei doi copii, avea grijă de registrele contabile ale lui Jakob şi se ocupa de depozitul din satul învecinat, Klogsdorf.
Saly murise la vârsta de treizeci şi cinci de ani. Sigmund nu aflase niciodată din ce cauză. De fapt, nu auzise nici numele primei soţii a tatălui său menţionat în casa Amaliei. În timpul călătoriilor sale la Viena, Jakob făcuse afaceri cu familia Nathansohn, imigranţi din Galiţia, care între timp se profilaseră pe afacerile cu lână din Austria. O văzuse crescând pe Amalie şi o îndrăgise. La cinci ani după moartea lui Saly, se căsătorise cu Amalie, care avea douăzeci de ani în momentul acela. Se duseseră la Freiberg. Era o fată atrăgătoare şi cu o dotă apreciabilă. N-o silise nimeni să se mărite cu un văduv de patruzeci de ani şi cu doi fii. Dar Jakob Freud era un bărbat puternic, atrăgător, plin de succes, cu o fire blândă şi maniere alese. Sigmund presupunea că fusese o căsătorie din dragoste şi nu de convenienţă, aranjată între doi parteneri de afaceri.
Fiul cel mare din prima căsătorie, Emanuel, era deja însurat când Jakob o adusese pe Amalie la Freiburg. Celălalt fiu al lui Saly, Philipp, care avea nouăsprezece ani, a locuit cu familia Freud, devenind fratele mai mare al lui Sigmund, apoi al celui de-al doilea fiu al Amaliei, Julius, mort la şase luni şi, în sfârşit, al Annei, născută opt luni mai târziu. Până la vârsta de trei ani, lui Sigmund îi fusese greu să înţeleagă relaţia lui faţă de Philipp, care avea aproape aceeaşi vârstă ca şi Amalie. Uneori îşi închipuia că Philipp este tatăl lui, iar Jakob bunicul. Şi mai derutantă i se părea la vremea respectivă relaţia lui cu fiul lui Emanuel, John, care era cu un an mai mare decât el, şi cu fiica acestuia, Pauline, care avea aceeaşi vârstă ca el. Aceste dificultăţi au luat sfârşit atunci când Amalie şi Jakob i-au mutat pe Sigmund şi pe sora lui, Anna, pentru un an, la Leipzig şi apoi la Viena. Emanuel şi-a luat familia şi pe fratele său Philipp şi s-au mutat în Anglia, la Manchester, unde s-au lansat în

afacerile cu textile. Sigmund nu-şi mai revăzuse fraţii vitregi până la vârsta de nouăsprezece ani. Jakob fusese în stare să-i ofere o vacanţă de vară în Anglia, aşa cum îi promisese, după ce trecuse *Matura* şi intrase la Universitatea din Viena.

În cea de-a doua căsătorie, norocul lui Jakob Freud a început să scadă. Noua cale ferată de la Viena ocolea Freibergul. Inflaţia şi depresiunea economică din anii '50 îl surprinseseră şi pe el, ca şi pe mulţi alţii, nepregătit. Nu reuşea să facă faţă datoriilor care decurgeau din angajamentele lui considerabile. Când îşi pierduse firma şi sosise la Viena împreună cu fiul lui în vârstă de patru ani şi fiica de un an şi jumătate, Jakob Freud se confruntase cu rivali bine înrădăcinaţi în afacerile lor şi cu un capital considerabil. Fără fonduri, nu-i putea concura. În dosarele lui Sigmund de la Sperlgymnasium, Jakob Freud trecuse în dreptul profesiei tatălui: comerciant de lână. Însă tristul adevăr era că Jakob nu mai devenise niciodată comerciant de lână. Nu mai cumpărase niciodată o licenţă şi nu mai plătise impozite, însă ocupase o mulţime de posturi în comerţ cu lână şi produse textile. Când obţinuse o slujbă mai bună, cumpăraseră un pian pentru Anna şi una din lămpile acelea noi cu petrol susţinute de un lanţ, pe care o puseseră deasupra mesei din sufragerie. Făcuseră fotografii, îşi cumpăraseră îmbrăcăminte, măriseră alocaţia lui Sigmund la librăria Deuticke. Când Jakob avea o slujbă mai modestă sau era dat la o parte, aşa cum se întâmpla tot mai des în ultima vreme, familia Freud trăia într-o lume fără bani, iar Amalie spunea:

— Nu avem nimic de cheltuit.

Însă, până de curând, Jakob Freud şi familia sa reuşiseră să se menţină, cu multă tenacitate, în aşa-numita *Mittelstand,* clasa socială de mijloc a profesorilor, ofiţerilor, funcţionarilor din minister şi a muzicienilor care câştigau între trei şi cinci sute de guldeni pe lună, un venit mediu, nu foarte bun, dar satisfăcător.

Mai exista un element cunoscut numai de Sigmund din timpul vacanţei petrecute împreună cu Emanuel şi Philipp, care prosperau în industria lânei de la Manchester. În casa lui Emanuel, Sigmund îi auzise pe fraţii lui vitregi spunând că Saly fusese o femeie de afaceri foarte pricepută. Deşi uneori trebuiau să trimită bani la Viena atunci când lucrurile mergeau rău de tot în casa familiei Freud, nu o criticau pe Amalie. Numai că dacă ar fi trăit Saly, nu i-ar fi permis lui Jakob să se arunce cu capul înainte în afaceri riscante.

„Dar atunci, îşi spuse Sigmund privind zâmbitor spre tatăl său, dacă Saly ar fi fost în viaţă în 1855, tatăl meu nu s-ar fi căsătorit cu mama mea, iar eu, dr. Sigmund Freud, aşa cum sunt, nu m-aş afla acum aici, pe Kaiser Josef-Strasse, într-o seară caldă de iunie, aşteptând-o pe fata pe care o iubesc."

8

Mânerul de bronz al uşii de la intrare căzu de trei ori pe plăcuţa de aramă,

şi Sigmund se repezi s-o întâmpine pe Martha, dar Anna şi Rosa ajunseră înainte acolo ca să-şi salute prietenii: Anna era logodită în secret cu Eli Bernays, iar Rosa flirta cu unul din colegii de şcoală ai lui Sigmund, pe care toată lumea îl numea Brust. În spatele lui Brust venea Minna, sora mai mică a Marthei, împreună cu Ignaz Schönberg, cu care se logodise în secret. Minna era o fată zdravănă, lată în umeri şi în şolduri, dar cu pieptul plat, ca şi când natura ar fi hotărât că undeva trebuia să facă economie. Ignaz, un tânăr lung şi subţire ca un vrej de fasole, era prietenul lui Sigmund de la Universitate. Suferise mult timp de tuberculoza care făcea ravagii printre tinerii din Viena. La Universitate trecea drept cel mai strălucit sanscritolog din generaţia lui, fiind cunoscut şi ca traducător al unui volum de fabule din sanscrită, *Hitopadesa.* La urmă veneau Eli Bernays cu sora lui, Martha.

Eli era un tânăr autoritar, în vârstă de douăzeci şi doi de ani, vânjos, cu nas acvilin, ochi scrutători, îmbrăcat într-un costum elegant şi ghete înalte, negre. Când împlinise nouăsprezece ani şi se pregătea să intre la Universitate, pentru a urma cursurile profesorului Von Stein, tatăl lui murise. Fără să şovăie nici o clipă, Eli preluase postul de secretar al profesorului pe care îl avusese tatăl lui şi începuse să-şi întreţină familia. Pe lângă faptul că îi plăcea să umble prin pădure pe poteci ferite, avea mania să-şi prindă şosetele de indispensabili cu ace de siguranţă. În fiecare noapte, înainte de culcare, aşeza cele şase ace de siguranţă în acelaşi loc de pe covor. Dimineaţa îşi punea indispensabilii şi fixa câte trei ace în fiecare şosetă.

— În felul acesta, comenta Sigmund, este exclus ca vreo părticică din planul de viaţă al lui Eli să se prăbuşească.

În sfârşit, acum putea s-o salute şi pe Martha. Rămăsese oare intenţionat la urmă? Când îi luă mâna, fata îi aruncă un zâmbet fulgerător care îl făcu să rămână într-un picior, incapabil să mai schiţeze vreo mişcare. Tinerele cupluri îşi strânseră mâinile, apoi toţi îi salutară pe Amalie şi pe Jakob Freud:

— *Grüss Gott! Grüss Gott! Guten Abend, Gnädige Frau, Guten Abend, Herr* Freud.

Eli şi Ignaz aduseseră mici buchete de flori.

Masa din sufragerie fusese extinsă la ambele capete şi acoperită cu o faţă de masă daneză. Şerveţelele stăteau frumos rulate în inelele lor de argint – mai rămăsese o duzină intactă din zestrea Amaliei. În faţa fiecărui scaun era aşezată o farfurie mare pentru felul doi şi, deasupra acesteia, o farfurie adâncă. În faţă, de-a curmezişul, stătea linguriţa pentru desert. În dreptul fiecărei farfurii era aşezat un pahar pentru *Giesshübler.* Fiica mai mică aduse pâinea mare de casă – *Hausbrot,* tăiată în felii triunghiulare, care făcu înconjurul mesei. Apoi Anna veni cu castronul de supă, din care *Frau* Freud umplu farfuriile. Mai târziu, Rosa aduse gâsca pe un platou, Mitzi castronul cu sparanghel şi Dolfi varza roşie. Urma momentul cel mai delicat al serii: tranşarea gâştei era o operaţie pe care *Frau* Freud n-ar fi încredinţat-o nici în ruptul capului soţului ei fiindcă trebuiau tăiate treisprezece porţii, ceea ce însemna că fiecare copan urma să fie împărţit judicios în două, apoi la fel partea de jos a picioarelor şi cele două jumătăţi de piept.

Anna aranjase suporturile alungite din porţelan de Meissen pe care erau înscrise numele invitaţilor şi îi aşezase unul lângă altul pe toţi cei logodiţi în secret. Logodiţi în secret însemna că erau îndrăgostiţi, dar fiind prea tineri sau prea săraci, nu se puteau gândi la căsătorie. Anna plasase cartonaşul pe care scria Martha lângă Sigmund, fapt pentru care acesta îşi binecuvântă în gând sora. Dar curând se văzu limpede că Brust nu era mulţumit de aranjament, căci şedea pe marginea scaunului de parcă s-ar fi pregătit să-şi ia zborul. Rosa era frumoasa familiei. Prietenii o comparau cu Eleonora Duse: ochi mari, depărtaţi, trăsături şi colorit ce aminteau de sibila delfică de pe cupola Capelei sixtine, o tânără plină de farmec care îşi ţinea capul plecat într-o parte, manifestând un interes amuzat pentru viaţă. Brust nu se putea dezlipi de Rosa, dar se şi temea de ea. Sigmund nu reuşea să găsească o explicaţie pentru atitudinea băiatului.

Lampa cu petrol, care fusese lăsată în jos, arunca o lumină caldă asupra comesenilor. Pe peretele de deasupra bufetului, cu strălucitoarea lui expoziţie de tăvi şi servicii de argint, se aflau fotografii înrămate ale „ministerului burghez" – Herbst, Giskra, Unger, Berger şi alţi absolvenţi ai Universităţii. Una dintre cuceririle revoluţiei şi ale luptelor de stradă din 1848 fusese şi dreptul acordat clasei mijlocii a comercianţilor de a fi reprezentaţi în guvern, printre aceştia numărându-se mai mulţi evrei. Sigmund se simţea atât de impresionat când şedea în faţa acestor portrete impunătoare în fiecare zi, la masă, încât spre sfârşitul perioadei sale de pregătire se gândise dacă n-ar fi bine, totuşi, să facă studii de jurisprudenţă. Însă după ce citise remarcabilul *Fragment asupra naturii* al lui Goethe îşi schimbase părerea: *"Natura! Suntem înconjuraţi de ea, îmbrăţişaţi de ea – imposibil să scăpăm din îmbrăţişarea ei, imposibil să pătrundem mai adânc în tainele ei... Creează forme mereu noi. Ce există acum n-a existat niciodată mai înainte. Ceea ce a existat e de domeniul trecutului, totul este nou şi în acelaşi timp vechi... Trăim în mijlocul naturii şi, totuşi, suntem străini de ea. Ne vorbeşte continuu, dar nu-şi trădează secretul faţă de noi. Acţionăm în permanenţă asupra ei, dar nu avem nici o putere...Clădeşte mereu, dărâmă mereu, dar atelierul ei nu poate fi găsit... este artistul unic..."*

Eli îşi continua relatarea:

— S-a eliberat un post de redactor la o revistă economică. Profesorul Von Stein intenţionează să mă recomande pentru el la sfârşitul anului. În timpul discuţiilor cu ministrul austriac al comerţului, am aflat că unul dintre funcţionarii lor oficiali urmează să iasă la pensie şi mă vizează pe mine pentru această slujbă. Pe de altă parte, ştiu că există un loc la un birou de turism particular. În domeniul ăsta se pot face o mulţime de bani. Ce slujbă vi se pare mai potrivită pentru mine?

— Toate trei. Ştii că ai suficientă energie ca să faci faţă tuturor, răspunse Anna ştrengăreşte.

— Atunci poate că ar trebui să mă duc în America? Acolo sunt foarte bine văzuţi cei care ocupă trei posturi simultan.

Începu o discuţie în legătură cu ţara care oferă cele mai bune condiţii de locuit. Sigmund, singurul dintre ei care fusese într-o ţară străină, interveni:

— Anglia. Şi am să vă spun de ce: în Anglia, totul este permis în afara anumitor interdicţii unanim cunoscute. În Germania totul este interzis, în afară de permisiunile acordate în mod special.

— Şi cum e la Viena? întrebă Ignaz.

Jakob răspunse repede:

— La Viena tot ce este interzis e permis. Am auzit un banc astăzi la *Stammtisch*-ul meu, adăugă el. Chipul i se lumină. Lui Jakob îi plăcea obiceiul vienez al meselor rotunde de prieteni care se întâlneau zilnic, la o anumită oră, în aceeaşi cafenea. Acolo, în separeurile cu pereţii capitonaţi în piele, în spatele glasvandurilor, printre stativele pline cu ziare, era adevărata Vienă. O mamă îi face cadou fiului ei de ziua naşterii două cravate. În ziua următoare, ca să-şi arate recunoştinţa, fiul îşi pune una dintre ele. Mama exclamă: „Ce s-a întâmplat, nu-ţi place cealaltă?"

Toată lumea râse, cu excepţia Amaliei, care nu gusta glumele spuse pe socoteala ei. Jakob îi trimise un sărut pe deasupra mesei.

Sigmund simţi cum îi piere brusc pofta de mâncare. Acum o vedea pentru prima oară pe Martha după plimbarea de sâmbătă de la Mödling. Duminică îi dăduse în dar un exemplar din *David Copperfield,* iar ea îi trimisese o prăjitură făcută chiar de ea. Cadourile secrete fuseseră transmise de la casa familiei Bernays la casa familiei Freud prin amabilitatea lui Eli. Martha nu aflase de dezamăgirea pe care i-o provocase profesorul Brücke. Dar nu putea s-o păcălească, fiindcă făcuse o declaraţie mult prea răsunătoare despre pasiunea lui pentru munca de cercetare. Pe de altă parte, nu voia să-i mărturisească cum că luase această decizie pentru că era gata să sacrifice totul ca să se logodească cu Martha înainte de întoarcerea ei la Hamburg, unde urma să-şi petreacă vara, începând de duminica viitoare. Dacă îl întreabă: „De ce te-ai răzgândit? Nu eşti consecvent?"

Rosti cu o voce cam prea puternică faţă de tonul pe care ar fi dorit să-l adopte.

— Eli, nu eşti singurul care îşi schimbă serviciul... şi eu mă întorc la Krankenhaus când încep din nou cursurile, în august. Peste câţiva ani voi fi în măsură să te vindec de orice, în afară de alcoolismul tău cronic.

Martha se întoarse cu faţa spre el, încercând să înţeleagă sensul celor spuse. Simţea cum îl sfredeleşte cu privirea.

— Aşadar, o să fii doctor!

— Bineînţeles că o să fie doctor, spuse Amalie. Altfel, ce rost avea să-şi fi luat diploma de medic?

Martha îi căută mâna pe pipăite pe sub masă. Lui Sigmund îi reveni încrederea în sine. În timp ce toate privirile erau îndreptate spre Ignaz care povestea despre ultima fabulă sanscrită pe care o tradusese în ziua aceea, Sigmund se aplecă şi luă cartonaşul pe care era scris numele Marthei, apoi şopti:

— Printre triburile primitive există superstiţia că, dacă posezi ceva ce aparţine altei persoane, acea persoană se află în puterile tale. Este o vrăjitorie. Îi ceri să facă ceva şi persoana aceea se supune fără să crâcnească.

— Acum, că sunt în puterea ta, ce-ai vrea să fac?
— Dacă ți-aş spune, poate că ai rupe vraja.
— E aşa de uşor? Era şi mai frumoasă când zâmbea, ca acum, tachinându-l cu afecțiune. Când ai lucrat în laboratoarele alea de alchimie, n-ai găsit o vrajă mai puternică, ce subjugă o persoană unei alteia?
— Când ne-am cunoscut, curățai un măr de coajă şi, brusc, în mărul acela m-am văzut pe mine. Cu degetele tale lungi şi delicate, mi-ai dat la o parte învelişul într-o panglică neîntreruptă până când ai ajuns la miez.

9

Două zile mai târziu, Eli trecu pe la ei. La plecare, Sigmund spuse:
— Te conduc până acasă.
Aşa cum se aştepta, Eli îl invită înăuntru la o ceaşcă de cafea. Doamna Emmeline Bernays îl primi politicos. Fusese prietenă cu Amalie Freud, dar asta n-o făcea să accepte mai uşor faptul că fiul ei, Eli, se îndrăgostise de Anna Freud. Doamnei Bernays îi plăcea Anna, însă considera că este o adevărată nebunie ca un tânăr cu un viitor atât de promițător ca Eli, pe care pețitoarele îl urmăreau, propunându-i partide avantajoase ce mergeau până la o dotă de cincizeci de mii de dolari, să se căsătorească cu o fată care nu avea absolut nici un fel de zestre. Dacă ar fi ştiut că Minna era serios îndrăgostită de Ignaz Schönberg sau că Martha îl privea cu interes pe Sigmund Freud, doi *Yeshivabucher* fără o lețcaie, i s-ar fi albit părul de sub *Scheitel.*
Familia doamnei Bernays, Philipp, provenea din Suedia. Cea dinspre partea soțului ei era reprezentată de comercianți de vază şi profesori din Hamburg. Tatăl lui Berman, Isaac, fusese şef rabin al comunității evreilor germani. Fratele lui, Jacob, se mutase la Universitatea din Bonn ca profesor şi bibliotecar şef. Celălalt frate, Michael, fusese adus la Universitatea din München de regele Ludwig al Bavariei, care crease o catedră specială pentru el. La rândul său, familia Philipp se bucura de respect şi prosperitate.
Deşi la cei cincizeci şi doi de ani ai ei Emmeline Bernays era considerată o femeie bătrână, refuzase să-şi pună cenuşă în cap, susținând că e prea tânără şi prea viguroasă ca să-şi irosească energia. Se considera capul familiei Bernays, spre nemulțumirea fiului său, care afirma că, întrucât el era singurul bărbat din familie şi îi întreținea pe toți, putea emite pretenția de a fi socotit stăpânul casei.
În timp ce Martha servea cafeaua şi *Kipfeln,* doamna Bernays abordă subiectul ei favorit – întoarcerea cu întreaga familie la Hamburg, unde vor putea să locuiască în fermecătorul cartier Wandsbeck, perspectivă care nu-l încânta deloc pe Eli. Doamna Bernays era o femeie inteligentă, educată şi disciplinată, care punea patimă doar în înverşunarea cu care detesta Viena.
— De la Congresul din 1815, oamenii au considerat Viena un oraş de o veselie sălbatică, unde se aplică deviza „trăieşte azi, mâine vom muri", izbucni

ea. Este un mit deformat. În realitate, majoritatea vienezilor îşi poartă disperarea. Muzica lor, cântecele, eternul vals, râsul forţat, fără rost, toate acestea sunt o aparenţă dincolo de care se ascunde pustietatea sufletească. Este adevărat ceea ce se spune: „La Berlin, lucrurile sunt serioase, dar nu lipsite de speranţă. La Viena lucrurile sunt lipsite de speranţă, dar neserioase". La Hamburg, nu arborăm masca veseliei atunci când suntem trişti sau tulburaţi". Nu terminăm orice propoziţie cu un tril aiurit aşa cum fac ei, chiar dacă anunţă moartea propriei mame. Dacă nu ne place o persoană, nu ne purtăm cu ea cât se poate mai îndatoritor, pentru ca ulterior să înfigem un pumnal de bârfe în coastele reputaţiei sale. Nu doresc să-mi petrec restul vieţii transformând realitatea în aparenţă. Sunt suedeză şi germană din nord şi refuz să râd tot restul zilelor mele. N-ar fi trebuit să plecăm niciodată din Hamburg. Se întoarse apoi brusc către fiul ei: Eli, rămâi acasă? Dacă nu pleci nicăieri, o să mă duc în vizită la doamna Popp.

Eli făcu conversaţie câteva minute, apoi, considerându-şi datoria îndeplinită, zise:

— Vă rog să mă scuzaţi, am de scris ceva pentru profesorul Von Stein.

Martha şedea pe scaunul ei preferat. Sigmund se mută pe taburetul de la picioarele ei. Apartamentul familiei Bernays, situat în Districtul Trei, în apropiere de Wien Fluss şi de Stadtpark, era confortabil, puţin cam prea înghesuit din cauza mobilei solide pe care o aduseseră de la Hamburg. Pe pereţi atârnau tablouri cu scene de pădure şi peisaje marine aparţinând unei şcoli de pictură timpurii de la Hamburg.

— De ce vă duceţi la Wandsbeck? întrebă el.

Martha păli uşor.

— Aşa am plănuit… cu câtva timp în urmă… Împuşcăm doi iepuri dintr-o lovitură – vizităm familia şi petrecem vara la ţară. Sunt nişte dealuri frumoase, unde ne putem plimba. Cred că ţi-ar plăcea la fel de mult ca şi Pădurea Vieneză.

— Să înţeleg că e vorba de o invitaţie?

Martha deschise larg ochii, în timp ce un colţ al gurii se întindea într-un zâmbet poznaş. Tânjea cu fiecare fibră a corpului s-o îmbrăţişeze, să folosească în propriul lui interes cele câteva minute acordate de Eli. Însă educaţia îşi spuse cuvântul. În capul lui, o voce îi şoptea: „Ar însemna o încălcare a legilor ospitalităţii".

În scurt timp, Eli reveni în încăpere.

— Ce aţi zice de o plimbare în Prater?

Era o după-amiază senină de la mijlocul lui iunie; soarele inunda cerul la asfinţit cu o lumină roşie, pregătindu-se să apună. Eli porni vioi înaintea lor, niciodată în câmpul lor vizual, dar nici complet în afara acestuia. Intrară pe la Praterstern, apoi merseră braţ la braţ pe Hauptallee. Drumul principal pe care treceau caleşti elegante era mărginit de şiruri duble de castani.

O luară pe o alee care îi duse spre Kaisergarten, cu pajiştile sale îngrijite, cu copacii şi arbuştii tunşi frumos, şi ajunseră în Volks Prater, parcul de distracţii, plin de vizitatori din toate colţurile imperiului: bărbaţi din Croaţia

care vindeau linguri de lemn şi coşuri, femei din Cehoslovacia încălţate cu ghete diforme de ţară, cu pălării mari de pai legate la gât, vânzând animale şi jucării cioplite în lemn; ţărani din Boemia şi Moravia care arătau de parcă ar fi parcurs tot drumul pe jos; polonezi care vindeau felii de sângerete; băieţi din Silezia şi din Bosnia ce ofereau obiecte de sticlărie şi ceşti de porţelan; bucătărese din Boemia la braţ cu recenţii lor prieteni soldaţi, îndreptându-se spre pavilion.

Sigmund îşi petrecu braţul pe după talia fetei. Ajunseseră la Rondeau, unde mulţimea se strânsese în faţa lui Calafati, uriaşa statuie chinezească ce se învârtea în loc, spre deliciul copiilor. Se aflau acum în centrul zonei de distracţii, cu căluşeii, roata lumii, tarabele de tir unde soldaţii doborau cu arma porumbei de lut ca să câştige trandafiri pentru prietenele lor, baraca cu fraţii siamezi, cu fata cea grasă, femeia cu barbă, şi peste tot, de jur-împrejur chioşcuri unde se servea bere.

Se întoarseră înapoi, spre Grosse Zufahrtsstrasse şi, întrucât Eli apăru ca din pământ, se opriră la Liesinger Bier Depot să asculte muzica interpretată de orchestrele celor două vestite restaurante aflate faţă în faţă. Zum Weissen Rössl şi Schweizerhaus. Pe strada dintre ele se plimbau fete îmbrăcate în culori vii, femei din Bavaria în *Dirndlkleid* – fuste albastre, şorţuri apretate şi eşarfe la gât. Strigau care mai de care ce au de vânzare, într-o cacofonie familiară – femeia care vindea peşte prăjit, cea cu cafeaua *Sieder,* apoi *Limonehandler, Schokoladenmacher,* vânzătoarele de fructe, de salate, de ridichi, sacagiii. Sigmund le cumpără la fiecare câte o porţie de crap prăjit cu o *Mohnkipfel* – corn cu mac, iar Eli comandă halbe cu bere. Murmurară toţi trei urarea de rigoare:

— *Prosit!*

Sigmund privea peste masă la Martha, la ovalul aproape fragil al feţei ei şi la ochii calzi, serioşi şi cinstiţi. Sentimentele lui se concretizau într-un amestec de bucurie şi compasiune. Simţea nevoia s-o protejeze. Însă deocamdată nici măcar nu i se dăduse voie s-o tutuiască. Duminică pleca şi avea să lipsească toată vara. Asta însemna că nu-i mai rămăseseră decât două zile. Simţea fiori reci de spaimă la gândul că va pleca fără ca el să-şi adune curajul necesar pentru a-şi mărturisi iubirea. Asta ar însemna că ar putea s-o piardă în favoarea altcuiva înainte de a o mai revedea. Martha rupse tăcerea.

— Sigmund, crezi că o să fii fericit dacă renunţi la munca aceasta, care îţi place cel mai mult, în favoarea practicii particulare pe care n-ai avut-o niciodată în vedere?

Sigmund ştia că răspunsul lui este important pentru ea.

— Da. „Iubirea este flacăra, munca este combustibilul."

Martha se aplecă înspre el, încruntându-se. Oare din cauza apei de colonie se simţea el atât de încordat sau de vină era mireasma părului în care îşi îngropase faţa în clipa aceea minunată de la Mödling?

— Înseamnă că lucrul acesta s-ar fi produs oricum, mai devreme sau mai târziu.

— Trebuia să găsesc o modalitate de a-mi ajuta părinţii şi surorile, şi asta

cât mai curând. Şi pe Alexander, pentru că mai are încă doi ani de studiu la *Gymnasium.*

Martha îi studie cu atenție chipul înainte să vorbească din nou.

— Nu pari... nefericit...întristat. Nu ştiu de ce te-ai răzgândit aşa de brusc, dar am impresia că eşti împăcat cu tine însuți.

— Şi da, şi nu. Voi practica medicina cât voi putea de bine, după o pregătire prealabilă. Probabil că mă voi specializa în boli nervoase, căci acesta este domeniul lui Josef Breuer şi el mă va îndruma. Dar asta nu înseamnă că o să abandonez cercetările. Doresc ca o parte din viața mea să fie dedicată explorărilor în domeniul ştiinței medicale. Am puterea, energia, hotărârea...

Martha îşi puse afectuos palma peste mâna lui, aşa cum ar fi făcut un prieten credincios. Iar el ştiu că, foarte curând, nu chiar în acel moment când erau înconjurați de mulțimea zgomotoasă, dar foarte curând, va trebui să-i mărturisească iubirea de care depindea fericirea lui viitoare.

Când se întoarse acasă, se aşeză la birouaşul lui din micuțul *Kabinett.* Descoperise că limba germană este foarte precisă, permițând exprimarea ideilor în domeniul ştiinței. Acum constata cât este de grăitoare şi tandră când dădea expresie sentimentelor de dragoste.

Dragă Martha, mi-ai schimbat radical viața! M-am simțit atât de bine astăzi la tine acasă, lângă tine... Aş fi dorit ca seara aceasta să nu se mai sfârşească niciodată. Nu îndrăznesc să spun ce m-a emoționat mai tare. Nu-mi venea să cred că n-o să-ți mai văd chipul drag câteva luni de acum înainte şi mi se pare greu de crezut că nu există nici un pericol atunci când asupra Marthei se exercită impresii proaspete. Atât de multă speranță, îndoială, fericire şi privațiune s-au condensat în spațiul îngust din aceste două săptămâni. Dar din punctul meu de vedere nu mai există neîncredere. Dacă aş fi avut o îndoială cât de mică, nu mi-aş fi dezvăluit sentimentele în zilele acestea...

Nu pot. Nu pot să-i mărturisesc Marthei ceea ce voiam să-i spun. Îmi lipseşte încrederea pentru a termina propoziția, adăugând acele cuvinte pe care privirea fetei şi gestul ei îl îngăduie sau îl interzice. Am să-mi permit să spun un singur lucru: ultima oară când ne vom vedea, aş dori să mă adresez iubitei, adoratei mele cu „Du" şi să mă asigur că între noi se va înfiripa o relație care, probabil, va trebui ținută secret mult timp.

10

Eli îi promise că-i va strecura el scrisoarea, în aşa fel ca doamna Bernays să nu prindă de veste. Sigmund avu la dispoziție toată ziua de vineri ca să se frământe în legătură cu mesajul. Să zicem că ea nu simte acelaşi lucru pentru el. Va pleca duminică dimineață fără să-i răspundă şi el va rămâne toată vara în prada chinurilor. Şi nici nu mai putea inventa alt pretext ca să viziteze din nou familia Bernays aşa de curând. Doamna Bernays se va repezi asupra lui din „înălțimea ei arogantă de hamburgheză" şi va pune capăt relației.

Se plimbă prin casă, rătăci pe străzi, prin propria minte. Nu reuşea să ducă nici un gând până la capăt. La ora cinci, în timp ce se plimba în spațiul de vreo jumătate de metru dintre birou şi rafturile cu cărți din camera lui, dintre pat şi masă, încercând să nu se lovească cu genunchii de nici un obstacol, auzi voci în hol. Ieşi repede afară şi îi găsi pe Ignaz, Minna, Eli şi Anna care tocmai se întorceau de la plimbare şi o aduceau şi pe Martha cu ei.

Cafeaua de la ora cinci este cel mai plăcut moment al zilei pentru vienezi. Prânzul reprezintă o activitate serioasă, consacrată hrănirii organismului. Cina este frugală, fiind alcătuită din ceea ce a rămas de la prânz şi ce se mai nimereşte. Cafeaua constituie cu adevărat momentul dedicat vieții sociale: conversația uşoară, vioaie curge la fel de nestânjenită ca şi cafeaua din ibric. Se simte aroma de cafea prăjită, în jur domneşte atmosfera prietenoasă, intimă – *Gemütlichkeit,* şi sentimentul că fiecare îşi are un loc al său în lume, oricât de neînsemnat, că sunt lucruri de spus şi de ascultat, nu foarte importante, dar nici supărătoare. Este bucuria prieteniei şi a sentimentului că eşti acceptat, a râsului de dragul râsului, convingerea că există o oră a zilei pe care nimeni n-o poate confisca şi nimic n-o poate altera.

Alexander le spuse povestea piesei *Nestroy,* pe care o văzuse la Volkstheater cu puțin timp în urmă.

Anna luă tortul Sacher pe care familia Freud îl cumpăra din ce în ce mai rar în ultima vreme şi le întinse câte o felie subțire de tort de ciocolată cu straturi de gem de zmeură şi glazură de ciocolată. Un castron alb strălucitor de *Schlagobers* trecu din mână în mână pentru ca fiecare să-şi poată pune un strat gros de frişcă peste felia de tort. Celebra Sacher Torte reprezenta însăşi inima civilizației vieneze.

Sigmund îi arunca priviri furişe Marthei, ce stătea la celălalt capăt al mesei. Îşi dădea seama că şedea pe scaun de mai mult timp fără să scoată un cuvânt şi în curând tăcerea lui avea să li se pară curioasă celorlalți.

— Mi-am amintit de disputa dintre Sacher şi Demel în legătură cu inventatorul tortului Sacher original, spuse el cu voce tare pentru a atrage atenția tuturor. Chestiunea a devenit atât de gravă, încât s-a hotărât ca problema să fie prezentată împăratului Franz Josef. Într-o duminică, toată Viena s-a îmbulzit în grădina din spatele Schönbrunn-ului, în timp ce în palatul regal împăratul şi membrii cabinetului său gustau mai întâi un tort, apoi pe celălalt. La sfârşitul zilei, au ieşit pe balcon. Împăratul şi-a ridicat ambele brațe deasupra capului şi a anunțat:

„După gustarea şi compararea cuvenită, Imperiul a ajuns la concluzia că amândouă sunt originale!".

Lui Sigmund i se păru că a văzut-o pe Martha ridicând poznaşă dintr-o sprânceană. Se ridică şi se îndreptă spre salon. Draperiile fuseseră date la o parte, însă încăperea era răcoroasă, apărată de soarele de pe Kaiser Josef-Strasse de perdelele de dantelă ale Amaliei. Aşteptă în mijlocul încăperii. Martha îl urmă. Aici se vor bucura de o intimitate deplină, de parcă s-ar fi aflat pe una din pajiştile din Prater şi ar fi pornit în căutarea primelor violete ale primăverii.

— Martha, ai primit scrisoarea mea?
— Da, Sigi, dar abia în dimineața aceasta.
Era pentru prima oară că i se adresa astfel, utilizând diminutivul. Sigmund se simți scuturat de un fior. Era supărat pe el însuşi din cauza timidității şi a laşității sale. Dar nu-şi declarase sentimentale în scrisoare? Acum totul depindea de Martha.
— M-am gândit la dumneata ieri, în timp ce eram la Baden, spuse ea cu vocea ei profundă, liniştită. Ți-am adus această rămurică cu flori de tei.
Sigmund luă crenguța şi îşi îngropă nasul în mireasma ei... dar dădu peste ceva tare. Clipi din ochi şi duse crenguța în fața lui. Printre floricelele delicate strălucea ceva auriu. Scoase de pe crenguță un inel de aur cu o perlă.
— Martha, nu înțeleg... e un inel...
— Cel pe care l-a purtat tatăl meu. Vreau să-l ții tu.
Sigmund îşi puse inelul pe degetul mic, singurul pe care i se potrivea, lăsă jos rămurica de tei şi o cuprinse pe Martha în brațe.
— Ce modalitate minunată de a răspunde la scrisoarea mea! Oh, Martha, te iubesc aşa de mult!
— Şi eu te iubesc, Sigi.
O ținea atât de ferm, încât lăsa impresia că n-o să-i dea niciodată drumul. Martha îi înlănțui gâtul cu brațele, încleştându-şi degetele mâinilor unele în altele. O sărută pe gură. Buzele ei nu erau aşa de reci cum fuseseră în grădină, ci calde, uşor întredeschise, de parcă i-ar fi oferit toată dragostea unei vieți.
Se aşezară pe canapea, ținându-se îmbrățişați. Nu mai fusese niciodată aşa de fericit. Când, după mult timp, reuşi în sfârşit să-şi desprindă buzele de ale ei, spuse:
— Nu am nici un dar pentru tine, Martha. Dar am să fac o copie după acest inel, în aşa fel încât să-l poți purta tu. Şi mama ta nu trebuie să ştie. Logodna noastră o să rămână secretă, şi taina asta o s-o păstrăm îndelung.
— Ce înseamnă îndelung?
— Strămoşii noştri din vechime au hotărât şapte ani.
— Am să aştept.
Martha se îndreptă spre măsuța de cafea şi luă un pachețel pe care îl pusese acolo. Scoase din el o cutiuță din lemn de tek.
— Îți aminteşti ce mi-ai spus atunci, la masă, când ai luat cartonaşul cu numele meu? În legătură cu credințele primitivilor despre posedarea unor obiecte? Ți-am adus un gaj mai bun.
Era o fotografie făcută cu puțin timp în urmă. O apucă şi o ținu departe, cu brațul întins. Martha din fotografie îl privea cu ochii ei mari, cam prea mari pentru chipul ei micuț, cu buzele cam prea pline, cu nasul şi bărbia cam prea ferme în lăcaşurile lor fragile. „Dar, în general, conchise el, este cea mai frumoasă doamnă pe care am văzut-o vreodată."
Îi fu greu să se desprindă de reproducere şi să se întoarcă spre original. Martha îi urmărise tot timpul expresia chipului, amuzată de emoția care i se citea limpede pe figură.
— Sigi, când Eva l-a ispitit pe Adam, crezi că s-a oprit ca să curețe mărul

de coajă?

— Mă îndoiesc. Erau mult prea grăbiți să părăsească Grădinile Edenului şi să păşească în lumea cea păcătoasă.

— Este păcătoasă?

— Eu sunt aproape la fel de inocent ca şi tine. M-am încuiat într-un laborator până când am simțit vraja Marthei.

— Crezi în vrăjitorie? întrebă ea.

— În dragoste? Incontestabil. Martha, fată dragă, trebuie să devenim conspiratori. Cum să fac ca scrisorile mele să ajungă la tine? Un flux de scrisori cu scris bărbătesc i se va părea foarte ciudat unchiului tău. Ai putea să-mi scrii adresa ta pe mai multe plicuri?

— Da, aş putea.

— Eşti o fată tare dulce. Poate că ceea ce iubesc cel mai mult la tine e tocmai dulceața ta.

Martha se eliberă brusc din brațele lui.

— Sigi, să nu confunzi dulceața cu slăbiciunea. Dincolo de drăgălăşenie se ascunde uneori o voință de fier.

Sigi părea mai mult amuzat decât înspăimântat.

— Ştiu că eşti puternică, dar nu mă deranjează lucrul ăsta. Nu întrezăresc nici un fel de trăsături ascunse sau disimulate în felul tău de a fi. Cred că există o deplină concordanță între ceea ce pretinzi că ai fi şi cea care eşti cu adevărat. Dintre noi doi, eu sunt cel cu o fire complexă şi confuză. Prietenii mi-au spus întotdeauna „cinicul". Întrucât m-am pregătit să devin om de ştiință, nu mi-am închipuit nici o clipă că aş fi un sentimental. M-au încântat şi m-au îmbogățit sufleteşte poveştile de dragoste clasice, dar nu m-am văzut niciodată pe mine însumi în postura de îndrăgostit. O, ştiam că într-o zi va veni dragostea, încet, cu grijă... Dar că va sări pe mine ca o panteră dintr-un copac! Incredibil. Cum de am putut fi atât de lipsit de apărare? La urma urmelor, am douăzeci şi şase de ani. Am disecat poezia de dragoste a lumii aproape la fel de temeinic cum am disecat şi cadavrele de la laborator. Dacă pot să privesc cum se desfăşoară acest mister în fața ochilor mei, ce drept am să resping atât de categoric misterele tufişului în flăcări pe care un înger al Domnului l-a adus în fața lui Moise?

Martha se rezemă cu spatele de pieptul lui, apoi întoarse blând obrazul spre el.

— Ştii ce mi-aş dori ca dar de logodnă? Una din poeziile de dragoste despre care vorbeai.

— Heine sau Shakespeare?

— Amândoi.

— Mai întâi Heine:

Numai o dată aş vrea să te mai văd
Ca să îngenunchez în fața ta
Şi să-ți şoptesc în timp ce voi muri
Madame, ich liebe Sie.

— Mult prea trist. Nimeni nu moare. Shakespeare este mai vesel?
— Îl pune pe bufon să vorbească în *A douăsprezecea noapte:*

Ce este dragostea? Nu e nimic în urma ei;
Mirtul prezentului e şi râsul de azi;
Ce va veni este încă nesigur:
În viitor nu ştim ce va mai fi.
Aşadar, vino şi mă sărută, dulceața mea
Tinerețea este o substanță care nu durează.

Martha întoarse spre el o privire serioasă:
— N-o să fie uşor, nu-i aşa, dragul meu?
— Nu, Marthy, vom întâmpina greutăți la care nici nu ne putem gândi acum. Dar vom rescrie ultimul vers al bufonului: „Dragostea este o substanță care dăinuie".

SUFLETUL CARE TÂNJEŞTE

*A*llgemeine Krankenhaus, unde Sigmund Freud avea să-şi petreacă următorii trei sau patru ani, se extinsese treptat-treptat. Mai întâi, pe locul acesta fusese construită o casă a săracilor în 1693, cu o sută nouăzeci de ani mai înainte, prima curte fiind cunoscută sub numele Der Grosse Hof. În 1726 clădirea a fost completată cu a doua curte, lipită de prima, Curtea căsătoriei şi a văduvelor. În următoarea jumătate de secol au fost construite o duzină de alte clădiri: Curtea bolnavilor, Curtea gospodăriei. Curtea meşteşugarilor, Curtea studenților... Împăratul Josef al II-lea, un idealist şi un vizionar, călătorise incognito prin Europa şi, în 1783, hotărâse ca Grossarmenhaus, Casa mare a săracilor, să fie transformată într-un spital principal, după modelul celui de la Paris, Hôtel de Dieu. Acesta trebuia să fie dotat cu cele mai recente cuceriri în domeniul medical. Curțile au fost reconstruite şi modernizate, s-au amenajat canale de scurgere şi grupuri sanitare, coşurile au fost mutate din centrul camerei, s-au instalat bucătării, s-au lărgit ferestrele, spațiul alocat pentru fiecare pat a crescut la un metru şi jumătate. Toate reziduurile ce proveneau de la spital urmau să fie arse într-un spațiu special amenajat, în imediata lui apropiere. Era interzis să se arunce animale moarte în pârâul Alser care curgea în apropiere. Infirmierele urmau să dea de mâncare bolnavilor aflați în carantină numai printr-o ferestruică.
Şcoala de Medicină a Universității din Viena a fost mutată şi ea aici, şi Allgemeine Krankenhaus şi-a început ascensiunea spectaculoasă, devenind unul dintre cele mai vestite centre de tratament şi cercetare din lume.

Profesorii săi se numărau printre cei mai respectaţi oameni din Imperiul Austro-Ungar, iar spitalul şi-a câştigat o faimă deosebită datorită cercetărilor ştiinţifice strălucite care se făceau în laboratoarele sale.

Spitalul General s-a transformat într-o comunitate de sine stătătoare. O duzină de clădiri mari, rectangulare, adăposteau cele douăzeci de departamente, paisprezece institute şi clinici, fiecare având o curte frumoasă şi îngrijită. Curţile erau legate între ele prin tunele cu arcade care străbăteau clădirile, întreaga suprafaţă de două sute cincizeci de acri fiind înconjurată cu un zid solid de piatră care o separa de lumea de afară. Apa era adusă aici de la Semmering, din creierul munţilor, prin conducte speciale. La fiecare etaj exista apă curentă. Alimentele, deşi contractate cu persoane din exterior, se pregăteau în bucătăriile spitalului. Se amenajase o cameră de lectură pentru doctori şi o bibliotecă de împrumut pentru cei douăzeci şi cinci de mii de pacienţi care ocupau pe parcursul unui an cele două mii de paturi. Curţile erau iluminate cu lămpi cu gaz aerian, invenţiile mai recente, ca electricitatea şi telefonul, fiind utilizate numai cu caracter experimental. *Füllöfen,* sobele de gătit, încălzeau saloanele în timpul iernii. Vara, partea superioară a geamurilor putea fi înclinată, spre a permite o mai bună aerisire. Exista o capelă catolică şi, în Curtea a Şasea, o sinagogă de formă octogonală pentru medicii şi pacienţii evrei. În Curtea a Patra exista o baie cu camere separate pentru băi la cadă şi băi de aburi. Toate saloanele aveau mici bucătării pentru pregătirea ceaiului şi, la o distanţă destul de mare ca să împiedice infiltrarea mirosurilor neplăcute, closete cu apă curentă. Saltelele de paie, neigienice, din anii precedenţi fuseseră înlocuite cu altele din păr de cal care putea fi schimbat, astfel că în permanenţă acestea erau netede şi tari. Rata mortalităţii scăzuse considerabil, reprezentând doar paisprezece la sută. Taxele de spitalizare variau între patru guldeni pe zi (un dolar şi şaizeci de cenţi) pentru pacienţii de clasa întâi şi şapte cenţi pe zi pentru cei din pătura mijlocie, în cazul săracilor asistenţa fiind gratuită. În regulamentul de funcţionare al saloanelor de maternitate, unde se formau moaşele şi doctorii mamoşi, se prevedea achitarea unei taxe de treizeci şi şase de cenţi pe zi pentru cameră, masă şi asistenţă la naştere.

2

În încăperea aflată deasupra sălii de operaţii a dr. Theodor Billroth domnea o atmosferă tensionată. Sala se afla la etajul al doilea al Clinicii de chirurgie care dădea spre Curtea întâi şi avea o friză grecească ce separa masa de operaţii de amfiteatrul în pantă. Sigmund se oprise la oficiul central ca să se înregistreze pentru curs şi găsise amfiteatrul pe trei sferturi plin. Chirurgii din Viena se adunaseră să-l privească pe profesorul Billroth efectuând a doua testare a noii sale descoperiri: rezecţia. Se ştia de multă vreme că omul poate să trăiască chiar dacă i se taie o mână sau un picior. Războiul dovedise în

repetate rânduri acest lucru. Dar nu se ştia că se poate tăia o parte din intestin care conține o tumoră, că se pot lega după aceea capetele intestinului la loc, fără ca viața omului să fie periclitată.

Sigmund se apropie de un grup de vreo douăzeci de doctori care şedeau pe pervazul ferestrei sau stăteau în picioare pe treptele de dincolo de friză. În cele treizeci de ore de curs de chirurgie clinică cu Billroth învățase foarte multe despre patologie, dar foarte puține despre chirurgie. Pe de-o parte, fusese greşeala lui: nu intenționase niciodată să opereze pacienți. Pe de altă parte, greşise însuşi Billroth care anunțase:

— Este inutil să se facă cursuri speciale de chirurgie pentru studenți. Operațiile tipice le sunt demonstrate şi explicate pe cadavre. Pot, de asemenea, să le vadă la clinică.

Toată lumea îl considera pe Billroth un conferențiar strălucit. Holurile erau întotdeauna ticsite când ținea el curs, însă Sigmund nu avusese ocazia să-l cunoască personal pe *Herr Professor.* Acum, când se pregătea pentru practica generală, era absolut necesar să învețe să opereze. În anumite cazuri urgente, viața pacientului poate să depindă de priceperea lui de a ține în mână bisturiul şi scalpelul. Nu avea de ales dacă voia să devină un doctor bun, şi aceasta era dorința lui arzătoare.

Profesorul Billroth contribuise la transformarea chirurgiei dintr-o meserie practicată de bărbierii oraşelor într-o artă care presupunea precizie şi o documentare sistematică. Fusese, de asemenea, primul care avusese curajul să publice rapoarte asupra operațiilor sale. Întrucât chirurgii pierdeau mai multe vieți decât reuşeau să salveze, rapoartele nu constituiau o lectură prea plăcută, însă Billroth insistase.

— Eşecurile trebuie să fie cunoscute şi asumate imediat în public, fără ca vreunul dintre noi să încerce să-şi muşamalizeze greşelile. Avem mult mai mult de învățat dintr-un caz nereuşit decât dintr-o duzină de operații încheiate cu succes.

În cartea pe care o publicase cu şase ani în urmă, în 1876, criticase cu asprime metodele medievale care se mai utilizau în şcolile medicale şi propusese un plan de reorganizare. Cele cinci pagini difuzate gratuit din această lucrare reprezentaseră o lovitură cruntă dată armoniei cu greu dobândite în interiorul Şcolii de Medicină. Sub titlul *Tipuri de studenți. Evreii din Viena,* Billroth scrisese:

„S-a spus pe drept cuvânt că la Viena sunt mai mulți studenți săraci decât oriunde altundeva şi că aceştia trebuie să fie ajutați să facă față cerințelor vieții de zi cu zi, atât de scumpă la Viena. Da, dacă ar fi vorba numai de sărăcie!… Există tineri, cei mai mulți evrei, lipsiți de mijloace materiale, care vin la Viena din Galiția şi din Ungaria cu convingerea nebunească că pot să câştige bani la Viena făcând pe profesorii, luându-şi mici slujbe la bursă, la poştă sau la telegraf… şi studiind în acelaşi timp medicina… De regulă, un negustor evreu din Galiția sau din Ungaria care câştigă abia atât cât să nu moară de foame are un fiu cu o înzestrare intelectuală medie. În ciuda nenumăratelor dificultăți, pentru satisfacerea vanităților mamei, acesta este trimis la şcoală, unde îşi ia

cu mare efort examenul final. Apoi vine la Viena neavând nimic altceva decât hainele de pe el... Astfel de oameni sunt total nepotriviți pentru o carieră științifică..."

Acestea erau declarațiile care îl revoltaseră atât de tare pe profesorul Brücke. Până acum, chiar dacă existase în formă latentă, antisemitismul nu fusese exprimat fățiş. Evreii şi ne-evreii se amestecau liber la toate nivelurile intelectuale, artistice şi științifice, uneori chiar şi pe plan social. Atacul public al lui Billroth, al doilea provenit dintr-o sursă oficială după ce împăratul Leopold I îi forțase pe evrei să iasă din Oraşul Vechi, în anii 1669-1670, şi să se mute dincolo de Donau Kanal, în ceea ce avea să devină ulterior Districtul Doi, făcea să renască vechile prejudecăți.

Theodor Billroth voise să devină muzician, însă părinții lui îl convinseseră să urmeze medicina. Cel mai apropiat prieten al său era Johannes Brahms. Compozitorul interpretase multe dintre partiturile sale acasă la Billroth. Pasiunea pentru muzică a profesorului Billroth evidenția asemănarea dintre el şi profesorul Brücke: pe jumătate om de ştiință, pe jumătate artist.

În clipa de față, cei şapte asistenți şi profesori *Extraordinarius* ai lui stăteau în cerc în jurul pacientului şi aşteptau sosirea şefului. Ferestrele erau închise ca să-i apere de arşița zilei de august şi în încăpere domnea o atmosferă de linişte reverențioasă, toți ochii fiind ațintiți spre uşă. Sigmund se obişnuise cu mirosurile de spital în zilele lui de studenție.

Şi iată că dr. Billroth îşi făcu apariția – un bărbat chipeş de cincizeci şi trei de ani, cu o barbă scurtă, căruntă şi ochelari fără rame, aşezați jos, pe nas. Asistenții lui luaseră poziția de drepți, studenții şi chirurgii invitați stăteau şi ei tot în picioare, dar atitudinea lor era mai puțin militărească. Billroth, care fusese adesea solicitat să opereze împărați, regi şi potentați din Turcia, Rusia şi din Orient, era îmbrăcat cu haine scumpe. Sigmund auzise că Billroth câştigă o sută de mii de dolari pe an. Spitalul, sălile de operație şi echipamentul, asistenții şi tinerii profesori stăteau la dispoziția lui, fără ca acest lucru să-l coste vreun ban. Billroth avea şi spitalul său particular. Asistenții lui Billroth de la Krankenhaus câştigau treizeci şi şase de dolari pe lună, iar profesorii *Extraordinarii* o sută şaizeci, deşi mulți dintre aceştia din urmă erau oameni între două vârste, care aveau familii de întreținut. Şi nu li se permitea să practice în particular medicina fără consimțământul lui Billroth. Acesta le dădea voie din când în când să facă câte o operație pe cont propriu, obținând astfel un onorariu suficient – gândea Sigmund –ca să nu se lase cuprinşi de disperare.

Dr. Billroth îşi suflecă mânecile costumului de stofa englezească. Nu accepta halate albe în sala lui de operații, întrucât avea impresia că acestea îi fac pe chirurgi să arate ca nişte bărbieri. Nimeni nu purta mănuşi. Surorilor li se interzisese să intre în sală. Făcu semn cu capul către şeful personalului său, dr. Anton Wölfler; acesta ridică raportul pe care îl ținea în mână şi citi cu voce tare, fără inflexiuni:

— Pacientul este Josef Mirbeth. Vârsta – patruzeci şi trei de ani. Se pare că a băut acid nitric dintr-un pahar de votcă, crezând că este limonadă.

Simptome: nu poate înghiţi decât lichide. Vomită tot ce îngurgitează. Presiune puternică în zona stomacului şi dureri de spate. Diagnostic: tumoră stomacală.

Unul dintre asistenţi acoperi faţa pacientului cu şase straturi de tifon. Peste tifon începu să picure cloroform. Billroth făcu o incizie frumoasă, paralelă cu coastele, o tăietură de treizeci de centimetri lungime, la doi centimetri sub ombilic. Tăie vasele de sânge dintre stomac şi intestin. În felul acesta, stomacul se eliberă, devenind mobil. Asistenţii strânseră vasele de sânge cu ajutorul clamelor şi aplicară retractoare pe rană, ca s-o menţină deschisă. Alţii tamponau sângele, deşi Sigmund era surprins să constate cât de puţin curgea. Billroth făcea ample comentarii pe măsură ce opera şi un asistent le nota în foaia de observaţie a bolnavului, sub un desen precis al inciziei.

Băgând mâna sub stomacul şi duodenul care acum pluteau libere, Billroth reuşi să le taie uşor cu scalpelul. Văzu imediat o panglică albă, care se întindea ca un evantai din pilor. Se opri brusc, ridică fruntea şi se adresă celor din încăpere:

— Am greşit. Nu este o tumoră, nici o cicatrice din cauza acidului. Duodenul s-a îngroşat în aşa măsură, încât prin el nu mai poate trece decât un ac. Va trebui să tăiem zece centimetri de stomac şi de duoden.

În timp ce asistentul continua să picure cloroform pe straturile de tifon, Billroth operă obstrucţia. Întrucât deschizătura duodenului era de două ori mai îngustă decât cea a stomacului, Billroth sutură mai întâi jumătate din stomac, înainte să potrivească cele două deschizături. Apoi le sutură la un loc, având grijă ca legătura să fie perfect etanşă, pentru ca mâncarea sau lichidul să nu se poată scurge pe acolo. După aceea închise incizia cu legături de mătase.

Operaţia se încheiase. Durase o oră şi un sfert. Secţiunile îndepărtate prin operaţie fuseseră puse într-un borcan, pentru laboratorul de patologie. Billroth se spălă pe mâini cu o soluţie de biclorid. Cel mai tânăr asistent îi întinse un prosop. Billroth se şterse pe mâini, îşi trase mânecile costumului său de stradă care rămăsese neatins, se înclină uşor în faţa personalului şi a publicului şi ieşi maiestuos din încăpere.

Printre doctori şi studenţi se stârni un murmur de admiraţie. Aceştia părăsiră sala, lăsându-i acolo numai pe membrii personalului lui Billroth şi un grup de vreo zece studenţi la chirurgie, printre care şi Sigmund, strânşi în cerc în jurul mesei de operaţie. Asistentul şef al lui Billroth, Wölfler, se pregătea să opereze următorul pacient, care avea un abces la cap, dureri la un şold şi nu putea mişca un picior.

— Nu ştiu dacă este vreo legătură între abcesul de la cap şi imobilitatea piciorului. Vom face o puncţie în genunchi şi vom înlătura puroiul.

Scoaseră lichidul gălbui, apoi cauterizară rana şi bandajară piciorul. Sigmund se duse acasă, în Kaiser Josef-Strasse să ia masa de prânz, regretând că nu va mai vedea nimic din vrăjitoriile lui Billroth timp de câteva luni, căci profesorul pleca în vacanţă, în Italia, unde urma să se întâlnească cu prietenul său, Brahms.

Ca aspirant la chirurgie, dr. Sigmund Freud avea să lucreze în salon de la opt la zece dimineața, apoi de la patru la şase după-amiaza şi să citească de la zece la miezul nopții. Foile de observație ale pacienților trebuiau ținute la zi. În orele de serviciu trebuia să citească literatura de specialitate din domeniul chirurgiei, inclusiv articolele care apăreau în revistele medicale, şi să participe la toate operațiile. Sala de operații avea să devină cartierul lui general: o cameră mare, plăcută, inundată de soarele verii care pătrundea prin ferestrele înalte ce dădeau spre Curtea Întâi, unde convalescenții, în halatele lor albastre cu dungi se puteau plimba la umbra teilor.

Întorcându-se în după-amiaza aceea în salon să-şi facă orele de gardă, descoperi că pacientul lui Billroth, Josef Mirbeth, avea amețeală, însă susținea că durerea de stomac îi dispăruse. Sigmund era uluit de viteza de recuperare şi de faptul că nu avea decât foarte puțină febră.

Următorul pacient era o femeie, Maria Gehring, în vârstă de cincizeci de ani, care suferise o operație de cistosarcom la sân. În patul alăturat stătea Lenasse Anton, de şapte ani, care rămăsese cu un picior mai scurt din cauza unei operații anterioare, iar acum trebuia să i se fractureze din nou piciorul pentru a fi îndreptat.

Urma Jakob Kipflinger, patruzeci şi cinci de ani, cu brațul umflat şi infectat. Printre ei se aflau şi pacienți considerați inoperabili, care erau trimişi acasă să-şi aştepte moartea.

Sigmund nu avea voie să mânuiască bisturiul, însă făcea alte operațiuni: ştergea rănile, aplica clamele, bandajele. O dată plecat Billroth, personalul se relaxase, iar aspiranților li se permisese să se apropie de pacient ca să vadă cum se foloseşte fiecare instrument chirurgical. Se crease o atmosferă de camaraderie foarte plăcută, mai ales între tinerii necăsătoriți care îşi şi stabiliseră o *Stammtisch* la o cafenea din apropiere unde luau masa de seară.

Pacienții aflați în grija lui Sigmund se simțeau bine. Unul după altul erau trimişi acasă, toți cu excepția lui Mirbeth, care începuse să aibă complicații la patru zile după operație. Refacerea lui avea o importanță deosebită pentru tot departamentul. Sigmund îi acordase îngrijiri speciale, însă în cea de-a şasea zi, Mirbeth deveni semiconştient. Tuşea de câteva zile, dar lucrul acesta nu părea să îngrijoreze pe nimeni. Acum avea febră mare şi pulsul i se accelerase. Sigmund cercetă foaia de observație. Fiecare amănunt era înregistrat cu precizie, inclusiv faptul că Mirbeth începuse să sufere de dureri acute de stomac.

Veni miezul nopții, dar nu se putea dezlipi de lângă patul pacientului. Doi dintre asistenții lui Billroth se aflau şi ei acolo. Încercară să aplice tratamentul uzual – împachetări reci, însă Mirbeth se stingea rapid. Muri la ora trei dimineața. Sigmund avea senzația unei pierderi personale.

Se întoarse la spital în dimineața aceea înainte de ora opt ca să stea de vorbă cu dr. Wölfler, un bărbat în vârstă de treizeci şi doi de ani, cu mustața şi barba frumos ajustate. Era un chirurg talentat, aşa cum putuse să-şi dea seama Sigmund urmărindu-l în timpul operației prin care reparase buza de iepure a unui copil, îndepărtase din orbită ochiul canceros al unui bărbat,

efectuase o operație ginecologică prin care parcă tăiase jumătate din abdomenul femeii.

— *Herr* dr. Wölfler, se va face o anchetă asupra cauzelor care au determinat decesul lui Josef Mirbeth?

— Nu este indicat, *Herr Kollege.* Cadavrul va fi trimis la autopsie, dar nu vom cere nici un raport.

— Atunci cum vom şti dacă pacientul a murit de peritonită, de pneumonie sau din cauza refacerii ocluziei intestinale?

— Dr. Freud, aici moartea nu este privită ca un lucru simplu, însă ea prezintă o mulțime de aspecte ce ne scapă de sub control. Aşa cum ai văzut, *Herr* Mirbeth ar fi murit oricum până în momentul de față prin înfometare. Consideră operația ca un câştig, pentru că ne-a oferit încă o experiență în explorarea interiorului stomacului şi al duodenului. Probabil că vom pierde primele o sută de cazuri. Dar între timp tehnica se va perfecționa şi chirurgii din întreaga lume vor reuşi să efectueze operația cu succes.

Sigmund plecă uşor capul.

— Vreau să vă mulțumesc, *Herr Doktor,* pentru că ați avut răbdare cu mine, spuse el.

Însă ieşind din salon şi văzând patul lui Mirbeth gol, îşi spuse: „Cum o să publice Billroth rezultatele acestui caz «fără a înfrumuseța rezultatele», ca să folosim propriile lui cuvinte, dacă nu încercăm să aflăm unde se ascunde greşeala în cazul lui Mirbeth. Avem diagrame amănunțite ale operației şi însemnările din foaia de observație, dar ce i-a provocat, de fapt, moartea?".

3

Pentru un bărbat care n-a fost niciodată îndrăgostit, gelozia este un domeniu la fel de obscur ca şi fața nevăzută a Lunii. Era disperat, căci nu şi-ar fi închipuit niciodată că poate fi devorat de simțul proprietății. Primul incident avusese loc cu două zile înainte de vizita lui la Mödling. Trecând pe la familia Bernays, o găsise pe Martha lucrând la nişte partituri pentru Max Mayer, un văr mai în vârstă la care ținea foarte mult. Privind-o cum se apleca fericită peste foile de hârtie, se simți cuprins de un val de gelozie: „E prea târziu. Îl iubeşte pe Max. Nu am nici o şansă. Am s-o pierd..." Se oprise apoi brusc. „Ho, ho! Nu face decât să pregătească un album pentru un văr de-al ei din Hamburg. Nu iubeşte încă pe nimeni. O să te iubească pe tine; dar ia-o încetişor. N-o lăsa să vadă că te comporți ca un prost."

Al doilea episod reprezentase o izbucnire fățişă. Logodna dintre Martha şi Sigmund era la fel de secretă pentru tinerii lor prieteni ca strălucirea soarelui de iunie pe cer. Fritz Wähle, pictor şi vechi prieten al lui Sigmund, îi adusese Marthei mai multe cărți de istorie a artei ca să le citească şi să le discute apoi împreună. Deşi Fritz era logodit cu verişoara Marthei, Elise, Sigmund era neliniştit.

— Fritz, artiştii şi oamenii de ştiinţă sunt automat rivali. Arta ta îţi oferă o cheie cu care să deschizi inimile femeilor, în timp ce noi stăm neajutoraţi în faţa citadelei.

După discuţia aceea îl evitase sistematic pe Fritz. Ignaz Schönberg îi luă pe amândoi să bea cafea la cafeneaua Kurzweil. Wähle mesteca în cafeaua lui *Grosse Braunen* de parcă ar fi fost o supă de vită deasă cu fulgi de ovăz.

— Sig, dacă n-o faci fericită pe Martha, am să te împuşc şi după aceea mă împuşc şi pe mine.

Stingherit, Sigmund râse, de fapt scoase câteva note artificiale, care avură darul să-l scoată din sărite pe Wähle.

— Râzi, nu-i aşa? Dacă îi scriu Marthei şi o sfătuiesc să te părăsească, aşa va face.

— Ascultă, Fritz, nu mai eşti profesorul Marthei şi nu poţi să-i dai nici un fel de instrucţiuni, în nici o privinţă.

— Asta rămâne de văzut. *Herr Ober,* adu-mi te rog hârtie şi un toc.

Înfierbântat, Fritz aşternu la repezeală câteva rânduri. Sigmund îi smulse hârtia din mână şi văzu că Fritz scria fraze la fel de pasionate ca şi cele pe care i le trimitea el însuşi Marthei. Fritz era îndrăgostit de Martha, nu de verişoara ei, Elise! Rupse hârtia în bucăţele.

Fritz ieşi ca o furtună din cafenea. Sigmund dormi puţin în noaptea aceea. Oare Martha îl încurajase pe Fritz? Înfierbântat, îi scrise o scrisoare:

„Sunt plămădit dintr-un material mai dur decât el şi când ne vom înfrunta va descoperi că nu suntem egali". Era logodit cu Elise „dar numai în logică contradicţiile nu pot coexista; în sentimente stau foarte fericite unele alături de altele... şi cel mai puţin sensibili la asemenea contradicţii sunt artiştii, oameni care nu au prilejul să-şi supună viaţa interioară unui control riguros al raţiunii".

Exercitând propriul „control riguros al raţiunii", îi spuse Marthei că va trebui să rupă relaţiile cu Fritz. Orice altă soluţie era inacceptabilă pentru el. Martha refuză. Îi răspunse că prietenia ei cu Fritz dăinuia de mult şi ar fi fost o cruzime să-i pună capăt. Avea dreptul şi ea la o prietenie nevinovată, aşa că îi scrise lui Fritz pentru a-l asigura că nimic nu se schimbase. Sigmund ştiuse că

Martha Bernays este o fire independentă. Îl prevenise ea însăşi că oamenii blânzi pot avea o voinţă de fier. Pe atunci îi plăcuse ideea, însă acum, văzând-o că se opune voinţei lui, trecea prin chinuri, îndoieli şi crize de furie. Cum putea Martha să-l iubească cu adevărat dacă nu-i respecta dorinţele într-o chestiune fundamentală ca aceasta?

Străbătea străzile încercând să-şi verse năduful asupra pietrelor de pavaj. Fierbinţeala soarelui de vară, chiar şi la această oră târzie a după-amiezei, transformase oraşul într-o căldare şi arterele erau pustii. Sudoarea îi şiroia pe faţă şi, când ajunse acasă, aşternu pe hârtie o scrisoare plină de proteste furtunoase, fără să se cruţe nici pe sine, nici pe logodnica sa de nici una din rafalele vijeliei care se dezlănţuise în sufletul lui lipsit de experienţă. Ar fi trebuit să-şi ascundă simţămintele faţă de Martha? Dar în condiţiile astea, cum s-ar mai putea stabili între ei o relaţie permanentă? Căzuseră de acord să

fie absolut cinstiți unul față de celălalt şi să-şi împărtăşească tot ceea ce gândeau şi simțeau mai curând ca doi buni prieteni decât ca nişte îndrăgostiți. În ceea ce-l priveşte, Sigmund remarca:

„Eu sunt cel oare am insistat în problema asta. Nu pot să trăiesc altfel. Dar când am făcut această sugestie, eram eu oare conştient de suferințele pe care le implica?" Îi mărturisea Marthei fără să se ruşineze: „Îmi pierd mințile. Dacă aş avea puterea să distrug întreaga lume, inclusiv pe noi doi, şi s-o recreez de la început, chiar şi cu riscul de a nu mai putea să mă creez pe mine şi pe Martha, aş face lucrul acesta fără ezitare".

Ceea ce-l neliniştea cel mai mult era faptul că scrisorile făceau patru zile pe drum. În momentul în care lui îi trecuse deja criza, Martha abia afla de chinurile ce-i sfâşiaseră sufletul. Îşi ierta aceste treceri bruşte de la o stare la alta numai pentru că recunoştea în sinea lui, nu însă şi față de Martha, că el şi sora lui Rosa „aveau o oarecare înclinație spre neurastenie".

Se întoarse în salonul de chirurgie ca să vadă trupurile în suferință, chircite, deformate, aduse pe masa de operații. Unele cazuri erau simple, ca acela al lui Johann Smejkal, în vârstă de optsprezece ani, căruia i se remodelaseră picioarele cu ghips de Paris. Altele se dovedeau complicate, durau patru sau cinci ore – excizia abceselor din zona anală a lui Rupert Hipfel; îndepărtarea guşei lui Walburga Gorig, retezarea unei părți din maxilarul lui Johann Denk.

Sigmund avea grijă de pacienții din cele câteva saloane ce-i reveneau în timpul celor două schimburi cât făcea de serviciu. „Ca să fim sinceri, îşi spunea el, nu am prea multe de făcut: să țin rănile uscate, să controlez temperatura pacienților, să cer să se schimbe bandajele şi medicația, să înregistrez evoluția pacientului în foaia de observație." Era instruit de chirurgi excelenți, însă cu cât privea mai de aproape, cu atât devenea mai conştient de lipsa lui de vocație pentru arta chirurgiei. Vor mai trece doi ani întregi, pe parcursul cărora va opera pe cadavrele de la secția de disecții, până când i se va da voie să opereze pe pacienți. În fond, nu ar fi mai bine ca, după ce va începe să practice, să transporte în cea mai mare grabă un pacient care ar avea nevoie de operație la un chirurg calificat? La aceeaşi convingere ajunsese şi cu şase ani mai devreme.

Nu existau cursuri obligatorii pentru aspiranți care candidau la un post la Allgemeine Krankenhaus. Tânărul doctor se putea înscrie la orice specialitate în care dorea să se perfecționeze şi rămânea acolo cât credea de cuviință. Nu-i spunea nimeni spre ce disciplină să se îndrepte ulterior. Era de aşteptat că va trece pe la toate departamentele astfel încât să poată face orice – de la aducerea pe lume a unui prunc până la curățarea unei plăgi. Dar nimeni nu verifica şi nu se interesa de acest lucru. Doctorul era stăpân pe acțiunile sale.

Se hotărî să rămână acolo două luni încheiate. O perioadă mai scurtă i-ar fi confirmat înfrângerea şi ar fi reprezentat, totodată, un afront față de profesorul Billroth şi personalul acestuia. După ce luă această hotărâre se împăcă cu situația, tot aşa cum se întâmplase şi în anii studenției, când descoperise că nu are talent pentru chimie. Omul trebuia să-şi recunoască limitele şi să se

orienteze spre domeniile unde putea să-şi pună în valoare capacitatea.

Cu toate acestea, era dezorientat.

Îi scrise Marthei cât de sumbru i se părea viitorul, cu şirul neîntrerupt de ani de muncă, cei mai mulți fără nici un folos pentru el, pe parcursul cărora va încerca să supraviețuiască departe de ea. Părea imposibil să se propulseze mai sus pe scara socială în condițiile structurii înghețate în care un singur om putea să ajungă în fruntea unei clinici, a unui institut sau departament, toți ceilalți

fiind condamnați să rămână nişte obscuri cai de tracțiune. Nu puteai scăpa din această închisoare academică şi administrativă decât într-un singur fel – s-o abandonezi şi să te apuci de ceva nou în altă parte. Se întreba dacă Martha ar fi de acord să-l urmeze în Anglia după ce se vor căsători. În timpul vacanței pe care o petrecuse acolo cu frații săi vitregi, medicina engleză, spitalele şi şcolile din Anglia i se păruseră mai puțin stratificate; „osificate" acesta era cuvântul pe care îl folosise la vremea respectivă. Fusese impresionat de felul în care trăiau Philipp şi Emanuel: ca nişte gentlemeni manierați, în case mari, confortabile, în stil Tudor. În fond, de ce n-ar putea şi el să devină gentleman englez, să poarte costume bine croite, în locul jachetei gri, fără nici o formă, şi a pantalonilor veşnic boțiți. Tinerii doctori şi oameni de ştiință constituiau o adevărată binefacere pentru medicina britanică, cu condiția să fie bine pregătiți în meserie. Iar Anglia, ca şi întreaga Europă de altfel, privea cu admirație realizările şcolii medicale vieneze.

„Am putea fi independenți. Anglia ştie ce înseamnă independența. Practic, a creat-o pentru fiecare individ în parte. Sau, cel puțin, a recreat-o pornind de la greci."

Martha începuse să se obişnuiască cu stările lui contradictorii, zborul neîngrădit al speranței dintr-o scrisoare alternând cu deprimarea în următoarea. Îi răspundea consolându-l cu afecțiune, reuşind să mențină un ton egal, în ciuda celor o jumătate de duzină de pagini cu scris tumultuos care soseau aproape în fiecare zi semnate „al tău credincios Sigmund". Epuizase de mult rezerva de plicuri pe care îşi scrisese adresa.

Spre sfârşitul lui august începu să aibă dureri în gât. Când simți că abia mai poate să vorbească şi să înghită mâncarea, îl rugă pe unul din asistenții lui Billroth să-l examineze.

— Bineînțeles că te doare. Este un caz de angină Ludwig. Infecția a început să se strângă sub formă de abces în apropierea amigdalelor. Lasă-mă mai bine să ți le scot înainte ca infecția să se răspândească.

Îl însoți în sala de operații pe prietenul lui care luă un cuțit sterilizat şi i-l vârî cu îndemânare în gât. Durerea era atât de intensă încât, incapabil să strige, izbi cu mâna în masa de lemn la care stătea. Perla se desprinse din inelul dăruit de Martha şi se rostogoli în colțul opus, sub un dulap. Mai speriat de această întâmplare decât de cuțitul chirurgului, Sigmund sări în sus, se lăsă în

genunchi în fața dulapului şi îşi recuperă perla. Chirurgul exclamă:

— Văd că am scos două bijuterii dintr-o singură lovitură!

Sigmund zâmbi binevoitor ținând strâns perla în mâna stângă. Se duse acasă şi se urcă în pat cu febră şi cu o stare generală mizerabilă.

Se refăcu în câteva zile, însă îşi dădu seama că ceva continuă să-l preocupe. Mai avea ceva în gât. Perla. Îi scrise Marthei: „Răspunde-mi pe onoarea şi pe conştiința ta dacă joia trecută la ora unsprezece erai mai puțin îndrăgostită de mine, ori mai agasată din cauza mea sau chiar necredincioasă, aşa cum se spune în cântec"...

Profită de ocazie ca să-i mărturisească cât de mult îi simte lipsa.

„...o durere înfricoşătoare nu e deloc cuvântul potrivit, aş spune mai degrabă nefirească, monstruoasă, înspăimântătoare, gigantică; pe scurt, un dor indescriptibil de tine."

4

Martha se întoarse la începutul lui septembrie, după o absență de aproximativ trei luni. Dacă vara n-o maturizase, scrisorile furtunoase ale lui Sigmund o făcuseră din plin. Idila pură începea acum să-şi arate fisurile. Sigmund recunoscu că el purta întreaga răspundere pentru îndepărtarea lor. Când cheltuise ultimul gulden ca să-i facă un cadou, Martha îl luase la rost în scrisoarea de răspuns, acuzându-l de extravaganță. Sigmund răspunse ca un soț ofensat: „Martha trebuie să înceteze să mai spună aşa de categoric: «nu trebuie să faci asta!»" şi o informă, în continuare, incapabil să-şi reprime simțul proprietății, că nu mai era o fiică sau o soră mai mare, ci o tânără iubită.

„Când ai să te întorci ai să vii înapoi la mine, înțelegi, oricât s-ar revolta sentimentele tale filiale... căci s-a împământenit încă din vremuri imemoriale datina ca femeia să-şi părăsească mama şi tatăl şi să urmeze bărbatul pe care şi l-a ales. Nu trebuie să fii prea aspră, Martha. Nici o altă dragoste nu se compară cu a mea."

Îşi dăduse arama pe față: voia să fie stăpânul, iar ea urma să devină o *Hausfrau* docilă. Numai că nu o cunoştea încă foarte bine pe iubita lui. Aceasta îi răspunse pe un ton tăios, iar el avu bunul-simț să recunoască în sinea lui că meritase un asemenea tratament.

Aceste ciorovăieli nu le răniseră însă dragostea, aşa cum avea să afle în după-amiaza de după întoarcerea ei, când se plimbară mâna-n mână ca să vadă ce se mai construise nou pe splendida Ringstrasse. Însoțiți de Eli, Minna şi Ignaz, se îndreptară spre Verbindungs Eisenbahn, intrară în Stadtpark, cu ulmii şi frasinii lui înalți, o luară pe o cărare care trecea printre arbuşti deşi, ducând spre o poiană largă, verde, unde vienezii beau cafea şi ascultau orchestra în zilele de duminică.

Actuala Ringstrasse fusese timp de patru sute de ani zidul înalt de fortificație care înconjura Oraşul Principal şi şanțul cu apă al acestuia. Dincolo de acesta se aflaseră platourile de instrucție ale armatei. Atât timp cât zidurile rămăseseră neclintite, Viena era un fel de închisoare. Oraşul interior, Innere

Stadt, semăna cu o cetate medievală înconjurată cu ziduri. Armata austriacă acorda o mare importanță acestor ziduri, menite să-i protejeze pe locuitorii din clasele superioare, prospere, din interiorul oraşului împotriva muncitorilor care locuiau în suburbii.

Împăratul nu fusese de acord cu acest raționament. În decembrie 1857 decretase desființarea fortificațiilor Oraşului Interior, precum şi a şanțului înconjurător. Procesul fusese lung şi anevoios. În decurs de cinci ani abia au fost date jos zidurile, umplute şanțurile şi nivelate pantele din jur. Dar în 1865, Ringstrasse căpătase aspectul actual, cu deschiderea în formă de potcoavă spre Donau Kanal, unde se aflau blocuri de locuințe cu aspect de palate şi splendida clădire a Operei. Bulevardul larg, mărginit de copaci impunători, parlamentul alb ca o Acropole, primăria în stil neogotic şi universitatea nouă, grădinile publice pline de tei care înmiresmau aerul în luna iunie şi trandafiri ce înfloreau toată vara până toamna târziu, toate acestea făceau din Viena unul dintre cele mai moderne şi mai frumoase oraşe din lume. Pentru vienezi, Ringstrasse era la fel de magnific ca Champs-Elysees pentru parizieni. Această arteră deveni simbolul Imperiului Austro-Ungar, cel care avea să conducă întotdeauna o bună parte din lumea occidentală.

Se lăsase amurgul. *Laternenanzünder* aprindeau lămpile cu gaz de pe stradă. Cu nişte bastoane lungi deschideau mai întâi uşița de sticlă închisă cu un cârlig, dădeau apoi drumul jetului de gaz, apropiau bastonul cu flacăra de jet şi după aceea îl reduceau. În final închideau uşița şi se îndreptau spre următoarea lampă.

— Ştii, Sigi, exclamă Martha, după câteva luni petrecute în oraşul meu, am descoperit că mi-a fost tare dor de Viena.

— M-ai inclus şi pe mine în acest raționament?

Sigmund o sărută cu dragoste.

— Cu riscul de a amesteca metaforele, o să-ți spun că, după părerea mea, o relație de prietenie e ca o corabie care merge pe o mare bântuită de furtună. Experiența câtorva furtuni le va întări mateloților convingerea că nu va fi scufundată de prima pală de vânt.

Martha se opri brusc lângă un castan.

— Eu am rău de mare pe vreme furtunoasă. N-am putea oare să ne păstrăm forțele pentru a-i înfrunta doar pe duşmani? Mi se pare atât de absurd să te lupți cu omul iubit. De ce nu stai pe punte să conduci corabia asta pe care mi-ai prezentat-o şi să mă laşi pe mine să fiu mecanicul? Ambii ofițeri sunt egali la bord, însă au răspunderi distincte.

Sigmund fu încântat de istețimea ei, însă se întunecă la față.

— Nici măcar nu ştiu spre ce port mă îndrept.

Martha îşi lipi capul de umărul lui.

— De ce ai fost aşa de nemulțumit de eforturile tale din vara asta?

— Pentru că nu cred că am progresat suficient ca să justific irosirea a două luni; în perspectiva căsătoriei noastre, vreau să spun.

— Asta înseamnă că ideea căsătoriei începe să devină o povară pentru tine. Ar trebui să te gândeşti numai la terminarea studiilor.

— Probabil că sunt abătut pentru că nu ştiu spre ce secție să mă îndrept. Dermatologia este importantă pentru practica de generalist, dar nu mi se pare un domeniu prea atrăgător. Cel mai mult mi-a plăcut cursul profesorului Meynert, de psihiatric clinică, anatomie a creierului. Meynert a fost mulțumit de activitatea mea pe vremea când eram student şi, în ce mă priveşte, nutresc o admirație profundă față de el. A spus că pot să mă prezint imediat la cursul lui de pregătire. Pe de altă parte, circulă zvonul că profesorul Hermann Nothnagel a fost invitat să vină de la Universitatea din Jena şi să preia clinica noastră de medicină internă. Dacă aşa stau lucrurile, cred că o să aibă nevoie de asistenți...

Eli le făcu semn să se întoarcă. Martha murmură:

— I-am spus mamei că am de gând să te invit la cină.

— Ştie ceva?

— Bănuieşte.

— Şi ce părere are?

— O ține una şi bună: „De ce toți cei trei copii ai mei îşi aleg parteneri fără o lețcaie? Oare sărăcia e o virtute chiar atât de mare?"

Când auzi că Nothnagel fusese invitat oficial să vină la Viena, Sigmund trimise un mesaj soților Breuer şi îi întrebă dacă poate să vină la ei de *Jause* împreună cu Martha. Se hotărâră să-i spună doamnei Bernays unde se duc, ca să scape de prezența unui însoțitor. Martha purta o rochie albastră de mătase, cu guler şi manşete croşetate. Bănuia că Sigmund alesese casa lui Breuer ca model pentru propriul cămin. Şi mai ştia că va fi pusă şi ea la încercare.

Mathilde Breuer nu avea nici pe departe asemenea gânduri. Îi invită pe Martha şi pe Sigmund în sufragerie, unde masa fusese acoperită cu o față de masă curată. Aduse apoi platoul cu *Guglhupf,* prăjituri de ciocolată, iar când Josef coborî din laborator, se duse după platoul cu crenvurşti. „Perechea de crenvurşti" reprezenta un obicei vienez sacru şi imuabil. Era de neconceput să se servească unul sau trei crenvurşti, tot aşa cum nu se putea vorbi de căsătorie în cazul unei singure persoane sau al unui grup de trei. Mathilde puse câte o pereche în fiecare farfurie, apoi tăie sforicica ce-i ținea legați doi câte doi, invitându-i astfel pe comeseni să se înfrupte din gustarea de după-amiază.

Mathilde era într-o formă splendidă – luna petrecută la Veneția îi alungase stările depresive. Martha abia dacă se atingea de mâncare. Şedea şi asculta liniştită sporovăiala veselă a celor trei vechi prieteni. Mathilde ştia cât de greu îi vine unui nou-venit, în general, şi unei tinere, în special, să se simtă în largul său printre oameni care se cunoşteau de multă vreme. Îi acordă, aşadar, o atenție specială Marthei.

Când Sigmund îi povesti lui Josef despre numirea lui Nothnagel şi despre speranțele sale de a-i deveni asistent, Josef lăsă capul într-o parte şi zîmbi amuzat.

— Pentru un tânăr care s-a obişnuit cu rigorile practicii particulare, dai cam repede bir cu fugiții.

— Numai după ce mi se oferă prima ocazie!

Râseră cu toţii şi tensiunea se risipi. Apoi Josef spuse:

— Dar ai dreptate să te orientezi în direcţia asta. Ia să vedem, cele mai vestite cărţi ale lui Nothnagel, pe lângă primul lui *Manual de Farmacologie,* sunt *Diagnosticul actual al bolilor creierului* şi *Investigaţie experimentală a funcţiilor creierului.* Dintre personalităţile Vienei, Meynert se bucură în cel mai înalt grad de aprecierea lui. Nu-ţi rămâne decât să faci rost imediat de o scrisoare de recomandare din partea lui Meynert.

Profesorul Nothnagel abia se mutase în apartamentul său când Sigmund sosi cu o scrisoare din partea profesorului Theodor Meynert prin care îl recomanda pentru „lucrările lui valoroase de histologie" şi îşi exprima speranţa că va găsi răgazul necesar să stea de vorbă cu dr. Freud. Deşi apartamentul mirosea încă a vopsea, sala de aşteptare unde îl poftise servitoarea era frumos mobilată în cel mai autentic stil turingian. Profesorul Nothnagel, ca şi profesorul Billroth, era un om norocos: ca director al unei clinici medicale universitare în loc de institut – ca în cazul profesorului Brücke – putea să practice şi medicina în particular. Se spunea că rareori se întorcea acasă fără să găsească zece pacienţi la uşa lui, care îi plăteau fiecare un onorariu de câte zece guldeni.

Pe pereţi atârnau fotografiile celor patru copii ai lui Nothnagel, iar pe un şevalet se afla un portret al soţiei acestuia care murise cu doi ani în urmă. Sub tablou fusese aşezat un vas cu flori proaspete. După moartea soţiei sale, profesorul Nothnagel spusese: „Când ţi-ai pierdut dragostea, nu-ţi mai rămâne nimic altceva decât munca". Admirator al lui Schiller, pentru care femeile reprezentau obiect de adoraţie, considera că acestea trebuie protejate de lumea din afară, pentru ca să-şi păstreze delicateţea şi sensibilitatea. Respinsese categoric ideea de a li se permite femeilor să studieze medicina la facultăţile unde preda el.

Hermann Nothnagel era un idealist, care obişnuia să le spună studenţilor săi: „Numai un om bun poate să fie un doctor bun". Pe rafturile pe care îşi plimba acum Sigmund privirile se aflau ediţiile clasicilor germani, greci şi latini, romane englezeşti şi un extraordinar set de Biblii în aramaică şi greacă. Nu încăpea nici o îndoială că interesul lui Nothnagel pentru literatură era la fel de mare ca devotamentul profesorului Brücke pentru pictură şi fascinaţia resimţită de Billroth în faţa muncii. Sigmund se întreba: „Oare aceşti oameni se simt atât de profund atraşi de artă datorită minţii lor universale? Sau este vorba de aceeaşi facultate a intelectului concretizată printr-o imaginaţie bogată şi o gândire avântată, capabilă să facă descoperiri în ştiinţă şi să vibreze în faţa frumosului artistic?"

Uşa de la capătul îndepărtat al încăperii se deschise şi profesorul Nothnagel intră. Era îmbrăcat într-un costum negru, sobru, cu cămaşă de mătase, cu butoni de argint şi o cravată neagră de mătase care îi acoperea cea mai mare parte a plastronului cămăşii. Avea capul şi faţa acoperite de un păr blond nisipiu, în aceeaşi nuanţă cu pielea. Doi negi mari, unul pe obrazul drept, celălalt la rădăcina nasului, atrăgeau privirea din primul moment. Chipul său prietenos sugera genul de om pe care ţi-ar plăcea să-l ai ca asociat.

— Domnule profesor Nothnagel, am fost rugat să vă transmit salutări din partea profesorului Meynert. Cu permisiunea dumneavoastră, aş dori să vă înmânez această scrisoare.

Nothnagel îi făcu semn lui Sigmund spre o canapea de piele.

— Pun mare preţ pe recomandările colegului meu Meynert. Ce pot să fac pentru dumneata, *Herr Doktor?*

— Se ştie că sunteţi pe cale să vă angajaţi un asistent, *Herr Professor.* Am auzit că apreciaţi la justa lor valoare cercetările ştiinţifice. Am făcut şi eu anumite cercetări, însă, în momentul de faţă, nu am posibilitatea să le continuu. Din acest motiv m-am prezentat în faţa dumneavoastră ca solicitant.

— Aveţi nişte extrase din lucrările dumneavoastră, *Herr* Freud?

Sigmund scoase lucrările din buzunarul hainei. Nothnagel citi titlurile şi primul paragraf al fiecărui articol. Sigmund continuă:

— La început am studiat zoologia, apoi m-am mutat la fiziologie şi, aşa cum specifică profesorul Meynert, am făcut cercetări de histologie. Când profesorul Brücke mi-a spus că nu am şanse să devin asistent şi m-a sfătuit să mă orientez în altă direcţie, căci sunt un om sărac, am plecat.

Nothnagel întoarse ochii negri spre vizitator.

— Nu fac un secret din faptul că au mai existat şi alţi solicitanţi. În aceste condiţii, nu pot să-ţi dau nici un fel de speranţe. Am să-mi notez numele dumitale pentru eventualitatea că se va ivi un alt loc. *Qui vivra verra.* Om trăi şi-om vedea. Aş vrea să păstrez lucrările dumitale, dacă se poate.

Sigmund înghiţi un nod înainte de a adăuga:

— În momentul de faţă lucrez ca aspirant la Spitalul General. Dacă nu-mi puteţi oferi perspectiva unui post de asistent, aş dori să lucrez cu dumneavoastră ca aspirant.

— Ce înseamnă, de fapt, aspirant?

Sigmund preciză că, în structura Spitalului General, aspirantul era un tânăr care avea deja diploma de medic şi intenţiona să-şi completeze pregătirea medicală. Nothnagel mai puse câteva întrebări, şi Sigmund se strădui să schiţeze pe scurt modul de organizare a celor şaisprezece clinici şi zece institute din componenta Universităţii din Viena, concepute iniţial ca instituţii de învăţământ şi de cercetare; în cadrul Facultăţii de Medicină îşi desfăşurau activitatea profesori plătiţi de Guvernul Imperial şi de Ministerul Educaţiei. Cele douăzeci de departamente alcătuiau „spitalul". Fiecare dintre acestea era condus de un *Primarius,* căruia i se interzicea colaborarea cu clinicile, el aflându-se sub jurisdicţia Districtului Austriei de Jos. Activitatea desfăşurată sub controlul Guvernului Imperial era separată de aceea din cadrul departamentelor. Era imposibilă trecerea de la una la alta.

Dr. Nothnagel ridică mirat din sprâncene, iar Sigmund zîmbi.

— Allgemeine Krankenhaus s-a extins în continuu pe parcursul unui întreg secol. Nu s-a avut în vedere nici un plan logic, în afara preocupării pentru bunăstarea profesorilor în fiecare domeniu de activitate.

— Ce ciudat este tot ceea ce mi-ai spus! Dr. Freud, te-aş sfătui să lucrezi în continuare pe tărâmul ştiinţei. Dar mai întâi de toate trebuie să trăieşti. Ei

bine, o să te am în vedere. *Qui vivra verra.*

„Om trăi şi om vedea", murmură Sigmund în timp ce închidea uşa în urma lui, aşa cum îi place atât de mult profesorului să spună. Am intenția să fac şi una, şi alta. Dar sunt sigur că o viziune ceva mai optimistă asupra viitorului o să-mi fie de mare ajutor.

5

Saloanele de medicină internă se aflau la etajul al doilea şi dădeau spre una din cele două curți interioare ale spitalului. Toate încăperile aveau câte douăzeci de paturi, câte zece de fiecare parte, pereții zugrăviți în alb şi ferestre înalte, până la tavan, câte trei de-o parte şi de cealaltă, permițând să intre toată lumina şi tot soarele din Viena.

Sigmund sosi înainte de opt în prima dimineață de demonstrație clinică a lui Nothnagel în fața aspiranților şi a studenților. Nu era străin de aceste săli, căci urmase un curs de treizeci de ore cu profesorul Bamberger. Se îndreptă spre scara în spirală atât de îngustă, încât brancardierii trebuiau să încline targa ori de câte ori urcau. Lângă biroul lui Nothnagel se aflau câteva încăperi mai mici pentru pacienții de la clasa întâi, în cazul în care Nothnagel socotea necesar să-i supravegheze îndeaproape. Camerele erau folosite şi de asistenții lui Nothnagel pentru pacienții lor particulari, arunci când profesorul îşi dădea consimțământul. Onorariile pe care aveau dreptul să le primească asistenții erau stabilite dinainte.

Profesorul Nothnagel era deja în biroul său, înconjurat de personalul nou ales.

— *Grüss Gott, Professor* Nothnagel.

— *Grüss Gott, Herr Doktor* Freud.

Sigmund privi cu invidie la asistenții plătiți cu treizeci şi şase de dolari pe lună. Pe unii dintre ei îi cunoştea deja de pe vremea când lucrase la laboratoare. Când profesorul Nothnagel se ridică să se ducă în primul salon, suita îl urmă. Se respecta un ritual foarte rigid în această privință. Când profesorul se oprea lângă patul unui pacient căruia urma să i se stabilească diagnosticul, numai doi dintre doctorii mai în vârstă aveau voie să-l însoțească. În rândul al doilea stăteau asistenții, în al treilea aspiranții şi apoi, grupați foarte strâns, cei doisprezece studenți de la Şcoala de Medicină. Ultimul dintre ei nu prea putea să vadă mare lucru din pacient.

În salon lucrau două surori. Erau femei cu pieptul voluminos, venite de la țară la Viena încă de la vârsta de cincisprezece ani. Nu se pricepeau la altceva decât la frecatul duşumelelor. Krankenhaus era unul din cele mai curate spitale din lume. Multe dintre ele veneau la Viena să caute nu numai de lucru, ci şi soți, dar prea puține găseau unul. Ani în şir, fetele erau silite să presteze tot soiul de munci mărunte înainte de a li se da voie să umble cu bolnavii. Îşi pieptănau părul sus, deasupra capului, purtau bluze cu mânecă scurtă, fuste

până la jumătatea gambei şi şorţuri albe, înguste pe piept şi înfăşurate în jurul taliei. Aveau voie să iasă din spital numai de două ori pe lună, duminica după-amiază. Duceau o viaţă extrem de dură.

Profesorul Nothnagel aruncă o privire spre bluzele lor fără mâneci şi le alungă afară din salon.

— Nici o femeie nu are voie să-şi arate cărnurile în departamentul meu! strigă el. Să vă întoarceţi cu mâneci lungi până la încheietura mâinilor. Sigmund rămăsese surprins de această izbucnire. Nothnagel se întoarse spre cei din jurul său şi li se adresă pe un ton profund: Vreau să vă fie clar un lucru. Când examinăm un pacient, indiferent dacă e vorba de-o femeie sau de un bărbat, dezgolim numai acea parte a corpului care trebuie studiată.

Se apropie de femeia din primul pat. Nu părea să fi împlinit optsprezece ani. Tenul ei avea o paloare uşor verzuie. În foaia de observaţie se menţiona că este un caz de cloroză şi de anemie. Era o femeie cu „apetit tulburat", mânca lut, gresie şi diverse alte lucruri nedigerabile. S-a presupus că e vorba de o alienare mintală. Nothnagel îi asigură pe cei care îl însoţeau că era o problemă de alimentaţie. Se întoarse de la pat spre suita lui. Părea alt om. Chipul lui strălucea şi ochii îi deveniseră calzi şi scânteietori. Era profesorul entuziast.

— În primul rând, vă avertizez că trebuie să fiţi foarte atenţi atunci când stabiliţi diagnosticul. Nu este suficient să cercetaţi doar organul de care se plânge pacientul. Un medic conştiincios examinează bolnavul din cap până-n picioare şi numai după o observaţie temeinică reuneşte toate elementele şi formulează un diagnostic unic. Nu uitaţi nici o clipă că organismul omenesc este un complex viu, în cadrul căruia fiecare element poate exercita influenţă asupra altuia. O durere la cap ar putea fi provocată de o deficienţă la nivelul coloanei vertebrale. Singurul păcat de neiertat în medicina internă este lipsa acestui sentiment al datoriei care cere ca pacientul să se bucure de întreaga voastră atenţie şi de spiritul vostru de observaţie.

Întorcându-se din nou către pacientă, reluă:

— S-ar putea ca această cloroză să fie corelată cu evoluţia sexualităţii, dar nu suntem foarte siguri. Să i se dea lichior de malţ, să facă exerciţii fizice...

Sigmund reflecta la spusele lui Nothnagel. Aceasta era abordarea cunoscută sub numele de „revoluţia Nothnagel". Până atunci nu mai auzise enunţate principiile ei cu aplicabilitate la medicina internă.

În patul următor zăcea o femeie de vârstă medie, cu diagnosticul de febră tifoidă. De la ea venea mirosul de fecale care persista în tot salonul, căci făcuse în pat. Sigmund îşi aminti zicala: „Fiecare caz de tifoidă reprezintă un scurtcircuit de la anusul unei persoane la gura alteia".

Nothnagel sublinie faptul că pacienta avea 40°, pulsul foarte slab şi corpul acoperit de pete roz. Scoase la iveală câteva dintre ele.

— Se pare că are o sângerare intestinală. Asta ar putea provoca moartea prin ulcerare. N-ar fi exclus ca pacienta să moară şi de peritonită sau de pneumonie. Putem face să-i scadă febra cu împachetări reci, prescriindu-i multe lichide şi odihnă. Boala aceasta este provocată de un parazit, dar nu ştim de care anume.

În următorul pat se afla o femeie de treizeci şi patru de ani cu nefrită cronică, boala lui Bright. Profesorul analiză simptomele.

— Tratamentul pentru boala lui Bright, domnilor: reduceți sarea din alimentație, eliminați carnea şi aveți grijă să i se dea biclorură de mercur. Sperăm ca aceasta să-i amelioreze starea rinichilor. Nu are voie să rămână însărcinată. Starea ei poate dura oricât, de la o lună la zece ani.

Trecură la următorul pat, ocupat de o femeie de douăzeci şi opt de ani, bolnavă de guşă toxică. I se plânse lui Nothnagel că în salon era prea cald.

— Temperatura este scăzută, spuse Nothnagel.

Femeia dădu din picioare, azvârli păturile de pe ea şi se dezgoli. Nothnagel strânse din buze şi o înveli la loc. Apoi îi ceru să-i arate limba şi constată că avea „un uşor tremur". Măsură apoi guşa şi declară că nu e mare.

— Acest gen de guşă toxică provoacă rareori moartea, însă slăbeşte inima. Inima este deja suprasolicitată cu 120-140 de bătăi pe minut, ceea ce înseamnă dublu față de normal. Nu ştim de ce are guşa acest efect asupra inimii. Trebuie să-i interzicem cafeaua, ceaiul şi orice excitant. Dați-i tinctură de aconit. Este o otravă, însă poate fi administrată în doze mici. Nu putem decât să sperăm că boala va ceda înainte să-i plesnească inima.

„Şi cum putem face ca inima unui doctor să nu plesnească?", se întreba în sinea lui Sigmund. Nu exista nici o îndoială cu privire la temeinicia diagnosticelor stabilite de profesorul Nothnagel. Nici nu putea fi vorba de aşa ceva. Dar ce folos că specialistul în medicină internă putea să pună un diagnostic corect pe baza simptomelor, de vreme ce lipseau cunoştințele necesare în materie de tratament? Ca şi când ar fi auzit gândurile lui Sigmund, Nothnagel se opri în fața patului unei femei de treizeci şi patru de ani care suferea de tromboză şi embolie.

— Cel mai măreț for medical este natura. Ea deține secretele tuturor tratamentelor. Sarcina noastră, domnilor colegi, este să descoperim aceste secrete. De îndată ce le vom descoperi, vom putea să acționăm. Dar dacă vom nesocoti legile naturii, o să-i dăunăm pacientului. Am auzit că nu demult, chiar aici, un chirurg a scos o parte din stomac şi din duoden. Consider că aceasta este împotriva naturii. Trebuie să vindecăm fără să tăiem din trupul pacientului.

Sigmund Freud descoperi curând ce voise să spună Nothnagel prin afirmația: „când ți-ai pierdut dragostea, nu-ți mai rămâne decât munca". În ceea ce-l privea pe Nothnagel, nu-l interesa decât munca, indiferent dacă în viața lui exista vreo dragoste.

— Cine are nevoie de mai mult de cinci ore de somn nu trebuie să studieze medicina, decretă el.

În fiecare dimineață, Sigmund îl urma pe Nothnagel prin saloane, timp de două până la patru ore şi învăța câte ceva din arta diagnosticării „prin demonstrații la patul bolnavului". Nothnagel era încântat de „bogăția" materialului furnizat de pacienți: bărbatul de douăzeci şi patru de ani cu reumatism al inimii; bărbatul de şaizeci şi doi care murea din cauza unei deshidratări provocată de un cancer al stomacului; marinarul care se întorsese

cu malarie dintr-un port din Africa; un caz mai vechi de stricturi gonoreice care provocaseră multiple fistule între anus şi aparatul genital şi un perineu „ca un urcior cu apă"; cazul de afazie al bărbatului care îşi pierduse total darul vorbirii; şirul nesfârşit de pacienți noi, toți examinați cu minuțiozitate şi diagnosticați în fața ochilor lui Sigmund: pelagră, scorbut, pleurezie, gută, anemie, leucemie, hepatită, angină pectorală, tumori, toate relele pe care le găzduieşte carnea şi aproape toate tipurile de boli ale viitorilor pacienți ce aveau să se prezinte la cabinetul de consultații al dr. Sigmund Freud.

Era fascinat de imaginile poetice şi de bogăția vocabularului preluat de Nothnagel din literatura universală pentru a descrie calculul biliar sau leziunile valvulare.

Ca aspirant, Sigmund nu avea voie să efectueze cercetări. Cu toate acestea, urmărea cu atenție demonstrațiile şi citea foarte mult, până la ora două dimineața.

Lunile treceau şi nu se întrezărea nici o perspectivă de a fi numit asistent. Spre sfârşitul lui octombrie îi deveni clar încă un lucru: nu avea intuiția necesară pentru a pune diagnostice de tipul celor pe care le prezenta profesorul Nothnagel. Şi nici nu era în stare să „ghicească" natura şi cauzele bolilor. Ar fi putut să recunoască simptomele pe baza pregătirii pe care o dobândise, dar medicina internă nu avea să fie niciodată preocuparea sa majoră.

Martha era uimită.

— Atunci de ce ai muncit aşa de mult, dacă nu crezi că vei îmbrățişa acest domeniu de activitate? Ne-am văzut numai o dată pe săptămână!

Sigmund zâmbi vinovat.

— În medicină nu ai cum să-ți dai seama dacă ceva ți se potriveşte până nu acumulezi suficiente cunoştințe în domeniul respectiv. Nu poți să emiți judecăți de valoare asupra unei cărți dacă n-o citeşti. Mă târăsc înainte, descriind mişcări laterale ca ale crabului. Fără posibilități de cercetare, fără să public sau să țin prelegeri...

Vocea i se stinse. Tocmai traversau Josef-Platz, cu măreața statuie ecvestră a lui Josef al II-lea şi impunătoarea Bibliotecă Hof. Sigmund obținuse – prin intermediul Facultății de Medicină – un permis de intrare în Die Burg. Acest Hofburg era un oraş în oraş, însăşi inima Vienei Imperiale. Fiecare împărat îi adăugase noi aripi, piețe, fațade, capele, fântâni. Ajunseră vizavi de Poarta Elvețiană poleită cu aur, în spatele căreia se zărea prima curte interioară rectangulară construită prin 1220, străjuită la colțuri de turnuri de apărare. Ca şi oraşul însuşi, Hofburg reprezenta un amestec de stiluri arhitectonice – grec clasic, gotic, renaştere italiană, baroc. Astfel, Burgkapelle de la mijlocul secolului al XV-lea fusese construită într-un stil total diferit de Amalienhof, din secolul al XVI-lea, care avea o vagă asemănare cu apartamentele împăratului Leopold I din secolul al XVII-lea şi se deosebea radical de Neue Burg, care fusese început de Împăratul Franz Josef cu numai doi ani în urmă. Şi totuşi, palatul ilustra o anume continuitate istorică, şi vienezii considerau că au petrecut o zi tristă dacă nu reuşeau să traverseze piațetele monumentale din cartierul afacerilor din Michaelplatz până la impunătorul Burging, cu grădinile

sale minunate între cele două muzee gemene.

Se aşezară pentru o clipă să se odihnească pe una din băncile din Stadtpark. Soarele palid de aprilie le lumina chipurile, iar Martha reveni la comentariul serios al lui Sigmund, pe care îl făcuse înainte de a pătrunde în incinta palatului... că avansa cu mişcările laterale ale crabului. Sigmund dădu din mână spre atotputernicul Hofburg care îi înconjura.

— Ei bine, n-am fost niciodată unul dintr-aceia care nu acceptă ideea că vor muri fără să-şi vadă numele dăltuit într-o piatră.

— Sig, răspunse ea încet, simplul fapt că ai evocat o asemenea imagine dovedeşte că ea există în mintea ta. Te dispreţuieşti atunci când toate drumurile spre progres par blocate.

6

În familia Freud, situaţia financiară se înrăutăţea din ce în ce mai tare. Jakob nu mai primea decât rareori de lucru în domeniul textilelor. Sigmund nu reuşea să-şi dea seama dacă tatăl său se simte mai rău pentru că lucrează mai puţin sau dacă îşi restrânsese activitatea din cauza stărilor sale de irascibilitate. Cele cinci fete ale familiei Freud, toate trecute de optsprezece ani, nu puteau da nici o mână de ajutor, deşi erau inteligente, cultivate şi inimoase, pentru că nimeni nu angaja femei decât ca bone, însoţitoare pentru copii sau pentru femei în vârstă. Anna urma să se căsătorească curând, însă Brust dispăruse din viaţa Rosei. Cele patru fete nelogodite se oferiră să-şi caute slujbe şi să ajute la întreţinerea familiei, însă Jakob şi Amalie susţinuseră că asemenea locuri de muncă erau pentru fete din clasele de jos, cu origine muncitorească sau recent sosite de la ţară. Şi-ar fi diminuat considerabil şansele de a se mărita – ar fi fost o declaraţie făcută lumii întregi că familia a ajuns cu cuţitul la os. Era preferabil să îndure privaţiunile vieţii de fiecare zi.

Raza de speranţă cea mai apropiată părea să fie Alexander. Deşi nu fusese un elev prea silitor, căci nu-i plăceau prea mult teoria şi gândirea abstractă, îşi trecuse cu bine *Matura.* După examen se întorsese acasă cu fratele lui mai mare.

— Sig, tu ştii că eu sunt o fire practică. Mă simt atras de lumea afacerilor şi cred că o să mă descurc de minune în acest domeniu. Mi-ar plăcea să găsesc un serviciu care să-mi ofere posibilitatea să îmbin munca cu învăţătura. În felul acesta o să contribui şi eu la cheltuielile casei.

Absolvirea liceului şi maturizarea veniseră mâna-n mână. Alexander era cu câţiva centimetri mai scund decât Sigmund, nu purta barbă, avea părul tuns scurt. În rest, semănau uimitor de mult, ca şi când părinţii lor s-ar fi întors la un model iniţial după o pauză de zece ani, pe parcursul cărora zămisliseră cinci fiice care nu semănau deloc una cu alta. Alexander primise acest nume la sugestia lui Sigmund, după Alexandru cel Mare, cunoscut ca protector al evreilor. Avea o fire labilă, cu stări sufleteşti schimbătoare şi suferea când se

compara cu fratele lui mai mare. Îl idolatriza pe Sigmund, care îşi ascundea stările depresive în prezența familiei, pentru că nu considera necesar să împartă cu ei această povară. Alexander avea fruntea înaltă a lui Sigmund, ochii depărtați, nasul şi bărbia frumos modelate, privirea deschisă, directă. Şi totuşi începuse să se întrevadă o deosebire esențială între temperamentele lor. Filosofia lui Sigmund era următoarea: „Tot ceea ce poate să meargă bine va merge bine". Alexander susținea însă că: „Tot ceea ce poate să meargă rău va merge rău". De mult timp el era acela care repara tot ce se strica în casă, începând cu scaunele descleiate şi terminând cu instalația sanitară.

— Ce fel de muncă ți-ar plăcea, Alex?

— Îmi plac trenurile. Îți aminteşti, Sig, când mă duceai la Nordbahnhof ca să vedem cum sosesc trenurile? Apoi mergeam la triaj ca să ne uităm la uriaşele locomotive verzi şi de culoarea muştarului care se pregăteau să străbată drumurile lungi ale Europei. Nu mă atrage meseria de inginer, însă mi-ar plăcea să fac afaceri, să încarc mereu trenurile cu marfă şi cu pasageri. Ştii pe cineva care ar putea să-mi găsească o astfel de slujbă?

Sigmund cântărea în minte răspunsul.

— În toți anii aceştia de medicină, nu mi-am făcut prieteni în lumea afacerilor. Singura noastră relație ar fi Eli.

Eli Bernays îl convinse pe profesorul Von Stein să-i dea lui Alex o slujbă în biroul de cercetări economice, unde se publica revista. Singura problemă o constituia faptul că Alex trebuia să înceapă ca ucenic, fără salariu.

— Dar imediat ce îi voi dovedi profesorului că ne este de folos, o să-i dăm şi salariu, îi asigură Eli.

— Cât ar putea să dureze asta? mormăi Alexander.

— Nu prea mult. Câteva luni. Ai încredere în mine.

Alex se duse la lucru începând cu săptămâna următoare, cu haina neagră încheiată până la gât acoperindu-i pe jumătate cămaşa albă şi lăsând să se vadă numai nodul cravatei. În mijlocul nodului era una din bijuteriile lui Alex: un ac de cravată cu perlă. Se simțea fericit, emoționat, dar nu nervos.

Nu era genul de slujbă care i se potrivea lui Alex. După trei luni, când Sigmund îi spuse lui Alex că ar trebui să ceară un salariu. Alex, cinstit față de el însuşi, întrebă:

— Şi dacă o să întâmpin un refuz? N-am reuşit să mă fac util.

Eli nu reuşi să obțină un salariu pentru Alex.

— Mai lăsați-mă până la Anul Nou, ceru el.

Alexander descoperi o micuță companie specializată în transporturi feroviare, taxe de transport pe căile ferate, itinerarii. Aparținea unui bărbat mai în vârstă, fără copii, pe nume Moritz Muenz, care era în căutarea unui tânăr isteț. Alex intră la el cu chipul său strălucitor, animat de vechea sa dragoste pentru căile ferate. Muenz îi oferi un salariu bun pentru un băiat de şaisprezece ani: şase guldeni pe săptămână. Când aduse acasă primul salariu şi îl puse în mâna mamei sale, Alexander fu cel mai mândru bărbat din Viena.

Începu să ningă devreme, încă din noiembrie. Sigmund stătea la fereastră

şi urmărea cu privirea primii fulgi mici, cu puţin mai mari decât picăturile de ploaie, nişte liniuţe subţiri care alunecau oblic spre pământ şi se aşterneau apoi într-un covor gros, alb, care se topea însă repede, lăsând pământul ud, ca şi când ar fi fost scăldat de ploaie. Observă stolul mic de vrăbii, niciodată peste zece, care se topeau în cerul rece şi cenuşiu, virând zăpăcite de parcă n-ar fi ştiut unde este sudul. Următoarea ninsoare fu mult mai abundentă. În timp ce se îndrepta spre Allgemeine Krankenhaus vedea clădirile ca printr-o mătase fină. Dar fulgii mari se topeau când se loveau de frunzele rămase în copaci sau de ţiglele acoperişurilor. Pernele şi plăpumile care erau puse dimineaţa la aerisit pe pervazul ferestrei dispăruseră. Oamenii care ieşeau din case purtau haine groase, îşi luau cu ei umbrelele şi le ţineau strâns, aproape de vârf, ca să nu le smulgă din mâini rafalele de vânt.

Castanii nu voiau să se lase învinşi. Frunzele lor se menţinură verzi încă mult timp după ce căzu prima zăpadă şi dădu primul ger. Dar la sfârşitul celei de-a doua săptămâni a lui noiembrie, vânturile puternice le smulseră şi le alungară pe acoperişurile de ţiglă ca pe nişte stoluri de păsări cenuşii.

Sigmund cunoştea vânturile puternice, aspre şi capricioase ale Vienei. Şi le aducea aminte din anii lungi când mersese pe jos la şcoală. Indicau direcţia cu precizia unor busole: la o anumită oră suflau numai pe străzile orientate de la est spre vest. În altă zi suflau doar pe cele aflate pe direcţia nord-sud. Mergea într-o atmosferă relativ calmă şi caldă, dădea un colţ şi era imediat întâmpinat de o rafală de vânt îngheţat, care mai că-l dădea jos de pe trotuar. Ca şi marinarii, vienezii îşi muiau un deget în gură şi îl ridicau în bătaia vântului ca să verifice dacă se pot întoarce acasă pe drumul drept.

Clipele petrecute cu Martha erau şi singurele prilejuri de bucurie în aceste luni grele. Îmbrăţişările lui deveniră aşa de furtunoase, încât Martha făcu cearcăne la ochi. Îşi spuse că e vina lui. După zilele lungi de despărţire, nu-şi putea reprima dorinţa de a o strânge în braţe şi a o săruta.

— Marty, hai să-i spunem mamei tale că ne-am logodit. Când o să afle toată lumea, o să ne simţim mult mai bine. Cel puţin eu o să mă simt mai bine. Ceea ce ştie toată lumea trebuie să fie adevărat.

Martha vedea cât este de abătut şi cedă.

— Eli a spus că o să-i spună mamei despre logodna lui cu Anna de Crăciun. Ce-ar fi să facem şi noi acelaşi lucru?

Supărarea îi dispăru imediat.

— Minunat. O să-i cumpărăm un cadou. Ce părere ai? O carte? O să fie o zi bună pentru noi.

Cele trei cupluri, Minna şi Ignaz, Eli şi Anna, Sigmund şi Martha îi aduseră cadouri doamnei Bernays. Sigmund alesese un exemplar din *Glocke* a lui Schiller. Doamna Bernays nu primi prea

bucuroasă vestea logodnei. Pufni din nas, ca şi când cineva ar fi ars pâinea. Dar fiul ei Eli fu acela asupra căruia se revărsă toată furia. O săptămână mai târziu, Eli veni acasă la familia Freud, roşu la faţă şi ruşinat şi anunţă că nu se mai poate întâlni cu Anna. Aceasta primi vestea liniştită, însă Sigmund se simţi ofensat. După plecarea lui Eli, începu să strige:

— Ce fel de bărbat este ăsta care se lasă îndemnat de mama sa ca să comită o faptă atât de dezonorantă? Ştie că te iubeşte şi că eşti fata potrivită pentru el.

— Trebuie să-i dai un răgaz, spuse Anna calmă.

Avu şi mai puţin succes când se năpusti asupra Marthei în legătură cu ruptura.

— Nu pot să iau partea cuiva împotriva familiei mele, insistă fata. O femeie care se desolidarizează de mama şi de fratele său poate să ia partea altcuiva şi împotriva soţului ei, dacă este provocată sau i se oferă ocazia.

Câteva săptămâni mai târziu, Eli îşi ceru scuze, o luă pe Anna în braţe şi fixă data căsătoriei pentru octombrie anul viitor. Dar Sigmund nu putea să-l ierte. Jignită de Eli, doamna Bernays se situă de partea familiei Freud, asigurând-o pe Anna că nu dorise decât să amâne nunta, nu s-o împiedice. Anunţă apoi că avea de gând să se mute definitiv la Hamburg şi la Wandsbek şi că va locui acolo împreună cu Martha şi Minna. Dacă cele două cupluri de tineri doreau să fie logodiţi, puteau face acest lucru şi de la o distanţă de şapte sute de kilometri unii de alţii.

— N-am de gând să-mi fac sânge rău acum pentru ceea ce va face mama ta în iunie, comentă Sigmund.

Martha îşi strecură mâna rece într-a lui şi murmură:

— Acesta este dr. Freud care îmi place mie.

— Căsătoria noastră n-o să fie prea fericită dacă ai de gând să mă iubeşti numai când sunt înţelept.

Ignaz Schönberg nu se bucura de o sănătate prea bună ca să poată accepta cu seninătate o veste proastă. Când doamna Bernays, pe care Ignaz o copleşise cu afecţiunea sa, anunţă că o va lua pe Minna la Wandsbeck, avu o hemoragie şi se îmbolnăvi de supărare. Sigmund se opri la dispensar să-i cumpere o sticlă de tonic şi se duse apoi să vegheze la patul lui. Îl găsi pe Ignaz palid şi nemişcat. Vremea rece de februarie îi agravase tusea.

Ignaz avea doi fraţi care se descurcau bine în afaceri şi ajutau la întreţinerea casei, dar lui nu-i dădeau nici un ban.

— Trebuie să te întreţii singur, spuneau ei. Cine a mai auzit să-ţi câştigi existenţa cu limba sanscrită?

Şi doamna Bernays îl respinsese pe Ignaz. Nu din cauza sanscritei, căci soţul ei îi insuflase un respect deosebit pentru viaţa şi titlurile universitare, ci pentru că avea impresia că trage de timp. Ar fi trebuit să-şi ia diploma şi să-şi găsească un post de profesor.

— Am nevoie de mai mulţi ani de studiu, se plângea Ignaz. Este un domeniu extrem de vast. Trebuie să-l stăpânesc bine înainte să-mi iau diploma.

— Credeam că un savant munceşte toată viaţa ca să devină expert, riposta doamna Bernays. De ce trebuie să termini o treabă înainte de a o începe?

Şi la adresa lui Sigmund se formulaseră aceleaşi obiecţii înainte ca acesta să se mobilizeze pentru a-şi lua diploma. Într-un acces de simpatie pentru Ignaz, îi dădu o doză dublă de tonic.

Abia în aprilie, când se puseră în funcţiune fântânile arteziene din Stadtpark, se ivi şi ocazia mult aşteptată de Sigmund. Dr. Bela Harmath îşi anunţă dorinţa să se retragă din funcţia de *Primarius* la Departamentul de psihiatrie al doctorului Theodor Meynert din spital. Harmath fusese *Sekundararzt,* o funcţie oarecum echivalentă cu cea de asistent, cu deosebirea că activitatea sa era mai mult legată de Spitalul General decât de universitate. Nu preda şi nu ţinea prelegeri, locuia în spital şi îngrijea pacienţii din saloane în calitate de medic rezident. Întrucât spitalul era finanţat de Districtul Austriei de Jos, Sigmund ştia că va trebui să facă cerere la Guvernul Municipal de resort pentru a obţine acest post.

Deşi regulamentele interziceau în mod expres ca un om să fie şi *Primarius* al unui spital, şi *Hofrat* la o clinică universitară, consumând în acelaşi timp fonduri şi de la Guvernul Imperial şi de la Guvernul Districtual, profesorului Theodor Meynert i se permisese să încalce regulile astfel încât să-şi poată continua cercetările pe creier la clinica universitară şi să-i îngrijească pe bolnavii psihic în timpul gărzilor din spital. Ocazia lui Sigmund se ivise în cadrul spitalului, dar cât de departe puteau fi saloanele de laboratoarele de cercetare?

Se duse imediat să-l vadă pe vechiul său prieten şi profesor în biroul acestuia de la parterul Curţii a Treia, cu ferestre mari prin care se vedeau castanii, alături de altele mai mici, practicate în acoperişul cu bârne al încăperii, ce căpăta astfel aerul unei capele. Sălile acestea şi munca ce se desfăşura în ele deveniseră sacre pentru Theodor Meynert.

Era un bărbat scund, bondoc, cu pieptul ca un poloboc, cu o coamă de păr rebel care flutura pe vârful unui cap enorm. Natura încercase să compenseze prin conformaţia craniului ceea ce neglijase în oasele şoldurilor. Era un luptător, un individualist, excentric şi debordând de inteligenţă. Meynert se născuse la Dresda, ca fiu al unui critic dramatic şi cântăreţ la Hofoper. Era poet, autor de balade, istoric, critic dramatic, cunoscător a şase limbi străine. Prin lucrările sale în domeniul neuroanatomiei, îşi câştigase renumele de „părinte al arhitecturii creierului".

Nu pretindea că inventase el cercetarea anatomiei creierului. Recunoştea meritele incontestabile ale unui şir lung de predecesori în acest domeniu: Arnold, Stilling, Koelliker, Foville şi, mai ales, ale profesorului său, mentorul şi susţinătorul său în disputele cele mai aprige: profesorul Carl Rokitansky, specialist în anatomie patologică. El pretindea doar să fie considerat „principalul cultivator al localizării anatomice". Muncind cu îndârjire, cercetase sute de specii pentru a determina care porţiune a creierului controlează o anumită parte a corpului, şi atrăsese atenţia asupra cortexului în accepţiunea de „acea parte a creierului în care sunt localizate funcţiunile de formare a personalităţii". Preda psihiatria, termen inventat cu vreo patruzeci de ani în urmă, dar nu era de acord cu denumirea, căci, după părerea lui, „toate tulburările emoţionale şi confuziile mentale sunt provocate de o boală fizică, atât şi nimic mai mult".

Avusese o carieră furtunoasă. În anii când lucrase la azilul de alienaţi din

Austria de Jos, dedicase foarte mult timp studierii metodelor microscopice de cercetare a creierului şi a măduvei spinării, considerându-i pe pacienţii psihopatologi drept un material bun pentru cercetarea ştiinţifică exactă: cortexul creierului, celulele ganglionare, partea centrală posterioară a creierului cu senzorii, partea centrală anterioară cu centrii motori. Criticii lui, mulţi la număr şi înverşunaţi, obişnuiau să spună: „Pentru Meynert, singurul nebun bun este nebunul mort. Abia aşteaptă să moară ca să le ia creierele pentru autopsie".

Din acest motiv intrase în conflict cu mişcarea psihiatrică umanitară din Germania, cu doctorii specializaţi în bolile psihice care considerau că meseria lor este să-i studieze pe bolnavi, să le clasifice simptomele, să stabilească antecedentele familiilor – căci orice formă de nebunie era ereditară – şi să încerce să aline suferinţa pacienţilor. Superiorul lui Theodor Meynert de la azil, dr. Ludwig Schlager, dedicase zece ani din viaţă îmbunătăţirii situaţiei multor nebuni, militând pentru protecţia drepturilor lor sociale, eliberându-i din celulele de închisoare în care erau ţinuţi, oferindu-le îngrijire, mâncare, condiţii de viaţă asemănătoare celorlalţi bolnavi. În final, însă, el avea să fie înfrânt – după spusele sale – de afirmaţiile lui Meynert potrivit cărora numai activitatea de laborator din Clinica lui de Psihiatrie avea importanţă. Meynert nu era nici crud, nici dur, însă nu văzuse nici un bolnav vindecat. Singurele tratamente puteau fi sugerate doar de anatomistul creierului care, atunci când va şti totul despre felul în care funcţionează creierul şi ce anume a determinat disfuncţia, va elimina boala mintală îndepărtând cauza ce o provocase.

Lupta de la azil devenise atât de acerbă, încât Meynert fusese concediat. Lucra de unul singur, în laboratorul său particular, continuându-şi disecţiile anatomice, abandonat şi de Şcoala Medicală de la Universitate, căci contractase – după spusele celor de-acolo – cumplita boală a nebuniei de la azil. Numai doi oameni au rămas alături de el: soţia lui, care credea că este un geniu, şi mentorul său, Rokitansky, care avea această certitudine. Rokitansky a învins şi, exact cu doi ani înainte ca Sigmund să devină elevul lui, s-a înfiinţat o a doua Clinică de Psihiatrie la Allgemeine Krankenhaus, în fruntea căreia a fost numit Meynert. Toate tratamentele în domeniul bolilor mintale aveau să fie descoperite de acum înainte în laboratorul de anatomie cerebrală.

Ca discipol şi adept al lui Theodor Meynert, Sigmund ştia că profesorul are dreptate şi nu-şi dorea altceva decât să se întoarcă la laboratorul acestuia.

— Domnule profesor Meynert, am auzit că Bela Harmath iese la pensie şi am venit într-o fugă până aici. Dacă nu gâfâi, asta se datorează capacităţii mele de disimulare.

Meynert râse. Îi plăcuse întotdeauna tânărul acesta vioi, talentat. Îşi cunoşteau amândoi temperamentul, deşi Sigmund nu lucrase direct sub îndrumarea lui Meynert de când urmase un curs intensiv de psihiatrie clinică, cu vreo patru ani în urmă. Ca mulţi alţi savanţi-artişti de la Universitatea din Viena, Theodor Meynert înfiinţase un salon frecventat de artişti, scriitori, muzicieni, pictori şi actori şi de reprezentanţii înaltei societăţi austriece care le patronau activitatea. Ca student preferat, Sigmund fusese şi el invitat din când

în când la aceste serate. Constatase că lumea artistică ocupa în viața lui Meynert un loc la fel de important ca şi laboratorul, deşi, fără îndoială, oaspeții îl suspectau pe Meynert că le străpunge țeasta cu privirile ca să stabilească în ce zonă a lobului anterior se află centrul care îl face pe un om să fie dramaturg, iar pe altul sculptor.

— Aşadar, doreşti să devii *Sekundararzt,* nu-i aşa, şi să te întorci la psihiatrie? Nu pot să nu te încurajez.

— *Herr Professor,* am o idee de cercetare care cred că o să vă placă.

— Mă ispiteşti, nu-i aşa? Foarte bine, şi care este, mă rog, acest strălucit concept?

— Să începem studiul anatomic al creierului de la copiii nou-născuți şi de la fetusuri, pe cât posibil într-o fază incipientă a dezvoltării. Am putea efectua studii evolutive care să ne permită stabilirea unei comparații cu creierul adultului.

Meynert zîmbi ca pentru sine.

— Ştii, *Herr Kollege,* că *Primarius* într-un departament ca al meu nu are libertatea să-şi numească singur *Sekundararzt?*

— Desigur, *Herr Professor.*

— Şi ştii că trebuie să faci cerere la Guvernul Municipal al Austriei de Jos pentru acest post?

— Am şi depus-o.

— Şi chiar dacă aceia sunt dispuşi să te numească, trebuie să fii confirmat de directoratul de la Allgemeine Krankenhaus pentru orice departament care are nevoie de un *Sekundararzt?*

— Să înțeleg că nu puteți să interveniți pentru mine?

— Nicidecum. Să fii gata să începi lucrul la 1 mai. Se ridică în picioare şi îi întinse mâna cu un zâmbet prietenesc. Voi fi fericit să lucrăm împreună, *Herr Doktor.* Ai aptitudini fireşti pentru anatomia creierului. Dar să nu sufli un cuvânt, auzi? Trebuie să rezolvăm problema asta cu mare grijă.

7

La 1 mai, Sigmund se mută din apartamentul părinților lui. Era un eveniment fericit pentru toată familia, deoarece asta însemna că mai făcuse un pas înainte în lunga sa călătorie. Despărțirea nu avea să fie foarte dureroasă, pentru că Amalie îşi mutase deja familia într-un apartament mai mic, mai puțin scump, cu patru case mai jos, tot pe Kaiser Josef-Strasse, la nr. 33.

Femeile tinere nu aveau voie să intre în camerele doctorilor de la spital, însă Sigmund obținuse permisiunea direcțiunii s-o aducă pe Martha acolo în ziua mutării, ca să-i dea o mână de ajutor. El îl supraveghea pe *Dienstmann*-ul pe care îl angajase la colț ca să-i ducă lucrurile. Omul încărcă dulăpiorul cu lenjerie şi obiectele personale ale lui Sigmund, precum şi cutiile cu cărți de medicină. El şi cu Martha porniră spre spital ținându-se de mână.

Era o zi încântătoare de primăvară, când aerul din Viena, coborât direct din viile de pe povârnişuri şi din Wienerwald, devenea de-a dreptul ameţitor. Simplul fapt că trăgeai aer în piept constituia o mare bucurie. Oraşul renăştea după iarna umedă şi rece. Oamenii ieşiseră pe străzi, se duceau la cumpărături, la cafenele, să rezolve probleme de mult amânate.

— Ce zi minunată, ce bine e să trăieşti la Viena, murmură Sigmund.

Martha inspiră adânc.

— E nemaipomenit să trăieşti într-o zi ca asta, oriunde te-ai afla.

Intrară în spital şi se îndreptară spre Curtea a Şasea. Deşi, ca *Sekundararzt,* nu va avea deloc timp liber, căci *Hausordnung,* regulamentul de ordine interioară, prevedea ca medicul secundar să fie întotdeauna uşor de găsit, tinerii doctori care locuiau în spital făceau schimb de ture şi se suplineau unii pe alţii. Va reuşi să se ducă acasă, la masa de seară, o dată sau de două ori pe săptămână. Camera sa de la etajul al doilea, proaspăt văruită, era de două ori mai mare decât micul său *Kabinett,* doisprezece pe douăzeci.

Avea o înălţime de peste trei metri şi, în capătul cel mai îndepărtat, se afla o fereastră cu arcadă care înălţa plafonul şi ocupa două treimi din perete. Camera era foarte însorită. Piciorul călca cu plăcere pe podelele bine frecate şi pe covoarele groase.

— Ce plăcut! exclamă Martha. O, Sig, cred că ai să fii fericit aici.

— Sper din tot sufletul. Aceasta va fi, timp de câţiva ani buni de aici înainte, cabinetul meu, biroul, dormitorul şi sufrageria.

Martha examină camera, aşa cum fusese lăsată de dr. Bela Harmath. În mijlocul peretelui din dreapta, în spatele unor uşi batante, se afla o nişă pentru spălat, eu un lavabou de marmură şi o cană de porţelan. Deasupra cănii era o oglindă cu suporturi pentru prosoape pe ambele părţi şi, ceva mai încolo, cuiere pentru agăţat halatele. Alături de nişa de spălat se afla soba, cu o rezervă de lemne într-o parte şi o găleată de cărbuni în partea cealaltă, precum şi o lopăţică.

— N-ai vrea să-ţi muţi patul în capătul celălalt al camerei, lângă fereastră? întrebă Martha. Cu tapiseria asta pe perete, deasupra lui, ai să vezi ce vesel o să pară. Şi dacă pui masa asta rotundă în mijlocul camerei, o să ţii fructiera cu fructe şi nuci pe ea şi o să ai şi o mulţime de spaţiu pentru cărţi şi reviste. Mama ta ţi-a trimis o faţă de masă albă, iar eu ţi-am adus nişte flori. Cred că mai târziu o să faci rost şi de o masă de lucru şi o s-o pui de cealaltă parte a ferestrei. În felul acesta vei avea multă lumină şi o oarecare intimitate, mai ales dacă uşa trebuie să rămână deschisă tot timpul. Şi rafturile astea cu cărţi le poţi muta lângă birou.

— Hai să le punem acum! exclamă el entuziasmat.

Aranjară camera împreună, puseră cărţile lui de medicină pe rafturi, apoi deschiseră pachetul pe care îl adusese Martha: cinci perniţe colorate pentru patul lui de burlac. Martha le aşeză sprijinite de perete şi le bătu cu mâna ca să se umfle. El stătea cu spatele spre fereastră şi privea amuzat.

— Am s-o rog pe mama ta să-ţi trimită o cuvertură mai veselă pentru pat. Martha se dădu un pas înapoi. Deasupra biroului de lucru o să punem

portretele lui Goethe şi Alexandru cel Mare din cabinetul tău de acasă, iar fotografia mea o să stea în mijloc. *Fertig!* Gata! Acum seamănă mai mult cu camera ta de acasă.

Sigmund o îmbrăţişă cu tandreţe.

— Ai să fii o gospodină admirabilă.

— Dar eu sunt o gospodină admirabilă. Numai că nu am nici o gospodărie de îngrijit.

Sosi chelnerul de la cafeneaua din apropiere şi aduse vase cu cafea, lapte fiert şi o tavă cu fursecuri. În urma lui veniră şi doctorii tineri pe care îi invitase el ca s-o cunoască pe Martha: Nathan Weiss, *Sekundararzt* clasa întâi la Departamentul Patru, specializat în boli nervoase, viitorul neurolog vestit al Vienei şi, aşa cum va recunoaşte toată lumea, cel mai desăvârşit specialist în monomanii depresive; Alexander Holländer, asistentul profesorului Meynert; Josef Pollak, oftalmologul care lucra tot la secţia de boli nervoase, cu profesorul Scholz; Karl Koller, intern la oftalmologie şi vechi prieten cu Sigmund; prietenul său Josef Paneth de la laboratorul de fiziologie al lui Brücke.

Martha turnă cafeaua şi laptele. Sigmund nu-şi putea lua ochii de la ea. Se lăsa purtat pe aripile fanteziei lui obişnuite: se căsătoriseră deja şi acesta era căminul lor încântător, câţiva prieteni veniseră la masa de seară şi ca să stea puţin la taifas...

— *Fräulein* Bernays, nu trebuie să vă faceţi griji în legătură cu *Herr* Dr. Freud, o tachină Weiss, vom tria toate pacientele ca să nu ajungă la el decât cele urâte.

— Şi vom avea grijă ca numai cotoroanţele să-i deretice prin cameră, adăugă şi Holländer.

Martha roşi.

— Domnilor, sunteţi foarte amabili.

Se mai turnă un rând de cafele şi se consumară toate fursecurile. Apoi camarazii lui Sigmund le spuseră *Auf Wiedersehen.* Era ora şase, timpul ca şi Martha să-şi ia rămas-bun. Le venea greu să se despartă.

— Te rog, stai pe scaunul acesta mare, Marty. Aşa. Şi de fiecare dată când o să intru în cameră am să te văd şezând acolo.

Îngenunche în faţa ei şi şopti:

— Poetul înflăcărat de iubire spune: „Suntem făcuţi din carne, dar trebuie să trăim ca şi când am fi făcuţi din fier".

În ochii ei străluciră lacrimi. Sigmund o îmbrăţişă şi o strânse la piept.

Îi plăcea rutina vieţii de spital: scularea la ora şase, jos, la subsol, la duş sau la baie în cadă, înapoi în cameră unde femeia de serviciu îi lăsa un vas cu apă fierbinte pentru bărbierit. Îşi punea apoi halatul lung, alb. Făcea un tur prin saloane ca să vadă ce urgenţe s-au mai ivit în timpul nopţii şi se întorcea la el în cameră să ia micul dejun, cafea de orz cu lapte şi câteva picături de cafea adevărată, cornuri, unt, marmeladă. Se ducea apoi în *Beobachtungszimmer,* B.Z., camera de observaţie sau de examinare, unde erau trimişi pacienţii de la „Registru", de Oficiul central de internări al spitalului, pentru anamneza pacienţilor nou-veniţi. Masa de prânz li se aducea de la

restaurantul din apropiere. Fiecare doctor mânca singur la masa rotundă din camera sa. Ceea ce rămânea se păstra pentru masa de seară. Se plăteau treizeci de guldeni pe lună, adică doisprezece dolari. Mâncarea lui costa patruzeci şi cinci de cenţi pe zi, ceea ce ajungea până la treisprezece dolari, însă acum, pentru că lucra în spital, i se trimiteau studenţi pentru îndrumare şi câştiga astfel trei guldeni pe oră. În calitate de *Sekundararzt,* chiar dacă avea numai clasa a doua, putea să practice medicina în timpul liber. I se permitea chiar să iasă şi să viziteze câte un pacient la domiciliu, cu condiţia să aranjeze în aşa fel încât un alt doctor să-i ţină locul. Sigmund nu avea pacienţi particulari, însă dr. Josef Breuer îi promisese că o să-i cedeze câteva din cazurile lui mai vechi.

În această nouă situaţie se petrecură multe schimbări pentru el. Lucrând cu Billroth şi Nothnagel, fusese aspirant. La Meynert era doctor şi îşi petrecea şapte până la zece ore pe zi – ceea ce considera că este „abia suficient" – tratând şi stabilind tratament pentru pacienţii ale căror cazuri nu se analizau în scop demonstrativ la cursurile pentru aspiranţi. Asistenţii lui Meynert ţineau cursuri şi predau, iar restul timpului şi-l consacrau cercetărilor de laborator. Medicii secundari nu aveau acces la laboratoare, însă Meynert nu ţinea foarte mult la regulamente. Începând din cea de-a doua săptămână, în fiecare seară după ora şapte, când pacienţii se pregăteau de culcare, Sigmund ajunse să lucreze două ore încheiate pe zi în laborator. Lucra la lumina lămpilor înconjurat de borcanele cu creiere umane conservate în aldehidă formică.

Se acomodă uşor cu funcţia sa, alungând încordarea din comportamentul bolnavilor psihic sau cu tulburări emoţionale. Saloanele de femei şi de bărbaţi de aici ofereau o panoplie completă a acestor tulburări, căci pe aici se perindau în fiecare an între o sută patruzeci şi o sută şaizeci de pacienţi. Deşi profesorul Meynert spunea că Departamentul de psihiatrie este „singurul azil de nebuni al statului din Austria", lucrurile nu stăteau aşa. Mai era şi azilul mare de pe Lazarettgasse, unde lucrase la început Meynert. Şi aceste saloane nici nu alcătuiau un azil în sensul strict al cuvântului: azilul îi ţinea pe pacienţi până când mureau. Clinica lui Meynert era un centru de clasificare, diagnoză şi învăţământ, de unde pacienţii plecau acasă sau la alte instituţii; uneori erau trimişi la azilul de nebuni al Austriei de Jos, la câteva case mai departe, tot pe Spitalgasse, unde mergeau pe jos, treceau prin poarta de la intrare şi urcau o colină plantată cu iarbă, straturi de fiori şi copaci.

Tot ceea ce ştia Sigmund Freud despre bolile mentale învăţase de la Meynert mai înainte, când profesorul ţinuse prelegeri la fiecare din paturile din saloane, clasificând pacienţii după denumirea tulburării de care sufereau. Prezenta apoi familia acestora, pentru a demonstra ce antecedente existau în privinţa tulburărilor psihice şi îi provoca să se manifeste în felul lor obişnuit, pentru ca studenţii să poată recunoaşte simptomatologia.

— Acest bărbat suferă de dementia praecox, celălalt de amentie, adică o confuzie în gândire. Femeia aceasta este catatonică. Tânărul acesta suferă de demenţă alcoolică depresivă. Acesta este un caz de cretinism, acesta de

dementia paralytica; acesta e un maniac depresiv, acolo un caz de demență senilă, aici o paranoia, iar acesta are o nevroză traumatică.

Fiecare pacient avea un dosar complet. Se înregistrau progrese vădite: tânărul Emil Kraepelin, care lucra la Universitatea din Leipzig, tocmai publicase o lucrare exhaustivă, *Psihiatria clinică.* Krafft-Ebing, profesor la Universitatea din Graz şi administrator al Azilului de nebuni Feldhof, îşi extindea volumul de *Psihiatrie* adăugând zeci de cazuri minuțios descrise la fiecare nouă ediție.

Nimeni nu cunoştea cauzele acestor tulburări. Cel condamnat moştenea, pur şi simplu, boala de la părinții sau bunicii lui, după cum moştenea culoarea ochilor şi felul cum mergeau – cel puțin aşa susțineau Meynert, Krafft-Ebing, Kraepelin. Şi nici nu existau tratamente. Evident, ceea ce se moştenise nu se putea înapoia ascendenților pentru a se elimina. Din fericire, se cunoşteau câteva metode de alinare a suferințelor: masajul electric, băile calde sau reci, medicamentele pe bază de bromuri. În afară de aceasta, nu era nimic altceva de făcut decât să aştepți ca natura să-i redea pacientului uzul rațiunii.

Când intră pentru prima oară în biroul lui Meynert, Sigmund văzu pe masă un manuscris cu titlul *Psihiatrie.* Meynert mai lucra la ultimul capitol, *Greutatea componentelor creierului şi fluența cortexului asupra centrului vaso-motor.* Sigmund privi la noile desene reprezentând creierul mijlociu şi nervul facial.

— Cartea dumneavoastră este, practic, completă, domnule profesor Meynert! exclamă el plin de admirație.

— A durat şapte ani, răspunse Meynert. Am dovedit acum, o dată pentru totdeauna, că lobul anterior al creierului nu poate da naştere fenomenelor halucinatorii; şi nici nu înmagazinează memoriile aşa-numiților senzori foarte sensibili.

— Aşadar, nu aici sălăşluieşte sufletul, *Herr Professor?*

Meynert zâmbi vag. Sigmund îl tachina, pentru că Meynert era principalul adversar al existenței sufletului omenesc, susținând că toată munca psihologilor în domeniul cercetării locului în care se află sufletul, încercând să fundamenteze ştiința eticii în comportamentul uman, nu era numai inutilă şi lipsită de valoare, ci şi confuză. Adevărata muncă în domeniul cunoaşterii creierului se desfăşura în laboratoare.

8

Profesorul Meynert îl repartiză pe *Sekundararzt* Freud la saloanele de bărbați. Sigmund fusese destul de dezorientat când începuseră lucreze la acest spital. Nu avea prejudecăți împotriva pacienților, aşa cum se întâmpla cu majoritatea doctorilor. Meseria pe care o îmbrățişase îi impunea să aibă grijă de cei bolnavi, indiferent dacă era vorba de o infecție la picior sau de o disfuncție cerebrală. Dar nici nu manifesta un interes deosebit față de bolile

lor. Făcu turul primului salon ca să ia cunoştinţă de cazurile prezentate de pacienţii săi. Unele erau mai simple. De regulă, alcoolicii cronici îşi reveneau. După ce treceau de faza de delirium tremens, puteau fi trimişi acasă până la următoarea criză. Cazurile accidentale alcătuiau o categorie diferită – aici intrau maniacii depresivi, cazurile de halucinaţii, cu mania persecuţiei, numărul surprinzător de mare de pacienţi care „auzeau voci". Era un tâmplar care căzuse de pe schelă de la etajul trei şi aterizase în cap. Afirma că vede totul dublu, iar vorbirea îi devenise atât de greoaie şi tărăgănată, încât nu puteai să-ţi dai seama dacă gândeşte coerent.

Erau apoi cazurile de paralizie, cu ticuri şi pareze care reflectau o leziune pe creier sau a sistemului nervos provocată de o tumoră, de inflamaţie, abces, meningită tuberculară, sifilis. Deşi doctorul nu putea influenţa evoluţia bolii, aceasta fiind înţeleasă numai după moarte, când se făcea autopsia creierului sau a măduvei spinării, tratamentul reuşea uneori să le atenueze confuzia din gândire. Multe din aceste cazuri nu ar fi trebuit trimise la psihiatrie, ci la *Primarius* Scholz de la Departamentul Patru, care era specializat în boli nervoase. Însă tinerii *Sekundarärzte* de la Oficiul central de internări, care munceau noaptea şi duminica – aşa cum avea să lucreze şi Sigmund o zi pe săptămână – nu puteau să-şi dea seama întotdeauna de natura deficienţelor de vorbire sau auz.

Ambiţia lui Theodor Meynert, pe atunci în vârstă de cincizeci de ani, era să înregistreze treizeci de mii de examinări ale creierului. În timp ce se plimba prin salon, urmărind fiecare manifestare a unei deficienţe fizice combinate cu confuzie mentală sau demenţă, se întreba cum stabilea Meynert, după ce descoperea leziunea pe un creier, ce disfuncţie provocase boala fizică asociată cu cea psihică.

— Relativ uşor, îl asigurase Meynert. Iată cazul din patul din mijloc. Acum e pe moarte. Când o să-i examinez creierul, am să găsesc o tumoră mare cât o pătlăgică coaptă!

În patul din colţ, zăcea un călugăr benedictin cu diagnosticul de amnezie. Când fusese internat, credea că se află într-un buncăr militar, în plin război. Nu-şi mai găsea patul după ce îl părăsea şi nu recunoştea pe nici unul din doctori şi infirmieri. Când Sigmund îi ceru să-şi prezinte biografia, i-o recită foarte exact, amintind şcoala elementară, gimnaziul şi stagiile în diverse mănăstiri. În ultimii opt ani devenise amnezic. Bea tot timpul apă, câte o înghiţitură după fiecare cuvânt, cerea câte o sticlă la fiecare câteva minute:

— Am fost la Hütteldorf, n-am reuşit să ies afară de acolo ca şi aici. La Hütteldorf am... nu ştiu, Dumnezeule, nu ştiu! Sunt cel mai mare mincinos, dacă aş şti! Ce făceau la Hütteldorf? Dumnezeule, nu ştiu! De când am suferit de dizenterie, m-a lăsat memoria. Poate că sunt într-un azil de nebuni. Ce faceţi voi aici? Dumnezeule, nu ştiu! Sunt prea zăpăcit! În ce lună suntem acum?

Sigmund plecă de lângă patul omului. În mod sigur era un caz de senilitate avansată. În patul următor zăcea un tânăr fermier cu diagnosticul pe paranoia. Acasă devenise necomunicativ, nu asculta ce-i spuneau ceilalţi membri ai

familiei, refuza să răspundă la întrebări. Noaptea se dezbrăca şi alerga prin curte în pielea goală, apoi se întorcea în casă şi îşi tăia în fâşii pantalonii, jacheta şi ghetele. Fusese declarat inapt pentru serviciul militar, dar singura lui ambiţie era să intre în armată. N-a vrut să vorbească cu dr. Freud până când Sigmund n-a găsit subiectul potrivit:

— Wilhelm, ce vrei să faci tu în armată?

A urmat un potop de cuvinte:

— Vreau hainele mele înapoi. Am venit la Viena cu primarul din satul meu să intru în armată. Primarul mi-a promis că o să se întoarcă la mine. Nu sunt bolnav. N-am fost niciodată bolnav, numai o dată, când eram mic, am avut febră. Trebuie să mă întorc acasă. E aşa de mult de lucru la fermă! Dacă nu-mi daţi hainele, o să-i tai cu securea pe cei de la Curtea Provincială. Am fost înjunghiat şi împuşcat de mai multe ori. Ce tot scrii acolo? N-ai voie să ştii numele tatălui meu, tatăl meu nu mă interesează. Am fost arestat pentru că am furat din buzunare. M-au bătut cu o armă în cap. Tribunalul m-a condamnat pentru furt. Asta m-a întristat. N-am mai vrut să vorbesc cu nimeni. Vreau să intru în armată.

În patul următor stătea un cizmar de cincizeci şi doi de ani, necăsătorit. Era un om mărunţel, cu chipul palid şi muşchii fleşcăiţi.

— Nu sunt nebun. Nu trebuie să fiu închis în Turnul Nebunilor. Sunt persecutat de mai multe persoane. Am să vă spun despre cine e vorba. Fraţii şi surorile mele mă chinuiau pentru că mă satisfăceam cu o capră. Ştiu că trebuie să ispăşesc pentru această fărădelege. Fratele meu mai mare este slab de minte.

— Ştii de ce ai venit aici, Franz?

— Pentru că îşi băteau joc de mine acasă. Noaptea auzeam voci batjocoritoare la geam. Strigau: „Beţivule, o să te batem". De asta m-am încuiat pe dinăuntru. Acum cinci ani mi-am satisfăcut poftele cu o capră şi cu copii mici. Ar trebui să fiu la închisoare. Am băut timp de doi ani. Şi tatăl meu a fost beţiv. A murit de alcoolism.

Sosi un infirmier care-l anunţă că unul din pacienţii din camerele izolate cerea să vadă un medic. Era un podgorean căsătorit care fusese cuprins de o criză de furie noaptea trecută. Sigmund intră la el în cameră şi închise uşa de fier în urma sa. Din foaia de observaţie reieşea că omul suferă de amnezie, delirium tremens, anxietate, hiperexcitabilitate, halucinaţii vizuale şi auditive. Cu mai puţin de o lună în urmă înnebunise şi fugise de acasă, apoi se întorsese după un timp şi începuse să se roage, stând în genunchi câte cinci ore. Susţinea că venise la spital ca să se trateze de o durere în gât.

— Ce-ţi face gâtul?

— Am fost întotdeauna sănătos. Numai că de doi ani sufăr de tuse. Vecinii m-au încuiat pentru că au crezut că latru. Eu însă nu făceam decât să-mi dreg vocea. Am spart geamul şi am fugit.

— N-ai mâncat nimic ieri, Karl.

— Pentru că toată mâncarea este otrăvită. N-o să vă las să mă omorâţi. Am cumpărat o casă la Haugsdorf cu şase sute de guldeni. Nu poţi să ţii închis un

om bogat.

Profesorul Meynert îl rugă pe *Sekundararzt* Freud să preia obligaţiile de dimineaţă de la B.Z. Sigmund citise deja o mulţime de „rapoarte de internare" şi ştia exact ce i se cere în calitate de prim doctor care examinează un pacient. În fiecare dimineaţă, cazurile soseau aduse de poliţie sau de familie. Alteori, pacienţii veneau singuri. Unii erau incoerenţi, mormăiau sunete fără înţeles şi frânturi de cuvinte. Alţii vorbeau fără încetare, rostind fraze lipsite de sens. Primul lui caz a fost un absolvent al facultăţii de drept, romano-catolic în vârstă de douăzeci şi cinci de ani. „înălţime medie, hrănit moderat, ten palid", notă Sigmund în registru, „păr şaten, barbă roşcată, ochi albaştri, colţul stâng al gurii lăsat în jos, ceea ce s-ar putea datora unei cicatrice provocate de râie. Pieptul şi inima normale."

Heinrich îi relată dr. Freud:

Fusese un copil slab, cu un defect de vorbire, avusese pojar, scarlatină, difterie. De la vârsta de şase ani suferise numeroase pedepse pentru mici furturi, pe care nega că le-ar fi comis. Aruncase cu un scaun în fratele lui când avea zece ani. A fost silit să plece de la Schottengymnasium după clasa a şaptea şi fusese trimis la Kems, la nişte rude. Cheltuia sume mari de bani pe haine scumpe ca să se mândrească cu ele. Trecuse *Matura* cu rezultate medii şi intrase la Şcoala de Drept din Viena. Frecventa cercurile aristocratice, mergea numai cu *Fiaker,* avea amante, delapidase fondul studenţesc la vârsta de douăzeci şi unu de ani. Trecuse primul examen de drept, însă căzuse la al treilea şi ultimul. Convins fiind că suferă de tuberculoză, consulta diferiţi doctori, uneori şi de cinci ori pe zi. Petrecuse un an la Curtea Provincială, însă fusese nevoit să abandoneze studiile din cauza datoriilor. Se hotărâse să plece în America împreună cu părinţii, dar fugise de ei, îşi vânduse biletul şi rătăcise apoi prin Europa, trăind din furturi şi fraude.

Sigmund notă cu multă grijă: *megalomanie, comportament deviant şi comportare de debil mintal, vindecare improbabilă.*

— Cum am să-mi continuu eu cariera, *Herr Doktor,* dacă stau închis aici? Fratele meu vrea să-mi distrugă cariera. N-am făcut niciodată nimic rău. Toată lumea e împotriva mea. Nu pot să lucrez prea mult, pentru că am sifilis şi tuberculoză.

— Heinrich, mă îndoiesc că ai sifilis sau tuberculoză.

— Am nişte dureri atroce în plămânul stâng. Dacă mă angajez să ţin toate registrele salonului, o să mi se dea voie să ies de aici?

Sigmund îi repartiză un pat şi îi prescrise iodură de potasiu.

Fu chemat să examineze un tânăr căsătorit care se internase în timpul nopţii. Diagnosticul lui era „tulburări mintale". Refuza să bea şi să mănânce.

— Ştiţi de ce nu vreau să mănânc şi să beau, doctore? Pentru că am foarte mult mucus şi din cauza asta o să mor. Mă usuc de sete, dar nu pot să beau un strop de apă din pricina mucusului din gât.

Sigmund examină foaia de observaţie. Pacientul nu fusese niciodată bolnav. Primul lui simptom de dereglare mintală fusese mania otrăvirii: refuza să mănânce acasă pentru că era convins că soţia vrea să-l otrăvească. În schimb,

se ducea la restaurant. Devenise hiperexcitabil, nu mai putea să doarmă, dimineața refuza să se îmbrace şi să se ducă la lucru pentru că „am prea mult mucus".

Sigmund studie atent pacientul. Acesta era emaciat, scuturat frecvent de frisoane, nu putea să stea liniştit nici o clipă. Acum țipa:

— Sunt cel mai mare scuipător din lume. Acasă stau pe canapea de trei săptămâni şi scuip tot timpul. Nevasta mea e o târfă.

— Albert, ştii unde te afli şi când ai venit aici?

— Nu. Tot ceea ce ştiu este că o să mor.

Sigmund urmărea fața omului. Reacția pupilară era foarte lentă, avea pielea rece şi era epuizat fizic. Probabil că avea să moară din cauza unei boli localizate la nivelul creierului. Dar ce boală putea fi aceea care îl făcea pe un om să scuipe ore în şir, pretextând că are „prea mult mucus"?

Era ora zece când un dulgher care urma să fie externat peste o zi sau două ceru să fie văzut de un medic. Se internase la spital pentru că avea dureri acute în membre, dar pe drum se îmbătase şi când sosise la Krankenhaus fusese trimis la psihiatrie. Era căsătorit şi avea trei copii sănătoşi. După ce se trezise din beție, fusese convins că ceilalți pacienți îl urmăreau şi îl fugăreau prin salon, amenințându-l că o să-i scoată ochii.

— Îți dai seama că aceasta este o halucinație, Karney? întrebă Sigmund.

— Da, aşa cred. Vreau să mă duc acasă şi să mă apuc de treabă. Dar sufăr foarte tare de insomnie şi de anxietate. Şi din cauza asta încep să beau...

Sigmund stătea în picioare şi privea afară pe fereastră. În curtea întunecată nu se vedeau decât nişte lămpi care împrăştiau o lumină palidă.

„De ce ochii? De la ce boală vine asta? Nu mă pot gândi decât la versetul acela din Biblia după Matei: «Dacă ochiul drept te supără, scoate-l şi alungă-l de la tine»."

9

Plecarea Marthei la Wandsbek la mijlocul lui iunie fu mai dureroasă decât se aşteptară. Eli le dădu de înțeles că era dispus să le țină pe ambele surori alături de el, dar mai aveau de aşteptat încă mulți ani. Sigmund intuia pericolul pe care-l prezenta despărțirea pentru ambele cupluri. În acelaşi timp, recunoştea că, dacă dragostea lor nu rezistă la o despărțire, s-ar putea să nu fie suficient de puternică.

Îşi puse mâinile pe umerii ei şi o sărută.

— Din moment ce mama ta a luat această hotărâre, nu mai putem face nimic, nici unul din noi. Trebuie să avem încredere în munca mea. Acesta este singurul lucru care ne va putea aduce din nou împreună într-o zi.

În ziua următoare se întâlniră pentru o clipă la colțul străzii Alser. Aveau buzele atât de uscate, încât nici unul din ei nu putu să rostească „la revedere". Prea trist ca să se întoarcă la spital, se duse în vizită la Ernst Fleischl. Josef

Breuer şi Sigmund îl îngrijeau cu rândul pe Fleischl între cele câteva operații anuale pe care i le făcea Billroth, deşi nici unul nu putea face altceva decât să-i schimbe bandajul la deget şi să-i dea morfină împotriva durerii.

Fleischl locuia într-o casă elegantă, construită de bunicul său şi decorată la exterior cu enorme nuduri femeieşti şi bărbăteşti, cu coloane greceşti, porticuri, arabescuri şi îngeraşi de ghips. Bătrânii ocupau tot apartamentul de la etaj, dar Ernst amenajase un fel de apartament separat, format dintr-un dormitor mai mare, pe colț, combinat cu bibliotecă, birou, cameră de studiu, şi un salon în care îşi petrecea nopțile chinuitoare.

Servitorul lui Fleischl îi deschise lui Sigmund. Unul din pereții biroului era în întregime tapetat cu cărți. Pe celălalt perete se aflau tablourile italiene pe care le adunase tatăl lui în călătoriile lui de la Milano la Neapole. Pe numeroase pupitre, mese şi etajere erau expuse fragmente de sculptură din Asia Mică, torsuri de femei, capete de generali romani, bucăți de frize, un Bacchus etrusc din templul de la Veii.

— Sigmund, ce plăcere să te văd! Tocmai i-am spus bucătarului că n-am poftă de mâncare, însă, dacă îmi ții companie, o să luăm o masă pe cinste.

Apucă un tubuleț aflat în spatele unei perdele de catifea şi suflă în el. Când apăru valetul, comandă o cină îmbelşugată. Sigmund îi scoase bandajul ca să vadă cum se mai prezintă degetul. Billroth îl amputase din nou cu două luni în urmă. Curăță rana şi o bandajă la loc sporovăind volubil. Fleischl tocmai se apucase de sanscrită ca să poată citi *Vedele* în original. Sigmund îi sugeră să ia câteva lecții cu Ignaz Schönberg.

Se aduse cina. Masa uriaşă a lui Fleischl era ticsită cu vestigii arheologice aduse de bunicul lui din călătoriile sale în Egipt şi în Țara Sfântă. Abia dacă mai rămăsese loc pentru cele două farfurii cu supă. Fleischl îi explică:

— Când mănânc de unul singur, ațintesc ochii pe aceste piese frumoase. Este ca şi când le-aş absorbi pe ele în loc să-mi otrăvesc ficatul. Când o să mor, am de gând să iau cu mine aceste comori.

Lui Sigmund nu-i plăcea să-l audă pe Fleischl, la numai treizeci şi şapte de ani, vorbind despre moarte nici măcar în glumă. Dar adevărul dur trebuia privit în față. Degetul ăsta nu avea să se mai vindece niciodată şi, ori de câte ori îl opera, Billroth mai lua câte ceva şi din viața lui Fleischl. Durerea din rană era atât de puternică, încât morfina devenise unicul remediu. Lui Sigmund i se părea că asistă la un travesti al dreptății: Ernst Fleischl avea toate motivele să dorească să trăiască. Mintea lui ageră îl purta spre domenii în care restul lumii medicale vieneze nu-l putea urma.

— Ştii, Ernst, dacă nu te-aş iubi, aş putea să fiu invidios, mormăi Sigmund. Singurul om care ştia tot ce se poate şti a fost Leibnitz, în 1716. Dacă n-ai de gând să-ți bagi mințile în cap, o să-l superi.

Un spasm involuntar de durere schimonosi chipul frumos al lui Fleischl. Sigmund îi făcu o injecție cu morfină. În timpul zilei, Fleischl era absorbit de munca lui de la laboratorul lui Brücke, însă noaptea n-avea cum să-şi omoare timpul. Sigmund rămase până la ora unu şi jucară go. Se simțea stânjenit la gândul că pe la ora patru, nemaiputând să îndure durerea, Fleischl îşi va face

o nouă injecție. Devenise deja dependent de drog, dar numai Breuer şi Sigmund ştiau lucrul ăsta. În vreme ce străbătea străzile pustii înapoi, spre spital, se gândea: „Trebuie să-l dezobişnuim pe Ernst de morfină. Asta îl va ucide mai repede decât degetul." Nimeni nu putea îndura acest gen de durere fără un sedativ oarecare, dar cu siguranță că trebuie să existe şi un alt remediu mai puțin periculos.

La conducerea spitalului se afla un colectiv alcătuit din *Sekundarärzte,* dintre care zece clasa întâi şi treizeci de clasa a doua, ca şi Sigmund. *Primarii* erau bărbați de vârstă mijlocie, înstăriți, care nu-şi petreceau decât câteva ore pe zi în spital, în birourile lor şi în gărzi, restul timpului fiind afectat practicii medicale în afara spitalului. Asta înseamnă că existau doar patruzeci de oameni care supravegheau în permanență cele douăzeci de departamente. Deşi saloanele erau departajate după specialități, existau şi locuri unde *Sekundarärzte* puteau să se întâlnească şi să lege prietenii: sala centrală de lectură, în jurul sobelor cu gaz, în nişele retrase unde tinerii se adunau la o ceaşcă de cafea şi la un taifas „bassena", numit astfel prin analogie cu sfatul femeilor care se adunau în jurul cişmelei din stradă în cartierele locuite de săraci. Eterna lor problemă erau banii. Unul din băieții de la dermatologie îşi scrisese deasupra biroului un verset din Evanghelia după Ioan, 12: 8: „Şi săracii vor fi întotdeauna cu tine! Noi suntem aceştia!" *Sekundarärzte* clasa întâi câştigau ceva mai bine – treizeci şi doi de dolari pe lună, şi aveau o clientelă mai numeroasă, însă erau mai în vârstă şi copleşiți de obligații. Toată lumea încerca să mai câştige câte un gulden în plus: îndrumau studenți, făceau revizia textelor medicale, căutau pacienți. Toți aveau datorii la familii, la prieteni, la librari, la papetărie, la croitorie, la cafenele.

Într-o dimineață, Sigmund avu nevoie de cinci guldeni pentru Amalie. Încercă la doi prieteni – amândoi îşi întoarseră pe dos buzunarele goale. După-amiază sosi Josef Paneth străbătând holul în mare grabă. Era îmbrăcat sărăcăcios ca de obicei, iar ochii lui mici, albaştri exprimau nu numai timiditate şi sensibilitate, ci şi suferința provocată de tuberculoza care îi lovea la Viena în mod egal pe săraci ca şi pe bogați: Paneth, care se simțea întotdeauna stânjenit dacă prietenii îl excludeau din cercul lor pentru că nu era la fel de sărac ca şi ei, îşi făcea un punct de onoare din a-i invita la tot soiul de petreceri. Orice pretext era binevenit: ziua de naştere, avansare, publicarea unei lucrări. Se ducea la restaurant mai devreme, comanda masa, dădea bacşişuri chelnerilor şi plătea consumația, apoi se alătura încântat celorlalți.

— Sig, am auzit că ai nevoie de câțiva guldeni.

— Nu pot să împrumut bani de la tine. E o lege nescrisă.

— De ce mă excludeți din cercul vostru? scânci el.

— Pentru că nu este corect să împrumuți de la un om care nu are nevoie să-i restitui banii. Seamănă a cerşetorie.

— Sunteți cu toții nişte snobi! De ce numai oamenii săraci au voie să dea bani cu împrumut?

— Foarte bine, Josef. Când o să avem nevoie de bani pentru o viață de desfrâu şi păcate, o să împrumutăm numai de la tine.

Paneth se apropie de biroul lui Sigmund şi luă fotografia Marthei:

— Cum înduri despărțirea?

— „Înduri" este cuvântul potrivit. Ce mai face *Fräulein* Sophie Schwab? Ziceai că o iubeşti pe fata asta, aşa că nu-ți rămâne decât să te căsătoreşti cu ea. Ai căutat destul o fată săracă.

— Ai dreptate. O să facem nunta vara asta.

Sigmund era foarte încântat de compania colegilor săi. Robert Steiner Freiherr von Pfungen obținuse recent *Dozentur* în neuropatologie. El făcea cele mai multe demonstrații la patul bolnavului pentru cursurile lui Meynert. Sigmund trebuia să fie prezent la toate aceste expuneri şi demonstrații, întrucât el răspundea de îngrijirea pacienților ale căror cazuri erau analizate la curs. Von Pfungen făcuse studii excelente cu profesori renumiți din Viena – Brücke, Wedl, Stricker, Redtenbacher, Schneider şi Barth – astfel că dobândise cunoştințe temeinice de medicină, chimie, fiziologie a rinichilor şi mecanica tulburărilor corticale ale vorbirii. Toată lumea îl simpatiza, printre altele şi pentru că nu avea obiecții ori de câte ori se cereau materiale şi echipamente. Era posedat, de asemenea, în sensul bun al cuvântului, de o monomanie terapeutică.

— Sig, încercăm să ne explicăm de ce mintea pacienților trece prin stări alternative de claritate şi confuzie. Cred că am găsit răspunsul. Este vorba de peristaltism: mişcarea prin care conținutul tubului digestiv este propulsat de-a lungul acestuia.

— N-ai vrea să fii mai explicit, *Herr Doktor?*

— Aş dori ca dumneata să ții o evidență exactă a mişcărilor intestinale ale pacienților, cu marcarea exactă a timpului scurs de la începutul mişcării până în momentul evacuării. Apoi te-aş ruga să confrunți această schemă cu perioadele când mintea lor este limpede sau confuză. Cred că vei descoperi o relație inversă: peristaltismul coincide cu momentele de tulburare mintală. După ce se termină evacuarea, facultățile mintale se limpezesc şi se mențin nealterate până la mişcarea următoare. Ce părere ai despre asta?

În mintea lui Sigmund nu exista decât un singur cuvânt –*Scheisse!* Rahat! –, dar Von Pfungen era un băiat mult prea fin pentru a-l ofensa în vreun fel. Îi promise să urmărească comportarea pacienților în toate fazele digestiei.

Câteva săptămâni mai târziu, Von Pfungen veni cu altă teorie referitoare la cauzele catarului bronşic.

— Cred că trebuie să fie ceva în legătură cu spălatul pe spate, îi explică el în timp ce făceau turul saloanelor. După toate probabilitățile, bronhia dreaptă este mai rar afectată, pentru că mâna stângă, care e mai neîndemânatică, nu spală partea dreaptă a spatelui la fel de energic ca mâna dreaptă. Nu ți se pare o abordare interesantă, *Herr Doktor?*

Dar omul pe care îl vedea Sigmund cel mai des, şi nu întotdeauna cu plăcere, era Nathan Weiss, în vârstă de treizeci şi doi de ani. Acesta locuia deja de paisprezece ani în spital, în ultimii patru în calitate de *Dozent* principal la

Departamentul Patru. Lui Weiss i se mai spunea *Herr* Allgemeines Krankenhaus. Când Josef Breuer află că Weiss îi făcea confidenţe lui Sigmund, remarcă:

— Nathan îmi aminteşte de povestea cu omul care şi-a întrebat odrasla: „Fiule, ce doreşti să fii?" „Vitriol, a răspuns fiul, substanţa aia care îşi face drum prin orice".

Importanţa pe care şi-o dădea Nathan nu era egalată decât de imensa lui forţă de muncă, de abilitatea lui de a parveni şi de a se menţine din răsputeri pe poziţie. Era permanent în mişcare, rostea monologuri strălucite, ştia câte puţin din toate, însă din momentul în care se concentrase asupra bolilor nervoase devenise o autoritate în domeniu. Fusese îndrăgostit o dată, dar suferise o deziluzie şi de-atunci era speriat de dragoste. În schimb, conducea Departamentul Patru.

Dr. Nathan Weiss începu să treacă destul de des pe la Sigmund ca să mai schimbe o vorbă; uneori îl invita la o cafea sau la cină. La început, Sigmund s-a considerat o altă pereche de urechi pentru extraordinarele corzi vocale ale lui Nathan, dar în scurtă vreme îşi dădu seama că se înşelase. Nathan îl simpatiza şi îi respecta raţionamentele.

— Freud, când termini pregătirea cu Meynert, ce-ar fi să vii la mine? Până atunci am să fiu *Primarius.* Pe tine te fac *Sekundarius* principal. Ai să devii al doilea neurolog din Viena.

— Cât de aproape crezi că pot să fiu în urma ta?

— Întotdeauna o să existe o prăpastie de netrecut între mine şi următorul mare neurolog. După terminarea pregătirii la Departamentul de boli nervoase, o să porţi pe tine amprenta Nathan Weiss.

— „Şi Domnul îl însemnă pe Cain... Şi Cain a plecat din faţa Domnului şi s-a dus să trăiască în ţara lui Nod."

— Ştiu. Geneza, 4, 15-16. Tata mi-a tatuat Vechiul Testament pe piele verset cu verset. Se duse spre uşă, apoi se întoarse: Sig, ai nişte surori acasă. Aş putea să le cunosc? Mi-ar plăcea să mă însor cu sora unui doctor. Imediat ce devin *Primarius,* vreau să mă aşez la casa mea. A venit timpul să mă însor... de fapt, a cam trecut...

10

Toate laboratoarele de cercetare aveau aceleaşi dimensiuni, trei metri şi ceva pe patru. Profesorul Meynert ocupa unul dintre ele, plus un spaţiu suplimentar pentru ca asistenţii lui să poată face demonstraţii când aveau de raportat ceva. Von Pfungen împărţea următorul laborator cu un rus, Darkşevici, a cărui ambiţie era să introducă în ţara sa neuropatologia modernă. În celălalt laborator lucra Sigmund cu dr. Alexander Holländer, iar în ultima încăpere se afla primul american cu care lucrase vreodată, Bernard Sachs, un tânăr de douăzeci şi patru de ani ce-şi făcuse studiile la

Universitatea Harvard, apoi îşi luase diploma de doctor la Universitatea din Strasbourg cu un an în urmă, iar în prezent urma cursul postuniversitar de anatomie a creierului condus de Meynert. Sigmund descoperi în el un om inteligent şi amabil, cu care îi făcea plăcere să vorbească englezeşte. Dr. Sachs avea reținut un post la Policlinica din New York ca specialist în neuropsihiatrie. Singura dispută pe care o avusese Sigmund cu Sachs fusese legată de folosirea cuvântului „minte". Sachs vorbea mereu de „boli ale minții". La un moment dat, Sigmund îi spuse:

— Barney, în clipa de față nu examinezi la microscop o felie subțire de minte omenească, ci o felie de creier.

— Cum poți să separi mintea de creier? insista Sachs.

— Creierul este un recipient, o structură fizică concepută pentru a adăposti ceva. Mintea este conținutul: cuvinte, idei, imagini, credințe...

— Inseparabile, dragul meu prieten.

Sigmund intră în propriul laborator printr-o uşă laterală. De jur-împrejurul camerei, lipită de perete, se afla o imensă masă de lucru, singurul spațiu liber fiind cel de lângă uşă, unde exista o chiuvetă şi, dedesubt, un coş mare de gunoi pentru bucăți de creier şi lamele sparte. Pe rafturile înalte se aflau borcanele în care se țineau creierele trimise de la secția de disecție – pluteau în aldehidă formică, înfăşurate în tifon legat de gura borcanului, ca să nu se lase la fund şi să se turtească.

Sigmund îşi scoase halatul, îl agăță într-un cui în spatele uşii, apoi luă unul din creiere din borcan şi îl extrase din săculețul de tifon. Era moale, tainic, tulburător. Creierele de adulți îi lăsau întotdeauna impresia că în ele fusese viață cu numai câteva zile sau ore mai devreme.

Creierul i se prelingea din mâini. Semăna cu un fel de gelatină crem-cenuşie. Spălă particulele de sânge şi îl puse pe scândura de lângă chiuvetă. Luă un cuțit de bucătărie de douăzeci de centimetri, nu prea ascuțit, şi tăie creierul în felii, ca şi când ar fi fost salam. Feliile aveau între cinci milimetri şi un centimetru grosime. Camera se umplu de un miros specific de aldehidă formică, alcool şi creier tăiat, un fel de miasmă a morții, înțepătoare şi dezagreabilă.

Duse feliile de creier la masa lui de lucru, înțesată cu alte felii studiate anterior, aşezate în cutii suprapuse, intercalate cu însemnări. Folosi microtomul pentru specimenele foarte fine de care avea nevoie. La capătul mesei de lucru stăteau înşirate sticluțele cu soluții; în rândul din față erau cele cu coloranți, aşezate în ordinea în care trebuiau înmuiate feliile în ele. Apucă fiecare bucățică de creier cu forcepsul şi cu o foarfecă mică decupă porțiunea cea mai reprezentativă din punct de vedere patologic.

De la laboratorul de disecții sosi un mesager cu un pachet în care se afla creierul unui copil născut mort în noaptea trecută. Încă nu fusese pus în aldehidă formică. Când îl luă în mână, Sigmund descoperi că era prea moale, alunecos, dar cu mai mult lichid în el. După ce secționă creierul şi îl puse sub microscop, îşi dădu seama că acest copil n-ar fi putut să trăiască: avea o anomalie congenitală, hidrocefalie – apă la creier.

— Dacă putem descoperi ce anume a blocat deschiderile împiedicând evacuarea apei, suntem pe calea care duce la prevenirea fenomenului.

Sarcina lui imediată era să descopere o metodă de colorare a secțiunilor în aşa fel încât să devină vizibile, să poată fi distinse anumite zone ale nervilor, rădăcinile acestora sau celulele care nu se puteau vedea niciodată clar din cauza materiei cenuşii în care erau înglobate. Dar toate încercările lui se soldaseră cu stricarea secțiunilor preparate. Era uluit să constate câte ore puteau să treacă aşa, în timp ce lucra de unul singur în laborator, uneori până la miezul nopții, pentru ca în final să observe că fiecare nouă combinație de chimicale pentru colorat se dovedea fie prea densă, fie prea slabă, provocând întărirea țesutului sau, dimpotrivă, fărâmițarea lui.

Dr. Alexander Holländer, care lucra la clinică de şapte ani, îi urmărea îndeaproape munca. Fiu al unui doctor ungur, Holländer avea o educație solidă în domeniul limbilor străine, al filosofiei şi al literaturii. Datorită remarcabilelor sale calități de diagnostician şi anatomist al creierului, fusese desemnat să țină prelegeri studenților în absența lui Meynert. Teza sa *Despre teoria alienației morale* se bucurase de recunoaştere unanimă. Acest om fermecător, de familie bună, se îmbrăca elegant, fuma trabucuri scumpe şi îşi făcea munca cu grația unui mare senior. Meynert susținea că nimeni nu avea o capacitate mai mare decât Holländer de a descoperi ceea ce alți cercetători treceau cu vederea. Deşi aspectul tehnic al disecției şi al preparării mostrelor îl plictisea, îl urmărea fascinat pe Sigmund cum amestecă soluții după soluții în speranța că va găsi amestecul potrivit.

— Ştii, eşti absolut de neclintit în fața eşecului. Aş vrea să am şi eu dârzenia ta.

— Iar eu îți invidiez cunoştințele. Pe de altă parte, nu contează dacă ratezi primele o mie de încercări. Dacă reuşeşti la o a mie una, eşti un geniu.

— Asta înseamnă că eşti foarte aproape de a deveni geniu.

— Ce-ar fi să lucrezi cu mine, Holländer? Cred că am şanse să descopăr ceva lucrând cu creiere de fetusuri şi de nou-născuți. Am putea să terminăm experiențele şi să scriem un articol pentru *Centralblatt für die medizinische Wissenschaften.*

— N-ar fi rău, căci a trecut ceva vreme de când n-am mai publicat. Când începem?

— Am şi început. Scoate-ți haina asta frumoasă şi pune trabucul la o parte... Uite, priveşte ce se întâmplă când întăresc anumite bucăți de organ cu bicromat de potasiu... sau aici, în lichid Erliche.

Holländer avea admirabile cunoştințe în domeniu. Era de ajuns ca Sigmund să-i pună cea mai simplă întrebare, şi acesta se lansa imediat într-o disertație pe tema leziunilor creierului. În acelaşi

timp avea un dezvoltat simț al umorului şi ştia o mulțime de istorioare nostime din lumea teatrului şi a operei din Viena. Singurul lui cusur era că pleca după-amiaza devreme de la laborator ca să nu rateze distracțiile serii. Uneori revenea la miezul nopții ca să vadă cum mai merge treaba. Când era rugat să dea o mână de ajutor, se eschiva:

— E lumina proastă... Şi apoi, tehnica este dificilă...

— Sigur că este, slavă Domnului. Altfel, oricine ar putea s-o facă. Holländer, de ce nu încerci şi tu să munceşti ca lumea?

Holländer râdea amuzat.

— N-ai să mă crezi, Freud, dar la Şcoala de Medicină am fost cel mai bun din clasa mea. Eram ferm hotărât să stăpânesc anatomia creierului şi nu s-ar putea spune că n-am reuşit.

— Nimeni nu te contrazice.

— Ei bine, dragul meu, din moment ce am devenit specialist, de ce să trudesc mai departe? Războiul meu s-a încheiat. Nu peste mult timp am să-mi deschid propriul sanatoriu şi voi fi independent. N-o să-ți vină să crezi, dar există o mulțime de familii bogate care au câte un nebun încuiat într-un dormitor din fundul casei. Să te chiorăşti tot timpul în microscop, asta e o treabă pentru fanatici ca tine.

După ce plecă Holländer, Sigmund se aşeză o clipă pe un scaun înalt cu capul în jos, şi-şi spuse:

„Vrei să spui, pentru săraci ca mine, care au nevoie de descoperiri şi de publicații şi de *Dozenturen* şi de pacienți, şi de o soție, şi de un cămin..."

În scurtă vreme trecu la salonul de femei pentru a-şi completa pregătirea. Îşi petrecea diminețile la B.Z., examinând pacienții nou sosiți. Căldura de început de iulie era sufocantă. Prin ferestrele deschise nu pătrundea nici cea mai slabă adiere de vânt.

În curtea interioară, frunzele copacilor stăteau pleoştite sub razele nemiloase ale soarelui de vară. Sigmund nu avea haine mai uşoare, de vară. Îşi simțea trupul fierbând în îmbrăcămintea groasă, de iarnă.

Prima pacientă era o tânără de treizeci şi cinci de ani, originară din Galiția. Insista să vorbească în polonă. Fusese arestată la castelul Schönbrunn pentru că agăța poze de sfinți de trunchiul copacilor şi pe pereți. Dumnezeu îi poruncise să facă acest lucru şi drept răsplată avea să fie singura ființă omenească primită în rai. Nu-i îngădui lui Sigmund s-o examineze. Când acesta descuie uşa spre saloanele femeilor, pacienta apucă un scaun şi se repezi asupra altei femei. Sigmund ceru să fie dusă într-o celulă izolată. Când îi atacă pe infirmierii care voiau să facă curat la ea, fu imediat transferată la azilul de la Gugging.

Următorul caz fu soția unui proprietar de pământ din Weissenbach, o femeie în vârstă, slabă, cu ochi cenuşii şi fără nici un dinte, cu excepția incisivilor. Descoperi că suferea de un erizipel care îi acoperea fesele, părțile genitale şi partea interioară a coapselor aproape până la genunchi. Îi prescrise spălături cu acid carbonic, gheață şi chinidină. Femeia îi spuse că soțul o bătuse în cap şi la un moment dat îşi pierduse cunoştința. Altă dată îi smulsese o parte din parul de pe cap şi o aruncase în curte, unde zăcuse o oră în zăpadă. Când se întorsese în casă, soțul ei exclamase: „Bestia n-a murit!".

Femeia îşi dezgoli sânii. Sigmund strigă o infirmieră. Pacienta deveni foarte nervoasă, îşi ridică fusta, făcu gesturi obscene şi apoi se scăpă pe ea. Sigmund o lăsă sub supravegherea infirmierei.

Următoarea pacientă era o servitoare necăsătorită, de vârstă mijlocie, cuprinsă de o puternică stare depresivă. Se dusese singură la poliție şi ceruse să fie trimisă la spital.

— De ce eşti atât de disperată, *Fräulein?*

— Am lucrat ca jupâneasă la un înalt funcționar timp de opt ani. Am plecat de acolo cu o recomandare excelentă. Dar tocmai din cauza acestei aprecieri am de suferit. Când mă duc undeva să mă angajez, toată lumea crede că nu sunt potrivită pentru o slujbă modestă. N-am mai găsit nimic de lucru de doi ani şi jumătate. Acum trei luni am încercat să mă sinucid şi am băut vitriol, dar cei de la spital m-au salvat. Mi-e teamă să mă întorc înapoi, în lume, pentru că acolo nu mai există ființe omeneşti. Pe stradă, oamenii se uită ciudat la mine. Când le arăt recomandarea, îmi spun că între mine şi patronul meu a fost o relație ruşinoasă. De-aia vreau să mor. Doctore, dacă rămân aici, o să mă ajuți să fac rost de otravă?

Examină apoi soția unui podgorean din Lanzendorf. Era mică de statură, cu o conformație delicată. Se plimba înainte şi înapoi prin cameră cu capul în piept; îşi spuse numele corect, dar refuză să mai răspundă la alte întrebări. Când Sigmund o întrebă dacă e căsătorită, îi răspunse:

— Nu ştiu. Uneori nu pot să-mi amintesc nimic. Şi mai înainte eram uitucă.

— Ai vrea să stai un timp cu noi, aici, *Frau* Granz?

— Nu, nu pot să locuiesc într-o clădire aşa de frumoasă ca asta, am prea multe păcate.

— Ai putea să-mi spui care sunt aceste păcate?

— Nu merit să mi se dea de mâncare. Am fost rea şi acum am devenit şi mai rea. Ar trebui să fiu izgonită sau ucisă. Dacă părinții mei n-ar fi făcut prostia să se căsătorească, n-aş fi apărut nici eu în această lume păcătoasă. După ce s-au născut, părinții mei trebuia să fie aruncați într-un puț. M-am măritat cu un fermier care nu-mi plăcea doar ca să scap de ei. Acasă, totul este cu fundul în sus. Aici totul e în ordine.

O infirmieră intră şi îl chemă în salon să vadă o tânără cusătoreasă de cravate din Ungaria, necăsătorită, care fusese internată de dr. Meynert. Acesta îi pusese diagnosticul nebunie din cauza halucinațiilor şi a hiperexcitabilității; în asemenea momente, femeia petrecea ore în şir pe pervazul ferestrei, încercând să sară afară. În foaia de observație se specifica faptul că acuză dureri la ceafă, că fusese persecutată de bărbați, că se simțea îndemnată să se apropie de ei, de anumite voci care îi cereau în mod imperios acest lucru. În prima noapte fusese pusă în cămaşă de forță.

Sigmund ceru să se înlăture plasa care îi acoperea patul. Femeia sări în picioare şi încercă să-l îmbrățişeze. Începu să se plângă că nu este tratată bine. Sigmund o linişti şi o întrebă când au început durerile.

— Acum zece luni. De la un deranjament la stomac. Întotdeauna m-am ținut departe de bărbați, iar acum am ajuns la concluzia că nu pot fi vindecată decât de un bărbat. Am început să fug după toți bărbații, să-i îmbrățişez şi să-i sărut. Ai mei m-au încuiat într-o cameră. Am încercat să scap sărind pe

fereastră. Şi arunci m-au adus aici.

— Ce e cu sângele ăsta de pe brațul dumitale, *Fräulein?*

— M-am muşcat. La mine în pat este un bărbat care vrea să-mi dea foc.

Sări din pat, își sfâșie o bucată din rochie, și-o înfășură în jurul gâtului și încercă să se stranguleze. Sigmund îi prescrise două grame de bromură. I se administră medicamentul şi curând fata adormi.

Şi aşa mereu, caz după caz, calvarul suferit de aceste suflete rătăcite părea fără sfârşit: fiica vitregă a unui fermier născuse un copil mort nefiind căsătorită şi încercase să convingă pe toată lumea că nu-l ucisese ea; începuse să alerge goală prin pădure şi le spusese oamenilor de la oraş că în fiecare noapte cineva era omorât în casa părinților ei şi că trupurile neînsuflețite atârnau în pod; atrăgătoarea soție a unui vienez care vedea în fiecare zi fantome şi pe diavol în persoană susținea că, sub ochii ei, se deschide plafonul salonului şi oamenii scot limba la ea; un bărbat de cincizeci şi şapte de ani auzea voci şi împuşcături şi o vedea pe fiica lui zăcând plină de sânge în pat după ce fusese ciopârțită cu securea de soțul ei; o femeie de aproape patruzeci de ani nu putea dormi noaptea pentru că trupul iubitului ei, Alexander, se plimba pe acolo cu capul soțului ei lipit de el şi ceruse să se aducă o canapea în salon pentru că Sfântul Duh urma să vină ca să facă dragoste cu ea; torcătoarea mai în vârstă auzea voci de polițişti şi lătrături de câine şi îi vedea pe orăşeni privind la ea şi acuzând-o că a luat câinii în casă ca să aibă relații sexuale cu ei; soția în vârstă de patruzeci de ani a unui casier de la bancă, femeie educată şi bine crescută, credea că tot oraşul o detestă pentru că avusese relații sexuale nepermise şi căpătase o boală venerică (nu avea nimic) pe care i-o transmisese şi soțului său, iar acesta o părăsise...

Erau şi pacienți mult mai dificili care trebuiau îngrijiți: incoerenți, dezaxați, persoane incapabile să se concentreze, oameni care se refugiau în trecut, cu zece, douăzeci de ani în urmă, fără să-şi dea seama că se află într-un spital şi că sunt bolnavi. Petrecea în fiecare zi ore întregi studiind rapoartele asupra unor cazuri din Graz, Zürich, Paris, Praga, Milano şi Moscova, Londra şi New York. Se efectuau studii sistematice în legătură cu halucinațiile, fanteziile, anxietatea, temerile, mania persecuției, toate împărțite în categorii mai mici, în aşa fel încât doctorii să-şi dea seama că aceste boli nu apar într-un anumit moment, loc sau în circumstanțe speciale, aşa cum constatase, de altfel, şi Sigmund citind monografiile şi cărțile care stăteau permanent deschise pe masă în fața lui. Erau maladii universale. Spitalele, sanatoriile, casele de bătrâni ale lumii occidentale adăposteau sute de mii de asemenea cazuri.

Afecțiunile lor erau diagnosticate după cum urmează: demență, alienare, dementia praecox. În general, se prescria un tratament simplu – sedative pe bază de cloruri şi alte droguri, odihnă la pat. Medicii încercau să-i ajute să deosebească lumea reală de iluzie, le prescriau băi fierbinți într-o zi şi reci în cealaltă, terapie electrică şi alte masaje. Dar din câte putea să-şi dea el seama, puține din aceste tratamente aveau efect. Uneori, dacă boala se afla în fază incipientă, pacientul putea fi trimis înapoi acasă. Însă cifrele erau oricum descurajatoare: cei mai mulți dintre aceşti nefericiți aveau crize recurente,

reveneau la spital sau la închisoare ori îşi puneau capăt zilelor.

În aceste luni, Sigmund trimise trei pacienți la azilul de nebuni al Austriei de Jos, însoțindu-i până la clădirea de la poalele dealului. Von Pfungen făcu tot atâtea recomandări, Holländer – un număr de şapte, iar profesorul Meynert, care era invitat să-şi dea părerea în cazurile cele mai dificile, trimise la azil treisprezece incurabili.

Perioada petrecută în saloanele cu „zdruncinați" se repercută nefavorabil asupra lui nu numai din punct de vedere fizic, dar şi emoțional. Mânca mai puțin, dormea prost, slăbise, ceea ce nu era necesar. Ca urmare a combinației de căldură, înghesuială în saloane, izbucniri frecvente de violență, ochii i se adânciseră în orbite şi de-a lungul obrajilor i se săpaseră cute. În calitatea sa de intern, de medic curant, nu trebuia să se implice emoțional în nenorocirea celor aflați în suferința minții mai mult decât în nefericirea bolnavilor cu afecțiuni fizice. Exista totuşi o diferență subtilă. Față de pacientul care suferea de guşă sau de pietre la vezică, medicul simțea compasiune. În relație cu bolnavul mintal, doctorul resimțea teamă. Era o reacție instinctivă. Întrucât nu avusese niciodată intenția să lucreze cu alienații mintali, nu-şi închipuise că va fi atât de profund impresionat. Acum începuse să simtă, foarte vag, că aceste ființe nefericite apăruseră prea târziu în viața lui.

Din punctul de vedere al patologistului, domeniul acesta se dovedea extrem de bogat. Mai erau încă atât de multe lucruri de înțeles în legătură cu creierul uman, atât sub aspectul structurii, cât şi al funcționării lui. Dar medicul curant putea oferi atât de puțin ajutor! Iar pacienții lăsau impresia că nu pot fi ajutați nicicum. Privind în urmă, la sutele de bărbați şi femei pe care îi tratase în decurs de câteva luni, Sigmund spuse abătut. „Este cam stearpă psihiatria asta!"

SĂ MERGI PE UN DRUM FRUMOS

Ignaz Schönberg venea în vizită de două ori pe săptămână şi împărțea cu Sigmund cina frugală. Cei doi prieteni citeau şi studiau împreună la lumina lămpii cu ulei de pe masa lui Sigmund. Ignaz, care voia să se căsătorească cât mai curând cu Minna, îşi impusese un program foarte încărcat. Într-o seară arăta foarte palid şi apatic. Sigmund puse stetoscopul pe spatele şi pe pieptul lui Ignaz şi bătu peste degetul fixat pe coastele lui.

— Ignaz, ai nevoie de odihnă.

— Altă dată, Sig, răspunse trist Ignaz.

— Nu, anul acesta.

Sigmund se hotărî să-i viziteze pe frații lui Ignaz. Alois era plecat, însă Geza îl invită la masă. În cursul anului, Sigmund îi văzuse adesea pe frații lui Ignaz în virtutea relațiilor de prietenie dintre ei. Geza era un muncitor harnic care,

încă din tinerețe, declarase că toate cărțile sunt duşmanul firesc al omului. Sigmund îl considera prost şi îngâmfat, aşa că nu-şi pierdu timpul cu amabilități.

— Geza, tuberculoza lui Ignaz s-a agravat.

— Şi ce vrei de la mine?

— Bani. Destui ca să poată petrece câteva luni la munte.

— Şi de ce trebuie să plătesc eu pentru el? Eu îmi frâng spinarea pentru fiecare gulden pe care îl câştig.

Sigmund mai îmblânzi puțin tonul.

— Toți trebuie să avem grijă de noi, dar Ignaz este foarte prețios.

— Şi, mă rog, de ce îl consideri aşa de prețios? Pentru că citeşte poezii în sanscrită? Nu poți să astupi o gură flămândă cu sanscrită.

— Dacă reuşesc să-l conving pe Alois să contribuie cu ceva, o să dai şi tu? O să-l duc chiar eu până acolo. Nu vreau să călătorească singur.

— Foarte bine, mormăi Geza. Ce, n-am dat întotdeauna?

Sigmund îl duse pe Ignaz la Stein-am-Anger, în Ungaria, şi îl somă să aibă grijă de el însuşi. Abia ajunsese acasă, când Josef Breuer îi trimise vorbă să vină şi el în apartamentul lui Fleischl. Stratul subțire de piele de pe ultima amputație a lui Fleischl se rupsese din nou. Fleischl era nenorocit. Breuer, care adusese morfina, îi făcu o injecție. Se întoarseră pe jos, prin oraşul toropit de căldura toridă de la mijlocul lui iulie. Un bărbat se opri şi îi adresă câteva cuvinte lui Breuer. Sigmund rămase câțiva paşi în urmă. După câteva minute, când i se alătură, Josef îi spuse:

— Era soțul uneia dintre pacientele mele. Femeia s-a purtat de câteva ori atât de ciudat în societate, încât a adus-o la mine să-i tratez nevroza. Dar nu prea pot face mare lucru. Cazurile astea sunt întotdeauna *secrets d'alcôve.*

— Ce vrei să spui? întrebă uimit Sigmund.

— E vorba de patul matrimonial, locul unde încep şi se termină toate nevrozele.

Sigmund se gândi o clipă, apoi exclamă:

— Josef, nici nu-ți dai seama cât de extraordinară mi se pare ideea enunțată de tine!

Breuer rămase tăcut. Uluit, Sigmund continua să meargă alături de el. Nu avea nici un fel de experiență în materie de secrete de alcov. Intuia doar un posibil pericol pentru un bărbat care mai avea de aşteptat vreo câțiva ani până să aibă alcovul său. I se părea greu de acceptat ideea că oamenii căsătoriți pot avea probleme în patul matrimonial. Fără îndoială că el şi cu Martha se vor împăca excelent.

Şi totuşi... şi totuşi... crescuse în Viena, oraşul care îşi câştigase reputația de a fi locul cu cea mai mare libertate sexuală din Europa. Aflase despre tinerele şi atrăgătoarele prostituate din casele speciale de toleranță, care erau întotdeauna la dispoziția bărbaților. De îndată ce intrau la universitate, cei mai prosperi sau mai puțin serioşi dintre colegii lui îşi găseau câte o *Süsse Mädeln* de la țară sau din cartierele muncitoreşti şi o țineau ca amantă până când terminau

facultatea. La despărțire, „fetița cea dulce" vărsa câteva lacrimi pe care şi le ştergea însă la timp ca să vadă bine care dintre tinerii boboci avea să fie următorul ei iubit. Şi femeile măritate se lăsau abordate ocazional. Observase cum o femeie îmbrăcată elegant care îşi lua ceaiul cu prăjituri la Demel ridicase dintr-o sprânceană, cum un bărbat elegant şoptise ceva la urechea unei femei singure dintr-o cafenea, iar după aceea Sigmund ştia că urmează aventura şi satisfacția carnală. Dacă erau prinşi, exista întotdeauna pericolul unei provocări la duel, însă asemenea confruntări se soldau arareori cu un sfârşit tragic.

Sigmund Freud şi prietenii săi ştiau de acest *Schlamperei* sexual fermecător încă din anii de la Sperlgymnasium, însă nu avuseseră nici bani, nici înclinație pentru aşa ceva. Fuseseră crescuți în spiritul preceptelor morale rigide ale Vechiului Testament, credeau în dragostea romantică, iar puținii lor guldeni le erau necesari pentru zecile de cărți pe care şi le doreau cu disperare. Dar lucrul cel mai important pentru aceşti şoareci de bibliotecă îl constituiau timpul şi concentrarea pe care şi le rezervau pentru studii, discuții, dispute filosofice. Dr. Sigmund Freud, care disecase zeci de cadavre de femei, crescuse într-o totală inocență sexuală în relație cu femeile vii din jurul său.

Ajunşi acasă, Sigmund şi Josef se retraseră în biroul de sus. Mathilde le trimise un platou cu *Kraut mit Rahm,* varză tocată mărunt şi fiartă cu smântână şi chimen.

— Dacă anumiți pacienți de-ai mei n-ar proveni din familii înstărite, s-ar afla de bună seamă în saloanele tale, remarcă Josef. În fiecare oraş există un număr de nevrotici care aleargă de la un doctor la altul cu speranța că vor beneficia de un tratament minune pentru o boală inexistentă. Astăzi au ceva la cap, mâine la piept, săptămâna viitoare la rotulă. Nu are nici un rost să descânți durerea din umăr sau din abdomen, este un monstru care creşte pe măsură ce doctorul îl taie. Toți medicii au trecut prin asta, face parte din calvarul lor. Dar cum se explică? Mii de bărbați şi femei inteligenți şi bogați nu pot trăi fără o boală sau durere. Ieri a venit la mine un pacient nou, un bărbat între două vârste, personalitate importantă în lumea financiară vieneză. Susține că, atunci când merge pe stradă, vede în preajma sa monştri, spiriduşi. Se freacă de el în trecere şi îi zboară pe deasupra capului. Când participă la o şedință, se simte înconjurat de diavoli şi creaturi hidoase de pe lumea cealaltă. Afacerea lui este prosperă, soția şi copiii sunt sănătoşi. Şi totuşi el trăieşte într-o lume de coşmar. Văd că suferă, dar nu ştiu care e motivul. Josef clătină din cap cu un aer nedumerit.

— Spune-mi, Sig, care sunt ultimele tale cazuri?

— Îl am, de exemplu, pe Johann, treizeci şi nouă de ani, necăsătorit, fost funcționar la Banca franco-austriacă. Cu câteva săptămâni înainte de a se interna devenise din ce în ce mai distrat, se purta indecent acasă, ca şi în alte locuri publice, era cuprins de panică, se trezea la patru dimineața mânat de nevoia de a ieşi cât mai repede în oraş. Cumpăra lucruri fără nici un rost, fura fără să-şi dea seama. Astăzi a spart mai multe geamuri din salon. Când l-am luat la întrebări în privința motivației gestului său, mi-a răspuns: „Fratele meu

este geamgiu şi trebuie să aibă şi el ceva de lucru. Şi tatăl meu a fost geamgiu şi a murit la şaptezeci şi unu de ani. Mama mea trăieşte şi se simte bine. Aleargă prin oraş optsprezece ore pe zi. Am venit aici numai ca să văd pozele. Aici nu există nebuni, doar nişte oameni de treabă. Mâncarea şi serviciile sunt excelente. Am să scriu un articol la ziar pe tema asta. Vorbesc cinci limbi. Sunt extrem de bogat. Am să mă spânzur dacă nu mă scoateți mai curând de aici. O să vă dau un milion de guldeni. Mergeți la *Börsenmakler* şi cumpărați acțiuni."

— Simptome clasice. Nebunie ce degenerează în idioțenie, spuse Josef.

— Apoi mai este şi pacientul pe care l-am văzut ieri la B.Z. A stat liniştit cât timp l-am examinat, dar când au vrut să-l ducă în pat a sărit pe pervazul ferestrei şi a amenințat că se aruncă pe geam. A trebuit să-l izolez. Mi-a spus: „Nu ştiu de ce sunt aici. Mă simt perfect. Timp de opt nopți n-am putut să dorm. O visez pe Maica Domnului. Am văzut-o la mine în pat. Anumite părți ale lumii au pierit, maimuțele au devenit oameni şi vor domni asupra universului. Priveşte în sus, simți cum soarele ne trage creierele în sus? Îmi scoate creierii afară, mi-i suge..."

Breuer se amuză puțin pe seama cazurilor lui Sigmund.

— Clinica de psihiatrie este întotdeauna puntea de legătură cu azilul. Dar, pe de altă parte, la voi nu ajung cele mai rele cazuri. Acestea sunt preluate de poliție şi trimise la închisoare. Cele care se numesc „Demență morală".

— Te referi la cazurile pe care Krafft-Ebing a încercat să le apere în tribunalele din Germania?

— Da. Sadicii care se excită în momentul în care înjunghie femei în stradă, de regulă în braț sau în rect. Fetiştii care biciuiesc hainele femeilor sau le fură batistele ca să se masturbeze în ele, oamenii care dezgroapă cadavre ca să aibă relații sexuale cu ele, pederaştii care îi agresează pe băieții tineri, homosexualii care au fost prinşi dedându-se la obscenitate în closetele publice, perverşi masculi care se îmbracă în haine femeieşti şi îi agață pe bărbați, exhibiționiştii care îşi expun organele genitale în parcuri sau la teatru, sado-masochiştii care se biciuiesc unul pe altul, lesbienele care sunt denunțate de fetele pe care le seduc...

— Ai noroc, Sig, că nu trebuie să te ocupi de asemenea cazuri de nebunie.

Sigmund dădu din cap abătut.

— Băi calde, calmante, odihnă într-o stațiune. Le dăm câteva zile de linişte. Dar noi nu putem face intervenții chirurgicale pe creier, aşa cum operează Billroth pe intestin, să tăiem şi să dăm afară zona bolnavă şi să coasem apoi capetele la loc. Nu putem să le tăiem din meniu zahărul, ca la diabetici, sau să le ținem picioarele suspendate până când le trece inflamația. Secția de anatomie a creierului n-a înregistrat până în prezent nici măcar o singură vindecare.

Josef se ridică în picioare şi începu să măsoare încăperea cu piciorul.

— Sig, atunci când te-am întrebat despre cazurile de la clinică, am avut ceva în minte. Nu poți să-ți câştigi existența din anatomia creierului, oricât de mult ți-ar plăcea să lucrezi în laborator. Nu poți să trăieşti de pe urma nebunilor decât dacă vrei să te asociezi cu prietenul tău Holländer şi să

deschideți un sanatoriu particular. Trebuie să treci neapărat la Departamentul Patru, la Scholz şi la bolile nervoase.

2

Cea mai plăcută perioadă a zilei survenea de obicei târziu, când asupra spitalului pogora liniştea şi se terminau corvezile. Şedea atunci relaxat, fericit de prezența Marthei, evocată de fotografia ei de pe birou. O vedea cum îi face cu mâna, de parcă ar fi venit în întâmpinarea lui pe poteca din grădina Belvedere, sau ar fi mers alături de el pe Beethovengang din Grinzing, întorcându-se stânjenită să-şi strângă un ciorap desprins. Citea şi recitea scrisorile ei pe care le primea aproape zilnic şi parcă îi auzea vocea dintre rânduri, tonul ei civilizat, puritatea dicției, râsul blând.

Sigmund îi scria scrisori lungi, tandre, fără să-i ascundă nimic important: munca lui în saloane şi la laborator, compania agreabilă a celorlalți medici secundari, sugestia pe care i-o făcuse lui Fleischl de a folosi colorantul pe bază de aur pentru examinarea retinei şi receptivitatea pe care o manifestase acesta. „Spre marea mea bucurie, căci este o satisfacție nemaiîntâlnită să-l înveți ceva pe un vechi profesor". Îi pomeni şi despre sugestia lui Breuer de a se muta la Departamentul de boli nervoase. Apoi îi mărturisi că râsese încântat când citise *Don Quijote* şi îi fusese tare dor de ea în timp ce citea Byron.

Îi plăcea să scrie, penița prindea viață în mâna lui. Scria aşa cum respira, în mod firesc, pentru că scrisul îi punea ordine în gânduri şi îl înviora. Se considera un bun stilist de când i se dăduse „excellent" la lucrarea de germană la *Matura.* Profesorul îi spusese: „Dumneata posezi ceea ce Herder, filosoful şi poetul german, numeşte aşa de frumos «un stil corect şi caracteristic în acelaşi timp»".

Sigmund Freud de atunci, cel în vârstă de şaptesprezece ani, luase comentariul drept un compliment şi, scriind unui prieten, îi atrăsese atenția: „Te sfătuiesc să păstrezi scrisorile mele, să le legi şi să ai grijă de ele – nu se ştie niciodată".

Prezența Marthei în camera lui era la fel de vie ca în prima zi. Parfumul ei acoperea mirosurile de laborator pe care le aducea cu el indiferent cât de mult şi de temeinic s-ar fi spălat cu săpunul cafeniu şi tare. Fotografia era primul lucru pe care i se odihneau ochii când reintra în cameră. Însă când suferea o criză de sciatică sau se simțea istovit, descurajat, deprimat, se certa cu ea prin poştă. Nu se putea împăca cu gândul că doamna Bernays îşi luase fetele din Viena. Martha trebuia să-i fie credincioasă în primul rând lui! O acuza de slăbiciune şi de laşitate pentru că alesese calea cea mai comodă, în loc să înfrunte situația dureroasă. Martha răspundea la aceste scrisori violente în felul următor:

„Îmi iubesc familia. Nu am de gând să renunț nici la tine, nici la ai mei şi-mi voi păstra loialitatea față de fiecare dintre voi. Nu voi îngădui să fie distrusă

nici una din aceste relații."

Ameliorarea dispoziției venea repede, într-o zi sau două, după puțină odihnă, o plimbare mai lungă prin pădure şi o satisfacție profesională. Îşi dădea seama că folosea aceste scrisori ca pe un catarsis, din dorința de a se elibera de frustrarea cauzată de avansarea lui lentă şi de perspectiva sumbră care se prefigura. Îşi mai dădu seama şi de faptul că Martha înfrunta cu curaj o situație dificilă: pe logodnicul ei! Atunci se aşeza în fața fotografiei ei, recunoscător destinului pentru generozitatea ei şi scria de la două până la zece pagini de căință, scuze şi jurăminte de iubire. Întrucât reuşea să facă în aşa fel încât aceste scrisori să-i parvină în jurul datei de şaptesprezece ale lunii, când era aniversarea logodnei lor, îşi dădea seama cumva că dispoziția lui sufletească se modifica după un anumit ciclu asupra căruia el nu avea nici un control. Nu se îndoia de dragostea indestructibilă a Marthei față de el. Oare de asta îşi permitea s-o necăjească?

Spre sfârşitul lui iulie, soții Breuer se alăturară şi ei valului de populație care părăsea Viena. Plecau pentru o lună la casa lor de vacanță din munți, de la Salzkammergut.

— Aş vrea să ai grijă de un pacient al meu, domnul Krell, care locuieşte în Pötzleinsdorf, spuse Josef. Vino cu mine şi o să ți-l prezint.

— De ce suferă *Herr* Krell?

— Scleroză laterală amiotrofică. Are ceva mai mult de cincizeci de ani. Acum un an a început să întâmpine dificultăți la mers. Acum şase luni au apărut primele semne de atrofiere a gambelor. În ultimele două luni nu mai reuşeşte să înghită decât cu mare greutate. Se îneacă şi o parte din lichid îi iese pe nas.

— Care este cauza?

— Nu ştim.

— Şi pronosticul?

— Putem atenua simptomele, nu şi boala. În cel mai bun caz, doi sau trei ani. Altfel, maximum un an.

— Cum îl ajuți?

— Ai să vezi.

Era o casă confortabilă, tipică pentru clasa de mijloc, cu grădini bine întreținute, mobilată în cel mai frumos stil Biedermeier, cu scaune şi canapea cu linii curbe, cu dulapuri şi scrinuri bogat ornamentate.

Breuer îl prezentă pe *Herr* Dr. Freud drept asociatul său. Doamna Krell le oferi cafea. Ataxia pacientului crescuse de la ultima vizită. Sigmund îşi dădu seama de profunzimile suferinței sale. Breuer examină gambele pacientului, apoi ceru să i se dea un pahar cu apă şi amestecă în el puțină bromură.

— August o să fie o lună foarte bună pentru dumneavoastră, *Herr* Krell, dacă o să vă petreceți timpul în grădină. Şi, *Frau* Krell, să nu fiți îngrijorată. *Herr* Dr. Freud poate fi găsit la Krankenhaus zi şi noapte şi va veni imediat dacă o să aveți nevoie de dânsul.

Întors la el în cameră, Sigmund îl găsi pe Nathan Weiss care îl aştepta, emoționat şi îmbujorat.

— Sig, m-am hotărât. Îţi aminteşti de doamna aceea care avea două fete despre care ţi-am vorbit? M-am hotărât să mă căsătoresc cu cea mai mare. N-o să fie o cucerire uşoară, de asta sunt sigur. Am nevoie de ajutorul unui bătrân bulevardier ca tine.

Relaţia mergea prost. Fata avea douăzeci şi şase de ani, refuzase deja mai mulţi peţitori şi îi mărturisi foarte sincer lui Weiss că nu simţea deloc nevoia de dragoste. Îl critica pentru manierele lui, pentru locvacitatea lui şi pentru convingerea pe care şi-o trâmbiţa deschis: „Eu sunt centrul universului". Fata susţinea că trebuie să-şi modifice în întregime felul de a fi. Nathan îi aduse lui Sigmund două scrisori scrise de ea, cerându-i părerea în legătură cu caracterul fetei.

— După felul cum scrie, pot să spun că este o fată sănătoasă la minte, respectabilă, care ştie ce vrea, răspunse Sigmund. Dar văd foarte puţin rafinament feminin în exprimarea ei.

— Ce tot vorbeşti? Este foarte feminină. Nu-mi rămâne decât s-o pun pe jar cu dragostea mea.

— Dar ţi-a spus că nu simte nevoia de dragoste.

— Cum poate să ştie atâta timp cât habar n-are ce înseamnă să fii iubit? Toate astea nu sunt decât teorii abstracte până când apare bărbatul potrivit.

— Nathan, întrebă Sigmund, ai convingerea că tu eşti chiar bărbatul potrivit pentru această Brunkilde? Pare rezervată, pretenţioasă şi nu prea dispusă să cedeze.

La puţin timp după această discuţie, Nathan declară:

— Sunt deprimat. Fata a devenit melancolică, plânge fără nici un motiv şi compania mea nu-i face nici o plăcere. Am fixat data căsătoriei foarte aproape, familia ei este încântată...

— Nathan, fata este conştientă de consecinţele faptelor sale. N-o zori prea tare.

Dar a primi sfaturi nu era una din virtuţile lui Weiss. Cheltui o mie de guldeni pe cadouri pentru logodnica lui, investi o mare parte din economii ca să-şi mobileze noul apartament. Apoi veni la Sigmund cu inima zdrobită.

— Sigmund, când am luat-o să-i arăt casa noastră minunată, ştii ce mi-a zis? „Nathan, de ce nu te căsătoreşti cu sora mea în locul meu?"

— Te implor să accepţi ideea că nu te iubeşte, îl rugă Sigmund. Fă o călătorie mai lungă. O să te întorci vindecat...

— Dar nu vreau să mă vindec. Nu pot să suport ideea că această fată mă respinge. Recunosc că e rece şi afectată. După căsătorie am s-o fac să mă iubească aşa cum am reuşit să-mi croiesc drumul spre succes şi să obţin tot ce-am dorit.

Căsătoria se celebră conform planului. Înainte de a pleca în luna de miere, Nathan îl îmbrăţişă cu căldură pe Sigmund.

— Ne vedem peste două săptămâni. Am plănuit o călătorie minunată.

Dr. Freud îşi concentră atenţia asupra pacientului lui Breuer. La început fu chemat de două ori la Pötzleinsdorf numai pentru încurajare şi alinarea pacientului. Nu se înregistra nici o înrăutăţire a stării acestuia. O căldură

deprimantă se lipise de străzile înguste. Nu era nici un pic de aer. Pacienții din curțile închise de la Krankenhaus își ștergeau transpirația frecându-și pijamaua de piept. Pe stradă, singura mișcare era aceea a unui *Dienstmann* cu un cărucior, care muta lucrurile unei familii spre un sat de la poalele muntelui Wienerwald. Viena părea pustie. Într-una din acele zile nemilos de fierbinți fu chemat din nou la Pötzleinsdorf. Sigmund era plictisit și prost dispus. Nu credea că drumul lung până acolo –Josef îl avertizase să ia un *Fiaker,* căci nici un doctor nu putea călători în *Einspänner,* trăsurica cu un singur cal, dacă nu voia să-și ofenseze pacientul – o să-i facă bine. În clipa în care intră în casa familiei Krell, își dădu seama de gravitatea situației. Ataxia bolnavului se accentuase simțitor. În aceeași dimineață, când se ridicase în picioare și închisese ochii, își pierduse echilibrul și căzuse pe podea.

Sigmund simți pentru prima oară ce înseamnă să fie nevoie de tine ca medic într-un cămin. Apatia îi dispăru ca prin farmec. Îi dădu lui *Herr* Krell puțină cloridină ca să-l liniștească. Bărbatul începu curând să moțăie sub efectul sedativului, și Sigmund îl așeză în pat, îi aplică comprese reci pe gambe, îi făcu masaj. Când *Herr* Krell adormi, Sigmund o liniști pe soția acestuia.

— Asta e din cauza căldurii. O să se simtă mult mai liniștit peste o zi sau două.

— Vă mulțumim, *Herr Doktor,* că ați făcut tot drumul acesta până aici pe o vreme atât de mizerabilă.

În timp ce se întorcea înapoi spre orașul închis între zidurile sale de piatră ca într-o sobă, nu putea să-și alunge senzația de mulțumire izvorâtă din sentimentul utilității. Intrase într-o casă plină de spaimă și o părăsise lăsând familia liniștită.

„Sărmanul om, își spuse el, anul viitor pe vremea asta o să fie mort. N-am făcut decât să-i alin suferința pentru câteva ore. Atunci de *ce* mă simt așa de exaltat, de parcă aș avea vreo valoare în lumea asta?"

Acum îi înțelegea pe doctorii care susțineau că le place să practice medicina și se simt foarte atașați de pacienții lor.

Fu chemat de douăsprezece ori la familia Krell înainte de întoarcerea lui Josef Breuer. *Herr* Krell îi trimise șaizeci de guldeni (doi dolari pentru fiecare vizită), plus plata pentru *Fiaker.* Era cea mai mare sumă de bani pe care o câștigase vreodată. Îi dădu patruzeci de guldeni Amaliei, plăti ceva din datoriile de la Deuticke, librarul, mai achită câteva datorii mărunte de prin spital și tot îi mai rămase destul ca să-i poată trimite Marthei dicționarul pe care și-l dorea – slabă consolare pentru nopțile în care șalele îl dureau așa de tare de dorul ei, încât trebuia să sară din pat, să-și pună hainele și să rătăcească orbește pe străzi până la ivirea zorilor.

În timpul duminicilor pe care și le petrecea la Registru avea posibilitatea să scrie și să citească în liniște, căci în Ziua Domnului prea puțini oameni veneau sau erau aduși cu forța la spital. Tinerii aspiranți îi solicitau adesea sfatul. Când intervenea o neînțelegere între *Sekundarärzte* și administrație, Sigmund era cel ales să le pledeze cauza. Cu o logică de fier, scotea în evidență lacunele

regulamentului. Directorul acceptă ideea îmbunătățirii acestuia în mai multe direcții.

Nathan Weiss se întoarse la lucru, dar nu veni să-l viziteze. Când îl văzu pentru prima dată la o şedință, Sigmund îl întrebă:

— Ei, cum merge căsnicia?

Nathan întoarse capul.

— Mi s-au întâmplat şi lucruri mai bune.

Peste o săptămână, când se întâlniră din nou, Nathan spuse pe un ton categoric:

— Un eşec cumplit.

Într-o dimineață, devreme, dr. Sigmund Lustgarten năvăli în camera lui Sigmund cu o figură descompusă. Sigmund era încă în pat.

— Ai auzit? strigă Lustgarten. Nathan Weiss s-a spânzurat. Într-o baie publică din Landstrasse!

A fost o lovitură zdrobitoare. Întreg spitalul a amuțit. Era ultimul om pe care l-ai fi crezut în stare să se sinucidă! Se avansară numeroase ipoteze: fusese păcălit în privința zestrei; îşi cheltuise economiile pentru a salva căsnicia de la dezastru; îşi ieşise din minți fiindcă i se respinsese pasiunea... Sigmund nu era de acord cu nici una din aceste teorii. Nu putea să stea de vorbă cu colegii lui despre Nathan. Se aşeză în schimb la birou şi îi scrise Marthei o scrisoare lungă, în care-i relată toată întâmplarea. Se duse apoi să-l vadă pe Josef Breuer. Cei doi bărbați discutară despre sinucidere.

— Este cea mai misterioasă boală din toate, spuse Josef, aproape imposibil de diagnosticat.

— Nathan lăsa impresia că are o pasiune egomaniacală pentru viață...

— Dacă ar fi fost aşa, n-ar fi părăsit-o la prima întorsătură nefavorabilă a destinului.

— Josef, am senzația ciudată că Nathan se îndrepta în mod conştient spre înfrângere şi, urmărind-o cu dragostea lui pe fata aceea nefericită, nu făcea decât să caute un pretext ca să se omoare.

3

Descoperi un colorant potrivit pentru creier, deşi lucrul acesta îl costase multe ore de lucru în laborator, până târziu după miezul nopții. Se întorsese la ideea inițială pe care i-o împărtăşise lui

Holländer- un amestec de bicromat de potasiu, cupru şi apă. Pentru consolidarea specimenelor, le cufundă în alcool. Secțiunile subțiri erau spălate în apă, apoi puse într-o soluție apoasă de clorură de aur. Cu ajutorul unui bețişor de lemn, fiecare specimen era apoi scos din soluție după aproximativ patru ore, spălat şi cufundat într-o soluție concentrată de sodă caustică, care îl făcea transparent şi alunecos. Două-trei minute mai târziu, extrăgea preparatul din sodă cu o scobitoare şi lăsa să se scurgă lichidul de prisos.

Punea apoi secțiunea într-o soluție de zece la sută iodură de potasiu, unde devenea aproape imediat roz pal şi în următoarele cinci până la cincisprezece minute căpăta nuanțe mai închise.

Transferă preparatul dintr-un creier de adult în alcool şi îl fixă după metoda obişnuită. În cazul specimenelor de creier sau de măduvă a spinării prelevată de la nou-născuți sau fetusuri, aşeza preparatul pe o lamă de sticlă cu ajutorul unei perii din păr de cămilă, uscându-l fără să-l apese şi acoperindu-l apoi cu o bucată de hârtie de filtru. Era o muncă anevoioasă, dificilă, însă îi dădea posibilitatea să conserve secțiunile cele mai sensibile.

Prin aplicarea noii sale metode, fibrele deveneau roz, roşii, purpurii, negre sau chiar albastre şi se distingeau foarte bine în masa albă şi cenuşie. La fetusuri, fibrele nervoase erau izbitor de clare. Mănunchiurile care aveau deja o membrană medulară se remarcau printr-un colorit mai închis decât celelalte. Examinate cu cel mai puternic microscop, erau atât de vizibile, încât puteau fi numărate. Metoda se dovedi foarte utilă pentru testele sale referitoare la traiectul nervos al sistemului nervos central la copilul nou-născut.

Invită câțiva prieteni ca să le prezinte metoda. Meynert şi Von Pflungen fură pe cât de surprinşi pe atât de încântați. Lustgarten ceru permisiunea s-o folosească la testele dermatologice, Horowitz la experiențele lui pe vezică şi Ehrmann la studiile sale asupra glandelor suprarenale. În aceeaşi noapte, stimulat de entuziasmul lor, începu să scrie *O nouă metodă de studiere a cursului fibrelor nervoase în sistemul nervos central,* care avea să fie publicată mai târziu în *Centralblatt für die medizinische Wissenschaften,* aşa cum îi promisese lui Holländer.

Îi scrise triumfător Marthei despre succesul lui. Fiecare pas înainte, indiferent cât de mic, îi apropia şi mai mult de ziua nunții lor.

Mai experimentă două zile şi reuşi să obțină şi fixativul pe care şi-l dorea. Acum, secțiunile puteau fi păstrate într-un dulap, ca materiale de referință, pentru a fi utilizate în cadrul unor studii viitoare. Era exaltat. Luă preparatele şi se duse cu ele la laboratorul de fiziologie ca să le arate lui Fleischl şi Exner. Apăru şi profesorul Brücke.

— E ceva de văzut, *Herr Doktor?* întrebă el.

— Da, *Herr Professor,* secțiuni de creier aurite.

— Foarte interesant, cu atât mai mult cu cât aurul are reputația de a nu fi de mare folos în treaba asta.

— Dar este vorba de o metodă nouă, *Herr Hofrat.*

Brücke privi concentrat în microscop şi murmură:

— Văd.

După ce examina toată seria, se îndreptă de spate. În ochii lui albaştri se citea bucurie şi mândrie.

— Metodele dumitale sunt deja suficiente ca să te facă vestit.

Îşi perfecționă metoda şi redactă o versiune mai amplă pentru *Archiv für Anatomie und Physiologie.* Mai târziu, scrise un articol similar şi în engleză pentru revista *Brain: A Journal of Neurology.* I-l dădu lui Barney Sachs să-l corecteze ca să fie sigur că engleza lui e perfectă. Sachs era favoritul

laboratorului, pentru că traducea şi lucrarea profesorului Meynert, *Psihiatria,* într-o ediție revăzută şi adăugită, pentru a fi publicată la Londra şi la New York. Darkşevici îl întrebă dacă ar putea să traducă articolul pentru revistele de neurologie de la el din țară. În noaptea aceea îi scrise Marthei:

„În afară de importanța sa practică, această descoperire are şi o semnificație afectivă pentru mine. Am reuşit să fac ceva ce încercam de ani şi ani de zile... Îmi dau seama că am înregistrat progrese incontestabile. Am tânjit întotdeauna după o fată dulce care să fie totul pentru mine şi acum o am. Aceiaşi oameni pe care i-am admirat de departe, considerându-i inaccesibili, mă privesc acum ca de la egal la egal şi mă onorează cu prietenia lor. Mă bucur de o sănătate bună şi nu am făcut nimic dezonorant, chiar dacă am rămas tot sărac... Mă simt apărat împotriva celui mai crud destin, acela al singurătății. Aşadar, dacă muncesc pot să sper că am să obțin câteva din lucrurile care încă îmi lipsesc şi să o am pe Marty a mea, care acum este atât de departe şi singură, după cum reiese din scrisori. Îmi doresc s-o am aici, alături de mine, numai şi numai pentru mine şi să aştept în brațele ei drăgăstoase ceea ce ne va mai dărui viața. Mi-ai împărtăşit tristețile. Acum, astăzi, te rog să-mi împărtăşeşti şi bucuria, iubita mea".

Închise plicul şi scrise pe spatele lui, în engleză: „speranță şi bucurie".

Deşi prin moartea lui Nathan Weiss se eliberase un loc, profesorul Franz Scholz îl informă pe Sigmund că în Departamentul Patru nu vor fi locuri decât după Anul Nou. Atunci Sigmund se înscrise prompt la dermatologie, departamentului sifilisului şi al bolilor contagioase, continuând să fie *Sekunchirarzt.* Începu lucrul de la 1 octombrie şi fu întâmpinat foarte prieteneşte de tânărul dr. Maximilian von Zeissl, al cărui tată fusese şeful departamentul până anul trecut.

Tânărul Von Zeissl era blond cu o bărbuță mică şi ochi veseli de culoarea agatei. Tatăl lui, profesorul Zeissl, îl adusese pe băiat în salon când împlinise şase ani. Saloanele de sifilis ofereau cea mai cumplită privelişte din tot spitalul – nasuri căzute, ochi cangrenați, obraji verzi, ulcerații şancru după şancru care mânca urechile, gura, jumătate de bărbie... În loc să simtă repulsie, băiatul fusese fascinat. După ce terminase universitatea şi îşi luase diploma, se dusese direct la dermatologie. Abia de curând devenise *Sekundararzt,* dar avea intenția să-i urmeze tatălui său în funcția de şef de departament.

Îl invită pe Sigmund în biroul său. Pe etajere se afla toată literatura lumii despre sifilis.

— Lasă-mă să te iau sub aripa mea, îi propuse el. Îmi place să-i învăț pe alții şi pentru prima oară în viață voi avea ocazia să lucrez cu un om care are pregătirea dumitale în materie de histologie şi patologie.

— Te rog să mă consideri un simplu student, *Herr Doktor,* sunt absolut neştiutor în acest domeniu.

— O să remediez cât de curând această situație. Mai întâi de toate, trebuie să ştii că biblia acestor saloane este mercurul. Când ne facem rugăciunile,

mulțumim lui Dumnezeu pentru puterile lui terapeutice. Ştiai că arabii îl foloseau încă de acum cinci sute de ani? Cu toate acestea sunt multe spitale şi mulți doctori din Europa care refuză să folosească mercurul. Îmi dau şi eu seama de consecințele abuzului de mercur. Şi mai ştiu şi faptul că nu toate cazurile de sifilis se pot vindeca cu argint viu. Ştiu că tratamentul nu este potrivit pentru orice etapă de evoluție a bolii. Dar am văzut, în acelaşi timp, cât de binefăcătoare e acțiunea lui chiar pentru cei care ajung în faza alienării mentale. Râse. Aşa cum vezi, sunt fanatic în această privință. Sper că nu ai obiecții împotriva fanaticilor, *Herr Doktor.* Sigmund râse.

— Dacă prin asta înțelegi perseverenți, nu-i văd decât pe ei capabili să facă marile descoperiri.

— Am auzit că unele s-au realizat din întâmplare! Hai să mergem prin saloane. Pacienții noştri sunt împărțiți după categoriile lui Fournier, iar în activitatea curentă folosim patru metode. Prima este metoda dermică – aplicăm unguente pe porțiunea de piele unde glandele sudoripare se află în număr mai mare: la subsuoară, în spațiul inghinal, pe tălpi.

Îi arătă un caz în fază incipientă.

— Atingem aceste pustiile cu tinctură de iod sau cu soluție Van Swieten. În a doua etapă folosim mercur. După aproximativ două luni de tratament, trimitem pacientul acasă ca să-şi revină după acțiunea medicamentelor. Apoi îl readucem pentru a treia perioadă de tratament, pe parcursul căreia îi aplicăm numai iodură de potasiu. Îi făcu apoi o demonstrație de tratament hipodermic, începând cu injecțiile subcutanate de cloroform.... În coapsă, chiar în locul acesta. Sunt dureroase pentru bărbați şi aproape insuportabile pentru femei.

În saloane plutea un miros dezagreabil de bisulfit de carbon. În următoarele săptămâni, Sigmund îl ascultă cu atenție pe Von Zeissl. Nu intenționa să devină dermatolog, însă trebuia să ştie ce să facă cu aceste cazuri dacă aveau să se prezinte la cabinetul lui.

— Cazurile grave le tratăm trei până la patru ani, spuse Von Zeissl. Pacientul primeşte mercur numai zece luni din primele douăzeci şi patru. La sfârşitul celui de-al doilea an, pe lângă mercur, administrăm şi iodură de potasiu. În al treilea şi în al patrulea an renunțăm la mercur şi folosim numai iodura de potasiu. Uneori este prea târziu, alteori nu putem controla evoluția bolii şi pacientul moare. Oricum, reuşim să oprim în mare măsură răspândirea sifilisului. În prezent încerc să izolez şi virusul sifilisului.

Sigmund află ce cantitate de mercur trebuia să amestece în baie. Îşi însuşi apoi metodele respiratorie şi dermo-pulmonară – pacientul era închis într-o boxă în care se ardeau tablete medicinale de cinabru sau de sublimat corosiv în vederea distrugerii virusului din plămâni. Le administra bolnavilor mercur metalic, pastile albastre de clorură de mercur sau iodură de potasiu, amestecate cu sirop de coji de portocale. Învăță când trebuie să înceapă cura de lapte. Îl privi pe Von Zeissl preparând soluții de aur, argint şi chiar cupru, în speranța că va găsi căi mai rapide de vindecare a bolii.

În parte şi pentru faptul că nu reuşea să-şi scoată din haine mirosul de bisulfit de carbon, se închise în spital în prima săptămână de lucru, refuzând

chiar să participe la nunta surorii sale Anna cu Eli Bernays, pe care tot nu-l iertase. Îşi făcea vizitele, îşi îndeplinea obligaţiile de serviciu la Registru, la internări, continua să lucreze în laboratorul lui Meynert între vizitele prin saloane şi îşi petrecea serile citind revistele de specialitate.

Sifilisul era o boală venerică şi, din acest motiv, ruşinoasă. Nu puteai să contractezi această boală pe căi onorabile, cum se întâmpla cu angina pectorală sau tuberculoza, deşi existau o mulţime de soţii în saloanele de femei care se contaminaseră în modul cel mai nevinovat de la soţii lor, care o contractaseră într-un mod mai puţin nevinovat de la prostituatele din Viena. Soldaţii, în rândul cărora se înregistra rata cea mai ridicată de sifilis din ţară, erau trimişi la spitalul militar, dar toţi ceilalţi bolnavi care doreau să se trateze se internau la Allgemeine Krankenhaus, fiindcă dintre celelalte spitale prea puţine se declarau dispuse să accepte pacienţi cu boli atât de molipsitoare. Prin analogie cu bolnavii mintali care nu ajungeau cu toţii la clinica lui Meynert, mulţi sifilitici erau ascunşi de familii care nu acceptau să se facă de ruşine. Ca şi pacienţii de la psihiatrie, şi aceştia reprezentau nişte paria. Sigmund se simţea cuprins de un sentiment complex – o combinaţie de scârbă şi milă.

4

Medizinische Abteilung IV era o secţie pentru toate bolile derutante, în special tulburări nervoase, pe care Oficiul central de internări nu ştia unde să le repartizeze. Era finanţat de Districtul Austriei de Jos şi de Municipalitatea Vienei şi trebuia să primească orice pacienţi din Viena şi din satele înconjurătoare care aveau nevoie de tratament. Dr. Franz Scholz, *Primarius,* găsise o modalitate foarte ingenioasă de a eluda această prevedere, aşa cum descoperi Sigmund cu ocazia Anului Nou 1884, când fu însoţit prin cele cinci saloane ale Departamentului Patru. Existau o sută treisprezece paturi pentru un număr foarte mare de pacienţi. Scholz considera că este de datoria lui să externeze cât mai repede orice pacient din clinica sa, uneori chiar înainte de definitivarea diagnosticului sau ca boala să fie ţinută cât de cât sub control.

— Saloanele 87 – 90 sunt staţii de tranzit, îi spuse dr. Scholz noului său *Sekundararzt.* Aici nu este casă de odihnă – examinezi, înregistrezi şi trimiţi pacientul mai departe.

Dr. Scholz, un bărbat în vârstă de şaizeci şi patru de ani, devenise vestit în cercurile medicale în urmă cu douăzeci şi doi de ani prin faptul că dezvoltase şi perfecţionase tehnica injecţiilor subcutanate, folosind o seringă hipodermică. Îşi începuse studiile la Universitatea din Praga ca student la filosofie, apoi venise la Viena ca să studieze medicina. Timp de vreo şaisprezece ani ocupase funcţii importante la Spitalul General, mai întâi ca chirurg şef, iar după aceea ca responsabil al cercetării ştiinţifice. Sigmund îi cunoştea activitatea. În tinereţe, Scholz fusese un strălucit inovator. Publicase în revistele medicale

vieneze, adusese contribuții importante la statisticile contaminării cu sifilis, efectuase un studiu – *Bolile mintale ale prizonierilor ținuți în izolare.* De la vârsta de patruzeci de ani, după ce lumea medicală începuse să practice pe scară largă tehnica injecțiilor subcutanate, recunoscându-i meritele pentru munca de pionierat, pasiunea lui pentru cercetarea originală se stinsese. Din acel moment se instalase confortabil în fotoliul de administrator.

Sigmund deplângea faptul că nu mai făcea cercetări în domeniul științei medicale şi că se mulțumea doar cu economiile la buget din cadrul departamentului său, făcându-şi o profesiune de credință din respectarea prevederilor bugetare. *Sekundarärzte* nu aveau acces la medicamente scumpe sau noi, nici la maşinile electrice sau alte instalații care i-ar fi putut ajuta pe pacienți. Sigmund află imediat că una din marotele lui Scholz o constituia distanța reglementară dintre paturi.

— Dar ai să descoperi o secție în care ai multe de învățat, îi spuse Josef Pollak, *Sekundararzt* principal, cu şase ani mai în vârstă decât Sigmund. Atâta timp cât aplicarea metodelor tale nu necesită bani, Scholz o să te lase să faci ce vrei. Dacă ai nevoie de câteva zile în plus pentru cei cu adevărat bolnavi, vei avea prilejul să-ți dezvolți ingeniozitatea.

Sigmund era bucuros că ajunsese, în sfârşit, la boli nervoase, secția în care, după părerea lui Josef Breuer, va avea cele mai bune ocazii de afirmare. Totuşi constatase o mare schimbare față de celelalte secții. Nu numai că aici nu se preda nimic, nu se făceau demonstrații şi nu se țineau prelegeri, dar nu existau nici laboratoare de cercetare. Josef Pollak lucra cu Exner la laboratorul lui Brücke pe echipamentul otologic. Îi şoptise lui Sigmund:

— Vreau să mă specializez în afecțiuni ale urechii. M-am săturat de bolile nervoase! Am senzația că sunt pe punctul de a contracta eu însumi câteva dintre cele mai înspăimântătoare. Apropo, toți doctorii tineri care lucrează la Scholz trebuie să fie prieteni la cataramă. Numai în felul acesta îl putem pune cu botul pe labe pe *Primarius.*

Sigmund îi ceru profesorului Meynert permisiunea să-şi continue cercetările în laboratorul de anatomie a creierului.

Descoperi că îndatoririle lui din Departamentul Patru erau amestecate, rezultând în bună parte din aprecierea „din ochi" făcută de medicul de gardă la internări, *Journaldienst,* care primea pacienții. Scholz era mereu furios din pricină că saloanele lui se aglomerau cu pacienți care țineau în mod clar de alte secții. Îi transfera rapid. Ceilalți medici *Primarii* nu se simțeau jigniți. Toate departamentele erau interesate de bolile nervoase, pentru că sistemul nervos afecta sănătatea întregului organism.

Dacă se scula devreme, Sigmund putea să-şi termine vizita în saloane până la ora nouă şi jumătate şi să ajungă la laboratorul lui Meynert la zece. După masa de prânz mai făcea un tur prin saloane şi termina în jurul orei cinci. Citea apoi şi studia până la masa de seară, după care se întorcea la laboratorul lui Meynert şi lucra până la miezul nopții. Erau atât de multe cazuri de pareze faciale care veneau şi la Meynert, şi la Scholz, încât Sigmund se hotărî să le studieze concomitent cu ticurile faciale.

Chiar în prima lui săptămână de lucru la noul departament, fu internat un biet ucenic de croitor cu o formă gravă de scorbut. Sigmund descoperi că avea tot corpul acoperit de vânătăi albastre, provocate de hemoragii sub piele. Tânărul era foarte apatic în timpul examenului clinic. În dimineața următoare, își pierduse cunoștința. Se părea că survenise o hemoragie cerebrală. Sigmund se întoarse la patul lui după ce termină turul salonului și rămase acolo cea mai mare parte a dimineții și a după-amiezei, consemnând evoluția bolii. Nu putea face nimic, dar era important să afle ce se întâmplă. La ora șapte, în aceeași seară, surveni o paralizie generală. O oră mai târziu, omul era mort. În noaptea aceea și în dimineața următoare, Sigmund scrise optsprezece pagini de observații și diagnoză în legătură cu acea parte a creierului care considera el că fusese afectată. După ce autopsia îi confirmă supozițiile, trimise articolul la *Medical Weekly.* Câștigă astfel zece guldeni de care avea mare nevoie și aprecierea colegilor din Departamentul Patru. Și la Departamentul Patru exista o cameră de observație, B.Z., *Beobachtungszimmer.* Aceasta se afla sub conducerea dr. Josef Pollak, care îl ajută pe Sigmund să-și lărgească tehnicile de diagnoză. Primul caz al lui Sigmund fu o femeie de patruzeci și doi de ani care suferea de acromegalie. În ultimii cinci ani observase că îi crescuse considerabil numărul de la pantofi și că mâinile i se măriseră. Soțul ei remarcase că trăsăturile feței încep și ele să fie mai mari. Nu acuza alte simptome, deși avea o stare generală de slăbiciune. Sigmund diagnostică o tumoră a hipofizei.

— Ce o provoacă și ce tratament există? îl întrebă el pe Pollak.

Acesta ridică din umeri.

— Nu știe nimeni, Sig. Și nu există tratament. Creșterea se produce acolo unde există o structură osoasă. Pronosticul? Poate să mai trăiască încă cincizeci de ani. Oasele vor mai crește până la un anumit nivel, apoi se vor opri.

— Cât timp o ținem aici pentru tratament?

— Atâta cât e nevoie ca s-o studiem.

Următorul pacient fu un tânăr de douăzeci și cinci de ani care avea dureri cumplite de cap în timpul actului sexual. Spunea că simte un fel de duș fierbinte la ceafă, care îi coboară apoi pe gât. Nici dr. Freud, nici dr. Pollak nu înțelegeau ce poate să aibă. Îl trimiseră acasă. Zece zile mai târziu, în timpul unui deranjament stomacal, resimți o durere acută în cap și leșină. Când ajunseră cu el la spital, era deja în comă. Fu chemat Scholz. Acesta declară că e vorba de un atac de apoplexie. Pollak cercetă fundul de ochi al omului cu un oftalmoscop și văzu o hemoragie în ochi. Îi șopti încet lui Sigmund:

— Este un anevrism. Peretele unei artere se umflă din ce în ce mai tare, apoi se subțiază tot mai mult, până când se rupe. Este o anomalie congenitală, s-a născut cu ea.

Omul muri în aceeași noapte. La autopsie găsiră anevrismul rupt. Crizele fuseseră provocate de încordare: în timpul actului sexual și atunci când voise să se ușureze. Din cauza încordării, crescuse presiunea sângelui și balonul explodase. Josef Pollak era mândru de el însuși. În dimineața următoare îi

spuse lui Sigmund:
— Vino cu mine în salonul 89. Aş vrea să fac un experiment. Este vorba de femeia aceea frumoasă, de treizeci şi doi de ani, care se află în spital de câteva luni şi nu-şi poate mişca picioarele. Este amorțită până la brâu, însă nu există nici un fel de simptom clar de boală. Reflexele ei sunt normale.
Intrară în salon. Pollak spuse foarte grav:
— Domnişoară, noaptea trecută am terminat experimentările cu un nou medicament. Acesta vă poate reda capacitatea de a vă mişca picioarele în şaizeci de secunde de la administrare, însă este extrem de periculos. S-ar putea să vă provoace moartea. Dacă ar fi vorba de picioarele mele, aş accepta riscul. Ce părere aveți *Fräulein?* Am medicamentul aici, în această seringă.
Pacienta se cutremură.
— Poate să mă omoare, doctore? şopti ea. Cât de repede?
— Într-o săptămână. Dar ați putea să vă vindecați de paralizie în şaizeci de secunde. N-ați prefera să muriți decât să rămâneți paralizată tot restul vieții?
Femeia închise ochii o clipă, şocată de brutalitatea lui Pollak, apoi îi deschise larg.
— Faceți-mi injecția.
Josef îi făcu injecția în braț. Sigmund ştia că nu exista astfel de medicament şi se temea ca nu cumva pacienta să reacționeze la sugestia lui Pollak şi să moară sub ochii lor. Înainte să se scurgă o jumătate de minut, văzu cum picioarele încep să-i tremure sub halat şi la încheierea minutului, femeia mişcă unul din ele în sus, în aer.
— Pot să mă mişc, strigă ea. Pot să-mi mişc picioarele! Nu mai sunt paralizată.
Pollak o bătu pe umăr şi îi şterse transpirația de pe frunte.
— Eşti o femeie curajoasă. Ți-ai salvat viața. Acum poți să te întorci la o viață normală.
Când se depărtară, Sigmund întrebă încet:
— Ce nume poartă medicamentul acesta nou şi miraculos? H_2O?
— Exact. Este un caz de isterie. Aveam anumite bănuieli că simulează.
— Dar de ce ai speriat-o pe sărmana femeie în halul ăsta?
— Pentru că trebuie să existe elementul de risc. Uneori, hotărârea de a lupta împotriva morții le dă curajul să înfrunte viața.
Sigmund dădu din cap amuzat.
— *Herr Doktor,* ar trebui să joci la Karlstheater. A fost unul din spectacolele cele mai convingătoare pe care le-am văzut în viața mea.
Pollak îi aruncă o privire piezişă.
— Şi ce te face să crezi că doctorul nu trebuie să fie şi actor? Jucăm teatru tot timpul. Întoarcem un chip zâmbitor către omul care suferă de o maladie mortală şi îl asigurăm că suferința lui poate fi depăşită de un fizic robust. Când o femeie nevropată ne spune că nici un doctor nu a putut s-o ajute, facem o mutră serioasă, o informăm că suferă de o boală foarte rară şi îi dăm o cutie cu pilule de zahăr. Asta o vindecă… cel puțin pentru treizeci de zile. Dacă suntem complet debusolați de simptomele stranii ale unui pacient, ne compunem o

mină inteligentă şi murmurăm: „Da, da, acum, că ştim diagnosticul, rezultatele vor începe să se vadă foarte repede".

Sigmund se gândi cu oarecare părere de rău la relativa onestitate a laboratorului, unde nu existau jumătăți de măsură în privința adevărului şi a minciunii.

5

În anumite perioade avea impresia că totul este împotriva lui. Salariul lui de treizeci şi şase de dolari pe lună ca *Sekundararzt* era tot ceea ce avea. Veniturile suplimentare modeste secaseră. Nu mai existau nici pacienți, nici studenți de îndrumat, nici studii medicale pe care să le recenzeze pentru reviste. Hainele i se roseseră şi nu-şi mai putea permite să se ducă la frizer ca să se tundă şi să-şi ajusteze barba. Mergea zile în şir fără un gulden în buzunar, neavând posibilitatea să se mai aşeze la *Stammtisch.* Renunța la cina luată în compania altor interni. Se simțea jenat chiar să frunzărească noile publicații de la librărie. Deşi avusese întotdeauna foarte puțini bani de cheltuială, din când în când mai reuşise să se ducă cu un grup de colegi de la universitate şi să se aşeze la ora şase dimineața la coadă pentru a lua biletele care le dădeau dreptul să facă o nouă coadă la ora cinci, la Hofoper sau la Theater an der Wien, ca să cumpere un bilet în picioare, apoi să alerge în sus, pe scări, spre a prinde un loc chiar în față, unde era balustrada ce le oferea un punct de sprijin. Stătuse în picioare de la cinci după-amiaza până la miezul nopții ca să asculte operele lui *Mozart, Flautul Fermecat, Figaro* sau *Don Giovanni.*

Încă de pe vremea când era la Sperlgymnasium, în clasele mijlocii, îşi economisise banii de buzunar, uneori săptămâni în şir, ca să vadă cele mai frumoase piese din literatura germană jucate de actorii de la National Theater de lângă Hof: *Faust* de Goethe, *Wilhelm Tell* de Schiller; nu exista sărbătoare mai mare pentru el decât zilele sale de naştere, când părinții sau un prieten îl duceau să vadă *Hamlet, Macbeth* ori *A douăsprezecea noapte* de Shakespeare, din care ştia pasaje întregi pe dinafară. În lunile de vară îl distrau comediile uşoare şi farsele prezentate în teatrele în aer liber, cum erau Fürt din Prater sau Thalia. Teatrele vieneze reprezentau cele mai eficiente agenții matrimoniale. Tinerii se plimbau în timpul antractelor foarte lungi, prinzând câte o privire, făcând câte o nouă cunoştință, începând câte un flirt care continua cu statornicirea unei relații de prietenie finalizate uneori prin căsătorie. Sigmund şi prietenii săi erau prea săraci şi mai aveau încă mult de luptat în profesiunile lor ca să se lase prinşi în plasa căsătoriilor, dar existau o sumedenie de tineri veniți la Viena din toate colțurile imperiului ca să contracteze o căsătorie avantajoasă. Uneori spectacolul acesta era şi el la fel de interesant ca jocul de pe scenă.

Orchestra filarmonică cânta la Musikvereinsgebäude, clădirea societății de

muzică, iar duminica, la ora unu, toată lumea bună din Viena era prezentă. Sigmund nu reuşise să ajungă acolo decât o dată sau de două ori, pentru că un abonament la concerte era adesea bunul cel mai de preț al unei familii, transmis din tată în fiu. Aşa-numiții *Abonnenten,* abonații, cei care aveau în toate stagiunile aceleaşi locuri, şi-ar fi atras asupra lor oprobriul public dacă şi-ar fi vândut abonamentele. Adevărații iubitori de muzică ce nu reuşeau să obțină locuri se plângeau că jumătate din fotoliile de orchestră erau ocupate de „Frauen" Xanthipe care – după cum afirma toată lumea – ațipeau de câte nouă ori în timpul Simfoniei a IX-a de Beethoven.

Dar, ca o compensație pentru capacitatea redusă a sălii Filarmonicii, muzica răsuna pretutindeni în Viena. Orchestre militare cântau peste tot, iar dinspre Teatrul Ronacher se auzeau marşurile populare ale vestitei Deutschmeister regimental Band; în Stadtpark, o orchestră cânta melodii romantice; la Volksgarten se putea asculta Mozart şi Beethoven, iar la restaurantul Gartenbau, încântătoarele valsuri vieneze. Seara, cântăreți populari îşi prezentau programul în grădinile-restaurant, sub copacii umbroşi.

— De ce n-am iubi muzica? întrebau vienezii. Nu noi am inventat-o? Cea mai mare parte din muzica valoroasă a lumii a fost scrisă chiar aici sau în satele din împrejurimi, de Mozart, Beethoven, Schubert, Haydn. Ce alt oraş se poate mândri cu o asemenea colecție?

Viena iubea muzica.

— Şi de ce nu? spuneau detractorii. Vă puteți imagina o altă metodă mai bună de a frâna gândirea?"

Sigmund ajunse în situația să nu mai aibă nici bănuții necesari spre a cumpăra timbrele pentru scrisorile adresate Marthei. Se ducea numai rareori pe acasă, pentru că nu voia ca părinții lui să vadă în ce stare jalnică se află. Şi situația familiei era la fel şi Amalie se ruga în fiecare dimineață la Dumnezeu să coboare mana cerească peste bucătăria lor. Sentimentul vinovăției era foarte apăsător – avea douăzeci şi opt de ani, o înaltă pregătire profesională, dar nu putea contribui cu nimic la întreținerea familiei, care trăia numai din salariul lui Alexander de şase guldeni pe săptămână. Lui Mitzi i se promisese un post de bonă la Paris, dar abia la vară. Dolfi şi Pauli îşi căutau şi ele de lucru. Jakob se lăsase convins de un văr din România să facă un drum până la Odesa, unde aveau ocazia să se lanseze în afaceri. Se întorsese aşa cum plecase.

Sigmund îl întâlni întâmplător pe tatăl său într-o după-amiază rece de aprilie pe Franzenring, între Rathaus Park şi clădirea albă, strălucitoare a Burgtheater-ului, care fusese începută cu zece ani în urmă şi avea să mai dureze încă vreo câțiva ani buni până să fie încheiată. Jakob mergea alături de el, cu bărbia îngustă îngropată în gulerul paltonului greu, şi târa puțin picioarele. Sigmund îl iubea profund pe tatăl său. Nu primise din partea lui nimic altceva decât afecțiune şi sprijin de când se născuse. Zâmbi larg, se opri pe trotuar şi aşteptă ca Jakob să nimerească în brațele lui larg deschise. Îşi sărută tatăl pe amândoi obrajii, apoi debită cea mai mare minciună care îi trecu prin minte.

— Papa, ce bine îmi pare că te întâlnesc. Tocmai voiam să vin de *Jause* ca să vă dau veşti. Urmează să primesc nişte bani, o sumă considerabilă.

În ochii lui Jakob licări un zâmbet jucăuş.

— Sigmund, degetul tău mic de la picior este mai deştept decât capul meu. Dar ar trebui să te ţii de medicină. Nu ai talent la teatru.

— Se întrevede ceva la orizont pentru tine, Papa?

— Bineînţeles. Am proiecte bune şi speranţe mari.

Sigmund alergă prin parc, trecu de universitate şi urcă în goană pe Währinger Strasse până la spital. Ajuns în biroul său, le scrise fraţilor vitregi de la Manchester, rugându-i să-i trimită în fiecare lună lui Jakob o sumă suficientă ca să-i cruţe sănătatea şi demnitatea. De îndată ce îşi va termina pregătirea îl va întreţine el, dar până atunci au ei această datorie faţă de tatăl lor... Philipp şi Emanuel trimiseră o sumă generoasă.

Câteva seri mai târziu, răspunzând unei invitaţii, se duse în vizită la vechiul său prieten, profesorul Hammerscblag, care locuia cu soţia şi copiii la Brandstätte. Hammerschlag fusese profesorul lui Sigmund la Sperlgymnasium. Acum se retrăsese, după cincizeci de ani de muncă, şi primea o pensie modestă, dar suficientă. Hammerschlag manifesta o atitudine paternă faţă de Sigmund. Îi împrumutase sume mici de bani cât fusese student. La început Sigmund se simţise jenat să primească bani de la un om care trăia în condiţii atât de modeste. Hammerschlag îi spuse:

— Şi eu am suferit mult de sărăcie în tinereţe. Nu văd nimic rău în faptul că primeşti bani de la cei care îşi pot permite să te ajute.

Josef Breuer, care îl ajuta şi el pe Sigmund, fu de acord.

— Foarte bine, spuse Sigmund, presupun că pot să mă îndatorez la oamenii buni şi de aceeaşi credinţă cu noi fără să mă simt vinovat.

Fleischl, când auzi acest raţionament, se luă cu mâinile de cap, căci şi el dorea să-l ajute pe Sigmund cu câţiva guldeni.

— Ce-i cu parohialismul ăsta? Acum eşti dispus să te împrumuţi de la „oamenii buni de aceeaşi religie cu noi". Dar ce, banii au religie? Este vreo deosebire între datoriile evreieşti şi cele catolice? Când vei fi un medic prosper, vei refuza să împrumuţi bani unui student creştin sărac? Sigur că nu! Sig, tu eşti mai puţin marcat de condiţiile de ghetou decât mulţi alţi evrei şi eu am lucrat cu cei mai buni dintre ei. Prejudecăţile sunt nişte lanţuri. Refuzi să te conformezi ritualului impus de religia ta, însă undeva, în străfundul fiinţei tale, nu te poţi dezbăra de aceste idei preconcepute. Trebuie pur şi simplu să dărâmi resturile acestor ziduri.

— Ai dreptate, Ernst, am să încerc, răspunse Sigmund gânditor. Şi îţi mulţumesc pentru împrumut.

Hammerschlag îşi pieptăna părul alb şi rar peste cap, lăsând să se vadă între mustaţa şi barba albe numai ochii lui binevoitori şi nasul scurt.

— Sigmund, fiul meu Albert are nevoie de ajutor la Şcoala de Medicină. Poţi să faci ceva pentru el?

— Bineînţeles. Spuneţi-i să vină în camera mea între cinci şi şase. Am să-l ajut cu plăcere.

— Ştiam că ai să spui asta, dar altul e motivul pentru care te-am rugat să treci pe la noi. O cunoştinţă bogată mi-a dat cincizeci de guldeni pentru un tânăr valoros aflat la ananghie. Am pomenit numele dumitale şi s-a declarat de acord.

Sigmund se duse la celălalt capăt al camerei şi se uită la mobila uzată a lui Hammerschlag. Cum de ajunsese până la profesorul Hammerschlag vestea despre situaţia lui precară? Şi cum putea omul acesta să se lipsească de cincizeci de guldeni când avea o pensie atât de mică? Era un act de o generozitate incredibilă.

— Domnule profesor Hammerschlag, nu vă voi ascunde faptul că am nevoie de bani. Dar pur şi simplu nu pot să-i iau.

Hammerschalg îi vârî banii în mână.

— Foloseşte-i. Rezolvă-ţi problemele.

Sigmund înghiţi în sec.

— Ştiţi, domnule profesor, trebuie să-i dau familiei.

— Nu! Sunt împotriva unei asemenea idei! Dumneata lucrezi din greu acum şi nu-ţi poţi permite să întreţii pe nimeni.

Apoi Hammerschlag se linişti:

— Foarte bine, dă jumătate familiei.

În momentele de singurătate, Sigmund se gândea că s-ar putea ca astrologii să aibă dreptate când afirmau că, în anumite perioade, planetele sunt obstrucţionate şi atunci totul merge rău. Apoi, dintr-un motiv pe care nu ni-l putem explica, lucrurile iau o turnură favorabilă. Un student la medicină fu trimis la el pentru un curs complet de anatomie a creierului, pentru care era dispus să plătească o sumă frumuşică dacă dr. Freud reuşea să-l înghesuie în numai patru săptămâni. Un prieten îi trimise o pacientă, vânzătoarea de fructe de la Trei Corbi, care se plângea de un vâjâit permanent în urechi. Sigmund îl rugă pe dr. Pollak să-i examineze urechile, ca să fie sigur că nu are nici o anomalie organică, apoi o trată cu şocuri electrice. Probabil că zgomotul aparaturii acoperise vâjâitul, căci se duse acasă vindecată. În dimineaţa următoare se întoarse cu un coş de fructe pentru *Herr Doktor*. Josef Paneth îi trimise vorbă de la Institutul de Fiziologie că ar vrea să-i facă o vizită împreună cu Sophie, fata cu care se căsătorise în urmă cu şase luni. Voiau să treacă pe la el în după-amiaza următoare, de *Jause*. Vor aduce sandvişuri şi prăjituri. Ar putea Sigmund să pregătească cafeaua? Nunta lui Paneth fusese foarte frumoasă. După serviciul religios se oferise o masă pentru aproximativ o sută de persoane la restaurantul Riedhof. O orchestră cântase valsuri, iar după-amiaza avusese loc un spectacol susţinut de cei mai buni cântăreţi, dansatori şi acrobaţi pe care îi putuse găsi Josef. Nu mai era nevoie să facă pe săracul. Avea o soţie *gemütlich,* încântătoare, care ţinea casă deschisă, astfel încât şi prietenii lui să se poată bucura de o mâncare bună, de băuturi şi de trabucuri cel puţin o dată pe săptămână. *Frau* Paneth îl îmbrăca pe Josef cu cele mai bune stofe, cămăşi şi ghete. Zilele vieţii lui de anahoret luaseră sfârşit. Sigmund îi spuse că arată foarte bine.

— Spre marea mea încântare, am descoperit că soţia mea are mai multă

minte decât mine, exclamă Josef. Sophie, arată-i, te rog, nota de la bancă. *Fundația Sigmund Freud.* Am depus o mie cinci sute de guldeni într-un cont pe numele tău. Dobânda atinge în fiecare an optzeci şi patru de guldeni, cu care vei putea să te duci s-o vizitezi pe Martha.

Sigmund privea cu gura căscată la prietenul său, fără să înțeleagă.

— Josef, Sophie, ce tot spuneți voi acolo?... O mie cinci sute de guldeni la bancă pentru mine? Ca să pot folosi dobânda şi să mă duc la Wandsbek?

— O, nu există nici o restricție, chicoti Josef. Cei o mie cinci sute de guldeni sunt ai tăi şi poți să-i foloseşti pentru orice scop. Dacă vrei să te însori chiar acum, n-ai decât. Dacă vrei să practici medicina aici, la Viena, sau să zbori în America, ai banii la dispoziție.

— Josef, asta e o poveste ca în Hans Christian Andersen. Mâinile îi tremurau atât de tare, încât vărsă puțină cafea pe fața de masă. Sophie îi luă ceaşca din mână.

— Am primit numeroase dovezi de prietenie, murmură el. Poate că am reuşit să fac şi câte un gest prietenesc în schimb. Dar asta este nemaipomenit. Copiii mei au să vă binecuvânteze până la a şaptea generație.

După ce plecară soții Paneth, Sigmund luă carnetul de conturi, primul pe care îl avusese vreodată, şi îl aşeză pe birou, alături de fotografia Marthei. Hotărî că banii nu trebuiau irosiți pe nevoi de moment, oricât ar fi fost de presante. Va scoate dobânda la termenele fixate de bancă şi o va da părinților săi. Oricum, capitalul trebuia păstrat pentru un scop foarte important, fie căsătoria, aşa cum spusese Sophie, fie deschiderea unui cabinet particular, aşa cum sugerase Josef.

Se pare că acum planetele se mişcau pe orbită aşa cum se cuvine. Şi Ignaz Schönberg primi veşti bune. Profesorul Monier Williams îl invitase la Universitatea Oxford ca să lucreze cu el la elaborarea unui nou dicționar de sanscrită. Îi oferea o sută cincizeci de lire sterline şi dreptul de a-şi tipări numele pe pagina de titlu, în calitate de colaborator. Era un lucru deosebit de important pentru dobândirea unui post la universitate. Surorile Bernays aveau să primească veşti bune.

Bolnavii continuau să sosească în număr mare la Departamentul de boli nervoase al lui Scholz, la fel ca şi la Departamentul de chirurgie al lui Billroth, la medicină internă la Nothnagel, la psihiatrie, la Meynert sau la dermatologie, la Von Zeissl. O femeie de treizeci de ani căzuse de pe scară şi se lovise cu ceafa de un bolovan. Fusese adusă la spital în stare de inconştiență. Sigmund o văzu două ore mai târziu. Îi curgea sânge din urechea stângă. Recunoscu o contuzie cerebrală cu fractură la baza creierului, care sfâşiase timpanul. Pe moment nu era nimic de făcut. Probabil că avea să se trezească spre seară. Trebuiau să aibă grijă să nu facă vreo meningită infecțioasă. Va putea s-o trimită acasă peste patru zile. Zis şi făcut, deşi pacienta se plângea de dureri de cap şi nu auzea cu urechea stângă.

Pentru următorul pacient avu nevoie de dr. Karl Koller de la oftalmologie. Era un contabil care se plângea de dureri de cap şi nu vedea numerele din

partea dreaptă a registrelor sale. Avea vederea încețoşată pe partea stângă când se uita drept înainte. Koller îşi puse mâinile pe părțile laterale ale capului şi la ceafa omului. Le trase apoi uşor înainte. În câmpul vizual al pacientului intră întâi mâna dreaptă apoi stânga, când mâna dreaptă ajunsese deja aproape de Koller. Sigmund ştia de la disecțiile pe creier unde poate fi tumoarea: în regiunea hipofizei, unde apăsa pe nervul optic. Omul avea să orbească în doi până la cinci ani. Nu i se putea întinde nici o mână de ajutor. N-avea rost să-l rețină în spital doar ca să-i completeze fişa. Fu sfătuit să-şi găsească un loc de muncă în care ochii să-i fie mai puțin solicitați.

Şi pacienții veneau zilnic. Sute de bolnavi, de toate felurile, de toate vârstele, cu diverse tipuri de afecțiuni. Erau pacienți cu scleroză laterală amiotrofică, care sufereau de locomoataxie, alții cu tromboze cerebrale soldate cu paralizia unei jumătăți a corpului, ataxie locomotorie, atrofii musculare progresive, scleroză multiplă însoțită de convulsii; intoxicații cu plumb, tumori cerebrale, meningite; în sfârşit, pacienți care se smuceau, tremurau şi cădeau, cazuri de sciatică, hernie, dereglări ale simțurilor.

Sarcina cea mai dificilă a medicului de la Departamentul de boli nervoase o constituia calmarea durerii. Foloseau soluții de bromuri în apă, cloroform, opiu. Urmă un curs de *Materia Medica,* unde îşi însuşi noțiuni despre proprietățile naturale ale drogurilor, dozaje şi domeniile de utilizare.

Printre maladiile foarte răspândite se numărau şi isteriile, toate întâlnite doar la femei, căci şi cuvântul „isterie" îşi are etimologia în grecescul *hysteras,* care înseamnă „uter". Bărbații nu aveau uter şi, prin urmare, nu puteau să sufere de isterie. Potrivit cărților mai vechi de medicină, dacă uterul se mişca în femeie, provoca tot soiul de crize. Tratamentul avea ca scop reaşezarea acestuia în aceeaşi poziție. Sigmund îşi aminti de cazul femeii căreia dr. Pollak îi făcuse o injecție cu apă. Însă îşi spuse că era uşor să te laşi păcălit. La un moment dat suspectase un caz de isterie, însă pacienta murise câteva zile mai târziu, iar autopsia arătase că avusese cancer. Isteria coexistase alături de maladia fatală.

„Asta să-mi fie învățătură de minte ca să nu mai simplific niciodată lucrurile, îşi zise el. În spatele unor boli se ascund altele şi n-ar fi exclus să mai existe şi un al treilea rând de afecțiuni."

Se prefigura un domeniu de cercetare la fel de important şi de incitant ca şi cercetările din laboratorul lui Meynert.

6

În timp ce citea numărul pe decembrie al revistei *Deutsche Medizinische Wochenschrift,* descoperi, cu totul întâmplător, un articol al dr. Theodor Aschenbrandt referitor la experiențele efectuate pe soldații bavarezi în timpul manevrelor de toamnă. Articolul se intitula *Efectul fiziologic şi importanța cocainei.* Câteva frânturi de frază îi săriră imediat în ochi: „... suprimarea

senzației de foame... creşterea capacității de rezistență la efort... revigorarea facultăților mintale". Dr. Aschenbrandt prezenta şase cazuri. Sigmund se trezi citind cu interes:

„În a doua zi de mers era foarte cald şi soldatul T. a leşinat de oboseală. I-am dat o lingură de apă cu douăzeci de picături de cocaină *muriaticum* (0,5:10). Cinci minute mai târziu, T. s-a ridicat singur în picioare, a continuat marşul încă vreo câțiva kilometri şi, deşi ducea o raniță grea şi soarele era foarte fierbinte, a ajuns fără probleme la destinație."

Citi cu atenție relatările următoarelor cinci cazuri, punându-şi întrebări-cheie şi căutând răspunsurile. Această energie reînnoită a soldaților provenea din rezervele interne ale organismului? Sau cele douăzeci de picături de cocaină creaseră o energie nouă? Ce proprietăți ale cocainei stimulau rezistența?

Brusc, îşi aminti de un articol pe aceeaşi temă pe care îl citise în *Detroit Therapeutic Gazette* cu o lună sau două în urmă. Se duse jos, la sala de lectură, găsi revista şi o luă la el în cameră ca s-o studieze. Aruncă o privire la ceasul de pe birou şi constată că mai avea timp să ajungă şi la biblioteca de la Oficiul general de chirurgie. La indexul catalogului găsi un articol, *Erythroxylum coca,* ce cuprindea bibliografia de specialitate cu privire la acest drog. Se întoarse la laboratorul de fiziologie. Ernst Fleischl îi dădu o scrisoare de recomandare pentru Societatea Medicilor, care avea o bibliotecă foarte bună şi scrise şi o notă prin care îşi asuma întreaga răspundere pentru orice volum ar dori să împrumute dr. Freud.

Dovezile alăturate din mai multe surse erau izbitoare. „De fapt, îşi spunea Sigmund, aproape că nu-ți vine să crezi." într-o serie de publicații din Lima – Peru, se povestea despre faptul că indienii foloseau coca drept stimulent încă din tinerețe şi continuau s-o utilizeze toată viața fără efecte nedorite. Recurgeau la coca ori de câte ori urmau să facă un drum lung sau se culcau cu o femeie. Atunci când erau solicitați mai mult, o vreme mai îndelungată, măreau doza obişnuită. Valdez y Palacios susținea că „folosind coca, indienii pot să meargă pe jos sute de ore şi să alerge mai repede decât caii, fără să dea semne de oboseală". Articolele lui Tschudi citau un caz în care un metis prestase o muncă fizică grea la excavații timp de cinci zile şi cinci nopți, dormind doar două ore pe noapte, fără să consume nimic altceva decât coca. Humboldt scria că, atunci când fusese în țările ecuatoriale, descoperise că acesta era un efect general cunoscut. Existau rapoarte care atrăgeau atenția asupra faptului că, în cantități prea mari, cocaina poate produce deranjamente stomacale, stări depresive şi apatie. De fapt, toate simptomele semănau cu alcoolismul şi dependența de morfină. Însă nu se prezenta nici un caz de administrare a cocainei ca medicament.

Ceea ce îl fascina însă pe Sigmund erau rapoartele care susțineau că încă din 1787 se cunoştea efectul benefic al cocainei asupra pacienților cu afecțiuni psihice: Iezuitul Antonio Julian vorbea despre un misionar care fusese vindecat de o formă severă de ipohondrie. Mantegazza susținea că frunzele de coca aveau un efect universal în combaterea tulburărilor funcționale ale

neurasteniei. Fliessburg vorbea despre cazuri de prostrație nervoasă care pot fi ameliorate considerabil cu coca. Caldwell, în *Detroit Therapeutic Gazette,* confirma eficiența ei ca tonic împotriva isteriei. Italienii Morselli şi Buccola testaseră drogul pe un grup de melancolici cărora le făcuseră injecții subcutanate şi constataseră o „ameliorare la pacienți, care erau mai fericiți, acceptau hrana..."

Începu să se întrebe dacă această substanță n-ar putea umple şi golul din dulapul cu medicamente pentru psihiatrie de la Allgemeine Krankenhaus. Cât timp lucrase cu Meynert, avusese o rezervă apreciabilă de medicamente pentru reducerea excitației centrilor nervoşi, dar nici el, nici altcineva nu dispunea de vreun medicament care să compenseze slaba funcționare a centrilor nervoşi. În timp ce stătea şi medita în biblioteca Asociației Medicilor, căpătă dovezi că substanța în cauză, cocaina, era eficientă nu numai în isterie şi melancolie, ci şi în ipohondrie, inhibiție, anxietate.

Şi dacă toate acestea sunt adevărate, cu siguranță că trebuie să mai existe şi alte aplicații ale drogului pe care încă nu le-a descoperit nimeni. Dar cum să verifice această substanță? Oare profesorul Meynert o să-i dea voie s-o testeze pe pacienții din saloanele de psihiatrie, iar dr. Scholz să-l administreze pacienților suferinzi de boli nervoase? După cum i se spusese la farmacia Haubner's Apotheke am Hof, medicamentul era foarte scump.

Profesorul Meynert n-o să-i dea voie să-l testeze pe pacienții lui, iar profesorul Scholz n-o să accepte să dea vreun creițar pe el. Era clar că, dacă dorea să-l testeze, el trebuia să fie şi pacientul, şi eprubeta, şi persoana care să finanțeze experimentul. Scrise la firma Merck din Darmstadt, care îi furnizase lui Aschnebrandt cocaina pentru experimente, şi comandă mostre. Banii primiți pentru meditarea a doi studenți abia îi ajungeau să acopere costurile. Când sosi medicamentul, Sigmund îl lăsă să stea pe masă până într-o zi când simți o uşoară deprimare, cauzată de oboseală.

Amestecă 0,05 grame de *cocainum muriaticum* într-o soluție de apă unu la sută şi o bău. Se întinse apoi pe pat şi aşteptă să vadă ce se întâmplă. Peste câteva momente avu o senzație de exaltare, de bucurie, de uşurare. Se ridică în picioare şi se duse la birou. Simțea o uşoară mâncărime pe buze şi în cerul gurii, urmată de o senzație de căldură. Bău un pahar de apă rece, care era caldă pe buze, dar rece pe gât. Consemnă următoarele:

„Starea sufletească produsă de coca în asemenea doze se datorează nu atât stimulării directe, cât dispariției acelor elemente din starea generală care provoacă depresia".

În orele următoare se simți atât de surescitat, încât nici vorbă să poată dormi. Nu simțea nici foame, nici oboseală, ci numai dorința de efort intelectual intens. Luă câteva din cărțile cele mai tehnice şi începu să analizeze materialul greoi. Lucră câteva ore cu spor, apoi efectul drogului începu să dispară. Se uită la ceas, era ora două noaptea. Se dezbrăcă, se spălă pe mâini şi pe față, se culcă şi adormi. Se trezi prompt la ora şapte fără nici o senzație de oboseală, se sculă şi se duse la birou ca să vadă câte pagini scrisese şi câte citise.

„Acesta să fie efectul cocainei?" se întrebă el. „Sau aş fi putut face tot atât de mult şi fără ea?" Dar, în starea aceea de deprimare, ar fi reuşit oare să-şi impună să se aşeze la masă şi să lucreze?

În săptămânile următoare mai luă de câteva ori aceeaşi doză de cocaină. De fiecare dată, efectul fu acelaşi. Notă că dobândea, datorită cocainei, o stare de exaltare şi euforie de durată, care nu se deosebea cu nimic de euforia unei persoane normale. Sesiza un autocontrol crescut, mai multă vitalitate şi capacitate de muncă. Îi era greu să creadă că se afla sub influența unui drog. Presta o muncă intelectuală intensă fără să obosească. Mânca bine, deşi organismul n-avea nevoie de mâncare. Nu sesizase dependență de coca. Mai degrabă resimțea un fel de aversiune nemotivată față de coca.

După douăsprezece experiențe, se decise să-i prezinte rezultatele lui Breuer. Acesta lucra în laboratorul lui de sus. Aflând ce făcuse Sigmund, rămase cu ochii pironiți asupra lui. Când termină de povestit, Sigmund îl întrebă calm:

— Josef, crezi că am putea să încercăm cu Fleischl? Am adus relatări de cazuri în care oamenii s-au dezobişnuit de morfină cu ajutorul cocainei.

— I-ai spus ceva lui Fleischl?

— Nu. Ştie de lecturile mele, pentru că mi-a dat o scrisoare de recomandare pentru Gesellschaft der Ärzte, Asociația Medicilor, însă nu i-am vorbit despre experiențele pe care le-am făcut.

Josef miji din ochi ca şi când ar fi vrut să vadă mai bine adevărul, apoi dădu din cap nemulțumit.

— Şi ce facem cu dependența de cocaină?

— Indienii din Peru o folosesc toată viața. Este o dependență, dar se pare că nu le face nici un rău. Ernst îşi măreşte mereu doza de morfină. N-ar merita să încercăm?

Îl găsiră pe Fleischl chircit de durere, cu ochii injectați şi brațul tremurând. Sigmund îi relată şi lui despre experiențele cu coca. Fleischl era entuziasmat. Sigmund îi puse 0,05 grame într-un pahar cu apă. Fleischl bău. Şezură tăcuți în liniştea biroului. Peste câteva momente, Fleischl simți că durerea cedează. Ochii i se limpeziră, înălță capul, începu să se plimbe prin cameră.

— Sig, Sig, cred că ai găsit ce trebuia. Îmi dau seama că exagerez cu morfina, dar nu pot să mă mai controlez când încep durerile astea.

— Ştim cât suferi, spuse Josef Breuer. Dar coca a fost testată numai parțial. Trebuie să fim foarte discreți.

— Fac tot ce-mi spuneți, Josef. Sig, poți să mi-o procuri tu?

— Da, am şi vorbit cu directorul de la Haubner's. Numai că o să coste ceva mai scump decât la Merck.

O dată pe zi, Sigmund, Beuer sau alt prieten al lui Fleischl, dr. Heinrich Obersteiner, director al sanatoriului de boli mintale din Oberdöbling, îi administrau lui Ernst porția de coca, menținând mereu acelaşi nivel de 0,05. Când îi spuseră că nu voiau să-i dea coca seara, pentru că nu va mai putea dormi, Ernst strigă:

— Şi ce contează? În felul acesta mă simt bine, pot să citesc, să lucrez la

experiențele mele şi să scriu câte ceva. Altfel mă zvârcolesc de durere şi tot nu dorm.

Bucuria nu a durat decât o săptămână. Sigmund urcă scările şi bătu la uşa apartamentului lui Fleischl într-o după-amiază târziu, dar nu primi nici un răspuns. Mai ciocăni o dată. În interiorul apartamentului se auzea un zgomot pe care nu-l putea identifica. Alergă după ajutoare la laboratorul de fiziologie. Exner veni cu el. Îi chemară şi pe Josef Breuer, şi pe Obersteiner. Când reuşiră să pătrundă în cameră, îl găsiră pe Fleisch zăcând pe podea semiconştient. Îl dezbrăcară şi îi făcură o baie fierbinte. Îşi reveni încet. Şi el, şi prietenii lui erau zguduiți de această experiență. Sigmund nu plecă până nu făcu rost de o cheie de la apartament. I-o dădu lui Obersteiner, care fu de acord să treacă în fiecare după-amiază la aceeaşi oră după ce termina lucrul la Krankenhaus.

Sigmund şi Breuer plecară spre casă în revărsatul zorilor. Cumpărară crenvurşti de la un *Wurstelmann* şi mâncară lacomi, amintindu-şi brusc că nu luaseră masa de seară. În fața lor, omul care aprindea lămpile trecea de la un stâlp la altul cu bățul lui lung, deschidea uşița de sticlă şi stingea gazul. La Am Hof, piața viermuia de lume, cumpărătorii matinali rechiziționau tot ce era mai bun, în timp ce femeile de la țară beau ceai fierbinte ca să se încălzească. Un bărbat cu un cărucior, o scară şi o găleată cu clei trecu pe lângă ei, pregătindu-se să lipească afişe pe un perete. Măturătorii, cu rezervoarele lor de apă trase de cai, stropeau străzile cu furtunul. Grupuri de bărbați îmbrăcați elegant ieşeau din cafenelele feeric luminate, pregătindu-se să se ducă la culcare.

— Mă simt vinovat, spuse Breuer. N-ar fi ajuns în halul ăsta din cauza durerilor… A luat cumva o doză mai mare de cocaină? Vreau să spun, de la Haubner's?

— O să mă duc acolo dis-de-dimineață şi am să-i întreb.

Veştile erau proaste. Fleischl cumpărase cantități mari de cocaină şi o luase pe ascuns. Să fi fost cocaina aşa de inofensivă pe cât susținea literatura de specialitate? Care era doza limită? Evident că existau pericole.

Sigmund nu făcu nici o încercare să țină secrete experiențele. Le împărtăşi colegilor rezultatele, iar unii dintre ei testară şi ei medicamentul, coroborând observațiile lui cu propriile constatări. Îi spuseră că echivala cu o masă bogată, că înlătura oboseala şi dădea suficientă putere pentru o plimbare lungă. Josef Pollak îi mărturisi că folosise cu succes medicamentul pentru controlul membranei mucoase şi al musculaturii stomacului.

După spaima prin care trecuse, Fleischl reduse doza de coca. Sigmund mai continuă să ia doza prescrisă ori de câte ori simțea că are nevoie, îi dădu şi surorii sale Rosa şi-i trimise puțin şi Marthei, care îi mărturisi că îi făcea bine în perioadele de stres. Breuer redevenise precaut, însă Sigmund îşi reînnoise încrederea în cocaină. Experimentele au demonstrat că ajută la prevenirea vomei, a catarului gastric şi anihilează durerile ce însoțeau infecțiile cutanate. Le dădu puțină coca şi prietenilor săi, Karl Koller şi dr. Leopold Königstein, sugerându-le că ar putea folosi coca pentru diminuarea durerilor în cazul afecțiunilor inoperabile ale ochiului.

După ce adună toate aceste materiale, scrise un articol de douăzeci şi şase de pagini *Despre coca,* pe care îl publică în *Centralblatt für die gesamte Therapie,* coroborându-l cu materialele apărute anterior, pe care le găsise în cinci limbi. Cită toate autoritățile în materie şi prezentă cu entuziasm valoarea medicamentului în afecțiuni digestive, dispepsie, anemie, boli febrile, sifilis, controlul morfinei şi al dependenței de alcool, impotență... Dacă numai jumătate din acest potențial uluitor ar fi real, şi-ar cuceri o faimă incontestabilă. Îi scrise Marthei: „Nu ne mai trebuie decât o fărâmă de noroc de felul acesta ca să ne putem gândi la întemeierea unui cămin".

Mama lui Ignaz Schönberg contractă o boală de inimă complicată. Sigmund îşi dedică toate orele libere de la spital îngrijirii ei şi o puse pe picioare. Ignaz plecă în Anglia, dar nu-şi luă rămas-bun de la el, pentru că se simțea stânjenit din cauza fraților lui care nu-i plătiseră onorariul. Când, în cele din urmă, banii sosiră, şaizeci de guldeni, Sigmund achiziționă o maşină electrică de masaj pentru pacienții săi, apoi îi trimise Marthei zece guldeni ca să-şi cumpere jacheta de jerse pe care şi-o dorea.

7

Arşița verii lui 1884 pogorâse asupra Vienei şi străzile se pustiiseră, căci soarele nemilos îi alunga pe vienezi la țară. Sigmund se duse la frizer, îşi tăie părul foarte scurt, puse să i se ajusteze barba până când rămase doar o liniuță şi îşi comandă chiar şi un costum uşor la Tischer, croitorul care îi servea pe cei mai mulți dintre tinerii doctori de la Krankenhaus. Trecuse deja mai bine de un an de când doamna Bernays îşi luase fiicele înapoi, în Germania.

Breuer îi cedă lui Sigmund un pacient care suferea de o nevroză severă şi era dispus să-i plătească lui *Herr Doktor o* mie de guldeni dacă accepta să-şi petreacă vara călătorind cu el. Colegii îl îndemnară să accepte. Sigmund refuză. Nu voia să facă pe infirmierul pe lângă un nebun. Şi apoi, avea nevoie de aceste luni ca să-şi termine lucrul la laboratorul lui Meynert şi cercetările legate de coca.

În schimb, domnul *Primarius* Scholz plecă în vacanță. Îi lăsă în locul lui pe dr. Josef Pollak şi pe dr. Moriz Ullmann, care fuseseră numiți în Departamentul Patru la puțin timp după sosirea lui Sigmund. În Muntenegru izbucni o epidemie violentă de holeră şi în spital se răspândi ştirea că era mare nevoie de medici. Fără să stea mult pe gânduri, Pollak şi Ullmann se prezentară voluntari, apoi se repeziră în biroul lui Sigmund. Îl găsiră scriind cu frenezie despre experimentele lui şi măsurătorile reacțiilor musculare sub influența cocainei. Pollak, om sârguincios şi serios când lucra în saloane, era mare amator de glume şi farse de îndată ce închidea uşile acestora în urma sa. Se opri în fața lui Sigmund, pocni ceremonios din călcâie, făcu o plecăciune adâncă şi exclamă:

— *Derr Doktor Primarius Professor* Freud, am venit să te felicităm. Tocmai ai

fost avansat de Ministerul Educației în postul de Superintendent al Departamentului Medical Patru.

Sigmund privi în sus cu gura întredeschisă. Era obişnuit cu glumele lui Pollak, însă de astă dată nu înțelegea ce vrea să spună.

— Şi când mi s-a făcut această mare onoare, domnilor?

— Acum zece minute, spuse Ullmann cu un zâmbet larg. Şi noi suntem cei care am venit să-ți aducem vestea cea mare.

— Haideți, caraghioşilor, nu mai bateți câmpii!

— Nu e nici o glumă, Sig, spuse Pollak. Ullmann şi cu mine ne-am oferit să mergem voluntari în Muntenegru. A izbucnit o epidemie de holeră. Au nevoie de orice medic de care se poate dispensa Viena.

— Foarte bine, merg şi eu.

— Nu poți, *Herr Hofrat,* cineva trebuie să păzească hardughia! strigă Pollak. N-a mai rămas absolut nimeni care să-ți țină locul. O să-ți aducem nişte suveniruri.

În calitate de şef al Departamentului Medical Patru, Sigmund progresă rapid. Avusese şi mai înainte pacienți în grijă, însă responsabilitatea pentru soarta lor îi revenea fie lui Scholz, fie lui Pollak. Acum, răspunderea era în întregime a sa, atât în privința internării pacienților, a diagnosticului şi a tratamentului acestora, cât şi a utilizării fondurilor disponibile pentru materiale, medicamente şi echipament. Străbătând emoționat coridoarele în calitate de *Primarius,* murmură:

— Pentru prima oară îmi dau seama ce înseamnă să fii doctor de spital.

La fiecare câteva minute trebuiau luate alte decizii de viață şi de moarte. Să admită anumiți pacienți şi să-i respingă pe alții. Să trimită un pacient acasă pentru că erau alții care aveau mai multă nevoie de spitalizare. Dispunea de o sută treisprezece paturi, dar erau momente când cinci sute de pacienți ar fi vrut să intre în ele... cu diferite tipuri de traume, leziuni, tumori, precum şi paralizii motorii şi spinale. Distanța dintre paturi nu mai era cea regulamentară, aşa cum pretindea dr. Scholz.

Uneori nu ajungea să se culce înainte de ora trei dimineața. În calitate de *Sekimdararzt* junior, avea voie să doarmă până la ora şapte. Ca *Primarius,* era în picioare la şase. Dar chiar şi prin perdeaua de epuizare care îi apăsa creierul, un gând îi străfulgera adesea prin minte: „Josef Breuer şi Nathan Weiss au avut dreptate. *Herr* Dr. Freud, în sfârşit devii neurolog."

Domnul *Primarius* Scholz reveni la sfârşitul lui august şi-i acordă lui Sigmund o scurtă vacanță pentru îndelung aşteptata vizită la Martha. Fata îl întâmpină la gara din Hamburg, făcându-i semne cu mâna şi alergând pe peron împotriva fluxului de pasageri care coborau din vagoane. Sigmund îşi puse valiza jos, aşteptă până când Martha ajunse în brațele lui, apoi îi şopti la ureche:

— Ți-am scris să nu mă aştepți la gară dacă nu vrei să fii sărutată în public.

— Nu puteam să nu-ți urez bun venit la Hamburg.

— Martha, Martha, ce bine îmi pare că te văd iarăşi!

Martha închinase o trăsură ca să-i ducă la Wandsbek, o localitate aflată la câțiva kilometri de Hamburg. Vizitiul îi aştepta să iasă din clădirea gării. Se aşezară strâns îmbrățişați lăsându-se pe spătarul trăsurii capitonat cu piele şi împodobit cu nasturi. Paisprezece luni însemnau foarte mult în viața unui tânăr, bărbat sau femeie. Sigmund o ținu mai departe de el ca s-o poată privi. Era ceva mai slabă decât îşi amintea el, dar ochii îi străluceau de bucurie că este din nou împreună cu el. Îşi pieptăna părul tot cu cărare la mijloc şi îi respectase recomandarea de a face în fiecare zi o plimbare lungă. Purta o rochie subțire de mătase. Costumul lui gri vechi era şifonat, iar cămaşa albă se murdărise de funingine de la locomotivă.

— Ai călătorit bine? Am numărat fiecare oră de când ai plecat din Viena.

— Ştii ce mult îmi plac trenurile, la fel ca şi lui Alexander. Mi-ai găsit cameră?

— Da, dar nu la mansardă, aşa cum ai cerut tu. Nişte prieteni din Kedenburgstrasse aveau o cameră liberă. Trebuie s-o iei, dă spre Eichtalpark. Chiria nu e mare.

— Eşti o fată foarte isteață.

Wandsbek părea încântător. Camera pe care o închiriase avea tapet crem imprimat cu margarete galbene. Martha îl aşteptă în salon până se spălă, îşi schimbă cămaşa şi îşi puse costumul cel nou, apoi merseră pe jos până la casa pe care o închiriase doamna Bernays pe Steinpilzweg, în imediată apropiere. Era o vilă modestă cu grădină, situată pe o stradă liniştită şi mobilată cu obiectele pe care Sigmund şi le amintea din apartamentul din Viena, inclusiv fotoliul mare, confortabil, cafeniu şi pernița pentru picioare, apartament în care petrecuse împreună cu Martha clipe atât de fericite.

Sigmund nu se gândea cu plăcere la momentul revederii cu doamna Bernays. Dar când intră în casă şi o văzu împuținată la trup şi cu o expresie de suferință întipărită pe figură, toată antipatia îi dispăru pe loc. În schimb, se simți cuprins de remuşcări şi de un val de compasiune. Făcu un pas înainte şi spuse:

— *Grüss Gott.* Mă bucură să te revăd, mamă. Se aplecă apoi şi îi sărută mâna. O întrebă cum se simte şi spuse plin de solicitudine: Trebuie să mă laşi să-ți prescriu un tonic special şi să te supraveghez cât timp sunt aici. Cred că sunt pe cale să devin un doctor destul de bun.

Şi doamna Bernays se aşteptase încordată la o întâlnire rece, poate chiar la o confruntare. Dar interesul manifestat de Sigmund pentru persoana ei îi învinse reticențele.

— De asta nu m-am îndoit nici o clipă, răspunse ea cu mai multă tandrețe în voce decât o auzise vreodată Sigmund. Mă nelinişte a doar gândul că nu ştiam cât timp va dura. Am aflat că prietenul tău, dr. Ernst Fleischl, a fost logodit cu aceeaşi fată săracă timp de zece ani, sau sunt deja doisprezece? Dar mi-am dat seama şi de profunzimea sentimentelor Marthei față de tine. Hai să fim aliați, Sigi!

Când mama ei părăsi camera, Martha se aplecă şi îl sărută pe frunte.

— Mulțumesc. Acum vezi câtă dreptate am avut să mențin pacea în familie?

O ceartă pe care o eviți este un război câştigat.

— De acord, *Fräulein* Aristotel. Logica dumneavoastră este impecabilă.

Veni şi Minna, cu fața ei lată numai zâmbet, şi îl cuprinse pe Sigmund, care era mai scund decât ea, într-o îmbrățişare de urs.

— Sunt aşa de fericită să te văd! Arăți minunat. Acum spune-mi repede ce ştii despre Ignaz al meu. Ai primit vreo scrisoare de la Oxford? Nu-mi scrie niciodată despre starea sănătății lui. A mai avansat cu lucrul?

— Oho ho, surioară, nu trebuie să mă alergi ca pe un *Einspänner.* Ai să auzi imediat veştile despre Ignaz. Lucrează cu spor la dicționar. În curând va reuşi să câştige cei trei mii de guldeni pe an de care aveți nevoie ca să vă căsătoriți.

Minna porni să valseze prin salon, apoi îi cuprinse pe Martha şi pe Sigmund în brațele ei şi îi sărută cu dragoste pe obraji.

Dimineața, devreme, se plimbau prin pădurile care înconjurau Wandsbekul. Roua era încă proaspătă pe frunze şi pe iarbă, iar soarele de septembrie se filtra cald printre ramurile întrețesute ale copacilor. Martha purta o rochie largă, maro, de plimbare şi o pălărie mare. Sigmund declară:

— Verdele pădurii este atât de puternic, încât şi ochii tăi arată ca nişte smaralde. Praterul e un paradis, dar nu înseamnă niciodată mai puțin de o sută de oameni care păşesc pe alee în fața şi în spatele tău. Crângul acesta de la Wandsbek mi se pare mai frumos pentru că suntem singuri, ca Adam şi Eva...

Vorbeau liniştiți despre viitorul lor. La ora unsprezece se opreau să ia *Frühstück*-ul la câte un mic han, cu mesele aşezate afară, sub copaci. Nu era micul dejun vienez cu gulaş – aici chelnerița le aducea pâine proaspăt scoasă din cuptor, unt dulce, prăjituri şi lapte. Porneau apoi îndărăt, spre casă, oprindu-se să mai culeagă ultimele flori sălbatice din anul acela. Mâncau prânzul gătit de doamna Bernays şi de Minna, care decretaseră că „atâta timp cât Sigi este aici", Martha nu are voie să se ocupe de treburile casnice. După-amiaza mergeau cu tramvaiul tras de cai la Hamburg, să cumpere cămăşi pentru Jakob, care le prefera celor vieneze. Alteori stăteau şi priveau cu ochii larg deschişi vitrinele magazinelor de mobilă, care prezentau sufragerii din lemn de mahon, fotolii şi canapele pentru salon, mobilă de dormitor cu rezemătoare înalte la cap şi sculpturi la picioarele paturilor. Mobila din Hamburg era mai solidă decât cea de la Viena.

— Parcă ar fi construită ca să țină pentru mai multe generații, remarcă Sigmund.

— Aşa şi este. Familiile din Hamburg cumpără o casă şi după aceea o mobilează în aşa fel încât să dureze un secol întreg.

— Anul trecut, când am vizitat expoziția de obiecte electrice de la Viena, am văzut o serie de încăperi luminate electric, bineînțeles, însă mobilate încântător de magazinul Jaray. Mă gândeam că ți-ar fi plăcut să vezi acele lucruri frumoase. Apoi mi-am dat seama că am putea fi nefericiți pe o canapea frumoasă de la Jaray şi fericiți în orice fotoliu uzat. Soția trebuie să fie cel mai frumos ornament al căminului.

Martha se uită la imaginea reflectată în geamul vitrinei.

— Sigi, te-ai considerat întotdeauna un om de ştiinţă care pune pe primul plan precizia şi rigoarea. Nu-i adevărat, dragul meu. Eşti un poet.

Spre mijlocul lunii plouă neîntrerupt timp de două zile. Şedeau în salonaşul familiei Bernays şi îşi citeau unul altuia cu voce tare din Heine, din *Nathan Înţeleptul* sau din *Bâlciul Deşertăciunilor.* Sigmund se odihnea după anul de muncă grea din saloanele de la Krankenhaus. Se bucura de fiecare clipă petrecută cu Martha şi cu familia Bernays. Se plimbară o zi întreagă prin docurile în plină activitate şi pe lângă canalele Hamburgului. Îi vorbi despre oferta pe care i-o făcuse pacientul doctorului Breuer de a-l însoţi în străinătate.

— O mie de guldeni este o sumă importantă! exclamă ea. Ai fi putut folosi banii într-o mie de feluri.

— Da, dar m-aş fi oprit din lucru timp de trei luni, şi căsătoria noastră ar fi întârziat cu tot atâtea luni.

— Te stânjenesc în muncă, spuse ea.

El o luă de umeri şi o scutură.

— Fetiţa mea dragă, trebuie să-ţi alungi din minte asemenea gânduri triste. Ştii care este secretul vieţii mele: pot să muncesc numai dacă îmi pun speranţe mari în lucruri care îmi depăşesc puterile gândirii. Înainte de a te întâlni, n-am cunoscut bucuria de a trăi, iar acum, că eşti „în principiu" a mea, nu doresc altceva de la viaţă – pe care altminteri nu pun mare preţ – decât să fim împreună. Sunt foarte încăpăţînat şi am nevoie de provocări serioase. Am făcut o mulţime de lucruri despre care orice om cu mintea întreagă ar spune că sunt nebunii. De exemplu, m-am apucat de ştiinţă, deşi sunt un om sărac. Apoi, de parcă n-ar fi fost de ajuns, m-am legat de o fată tot săracă. Însă acesta este probabil felul meu de a fi: să risc foarte mult, să sper foarte mult, să muncesc foarte mult. Un burghez de rând înzestrat cu bun-simţ m-ar cataloga imediat drept un om pierdut.

Când îşi petrecu braţul pe după al lui, Martha avea ochii plini de lacrimi. Sigmund îi vorbi apoi despre bursa de studii oferită de Facultatea de Medicină. Fondul fusese înfiinţat de rectorul şi consistoriul universităţii în 1866.

— E o bursă de şase sute de guldeni, îi explică el, şi este destinată medicilor secundari de la Krankenhaus care, după părerea facultăţii, sunt îndreptăţiţi s-o primească. Înseamnă şansa de a călători în alte ţări, de a studia cu un mare maestru al domeniului tău. Câştigarea bursei este echivalentă cu un titlu onorific.

— Oh, Sigi, crezi că ai vreo şansă?

— Sunt numai nişte zvonuri. Dacă o câştig, aş vrea să mă duc la Paris şi să studiez la Salpêtrière cu profesorul Charcot. Practic, el a inventat de unul singur neurologia modernă. Se uită la ea cu teamă. Asta înseamnă că trebuie să mai lucrez un an la Krankenhaus, apoi aş mai putea veni o dată aici în vacanţă, să te văd, şi după aceea ar urma să mă duc la Paris.

Martha închise ochii, îşi rezemă bărbia de braţele încrucişate ca şi când s-ar fi rugat.

— Ce vis frumos! Să dea Domnul să se împlinească.

8

Prima persoană pe care o văzu Sigmund când străbătu curtea Departamentului Patru la întoarcerea de la Wandsbek fu dr. Karl Koller. În vârstă de douăzeci şi şapte de ani, Koller era, practic, singurul bărbat din spital care nu purta barbă. Părul lui era tuns scurt şi de fiecare parte a frunţii avea câte o mică buclă. Singura concesie pe care o făcea convenţiilor era o mustaţă lungă şi subţire cu vârfurile răsucite în sus. Avea un chip deschis, cu trăsături proporţionate, însă blândeţea exprimată contrasta puternic cu personalitatea sa: era iritabil, impulsiv, chiţibuşar.

— Karl, ce faci aici, pe teritoriul meu? Sau am preluat cumva pe neaşteptate şi oftalmologia?

— Nu, oftalmologia v-a preluat pe voi, strigă Koller.

Sigmund îşi scoase paltonul şi pantofii şi încălţă o pereche de papuci. Koller înconjură masa şi se apropie de el.

— Sig, ţie îţi datorez totul. Îţi aminteşti cum ai demonstrat efectele cocainei şi ne-ai dat fiecăruia câte puţin din ea? Ai vorbit despre amorţeala pe care o provoacă în gură. Ei bine, am fost la laboratorul profesorului Stricker şi, cum aveam o sticluţă cu puţină pudră albă în buzunar, i-am arătat-o profesorului şi asistentului acestuia, dr. Gärtner. „Sper, le-am spus eu, ca această pudră să anestezieze ochiul." Sticker a întrebat: „Când?" Iar eu am răspuns: „Oricând doriţi să încep experimentul". Şi atunci Gärtner a spus: „Ce-ar fi să începi chiar acum?" Mi-a adus o broască mare, vioaie şi a ţinut-o nemişcată cât timp am dizolvat cocaina în apă şi am picurat câţiva stropi în ochiul bulbucat. Am testat reflexul corneei cu un ac. Sig, îţi jur că momentul cel mare a sosit: broasca ne-a lăsat să-i atingem corneea, ba chiar să i-o zgâriem, fără să facă nici o mişcare de apărare. Îţi închipui ce emoţionaţi am fost. Am luat imediat un iepure şi un câine şi le-am pus cocaină în ochi. Am putut să facem orice cu acul şi cu cuţitul, fără să-i provocăm durere animalului. Sigmund se aşeză şi rămase cu privirile aţintite asupra prietenului său.

— Dumnezeule mare, da, bineînţeles, Karl, din moment ce cocaina amorţeşte limba, o să amorţească şi ochiul.

— Următoarea noastră problemă era omul. N-am îndrăznit s-o testăm pe pacienţii din salon, aşa că ne-am pus câteva picături de soluţie unul în ochiul altuia. Apoi ne-am aşezat câte o oglindă în faţă şi ne-am atins corneea cu un ac. Aproape în acelaşi timp, am exclamat amândoi: „nu simt nimic!" Sig, îţi dai seama că aproape ne-am crestat corneea fără să simţim nici cea mai uşoară atingere? Ştii ce înseamnă asta? De-acum încolo o să putem opera glaucoame şi cataracte fără să producem durere pacientului şi, în acelaşi timp, să-l ţinem nemişcat până ne terminăm treaba.

Sigmund sări în picioare şi îl îmbrăţişă pe Koller.

— Ai făcut un mare pas înainte. Trebuie să aşterni pe hârtie toate

constatările şi să prezinți o comunicare la Societatea de Medicină, iar după aceea să publici articolul.

— Am pus deja un prieten să prezinte un raport preliminar la o reuniune a oftalmologilor de la Heidelberg. Aş fi vrut s-o fac chiar eu, dar n-am reuşit să găsesc fonduri. În ochii lui Koller apărură lacrimi. Ăsta este primul pas spre înființarea unei clinici particulare. Am să deschid un mic spital în afară şi peste puțin timp aş putea chiar să preiau departamentul de aici. Acesta a fost visul meu dintotdeauna.

— Toți avem aceleaşi visuri, Karl, spuse Sigmund cu un zâmbet în colțul gurii. Tot aşa după cum soldații visează să găsească o fată drăguță şi s-o ducă în pădure.

În dimineața următoare, Leopold Königstein, alt oftalmolog, veni şi el să-l vadă pe Sigmund. Deşi era un om care îşi exterioriza rareori emoțiile, de astă dată în vocea lui se simțea o mare tulburare.

— Sigi, mă bucur foarte mult că te-ai întors. Îți aminteşti discuția pe care am avut-o despre cocaină, de amorțirea pe care o produce în diverse părți ale corpului? Mi-ai sugerat s-o încerc pe ochi. Aşa am făcut, Sig. Cred că am găsit anestezicul pe care l-am căutat în toți aceşti ani.

— Leopold, ai stat de vorbă cu Karl Koller despre asta? murmură Sigmund.

Königstein rămase tăcut o clipă, nemulțumit de întrebare.

— De ce mă întrebi?

— Amândoi ați făcut aceeaşi descoperire.

Königstein păli.

— De unde ştii?

— Ieri seară, când m-am întors acasă, l-am găsit pe Koller plimbându-se prin hol. A testat şi el cocaina pe mai multe animale şi pe sine însuşi. Încă n-a operat pe ochi uman.

— Nici eu nu am operat încă pe ochi uman, dar am s-o fac fără doar şi poate.

Sigmund era foarte tulburat.

— Leopold, mă bucur pentru tine. Ştiu cât de important este lucrul acesta. Dar dacă tu şi cu Koller ați făcut descoperirea simultan, trebuie să prezentați comunicarea la Societatea de medicină tot simultan. Va trebui să împărțiți meritele.

Amândoi erau foarte dezamăgiți. Sigmund stătu de vorbă cu ei. Văzând că nu reuşeşte să-i convingă, apelă la ajutorul dr. Wagner-Jauregg, un om cu o forță fizică remarcabilă, care lucra vizavi, la azilul de nebuni din Austria de Jos. Acesta trecuse deseori pe la laboratorul lui Stricker şi urmărise unele experimente. Împreună, îi convinseră pe Koller şi pe Königstein să-şi prezinte comunicările în două seri consecutive şi să recunoască faptul că făcuseră descoperirea simultan.

Mai târziu, când tatăl lui veni la spital să se plângă de o durere la ochi, Sigmund îl duse la Koller, care diagnostică un glaucom. Recomandă operația de urgență. Königstein fu de aceeaşi părere. Câteva zile mai târziu, în sala de operații a Departamentului de oftalmologie, Sigmund îl ajută pe Koller să

administreze cocaina ca anestezic, în timp ce Königstein efectua operația. Când se termină, Koller spuse zâmbind:

— Iată un moment fericit. Suntem aici toți cei care am făcut ca astfel de operații să fie posibile şi am lucrat tustrei cu eforturi unite.

Faima recent dobândită de Koller crescu vizibil. I se întâmplă însă un accident, unul dintre primele de acest fel de la Krankenhaus din ultimii ani. Sigmund tocmai îşi terminase vizitele prin saloane, când fu chemat în camera lui Koller. Găsi vreo şase prieteni de-ai lui înghesuiți acolo, toți foarte amărâți. Koller ridică privirile din scaunul în care se prăbuşise.

— Eram de serviciu la Registru împreună cu dr. Zinner, unul dintre internii lui Billroth. A fost adus un om grav rănit la deget. După ce l-am examinat, am văzut că bandajul de cauciuc sugruma vasele de sânge. Dacă nu-i înlăturam garoul, pericolul de gangrenă era iminent. Dr. Zinner a spus că pacientul trebuie trimis imediat la clinica profesorului Billroth. Am fost de acord şi am făcut o notiță în acest sens în registru, apoi am început să dezleg garoul. Zinner a obiectat, spunând că nu trebuie să ating nimic, ci să trimit pacientul la Billroth imediat. Mi-a fost teamă să risc, aşa că am tăiat repede garoul.

Se ridică de pe scaun şi continuă:

— Zinner a strigat: „Evreu neruşinat! Porc de jidan!" Eram orbit de furie. M-am repezit şi i-am tras un pumn în ureche. Zinner a urlat: „Secundanții mei te vor vizita ca să pună la punct amănuntele duelului".

Sigmund era stupefiat. Administrația spitalului se lupta să apere reputația Facultății sale de medicină şi a Spitalului General. Antisemitismul era foarte subtil, rareori se manifesta făţiş; reprezenta un buchet al cărui miros, Sigmund şi prietenii lui, cu sensibilitatea care-i caracteriza, îl simțeau din când în când. Tratatul dr. Billroth fusese aspru condamnat, însă exista totuşi o linie de demarcație în Krankenhaus. Creştinii şi evreii nu se amestecau în afara spitalului sau în societate. În ambele grupuri domnea un pronunțat spirit de clică. „Spirit de clică pentru confort!" îl numise Julius Wagner-Jauregg. Fiu al unui funcționar civil din Austria de Sus, catolic, Wagner-Jauregg păstrase ceea ce austriecii numesc o „înfăţişare de om de la țară": nu purta barbă, numai o mustață de culoarea nisipului, părul său des era tuns scurt, milităreşte, avea bărbia dăltuită parcă în granit, la fel ca şi fruntea, piept şi brațe puternice ca de tăietor de lemne, aşa cum îi şi plăcea să umble îmbrăcat când urca pe munte. Wagner-Jauregg nu miza pe puterea sa ca să-i intimideze pe ceilalți, era pur şi simplu o prezență impunătoare. Lucrase cu Koller şi Königstein spre a pune la punct o metodă de folosire a cocainei pentru anestezierea pielii.

— Freud, mie îmi plac medicii evrei de la Allgemeine Krankenhaus! exclamă el. Uneori sunt străluciți, zău aşa. Aş putea să lucrez alături de ci în clinici şi laboratoare de la şase dimineața până la şase seara şi să nu-mi amintesc nici o clipă că suntem de religii diferite. Asemenea chestiuni nu au ce căuta în ştiință. Dar la căderea serii, când îi părăsesc ca să mă întâlnesc cu prietenii, prefer compania celor de seama mea. Nu pentru că ar fi mai grozavi, ci pur şi simplu fiindcă am crescut împreună şi ne cunoaştem bine unii pe alții. Cu toată sinceritatea, poți să numeşti asta antisemitism?

Toată lumea ştia că un medic evreu întâmpina mai multe greutăţi în propulsarea pe scara ierarhică a Facultăţii de Medicină; avea nevoie de mai mult timp şi de un talent considerabil. Dar nici un evreu nu era ţinut în afara Facultăţii de Medicină dacă avea calificarea necesară şi întotdeauna exista un număr apreciabil de medici evrei în cadrul personalului.

— Karl, când ai mânuit ultima dată o sabie? murmură cineva.

— Am pus mâna pe sabie din când în când, în timp ce îmi făceam armata.

— Zinner poate să te ucidă. A fost duelist încă din studenţie.

— M-am gândit şi eu la posibilitatea asta, oftă Koller din greu. Dar dacă nu accept provocarea, suntem dezonoraţi cu toţii.

Secondanţii dr. Zinner sosiră pentru a prezenta provocarea formală. Duelul urma să aibă loc la cazărmile cavaleriei din Josefstadt. Aveau să folosească florete, arme cu lama foarte îngustă şi ascuţită. Secondanţii nu aveau voie să intervină, nici să interzică anumite lovituri. Lupta trebuia să continue până când unul dintre luptători ajungea în imposibilitatea de a se mai apăra.

Spre uimirea tuturor, Koller fu acela care îl răni pe Zinner, la cap şi în braţul drept.

— Sig, îţi spun cinstit că nu ştiu cum am reuşit să-l ating. A plonjat de trei ori spre mine, eu am învârtit numai din floretă, încercând să mă apăr.

Doctorii Koller şi Zinner fură convocaţi la biroul procurorului public, *Staatsanwalt.* Koller refuză să repete insulta care fusese proferată la adresa lui. Zinner relată povestea fără nici un fel de reţineri, insistând că trebuia să lanseze provocarea, căci altfel şi-ar fi făcut de ruşine gradul de ofiţer *Oberarzt* în armata de rezervă. Nu oferi nici o explicaţie pentru ieşirea lui şi nici nu încercă să se apere împotriva opiniei devenite generale, că dr. Koller avusese dreptate să îndepărteze garoul. În *Neue Wiener Abendblatt* apăru un articol în care era lăudat dr. Koller pentru că îşi făcuse datoria faţă de omul accidentat. La adresa dr. Zinner se formulau critici fiindcă „proferase insulte".

Victoria lui Koller era inacceptabilă în Krankenhaus. Câştigând, Koller comisese o infracţiune de o gravitate aproape la fel de mare ca şi insulta dr. Zinner. Koller veni la Sigmund nedormit, tras la faţă, agitat.

— Sig, am nevoie de un sfat.

— Fă-ţi o ceaşcă de cafea. Nici eu nu pot să dorm.

Koller făcu cafeaua, apoi turnă câte o ceaşcă pentru fiecare.

— Cred că ar trebui să plec. Am devenit indezirabil.

— Îţi pune cineva beţe în roate?

— Nu. Asta nu se va putea spune niciodată pe seama spitalului. Dar sunt o mulţime de semne.

— N-ai putea să te retragi un timp în carapacea ta şi să laşi lucrurile să se liniştească de la sine?

— Asta mi-am spus şi eu şi încerc să procedez ca atare. Dar mă surprind gândindu-mă mai mult la părerea celorlalţi doctori şi la contraargumentele mele decât la munca pe care trebuie s-o fac.

— Ăsta e cel mai rău lucru din tot ce mi-ai spus.

— Crezi că e numai imaginaţia mea, Sig?

— Cred că aşa e, am simţit şi eu.

— Se pare că va trebui să fac o cerere de transfer. Să mă mut la Berlin, la Zürich, sau poate chiar să-mi găsesc un loc în America. M-am gândit foarte mult la America în ultima vreme.

— Pământul Făgăduinţei? zâmbi Sigmund. Ştii de ce este un pământ al făgăduinţei? Când cineva se simte descurajat, se hotărăşte să-şi facă bagajul şi să plece în America. Nimeni nu pleacă, însă faptul că există undeva o Americă ne ajută să trecem prin momentele noastre cele mai dificile. Cred că în ultimii doi ani m-am gândit cel puţin de zece ori să plec în America.

— Sig, dacă oamenii vor să mă vadă plecat de aici, nu mai pot rămâne. Însă universitatea şi spitalul sunt viaţa mea. Vreau să-mi petrec timpul aici învăţând, predând, făcând cercetări, vreau să practic, să operez.

— În cazul ăsta ţi-aş recomanda să-ţi iei un concediu. Nu chiar imediat, pentru că ar semăna prea tare a fugă. Când vine primăvara, du-te la Salzburg sau în alt loc frumos şi încearcă să-ţi vii în fire. La urma urmelor, acum eşti cunoscut în toată lumea. Ai adus o contribuţie remarcabilă la ştiinţa medicală. Viena are nevoie de tine. Poate că o perioadă de absenţă o să-i convingă pe vienezi de acest lucru.

9

Era uşor să dai sfaturi unui prieten, dar lucrurile se complicau când trebuia să iei hotărâri în ceea ce te priveşte. Se întorsese înviorat după luna petrecută cu Martha. Acum făcea eforturi la fel de mari ca şi înainte, însă spontaneitatea îi pierise.

Fu foarte bucuros când un grup de doctori americani – Campbell, Darling, Giles, Gree, Leslie şi Montgomery – îl rugară să le ţină un curs de neurologie clinică în engleză. Dr. Leslie strângea taxele şi se îngrijea de onorariul lui. Sigmund ţinu câte o oră de curs timp de cinci săptămâni. Deşi engleza lui avea anumite deficienţe, americanii erau încântaţi să înţeleagă în întregime un curs sau o demonstraţie, în loc să trebuiască să se mulţumească cu cele câteva fraze şi cuvinte ocazionale pe care le înţelegeau din prelegerile lungi şi oarecum discursive în germană.

Primi de la fiecare doctor douăzeci de guldeni şi puse suma considerabilă în cutia de lemn pe care i-o cumpărase Martha din cartierul vechi al oraşului Hamburg. Contribui substanţial la întreţinerea familiei şi trimise câţiva guldeni şi la Wandsbek. „De acum înainte, Marty şi Minna au să bea vin roşu." Apoi se răsfăţă şi pe el cu o pereche de pantaloni de iarnă de care avea mare nevoie.

Cursul lui se bucură de un succes răsunător. Fu rugat să-l repete. De astă dată se înscriseră unsprezece cursanţi, ceea ce însemna foarte mult pentru un tânăr care încă nu era nici măcar *Dozent,* adică lector universitar. Chiar dacă americanii nu se pricepeau la limbi străine, erau, în schimb, neurologi cu o pregătire temeinică. Uneori îl mai prindeau pe „profesor" cu câte o gafă de

diagnostic, ca atunci când le descrise o durere persistentă de cap drept un caz de meningită cronică localizată, când pacientul nu avea de fapt nici o boală serioasă, ci suferea de o nevroză tipică! A fost un adevărat botez al focului care i-a prins foarte bine.

Continua să-şi facă vizitele prin saloanele lui Scholz, interesat de două cazuri noi. Primul era reprezentat de un brutar căruia îi diagnosticase la internare endocardită cu pneumonie, cu complicații spinale şi cerebrale. Nimeni nu ştia ce să facă pentru a-l ajuta. Sigmund supraveghe atent cazul şi făcu însemnări detaliate. Brutarul muri la mijlocul lui decembrie şi autopsia îi confirmă diagnosticul. Publică din nou o prezentare amănunțită a cazului.

Unul din recenzenții de la *Neurologisches Centralblatt* scrise*:* „Este o contribuție foarte valoroasă la îmbogățirea cunoştințelor noastre despre polinevrita acută".

Al doilea caz era un țesător. Sigmund puse diagnosticul de siringomegalie, o boală mai puțin obişnuită a măduvei spinării. Omul îşi pierduse senzația de durere şi de temperatură la ambele mâini, deşi simțea durerea în picioare. Sigmund îl îngriji cu atenție timp de şase săptămâni. Pacientul nu reacționă la tratamente şi fu trimis acasă. Prezentă acest caz în *Wiener medizinische Wochenschrift.* Câteva luni mai târziu, articolul fu reprodus în *Neurologisches Centralblatt.*

Dar nici această reuşită nu-i putea alunga sentimentul apăsător că ajunsese într-un impas. Era nemulțumit de sine însuşi. Motivul îi deveni clar într-o duminică dimineață când lua un *Gabelfrühstück* cu gulaş, împreună cu Josef şi Mathilda Breuer. Îi împărtăşi lui Josef sentimentul lui crescând de nemulțumire, convingerea că nu mai avea ce face la Krankenhaus.

— Ştiu că nu sunt încă pregătit să aduc copii pe lume, şi cu siguranță că mai există multe boli ale oaselor şi ale sângelui pe care încă nu le-am studiat, dar consider că mi-am încheiat ucenicia. Mă simt frustrat.

Josef zâmbi. Sigmund insistă.

— Sunt prea bătrân ca să fiu *Sekundararzt* junior. Ştiu că între depunerea cererii pentru *Dozentur* şi aprobare poate să treacă un an, dar parcă aş fi în pielea goală fără titlul ăsta. De îndată ce-l voi avea, o să-mi pot atârna firma oriunde.

Titlul de *Privatdozent,* o condiție obligatorie pentru alcătuirea unei clientele de prima mână în Austria, atrăgea după sine privilegiul de a ține cursuri la universitate, nu însă pe temele incluse în programa de învățământ. *Dozentur* nu oferea nici un fel de salariu, iar *Dozenten* nu aveau voie să participe la şedințele facultății. Însă această aprobare oficială a Facultății de Medicină trezea încredere în rândul oamenilor. Vienezii nu spuneau niciodată „Mă duc la doctor", ci „Mă duc la profesor".

— Te-ai împotmolit în aşa-numitele „ape stătute ale administrației", spuse Josef. Trebuie să convingi Facultatea de Medicină că eşti gata pentru avansare şi că nu aştepți altceva decât bursa de studii.

Mathilde se întinse peste masă:

— Am şi găsit modelul pentru firma lui Sigi de la stradă: o placă de sticlă

cu litere aurii pe fond negru. Cea pentru uşa din interior va fi din porţelan.

Sigmund redactă cererea pentru *Dozentur,* datată 21 ianuarie 1885:

„Dacă onoratul colegiu al profesorilor îmi va acorda dreptul de a ține curs despre bolile nervoase, voi promova două direcții de instruire în această ramură a patologiei umane..."

Facultatea de Medicină a numit un comitet care să examineze cererea dr. Freud şi calificarea lui pentru *Dozentur* în neuropatologie. Acesta se compunea din profesorii Brücke, Nothnagel şi Meynert.

— *Herr* dr. Freud, ai măsluit zarurile, spuse Fleischl amuzat.

Profesorul Brücke fu de acord să cerceteze lucrările lui Sigmund şi să redacteze referatul de nominalizare. Trebuia să analizeze lucrări de histologie ca *Rădăcinile posterioare ale petromizonului* şi *Celulele nervoase ale racului de râu,* pe care Brücke le etichetă drept „foarte importante", şi alte articole mai scurte, în care se prezentau metodele sale. Brücke scrise: „Lucrările de anatomie microscopică ale dr. Freud s-au bucurat de recunoaştere unanimă...Este un om cu o pregătire generală bună, cu un caracter liniştit şi serios, un excelent lucrător în domeniul neuroanatomiei, cu multă dexteritate, înzestrat cu o viziune clară, cunoştinţe bogate din literatura de specialitate, precauție în formularea deducțiilor, forță de expresie..."

Profesorii Nothnagel şi Meynert semnară entuziasmaţi recomandarea lui Brücke.

Concursul pentru obținerea bursei de studii a fost organizat între dr. Sigmund Freud, dr. Friedrich Dimmer, *Privatdozent* şi asistent la Clinica secundară de ochi, şi dr. Julius Hochenegg, de la Clinica de chirurgie.

Era uimitor cât de repede treceau săptămânile în timp ce nu făcea mai nimic altceva decât să-şi pledeze cauza pe lângă membrii Facultății de Medicină. Profesorii cu care lucrase îl primeau cu căldură. Trimiseră scrisori prietenilor şi colegilor lor, aranjând cu prietenii prietenilor să intervină în favoarea lui. Sigmund ținea socoteala modului de distribuție a voturilor, renunțând la orice speranță atunci când, după o expunere, un profesor îi murmura numai „Servus", fără nici un cuvânt de încurajare.

Micul lui grup de prieteni puse la punct o aşa-numită „strategie militară". Josef Breuer se ocupă de lămurirea lui Billroth, asigurându-se de votul acestuia. Dr. Sigmund Lustgarten se duse la profesorul Ludwig. Tatăl tânărului dr. Heinrich Obersteiner avea un sanatoriu de psihiatrie împreună cu profesorul Leidesdorf la Oberdöbling. Obersteiner îi promise votul profesorului Politzer cu ajutorul lui Leidesdorf.

Spre sfârşitul lui aprilie, Sigmund şi prietenii lui considerau că pot conta pe opt voturi. Trebuiau să țină seama de faptul că anumite voturi aveau să-i fie nefavorabile din cauza originii sale evreieşti. Cu toate acestea, dacă ceilalți doi candidați, amândoi catolici, vor trebui să împartă între ei voturile, Sigmund va obține unul în plus. Apoi dr. Hochenegg se retrase, considerând că era prea tânăr. În felul acesta, competiția urma să se dispute numai între suporterii dr. Freud şi ai dr. Dimmer. Sigmund îi scrise Marthei:

„A fost o lună proastă, goală... Îmi pierd timpul toată ziua".

Făcu apoi o formă uşoară de varicelă. Profesorul care îl îngrijea hotărî că nu era cazul să-l izoleze la Departamentul de boli infecțioase, însă prietenilor li se interzise să vină în apartamentul

său câteva zile. Era bine îngrijit de surori, care îi aduceau de mâncare şi haine curate.

Când se făcu bine, porni spre casă spre a-şi linişti părinții. În timp ce se apropia de locuința lor, îl văzu pe Eli intrând. Se întoarse repede şi se duse la sora sa, Anna, ca s-o felicite şi să-şi vadă nepoțica nou-născută. Anna era prea fericită ca să mai fie supărată pe fratele ei fiindcă o neglijase. Lui Sigmund îi venea din ce în ce mai greu să-şi amintească motivul diferendului dintre el şi Eli.

În ziua de treizeci mai, consiliul Facultății de Medicină se întruni ca să stabilească câştigătorul bursei de studii. Şedința se încheie fără să se ia nici o hotărâre.

Sigmund era foarte deprimat când tânărul dr. Obersteiner îl întrebă dacă n-ar vrea să lucreze câteva săptămâni la sanatoriu în locul unui medic plecat în concediu. Încântat că are ocazia să iasă din Krankenhaus şi să mai câştige nişte bani, îşi luă un „concediu medical" şi îşi făcu bagajele.

Sanatoriul din Oberdöbling, doar la o oră de drum de Viena, se afla într-un parc, spre capătul străzii Hirschengasse, pe drumul spre Grinzing. Era o casă mare cu două niveluri, construită pe un deal şi înconjurată de case mai mici. De partea cealaltă a drumului fusese amenajat un dispensar pentru cazuri mai grave. Casele erau puține la număr în acest cartier. În timp ce străbătea Hirschengasse, lovind vesel cu bastonul de promenadă, Sigmund avea impresia că se duce să petreacă câteva zile la țară.

Coproprietar al sanatoriului, profesorul Leidesdorf era la rândul lui profesorul lui Meynert. Ca Superintendent al azilului de alienați din Austria de Jos, deținea titlul de profesor asociat de psihiatrie. Avea mersul țeapăn din cauza unei gute severe. Purta perucă şi era, aşa cum avea să descopere în curând Sigmund, un fin observator al bolilor mintale. Fiica profesorului Leidesdorl se căsătorise cu tânărul Obersteiner, fost elev al lui Brücke, un bărbat slăbuț, şters, dar foarte cumsecade. Obersteiner îl luă pe Sigmund să facă un tur al sanatoriului. Camerele erau mari, însorite, cu privelişti frumoase, mobilate cu gust. Cei şaizeci de pacienți ai sanatoriului manifestau toate simptomele alienărilor, începând de la prostie până la afecțiuni serioase, *dementia praecox.* Pacienții proveneau din familii înstărite. Sigmund fu uimit să constate că mulți dintre ei aveau titluri nobiliare. În afara unui mare număr de baroni sau conți, mai întâlni şi doi prinți, dintre care unul era fiul Mariei Luiza, soția lui Napoleon. Aceşti membri ai nobilimii, îşi spuse Sigmund, arătau jalnici şi prăpădiți; nu în privința veşmintelor, care de regulă erau viu colorate, ci a expresiei de pe chipul lor şi a comportamentului. În cazul unora dintre ei nu reuşi să delimiteze excentricitatea de boala propriu-zisă. Dar asta nu intra în atribuțiile lui. Trebuia numai să aibă grijă ca oamenii aceştia să se simtă bine şi să nu sufere de vreo afecțiune fizică.

Fu surprins să constate cât de plăcută putea să fie viața la sanatoriu.

Mâncarea era excelentă. I se servea un al doilea mic dejun consistent la ora unsprezece şi jumătate şi o masă foarte bună la ora trei. Tânărul Obersteiner îi cedă propria bibliotecă ca să poată lucra, o încăpere răcoroasă cu vedere spre dealurile Vienei. Avea acolo microscopul lui Obersteiner şi o admirabilă literatură de specialitate asupra sistemului nervos, care fusese adunată de-a lungul a două generații.

Făcea vizitele în camere de la ora opt până la zece dimineața, apoi se ducea în biroul lui, unde putea fi găsit până în jurul orei trei. Se înțelegea bine cu pacienții. Le recunoştea simptomele datorită practicii efectuate în saloanele de psihiatrie ale profesorului Meynert. Bunăstarea şi titlurile nobiliare schimbau fața exterioară a excentricității, dar erau puține simptome pe care să nu le fi văzut şi să nu le fi tratat deja. Pacienții păreau mulțumiți de locul unde se aflau, mâncau şi dormeau bine, deşi câte unul mai cerea din când în când un purgativ, un sedativ sau un masaj electric. De la trei la şapte făcea din nou vizite în camere.

Viața deveni şi mai plăcută după ce îşi termină primele tururi în compania dr. Obersteiner senior şi stabiliră împreună câteva diagnostice subtile. Din acel moment, i se acordă încredere totală şi avu mai mult timp pentru citit şi pentru studiu. Profesorul Leidesdorf îi spuse:

— *Herr Doktor,* pot să-ți dau un mic sfat? Ți-aş recomanda să te specializezi în bolile nervoase ale copiilor. Se ştie foarte puțin în acest domeniu.

— Ah, domnule profesor, numai dacă aş putea primi un titlu oficial pentru asta! Sunt foarte multe lucruri de făcut în acest domeniu, ştiu, şi aş vrea să dau şi eu o mână de ajutor.

„Trebuie să-i scriu Marthei, îşi spuse el. Aici se poate trăi o adevărată idilă, cu soția şi copiii. Dacă nu obțin *Dozentur,* dacă nu câştig bursa de studii, o s-o întreb ce părere ar avea despre un loc ca acesta."

Consiliul Facultății de Medicină trebuia să se întâlnească din nou pe douăzeci iunie nu numai ca să desemneze câştigătorul bursei de studii, ci şi să stabilească dacă dr. Freud va deveni sau nu *Privat Dozent.* Săptămâna se târa încet. Încercă fără succes să-şi „omoare timpul". Simțea minutele ca pe nişte bureți îmbibați cu apă sub picioare. Cu cât dorea să-i strivească mai tare ca să-i alunge din viața lui, cu atât îl împroşcau cu mai multă apă.

Neliniştea lui crescu şi mai mult când auzi că Ignaz Schönberg plecase de la Oxford şi sosise la Wandsbek galben la față, cu obrajii supți şi cu febră. Doamna Bernays şi Minna îl urcaseră imediat în pat. Martha se dusese după doctorul familiei. Din nefericire, unul dintre plămâni era distrus, celălalt probabil atins şi el de boală. Nu putea trăi nicăieri – poate doar în Sahara – cu ceea ce îi mai rămăsese din plămânul bolnav. Se părea că Ignaz abandonase orice speranță. Se ridică din pat, deşi avea febră mare, îşi făcu bagajele, o informă pe Minna că rupe logodna şi că se întoarce la Viena. Sigmund îşi propuse ca imediat ce se va întoarce acasă, să-l ducă pe Ignaz la dr. Müller, un medic specialist în boli de piept. În vreme ce stătea în camera lui şi aştepta decizia Facultății de Medicină, care avea să-i înrâurească atât de mult viitorul,

se întoarse cu gândurile înapoi, la anii de prietenie care îl legase de Ignaz încă de pe vremea când frecventau Sperlgymnasium. Reflectă: „Nu putem transforma un om care trebuie să muncească într-unul care să se mulțumească doar să se bucure de viață şi să-şi vadă de sănătate. Nu boala este cea incurabilă, ci statutul social al individului şi obligațiile pe care şi le asumă."

Într-o după-amiază târziu, un mesager de la universitate îi aduse vestea cea bună. *Herr* dr. Freud obținuse *Dozentur* cu nouăsprezece voturi la trei. I se acordase, de asemenea, şi bursa de studii cu treisprezece voturi contra nouă.

Era în al nouălea cer.

După ce fu salutat şi felicitat cordial de profesorul Leidesdorf şi de cei doi Obersteiner, se retrase în biroul lui să-i scrie Marthei, apoi închirie o trăsură ca să-l ducă înapoi la Viena, mai întâi la poştă ca să expedieze scrisoarea, apoi acasă pentru a împărtăşi vestea cea bună familiei. Îi vizită după aceea pe soții Breuer ca să le mulțumească pentru modul admirabil în care îl ajutaseră tot timpul şi, în sfârşit, pe Ernst Fleischl, ca să-şi petreacă seara cu el. Fleischl deschise o sticlă de şampanie.

— Sig, am auzit tot ce s-a întâmplat. La *Dozentur* nu a fost nici un contracandidat. De ce ai avut trei voturi contra, asta nu reuşesc să înțeleg. Dar lupta pentru bursă a fost înverşunată. Profesorul von Stellwag i-a făcut o prezentare excelentă lui Dimmer. Numai intervenția înflăcărată a profesorului Brücke a înclinat balanța în favoarea ta. Te-a descris drept cel mai bun tânăr savant pe care îl va avea universitatea mulți ani de aici înainte. A produs senzație. Nimeni nu-l mai văzuse pe *Herr* Dr. Brücke aşa de pătimaş, atât de convins de faptul că avea dreptate, că facultatea trebuia să-ți acorde această bursă în perspectiva progreselor importante pe care le vei înregistra la Paris sub conducerea profesorului Charcot.

Sigmund rămase tăcut un timp. Sorbi o înghițitură de şampanie. Ochii limpezi, duri şi albaştri ai dr. Brücke îl priveau din cristalul paharului.

— Cum i se poate mulțumi unui om pentru un asemenea serviciu? murmură el.

— Prin muncă, spuse Fleischl. Obținând rezultatele pe care le-a anticipat profesorul Brücke. Vei ține cursul de atestare în ziua de douăzeci şi şapte iunie, ora douăsprezece şi jumătate, în aula lui Brücke... O să ai nevoie de joben.

Dându-şi brusc seama de dimensiunea evenimentelor, Sigmund se simți copleşit.

— Ernst, nu-mi vine să cred. Acum pot să mă duc la Paris şi să devin un mare savant. De-acolo o să mă întorc la Viena cu o aură nemaipomenită, o să mă însor cu Martha şi o să vindec toate bolile nervoase incurabile.

— *Prosit!* spuse Fleischl şi ridică paharul.

UN PROVINCIAL LA PARIS

Sosi la Paris în prima săptămână a lui octombrie 1885 şi se instală la Hotel de la Paix, într-o cameră primitoare de la etajul al doilea. Fereastra principală dădea spre Impasse Royer-Collard şi grădina casei aflate în fundul intrării. Era o stradă liniştită în apropiere de parcul Luxembourg şi la jumătate de oră de mers pe jos de Salpêtrière. Hotelul se întindea numai pe lăţimea a trei ferestre, înghesuit între clădirile particulare mai elegante, care îl flancau din ambele părţi. Lângă pat pe pardoseala de scândură se afla o carpetă; avea un dulap disproporţionat de mare pentru hainele lui puţine la număr, iar pe pereţi un tapet de hârtie vesel, cu trandafiraşi roz pe un fond auriu; la peretele din faţa patului său era o masă de brad pe care îşi puse cărţile şi fotografia Marthei.

Fotografia Marthei... Continuă s-o privească şi prin întuneric, după ce stinsese lumina şi deschisese fereastra ca să lase să intre aerul rece al toamnei şi zgomotele înăbuşite dinspre Boulevard St. Michel. Ce lună minunată trăiseră la Wandsbek! Se simţea calm, liniştit, sigur de dragostea lui. Adormi în timp ce o adiere uşoară umfla perdelele de la geam.

Se trezi devreme şi se duse la o cafenea vizavi de intrarea în parcul Luxembourg. Mesele erau deja ocupate de oameni care se opriseră să mănânce înainte de a pleca la lucru şi de studenţi care nu aveau de străbătut decât un cvartal până la Sorbona. Când băiatul cu şorţul alb, scrobit se apropie de el cu cele două vase, de cafea şi de lapte, Sigmund îl lăsă să-i toarne, apoi rosti într-o franceză corectă, pe care o învăţase de la un îndrumător de studii contra un gulden ora, înainte de a pleca din Viena:

— *Du pain, s'il vous plaît!*

Băiatul clătină din cap şi întrebă:

— *Comment?*

Sigmund era furios pe el însuşi. „Este oare posibil, se întrebă el, să citesc în franceză încă de pe vremea când mergeam la gimnaziu şi totuşi să nu ştiu cum se cere pâine? Voi fi oare nevoit să arăt cu degetul la coşul de pâine de pe masa de alături, ca şi când aş fi analfabet?" Apoi îşi aminti cum se numeau cornurile în formă de semilună. Când rosti triumfător cuvântul, băiatul răsuflă uşurat şi îi aduse un coş plin.

În timp ce îşi bea cafeaua, trase cu urechea la mesele din jur. Nu reuşi să înţeleagă nici o propoziţie, nu prinse nici măcar cuvinte disparate. Mormăi îmbufnat:

— Cum am să înţeleg, necum să rostesc aceste sunete ciudate? Ce s-a întâmplat cu toate acele vocale pe care le pronunţam aşa de clar când citeam din Molière şi din Victor Hugo? Francezii ăştia le înghit mai repede decât delicioasa lor cafea.

Ieşi afară în aerul proaspăt de octombrie, propunându-şi să cucerească Parisul cu singura armă de care dispunea – picioarele. „Cel care străbate un oraş cu piciorul, îşi zise el, îl învinge, îl ia în stăpânire, la fel cum asaltează un bărbat o femeie. Vreau să absorb Parisul aşa cum fac cu o carte nouă,

devorând fiecare stradă, fiecare magazin, fiecare mulţime şi grup de oameni, ca şi când ar fi o cetate asediată, iar eu aş fi invadatorul."

Se îndreptă spre Sena, se plimbă pe cheiuri, frunzări cărţi la tarabele în aer liber, admiră arhitectura ministerelor care se înşirau pe Quai d'Orsay, traversă fluviul pe podul Alexandre III şi se trezi pe Champs-Elysées, bulevardul larg mărginit de copaci, cu frunzele bătând în roşu purpuriu şi cafeniu roşcat. Ştia că Parisul este de două sau de trei ori mai mare decât Viena, dar îl surprindeau străzile lui lungi, ce se întindeau pe kilometri întregi, ca şi când ar fi vrut să ofere o imagine a infinitului. După ce ajunse la Etoile, punctul cel mai înalt de pe Champs-Elysées, porni spre Bois de Boulogne. Femeile care se plimbau în trăsuri erau foarte elegant îmbrăcate. În drum spre grădina zoologică din Jardin d'Acclimation, trecu pe lângă guvernantele care îi hrăneau pe sugari, văzu copii mai mărişori plimbându-se în trăsurici trase de capre şi privind spectacole de marionete, apoi servitoare cu şorţuri albe apretate care interveneau împăciuitoare în cearta copiilor. După-amiază târziu, când se întoarse spre Boulevard St. Michel, întregul oraş era scăldat într-o lumină chihlimbarie. La Paris, totul era nou, diferit, uimitor şi cumva... unitar. Spre deosebire de Viena, oraşul acesta nu încerca să simuleze toate culturile şi toate civilizaţiile. Parisul, îşi dădu el seama, se mândrea cu faptul că este el însuşi, că este francez. Înţelegea acum de ce vienezii spuneau despre Paris că se află „în Europa", ceea ce nu se putea afirma despre Viena. Imperiul Austro-Ungar era o zonă, o dinastie şi o cultură în sine, unică, incomparabilă. Însă Parisul reprezenta „mama oraşelor". Se simţea puţin obosit însă avea un aer triumfător, pentru că cercetase fiecare cvartal pe lângă care trecuse, studiase fiecare clădire a cărei arhitectură îi era accesibilă. Sena, podurile, parcul, toate acestea făceau acum parte din propria sa fiinţă.

Ajunse la intersecţia dintre Rue de Médicis şi bulevardul St. Michel, în faţa intrării în Luxembourg. Aici erau câteva cafenele în aer liber, cu mesele înghesuite unele în altele, ocupate de femei care îşi aşteptau soţii la un aperitiv, de tineri cu iubitele lor, de studenţi care terminaseră cursurile la universitate, de pictori care ieşiseră din ateliere în jiletci de catifea şi cu beretele pe cap. Tinere fete foarte şic mergeau spre casă în grupuri sau împreună cu prietenii lor, vorbind şi gesticulând vioaie, îndrăgostiţi cu toţii de Paris, de viaţă, unul de altul. Spre marea lui uimire, văzu tineri şi tinere care schiţau paşi de dans, ca şi când ar fi fost o zi de primăvară şi nu s-ar fi aflat în mijlocul unei mulţimi de trecători, ci singuri, în Câmpiile Elizee.

„Asemenea privelişte este de neconceput la Viena, îşi spuse el. Ce minunat este să dansezi pe străzi pentru că eşti tânăr şi pentru că te afli la Paris."

Apoi avu brusc revelaţia situaţiei sale, de parcă l-ar fi lovit cineva cu o măciucă în moalele capului: era singur, absolut singur, un străin într-o ţară străină, unde nu cunoştea pe nimeni, nu putea să comunice cu nimeni, măcinat de dorul Marthei cea cu ochii limpezi, zâmbet blând şi buze iubitoare. Cum avea să suporte următoarele cinci zile, înainte de a se duce la Salpêtrière ca să-şi prezinte scrisorile de recomandare profesorului Charcot?

Se întoarse acasă, în camera de hotel, închise obloanele, trase draperiile, îşi

scoase pardesiul de pe el şi se aruncă pe pat, simţind cum îl doare fiecare părticică a creierului: tânjea după cei de-acasă, după Martha şi se simţea disperat fiindcă nu putea să realizeze nimic. De ce ar fi obligat profesorul Charcot să-l primească şi să-l ajute? De ce să-şi bată capul cu el personalul de Salpêtrière? Un străin dintr-o ţară străină! De ce venise aici?

Bursa de studii era o onoare prea mare pentru un om sărac. Calculă încă o dată în minte toate cifrele, aşa cum mai făcuse de o sută de ori. Facultatea de Medicină îi dăduse numai jumătate din sumă, trei sute de guldeni, banii de drum. Cealaltă jumătate avea să-i fie plătită la întoarcere, când îşi va prezenta raportul. Înainte de a pleca de acasă, trebuise să-şi achite datoriile: o sută de guldeni la croitor; şaptezeci şi cinci la librar; treizeci pentru un cufăr şi o valiză; şapte guldeni femeii care îi aducea cărbuni la spital; şapte la cizmar; cinci profesorului de franceză, trei la poliţie pentru formulare atunci când completase cererea pentru *Dozentur.* Pusese douăzeci de guldeni în monede de aur în borcanul de cafea al Amaliei din dulapul de bucătărie, cumpărase biletul de tren până la Hamburg cu treizeci de guldeni, pusese deoparte două sute de guldeni pentru vizita la Wandsbek, apoi alţi treizeci şi cinci pentru biletul de tren de la Hamburg la Paris... Şi avea deja datorii înainte să fi ajuns la Salpêtrière! „Mai bine mă făceam contabil, nu doctor", murmură el.

Doctorii de la Allgemeine Krankenhaus care studiaseră la Paris îi spuseseră că va avea nevoie de cel puţin şaizeci de guldeni pe lună. Îi mai trebuiau încă şaizeci de guldeni ca să studieze timp de o lună în spitalele din Berlin în drum spre casă, şi încă şaizeci şi cinci de guldeni pentru biletul de tren de la Paris la Hamburg, la Berlin şi înapoi la Viena.

Îşi dădu seama că se afla într-o situaţie fără ieşire. Numai cei o mie cinci sute de guldeni oferiţi de Paneth puteau să-l salveze. Fondul era intact, cu excepţia dobânzilor pe care le folosise ca să-i ajute pe cei de acasă şi pentru a se duce în vizită la Martha cu un an înainte. Petrecu un week-end cu Sophie şi Josef Paneth, care închiriaseră o vilă în pădurile albe şi răcoroase de mesteceni de la Semmering. Sophie şi Josef fură de acord că banii ar putea fi folosiţi pentru studiile cu profesorul Charcot.

Sări din pat, îşi scoase portmoneul din buzunarul interior al hainei şi întinse banii pe masa de tablă. Oricât de des i-ar fi numărat, nu erau decât o mie de franci, tot ce mai rămăsese din banii „Fundaţiei" lui Paneth. Scoase o foaie de hârtie şi începu să socotească. Aceşti bani trebuiau să-i ajungă pentru trei luni în străinătate, jumătate din timpul de care avea nevoie. Pentru a-şi îndeplini tot programul, i-ar mai fi fost necesari încă trei sute de guldeni. Dar cum avea să-i câştige? Fiecare oră de studiu cu Charcot era extrem de preţioasă.

Se aruncă din nou pe pat, frustrat şi nefericit. Acum, după ce trăsese obloanele, zgomotele Parisului nu mai răzbăteau până la el. În cele din urmă căzu într-un somn agitat, cu multe vise.

A doua zi se simţi mai bine, deşi îşi reproşă amarnic slăbiciunea din ajun. În zilele următoare fu ameţit de Paris şi de francezi. Merse prin Tuilleries la

Luvru, mai întâi în sălile de artă greacă şi romană. Văzu femei care stăteau în faţa unor nuduri de bărbaţi cu sexul dezgolit. Se simţi şocat. „Nu ştiu ce înseamnă ruşinea?"

Se întoarse în Place de la Concorde, unde se afla Obeliscul de la Luxor, studie admirabilele sculpturi de păsări şi oameni, dar se uită şi la francezii volubili care vorbeau şi gesticulau fără nici un fel de reţinere. Murmură în sinea lui: „Obeliscul este cu trei mii de ani mai bătrân decât mulţimea asta vulgară din jurul lui".

La Paris se desfăşurau alegeri, lupta pentru supremaţie disputându-se între republicani şi monarhişti. Cumpăra câte două ziare în fiecare zi, le citea când îşi bea cafeaua în câte o cafenea, mulţumit că putea să urmărească măcar în scris desfăşurarea evenimentelor. I se părea însă că strigătele vânzătorilor de ziare, care apăreau în câte patru sau cinci ediţii pe zi, erau nu numai asurzitoare, ci şi lipsite de bun-simţ.

În seara următoare se duse la teatru cu John Philipp, un văr mai tânăr al Marthei, din dorinţa de a-l vedea pe Coquelins jucând Molière. Plăti un franc şi jumătate pentru o lojă laterală, de unde vedea o parte din public, dar nimic din scenă. Declară că este o colivie nenorocită de porumbei, fu şocat de lipsa de eleganţă a rochiilor femeilor şi derutat de faptul că nu exista orchestră ca la teatrele din Viena. De asemenea, fu neplăcut surprins la auzul celor trei lovituri primitive de gong din spatele cortinei, care anunţau începutul spectacolului. „N-ar putea să micşoreze luminile?", îşi zise el ursuz.

Se jucă *Tartuffe,* apoi *Căsătorie silită* şi *Preţioasele ridicole.* Şi Sigmund descoperi că, dacă se apleacă periculos de tare peste balustradă poate nu numai să-i vadă pe actori, dar să şi prindă fraze întregi din piesele pe care le citise şi în germană şi în franceză. Era furios pe actriţe, căci nu înţelegea nimic din dialogul lor. „Nu cred că am să vin prea des la teatru", îşi zise el.

Îl exasperau preţurile mari pe care le aveau toate lucrurile. Restaurantele erau scumpe. Când intră într-o farmacie să cumpere nişte talc, apă de gură şi gudron, i se cerură trei franci şi jumătate, ceea ce i se păru o sumă exorbitantă.

Ameţit de tumultul oraşului, ajunsese să-i identifice pe francezii pe care îi vedea pe stradă cu cei din trecut, care participaseră la atâtea revoluţii sângeroase. În vreme ce stătea în Place de la République, în faţa unui basorelief care înfăţişa istoria din ultimii o sută de ani, cu războaiele ei civile şi revoluţiile, decise: „Francezii suferă de o boală psihică, de convulsii de masă istorice. Iar Parisul este un sfinx travestit care devorează orice călător incapabil să-i răspundă la întrebări".

În după-amiaza aceea târziu, cu o zi înainte să se prezinte la profesorul Charcot, în vreme ce se îndrepta spre hotelul lui pe Boulevard Montparnasse, îşi zări din întâmplare imaginea reflectată în geamul unei vitrine – fiecare amănunt al îmbrăcăminţii, ţinuta şi mersul. Exclamă cu voce tare, spre mirarea unui trecător: „Am o inimă de provincial german pe care am uitat s-o iau cu mine".

Se studie pentru prima oară obiectiv de când ieşise din Gare du Nord şi îşi

văzu costumul austriac greoi, ca de înmormântare, pălăria înaltă, barba vieneză, cravata de mătase neagră îndesată sub gulerul alb, tare, expresia severă întipărită pe față... Atunci recunoscu cinstit: „Eu am greşit. Sunt străin aici nu numai prin hainele, prin barba şi prin accentul meu, ci şi prin setul meu rigid de valori şi judecăți germane. Când mă gândeam la inima mea rămasă acasă, trebuia să-mi dau seama că n-am vrut s-o iau cu mine. Îmi cultiv singurătatea, incapacitatea de adaptare – şi cum aş putea să mă acomodez cu Parisul după patru zile în care n-am făcut altceva decât să hoinăresc pe străzi, fără să stau de vorbă cu un singur suflet, copleşit de incertitudini în privința viitorului. Din cauza asta am detestat oraşul, deopotrivă cu locuitorii săi."

Se îndepărtă de geam cu un zâmbet în colțul gurii.

„Iartă-mă, Paris, eu am fost barbarul."

2

Spitalul Salpêtrière se afla la marginea de sud-est a Parisului, chiar lângă Gare d'Austerlitz, la o distanță destul de bună de mers pe jos de la hotelul lui. Studiase un plan al Parisului şi constatase că nu există un drum direct. După ce-şi promise că va explora mai târziu căile de acces, când va cunoaşte mai bine cartierul, o luă pe lângă colțul parcului Luxembourg, pe Rue Lhomond, apoi străbătu un hățiş de străduțe mici, coti de câteva ori la dreapta şi la stânga şi ajunse, în cele din urmă, pe Boulevard St. Marcel, care ducea direct la intrarea din față a spitalului.

Se simți dintr-o dată ca acasă la Salpêtrière pentru că, la fel ca şi Institutul de Fiziologie al lui Brücke, şi acesta fusese construit inițial ca fabrică de armament. Ulterior, un edict regal transformase clădirea ca un hangar într-un Hospice Général pentru femeile certate cu legea şi infirmi. Salpêtrière se umpluse atunci cu prostituatele Parisului. Ulterior fuseseră închişi între zidurile ei cerşetorii oraşului. Transformat în cele din urmă în „azil", îşi deschisese uşile pentru nevoiaşi. O secție întreagă devenise azil pentru bătrâni. Se adăugară clădiri pentru infirmi şi bolnavi incurabili, pentru copiii care sufereau de maladii curioase, pentru femeile nebune. În infirmerii, debilii mintal, paraliticii şi canceroşii erau adunați toți la un loc, dormeau câte trei sau patru într-un pat. În secolul al XVIII-lea fusese înființată o maternitate pentru mamele necăsătorite, care erau obligate să alăpteze numeroşii copii găsiți de Departamentul săracilor.

În secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, Salpêtrière oferea nevoiaşilor mâncare şi adăpost, nu însă şi asistență medicală. În secolul al XVIII-lea, un medic generalist şi un chirurg de la serviciile medicale din Hôpital Général vizitau de două ori pe săptămână Salpêtrière ca să discute cu medicii chirurgi de la fața locului. Abia din 1862, când dr. Jean Martin Charcot fusese numit şef al serviciului medical, Salpêtrière avea să devină un spital în adevăratul înțeles al

cuvântului.

În momentul în care străbătu aleea pavată cu piatră cubică, mărginită de arbori pe ambele părți, şi intră prin uşa cu arcadă încadrată de două ferestre aproape identice se simți ca acasă în peisajul familiar al clădirilor rectangulare ridicate în jurul unei curți, printre doctorii şi surorile care treceau grăbiți dintr-un loc într-altul.

Salpêtrière, la fel ca şi Allgemeine Krankenhaus, reprezenta o lume închisă în ea însăşi, care ocupa o suprafață de şaptezeci şi patru de acri, înconjurată de un zid înalt de cărămidă, cu patruzeci şi cinci de pavilioane separate. În prezent era populată în permanență de şase mii de pacienți. Nici cea mai bătrână soră nu-şi amintea să fi existat vreodată un pat neocupat. Între clădiri existau spații mari, cu cărări cu pietriş şi arbori bătrâni şi umbroşi. Unele dintre pavilioane aveau acoperişuri ascuțite, precum cabanele elvețiene. Spre deosebire de Allgemeine Krankenhaus, Salpêtrière era intersectată de numeroase străzi, drumuri şi cărări, astfel că nu trebuia să treci prin mai multe curți şi pavilioane ca să ajungi acolo unde doreai, ca la Viena.

Când ajunse la biroul lui Charcot, o soră îl informă că tot personalul se reunise pentru *consultation externe* săptămânală şi că urmează să se prezinte şi el acolo. Găsi repede încăperile respective, mai multe camere separate, destinate pacienților externi şi celor care veneau pentru prima dată la control. Se îndreptă spre o cămăruță unde stăteau înghesuiți vreo zece medici în semicerc, în spatele unei mese de examinare. De partea cealaltă a mesei se afla şeful de clinică al lui Charcot, dr. Pierre Marie, un bărbat tânăr, fără barbă. Sigmund îşi prezentă cartea de vizită, iar dr. Marie îi spuse politicos:

— Vreți să aşteptați împreună cu noi? Domnul profesor Charcot o să vină în câteva clipe pentru a începe consultațiile.

Se îndreptă spre singurul scaun rămas liber, şi ocupanții celorlalte două, din stânga şi din dreapta lui, îi făcură semn cu capul să se aşeze. Avea să fie o dimineață plină de surprize pentru Sigmund. Când bătu ora zece, profesorul Jean Martin Charcot intră în încăpere. Era un om de aproape şaizeci de ani, înalt, lat în umeri, cu o constituție robustă. Purta joben şi o haină neagră la două rânduri, care îi ajungea până aproape de genunchi. Nici el n-avea barbă, iar părul lui negru, puțin argintiu pe la tâmple, era pieptănat sever spre spate de pe cea mai largă şi mai puternică frunte pe care o văzuse Sigmund vreodată: Tot capul părea sculptat – sprâncene mari, stufoase, un nas mare, osos, care nu distona cu restul figurii numai fiindcă era aşezat în mijlocul unei fețe mari. Avea buze pline, proeminente, o bărbie dăltuită în piatră, ochi negri. Sigmund simțea puterea enormă pe care o emana trupul lui, fără a fi însoțită de o atitudine de superioritate sau aroganță. „Mai degrabă, gândi în sinea lui Sigmund, seamănă cu un preot de la care te aştepți să auzi o vorbă de duh şi cuvinte de apreciere la adresa unui trai îmbelşugat."

Asistenții şi profesorii invitați se ridicară în picioare când intră Charcot. Cu un aer zâmbitor, acesta le făcu semn să ia loc.

Pentru dr. Sigmund Freud începea cea mai veselă experiență medicală din tinerețea lui. De îndată ce pacienții se dezbrăcau suficient ca să li se poată

vedea afecțiunile, stabilea diagnosticul neurologic de parcă s-ar fi aflat de unul singur în biroul lui particular – un fel de improvizație la care un profesor vienez n-ar fi recurs niciodată. Pacienții nu sufereau de maladii banale, arhicunoscute. Fuseseră selecționați de doctorii Marie şi Babiski, care avuseseră grijă ca afecțiunile lor să fie şi interesante, şi complexe. Charcot le punea întrebări pacienților, încercând să scoată la iveală antecedentele bolii, împărțea simptomele în categorii neurologice, pronunța un diagnostic şi sugera un tratament. Sigmund, care se considera bine pregătit în neurologie, era surprins să-l audă pe Charcot cum raționa cu voce tare, aducând în discuție cazuri similare, propunând teorii originale cu privire la cauza şi natura maladiilor. Când ajungea la concluzia că făcuse o eroare de raționament, îşi recunoştea imediat greşeala şi prezenta o nouă versiune corectată.

Primul pacient, o femeie de vârstă mijlocie, suferea de guşă exoftalmică, boală diagnosticată pentru prima oară în Franța de Charcot. Acesta analiză şi demonstră imediat simptomele: puls accelerat, ochi bulbucați, palpitații, tremur muscular şi guşa care crescuse mult, revărsându-se peste guler. Urmă apoi un tânăr muncitor care suferea de scleroză în plăci, cu toate simptomele caracteristice – paraplegie spastică, tremurături, tulburări de vorbire. Charcot făcu o distincție clară între această boală şi Parkinson. Pentru a sublinia şi mai mult diferențele, chemă o bătrână cu *paralysis agitans,* care avea mâinile umflate şi deformate, corpul rigid, mişcări lente şi figura imobilă.

Dr. Marie prezentă apoi o tânără ce suferea de afazie – incapacitatea de a rosti cuvintele, în locul acestora emițând sunete ininteligibile. Urmară cazurile de mutism, de tulburări cardiace şi incontinență urinară.

Spre sfârşit, dr. Marie aduse o femeie de cincizeci de ani, suferindă de o atrofie musculară progresivă. Sigmund recunoscu simptomele de la numeroşii pacienți pe care îi îngrijise în departamentul condus de dr. Scholz. După ce prezentă analiza, care făcuse obiectul unui tratat recent publicat în colaborare cu Marie, Charcot se întoarse spre doctorii aşezați în semicerc.

— Este una dintre cele mai nefericite boli ereditare. Nu e nici o şansă de recuperare şi nici n-a existat vreo clipă, din momentul în care s-a născut. Întoarse capul, apoi îndreptă din nou privirea sa blândă asupra discipolilor şi li se adresă pe un ton grav:

O, ce am făcut noi, Zeus, să merităm acest destin?
Părinții noştri au greşit, dar noi, noi oare ce am făcut?

Lui Sigmund i se păru fascinant faptul că, pe măsură ce pacienții se succedau la control, asistenții şi profesorii invitați puteau să-l întrerupă şi să-i pună întrebări lui Charcot, să-l contrazică sau să-şi exprime păreri personale. Aşa ceva nu se mai auzise în țările de limbă germană, unde profesorul era un zeu căruia nu i se adresau nici un fel de întrebări, iar diagnosticul său nu putea fi pus sub semnul întrebării. La un moment dat, un profesor invitat de la Berlin interveni:

— Dar, *Monsieur* Charcot, ceea ce spuneți dumneavoastră contrazice teoria

Helmholtz.

Charcot răspunse amabil:

— *La théorie, c'est bon, mais ça n'empêche pas d'exister.* Teoria e bună, însă asta nu poate împiedica faptele să existe.

Câteva clipe mai târziu, unul din asistenți făcu o observație aparent justificată, care venea însă în dezacord cu raționamentul lui Charcot, care îi replică:

— Da, dar este mai degrabă inteligentă decât corectă.

Indică apoi elemente mai puțin vizibile ale cazului, îndemnându-l pe asistent să pătrundă în profunzimea lucrurilor. Un doctor belgian întrebă:

— *Monsieur* Charcot, dacă nu ne ghidăm după simptomele pacientului, cum putem aprecia exact ce leziune s-a produs în structura nervoasă?

Charcot ocoli masa de examinare, se opri în centrul semicercului, atât de aproape de Sigmund încât acesta ar fi putut să-l atingă cu mâna, şi reflectă:

— Cea mai mare satisfacție pentru cineva este să vadă un lucru nou. Adică să recunoască cum că e vorba de ceva nou. Noi trebuie să vedem. Trebuie să privim o dată, şi încă o dată, şi încă o dată, până când descoperim, în cele din urmă, adevărul. Nu mi-e ruşine să vă mărturisesc, dragi confrați, că astăzi descopăr la pacienți lucruri pe care acum treizeci de ani le treceam cu vederea. De ce trebuie să privim numai ceea ce am fost învățați să vedem? În felul acesta ştiința medicală îngheață. Avem datoria să privim, să gândim şi să medităm. Să permitem minții noastre să meargă în direcția spre care o duce simptomul.

La sfârşitul şedinței, dr. Marie îi dădu profesorului cartea de vizită a lui Sigmund. Charcot bătu cu degetele în ea o clipă, apoi întrebă:

— Unde este *Monsieur* Freud?

Sigmund făcu câțiva paşi înainte şi îi înmână lui Charcot o scrisoare de recomandare de la dr. Benedikt, neurolog din Viena care lucrase cu Charcot cu câțiva ani mai înainte. Charcot zâmbi încântat la vederea semnăturii lui Benedikt. Se trase ceva mai la o parte ca să citească scrisoarea, apoi se întoarse spre Sigmund şi îi spuse foarte prietenos:

— *Charmé de vous connaître!* Încântat să vă cunosc. Vreți să veniți în biroul meu?

Sigmund era surprins de lipsa oricărui formalism în lumea medicală franceză, ca şi de rapiditatea cu care îi înțelegea limbajul. Deşi era emoționat la gândul întâlnirii cu Charcot – de fapt, venise la Salpêtrière cu o zi mai înainte, dar descoperise la intrare că uitase la hotel scrisoarea de recomandare a doctorului Benedikt – se simți imediat în largul său.

Charcot îl luă pe Sigmund la el în birou, o cameră de dimensiuni modeste, cu pereții şi mobilierul vopsiți în alb şi cu o singură fereastră prin care pătrundea lumina. Pe pereți atârnau gravuri de Rafael şi Rubens, precum şi un portret semnat al unuia dintre pionierii neurologiei engleze, dr. John Hughlings Jackson... În cameră erau puține mobile: un dulap pentru hainele lui Charcot, o masă mică cu un scaun şi mai multe alte scaune pentru interni, atunci când ținea şedințe cu ei. Sigmund ştia deja că în această cămăruță întunecoasă

Charcot făcuse multe din descoperirile care transformaseră neurologia într-o riguroasă ştiinţă medicală.

Charcot îi arătă laboratorul din spatele biroului său. Era spaţiu numai pentru două mese şi un minimum de aparatură. Aici se făceau şi experienţele de oftalmologie, unul din colţuri putând fi închis şi transformat în cameră obscură. Charcot murmură:

— Da, da, s-ar putea ca locul să ţi se pară strâmt şi înghesuit, dar pentru mine a fost întotdeauna suficient, fiindcă singurul spaţiu disponibil când mi-am început eu experienţele de laborator, acum treizeci de ani, era o parte dintr-un hol îngust. Hai să mergem la etaj. Am să-ţi arăt saloanele noastre.

Jean Martin Charcot se născuse la Paris, în familia unui fabricant de caleşti, în condiţii modeste. Făcuse studii la Facultatea de Medicină de la Sorbona, devenise intern la vârsta de douăzeci şi trei de ani, perioadă în care îşi deschisese primul birou, într-un apartament modest de pe Rue Laffitte, îmbinând practica particulară cu o ascensiune lentă atât în ierarhia Facultăţii de Medicină, cât şi în cea a spitalelor pariziene. În viaţa lui survenise un moment de cotitură atunci când străbătuse puzderia de clinici de la Salpêtrière, cu miile lor de pacienţi care agonizau fără să beneficieze de vreun ajutor. Văzând acele creaturi nefericite înghesuite una într-alta, Charcot îşi spusese: *"Faudrait y retourner et y rester".* Ar trebui să mă întorc aici şi să rămân.

Charcot avea treizeci de ani când se simţise zguduit de această viziune. Drumul înapoi fusese lung şi anevoios, dar reuşise să răzbată. La treizeci şi şapte de ani fusese numit *Médicin de l'Hospice de la Salpêtrière.* Nu i-a oferit nimeni nici bani, nici ajutor. Îşi adunase singur aparatura rudimentară, înjghebase un laborator în holul întunecos de care vorbise, însă făcuse descoperiri importante în anatomia patologică a bolilor de ficat, de rinichi, de plămâni, a măduvei spinării, a creierului. Când începuse să ţină cursuri de iniţiere în neurologie, Facultatea de Medicină îi oferise

drept spaţiu o bucătărie dezafectată sau o farmacie părăsită. Nici studenţii medicinişti nu manifestau un interes deosebit faţă de curs. În primul an avusese un singur intern.

Dar nimic din toate acestea nu-l abătuse din drum pe Jean Martin Charcot, care se angajase în munca titanică de transformare a azilului Salpêtrière în spital, centru de cercetare ştiinţifică şi de pregătire a tinerilor doctori în domeniul bolilor nervoase, ale căror cauze reprezentau, în marea majoritate a cazurilor, taine de nepătruns de la începutul începuturilor. Aducea pacienţii la el în birou pentru o examinare foarte minuţioasă, analizând meticulos diferenţele dintre miile de boli, clasificând, categorisind şi separând pacienţii în saloane specializate, descriind sute şi apoi mii de cazuri în fiecare an, publicând articole şi cărţi în care erau prezentate paralizia cu tremurături, reumatismul progresiv, spasmul arterial, leziunile încheieturilor, cancerul vertebral, efectul acidului uric asupra artritei, atrofiile musculare care îi poartă numele. Sigmund Freud auzise spunându-se despre Charcot că „explorează corpul uman aşa cum a explorat Galileo cerul, Columb mările, Darwin flora şi

fauna lumii".

Mergea acum alături de Charcot prin saloanele mari, bine luminate, îl vedea cum se opreşte la fiecare pat şi schimbă câteva cuvinte cu pacienții; surprinse expresia de adorație întipărită pe fețele acelor năpăstuiți de soartă şi îşi dădu seama că aceşti bolnavi, dintre care unii se aflau aici de ani şi ani de zile, erau copiii lui Charcot, de care profesorul se îngrijea ca un tată. Deşi unele boli se dovediseră incurabile, studiile lui Charcot reuşiseră în multe cazuri să oprească măcar parțial evoluția bolii. Între paturi, Charcot îi şoptea de ce boală suferă fiecare pacient: diferite tipuri de hemiplegie, hemoragii cerebrale, anevrism, ataxie locomotorie, la fel ca şi în saloanele de la Allgemeine Krankenhaus. Cele mai frecvente erau paraliziile unei anumite părți a corpului.

În drum spre biroul său, Charcot se întoarse spre Sigmund şi îi spuse pe un ton grav:

— Presupun că ai mai auzit toate astea, *Monsieur* Freud, dar n-ai cum să scapi de cursul meu introductiv: după stagiul de la Salpêtrière, trebuie să te întorci la Viena ca „văzător".

— Vă rog să mă iertați pentru franceza mea, *Monsieur* Charcot. Știu că e imposibilă, dar cunosc foarte bine structura limbii dumneavoastră. Dacă „a vedea" se spune *voir,* atunci „văzător" nu este *voyant,* profet?

Charcot răspunse clipind din ochi:

— Un „văzător" este un profet care are revelații divine. Cum aş fi putut să mă bucur de harul divin dacă ani de zile m-am uitat la această multitudine de cazuri şi n-am putut să le înțeleg? Am urmărit progresul unei boli decenii la rând, asamblând cu trudă şi durere fragmentele de înțelegere şi, în cele din urmă, le-am adăugat adevărului, de multe ori de-abia după autopsie. Asta înseamnă că sunt vizionar? Sau este vorba mai degrabă de un meseriaş conştiincios care îşi învață meşteşugul?

— Sunteți considerat artist în neurologie.

Charcot îşi adună câteva fire de păr care scăpaseră de sub bonetă şi le vârî cu grijă după ureche.

— Vă referiți la aşa-zisul al şaselea simț al meu? Am să vă definesc imediat acest al şaselea simț, domnule Freud: un grad înalt de receptivitate, muncă de ani de zile, bazată pe disciplină în observare şi explorare, căutarea răspunsurilor la întrebări care nu s-au mai pus niciodată! Când ajunseră înapoi în birou, Charcot îi spuse: Te-aş sfătui să-ți fixezi programul de lucru cu domnul *chef de clinique.*

— *Monsieur Charcot,* ați fost foarte amabil cu mine, un nou-venit străin.

— În neurologie nu trebuie să fim străini, ci confrați. Specificul muncii ne impune acest lucru.

Sigmund plăti trei franci unui funcționar de la administrație, primi cheia de la un dulap din laborator şi *un tablier,* un şorț. În timp ce ieşea pe poarta principală, scoase chitanța din buzunar şi văzu că fusese eliberată domnului Freud, *élève de médecin.* Sigmund exultă:

— Ah, această minunată limbă franceză! Tot ce am de făcut este să pun un

accent pe al treilea *e* în loc de al doilea şi mă transform din student la medicină în doctor, eminent, nobil!

În clipa următoare simţi cum i se strânge stomacul de foame şi se grăbi spre cel mai apropiat restaurant de pe Boulevard de l'Hôpital.

A doua zi dimineaţă îi arătă lui Charcot câteva din preparatele lui de la Viena. Charcot fu impresionat.

— Cum pot să te ajut eu să progresezi aici, domnule Freud?

— Am nevoie de nişte creiere de copil şi de materiale referitoare la deteriorările secundare.

— Am să scriu un bilet profesorului care răspunde de autopsii.

Sigmund deschise dulapul, scoase haina, îşi puse şorţul şi se îndreptă spre banca lungă de lângă peretele din fund al laboratorului, unde i se repartizase un microscop. Şase interni şi doctori străini erau deja la lucru. Dr. Marie le aduse specimene de ţesuturi. Sigmund se aşeză pe scaunul său. Abia dacă aveai loc să ridici o mână fără să te loveşti de coastele unui coleg. Potrivi microscopul, se uită în el şi văzu... Viena... laboratorul lui Meynert, pe el însuşi pe un scaun înalt, privind în microscop...

Se îndreptă de spate şi murmură: „Am făcut atâta drum ca să mă trezesc din nou acasă. Am venit aici să studiez neurologia! Creierele copiilor parizieni nu diferă de cele al vienezilor."

3

Cea mai importantă zi a săptămânii era marţea, când Charcot îşi ţinea cursul săptămânal în amfiteatrul cu scena lui adâncă, cu scaunele aşezate pe trepte din ce în ce mai sus. Pe peretele din fundul amfiteatrului se afla un tablou al lui Pinel care înfăţişa zdrobirea lanţurilor alienaţilor mintali de la Salpêtrière în 1795. În prezent, acestea deveniseră cele mai frecventate cursuri din Paris, atrăgând un mare număr de studenţi la medicină, medici şi jurişti interesaţi de problemele ştiinţifice.

Sigmund sosi devreme, ca să ocupe un loc în faţă. Profesorul care intră pe uşă nu semăna nici pe departe cu bărbatul pe care îl cunoscuse mai înainte – volubil şi întotdeauna cu câte o glumă pe buze ca să risipească tensiunile de moment, ci un om solemn, sobru, cu o impunătoare beretă de catifea. Părea mai bătrân cu zece ani.

Ambele laturi ale scenei şi sala amfiteatrului erau ticsite de lume. Charcot salută asistenţa printr-o mişcare din cap, apoi se întoarse spre amfiteatrul plin şi începu prelegerea, consultându-şi doar arareori notiţele. Era acelaşi curs dens pe care îl ţinuse în faţa personalului său şi îl corectase apoi după discutarea implicaţiilor medicale. Avea o voce gravă, cu o dicţie impecabilă. Se exprima într-o franceză ritmică, elegantă. Din când în când îşi susţinea observaţiile şi constatările cu citate din revistele medicale germane, engleze, italiene şi americane. Amintindu-şi de cursurile anoste pe care le ascultase la

Viena, Sigmund remarcă nu numai preocuparea evidentă a lui Charcot de a evita platitudinile şi banalităţile, ci şi ideea lui îndrăzneaţă, potrivit căreia cursul medical poate şi trebuie să fie în acelaşi timp literatură.

Surprizele se ţineau lanţ pentru Sigmund. Când profesorul Charcot ajunse la un punct al cursului în care expunerea i se păru insuficientă, făcu un semn şi asistenţii aduseră pe scenă un grup de pacienţi, bărbaţi şi femei, care sufereau cu toţii de aceeaşi maladie. Charcot îşi puse deoparte însemnările, merse de la un pacient la altul şi demonstră că toţi prezentau deformări similare ale coapsei, gambei sau labei piciorului şi că, arunci când mergeau, şchiopătatul lor era identic. Le ceru să-şi scoată halatele pentru a evidenţia diformităţile respective. Îi puse apoi să se aplece, să îngenuncheze, să şadă, să facă o serie de gesturi, până când întreaga asistenţă se lămuri în privinţa ansamblului de manifestări clinice.

Primul grup de pacienţi fu înlocuit cu altul, iar Charcot îi grupă de astă dată după felurile de tremor şi formele de paralizie, pentru a demonstra deosebirile dintre ei. Desăvârşit artist de pantomimă, Charcot îşi schimonosea faţa în fel de fel de ticuri şi forme de paralizie, mima rigiditatea musculară a celor care sufereau de boala lui Parkinson, demonstra cu propria mână ce se întâmpla în cazul unei paralizii a nervului radial şi imita sunetele aproape animalice care ieşeau din gâtul afazicilor.

După ce toţi pacienţii fură conduşi înapoi, la paturile lor, asistenţii lui Charcot aduseră o tablă mare, neagră, statuete şi mulaje de ghips ale cazurilor analizate de Charcot pe parcursul săptămânii, precum şi diverse scheme, diagrame şi grafice pe care le atârnară pe pereţii laterali ai scenei. Profesorul Charcot contură pe tablă cu cretă colorată zonele sistemului nervos unde începea fiecare din bolile nervoase prezentate. Apoi în sală se făcu întuneric şi se prezentară fotografii ale pacienţilor, menite să ilustreze fiecare manifestare a deformărilor şi mutilărilor provocate de bolile despre care vorbise.

Demonstraţia se încheie, perdelele fură date la o parte pentru a permite luminii să pătrundă în sală, iar materialele ajutătoare dispărură de pe scenă. Profesorul Charcot se aşeză, sobru şi distins, pe scaunul lui din mijlocul scenei, îşi potrivi bereta de catifea pe cap, îmbătrâni din nou cu zece ani şi citi liniştit concluziile cursului. Când termină, publicul şi studenţii se ridicară în picioare într-o tăcere respectuoasă şi nu clintiră nici un deget, nici nu clipiră până când Charcot nu ieşi din încăpere şi vraja aproape hipnotică se rupse.

Sigmund plecă de la Salpêtrière pe jumătate ameţit, fără să simtă pământul sub picioare. Depăşi gara Austerlitz, traversă Sena pe Podul Austerlitz şi ajunse în cele din urmă la Bastilia. Trecuse de mult ora prânzului şi străzile deveniseră aproape pustii. Era cuprins de un sentiment de exaltare. Charcot îi demonstrase ce înseamnă perfecţiunea.

Însă cel mai impresionant moment i se păru cel din marţea următoare, când Charcot intră în sala de curs şi anunţă că avea intenţia să conferenţieze despre „isteria masculină". Pentru *Dozent* dr. Freud de la Viena, ideea aceasta era de neconceput. Pe tot parcursul perioadei de pregătire medicală anterioară i se spusese că isteria se întâlneşte numai la femei.

Fu adus pe scenă un vizitiu care se afla internat din aprilie. Avusese un accident, căzuse de pe capra trăsurii pe umărul şi braţul drept. Căzătura fusese foarte dureroasă, dar nu se produseseră nici un fel de vânătăi. Şase zile mai târziu, după o noapte de nesomn, Porez descoperise că nu mai putea mişca braţul drept, ci numai mâna şi degetele. Braţul căzu ca mort după ce fu ridicat de un asistent. Charcot demonstră insensibilitatea braţului la durere, căldură, frig.

— Aşadar, conchise profesorul întorcându-se spre public, avem o paralizie motorie completă a umărului şi a braţului, pierderea totală a sensibilităţii pielii. Însă trebuie să remarcăm în acelaşi timp că este vorba numai de o atrofie minimă, datorită lipsei de utilizare, iar reflexele sunt normale. Din aceste considerente ne vedem nevoiţi să respingem existenţa unei leziuni corticale, a unei leziuni spinale sau a unei leziuni a nervilor periferici. Aşadar, cu ce avem de-a face?

Sigmund se aplecă fascinat în faţă, privind ca vrăjit la profesor. Acesta conchise:

— Fără îndoială, avem în faţa noastră una din leziunile acelea organice nedestructive, care scapă în prezent mijloacelor noastre de investigaţie anatomică şi pe care, în lipsa unui termen mai bun, le vom numi funcţionale.

În timp ce Porez părăsea sala spre a face loc următorului pacient, Sigmund îşi dădu seama de tulburarea de care era cuprins. Charcot dovedise că nu există nici un fel de leziuni fizice ale umărului sau ale braţului, aşadar nu putea fi vorba de o paralizie autentică. Accidentul îi provocase vizitiului un şoc. Paralizia era rezultatul şocului, al traumei, şi nu al vătămării braţului. Porez nu căzuse în cap, nu-şi pierduse cunoştinţa, deci nu putea fi vorba de o vătămare a creierului. Prin urmare, aveau de-a face cu un caz de „isterie masculină". Sigmund se duse cu gândul înapoi la femeia pe care Pollak o vindecase prin sugestie şi o injecţie cu apă chioară. Sute de bărbaţi aveau accidente minore, îşi învineţeau un umăr sau un genunchi, suportau durerea câteva zile, după care uitau de accident. Dar de ce în cazul lui Porez se instalase paralizia?

Următorul pacient era un zidar de douăzeci şi doi de ani. Mama lui şi două surori primiseră diagnosticul de isterie. Cu trei ani în urmă, bărbatul luase un medicament ca să scape de o tenie. Vederea teniei în excrementele sale îi provocase un şoc atât de puternic, încât suferise o vreme de colici şi nu-şi mai putuse controla tremurul membrelor. Doi ani mai târziu, cineva aruncase cu o piatră în el în timpul unei dispute. Deşi piatra nu-l nimerise, omul fusese apucat din nou de colici şi de tremurături, însoţite de viziunea de coşmar a teniei. După cincisprezece zile suferise primul atac convulsiv, repetat la intervale regulate. A doua zi după ce se internă la Salpêtrière avu cinci crize succesive. Examenul clinic a evidenţiat pierderea simţurilor şi o scădere a acuităţii vizuale, ceea ce, după descrierea lui Charcot, reprezenta „o imitaţie aproape perfectă a simptomelor unei epilepsii parţiale". Pentru a-şi demonstra afirmaţia, exercită o presiune moderată asupra unuia din punctele spasmogenice ale lui Lyons, exact sub coasta falsă din partea dreaptă.

În fața ochilor lui Sigmund, Lyons începu să se plângă de contracții epigastrice, apoi susținu că simte o bilă în gât. Limba îi înțepeni şi în clipa următoare, omul îşi pierdu cunoştința. Infirmierii îl aşezară pe un pat. Avea brațele întinse şi țepene, însă picioarele moi, îndoite. Începură convulsii ale întregului corp, apoi brațele şi picioarele porniră să-i tremure. Omul era chinuit de viziuni şi striga:

— Ticălosul! Prusacul!... M-a lovit cu piatra. Vrea să mă omoare.

Se ridică în şezut, tot inconştient, şi încercă să scape de o tenie care i se încolăcise pe picior. Se pregătea să intre în cel de-al doilea stadiu epileptic, când Charcot apăsă pe acelaşi centru histerogen de sub coasta liberă şi Lyons se trezi. Era amețit, dar jura că nu-şi aminteşte nimic din ceea ce se întâmplase. Infirmierii îl duseră înapoi, în salon. Charcot îşi încheie prelegerea despre „istero-epilepsie", promițând că va mai demonstra încă zece asemenea cazuri.

După ce plecă toată lumea, Sigmund rămase singur. Amfiteatrul şi scena păreau că îl învăluie într-o mantie protectoare. Se simțea profund zguduit. De unde dobândise Charcot aceste cunoştințe fantastice, când doctorii cei mai buni din Austria şi Germania nu ştiau absolut nimic în acest domeniu? Parisul nu era despărțit de Viena decât de câteva sute de kilometri, însă, în ceea ce priveşte isteria masculină, Viena se afla în vârful munților din Afghanistan.

Se întoarse din nou cu gândul la cele paisprezece luni pe care le petrecuse la Departamentul de boli nervoase, condus de profesorul Scholz. Toate cazurile de paralizie de acolo, pacienții cu crize mai vechi, cei care sufereau de absența senzației de durere, cunoscută de neurologi sub numele de „anestezie", toți fuseseră diagnosticați şi tratați pentru tulburările lor somatice. Când revăzu cazurile cu ochii minții, îşi aminti câteva amănunte neliniştitoare: bărbatul care avea picioarele paralizate, dar putea să-şi mişte degetele de la picioare; un caz de mutism soluționat brusc, fără nici o explicație plauzibilă; pacientul cu capul şi brațele paralizate, care putea însă să respire bine, performanță imposibilă din punct de vedere anatomic, pentru că ar fi trebuit să fie paralizată şi diafragma dacă ar fi fost paralizat capul.

Se ridică vlăguit de pe scaun. În timp ce se îndrepta spre uşă, îi veni în minte ceea ce spusese însuşi Charcot când trecuse prima dată prin saloanele primitive la Salpêtrière:

„Trebuie să mă întorc şi să rămân aici"

4

Locuința lui Sigmund de la Hotel de la Paix era confortabilă şi liniştită, aşa cum sunt toate camerele de burlaci din întreaga lume. Mânca de unul singur la restaurantele frecventate de studenții de la Sorbona, unde se servea o mâncare simplă, dar consistentă. Când nu era la spital, îşi petrecea timpul la Luvru şi la Notre-Dame de Paris, unde urca adesea până la platforma din apropierea

vârfului ca să admire priveliştea Senei care şerpuia pe lângă Invalides spre Bois de Boulogne, în partea de sud-vest a oraşului. Dacă nu avea prieteni în afara spitalului, legătura lui amoroasă cu Parisul îl recompensa pentru orele de singurătate. Încercă o mare satisfacție atunci când traversă strada, pe lângă biserica St. Germain de Près gândind în germană şi se trezi în partea cealaltă a bulevardului că gândeşte în franceză.

Dar situația avea să se schimbe. Se afla la Salpêtrière de două săptămâni când, într-o dimineață, fu surprins de o ploaie rece de început de noiembrie. Doctorii de la laboratorul profesorului Charcot îi împrumutară haine uscate şi o pereche de papuci. Ajunse la *consultation externe* cu o oarecare întârziere şi fu nevoit să ocupe un loc în spatele semicercului de doctori. Văzu în fața lui un cap mic şi îngust, acoperit cu păr blond. Posesorul se întoarse şi îi făcu semn, zâmbindu-i cu căldură. Sigmund îl recunoscu pe Darkşevici, de la Moscova, cel cu care lucrase la laboratorul lui Meynert şi care tradusese în rusă articolul lui despre metoda de colorare a secțiunilor de creier cu soluție de aur. După consultație, slavul înalt, slab şi melancolic îl invită pe Sigmund la el în cameră şi îi oferi pâine, brânză şi un excelent ceai rusesc. În Viena nu fuseseră foarte apropiați, dar aici se revedeau ca nişte vechi prieteni, mai ales că amândoi se aflau într-o situație asemănătoare. Ca şi Sigmund, Darkşevici era logodit de mai mulți ani cu o fată pe care n-o putea lua de nevastă decât după ce îşi va termina pregătirea, va scrie un manual pe această temă şi va primi un post de profesor care îi fusese promis la Universitatea din Moscova.

Darkşevici îl prezentă altui rus care studia cu Charcot – Klikovici, asistentul medicului țarului. Acesta ştia destule despre Paris ca să-l învețe şi pe Sigmund unde se afla o *crémerie* la care putea cumpăra cu treizeci de centime ceea ce l-ar fi costat şaizeci la restaurant. Îl conduse, de asemenea, în mai multe localuri familiale, unde se servea o mâncare ieftină şi bună. Klikovici era tânăr, volubil, vesel şi amabil. Vorbeau cu toții o franceză îngrozitoare şi într-o seară se duseră să o vadă pe Sarah Bernhardt la teatrul Porte St. Martin, în *Theodora* de Sardou. Sigmund găsi că piesa, care dură patru ore şi jumătate, era artificială şi interminabilă. În timpul pauzei, ieşi în stradă, în aerul proaspăt al nopții, împreună cu Klikovici.

— Extraordinară Sarah asta! exclamă Sigmund. După primele cuvinte pe care le-a rostit cu vocea aceea a ei caldă, vibrantă, am avut senzația că o cunosc de când lumea. N-am văzut niciodată o figură mai nostimă decât a ei, dar fiecare părticică din ea este plină de viață şi de vrajă. Cât despre felul în care îmbrățişează şi se roagă şi mângâie, cum se încolăceşte în jurul bărbatului, cum joacă cu fiecare fibră a trupului, e de-a dreptul incredibil...

Klikovici râse.

— Parcă ai fi la lecția de anatomie. Toți ne îndrăgostim de Sarah, indiferent cât de proastă ar fi piesa.

Apoi fu adoptat de o familie mai în vârstă, un neurolog de origine italiană care îşi făcuse studiile la Viena, pe nume Richetti, şi soția acestuia, nemțoaică născută la Frankfurt. Soții Richetti se mutaseră de la Viena la Veneția, unde doctorul se bucurase de un asemenea succes, încât adunase o avere de un

sfert de milion de franci. Soția lui, o femeie de casă, îi adusese şi ea o zestre enormă. Neavând copii şi fiind singuri la Paris, insistară să-l invite în fiecare zi pe Sigmund la prânz, la Duval. Lui Sigmund îi plăcea felul în care îl răsfățau. Se duceau împreună duminica la Notre-Dame să asculte slujba. Sigmund cumpără un exemplar din *Notre-Dame de Paris* de Victor Hugo, pe care o citise deja la Viena, dar care îl ajuta acum să înțeleagă altfel Parisul şi franceza ce i se păruse la început neinteligibilă.

La laborator descoperi că cercetarea anatomică merge greu, deşi vestitul histolog dr. Louis Ranvier îl întâmpină cu căldură şi rosti vorbe de apreciere la adresa muncii lui. Nu progresa deloc cu secțiunile de creier de copil poate din cauza fascinației pe care o exercita Charcot asupra lui. Profesorul nu numai că îi oferea cunoştințe neprețuite de neurologie şi în legătură isteria masculină, dar era foarte amabil şi îi corecta şi greşelile de franceză. Îi permise, de asemenea, să facă studii clinice pe cazurile interesante din saloane. Trecea şi acum prin momente grele, când se simțea singur şi tânjea după Martha. Era în permanență îngrijorat din cauza a ceea ce numea el „banii încurcați". Comise apoi ceea ce considera a fi un act de nebunie: intrând într-o librărie de pe Boulevard St. Michel ca să cumpere un extras din *Mémoire* a lui Charcot care costa cinci franci, achiziționă toate lucrările acestuia la prețul de şaizeci de franci – „un chilipir", după cum se exprimase librarul. Mai dădu încă douăzeci de franci pentru un abonament anual la *Archives.*

Când ajunse acasă, în Impasse Royer-Collard şi urcă scările înguste până la etajul doi, începu să se plimbe între pat, dulap şi masă şi înapoi. Pusese deoparte câte un franc sau doi pe zi ca să cumpere nişte cadouri de Crăciun pentru Martha şi pentru membrii familiei ei, care se purtaseră aşa de frumos cu el. Şi acum cheltuise dintr-o lovitură şaptezeci şi cinci de franci mai mult decât intenționase... deşi *Archives* ale lui Charcot aveau să-i fie indispensabile în muncă.

Banii se duceau văzând cu ochii, mult mai repede decât îşi imaginase el. Ştia că nu este decât vina lui, pentru că nu se străduia să trăiască cât mai ieftin cu putință. Cum ar fi putut să vină la Paris şi să nu se ducă la Opéra Comique, ca să aibă ce-i povesti lui Alexander a cărui mare pasiune, după trenuri, era opereta? Cum să nu se ducă la Comédie Française ca să audă cea mai pură franceză vorbită în lume? Cum să nu facă o excursie până la Versailles...? Erau ocazii cu care s-ar fi putut să nu se mai întâlnească niciodată în viață.

Demonstrațiile lui Charcot în domeniul isteriei masculine deveniră partea cea mai fascinantă a experienței lui de la Salpêtrière. Un băiat de şaisprezece ani, Marcel, fusese internat cu un an în urmă. Era un flăcău inteligent, o fire veselă, însă îl apucau uneori crize paroxistice de furie, când spărgea totul în jurul său. Cu vreo doi ani înainte de a se interna, fusese atacat pe stradă de doi bărbați, căzuse şi îşi pierduse cunoştința. Nu se vedeau nici un fel de răni nicăieri, însă începuse să aibă coşmaruri şi crize de isterie. În ciuda nenumăratelor investigații, nici unul din doctorii spitalului nu descoperise

deteriorarea vreunei părți a organismului lui Marcel.

Mai era apoi un pacient de treizeci şi doi de ani, Guilbert, meşter aurar, internat cu doi ani în urmă, care avea patru sau cinci crize de convulsii pe lună. Deşi dr. Charcot nu putea să-şi dea seama care erau cauzele, Guilbert îşi pierdu sensibilitatea tactilă a unei părți a corpului. Se sinucise înghițind o cantitate mare de clor. Autopsia dovedi că diagnosticul de epilepsie isterică fusese corect, căci nu se descoperi nici un fel de leziune a creierului sau a sistemului nervos.

În timpul primei săptămâni a lunii decembrie, vremea se înrăutăți simțitor: din cerul cenuşiu, amenințător se prăvăleau vârtejuri negre de ploaie. Frigul se accentuă şi trotuarele se acoperiră cu o pojghiță de gheață, ceea ce făcea ca mersul pe jos să fie un adevărat act de bravură. Într-un oraş străin, frigul părea mai pătrunzător decât acasă.

La prima *consultation externe* din decembrie – după duminica în care îşi făcuse socotelile şi îşi dăduse seama că aceasta avea să fie ultima lui lună la Paris, după care va putea să viziteze de Crăciun familia la Wandsbek, apoi nu-i vor mai rămâne decât câteva zile de stat la Berlin înainte de a se întoarce acasă –, Charcot menționa în treacăt că nu mai primise nici o veste de la traducătorul german care se ocupa de lucrările lui. Sigmund îşi aminti un episod asemănător petrecut la Clinica de Psihiatrie a profesorului Meynert, când acesta tocmai îşi terminase cartea de psihiatrie, iar tânărul doctor american, Bernard Sachs, se oferise s-o traducă în engleză. În lunile care urmaseră, nimeni nu se putuse apropia de Meynert, pentru că acesta îi acorda toată atenția doctorului Sachs. Pe de o parte, ar strânge legăturile cu Charcot, iar pe de alta, drepturile de traducere i-ar acoperi cheltuielile pentru cele câteva luni de care mai avea nevoie!

La prânz, le spuse soților Richetti:

— Mi-a venit o idee. Astăzi *Monsieur* Charcot se plângea de dispariția traducătorului său german. Credeți că aş putea să-i cer permisiunea să traduc eu volumul al treilea al prelegerilor lui? Pot să-i explic că sufăr numai de o afazie motorie în franceză. N-aş vrea să creadă că citesc în franceză la fel de prost cum vorbesc.

Doamna Richetti îl încurajă cu un entuziasm matern:

— Trebuie neapărat să încerci.

Timp de o oră încheiată compuseră scrisoarea menită să sublinieze serviciile importante pe care le va aduce Sigmund compatrioților săi prin traducerea lucrării. Câteva zile mai târziu Charcot îl luă deoparte pe Sigmund.

— Sunt foarte fericit că doreşti să-mi traduci volumul trei în germană, nu numai prima jumătate, care a fost deja publicată în franceză, dar şi partea a doua; ai avut ocazia să auzi câte ceva la cursurile mele, însă abia de-acum încolo urmează să fie tipărită.

În după-amiaza aceea, Sigmund îi scrise lui Deuticke şi îi oferi copyright-ul pentru versiunea germană. Contractul sosi la Paris cu prima poştă. Sigmund îl duse la biroul profesorului Charcot, şi cei doi studiară pe îndelete fiecare clauză. Charcot părea încântat de faptul că editorii îşi manifestaseră interesul

imediat.

— Dar contractul nu prevede nici o clauză în legătură cu drepturile dumitale de traducător, *Monsieur* Freud, spuse el. Ar trebui să fie stipulate şi acestea, nu?

— Da, într-adevăr, *Monsieur* Charcot. O să cer patru sute de florini. Cu banii ăştia mă voi putea descurca încă vreo câteva luni. Ridică privirile de pe hârtii şi spuse: Voi avea plăcerea să mă întorc după Crăciun la cursurile dumneavoastră.

— *Bon.* Aş vrea să te ajut la traducere. Ştiu că doctorilor de limba germană le vine foarte greu să accepte ideea mea cu privire la isteria masculină. Vei avea ocazia să mai vezi multe cazuri menite să ilustreze acest fenomen straniu. Poate că după aceea vei reuşi să-i convingi şi pe confrații dumitale de la Universitatea din Viena.

5

Iarna îşi intra tot mai mult în drepturi pe măsură ce se apropia Crăciunul. Cumpără o cutie de ciocolată *Marquis* pentru Minna, o eşarfă pentru *Frau* Gehrke, servitoarea familiei Bernays. Întrucât trenul oprea la Köln – Cologne, avea să-i cumpere doamnei Bernays o sticlă de *eau de cologne* de acolo. Îi promisese Marthei o brățară de aur în formă de şarpe „pentru că toate soțiile de *Dozent* poartă aşa ceva, ca să se deosebească de alte soții de doctor". Dar nu strânsese destui bani ca să cumpere brățara de aur. Găsi la Hamburg un şarpe de argint care se punea pe mână fără închizătoare. Îl cumpără imediat; era o promisiune îndeplinită pe jumătate.

Cu cinci zile înainte de Crăciun, când, slavă Domnului, nu mai ningea, iar afară era destul de plăcut, se mută de la Hôtel de la Paix, lăsându-şi cufărul şi valiza la soții Richetti, care îi împrumutară un sac de voiaj şi un pled ca să-i țină de cald pe drum. La întoarcere avea să se mute într-o cameră mai plăcută, la Hôtel du Brésil, în apropiere de Impasse Royer-Collard şi la o distanță de câțiva paşi de elegantul şi vastul Boulevard St. Michel.

Abia aştepta să le revadă pe Martha şi pe Minna. De când venise la Paris nu stătuse de vorbă cu nici o femeie, cu excepția doamnei Richetti şi a soției fostului doctor de familie al soților Freud, *Frau* Dr. Kreisler, care venise la Paris cu fiul său, Fritz, sperând să facă din el violonist concertist. Pe străzi erau o mulțime de fete, însă Sigmund nu le considera la fel de frumoase ca pe vienezele zvelte şi înalte de pe Kärntner Strasse. Se simțea oarecum şovin, aşa că se mulțumi să-şi împărtăşească impresiile doar celor de-acasă.

Doamna Bernays îl invitase să stea la ei. Ocupa camera de oaspeți de jos, aflată vizavi de a Marthei; se scula în fiecare dimineață şi o trezea pe Martha din somn cu sărutări. Imediat ce le auzea vocile, Minna venea din bucătărie cu o cană de argint plină cu cafea şi lapte proaspăt fiert şi cu o tavă cu *Kipfeln* cu unt proaspăt şi gem. După ce Martha se spăla şi îşi pieptăna părul lung,

castaniu, cei doi se aşezau turceşte la picioarele patului şi spuneau fel de fel de poveşti. Era ceva cu totul neobişnuit şi burghezia din Hamburg i-ar fi condamnat dacă ar fi ştiut ce fac. Doamna Bernays închidea ochii în fața acestor iregularități, pe care le numea *„Schlemperei* moral pariziano-vienez".

Se plimbau prin pădurile desfrunzite în aerul rece al sfârşitului de decembrie, înfofoliți în paltoane. Când ploua, citeau cu voce tare în fața focului care ardea vesel în căminul din salon. În zilele cu soare se duceau la Hamburg, ca să se amestece prin mulțimea de oameni aflați în vacanță de sărbători.

În ajunul Crăciunului, când Martha îi servi *Jause* de la ora cinci, constând din cafea şi *Guglhupf,* nişte prăjituri conice, dintr-un aluat gros, cu stafide, alune şi mult unt, îl întrebă liniştită:

— Cât mai durează, Sigi? Ce planuri ai?

Sigmund întinse picioarele în fața focului, fericit să se poată relaxa după ce fugiseră ca să scape de o furtună cu tunete şi fulgere şi studie chipul Marthei în timp ce aceasta turna cafeaua aburindă. Avea acum douăzeci şi patru de ani şi jumătate. Trecuseră trei ani şi jumătate de când consimțise să-l aştepte. În acest răstimp se maturizase şi fetița vioaie care aştepta curioasă să vadă ce îi va oferi viața devenise o tânără femeie. Ochii ei păreau mai mari şi mai comunicativi, ovalul feței era mai slab, părul pieptănat ceva mai sever. Sigmund o trase spre el şi o sărută îndelung pe buze. Ea îi încolăci gâtul cu brațele sale grațioase şi îi întoarse sărutul.

— Cât mai durează? Stai să-ți spun care sunt planurile mele. O să mai petrec două luni cu Charcot. Aş dori să lucrez la cazurile de isterie cât mai mult cu putință şi, între timp, să termin traducerea cursurilor profesorului. După aceea am să petrec o lună la Berlin, la Charité, ca să studiez modul în care tratează ei paralizia isterică, şi la spitalul Kaiser Friedrich, ca să observ ce tratament se aplică acolo în materie de neurologie infantilă. Apoi o să mă întorc la Viena să-mi prezint raportul asupra călătoriei de studii, îmi voi deschide primul birou, voi accepta oferta dr. Kassowitz de a înființa o secție pentru copii la Erste Öffentliche Kinder-Kranken-Institut. ...Institutul nu plăteşte nimic, însă îmi va furniza materiale pentru cercetare şi publicare. Ar mai fi şi avantajul că în felul acesta îmi pot face reputația de specialist. Am să mă străduiesc să ajung cât mai repede posibil la un venit de o sută de dolari pe lună care îmi sunt necesari pentru a-mi întreține familia şi a acoperi cheltuielile biroului.

— Şi cât ar putea să însemne asta, Sigi?

— Probabil până la sfârşitul anului viitor. Cel mai târziu până în primăvara următoare. În perspectivă, practica unui doctor depinde de talentul său. La început e vorba de noroc. Este un joc de noroc, la fel ca tarocul sau cursele din Prater.

Martha se aşeză pe jos, rezemându-şi brațul pe genunchii lui. Când ridică privirile spre el, chipul ei avea o expresie gânditoare.

— Fac parte din acea categorie despre care Milton spune: „Şi aceia slujesc care stau şi aşteaptă". Sigi, cândva ai declarat că tinerețea este momentul potrivit pentru a face nebunii. Nebuniile de la mijlocul vieții sunt mai degrabă

un act de disperare decât de credință. Nu mi-e teamă să risc. Cred că ai să câştigi mai repede aceşti o mie două sute de dolari pe an dacă te căsătoreşti.

Sigmund răsuci şarpele de argint pe mâna ei, dar rămase tăcut.

În dimineața de Crăciun, Minna îl rugă pe Sigmund să facă o plimbare împreună. Se duseră într-un părculeț vizavi de casa familiei Bernays, pe Steinpitzweg. Biserica din părculeț fusese asaltată de credincioşi, însă în parc nu era nici țipenie de om, doar copacii desfrunziți şi cărările acoperite cu zăpadă.

— Sig, n-am mai primit nici un cuvințel de la Ignaz de când l-ai văzut tu vara trecută. Mi se rupe inima la gândul că nu ne-am văzut tot acest timp, când are mai mult ca oricând nevoie de mine...

— Minna, boala lui Ignaz i-a distrus mintea şi voința înainte de a-i devasta trupul. De aceea a rupt logodna cu tine; este prea epuizat ca să se mai gândească la dragoste.

— Dar cum poate să fie aşa de bolnav, din moment ce a mers la teatru cu tine în Baden, a fumat un trabuc şi era fericit?

— Aşa e boala asta. Ori de câte ori un pacient cu TBC de la spital ne spune că vrea să se ducă acasă pentru că se simte bine, ştim că a doua zi îşi va da duhul.

— Deci Ignaz trebuie să moară?

— N-am fost mulțumit de examenul meu. L-am dus pe dr. Müller la Baden câteva zile mai târziu. Minna, trebuie să fii pregătită. Vestea morții lui Ignaz trebuie să ne parvină dintr-o zi în alta.

Minna întoarse capul pentru ca Sigmund să nu-i vadă lacrimile. El îi puse mâna pe umăr.

— Minna, eşti tânără, ai numai douăzeci de ani. Soarta v-a dat, ție şi lui Ignaz, o lovitură crudă. Ar fi fost mai uşor pentru tine dacă ai fi putut să rămâi alături de el până la sfârşit, căci atunci ai fi plâns numai moartea lui. O întoarse spre el şi-i sărută lacrimile care i se scurgeau din ochi. Draga mea surioară, ai o viață lungă în fața ta. O să întâlneşti o nouă dragoste. După ce Martha şi cu mine ne vom căsători, va trebui să vii la noi, la Viena.

Minna rămase o clipă în brațele lui, mai înaltă decât el, cu capul lăsat pe umărul lui. O străbătu un tremur, după care ridică hotărâtă capul:

— Să mergem! Martha a spus că o să fiarbă vin roşu cu scorțişoară. O să ne încălzească zonele exterioare ale sufletului.

6

Hôtel du Brésil era ceva mai luxos decât Hôtel de la Paix. Camera lui Sigmund dădea spre Rue de Goff. Nu părea mai mare decât cea pe care o avusese înainte însă plafonul era mai înalt, cu patul şi masa aşezate lângă acelaşi perete, iar biroul de calitate mai bună. Pe podea erau aşternute covoare, la ferestre atârnau draperii de catifea roşie, iar într-un colț, ascunse în

spatele unui paravan, se aflau un bideu şi un lavabou. Singurul obiect ornamental, o oglindă, i se păru de o valoare îndoielnică. Când se trezi în prima dimineaţă şi se ridică în picioare ca să-şi dea seama unde se află se văzu din nou singur – un bărbat solitar într-o cameră mobilată, fără nici o logodnică la capătul coridorului care aştepta să fie trezită cu sărutările lui.

„Sunt un filistin incorigibil, îşi spuse el, privindu-şi ochii negri, părul ciufulit. În faţa tinerilor curajoşi şi liberi se deschide o viaţă plină de aventuri sentimentale, dar eu n-o vreau decât pe Martha, căsătoria, copiii şi un trai asigurat prin munca mea."

Petrecu Anul Nou traducând cursurile lui Charcot. Era o ocupaţie plăcută, pentru că, în timp ce-i transcria gândurile, avea impresia că îi aude vocea adresându-se studenţilor şi publicului din sala de curs. Mai târziu, în aceeaşi noapte, le scrise părinţilor săi şi prietenilor din Viena, urându-le un an nou fericit pentru 1886: soţilor Breuer, lui Paneth, lui Fleischl, lui Koller, încheind cu „am să beau un pahar în sănătatea voastră". Singurul necaz era că nu avea nimic de băut, numai apă de la robinet. Ar fi fost caraghios să ridice paharul cu apă spre plafon şi să se încline ceremonios.

În ziua următoare se întoarse la Salpêtrière ca să se ocupe de un grup de nevroze provocate de o traumă cunoscută sub numele de „măduvă feroviară" sau „creier feroviar", termen generic recent introdus de domnul Page din Anglia. Ca urmare a extinderii căilor ferate şi a înmulţirii călătoriilor cu trenul în Anglia, Europa şi America, accidentele feroviare deveniseră din ce în ce mai frecvente şi provocaseră o nouă boală de nervi. Cinci doctori francezi scriseseră disertaţii pe această temă. Putnam şi Walton în America, precum şi Page în Anglia demonstraseră faptul că aceste cazuri de „măduvă feroviară" reprezentau simple manifestări de isterie.

La Salpêtrière erau nouă asemenea cazuri pe care Sigmund dorea să le studieze. Cercetă simptomele şi îşi dădu seama că multe dintre cazurile pe care le tratase el la Allgemeine Krankenhaus, în saloanele de boli nervoase făceau parte din aceeaşi categorie. Urmări recuperarea pacienţilor după desfăşurarea proceselor legale şi după plata daunelor. Charcot declară cu emfază grupului de doctori:

— Aceste stări nervoase obstinate care se prezintă după coliziuni şi le fac pe victime incapabile de muncă sunt de foarte multe ori cazuri de isterie, atât şi nimic altceva. Dar fiţi atenţi: numai ocazional pot fi cazuri de simulare sau de înşelătorie.

Sigmund se plimba prin saloane, studiind celelalte forme de isterie. Un zidar în vârstă de optsprezece ani, care căzuse de pe o schelă de la înălţimea de doi metri, fusese foarte uşor rănit, însă la trei săptămâni după accident îi paralizase braţul stâng. Acum, la zece luni după accident, se internase la Salpêtrière. Examenul clinic evidenţia pulsaţii puternice în zona girului cu anestezie cutanată completă, ceea ce făcea ca umărul şi braţul să fie insensibile la frig, înţepături, terapie electrică intensivă. Braţul îi atârna inert şi flasc, însă nu prezenta nici un semn de atrofiere. Nu existau nici simptome care să indice o leziune a măduvei spinării, iar paralizia motorie a braţului nu

implica şi partea corespunzătoare a feței. Se descoperiră zone isterogene sub brațul stâng şi pe testiculul drept. Când se exercită presiune asupra lor, Pinaud îşi pierdu cunoştința şi intră într-o criză violentă de isterie epileptică. Îşi muşcă brațul stâng, deveni violent, incitând oameni imaginari la omor:

— Ține! Ia cuțitul! Repede... loveşte!

În zilele următoare avu mai multe crize, iar în timpul uneia dintre ele începu să-şi agite pe neaşteptate brațul stâng. Când se trezi, era în stare să mişte brațul şi umărul pe care nu le putuse folosi timp de zece luni de zile. După toate aparențele, se vindecase.

— De ce boală s-a vindecat, domnilor? întrebă Charcot. Era oare simulant? Cum e posibil ca umărul şi muşchii lui să nu prezinte semne de atrofiere după zece luni de aşa-zisă paralizie? Făcea exerciții pe ascuns, pe întuneric, când nu-l vedea nimeni? Se poate. Sunt enigme pe care mai trebuie să le rezolvăm. Dar ați avut dovada că a fost un caz de isterie şi nu de monoplegie brahială.

Cam în acelaşi timp, pacientul Porez, care după ce căzuse de pe capra trăsurii nu-şi mai putuse folosi brațul drept, se certă violent cu un alt pacient în timpul unui joc de domino. Era aşa de furios, încât a sărit în picioare şi l-a amenințat fizic pe adversar. Membrul până atunci paralizat şi-a recăpătat motricitatea anterioară. În câteva ore şi-a făcut bagajele şi a părăsit spitalul. Sigmund era în biroul lui Charcot, împreună cu Marie şi Babinski, când Charcot externă pacientul.

— Ați avut dreptate, *Monsieur* Charcot, murmură Sigmund, pacientul n-a fost deloc paralizat.

— Ah, ba da, a fost, replică Charcot amuzat. Probabil că datorită unei leziuni minore a sistemului nervos ,indusă de traumatismul suferit în timpul căderii. Şi-a vindecat această leziune printr-o altă traumă, prin şocul provocat de o furie cumplită, sub imperiul căreia a simțit nevoia să-şi folosească ambele brațe în luptă cu adversarul.

— *Monsieur* Charcot, întrebă Sigmund tulburat, nu suntem acum mai mult în domeniul psihologiei decât al afecțiunilor somatice? Boala lui Porez nu a fost de natură ideatică?

— Nu, nu, replică aspru Charcot. Psihologia nu face parte din ştiințele medicale. Paralizia isterică a lui Porez a fost somatică, pornind de la o leziune corticală localizată în principal în zona motorie a brațului, dar n-a reprezentat o formă gravă. Admitem în mod ipotetic existența ei pentru a explica dezvoltarea şi persistența diferitelor simptome ale isteriei.

— Admitem în mod ipotetic! *Monsieur* Charcot, nu este acesta un alt mod de a recunoaşte propria ignoranță?

Charcot răspunse net:

— Foarte adevărat, *Monsieur* Freud, dar să nu laşi să se răspândească vestea asta şi în afara lumii medicale.

După plecarea lui Charcot, Sigmund se întoarse către şeful de clinică:

— *Monsieur* Marie, ați făcut vreodată autopsia unui paralitic isteric care a murit din alte cauze, unul despre care ați admis „în mod ipotetic" că are leziuni?

— Mai multe.
— Ați găsit leziunile?
— Nu.
— De ce?
— Dispar în momentul morții.
Sigmund ridică exasperat mâinile.
— Şi care este motivul pentru care unii oameni, după un accident relativ neimportant, devin paralitici isterici, iar alții nu?
Dr. Marie se ridică în picioare şi îl privi în tăcere, apoi murmură:
— O slăbiciune ereditară a sistemului nervos.

Află că profesorul Charcot urma să facă o demonstrație de *grande hystérie,* cu toate că în ultima vreme ținea mai rar astfel de prelegeri. Deşi auzise că demonstrațiile de hipnoză se bucură de multă popularitate la Paris, fu surprins de mulțimea care luă cu asalt amfiteatrul şi ocupă toate băncile: femei elegante din *haut monde;* fosta societate a Curții; tineri eleganți cu jobene cenuşii şi bastoane de promenadă; actori de la Comedie Française; ziarişti, pictori şi sculptori cu caiete de schițe; toți vorbeau animați şi arboraseră acel aer nerăbdător pe care Sigmund îl remarcase pe chipurile specialiştilor de la teatrele franceze înainte ca gongul să anunțe începerea piesei.

Aşa după cum Charcot transformase isteria masculină într-un subiect de studiu serios, ca o tulburare a sistemului nervos şi nu ca încercare de simulare şi de înşelătorie, tot aşa, în acele zile de început, practicase hipnoza descriind-o ca pe „o nevroză indusă în mod artificial, care se manifestă numai la isterici", apoi îşi prezentase observațiile clinice. La Viena, dr. Anton Mesmer, care terminase Facultatea de Medicină cu o sută de ani înainte ca Sigmund s-o înceapă, câştigase avere, faimă şi putere datorită şedințelor lui de „magnetism animal" înainte ca autoritățile austriece să-i impună sistarea acestor practici, iar cele franceze să-l expulzeze din Paris sub acuzația de şarlatanie. Încă o dată, Jean Martin Charcot redase domeniului atributele respectabilității, deşi aici, la Salpêtrière, categorisise şi ilustrase numai natura hipnozei, fără s-o folosească, drept mijloc terapeutic, aşa cum făcuse Breuer cu Bertha Pappenheim.

Patru paciente atrăgătoare aşteptau în camera de alături. Asistenții lui Charcot, sub îndrumarea dr. Babinski, le hipnotizară cu rândul: le aşezau pe un scaun în mijlocul scenei şi le cereau să privească nemişcate un obiect metalic sau o bilă de sticlă. Toate fetele leşinară. Asistenții executaseră numai experimentele preliminare. Charcot urma să vină mai târziu, la cele trei stadii ale „isteriei mari".

I se spuse apoi primei paciente că mănuşa pe care o aruncase un asistent la picioarele ei era un şarpe. Fata începu să țipe, îşi ridică fusta până la genunchi şi încercă să se dea înapoi. Mănuşa fu luată, iar pacientei i se spuse că e din nou în siguranță. Fata zâmbi, apoi chicoti. I se dădu celei de-a doua paciente o sticlă de amoniac şi i se spuse că este apă aromată de trandafiri.

Fata o mirosi cu plăcere nespusă. După ce i se luă sticla, fu informată că se află în biserică şi trebuie să se roage. Se lăsă în genunchi şi, cu mâinile împreunate, rosti o rugăciune. Celei de-a treia paciente i se dădură bucăţi de cărbune, i se spuse că este ciocolată şi fata începu să le ronţăie încântată. Celei de-a patra femei i se sugeră că e câine. Se lăsă imediat în patru labe şi începu să latre. I se porunci să se ridice şi i se spuse că este porumbel. Fata începu să dea viguros din braţe, de parcă s-ar fi pregătit să zboare.

Prima parte a demonstraţiei se încheiase. Sigmund se răsuci în scaun când un murmur admirativ străbătu sala. Se întoarse la timp ca să-l vadă pe Charcot ridicându-se din fotoliul lui de la marginea scenei. Astăzi arăta tânăr, se bărbierise proaspăt, părul îi era tuns la spate şi în părţi după moda modernă. Purta un frac foarte elegant, cu cămaşă şi cravată, iar în picioare îi străluceau ghetele negre.

Două surori intrară împreună cu o pacientă, o brunetă drăguţă, cu părul strâns la ceafă şi cu un pieptar de catifea ce se ridica uşor peste umeri şi se răsfrângea peste despicătura dintre sâni.

În amfiteatru se lăsă tăcere şi Charcot repetă că hipnoza era o nevroză indusă artificial care putea fi provocată numai persoanelor hipersensibile şi nu foarte echilibrate; afirmă că el studiase hipnoza pentru prima dată de pe poziţiile neurologului şi schiţase o diagramă a evoluţiei acesteia pentru a pune bazele unei teorii ştiinţifice menite să înlesnească analiza diferitelor ei stadii. Alături de Charcot stăteau colaboratorii lui de încredere, Babinski şi Richet. Dr. Marie lipsea. Asistentul îi induse fetei o stare de somnolenţă, acesta fiind primul stadiu al hipnozei. Charcot vorbi despre relaţia dintre somnolenţă şi somnul adevărat şi sublinie diferenţele. Apoi, folosind o lumină puternică fixată pe ochii fetei, o aduse în cel de-al doilea stadiu: catalepsia. Se observa o mare rigiditate a membrelor care deveniseră insensibile la stimuli, chiar şi la durerea unei înţepături de ac. Pielea căpătă o paloare cadaverică şi frecvenţa respiratorie se reduse. Charcot se concentra asupra manifestărilor organismului, prezentând aşa-numita „iconografie de la Salpêtrière". O plimbă pe fată prin toate stările de paralizie, cu braţele, picioarele, spatele, gâtul, mâinile contractate şi apoi, ca o încununare a teoriei sale, o făcu să se aplece periculos de mult pe spate, aducând-o într-o poziţie imposibil de menţinut pentru orice om aflat în stare de trezie.

În acel moment, Charcot o scoase din catalepsie şi o introduse într-un al treilea stadiu – un somn relaxat. Când o trezi, fata nu prezenta nici urmă de paralizie. Răspunse fluent la întrebări. Pe undeva, pe la periferia gândirii lui, Sigmund îşi dădea seama că Charcot nu încercase nici o clipă să interpreteze aceste fenomene. Ce le-a provocat? Acţiunile executate în stare de hipnoză erau pur fizice. Organismul scăpa de sub control atunci când începea să se contorsioneze atât de grotesc? Sau era vorba de o altă forţă pe care Charcot o inducea în pacienţii lui bolnavi de isterie?

Charcot fu răsplătit cu ovaţii furtunoase din partea publicului. Se înclină politicos la stânga, la dreapta, îşi puse pălăria şi dispăru pe uşă.

Sigmund se trezi păşind în urma unui tânăr doctor scandinav pe care îl

văzuse de mai multe ori la consultațiile de marți. Nu-i înțelesese foarte bine numele şi se jena să-l roage pe tânărul înalt şi blond să şi-l rostească încă o dată. Fața doctorului, care era cu un cap mai înalt decât el, se înroşise şi ochii îi străluceau. Se întoarse spre Freud şi spuse cu o voce ascuțită ca briciul:

— Este o înşelătorie, un spectacol de circ! Fetele au repetat scenele acelea atât de mult încât le pot reproduce şi prin somn. Duceți-vă în salon, pronunțați cuvântul introductiv în fața lor şi o să revedeți toată panorama!

Sigmund era uluit.

— ... dar... vreți să spuneți... nu se poate să-l acuzați de Charcot de mistificare...?

— Bineînțeles că nu, răspunse doctorul cu asprime. Asistenții lui le-au antrenat pe fetele astea ca pe nişte balerine de la operă. Ele ştiu ce au de făcut şi le place să se dea în spectacol. Sunt paciente favorite pentru că fac exact ceea ce doreşte Charcot. Asta nu e hipnoză. Şi ca să spunem lucrurilor pe nume, nici fetele nu sunt isterice. Doctorii se folosesc de ele pur şi simplu. Tocmai am venit de la Nancy, unde am studiat câteva săptămâni cu Liébeault şi Bernheim. Aceştia sunt hipnotizatori adevărați! Cu mii de cazuri la activ. Am văzut sute de pacienți cărora li s-a ameliorat starea de sănătate cu ajutorul hipnozei, boala fiind ținută sub control. Charcot a refuzat să folosească sugestiile hipnotice pentru a-şi ajuta pacienții. Consideră hipnoza o subdiviziune a neurologiei, căreia i-a dat denumirea *la grande hystérie.* Doctorii Bernheim şi Liébeault sunt nişte oameni cinstiți. Numai după ce-i veți vedea la lucru o să înțelegeți cât de periculos este acest gen de demonstrație pentru profesiunea medicală şi pentru reputația lui Charcot.

Sigmund coborî vocea, în aşa fel încât nici unul din oamenii care se îndreptau spre Boulevard de l'Hôpital să nu-i poată auzi:

— Dar Charcot este creatorul neurologiei moderne!

Doctorul scandinav se linişti şi-i răspunse pe acelaşi ton:

— A transmis semenilor săi mai multe cunoştințe decât oricine altcineva de la Hippocrate încoace despre funcțiile diverselor organe ale corpului, precum şi despre sistemul nervos central al organismului. Aceasta este singura lui mare greşeală.

— I-ați vorbit lui Charcot despre asta?

— I-am pomenit o dată de dr. Bernheim şi de dr. Liébeault. A făcut o criză de furie şi mi-a interzis să le mai rostesc numele la Salpêtrière. Dar ascultați ce vă spun eu, şcoala de la Nancy are dreptate în ceea ce priveşte hipnoza, iar cea de la Salpêtrière greşeşte cumplit.

Câteva zile mai târziu, Sigmund află că tânărul doctor revoltat avea necazuri. Dăduse peste o fată frumuşică de la țară care lucra la bucătăria de la Salpêtrière. Se descoperise că este un excelent medium pentru hipnoză. Acum locuia într-unul din saloane. Omul o hipnotizase pe fată şi îi poruncise să fugă de la spital şi să vină la el acasă. „Oricine îşi poate închipui în ce scop!", îi spuse lui Sigmund dr. Babinski. Fata fusese prinsă în momentul în care părăsea salonul într-o stare de prostrație; ulterior informase autoritățile despre sugestiile pe care i le indusese scandinavul. Charcot îl convocă la el în birou şi

îi reproşă comportamentul josnic faţă de o pacientă.

Lui Sigmund îi păru rău de băiat, apoi căzu pe gânduri: de ce să-şi fi riscat cariera printr-o acţiune atât de ridicolă, aducându-şi acasă o fată prin hipnoză, când erau mii de fete la fel de drăguţe care mişunau pe străzile Parisului în căutarea unor asemenea ocazii?

7

Într-o sâmbătă dimineaţă stătea de vorbă cu dr. Richetti în faţa Clinicii de neurologie. Dr. Charcot se apropie de ei ca să-i invite la serata lui obişnuită de marţi, vestită pentru celebrităţile care o onorau cu prezenţa. Personalul lui Charcot participa adeseori, nu însă şi doctorii străini. Charcot se întoarse spre Sigmund şi adăugă:

— Aţi putea să veniţi şi duminică la ora unu şi jumătate? Vom discuta despre traducerea dumneavoastră.

Duminică plecă de acasă când începură să bată clopotele de la St. Germain des Près. Era una din rarele zile de ianuarie de la Paris când soarele arunca insuliţe de căldură pe pietrele reci ale caldarâmului. Porni spre Boulevard St. Germain, larg şi impunător, şi se opri în faţa numărului 217, privind în sus la ceea ce presupunea că trebuie să fie una dintre cele mai frumoase case din Paris. Clădirea fusese construită în 1704, pentru Madame de Varengeville, însă palatul şi grădinile aferente ocupau o suprafaţă aşa de mare încât, o sută cincizeci de ani mai târziu, în timpul celui de-al doilea Imperiu, când a fost construit Bulevardul St. Germain de-a lungul malului stâng, strada a tăiat în diagonală curtea doamnei de Varengeville. Charcot se căsătorise cu fiica unui croitor înstărit de la Paris, iar clientela sa particulară includea pacienţi din familiile regale ale Europei. Reuşise să cumpere această casă splendidă cu câţiva ani în urmă, apoi îi adăugase două aripi moderne, una dintre acestea fiind tocmai biroul-bibliotecă unde Sigmund fu introdus de un valet.

Biblioteca era foarte mare, cât un întreg apartament pe care şi l-ar fi cumpărat el şi Martha, pe două niveluri. Jumătatea din fund era amenajată după modelul bibliotecii din Florenţa, cu dulapuri întunecoase până în plafon. O scară ducea până la un balconaş ce înconjura încăperea şi la cele câteva mii de volume frumos legate. Semăna mai degrabă cu biblioteca unei mici universităţi. Câţiva pereţi mai scunzi împărţeau încăperea în spaţii mai restrânse. Unul dintre acestea era rezervat cărţilor ştiinţifice ale lui Charcot, iar în nişa unde Sigmund se oprise înmărmurit se vedeau o mulţime de fotolii confortabile, dispuse în jurul unei mese lungi, plină cu periodice. În faţa ferestrei care dădea spre grădina ca un parc se afla masa de scris a lui Charcot, sculptată în lemn de stejar şi acoperită cu nenumărate călimări, manuscrise, cărţi medicale adnotate. În spatele mesei era un scaun mare, imperial, de piele. Pe pereţi atârnau goblenuri şi tablouri aparţinând Renaşterii italiene. În faţa căminului de la celălalt capăt al camerei se aflau vitrine şi cutii

de muzeu conţinând antichităţi chinezeşti şi indiene.
Charcot intră în cameră, îi strânse călduros mâna, îl invită să ia loc la masa de lucru şi îi întinse zece pagini cu prelegerile nepublicate.
— Domnule Freud, vă rog să-mi arătaţi primele pagini din traducerea dumneavoastră. Vorbesc prost germana, dar citesc cu uşurinţă.
Sigmund îi spuse că nu se străduise să facă o traducere literară, ci încercase să redea cât mai exact şi mai corect gândirea ştiinţifică a domnului Charcot în domeniul neurologiei.
— Bine, bine, lăsaţi-mă să citesc, răspunse Charcot. Nu vă supăraţi dacă o să notez unele observaţii direct pe pagină.
Lucrară cam o oră. Charcot făcea unele sugestii şi corecturi, ca între colaboratori. Când terminară treaba, spuse:
— N-aţi vrea să facem o plimbare prin grădină? Dacă vă interesează, o să vă povestesc câte ceva din istoria acestui Hotel Varengeville. Cărările pe care mergem noi acum păstrează urmele paşilor tuturor diplomaţilor, savanţilor, scriitorilor, artiştilor şi ale membrilor familiilor regale din ultimele două secole...
Pentru invitaţia de marţi, doamna Richetti îl îndemnă pe soţul ei să-şi cumpere o pereche de pantaloni noi, dar Richetti hotărî că redingota lui era suficient de elegantă. Sigmund purta fracul negru pe care i-l confecţionase Tischer. Îşi cumpără o cămaşă albă, mănuşi albe şi îşi tunse părul şi barba după moda franceză. Când se privi în oglinda din dormitor, exclamă:
— Provincialul german a dispărut. Vreau să spun că îmi place cum arăt cu cravata mea neagră de la Hamburg. Cred că sunt plăcut impresionat de propria persoană.
Râse înveselit, coborî scara îngustă în spirală spre Rue de Goff şi zări trăsura lui Richetti care tocmai sosea. Richetti era foarte emoţionat. Soţia lui îi spuse cu un dispreţ prefăcut:
— Sigi, nu-i aşa că pare un student sărac care aşteaptă ajutor din partea lui Charcot ca să intre la Şcoala de Medicină?
Intrară în salonul principal cu candelabre de cristal, covoare groase, tapiserii şi o mulţime de opere de artă. *Monsieur* Charcot îi prezentă doamnei Charcot, fiului şi fiicei lor, fiului vestitului scriitor, Alphonse Daudet, domnului Strauss, asistentul lui Louis Pasteur, cunoscut pentru lucrările sale asupra holerei. Din asistenţă mai făceau parte diverşi medici francezi şi câţiva pictori italieni.
Doamna Charcot era o femeie cu aspect plăcut, scundă, plinuţă, volubilă. Îi mărturisi că vorbea aproape toate limbile, apoi întrebă:
— Şi dumneavoastră, *Monsieur* Freud?
— Germană, engleză, puţină spaniolă, franceză... prost.
— Nicidecum, interveni dr. Charcot. *Monsieur* Freud este excesiv de modest. Ar trebui doar să-şi mai exerseze auzul.
Sigmund bău bere şi fumă câteva din trabucele excelente ale lui Charcot. Plimbându-se printre oaspeţi, se întâlni cu Paul Camille Brouardel, profesor de medicină legală, care îl invită să asiste la cursurile lui de la morgă; de

asemenea, îl cunoscu pe profesorul Lépine, un bărbat sfrijit, cu aspect bolnăvicios, unul dintre cei mai vestiți clinicieni ai Franței, care îi sugeră să vină la el, la Lyon, şi să lucreze în secția de neurologie. Spre sfârşitul serii, se apropie de el *Mademoiselle* Charcot. Aceasta avea douăzeci de ani, o siluetă frumoasă, pieptul plin şi semăna uimitor de mult cu tatăl său. De la mama ei moştenise felul firesc de a se purta cu oaspeții. Ascultând-o cum vorbeşte rar şi cu precizie în franceză, ştiind că în felul acesta îi poate fi de ajutor unui nou-venit ca Sigmund Freud, acesta îşi spuse: „Ce ispititor ar fi să-i fac curte acestei fermecătoare tinere! Seamănă atât de mult cu marele om pe care îl admir… *Mon Dieu,* va trebui să-i mărturisesc Marthei ce gânduri mi-au trecut prin minte când îi voi scrie despre recepție".

Săptămânile erau înviorate de aceste *jours fixes* ale lui Charcot, deşi nu i se păreau de fiecare dată la fel de antrenante. Întotdeauna participau patruzeci până la cincizeci de oaspeți şi se servea din belşug mâncare şi băutură. Uneori nu lua decât o ceaşcă de cacao şi jura să nu mai vină niciodată. Dar bineînțeles că nu se ținea de cuvânt.

Cu o săptămână înainte de plecare, Charcot îi spuse:

— Te aştept la mine diseară, de astă dată la masă.

În afara celor patru membri ai familiei Charcot, printre comeseni se numărau doar domnul şi doamna Charles Richet, asistentul principal al lui Charcot, un domn Mendelssohn de la Varşovia care fusese şi el asistentul lui Charcot, Emanuel Arene, istoric de artă, ale cărui articole din presa cotidiană îi făcuseră mare plăcere lui Sigmund, şi Toffano, pictorul italian. Oaspeții care sosiră în această seară după cină erau deosebit de interesanți: Louis Ranvier, vestitul histolog de la Salpêtrière, Maria Alfred Cornu, profesor de fizică, cunoscut pentru experiențele lui în legătură cu viteza luminii, *Monsieur* Peyron, director la Asistența Publică.

Sigmund şedea alături de profesorul Brouardel şi îl asculta pe Charcot povestind despre câțiva pacienți pe care îi examinase în ziua aceea, printre care şi doi tineri căsătoriți care veniseră până la Paris ca să-l consulte. Soția suferea de nevroză severă. Soțul era fie impotent, fie atât de neîndemânatic încât ajungea în pragul impotenței. Profesorul Brouardel întrebă mirat:

— Vreți să sugerați, *Monsieur* Charcot, că boala soției ar putea fi provocată de starea soțului?

Charcot strigă:

— *Mais, dans des cas pareils c'est toujours la chose génitale... toujours... toujours.* Dar în aceste cazuri este vorba întotdeauna de problema sexuală… Întotdeauna… Întotdeauna.

Sigmund era la fel de contrariat. În clipa următoare îşi aduse aminte de Josef Breuer şi de momentul în care fuseseră opriți pe stradă de soțul unei paciente de-a prietenului său. Breuer exclamase atunci în legătură cu comportamentul straniu al soției: „Acestea sunt întotdeauna secrete de alcov, țin de intimitatea celor doi parteneri".

Incidentul se produsese cu trei ani în urmă. Breuer nu mai pomenise niciodată de el. Dar iată că Charcot spunea acum acelaşi lucru şi amândoi se

numărau printre cei mai buni neurologi.
„Dar ce să înțeleg din toate astea? se întrebă el cu ochii ațintiți asupra chipului lui Charcot. N-am găsit nici un fel de referiri în vreo carte de medicină şi nici practica n-a scos nimic la iveală. Pe ce dovezi îşi bazează ei concluziile izvorâte din convingerea că acest gen de manifestări apar asemenea unui izvor în deşert şi dispar la fel de repede sub nisip?"
Seara îi alătură în minte pe dr. Josef Breuer şi pe dr. Jean Martin Charcot. Somnul îi pierise. Stătea cu mâinile încrucişate deasupra capului, pe pernă, şi îşi amintea de "Anna O.". Josef Breuer ajunsese oare la o nouă metodă de tratament pe care Bertha Pappenheim o numea „curățarea hornurilor" prin „cura de conversație"? Se hotărî să-i vorbească lui Charcot despre asta. În dimineața următoare se duse devreme la biroul profesorului. Sigmund îl întrebă dacă are câteva minute libere ca să-i relateze un caz ciudat, în care pacientul fusese ajutat considerabil prin hipnoză. Charcot se lăsă pe spătarul scaunului şi-i aruncă o privire indiferentă.
Sigmund îi descrise în puține cuvinte familia Pappenheim, opresiunea la care fusese supusă *Fräulein* Bertha din cauza unui cod moral puritan, boala tatălui, lunile în care îl îngrijise şi declanşarea crizelor ei, încheiate cu vreo treizeci de afecțiuni somatice distincte ale bolii: pareză a gâtului, puternice dureri de cap, rigiditate musculară, halucinații, incapacitatea de a recunoaşte oamenii... Îi povesti apoi cum dr. Breuer o transportase pe fată înapoi, în trecut, cu ajutorul hipnozei şi reuşise să descopere originile unei obsesii care o urmărea de ani de zile, determinând-o să vorbească liber despre ea. În urma discuției dispăruseră multe din simptome, deşi au mai existat unele reveniri, iar tratamentul durase doi ani. În finalul relatării ezită un moment, apoi întrebă:
— *Monsieur* Charcot, ce credeți? Josef Breuer a inițiat o metodă de cercetare demnă de a fi urmată şi de noi. Poate hipnoza să servească drept instrument terapeutic, mai ales atunci când ne simțim frustrați?
Charcot flutură din degetele de la mâna stângă, respingând categoric o asemenea idee:
— Nu, nu, nu e nimic interesant aici.
Sigmund o alungă pe Bertha Pappenheim din gândurile sale.

8

Charcot era aşa de încântat de traducerea prelegerilor sale, încât îl ținea pe Sigmund lângă el cât timp se afla la spital, corectându-l şi la franceză, şi la neurologie în acelaşi timp. Darkşevici, la rândul său, descoperise ceva deosebit la secțiunile de creier colorate de Sigmund cu soluție de aur. Petrecură ore întregi împreună, aplecați deasupra microscopului din camera lui Sigmund. Când fură siguri de constatările lor, scriseră un articol. *Despre relația dintre corpul restiform şi nucleul acestuia,* pe care revista *Neurologisches Centralblatt* o

acceptă pentru numărul din martie. Încurajat, Sigmund începu să lucreze la un proiect la care se gândea de mai multe săptămâni: o carte mică, intitulată *Introducere în neurologie,* care ar putea reprezenta corespondentul în germană a ceea ce făcea acum Darkşevici în rusă – un manual pentru doctori şi studenții la medicină. Termină primele trei capitole în trei zile de muncă intensă, apoi reveni la traducere.

La Paris, totul mergea bine. În schimb, veştile de la Viena erau proaste. Sora lui Rosa îi scrisese că Ignaz Schönberg murise. Deşi se împăcase cu inevitabilul, Sigmund se trezi cu privirea împăienjenită de lacrimi şi rămase abătut la fereastră, cu ochii pironiți în gol, spre Rue de Goff, gândindu-se cu amărăciune: „Ce absurditate! Un savant atât de mare, un creier de primă mărime,

îngropat în cimitir încă înainte să-şi fi putut începe munca. Şi care erau, de fapt, cauzele care favorizaseră tuberculoza? Condițiile proaste de viață? Suprasolicitarea? Sărăcia care îl împiedica să se ducă într-o țară cu climă caldă ca să se vindece? Cât va mai dura până când ştiința medicală va eradica această boală cumplită?"

Se întoarse la masa de lucru şi compuse o scrisoare lungă, plină de compasiune şi afecțiune pentru Minna.

Apoi, editorii prelegerilor lui Charcot, care fuseseră de acord să-i plătească patru sute de guldeni pentru munca lui, trimiseseră un contract în care stipulaseră numai trei sute de guldeni. Era o pierdere, ce-i drept mică, însă el îşi calculase cheltuielile la Paris până la ultimul franc, iar în luna pe care urma s-o petreacă la Berlin până la ultima marcă. Acum, lucrurile se schimbau radical. Se simțea umilit la gândul că va trebui să împrumute din nou bani de la Josef Breuer, furios pe editori pentru că profitaseră de el şi deprimat fiindcă va trebui să-i mărturisească Marthei lipsa lui de pricepere în afaceri. Deşi era lefter, ieşi şi îşi cumpără un dinamometru ca să-şi verifice echilibrul nervos şi să-şi poată prescrie singur tratamentul.

În această stare sufletească, îi scrise Marthei o scrisoare extrem de lungă în care îşi analiza din nou firea şi caracterul, făcând observații adesea muşcătoare... Deprimarea şi oboseala lui erau rezultatul muncii istovitoare şi al grijilor din ultimii ani. O criticase adesea pe Martha pentru felul ei de a fi, însă acum îşi dădea seama că o dorea exact aşa cum era; în schimb, se înverşunase împotriva propriei persoane! Ştia de multă vreme că nu are nici un fel de scânteie genială şi, de fapt, nici nu înțelegea de ce s-ar fi aşteptat să fie înzestrat cu talent. Singurul motiv pentru care reuşea să-şi impună o muncă disciplinată îl constituia absența slăbiciunilor intelectuale. Se gândise că, în condiții normale, ar fi putut obține cel puțin atât cât Nothnagel sau Charcot, însă în aceste împrejurări neprielnice va trebui să se mulțumească cu realizări mediocre... deşi la Sperlgymnasium era întotdeauna liderul opoziției celei mai înverşunate şi nu ezitase niciodată să apere o poziție extremă, chiar şi atunci când avusese de suferit din cauza acestor excentricități... În mod miraculos, neurastenia lui dispărea atunci când era alături de Martha. Trebuia să câştige cât mai repede cei trei mii de guldeni pe an care i-ar da dreptul să se însoare...

*

Era sfârşit de februarie şi ultima săptămână pe care o petrecea în Paris când îi veni o idee formidabilă, care ar fi putut atrage atenţia asupra muncii desfăşurate de el la Salpêtrière. Va scrie o monografie intitulată *Comparaţie între simptomatologia organică şi isterică.* După ordonarea notelor, definise drept „organice" vătămările fizice ale structurii spinale sau ale creierului şi „isterice" pe cele care ţineau de „paralizia reprezentaţională", cum spunea el, fiind mai degrabă o idee decât o vătămare produsă de ravagiile unei boli. Lucrarea îşi propunea să stabilească dacă cele două origini diferite ale paraliziilor, una fizică, cealaltă mentală, determinau deosebiri în ceea ce priveşte natura paraliziilor ca atare.

Spera să clarifice trei puncte: că o paralizie isterică putea fi izolată într-o anumită parte a corpului, cum ar fi un braţ, fără ca altă parte să fie afectată, în timp ce o paralizie organică provocată de o afecţiune a creierului era, de regulă, extensivă; că în paralizia isterică modificările senzoriale erau mai pronunţate, în timp ce în paralizia cerebrală se manifestau mai pregnant cele motorii; că distribuţia dereglărilor motorii în paralizia cerebrală putea fi înţeleasă prin prisma anatomiei. *În paralizia analizată şi în alte manifestări ale acesteia, isteria se comporta ca şi când anatomia nici n-ar fi existat!* Modificările motorii porneau de la idei, observaţii şi imaginaţie. Ceea ce dorea el să demonstreze era că, în cazul isteriei, paralizia se manifesta în conformitate cu concepţia pacientului despre propriile sale limite.

Îi scrise o scrisoare lui Charcot în care îşi expuse ideile şi îi mulţumi pentru modul în care îl ajutase să-şi îmbunătăţească franceza. Totuşi, ezita să i-o înmâneze. I se adresă, în schimb, Marthei: „Ştiu că, scriindu-i această scrisoare, risc foarte mult, pentru că lui Charcot nu-i plac oamenii care lansează idei originale".

Deşi nu mărturisea acest lucru în scrisoare, Sigmund nu împărtăşea opinia dr. Jean Martin Charcot potrivit căreia paralizia isterică este rezultatul unei leziuni, al unei răni din cadrul sistemului nervos, poate foarte uşoară, iar vindecarea se producea – în cazurile lui Porez şi Lyons – când survenea o emoţie mai mare, care depăşea sau vindeca leziunea. Sigmund Freud ajunsese să se îndoiască de acest lucru, întrucât nimeni nu găsise niciodată o leziune cerebrală la un paralitic isteric viu sau mort. Leziunea exista în planul ideilor.

— Dar cum poate fi rănită o idee, care nu are contur fizic? întrebase Darkşevici când discutase chestiunea cu el.

— Nu ştiu. E ca atunci când m-am întors la mine în cameră, la Hôtel du Brésil, foarte târziu şi nu aveam chibrituri să aprind lampa. M-am dezbrăcat la lumina lunii, fără să fi existat nici o rază de lună! Dar nu pot să-i acord lui Charcot dreptul să admită în mod „ipotetic" existenţa unei leziuni! Dacă vrem ca medicina să rămână o ştiinţă serioasă, n-avem voie să facem concesii. Trebuie să aflăm cum e posibil ca mintea omenească să anestezieze atât de temeinic masa musculară încât să putem băga un ac în umăr sau să ţinem o

lumânare aprinsă lângă un picior până se umflă fără ca pacientul să simtă nici un fel de durere. Dacă se adevereşte presupunerea că creierul uman este cel care realizează această ispravă incredibilă, atunci el poate fi considerat cel mai puternic şi mai ingenios mecanism de pe fața pământului.

Ochii lui Darkşevici se înfundaseră în orbite din cauza eforturilor de a-l urmări.

— Dar, Sig, nu există nici o posibilitate de a vizualiza ideile. Este clar din ceea ce am văzut noi aici că pacientul nu ştie nimic. Cum o să ne lămurim?

Îşi aduse din nou aminte de Bertha Pappenheim şi de felul în care Breuer reuşise să pătrundă în memoria ei, ajutând-o să elibereze nevrozele o dată cu un torent de cuvinte. Dar Charcot spusese că nu este nimic de învățat din cazul acela.

— Presupun că va trebui să transformăm psihologia în ştiință exactă, dacă acest lucru este posibil. Ce zici, ideea asta ți se pare destul de valoroasă ca să risc să-i arăt scrisoarea lui Charcot?

O şuviță de păr căzu peste ochii lui Darkşevici.

— Este un domeniu de cercetare ca oricare altul.

Sigmund puse scrisoarea pe biroul lui Charcot. În după-amiaza următoare, Charcot îl convocă la el. Îi făcu semn cu mâna să stea jos şi luă scrisoarea pe care se pare că o citise de mai multe ori.

— *Monsieur* Freud, ideile conținute în această scrisoare nu sunt rele. În ce mă priveşte, eu nu pot accepta nici raționamentul dumitale, nici concluziile. Dar nici nu le voi contrazice. Cred că ar merita să le aprofundezi.

— Aprobarea dumneavoastră este foarte stimulatoare, *Monsieur* Charcot.

— Nu, nu. Nu este vorba de o aprobare, ci de încuviințare. Când vei termina materialul, trimite-mi articolul şi o să-l public în *Archives de Neurologie.*

Câteva zile mai târziu, Darkşevici veni în camera lui de la Hôtel du Brésil ca să-l ajute să-şi facă bagajele. Dar el împachetase deja totul. Avea o singură fobie conştient asumată, care, în mod straniu, era legată de una dintre cele mai mari bucurii din viața lui: călătoria cu trenul. Ori de câte ori se urca într-un tren, simțea că-l trec toate năduşelile. Cu douăzeci şi patru de ore înainte de orice plecare era într-o stare de agitație neobişnuită. El, care dormea aşa de bine întotdeauna, în noaptea premergătoare plecării se răsucea în pat, sfâşiat între senzația de bucurie şi cea de aprehensiune. Se dusese la gară cu multe zile înainte ca să verifice mersul trenurilor şi să încerce să-şi cumpere dinainte tichetul. În dimineața călătoriei era gata de plecare cu câteva ore înainte ca trenul să fie tras la peron şi trebuia să-şi pună în joc toată forța de autocontrol ca să nu se năpustească pe uşă afară, cu valiza în mână, spre gară. În acelaşi timp, era cuprins de un sentiment de spaimă atât de puternic, încât avea o oarecare amețeală şi abia se abținea să nu desfacă valizele. La fiecare călătorie trebuia să-şi învingă această anxietate.

Deşi nu-i mai puțin adevărat că pe continent aveau loc frecvente accidente de tren, Sigmund era convins că anxietatea lui nu izvora din teama de a nu fi rănit. Atunci cum putea să-şi explice acest tremur involuntar din viscere?

Nu pierduse gustul pentru emoția călătoriilor cu trenul, ca atare: să treci prin munți, să străbați tunele, să traversezi câmpuri întinse de grâu şi ovăz... Dar cum putea, în acelaşi timp, să manifeste o asemenea reținere când trebuia să se urce în tren pentru mult dorita călătorie? De ce se plimba nervos pe peron după ce îşi trântise valiza în plasa de deasupra locului de la fereastră şi nu putea să se urce în tren decât după ce conductorul fluiera şi poruncea sever: „Poftiți în vagoane!"

Sigmund era aşa de entuziasmat de promisiunea lui Charcot de a-i publica articolul, încât nu se mai întoarse cu gândul la manuscrisul său, *Introducere în neuropatologie.* Darkşevici îşi terminase, practic, manualul de anatomie a creierului. Peste un an va fi la Moscova, îşi va trimite cartea la tipar, îşi va pregăti cursurile pentru semestrul de iarnă de la universitate şi se va însura cu iubita lui. Doctorii Freud şi Darkşevici parcurseseră, în linii mari, acelaşi traseu. Lunile şi anii lungi de pregătire se terminaseră şi erau pe cale să-şi ocupe locul în lumea profesională şi ştiințifică. Şi cu toate acestea, în timp ce străbătea străzile Parisului într-o trăsură, Sigmund se simțea abătut.

— Să fie oare numai nostalgie, Dark? Am început să îndrăgesc Parisul, Salpêtrière, pe Charcot... şi chiar pe tine, slavule melancolic!

Darkşevici clipi des din ochi.

— Îți mulțumesc pentru aceste cuvinte de despărțire, Sig. N-am mai avut nici un prieten de când am plecat din Rusia. Crezi că o să ne mai întâlnim vreodată?

— Sunt sigur, Dark. Ia gândeşte-te la congresele de neurologie din toate capitalele lumii, unde ne vom citi comunicările şi ne vom lua la întrecere.

Râseră amândoi de această perspectivă, dar când se aşeză la fereastra compartimentului de clasa a treia şi privi în urmă spre clădirile cenuşii cu două etaje, Sigmund îşi dădea seama că, în momentele dificile ale despărțirii, îl consolase pe Darkşevici, dar şi pe sine însuşi. Trecutul se dusese, probabil că nu avea să-i mai vadă niciodată pe Darkşevici, pe Charcot... Salpêtrière... Era timpul să se întoarcă hotărât cu fața spre viitor. Peste două luni va împlini treizeci de ani, o vârstă la care ar trebui să renunțe la statutul de student.

Apoi, dintr-o dată, trenul părăsi suburbiile Parisului şi începu să pufăie, străbătând câmpiile verzi ale Franței. Bucuria se revărsă asupra lui ca o ploaie de vară. Se descurcase bine la Paris, muncise din greu, câştigase prietenia personalului de la spital şi terminase mai mult de jumătate din traducerea lucrării lui Charcot. Scrisese câteva articole bune şi obținuse aprobarea lui Charcot – adică nu, *încuviințarea* – să efectueze un studiu original care ar putea avea valoarea unei munci de pionierat. Şi, ceea ce era la fel de important, acum se simțea tot atât de bine pregătit ca orice tânăr neurolog din Europa Centrală.

În geamul trenului îşi văzu reflectat chipul care îi zâmbea. Părul i se rărise puțin în părți, mai ales în stânga, deasupra urechii. Observă o uşoară nuanță de cenuşiu în barba scurtă. Spre mirarea lui, constată că acest chip se împlinise la Paris. Îi plăcea cum arătau obrajii lui bărbieriți, numai cu o bărbuță. Dar ceea ce văzuse cel mai bine fu limpezimea din ochii larg deschişi,

inteligenți şi însetați după toate bunătățile vieții şi ale iubirii care îl aşteptau de acum înainte... Urmau micile tracasări obişnuite pentru tinerii doctori când începeau să practice profesiunea, dar nu întrevedea nici un obstacol serios. Traversase câmpia cea mlăştinoasă şi ajunsese într-un punct înalt de unde putea să-şi vadă viața în perspectivă. Simți cum puterile îi renasc.

În sfârşit, îi venise şi lui apa la moară.

REȚETA UNUI MEDIC

Întors la Viena la începutul lui aprilie, Sigmund găsi o locuință foarte potrivită pentru un medic necăsătorit: două camere mobilate şi un hol oferite de o familie fără copii, care ocupa apartamentul de la parter. Urca vreo câteva trepte din holul principal de la intrare, pe o scară largă. Chiria era de treizeci de dolari pe lună şi cuprindea şi serviciile unei tinere *Zimmermädchen* austriece care deschidea uşa pacienților între orele douăsprezece şi trei. Una din uşile din hol dădea spre camera de aşteptare şi de consultații a lui Sigmund, iar o alta laterală permitea accesul servitoarei dinspre corpul central al apartamentului.

Locuința lui se afla într-o clădire solidă cu şase etaje, de pe Rathausstrasse 7, orientată spre un mic parc din spatele Primăriei în stil gotic, la un cvartal distanță de Rathauspark, de Franzenring şi de Burgtheater, a cărui construcție era aproape încheiată. Nu exista o poziție mai bună pentru un cabinet de consultații. Intrarea barocă şi holul erau lambrisate cu marmură irizată, aveau coloane subțiri de marmură şi o mulțime de frunze decorative aurii pe plafon. În holul lui exista un dulap cu trei uşi şi cu o oglindă pe mijloc, un loc unde se puteau atârna pălăriile şi hainele, rasteluri pentru bastoanele de promenadă, umbrele şi galoşi. În camera de aşteptare se aflau o canapea cu perne, o măsuță joasă şi suficiente scaune pentru o clientelă numeroasă.

Camera sa principală era mare, cu ferestre care dădeau spre o curte, iar tapetul de hârtie imita catifeaua. Avea scaune de lemn şi scaune tapițate, o pendulă mare de Dresda şi o sobă de faianță olandeză de culoare verde închis. În fundul camerei, după o perdea se aflau un pat îngust de spital, o noptieră şi o lampă cu gaz. Într-unul din colțurile acestui spațiu cu pat exista un dulap medical în care îşi pusese aparatura oftalmologică. La capătul celălalt era o uşă care dădea spre baia comună, cu încuietori în ambele părți. Îşi aduse masa de lucru şi dulapurile cu cărți de la Allgemeine Krankenhaus şi îşi aşeză volumele de referință pe rafturi în aşa fel încât să-i fie la îndemână chiar dacă şedea pe scaun.

Mathilde Breuer îşi ținu promisiunea şi comandă cele două plăci pentru firma dr. Sigmund Freud. Într-o sâmbătă după-amiază târziu, înainte de Paşti, toți trei luară un *Fiaker* de la locuința familiei Breuer. Cei doi bărbați duceau

fiecare sub braț una din plăci, iar Mathilde un coş cu prăjituri de la Demel. Sigmund împrumută o şurubelniță de la *Hausmeister.* Mathilde ținu firma de sticlă pe care scria cu litere aurii pe fond negru *Privatdozent Dr. Sigmund Freud,* în timp ce Josef fixa şuruburile în zidul de piatră al clădirii, lângă uşa de la stradă.

Se duseră apoi în fundul holului de la intrare şi Mathilde scoase placa de porțelan care trebuia fixată pe uşă. În timp ce Josef făcea turul apartamentului şi Mathilde punea câțiva stânjenei în apă, Sigmund sună servitoarea şi o rugă să le servească câte o cafea. Mathilde tăie *Guglhupf* pe farfuriile pe care le trimisese Amalie, aşeză ceştile pe farfurioare, puse alături frişca şi zahărul. Foarte bine dispuşi, luară loc în jurul măsuței de cafea din sala de aşteptare.

Părul lui Breuer se rărise, lăsând dezgolită o porțiune alungită deasupra frunții, iar el îşi ajusta acum barba exact după aceleaşi dimensiuni.

— Sig, îmi amintesc cât erai de descurajat cu patru ani în urmă, în ziua când Brücke a refuzat să te ia ca asistent, spuse el.

— Te-ai făcut foarte frumos, într-un stil oarecum franțuzesc, exclamă Mathilde. Era o respectabilă şi frumoasă matroană de patruzeci de ani, care renunțase la toate tentațiile dulci ale cofetăriilor vieneze, vestitele *Konditorei,* şi îşi menținuse astfel silueta zveltă. Părul castaniu îi era împletit meticulos în cozi groase, aşezate în vârful capului, iar ochii ei cenuşii, inteligenți, păreau mai strălucitori ca oricând. Serios, Sigi, te-ai dus la Paris ca tânăr student promițător şi te-ai întors un doctor matur. Nici nu ştii ce reconfortant e să vezi fântâni de înțelepciune în ochii aceia calzi, căprui, în locul neliniştii şi nerăbdării.

Sigmund se întinse peste masă şi îi trimise un sărut, la vreo zece centimetri de obraz. „Mathilde are mai multă încredere în mine decât Josef", îşi spuse el. Când le mărturisise că intenționează să se căsătorească cu Martha înainte de sfârşitul anului, Mathilde fusese de acord. „Cu cât mai repede, cu atât mai bine. V-ați mistuit ani de zile şi cred că asta nu e bine pentru tineri."

— Pentru numele lui Dumnezeu, Mathilde, nu-l mâna de la spate! Sig, sfatul meu este să mai aştepți. Cel puțin doi ani. Până atunci ai să-ți alcătuieşti o clientelă solidă, soția şi familia ta vor fi în siguranță...

— De ce, Josef? Tot ceea ce-mi trebuie sunt trei mii de guldeni pe an. În mod sigur ar trebui să câştig atâta la sfârşitul anului 1886. Până atunci o să apară şi traducerea mea din franceză, căci redactorul de la *Wiener medizinische Wochenschrift* a fost de acord să-mi publice două lucrări. Am trimis două sute de scrisori doctorilor din Viena. Cu mulți dintre ei am lucrat, aşa că în mod sigur o să-mi trimită nişte pacienți...

Mathilde, vrând să însenineze atmosfera, îl întrerupse:

— Sigi dragă, când o să publici în ziare?

— Mâine, Mathilde. În *Neue Freier Presse.* Hai să-ți arăt ce am scris. M-a costat opt dolari, nu e de mirare că ziarele fac aşa de mulți bani. Se duse spre masa lui de lucru, scoase de sub un teanc de cărți o hârtie şi citi cu voce tare: *„Dr Sigmund Freud, Dozent în neurologie la Universitatea din Viena, s-a întors după o şedere de şase luni la Paris şi poate fi găsit acum pe Rathausstrasse nr.*

7".

— Foarte bine, declară Mathilde, dar n-ar fi trebuit să adaugi *„şase luni la Paris, la Salpêtrière, unde a lucrat cu profesorul Charcot"?* Altfel, oamenii ar putea să-şi închipuie că ai petrecut şase luni la Moulin Rouge, cu fetele de la cancan.

Josef zâmbi la auzul observaţiei făcute de soţia sa. Îşi mângâie barba lunguiaţă şi spuse:

— Asta n-ar fi *comme il faut.* Viena ar putea considera aşa ceva un fel de lăudăroşenie; mai ales cei două sute de medici care n-au avut şansa să lucreze la Paris, la Salpêtrière. Dar, Sig, pentru numele lui Dumnezeu, anunţul o să apară în duminica de Paşti. Aşa ceva nu s-a mai pomenit.

— M-am gândit şi eu la asta, spuse Sigmund zâmbind, dar oamenii sunt mai dispuşi să citească în zilele de sărbătoare. Vor fi surprinşi să găsească un asemenea anunţ într-o zi de Paşti, aşa că vor ţine minte numele mai uşor.

După cafea, Mathilde se aşeză pe fotoliu, în timp ce Sigmund le înfăţişă realizările în domeniul isteriei masculine obţinute de Charcot. Breuer căzu pe gânduri. Spuse cu oarecare ezitare:

— Te-aş sfătui s-o iei mai încet, Sig, cu discreţie. N-aş vrea să cazi în ridicol cu isteria masculină. Ţi-ai face mai mult rău decât bine.

Sigmund se plimba nervos prin camera lui de aşteptare.

— Dar cred că nu-mi ceri să uit ceea ce am învăţat, Josef?

— Foloseşte pe pacienţii tăi ceea ce ştii şi ceea ce intuieşti. Alcătuieşte-ţi o bază solidă de argumente şi dovezi.

— De îndată ce va apărea traducerea mea din lucrările lui Charcot, rezultatul va fi la îndemâna oricui.

Breuer dădu din cap.

— Vor citi neurologia lui Charcot cu foarte mare respect, iar când vor ajunge la materialul despre isteria masculină vor da din cap îngăduitori ca în faţa unui mic păcat al unui savant altfel mare. Cât despre tine, tu ai tradus cartea, nu e treaba ta să pledezi în favoarea ei.

— Josef, voiam să scriu şi eu despre asta pentru prelegerea mea de la Societatea Medicală...

— Să nu faci asta! E prea periculos! Scepticii pot fi convinşi doar în funcţie de propria lor viteză de acceptare, care nu ţine seama de aceea a prozeliţilor.

În aceeaşi seară se aşeză la masa lui de lucru şi îi scrise Marthei. În ziua următoare trebuiau să vină ai lui să-l viziteze în noua locuinţă. Amalie şi fetele promiseseră că vor aduce o *Jause* consistentă de duminică. O mulţime de sentimente se fugăreau prin zone misterioase ale propriului creier pe care nu le localizase încă în studiile sale anatomice: teama că nu vor veni nici un fel de pacienţi, împletită cu convingerea că un om cu meritele lui trebuia să reuşească; ambivalenţa senzaţiilor provocată de faptul că, până la urmă, ajunsese tot la practicarea particulară şi, pe de altă parte, de siguranţa pe care i-o insuflase dr. Meynert atunci când îl îndemnase să-şi continue cercetările asupra structurii creierului copiilor nou-născuţi, precum şi dr. Kassowitz, care-l invitase să înfiinţeze imediat o secţie de neurologie la Institutul pentru

copii.

La aceste gânduri neliniştitoare se adăugau şi sentimentele deosebite pe care le încerca acum, la întoarcerea sa în Viena. În cele şapte luni de absenţă îi simţise din plin lipsa. Nu se născuse aici, poate că şi lucrul acesta avea o oarecare însemnătate, însă nu-şi mai amintea mare lucru din orăşelul Freiberg, din Moravia. Ca intelectual care îşi petrecuse anii de adult în laboratorul de fiziologie al profesorului Brücke şi în Allgemeine Krankenhaus, cunoscuse numai Viena serioasă, ştiinţifică, total diferită de aceea a majorităţii locuitorilor ei, oraşul dominat de geniile muzicale –Mozart, Beethoven; Schubert, Strauss; vienezii pluteau prin viaţă purtaţi pe valurile melodiilor lor.

În mintea lui nu exista nici urmă de îndoială cu privire la faptul că, în ciuda timidităţii sale, se îndrăgostise de Paris, de Notre-Dame cea scăldată în razele soarelui, de Sena, şerpuind blând pe sub poduri în noaptea întunecoasă, de arhitectura calmă a oraşului, de bulevardele şi pieţele lui largi, de numeroasele cafenele de pe trotuare, de unde îi auzea pe vânzătorii de ziare anunţând ediţiile speciale pe stradă, de tinerii care treceau cântând sau schiţând paşi de dans pe Boulevard St.Michel, de oamenii care se mişcau uşor şi de atmosfera ce domnea în Franţa. Era ceva în climatul acestei ţări, un parfum, o alură aparte a oamenilor care se simţeau liberi. Îl mai remarcase o singură dată până atunci, când îi vizitase pe fraţii săi vitregi la Manchester.

De la Berlin îi scrisese Marthei că nu-şi va face nici un fel de griji până nu va zări „detestabilul turn al bisericii Sf. Stephan". În realitate însă, Sigmund recunoştea că turnul înalt era o sfidare lansată infinitului de măiestria arhitectului. Îl deranja numai faptul că trebuia să-şi organizeze viaţa în umbra lui. „Nimănui nu-i place şi nimeni nu îndrăgeşte câmpul de luptă", mormăia în sinea sa. „Până nu îl cucereşte". De la Berlin, unde îşi petrecuse luna studiind cu doctorul Adolf Baginsky, profesor de pediatrie şi director al Spitalului Kaiser Friedrich, şi cu doctorii Robert Thomsen şi Hermann Oppenheim de la Departamentul de boli mintale şi nervoase de la Spitalul Charité, îi scrisese Marthei un vers din Schiller: „Cât de altfel era în Franţa!" şi adăugă apoi: „Dacă ar fi trebuit să călătoresc de la Paris la Viena, cred că aş fi murit".

Singur, la lumina slabă a lămpii, reflecta asupra locului Vienei în viaţa lui. Nu ştia despre ea decât ceea ce văzuse la paradele din zilele de sărbătoare: împăratul Franz Josef, împărăteasa şi copiii lor, nobilimea, ofiţerii îmbrăcaţi în uniforme strălucitoare, care erau zeii oraşului; oamenii de la ţară, cu pământurile lor mănoase; ministerele care administrau imperiul. Aflase câte ceva despre aceste lucruri din lectura ziarelor *Neue Freie Presse* şi *Fremdenblatt.* Habsburgii domneau aici de sute de ani, conducând cel mai mare şi mai bogat imperiu de la romani încoace. Şi Parisul îşi avea nobilimea sa, redusă numeric în urma celor trei revoluţii sângeroase, însă autorităţile erau eligibile, iar legile se elaborau şi se aplicau de reprezentanţi aleşi. S-ar fi simţit oare altfel în Parisul din timpul lui Ludovic al XV-lea?

Şi cu toate acestea, austriecii nu tânjeau după libertate. Îl idolatrizau pe împăratul Franz Josef ce le oferea un guvern burghez solid, responsabil, în care erau şi ei reprezentaţi într-o oarecare măsură începând cu revoluţia din

1848. Dar existau anumite diferenţe de atitudine. Austriecii, care se identificau cu iubitul lor împărat, deveneau supuşii lui prin acest act. Francezii erau proprii lor stăpâni politici. Uneori se dovedeau neatenţi, neglijenţi, îşi purtau libertatea ca pe o manta prea largă, care nu li se potrivea tuturor foarte bine, dar era, oricum, mantia libertăţii.

Aşa după cum arhitectura pariziană se remarca printr-un specific aparte, acelaşi lucru se putea spune şi despre caracterul francezilor. Foarte puţin împrumutat şi nimic cerşit. Viena era un oraş poliglot, pestriţ: austrieci, cehi, unguri, croaţi, slovaci, polonezi, moravi, italieni… Ca Cetate Imperială, Viena dorea să reprezinte toate segmentele populaţiei, alcătuind o „recapitulare a întregii civilizaţii a lumii, opulentă şi barocă".

Şi totuşi era bucuros că se afla acasă, nerăbdător să-şi înceapă munca. Avea motive întemeiate să respecte Universitatea din Viena, Facultatea de Medicină, institutele ştiinţifice, Allgemeine Krankenhaus. Oraşul îi oferise lui, un băiat sărman dintr-o familie de imigranţi, o educaţie şi o instruire profesională admirabilă, cu nimic mai prejos faţă de aceea pe care i-ar fi asigurat-o instituţiile similare din Berlin, Paris, Londra sau New York. Ar putea fi chiar acuzat pentru faptul că poseda mai multe cunoştinţe decât lumea academică medicală de la Viena. Avea nevoie să ştie mai mult? Oare nu orice oraş reprezenta un fagure cu compartimente diferite, ocupate de o anumită parte a populaţiei? Pentru militar, Viena era armata; pentru înalta societate, împăratul; pentru actori, Karlstheater; pentru muzicieni – Opera, Mozart şi Beethoven; pentru omul de afaceri – băncile, magazinele, cartierul industriei textile, Bursa.

Fiecare om îşi cunoaşte oraşul. Fără îndoială că cel în care lucra el atrăgea cele mai strălucite spirite nu numai din întregul imperiu, ci şi din toată lumea germanofonă. El, Sigmund Freud, făcuse şcoală cu ei. Fuseseră amabili, generoşi. Constituiau Viena cea măreaţă. Nu dorea să trăiască în nici o altă Vienă!

Şi nu i-ar fi plăcut să-şi ducă existenţa într-un alt oraş, nici măcar la Paris. Aici îşi avea rădăcinile înfipte adânc printre pietrele cubice ale pavajului. E drept că era evreu într-o enclavă catolică, o situaţie ce prezenta unele dezavantaje. Dar evreii fuseseră rătăcitori încă de pe vremea când se dărâmase Templul şi se văzuseră nevoiţi să trăiască printre oameni de altă religie. Aşa cum reieşea şi din cărţile de istorie pe care le citise, nu conta care era cultura gazdă. Împăratul Josef apărase în mod constant drepturile evreilor din întregul imperiu.

Se ridică în picioare, se plimbă câtva timp prin cameră, apoi se opri în dreptul ferestrei care dădea spre grădina din spatele Rathaus-ului. Prin perdea văzu câteva perechi plimbându-se agale pe alei, în lumina albă a lămpilor cu gaz. Se întoarse la masa de lucru.

Viena va trebui să-i îngăduie să-şi câştige existenţa, să-şi întreţină o soţie, să studieze în continuare, să cerceteze, să descopere, să scrie în domeniul pe care şi-l alesese… Aici, el şi Martha puteau să muncească, să prospere, să-şi crească copiii.

2

În lunea de după Paşti, pe la ora unsprezece, şedea la biroul lui, cu manuscrisele aşezate în teancuri ordonate de o parte şi de cealaltă: raportul asupra călătoriei care urma să fie prezentat la *Gesellschaft der Ärzte;* capitolele deja traduse din lucrarea lui Charcot, notele pentru Introducere; primele pagini ale unei comunicări despre hipnoză pe care dorea s-o prezinte mai întâi la Clubul de Fiziologie şi apoi la Societatea de Psihiatrie; extrase de literatură neurologică de specialitate din Viena, din *Neurologisches Centralblatt* pentru Mendel şi de neurologie infantilă din *Archiv für Kinderheilkunde* pentru Baginsky, pe care le promisese celor doi doctori de la Berlin.

În acest moment de început, dispunea, în total, de patru sute de guldeni. Cei trei sute de guldeni pe care fusese nevoit să-i împrumute ca să poată sta câteva luni la Paris şi la Berlin avea să îi înapoieze în iulie, când va primi drepturile de traducător al lucrării lui Charcot. Cea de-a doua jumătate a bursei de studii, care i se va acorda după prezentarea raportului, se va duce tot pe datorii. Împrumutase de-a lungul anilor sume mici de la Fleischl, adesea la insistențele acestuia. Când îi spusese că i le va restitui abia peste un an sau doi, Flesichl răspunsese:

— Las-o baltă, Sig. Am primit de la tine de o sută de ori mai mult sub formă de servicii medicale. Ca să nu mai vorbim de nopțile acelea lungi când ai stat cu mine, discutând şi jucând go ca să mă ajuți să uit de durere.

— Aceea a fost o dovadă de prietenie.

— Şi sumele mici de bani nu intră în sfera prieteniei? Timpul şi îngrijirile medicale pe care mi le-ai acordat nu valorează nimic?

— Tocmai de aceea! Trebuie să găsesc alte modalități de a te răsplăti.

Fleischl scrâşni din dinți.

— Inventează un mod de a-mi lipi un alt deget pe mâna asta blestemată.

Cea mai mare datorie o avea la Josef şi Mathilde Breuer. Se ridica la două mii de dolari. Le propusese să le plătească în rate, câte o mică sumă în fiecare lună, dar Breuer se opusese categoric:

— Las-o baltă, Sig. În clipa de față n-avem nevoie de banii ăştia. Lasă să mai treacă un an. La sfârşitul lui o să dispui de venituri substanțiale.

După prima lună de practică, nu prea se întrezăreau speranțe că va câştiga cei o sută de dolari necesari pentru cheltuielile curente. Câțiva colegi de-ai lui de la Allgemeine Krankenhaus îl consideraseră nebun fiindcă începuse să practice fără să dispună de nici o rezervă. Dr. Politzer, specialistul în boli de urechi care îl chemase să-l consulte a doua sau a treia zi după ce se întorsese la Viena, făcându-l astfel să câştige primii lui cincisprezece guldeni, nu şi-a ascuns surpriza când a aflat că Sigmund plănuia să se căsătorească în toamnă.

— Sunt de-a dreptul stupefiat, spusese el. Ştiu de la ultima noastră

întâlnire de acum câteva zile că nu are nici un fel de mijloace de subzistenţă. De ce insistă să se căsătorească cu o fată săracă, atâta vreme cât ar putea să găsească una cu o dotă de o sută de mii de guldeni?

Reveriile lui fură brusc întrerupte de o bătaie puternică în uşa din faţă. *Zimmermädchen,* roşie la faţă de emoţie din cauza rolului pe care trebuia să-l joace, introduse în cabinet doi ofiţeri de la poliţie. Amândoi fuseseră trimişi de dr. Breuer.

Se ocupă mai întâi de cel mai în vârstă, cu pieptul ca un poloboc şi o burtă ţuguiată, în formă de ou uriaş. Se încăierase cu un hoţ când trebuise să-l aresteze şi acum avea dureri de gât care îi radiau în jos, pe braţ, asociate cu înţepături şi amorţeli în degetul mare şi cel arătător. Dr. Freud conchise că suferea de o nevrită brahială. Îi prescrise tracţiuni. Ofiţerul mai reveni de câteva ori, şi curând, Sigmund îl declară vindecat.

Cel mai tânăr dintre cei doi ofiţeri, complet chel şi cu capul înfundat între umeri, îi spuse dr. Freud că întâmpina dificultăţi la deplasarea picioarelor în timpul turelor de noapte. Se simţea în nesiguranţă dacă nu reuşea să vizualizeze locul în care urma să-şi plaseze piciorul. Durerile porneau dintr-un mănunchi, radiau în tot peretele abdominal şi crescuseră în intensitate în ultimele luni. Dr. Freud îl mai chemă pe om de câteva ori, pentru mai multe analize. Acestea îi confirmară diagnosticul de care se temuse încă de la început: sifilis cu o evidentă ataxie locomotorie.

Auzind că Sigmund îşi deschisese un cabinet, profesorul Meyers de la universitate îşi trimise soţia ca să vadă dacă nu poate să-i găsească un remediu pentru crizele ei de sciatică. Suspecta o ruptură de disc intervertebral, ceea ce îi producea dureri puternice în zona lombară şi de-a lungul piciorului stâng. Îi prescrise repaus la pat, exerciţii de gimnastică adecvate şi un suport plasat în regiunea lombară. Micuţa placă fibroasă care juca rolul unei perniţe între corpurile vertebrelor ei se mişcă încet înapoi, reluându-şi locul iniţial.

Şi „banda de nevropaţi" a lui Breuer găsi drumul spre cabinetul lui. Cea dintâi îşi făcu apariţia *Frau* Heintzner, o femeie plinuţă şi atrăgătoare, de vreo patruzeci de ani. Veni cu o iritaţie cutanată pe care dr. Freud dermatologul o vindecă cu băi de salvie. Câteva zile mai târziu apăru din nou şi spuse că îi înţepenise gâtul. Dr. Freud terapeutul îi relaxă musculatura gâtului prin terapie electrică şi masaj. La următoarea întrevedere, suferea de dureri abdominale severe. Dr. Freud – internistul îi masă abdomenul şi intestinele, iar crampele cedară.

— Dr. Freud, sunteţi un medic minunat. Puteţi vindeca absolut toate bolile de care sufăr eu.

— Lozinca noastră la Şcoala de Medicină era: „Nu există boală pe care doctorul să n-o poată vindeca!"

În timp *ce Frau* Heintzner râdea, aranjându-şi rochia şi potrivindu-şi pălăria, Sigmund îşi spunea: „Ce poţi să faci cu o persoană care nu ştie să atragă atenţia în alt fel decât inventând noi şi noi simptome? Mi-e teamă însă că slaba mea experienţă medicală nu va putea ţine pasul cu imaginaţia ei".

Descoperi că viaţa unui medic particular este foarte agitată, plină de

incertitudini şi pericole, de mulțumiri şi de dezamăgiri. Profesorul Nothnagel i-l trimise pe ambasadorul Portugaliei, pe care îl vindecă de o afecțiune minoră. Dar următorii doi pacienți ignorară recomandarea profesorului Nothnagel de a se duce la dr. Freud şi optară pentru medici mai în vârstă. Fu chemat apoi să îngrijească un fost coleg de liceu, amărât şi fără un ban. De trei zile nu mai mâncase nimic la masa de seară ca să facă economii, iar acum mergea pe jos o oră dus şi o oră întors ca să nu mai plătească un *Fiaker.* În noaptea aceea i se dădu de ştire că omul era pe moarte. Trăsura pe care o închirie îi înghiți toate economiile din ultimele trei seri fără cină, dar reuşi să-l salveze pe fostul său coleg de şcoală.

Breuer i-o trimise apoi pe *Frau* Kleinholtz, care avea nevoie de ajutor pentru soțul ei. Ca urmare a unor schimbări survenite în viața lui, dr. Kleinholtz îşi modificase radical felul de a fi. Înainte era foarte scrupulos şi pedant, însă acum începuse să umble nepieptănat, nu se mai putea concentra şi îşi neglija afacerile. În plus, acuza puternice dureri de cap.

Pacientul avea un aer confuz. Dr. Freud nu reuşi să-i găsească nici un simptom organic sau funcțional şi conchise că ar putea fi vorba de o nevroză. Se autoprevenise să nu aibă prejudecăți în favoarea nevrozelor sau a isteriilor, ci să examineze cât mai obiectiv fiecare pacient. În timpul celor două săptămâni de analize şi testări, dr. Kleinholtz nu-şi mai putu folosi mâna dreaptă şi acuză dureri de cap din ce în ce mai mari. Sigmund recunoscu simptomele. Dr. Kleinholtz avea o tumoră în lobul frontal stâng.

Într-o dimineață deosebit de rece, un asistent de la Allegemeine Krankenhaus îi trimise un american care venise la spital pentru un curs de perfecționare. Avea treizeci şi cinci de ani, o claie de păr roşcat şi purta o jachetă albastră la două rânduri.

— Cu ce vă pot fi de folos, dr. Adamson?

Adamson se trânti în scaunul mare din fața biroului lui Sigmund, apoi încercă să-şi dea pe spate părul care îi atârna rebel pe frunte.

— Mă simt foarte stânjenit, dr. Freud. Soția mea şi cu mine am economisit destui bani pentru această şedere la Viena, dar mi-a rămas foarte puțin pentru un consult medical.

— Ce-ar fi să-mi spuneți ce vă supără? Dacă vă pot ajuta cu ceva, m-aş bucura să fac un gest colegial.

— Mulțumesc. Am nişte dureri de cap insuportabile. De fiecare dată îmi învăluie capul de jur-împrejur şi culminează cu o apăsare puternică chiar în vârf, urmată de perioade de leşin, care nu sunt chiar leşinuri, căci sunt conştient de ceea ce se petrece în preajma mea.

— Sunteți un medic cu experiență, dr. Adamson. Ați identificat tulburări organice?

Dr. Adamson îşi aținti privirea asupra rafturilor cu cărți de medicină, apoi întoarse spre el un chip tulburat.

— Nu-mi face plăcere, dar trebuie să recunosc că gelozia față de soția mea m-a dezechilibrat oarecum. Este tânără şi frumoasă. Ne-am căsătorit în urmă cu câțiva ani şi ne împăcăm foarte bine. În ultima vreme, nu ştiu ce s-a

întâmplat cu ea. Când mergem la petreceri, face avansuri bărbaților din jurul ei. Aşa ceva nu s-a mai întâmplat până acum. Dar adevărata mea problemă este apetitul ei sexual crescut. Îmi secătuieşte toate energiile. Mai mult chiar, relația noastră intimă s-a modificat. A devenit... din ce în ce mai brutală, aproape obsesiv de carnală. Este în permanență nesatisfăcută şi m-a făcut şi pe mine să am îndoieli.

— Am să vă examinez temeinic. După aceea vom discuta despre soția dumneavoastră. Puteți s-o aduceți aici?

În după-amiaza următoare, dr. Adamson sosi împreună cu soția sa. Nu-i exagerase farmecul: era blondă cu ochi albaştri luminoşi şi o siluetă zveltă, înveşmântată într-o rochie cu un număr mai

mic ca să-i scoată în evidență sânii, abdomenul plat şi picioarele.

Dr. Adamson se întoarse în camera de aşteptare. În momentul în care acesta ieşea pe uşă, doamna Adamson îşi scutură coroana de păr blond şi îi zâmbi cochet dr. Freud. Sigmund ocoli masa ca să stea de vorbă cu ea. În momentul acela, fotografia Marthei care stătea foarte bine la capătul mesei, căzu pe jos. Lucrul acesta îl surprinse. Nu credea că a atins din greşeală fotografia, nici că zguduise biroul suficient de tare ca aceasta să cadă.

Nu reuşi să obțină mare lucru de la doamna Adamson, care-i mărturisi totuşi că era încântată de viața veselă de la Viena. După ce o chestionă mai insistent, reuşi să afle că, în urmă cu vreo şase ani, avusese o perioadă mai lungă în care văzuse dublu. Când vederea i se limpezise, constatase o oarecare senzație de amorțeală în brațul stâng şi în zona feței. După o jumătate de oră, întrucât soțul o aştepta, Sigmund îi dădu drumul să plece şi o rugă să se întoarcă a doua zi.

Când se ridică a doua zi să-i iasă în întâmpinare, fotografia Marthei căzu din nou de pe birou. Rămase siderat, privind țintă la ea. Cum de se putuse întâmpla lucrul acesta de două ori? E adevărat, doamna Adamson intrase în cabinet şerpuind din şolduri şi dându-şi capul pe spate, în aşa fel încât sânii să-i fie orientați în direcția lui. „Dar nu suficient ca s-o dea jos pe Martha de pe birou!" îşi spuse el.

Doamna Adamson i se adresă cu un zâmbet suav:

— Logodnica dumneavoastră, dr. Freud? Parcă ar fi pe punctul să iasă din viața dumneavoastră.

Sigmund luă fotografia de pe jos, o şterse de praf frecând-o de haină şi o puse apoi în mijlocul mesei. Începu să-şi chestioneze pacienta în legătură cu hipersexualitatea ei. Încerca să-şi dea seama când se petrecuse schimbarea. Doamna Adamson negă faptul că pretențiile ci sexuale ar fi exagerate.

— Însă simt că întineresc pe zi ce trece şi parcă sunt tot mai plină de viață, domnule doctor. Iar soțul meu, sărmanul de el, munceşte aşa de mult şi îmbătrâneşte.

Sigmund rămase perplex. Nu-şi dădea seama dacă era vorba de o problemă sentimentală sau de o tulburare organică? N-avea nici o îndoială că dr. Adamson spunea adevărul şi soția lui – nu.

„Primul lucru şi cel mai indicat ar fi s-o examinez ginecologic, însă sunt

atât de puțin priceput în domeniul acesta! Nici nu știu ce ar trebui să caut. Şi apoi, ținând seama de expresia de pe chipul

doamnei Adamson, își spuse el, s-ar putea ca procedeul acesta să fie periculos. Cred că o să-i cer sfatul lui Rudolf Chrobak."

În aceeaşi după-amiază, târziu, trecu pe la dr. Chrobak. Ginecologul, deşi avea numai patruzeci şi trei de ani, fusese numit profesor de ginecologie la Universitatea din Viena. Sigmund nu lucrase cu el la spital, însă se simpatizau reciproc şi erau în relații destul de prieteneşti. Îi povesti dr. Chrobak despre Adamson. Acesta îşi mângâie barba à la Van Dyck în timp ce-i urmărea expunerea, dar nu reuşi să-i ofere nici un reper.

Câteva săptămâni mai târziu, cazul luă o întorsătură cu totul neobişnuită. Dr. Adamson îşi aduse soția, dar era cu totul altă persoană. Ochii ei nu mai exprimau nici o dorință de a flirta. Îşi ținea capul într-o parte şi vorbea rar, articulând anevoie cuvintele:

— Simptomele pe care le-am avut... acum şase ani... acum din nou... Dar altfel... mi-a amorțit... sprânceana dreaptă. Şi nu pot să-mi mişc piciorul drept...

O însoți pe femeie în spatele paravanului, apoi o examină cu atenție. Nu se simțea nici un fel de amorțeală a picioarelor sau a spatelui, a abdomenului ori a pieptului. Prima străfulgerare o avu când îşi aminti că, în cazul sclerozei în plăci, se manifesta adesea un apetit sexual crescut.

Mai făcu câteva analize şi apoi fu sigur – era scleroză în plăci. N-o informă pe pacientă, însă aceasta nu-şi va mai putea coordona mişcările, va prezenta tulburări de vorbire şi, în final, va paraliza. Ştiința medicală nu oferea nici un remediu în acest caz. Severitatea bolii depindea de zona în care era localizată leziunea – în creier sau în măduva spinării. Dr. Adamson avea să scape curând de micile lui necazuri, însă căsnicia lui urma să fie confruntată cu un şoc mult mai traumatizant.

3

Ziua lui de naştere, când împlinea treizeci de ani, 6 mai 1886, cădea într-o joi. În ultimele săptămâni încasase doar câțiva guldeni şi de mai multe zile sala lui de aşteptare era goală. „Ce termen nepotrivit, mormăi el în sinea lui, căci doctorul începător este cel care aşteaptă, nu pacientul."

Poştaşul bătu la uşă şi îi întinse un merişor verde de la Martha. În spatele acestuia apăru şi sora lui, Rosa, care-i aduse un tampon de sugativă pentru birou, îmbrăcat la ambele capete cu piele roşie şi împodobit cu incrustații florentine aurii. De când dispăruse tânărul şi înspăimântatul Brust, Rosa nu mai avusese alt adorator. Sigmund nu găsea nici o explicație, fiindcă sora lui era o fată foarte atrăgătoare şi cu o minte vioaie. Părea fericită, bine dispusă şi observa lumea înconjurătoare cu un aer amuzat, deşi suferea şi ea de aceleaşi frământări ca şi Sigmund. Îi pipăi un nasture slăbit de la haină.

— Sigi, arăţi neîngrijit. Ai ac şi aţă? Şi uită-te la pantofii tăi! Trebuie să-i dai la reparat. Pune-ţi perechea cealaltă. Pe ăştia o să-i iau cu mine la plecare.

Sigmund chicoti şi îşi petrecu braţul pe după umerii Rosei.

Sosiră apoi Pauli şi Dolfi şi aduseră un buchet de flori uscate ornamentate cu crengi de palmieri, bambus, stuf şi o pană de păun. În urma lor veneau Mitzi şi soţul ei recent, Moritz Freud, o rudă mai îndepărtată. Sosiră apoi şi părinţii ei; Amalie ducea în braţe o *Viener Torte* pe care o făcuse în dimineaţa aceea, iar Jakob un volum al cărţii englezului Disraeli pe care Sigmund îl admira foarte tare. Ambii părinţi îl îmbrăţişară strâns şi îl sărutară exact aşa cum făcuseră când împlinise zece şi, respectiv, douăzeci de ani. Ultimul care sosi fu Alexander, care se trezise la cinci dimineaţa şi se aşezase la coadă în faţa casieriei de la Theater an der Wien ca să cumpere două bilete la *Voievodul ţiganilor,* de Johann Strauss. O dată pe săptămână, Alexander se ducea la operetă, însă în ultimele zile renunţase la această desfătare spre a-şi putea invita fratele cu ocazia zilei lui de naştere.

Dolfi făcu cafea pe arzătorul din cabinetul de oftalmologie, Amalie puse prăjitura pe masa lui Sigmund, Alex aduse scaunele din camera de aşteptare. Familia se strânse laolaltă ca să stea la un *Kaffeeklatsch,* taifas în jurul cafelei. Sosi şi Anna, gâfâind, însărcinată în şase luni, ducând sub un braţ un coş de flori de la Naschmarkt şi fetiţa în vârstă de paisprezece luni sub celălalt. Îi ură lui Sigmund „alţi treizeci, încă mult mai buni", şi i-o puse în braţe pe micuţa Judith. Sigmund, care era supărat pe Eli Bernays, de astă dată pentru că nu-i înapoiase la timp Marthei nişte bani din dotă pe care aceasta i-i dăduse spre păstrare, se simţea suficient de bine dispus de ziua sa ca să se intereseze şi de sănătatea cumnatului.

Jakob mai lucrase câte ceva în ultima vreme şi reîncepuse să aducă bani în casă. Sigmund îşi dădu seama că tatăl lui avea din nou moralul ridicat pentru că începuse să spună bancuri.

— Sig, era o dată un evreu fără o leţcaie care s-a urcat fără bilet în trenul de Karlsbad. Mereu era prins şi dat jos din tren. Într-una din staţii se întâlneşte cu un cunoscut care îl întreabă unde se duce: „La Karlsbad, zise el, dacă or să mă mai ţină balamalele".

Era târziu când se termină opereta. Sigmund îi mulţumi fratelui său, apoi se duse singur acasă. Deprimat, intră în micul său apartament. Şi el călătorea tot aşa, fără bilet, spre căsătorie, spre căminul familial, spre practica particulară... dacă or să-l ţină balamalele.

Fusese nevoit să mai cumpere şi o canapea pe care să-şi examineze pacienţii şi asta îi secătuise ultimele rezerve. Afla din nou ceea ce ştiuse dintotdeauna, că există o mare diferenţă între practicarea medicinii şi câştigarea banilor. Dacă dr. Politzer nu i-ar fi solicitat un nou consult cu o zi în urmă, ar fi însemnat că muncise toată săptămâna ca un rob fără să câştige nici un creiţar. Se aşeză la biroul lui, potrivi lampa în aşa fel încât să arunce lumină numai pe foaia de hârtie şi începu să-i scrie Marthei o scrisoare lungă: „Aş dori să cred că următoarea mea aniversare va fi aşa cum o descrii tu, că mă vei trezi cu o sărutare şi nu voi mai aştepta scrisori de la tine. Sincer să fiu

nici nu-mi pasă unde se va întâmpla asta. Mă descurc cu orice cantitate de muncă grea şi de necazuri, dar nu singur. Şi, între noi fie vorba, nu prea întrezăresc speranța de a-mi croi un drum la Viena".

În dimineața următoare, după ce puse scrisoarea la cutie şi porni spre laboratorul doctorului Meynert, îşi zise: "Semăn cu Rosa. Sentimentele mele sunt la fel de fluide ca valurile mării."

Se spune că, dacă Pământul se roteşte în jurul axei sale, pacienții se învârt în jurul durerii lor. În următoarele zile, vreo şase pacienți se instalară în sala lui de aşteptare, iar în cursul după-amiezei fu chemat la Krankenhaus de un coleg ca să examineze un nou-născut. Acesta avea în partea inferioară a spatelui, chiar în locul unde încep fesele, o umflătură moale de dimensiunea unei lămâi. Dr. Freud examină pielea întinsă şi părul care creştea din ea, apoi şi restul corpului.

— O excrescență congenitală, nimic altceva, îl asigură el pe colegul său. Am mai văzut astfel de umflături şi la adulți. Copilul va creşte fără nici o problemă.

— Ai vrea să-i spui dumneata asta mamei?

În dimineața următoare fu chemat la un fost pacient al lui Obersteiner de la Oberdöbling, al cărui copil se născuse paralizat de la mijloc în jos. Când dr. Freud îi atinse sfincterul rectului, poarta de intrare a anusului, descoperi că muşchiul este complet relaxat. Paralizia includea şi vezica, şi intestinele. Era un caz de mielomeningocel. Copilul avea să rămână paralizat tot restul vieții. Dacă reuşea să-i reducă temperatura, să-i oprească convulsiile şi infecția la vezică...

Îşi petrecu sâmbăta şi duminica în preajma copilului, dormind pe o canapea lângă el. Principala problemă o constituia drenajul insuficient. Vezica se umplea şi acționa ca un mediu de cultură pentru germenii din urină. Avea toate motivele să se teamă că micul pacient va muri de o infecție la rinichi. Asta putea să dureze doi ani sau două luni. Însă el fusese învățat să lupte pentru viață atâta timp cât exista chiar şi cea mai slabă speranță. Şi se luptă, ținând copilul în viață până când doctorul familiei preluă cazul.

Îşi alcătuise un program zilnic foarte riguros: la ora şase se scula, făcea baie, se îmbrăca, deschidea uşa servitoarei care îi aducea cornuri calde de la brutăria din vecini şi o ceaşcă de cafea din cafeaua pe care o râşnise în bucătărie. La ora şapte, fata lua tava cu farfurii şi fața de masă aşezate pe unul din colțurile biroului, iar el începea să lucreze la traducerea ultimului capitol al lucrării lui Charcot sau la raportul lui din călătoria de studii. La ora zece se afla la laboratorul de psihiatrie al lui Meynert, unde făcea cercetări asupra originii nervului auditiv al fetusului uman. La ora unsprezece traversa strada la un restaurant şi lua aşa-numitul *Gabelfrühstück* care consta dintr-un *Kleines Gulasch* dublu: fiecare vas mic de email conținea câteva bucățele de carne cu cartofi şi sos. Orele lui de consultații nu-i lăsau răgazul necesar pentru o masă de prânz mai consistentă. Se întorcea şi mai stătea o jumătate de oră la laborator, iar la ora douăsprezece fix se afla la cabinet. În ultima vreme, sala de aşteptare era deseori plină, pentru că se răspândise vestea că

tânărul doctor trata cazurile „din caritate" cu aceeaşi grijă ca şi pe pacienţii care plăteau consultaţia. În prima lună nu câştigase suficient ca să-şi acopere cheltuielile, însă era mulţumit că avea pacienţi gratuiţi. La Viena se spunea că dacă un doctor începător nu are şi pacienţi gratuiţi, nu va fi acceptat nici de alţii. Şi, la fel ca şi cu gulaşul, prin mulţimea de cartofi se mai afla, din când în când, şi câte o bucăţică de carne: adică aceia care, spre deosebire de ambasadorul Portugaliei, bunăoară, băgau mâna în portofel ca să plătească onorariul medicului înainte de a pleca.

Luna următoare, când avea să fie gata noua clădire a clinicii de copii, Erste Öffentliche Kinder-Kranken-Institut din Viena, va pleca de la cabinet la ora trei în zilele de marţi, joi şi sâmbătă, pentru a se ocupa de înfiinţarea unei secţii de neurologie infantilă. În celelalte zile rămânea la cabinet până la ora patru, oră la care îi rugase să vină pe pacienţii care doreau să fie trataţi gratuit sau pe cei care voiau să facă masaje electrice, ca să nu-i facă să aştepte pe pacienţii plătitori. După-amiaza târziu se întâlnea cu câte un coleg la o cafenea, cu Paneth, Obersteiner, Königstein, care lucrau şi ei la Institutul pentru copii şi discutau diverse probleme medicale. Alteori, aşa cum fac burlacii, lua o cină uşoară la familiile Breuer, Paneth sau Fleischl, după care se întorcea la biroul lui pentru a mai citi până la miezul nopţii. Adormea instantaneu în momentul în care punea capul pe pernă. În fiecare duminică lăsa câţiva guldeni în cana de cafea cu toarta spartă pe care Amalie o ţinea într-un dulap din bucătărie. Nici mama, nici fiul nu comentau gestul lui simbolic, care le făcea amândurora o reală plăcere, mai ales că spre sfârşitul celei de-a doua luni avu mai mulţi pacienţi şi reuşi să câştige dublul sumei necesare pentru acoperirea cheltuielilor şi putu să pună deoparte zece sau cincisprezece guldeni.

În ciuda programului foarte încărcat, cu optsprezece ore de lucru, găsea întotdeauna timp, de obicei noaptea târziu, ca să se gândească la Martha. Îi scria aproape zilnic, descriindu-i pacienţii şi cazurile, fericit atunci când camera de consultaţii era plină, deprimat atunci când şedea de la douăsprezece până la trei şi nu venea nimeni decât *Schnorrer* şi *Schatchen,* cerşetori şi peţitori care vedeau în tânărul medic vienez o pradă uşoară.

La fel de emoţionată ca şi începutul practicii sale particulare i se părea lui Sigmund şi munca pe care o desfăşura pentru înfiinţarea Departamentului de neurologie infantilă din cadrul Institutului Kassowitz din Viena, numit astfel în onoarea directorului său. Dr. Max Kassowitz era considerat unul din cei mai buni specialişti în materie de boli de copii. Deoarece încercase, la un moment dat, să acopere toată aria bolilor copilăriei, considerase că variola, varicela şi pojarul sunt una şi aceeaşi boală. Apreciase apoi că rahitismul este provocat de o inflamaţie. Cu toate acestea, fusese primul medic din Viena care fundamentase ştiinţific studiul bolilor copilăriei. Când aflase că fosforul este important în vindecarea rahitismului şi a altor afecţiuni ale organismului infantil, Kassowitz a început să caute o emulsie care să conţină substanţa respectivă, în aşa fel încât copilul s-o poată înghiţi. Reuşi s-o fixeze în cele din urmă pe ulei de ficat de cod, care era considerat nefolositor din punct de vedere

medical. Fosforul făcuse miracole în cazurile de rahitism, tuberculoză şi anemie.

Cu numai câteva luni înainte de întoarcerea lui Sigmund la Viena, Kassowitz, care îşi terminase pregătirea la Allgemeine Krankenhaus în urmă cu şaptesprezece ani, se mutase împreună cu familia într-un apartament spațios de opt camere la etajul întâi pe Tuchlauben nr. 9, deasupra farmaciei A. Moll, una dintre cele mai vechi din oraş, şi îşi transformase apartamentul anterior într-o clinică de zi pentru pacienți externi. Institutul era o clinică gratuită pentru copiii săraci. Toți doctorii erau voluntari, nu primeau nici un fel de onorarii sau salarii. Fostul Kinder-Kranken Institut fusese sprijinit prin contribuții particulare, care reprezentau numai o mie de florini pe an pentru aprovizionarea cu medicamente şi aparatură medicală de primă necesitate.

Sigmund îşi croi drum spre Tuchlauben pe lângă farmacia asaltată la toate orele din zi de cei care doreau să cumpere preparatele lui Kassowitz. Printre aceştia se numărau şi femei cu copii la sân. La farmacie erau trei persoane care preparau doar mixtura lui Kassowitz. O luă apoi pe Kleeblattgasse. Aici, pe trotuar, se vedeau mame cu copii în brațe care aşteptau să urce scările spre institut.

Dr. Max Kassowitz îl salută cordial. Era un om foarte serios, care părea să aibă mult peste cei patruzeci şi patru de ani ai săi. Era chel, dar avea o formă aşa de frumoasă a capului, încât lipsa părului nu deranja câtuşi de puțin şi nici el nu încerca s-o compenseze lăsându-şi o barbă prea mare, ci se mulțumea cu un barbişon mic. Avea sprâncene negre ca pana corbului, stufoase şi groase, formând semicercuri dramatice deasupra ochilor scăpărători, adânciți în orbite. Se îmbrăca bine, aşa cum era *de rigueur* pentru un doctor din Viena, cu o vestă lată, *gris-perle* pe sub sacoul cu o tăietură impecabilă.

Îi arătă lui Sigmund sala de operații, sala de lectură, laboratorul, secția de medicină internă, încăperile care fuseseră rezervate pentru bolile de piele, urechi, nas şi gât, saloanele pentru boli contagioase. Sigmund îi recunoscu pe câțiva dintre foştii colegi de la universitate, pe care îi întâlnise şi la Allgemeine Krankenhaus: Emil Redlich, Moritz Schustler, Karl Hochsinger, asistentul şef al lui Kassowitz. În vreme ce străbătea încăperile, Sigmund îşi dădu seama că toți doctorii erau evrei. Se întrebă de ce, din moment ce numai o mică parte dintre copiii care urmau să fie tratați aici se trăgeau din neamul lui Israel. Oare Kassowitz nu apelase şi la doctorii catolici? Sau poate că aceştia nu s-au arătat interesați să lucreze într-un institut condus de un evreu?

Când ajunseră în capătul coridorului lung, Kassowitz îl introduse pe Sigmund într-o cameră unde erau mai multe mame cu copii, unele în picioare, altele aşezate pe cele câteva scaune aflate în încăpere.

— *Herr* Dr. Freud, spuse el, acesta este câmpul dumitale de activitate. Să sperăm că într-o bună zi vei înființa un Institut de neurologie infantilă. Până atunci poți să-ți desfăşori activitatea în acest loc. Te numesc *Abteilungsleiter,* şef de secție, chiar dacă această funcție nu este la fel de importantă ca echivalentul său de la Allgemeine Krankenhaus.

În timpul şederii sale la Berlin, Sigmund avusese de nenumărate ori ocazia să examineze copii cu diverse afecţiuni ale sistemului nervos. Experienţa dobândită cu acel prilej se dovedea extrem de utilă în momentul de faţă.

Copiii erau curaţi şi îmbrăcaţi ireproşabil. Fetiţele aveau părul legat cu fundiţe. În majoritatea cazurilor, copiii mai mari nu prezentau dureri şi formulau numai plângeri timide: bolile care le devastaseră organismul îşi terminaseră deja acţiunea distructivă. Cei care sufereau mai mult erau părinţii, care se simţeau vinovaţi pentru ceea ce se întâmplase, deşi uneori natura lucrase împotriva

copilului încă de pe vremea când acesta se afla în uterul mamei sale.

Primul lui pacient fu un copil de şase ani, bolnav de meningită: o infecţie a meningelui şi a fluidului care înconjură creierul însuşi. Copilul fusese perfect normal, dar dintr-o dată devenise apatic, făcuse febră şi îi înţepenise gâtul. Trecuseră de atunci două zile. Acum era într-o stare de letargie. Când dr. Freud îi luă temperatura, descoperi că avea 41°C. Se uită la mâna băiatului, la unghii şi observă puncte roşii, semne ale hemoragiei capilarelor din piele.

Nu putea face nimic altceva decât să-i reducă temperatura. Băiatul va avea convulsii, apoi spasme generalizate şi va muri... Meningita era provocată de o bacterie care se găsea în atmosferă. S-ar putea să se fi îmbolnăvit în timp ce respira.

Examină apoi o fetiţă de şapte ani care, în timp ce vorbea, se oprea vreo trei secunde, întorcea uşor capul într-o parte, privea fix, apoi continua ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Asta se petrecea cam de patru-cinci ori pe zi, explică mama fetiţei, şi începuse cu o lună în urmă.

Dr. Freud se uită cu atenţie la copil şi recunoscu în „absenţe" aşa-numitul *petit mal,* chiar dacă *epilepsie,* ca termen generic, era mai puţin sugestiv pentru descrierea acestor deficienţe. Nu găsi nimic anormal la analiza sângelui, nici cicatrice de la o lovitură mai veche sau vreo tumoră la creier. O linişti pe mamă, spunându-i că anumite schimbări se petrec la pubertate – Fleischl dovedise aceste modificări prin studierea modelului circumvoluţiunilor de pe creier – şi că tulburările vor trece.

Treptat, camera se goli... mai rămăseseră doar un băiat de nouă ani cu mama lui, care stăteau stingheriţi într-un colţ. Copilul părea normal, însă mama lui spunea că se plânge de dureri de cap şi de ameţeală. Femeia roşi, clipi des din ochi, lăsă privirea în jos. Sigmund o îndemnă să-i spună de ce îl adusese pe băiat la consultaţie.

— ... Domnule doctor, ştiţi, cum să vă spun... nu ştiu de ce nu l-am adus mai devreme...

— Te rog, continuă.

— Fiul meu are ...o ...un... un penis foarte mare şi o mulţime de păr în jurul lui, ca şi când ar avea paisprezece sau cincisprezece ani. Poate că e o prostie... domnule doctor, şi n-ar trebui să-mi fac griji...

Analizele lui Sigmund, coroborate cu bogata lui experienţă în domeniul anatomiei creierului, indicau faptul că băiatul are o tumoră în porţiunea centrală a creierului, un cancer, de fapt, care cuprinsese şi baza creierului.

Aceasta modifica impulsurile care porneau din zona hipotalamusului spre hipofiză şi îi schimba caracteristicile sexuale, determinând dezvoltarea disproporționată a organelor genitale în raport cu vârsta copilului. Nu exista nici un medicament, nici un fel de tratament. Nu-i spuse acest lucru mamei, însă ştia că băiatul va avea din ce în ce mai des dureri de cap, însoțite de vomă, stări letargice, va intra în comă şi va muri în mai puțin de un an.

Rămase la biroul lui până seara târziu, profund tulburat, şi îşi făcu notițe în legătură cu cazurile pe care le văzuse. Porni apoi pe jos spre casă pe Am Hof, fără să mai privească în sus la casa cu şase etaje, bogat ornamentată, pe care el o considera cea mai frumoasă clădire din Viena. La Freyung se opri în fața fântânii, lăsând aerul plin de stropi răcoroşi să-i lovească fața, în timp ce chipurile micilor pacienți pe care îi văzuse în cursul zilei licăreau pe un ecran imaginar în fața ochilor lui.

4

Munca şi practica profesională intraseră pe un făgaş normal. Raportul asupra călătoriei de studii fusese acceptat de Facultatea de Medicină. Prezentase o comunicare despre hipnoză la Clubul de Fiziologie. Două capitole din lucrarea lui Charcot tradusă în germană apăruseră în *Wiener medizinische Wochenschrift*. Societatea de psihiatrie îl invită să repete comunicarea despre hipnoză. Încurajat, încercă să aplice hipnoza asupra unei italience care suferise un şoc şi era cuprinsă de convulsii ori de câte ori auzea cuvântul *Apfel* (măr) sau *pomo* (măr în italiană). Se simțea stânjenit la această primă încercare, însă pacienta fie că nu observă, fie că se sinchisea prea puțin de starea lui de spirit. Când reuşi, în cele din urmă, să-i inducă un somn uşor, îi sugeră că, întrucât mărul nu era o ființă vie care s-o poată ataca sau să-i facă rău, când auzea cuvântul „măr", trebuia să vizualizeze o tavă cu plăcinte de mere apetisante în vitrina unei patiserii. Considera că folosise o sugestie destul de inteligentă, însă, întrucât pacienta nu mai revenise, nu ştia ce s-a întâmplat cu ea. Când îi descrise cazul lui Breuer, acesta exclamă:

— Ce crezi că o „poseda"?

— Trebuie să fi fost vorba de viermi, Josef. După toate probabilitățile, a muşcat cândva dintr-un măr viermănos. La Salpêtrière am avut un caz de isterie masculină, un tânăr zidar pe nume Lyons, care a văzut o tenie în excrementele sale. Din această cauză, avea colici şi îi tremurau membrele. După câțiva ani, imaginea teniei i-a revenit în momentul în care cineva a aruncat cu o piatră în el şi a început să facă crize de epilepsie.

Breuer dădu din cap cu un aer nedumerit.

— Organismele noastre sunt nişte maşinării incredibil de complicate, care nu puteau fi create decât de mâna unui geniu. Cea mai măreață operă de artă de pe pământ, aşa cum a dovedit-o Michelangelo. Şi noi ce facem cu ele? Turnăm nisip în locomotivă până când roțile se opresc scrâşnind.

— Prin nisip, Josef, înțelegi... idei, imagini, iluzii, fragmente de imaginație?

— Dacă aş fi ştiut ce înseamnă „nisip", dragul meu Sig, aş fi fost psiholog, nu un specialist în canalele semicirculare ale porumbelului. Păsările nu se cutremură de groază în fața viermilor, ele îi mănâncă.

În cea de-a doua lună de practică a câştigat apreciabila sumă de o sută cincizeci şi cinci de dolari. Nu trebuia să se hipnotizeze decât foarte puțin pe sine însuşi pentru ca să creadă că însurătoarea devenise posibilă. Martha fu şi ea de acord cu această idee. Fixară data pentru sfârşitul verii.

Vestea cea proastă sosi în ultima săptămână a lunii iunie, sub forma unei scrisori oficiale – locotenentul dr. Sigmund Freud, rezervist, era mobilizat pe termen de o lună, începând cu ziua de 10 august. Ministerul de Război al Austriei îşi făcea probleme din cauza reizbucnirii conflictului armat dintre Serbia şi Bulgaria, cu un an în urmă. Locotenentul trebuia să asigure asistența medicală a trupelor în timpul manevrelor militare de la Olmütz.

Trecuseră şapte ani de când efectuase stagiul de un an la Spitalul Militar, amplasat vizavi de Allgemeine Krankenhaus, pe Van Swieten-Gasse. Atunci tradusese cartea lui John Stuart Mill, în orele lui libere. Acum era însă furios şi se plimba agitat prin cabinetul şi camera sa de aşteptare – din fericire, goale la acea oră matinală – folosind toate înjurăturile pe care le ştia pentru a condamna războaiele, armata, pe militari, convocările, concentrările, manevrele... şi mai ales ghinionul lui. În orice moment din cei trei ani pe care îi petrecuse la Allgemeine Krankenhaus n-ar fi fost nici o problemă să se înroleze. Iar peste un an urma să fie scutit de armată.

— De ce tocmai acum? se întreba el. Exact când am început să am pacienți şi nu mai trebuie să-mi calculez ultimul bănuț? O să trebuiască să iau totul de la capăt. N-am să mai pot plăti chiria apartamentului dacă n-am să fiu aici. Şi ce facem cu căsătoria? Am nevoie de timp ca să găsesc o locuință cum se cuvine pentru Martha. *Verdammt!*

Îşi îndesă o pălărie pe cap, traversă Rathauspark şi se plimbă agitat în jurul Ringului, izbind înciudat cu picioarele în pavaj.

Când ajunse acasă, îşi simțea creierul la fel de plin de vânătăi ca şi tălpile, dar nu era chiar atât de obosit încât să nu-i scrie Marthei o scrisoare lungă despre necazul care îi lovise. Martha îl temperă, sfătuindu-l să nu mărşăluiască prea mult în soarele de august!

Amuzat de felul în care logodnica lui îl dezamorsase, se duse acasă, la părinți, şi o rugă pe Amalie să-i scoată vechea uniformă de la naftalină. Deşi era uşor mucegăită şi şifonată, îi venea destul de bine. Vestonul de ceremonie, deschis la culoare, se încheia începând de pe umărul stâng cu opt nasturi de argint, gulerul înalt până sub bărbie se asorta cu manşetele largi, nuanța amândurora fiind ceva mai închisă. Pantalonii erau la fel de negri ca şi cizmele. Pălăria înaltă, închisă la culoare, ascuțită în față, avea însemnele medicale în centru. Jakob, care plătise croitorului pentru uniforma aceasta pe când Sigmund avea douăzeci şi trei de ani, comentă:

— Sig al meu e tare deştept. Ştie el ce ştie dacă se lasă concentrat în timp de pace.

— Da, dar nu suficient de deştept ca să evite lucrul ăsta, ripostă Sigmund.

— O lună la ţară o să-ţi facă bine, interveni Amalie. Uite ce palid eşti din cauza aerului ăla de spital.

Cu Ministerul de Război nu se putea certa. Trebuia să fie raţional. Cea mai bună lună a anului pentru medici era octombrie, când vienezii se întorceau din vacanţa de vară petrecută la munte, se instalau în casele lor şi decideau că bolile care îi sâcâiseră primăvara, dar pe care fuseseră prea relaxaţi ca să le mai bage în seamă vara, la munte, trebuiau vindecate. Nu-i rămânea decât să fixeze data căsătoriei la o zi sau două după eliberarea din armată. În felul acesta ar putea să-şi petreacă o lună de miere de două săptămâni şi să se întoarcă la Viena la 1 octombrie. Pur şi simplu, trebuia să facă rost cât mai repede de un apartament ca să-şi poată reîncepe practica.

Îşi petrecu zilele următoare cutreierând Viena în căutarea unor locuinţe libere. Trebuia să aibă tot ceea ce este necesar pentru un cabinet medical. De regulă, cuplurile vieneze, mai ales familiile de medici, rămâneau în acelaşi apartament o viaţă întreagă. Erau foarte importante poziţia avantajoasă şi cartierul suficient de prosper, pentru ca pacienţii să nu-şi închipuie că *Dozent* dr. Sigmund Freud ar fi un prăpădit. Rosa inspectă vreo zece apartamente. Amalie şi Jakob străbătură străzile în căutarea, anunţurilor cu apartamente de închiriat. Acestea erau fie prea mari, fie prea mici, fie prea scumpe.

Abia pe la mijlocul lui iulie găsi ceva convenabil. Împăratul Franz Josef tocmai terminase de construit un imobil elegant într-un cartier select, în apropiere de Ringstrasse. Era opera aceluiaşi arhitect, Schmidt, care proiectase şi primăria impunătoare a Vienei. Chiriile erau modeste, camerele mari şi, în plus, clădirea avea şi o curte interioară frumos amenajată, scări cu ornamente de fier forjat, ca să încânte ochiul vienezului. Şi totuşi, douăsprezece apartamente atrăgătoare stăteau goale! Această Casă a ispăşirii, Sühnhaus, se construise chiar pe locul fostului Ringtheater, care fusese distrus la 8 decembrie 1881 de un uriaş incendiu; atunci pieriseră în flăcări patru sute de vienezi. Asocierea cu tragedia de atunci persista atât de tare în memoria oamenilor, încât aceştia refuzau să se mute în ceea ce era acum cel mai modern şi mai confortabil imobil din Viena.

Locuinţa satisfăcea întru totul exigenţele lui Sigmund: aşezare foarte avantajoasă, la numai un cvartal de universitate, de Votivkirche şi parcul acesteia şi încă un cvartal sau două până la Allgemeine Krankenhaus. Când *Hausbesorger*-ul îi arătă apartamentul de la etajul întâi, din colţ, cu vedere spre Maria Theresienstrasse, un bulevard lat, cu copaci şi o mulţime de magazine, Sigmund îl socoti de-a dreptul ideal. Chiria era ceva mai mare decât îşi putea permite el pe moment, dar atunci „Totul este mai mult decât îmi pot permite pe moment!" mormăi el. Apartamentul valora de două ori mai mult pe piaţa proprietăţilor imobiliare. Sigmund n-avea nici o reţinere la gândul că urma să locuiască acolo. I se părea că este o ocazie care nu trebuie ratată.

Îi scrise totuşi Marthei şi îi povesti toată istoria clădirii, fără să omită nici unul din tristele amănunte ale incendiului. O întrebă dacă ar deranja-o să se mute într-o astfel de casă, care ar fi însă un loc ideal nu numai pentru viitorul

lor cămin, dar şi pentru cabinetul lui particular. Martha îi telegrafie imediat să accepte. A fost, de asemenea, de acord ca el şi cu Rosa să mobileze apartamentul, bazându-se pe ceea ce văzuseră la Hamburg. Din darurile primite de la unchii şi de la mătuşile ei, Martha adunase o zestre de douăzeci de mii de dolari cu care putea să mobileze apartamentul. Voiau să cumpere mobilă solidă, care să țină mult, atât pentru salon şi sufragerie, cât şi pentru dormitor, în măsura în care banii ei vor fi suficienți. Rosa urma să-i trimită mostre de covoare şi draperii. Ea va expedia banii pentru achitarea facturilor. Nu intenționau să cumpere nici un fel de vase, argintărie, pahare sau lenjerie de pat. Aveau să primească, cu siguranță, o mulțime de cadouri la nuntă de la familiile Bernays, Philipp, Freud şi de la prietenii lui Sigmund. Sigmund o binecuvântă în gând pe logodnica lui pentru simțul ei practic şi calmul de care dădea dovadă. Nu acelaşi lucru se putea spune despre mama soacră. Îi trimise o scrisoare furtunoasă în momentul în care aflase că Sigmund intenționa să se căsătorească cu Martha la mijlocul lui septembrie în loc să aştepte până la sfârşitul anului, în ciuda faptului că nu avea să lucreze timp de peste şase săptămâni. Scrisoarea era cea mai aspră săpuneală pe care o primise vreodată. Doamna Bernays îl acuza de „nesăbuință", afirma că se căsătoreşte din disperare, că este un om lipsit de simț practic şi irațional, iresponsabil şi, de fapt, un prost!

5

La prima vedere, tabăra de concentrare de la Olmütz i se păru o văgăună împuțită. Nu avea însă prea mult timp să hoinărească prin împrejurimi pentru că trebuia să fie în picioare la ora trei şi

jumătate dimineața şi să mărşăluiască cu trupele pe terenurile bolovănoase până la amiază, pregătiți să facă față unor atacuri simulate. Se organizară asedii ale unei fortărețe, în timpul cărora dr. Freud acordă îngrijiri soldaților ce aveau să fie răniți de gloanțele oarbe. La rândul lor, soldații erau tot rezervişti şi se pare că nu prea se bucurau de simpatia celor din Statul Major. În timp ce stăteau întinşi pe câmp, iar tunurile bubuiau pe deasupra capetelor lor, un general trecu călare pe lângă ei, strigând răguşit:

— Soldați, credeți că ați fi scăpat cu viață dacă am fi avut muniție adevărată?

După-amiază, Sigmund ținea cursuri de igienă pe câmp. Veneau destul de mulți soldați la curs. Sigmund bănuia că frecvența este obligatorie, dar în realitate, prelegerile lui se bucurau de o audiență atât de largă, încât ofițerul responsabil ordonă ca acestea să fie traduse în cehă şi îl promovă pe Sigmund la gradul de *Regimentsarzt,* căpitan. Sigmund îşi închipuise că va avea de suportat o lună de chin cumplit. Spre marea lui uimire, spre sfârşitul primei săptămâni, toate necazurile, problemele, anxietățile în legătură cu viitorul dispăruseră ca prin farmec. Se bronză, mânca bine la popota ofițerilor, dormea

adânc şi liniştit după efortul fizic susținut. Se purta cu o politețe exemplară față de ofițerii superiori şi acorda îngrijiri persoanelor spitalizate, care, în general, sufereau de dizenterie, insolație sau făcuseră vreo entorsă. Se produse o mică agitație când unul din soldați manifestă simptome asemănătoare unei „paralysis agitans". Dr. Freud se purtă foarte prevenitor cu soldatul respectiv şi decise să-i facă injecții cu arsenic. Spre sfârşitul săptămânii, simptomele dispăruseră. Sigmund nu menționă acest lucru în raportul său scris, însă, după părerea lui, avusese de-a face cu un caz de isterie masculină. La sfârşitul lunii de concentrare, conducerea îi dădu calificative excelente, nu numai pentru serviciile medicale, ci şi pentru atitudinea sa exemplară față de armata austro-ungară, în general.

Se întoarse la Viena, îmbrăcă hainele civile şi luă primul tren spre Hamburg. Îşi puse în valiză fracul, o cămaşă albă şi o cravată neagră pentru ceremonia de la primărie. Nu avusese prea mult timp la dispoziție, aşa că se trezi instalat într-un colț al compartimentului de clasa a doua înainte să fi resimțit neliniştea obişnuită premergătoare unei călătorii cu trenul. Se dusese la Olmütz detestând ideea că trebuie să se prezinte acolo. Acum era fericit că petrecuse o lună în aer liber. Niciodată starea sănătății lui nu fusese mai bună ca acum.

— Fiecare bărbat are nevoie de o lună de stagiu militar riguros înainte de luna de miere, exclamă el încântat.

Martha şi Minna îl sărutară fericite când ajunse la Wandsbek. Martha avea o licărire jucăuşă în priviri.

— Foarte bine, Marty, Dă-i drumul, mi-ai pregătit o surpriză!

— Ei, nu chiar aşa, Sigi. Hai să facem o plimbare prin grădină.

Nu era o rugăminte, ci un ordin. O luă de braț şi începură să se plimbe în cerc pe cărarea pietruită din grădina casei familiei Bernays.

— Foarte bine. Ce ai în căpşorul tău drăgălaş?

Martha roşi, dar nu întârzie cu declarația pe care se vedea bine că şi-o pregătise de câteva săptămâni:

— Sig, ştiu că asta va fi o lovitură pentru tine, dar dacă ceremonia se desfăşoară la primărie, căsătoria noastră nu va fi considerată legală în Austria.

— Ce tot spui? Asta e o prostie!

— Da, dragul meu. Ştiam că aşa o să reacționezi. Şi de aceea am copiat paragraful de lege. Unul din verii mei l-a găsit. Uite, citeşte: „În Imperiul Austro-Ungar, nici o căsătorie nu este considerată legală dacă nu se oficiază şi cea religioasă".

— Ei bine, Martha, ştii că nu avem timp să trecem la catolicism, spuse el clipind din ochi.

— Mă gândesc că şi mariajul este o aventură destul de îndrăzneață pentru moment. Putem să ne căsătorim la primărie, dar după aceea va trebui să ne întoarcem aici pentru ceremonia religioasă. Atâta timp cât un rabin nu va semna certificatul de căsătorie, ne putem considera doar logodiți.

Conştient de faptul că Martha n-avea să cedeze, Sigmund porni furios prin grădină, protestând vehement. Deşi pe vremea când locuia la Freiberg, Jakob

ținuse de o sinagogă unde cei doi fii ai săi trecuseră prin *Bar Mitzvah,* nu-i obligase nici pe Sigmund, nici pe Alexander ca la vârsta de treisprezece ani să se supună ritualului ce consfințea primirea lor în rândul bărbaților. De când se mutase la Viena, familia Freud renunțase la practicile religioase, căci Jakob devenise liber-cugetător. Singura sărbătoare care se ținea încă de când își amintea Sigmund erau Paştele evreiesc, cina şi serviciile religioase care aminteau de exodul evreilor din Egipt şi de traversarea Mării Roşii. Lui Sigmund îi plăcuse întotdeauna ritualul tradițional, pentru că Jakob ştia slujba pe dinafară şi, aşezat în capul mesei albe, strălucitoare a Amaliei, trecea cele trei obiecte simbolice pe sub faldurile unui şervet mare: pulpa prăjită, ierburile amărui şi *charoses* – nuci, mere şi scorțişoară tocate fin. Urmau apoi pătrunjelul tăiat mărunt, apa sărată şi cupa de vin pentru profetul Eliah. Recita vechea poveste a răscumpărării lui Israel din sclavie într-o ebraică impecabilă.

Sigmund se întoarse spre Martha.

— Nu cred în ritualul religios. N-are nici un rost să îndeplinim nişte formalități golite de conținut. Căsătoria este un contract civil. Primăria ar trebui să fie singurul loc unde să avem obligația să depunem jurământ. De patru ani încheiați ți-am tot spus că nu sunt de acord cu ceremonia religioasă. Nu poți să mă obligi.

— Dar nu e vorba de mine, dragul meu Sigi, răspunse ea blând, ci de iubitul tău împărat Franz Josef şi de guvernul lui. Nu trebuie să dai vina pe mine pentru ceea ce face Imperiul Austro-Ungar.

Martha se aşeză pe scaunul alb din fier forjat, cu mâinile încrucişate în poală, într-o atitudine binevoitoare şi, în acelaşi timp, amuzată. În cele din urmă, sfâşiat de sentimente contradictorii, Sigmund se aşeză în genunchi şi îi cuprinse picioarele cu brațele.

— Martha, ştii bine că nu mă răzvrătesc împotriva tradițiilor neamului nostru. Formalitățile împotriva cărora protestez au adus fericire vechilor evrei pentru că le asigurau un adăpost. Noi nu avem nevoie de aşa ceva. Dar chiar dacă nu căutăm adăpost, ceva din sâmburele acestui iudaism străvechi va exista şi în casa noastră.

— Asta înseamnă că eşti de acord?

— Capitulez, Martha. Să nu-ți închipui că nu ştiu ce fac. Îmi dau seama că protestul împotriva unor formalități este la fel de stupid ca şi formalitățile contestate. Aşadar, ce am de făcut?

— În primul rând, trebuie să memorezi *Brokhe.* Unchiul meu Elias o să te învețe rugăciunile.

— De ce trebuie să le memorez? De ce nu pot pur şi simplu să le citesc?

— Sigi, până şi analfabeții sunt în stare să memoreze aceste rugăciuni. Ai la dispoziție două zile încheiate, *Privatdozent* Freud. Oricum, Hamburgul nu priveşte cu ochi buni Universitatea din Viena. Sper că nu vrei să-i dai o lovitură de moarte Almei Mater?

— Ce altceva mai trebuie să fac?

— Să stai împreună cu mine sub *huppah* ca să fim căsătoriți în mod

simbolic, în interiorul Primului Templu. L-am convins pe rabin să se rezume doar la rugăciunile rituale şi să te absolve de jurământul referitor la responsabilitățile ce-ți revin în calitate de soț. După încheierea ceremoniei, o să calci pe un pahar şi o să-l spargi pentru ca să avem noroc în căsnicie. În clipa în care membrii familiei vor ridica paharele în cinstea mirelui şi a miresei, calvarul tău va lua sfârşit.

În următoarele trei zile, toată casa fu cuprinsă de febra pregătirilor: flori, bomboane şi cadouri soseau fără încetare. În cele din urmă, fereastra cu zăbrele de lemn fu împodobită cu crenguțe şi frunze verzi. Câteodată, Sigmund urmărea pregătirile rezemat de tocul uşii. Alteori simțea că îi încurcă pe ceilalți, aşa că îşi petrecea timpul hoinărind de unul singur prin docuri şi privind vapoarele care veneau din alte porturi.

Într-o după-amiază târziu, întorcându-se acasă, îi cuprinse drăgăstos fața Marthei în palme şi o sărută.

— N-aş mai face aşa ceva pentru nimeni altcineva pe lume.

Martha îi întoarse recunoscătoare sărutarea:

— Nici n-aş încerca să te conving s-o faci pentru altcineva.

Îşi petrecură fericiți cele două săptămâni la Travemünde, o localitate balneară pe țărmul Mării Baltice, la nord de Hamburg. Leneveau până dimineața târziu şi se trezeau numai ca să-şi continue îmbrățişările care îi cufundaseră în somnul odihnitor cu o seară înainte. Îşi luau micul dejun pe balconul care dădea spre mare – cacao aburindă, cornuri fierbinți înfăşurate în şervete albe, unt dulce, proaspăt. Făceau baie în valurile blânde ale golfulețului, trăgeau un pui de somn după masa de prânz, se plimbau pe nisipul alb al plajei aproape pustii. Pentru doi tineri care s-au iubit cu credință şi au aşteptat timp de patru ani de privațiuni şi, uneori, diferende, căsătoria nu reprezintă doar sfârşitul unui asediu îndelungat în care fuseseră angajați amândoi, ci şi încheierea unui război. Acum era momentul să se bucure de roadele victoriei. Perseveraseră şi învinseseră în lupta cu o lume aparent ostilă.

— Am fost ambițioşi. Numai aspirațiile modeste se împlinesc rapid, murmură el în timp ce stăteau întinşi în pat şi priveau luna plină care scălda în razele sale suprafața mării.

6

Sosiră la Viena într-o după-amiază de la sfârşitul lui septembrie. Părinții şi surorile lui veniseră să-i întâmpine la Kaiser Ferdinand Nordbahn, Dolfi şi Pauli o întâmpinară pe Martha cu flori.

Un *Dienstmann* le puse valizele în căruciorul lui şi porniră pe străzi spre *Sühnhaus.* Rosa se urcă cu ei în *Fiaker* ca s-o informeze pe Martha cu privire la îndeplinirea instrucțiunilor primite în scris de la ea. Ceilalți membri ai familiei Freud se duseră pe jos acasă, însă numai după ce tinerii căsătoriți le

promiseră că vor veni şi ei mai târziu, la ora şapte, la *Nachtmahl.*

Sigmund îl rugă pe vizitiu să meargă prin faţa casei de pe Schottenring şi Martha exclamă încântată la vederea faţadei cu aspect de catedrală, cu intrarea impresionantă, înaltă cât două etaje şi cu un arc gotic dublu deasupra uşilor, cu geamuri mate deasupra fiecărei arcade, cu balcoane în stilul Renaşterii italiene şi cu frontonul împodobit cu sculpturi de bărbaţi şi de femei. Împăratul Franz Iosef sperase să alunge amintirea catastrofei de odinioară printr-o ornamentaţie bogată.

La apartamentul familiei Freud, unde se intra pe după colţul de pe Maria Theresienstrasse, elementele decorative erau ceva mai puţin numeroase, în schimb exista o balustradă elegantă de fier forjat ce mărginea scara de la mezanin până la locuinţa lor. *Hausmeisier*-ul îi însoţi până în faţa uşii, descuie şi apoi le înmână ceremonios cheile. Sigmund îi dădu omului o monedă de patru guldeni pentru că adusese cutiile şi cuferele grele ale Marthei, în care se afla rezultatul trudei ei de aproape patru ani de a-şi face trusoul.

Martha îşi trecu degetele peste placa de porţelan a firmei lui Sigmund, dăruită de Mathilde Breuer. Intră în vestibul, care era suficient de mare pentru a putea primi o duzină de pacienţi, servind astfel ca sală de aşteptare, aruncă o privire rapidă în fiecare cameră înainte să se întoarcă spre dreapta şi s-o ia spre dormitor. Rămase în pragul uşii şi zâmbi încântată. Deşi între Rosa şi Martha avusese loc un schimb intens de scrisori, la care fuseseră ataşate mostre de materiale, ba chiar şi schiţe ale viitoarelor garnituri de mobile, Martha riscase foarte mult lăsându-i pe Rosa şi pe Sigmund să mobileze apartamentul, inclusiv această cameră deosebit de personală. Oricât se târguise Rosa la Jary, la Portois şi la Fix, nu reuşise să obţină decât promisiunea ca *Frau* dr. Freud să poată înapoia o garnitură, în cazul în care nu-i place, cu condiţia de a plăti taxele de transport. Martha o îmbrăţişă cu multă efuziune, strălucind de bucurie. Rosa răsuflă uşurată.

— *Gott sei Dank!* Am sperat din tot sufletul să-ţi placă. *Auf Wiedersehen.* Ne vedem la şapte.

Apreciind că nu era igienic să se acopere toată pardoseala dormitorului cu covoare, Rosa pusese de fiecare parte a patului o carpetă orientală, după moda vieneză a vremii. Deasupra ferestrelor care dădeau spre curtea interioară largă a *Sühnhaus*-ului se aflau galerii masive de care atârnau perdele şi draperii groase, strânse de fiecare parte a ferestrei cu un şnur cu ciucuri. Patul din lemn sculptat, cu tăblia de la căpătâi de înălţimea Marthei era decorat cu ornamente florale, cercuri, arabescuri, motive geometrice executate de cei mai buni sculptori în lemn din Austria.

Sigmund îşi petrecu braţul în jurul taliei soţiei sale, trăgând-o spre el.

— Arată destul de solid? Putem întemeia aici o dinastie?

Martha se întoarse şi îl sărută uşor:

— Da, dar nu chiar acum.

Îşi plimbă mâna peste şifonierul mare, cu intarsii, zidit în perete, în care aveau să stea hainele lor, apoi pe lavaboul din colţ, cu două căni pe placa de marmură, şi pe dulapurile de dedesubt. În colţul celălalt se afla cea de-a patra

piesă a garniturii, un scrin pentru lenjerie de pat cu patru sertare adânci.

— Ce ne mai trebuie ligheane şi căni, mormăi el, când avem baia chiar alături, cu o cadă modernă, chiuvetă şi aparat de încălzit apa!

— Fac parte din garnitură. N-am fi economisit nici un gulden dacă le-am fi lăsat la magazin.

Se întoarse în hol şi dădu din cap mulţumită, văzând că uşa de la bucătărie era chiar în faţa celei de la intrare.

— *Zimmermädchen,* fata în casă, va putea să-i ia imediat în primire pe pacienţii tăi, spuse ea, apoi intră în bucătărie şi exclamă: O, ce mare e! Chiar mai mare decât cea pe care o aveam pe vremea când trăia tata. Cu ceas albastru şi perdele albastre! Uite, până şi sticlele cu ulei şi oţet sunt la locul lor.

Pardoseala şi pereţii până la jumătate erau placaţi în gresie. Sub rafturi fuseseră fixate cârlige pentru polonice, linguri, şervete şi şorţuri de bucătărie. Dulapurile pentru vase erau din lemn de brad. Deasupra dulăpiorului cu condimente se aflau vase de porţelan pe care scria Sare, Cafea, Ceai, Zahăr, Făină. Pe fundul răcitorului exista un bloc de gheaţă, iar în compartimentul de deasupra, pentru alimente, Amalie pusese unt, brânză, crenvurşti, salam unguresc de la Naschmarkt. În cutia de metal pentru pâine se afla o pâine proaspătă, iar într-un bol mai multe fructe. Pe masa de lucru era un filodendron şi pe peretele de deasupra acesteia un *Nudelwalze,* un sucitor pentru întins aluatul de tăieţei, şi un şerveţel brodat de Amalie pe care scria *"Eigener Herd ist Goldes Wert".* O sobă în casă echivalează cu greutatea ei în aur.

— Aşa este, murmură Martha. La Hamburg se spune că o sobă bună este mai importantă într-o căsnicie decât un pat bun. De partea cealaltă a holului mare, în faţa dormitorului lor, se aflau trei încăperi. Cea mai îndepărtată avea să fie camera de consultaţii, cabinetul dr. Freud, mobilat deja cu biroul lui de scris, un scaun, etajere cu cărţi şi o canapea neagră. Camera din mijloc, cea mai mică din toate trei, cu lambriuri de lemn, era ocupată de o uriaşă masă de sufragerie cu tăblie groasă, masivă, împodobită cu ornamente sculptate – flori, arabescuri. Masa avea picioarele sculptate în formă de coloane, unite între ele prin stinghii care se întâlneau în centru. Cele opt scaune erau capitonate în piele, aşa cum ceruse Martha, cu dimensiuni destul de mari ca să poată ţine posteriorul oricărui vienez respectabil care îşi mâncase supa de ficat şi *Tafelspitz.* Potrivit etichetei, pe sub masă se afla un covor care se întindea pe toată lungimea mesei. Ceea ce mai rămânea din spaţiul camerei era dominat de un *Kredenz* enorm, o combinaţie de bufet cu sertare pentru argintărie şi dulăpioare cu uşi de sticlă în partea de deasupra pentru vesela de porţelan şi pentru paharele cu picior, fiecare milimetru fiind sculptat şi reprezentând un îngeraş, un spiriduş sau un aranjament de flori şi fructe.

— O dovadă în plus că austriecii au oroare de vacarm, comentă Sigmund. Fiecare centimetru pătrat de suprafaţă neornamentată este considerat dezgolit şi, prin urmare, necizelat.

Totul se combina pentru a da senzaţia de soliditate, de stabilitate şi de

prosperitate. În camera de zi, Rosa ținuse seama de schița Marthei şi plasase de fiecare parte a ferestrei largi câte o bibliotecă cu uşi cu geamuri deasupra unui mic dulap. În spațiul din fața ferestrei se afla o platformă înălțată cu vreo zece centimetri, acoperită cu un covor turcesc, cu o canapeluță într-o parte, o mandolină pe peretele de deasupra ei şi o banchetă acoperită cu perne în partea cealaltă. Pe o etajeră mică în formă de semilună era un aranjament floral Makart. În dreptul unui perete se afla un divan mare, acoperit cu catifea maro şi cu suluri mari la ambele extremități, terminate cu ciucuri grei care ajungeau până la podea. Lângă peretele opus erau scaune tapițate, de o parte şi de alta a unei mese fixate în zid. În apropierea uşii, o vitrină înaltă adăpostea figurinele şi bibelourile de Dresda aduse de Martha. Într-unul din colțuri exista o sobă mare de teracotă cafenie, iar în celălalt o pendulă de la Hamburg pe care Rosa o găsise la Doroteum, un magazin unde se scoteau la licitație piese de mobilier din tot imperiul. Martha se simți foarte mişcată.

— Ce drăguț din partea Rosei! Nostalgia miresei! exclamă ea şi îşi puse brațele pe umerii soțului, sărutându-l cu duioşie. Nu trebuie să dăm nimic înapoi! Zâmbi poznaş, căci, oricum, nu mai aveau nici un ban ca să cumpere altceva. Era un apartament complet mobilat, cu nimic mai prejos decât casa oricărui burghez vienez. Şi avea să dăinuie cel puțin o viață de om. Dar ceea ce îmi place cel mai mult la casa noastră, îi mărturisi ea, este faptul că totul este nou-nouț. Aici nu a mai stat nimeni înaintea noastră.

— *Virgo intacta,* murmură el, ca şi noi, copii inocenți.

În dimineața următoare se bălăci încântat în prima lui cadă de baie, amintindu-şi de camera de baie a familiei Breuer, în care apa caldă trebuia pompată din borcanele mari de pe pardoseală. Dădu drumul la apa fierbinte din boilerul de deasupra toaletei şi se spălă pe îndelete, apoi se îmbrăcă, puse într-un colț pijamaua şi se apucă să citească prima pagină a ziarului *Neue Freie Presse* până se întoarse Martha de la brutărie cu pâinea proaspătă. Când ieşi din bucătărie cu vasele cu cafea şi lapte fierbinte, Sigmund o privi plin de admirație. Cărarea de pe mijlocul capului pe care i-o ştia dintotdeauna dispăruse. Îşi pieptănase părul peste cap şi îşi făcuse apoi un *Knödel,* un coc, fixat cu grijă într-un fileu. Îi servise adeseori micul dejun la Wandsbek, dar acolo locuia în casa mamei sale. Acum, pe chipul ei era întipărită o expresie total diferită în timp ce îi întindea untul proaspăt şi marmelada: se simțea stăpână pe sine şi pe tot ceea ce trebuia să supravegheze, o persoană competentă, care preluase deja conducerea şi controlul asupra imperiului casnic. Se aplecă s-o mângâie pe obraz.

— Ce schimbare, *Frau* dr. Freud! Dacă aş fi dat peste tine pe întuneric, nici nu te-aş fi recunoscut.

— A, ba cred că m-ai fi recunoscut. Ei, ia spune, cafeaua mea e la fel de bună ca aceea servită în restaurantele franțuzeşti? Dacă îl rogi pe *Hausmeister* să-mi deschidă lăzile şi cuferele, o să mă pot duce în târg să caut o tânără din Cehia. Sunt cele mai bune bucătărese şi fete în casă.

— Te rog să ai grijă să fie şi isteață, căci va trebui să le deschidă uşa

pacienților mei, să-mi fiarbă instrumentele şi să mă ajute să sterilizez acele seringilor pe soba aia a ta minunată.

Nu era foarte sigur că o să-i poată plăti măcar salariul minim, de începătoare, pe care îl cerea o *Dienstmädchen,* dar trebuia să angajeze imediat o servitoare. Era absolut *verboten,* strict interzis pentru un doctor sau pentru soția acestuia să deschidă ei înşişi uşa pacienților.

Martha se întoarse cu o fată rumenă în obraji, de la o fermă din Cehia de sud, aflată la vreo şaptezeci de kilometri distanță. Fata venise la Viena abia în seara precedentă. Era îmbrăcată în costumul lor național, curat şi bine călcat. După ce i-o prezentă prof. Freud pe Marie, o duse în micul *Kabinett* din spatele bucătăriei, o cameră de dimensiunile aceleia pe care Sigmund o avusese acasă la părinții săi.

Între timp, portarul termină de deschis toate lăzile Marthei. Lui Sigmund nu-i venea să-şi creadă ochilor: zeci de prosoape, cearşafuri, pături, saltele de puf, cuverturi de pat, macrameuri croşetate, fețe de masă din damasc, halate din bumbac, cămăşi de noapte, jerseuri...

— E clar că n-ai stat degeaba în toți aceşti patru ani, spuse Sigmund amuzat. Ai destulă marfă aici pentru un magazin întreg.

— Nu cred că ți-ar fi plăcut să mă căsătoresc în pielea goală, ce zici? Sigmund o cuprinse în brațe.

— O să creezi un cămin fermecător. Tu o să fii întotdeauna stăpâna, iar eu voi fi oaspetele tău cel bine crescut.

7

După ce acoperiră cheltuielile legate de mutare, achitară contravaloarea celor câteva cumpărături făcute de Martha – lucruri de care aveau strictă nevoie – şi plătiră prima rată a chiriei, patru sute de guldeni, îşi începură viața casnică lefteri. Primul lucru care dispăru fu ceasul de aur al lui Sigmund, pe care îl amanetă, păstrând numai lanțul atârnat de-a curmezişul vestei ca să salveze aparențele. Înainte, un asemenea gest l-ar fi aruncat în brațele disperării. Acum se simțea mult prea fericit ca să-şi facă griji. Era împreună cu Martha, în acest cămin fermecător în care prietenii continuau să trimită flori şi plante în semn de bun sosit. În fiecare zi venea câte un mesager cu un serviciu de cafea din argint, de la Papke, un dar de la soții Breuer, de la Foerster, de la Fleischl, care îi trimisese o splendidă tavă de argint, un serviciu de boluri din argint pentru fructe de la soții Paneth, porțelanuri de Meissen, vase de cristal, mici covoare orientale, figurine de Dresda pentru vitrina Marthei. Când îşi dădu seama că în luna octombrie nu va câştiga nici măcar cincizeci de dolari şi se văzu nevoit să-i spună Marthei că, în curând, ceasul ei va lua drumul casei de amanet şi va sta etichetat pe etajeră alături de al lui, Martha ripostă calmă:

— Ce-ar fi să împrumutăm mai bine de la Minna? Are banii de trusou şi deocamdată nu se pune problema să-i folosească.

— Ştii, Marty, pe când mă întorceam mai deunăzi de la Casa de amanet, m-am trezit că rescriu *Geneza.* În realitate, banii au fost mărul din Grădina Edenului. Eva s-a săturat de partenerul ei neajutorat şi i-a spus: „De ce stăm aici, în locul acesta izolat, unde nu avem nimic al nostru cu adevărat? Trudeşti toată ziua, Adam, îngrijind livezile, şi cu ce ne alegem din munca ta? Nici măcar cu o pereche de pantaloni ca să ne acoperim goliciunea. În orice clipă putem fi alungaţi în pielea goală, aşa cum am intrat aici. Şi pentru ce fel de stăpân munceşti tu? Nu face altceva decât să dea tot timpul ordine. Fă aia! Fă ailaltă! Nu e drept. Ar trebui să avem un cuibuşor al nostru, să agonisim câte ceva pentru zilele negre ale bătrâneţii. Adam, gândeşte-te numai câte am putea face în afara Grădinii Edenului. Să posedăm milioane de hectare de pământ, să vindem fructele copacilor şi roadele câmpului. Putem să fim bogaţi! Regi peste tot ceea ce vedem cu ochii. Vom da în arendă pământ tuturor acelora care vin după noi, câte o mie de acri odată, ne vom construi un castel cu servitori şi soldaţi instruiţi ca să ne apere, cu bufoni şi acrobaţi ca să ne distreze... E momentul să ne maturizăm, Adame, şi să privim realitatea în faţă. Hai să ieşim de aici până nu ne deprindem prea tare cu obiceiurile locului. Avem în faţa noastră o lume întreagă de cucerit." „Ai şi tu dreptate, Eva, dar cum să ieşim? Stăpânul n-o să ne lase să plecăm. Vrea să ne ţină aici pentru totdeauna." Iar Eva răspunde: „Am să mă gândesc eu la o modalitate".

Ultima săptămână din octombrie a fost cea mai grea, pentru că nu avusese nici un ban să-i dea Marthei pentru *Haushaltgeld,* cheltuielile casei. Dar în noiembrie, dr. Rudolf Chrobak înclină balanţa norocului în favoarea lor. Îi trimise un bileţel lui Sigmund, rugându-l să-i preia unul din pacienţi. De când fusese numit profesor de ginecologie la Şcoala Medicală, nu mai avea timp să se ocupe de cazul respectiv. Era vorba de o femeie care locuia în apropiere, pe Schottenring. Ar putea dr. Freud să fie acolo la ora cinci, în aşa fel încât el, dr. Chrobak să poată face prezentările şi să-i predea cazul?

O găsi pe *Frau* Lisa Pufendorf într-un salon ticsit de mobilă bogat ornamentată, chiar lângă dormitorul ei, întinsă pe un divan îmbrăcat în satin roz. Când îl anunţă servitoarea, femeia se ridică în picioare. Era palidă şi îşi freca mâinile în timp ce străbătea încăperea. Deşi nu împlinise patruzeci de ani, chipul îi era puternic marcat şi avea cearcăne vineţii sub ochi. Sigmund întrebă:

— *Frau* Pufendorf, v-a comunicat *Her* dr. Chrobak că urma să vin la dumneavoastră?

Femeia îşi plimba privirea prin cameră, ca şi când ar fi căutat o modalitate să scape.

— Da, da, dar n-a venit. Nu e aici. Unde poate să fie?

— O să vină dintr-un moment într-altul. Vă rog să vă liniştiţi. N-aţi vrea să-mi spuneţi ce vă supără?

Femeia aranja cu mâinile tremurătoare florile uscate, stuful şi pana de păun din buchetul de deasupra căminului plin de fel de fel de lucruri. Sigmund o urmărea cu atenţie.

— Trebuie să aflăm unde este dr. Chrobak, insistă ea. Se răsuci cu faţa

spre el şi în ochi i se citea o groază cumplită. Trebuie să ştiu de soarta lui în fiecare clipă. Este singurul meu sprijin. Vreau să ştiu dacă e la el la cabinet sau la universitate.

Dr. Freud îi adresă câteva cuvinte de îmbărbătare şi femeia se mai linişti puțin. În sfârşit, sosi dr. Chrobak şi *Frau* Pufendorf se prăbuşi pe divan. Chrobak o bătu prieteneşte pe umăr şi îi spuse:

— Vă rog să ne scuzați o clipă, *Frau* Pufendorf. Vreau să mă consult cu colegul meu.

Chrobak îl conduse pe Sigmund într-un salon sobru mobilat. Se aşezară pe două scaune fragile, cu picioare aurite. Chrobak era un om foarte blând, care ştia să fie la fel de agreabil atât în relațiile cu confrații lui, cât şi cu pacienții.

— Dragul meu Freud, ai văzut în ce stare este *Frau* Pufendorf. Nu are absolut nimic din punct de vedere somatic. Singura ei problemă o constituie faptul că, deşi e căsătorită de optsprezece ani, este încă *virgo intacta.* Soțul ei a fost dintotdeauna impotent. În situația unei femei atât de nefericite, medicul nu poate face nimic altceva decât să fie cât mai prevenitor cu ambii soți, s-o calmeze pe soție şi să păzească cu străşnicie secretul familiei. Trebuie să te previn, dragul meu *Kollege,* că nu-ți cedez un caz fără probleme. Când prietenii ei vor afla *că Frau* Pufendorf are un alt medic, vor fi plini de speranță şi vor aştepta minuni de la dumneata. Şi dacă nu le vei face, vor spune: „Ce fel de *doctor* este ăsta, dacă nu poate s-o vindece *pe Frau* Lisa?"

Sigmund era derutat de atitudinea lui Chrobak.

— În afară de bromuri şi alte tranchilizante, nu-mi poți oferi nici un alt remediu terapeutic?

Chrobak clătină din cap cu un zâmbet trist.

— Soțul ei nu are nevoie de tratament. Impotența pare să nu-l deranjeze. Cât despre pacienta dumitale, nu există decât o rețetă pentru astfel de maladii, dar vei înțelege că nu putem aplica acest tratament. Se numeşte *Rx: Penis normalis dosim repetatur.*

Sigmund se uită uluit la prietenul său, căci nu se aşteptase la o atitudine atât de cinică din partea acestuia. Îşi spuse: *"Rx: Penis normal, doză repetată!* Ce fel de sfat medical mai este şi ăsta?"

Şi în minte îi răsuna ca un ecou vocea lui Josef Breuer: „Aceste cazuri ascund probleme de alcov". Charcot exclamase: „În asemenea cazuri survine întotdeauna insatisfacția sexuală... Întotdeauna, întotdeauna!"

— Haide, *Herr Kollege,* spuse calm Chrobak. Să ne întoarcem la pacienta noastră. Dacă preiei acest caz, trebuie să accepți un lucru. *Frau* Pufendorf trebuie să ştie în orice clipă unde te afli.

— Asta nu va fi prea greu, răspunse Sigmund, căci am un program foarte riguros. Dar dacă nu are nici o afecțiune somatică, de ce trebuie să ştie în orice clipă unde mă aflu?

Chrobak îşi şterse cu grijă lentilele ochelarilor fără rame, ca şi când ar fi dorit să vadă mai bine literele mici ale răspunsului pe care urma să i-l dea.

— Ani de zile m-am întrebat şi cu acelaşi lucru. Poate că dumneata o să rezolvi enigma.

Înainte să plece de la *Frau* Pufendorf, îi scrise programul său zilnic, astfel încât pacienta să-i poată trimite oricând un mesaj care să ajungă la el în câteva minute.

Porni spre casă pe jos, cufundat în gânduri. Ce voiau să însemne aceste raționamente ale doctorilor Breuer, Charcot şi Chrobak? Unde se exprimase asemenea opinie în scris, în vreun curs sau în vreun tratat? În ce lucrare ştiințifică sau monografie se afirmase vreodată că activitatea sexuală a unei persoane, bărbat sau femeie, poate influența sănătatea fizică şi mentală ori echilibrul ei nervos?

Ar putea să se ascundă un sâmbure de adevăr într-o idee atât de ciudată şi de radicală? În caz afirmativ, cum putea fi descoperit acest adevăr? Unde se afla laboratorul în care să poată fi disecat fenomenul relației sexuale, aşa cum se studiau la microscop secțiunile de creier?

O asemenea concepție părea total nefondată. Breuer, Charcot şi Chrobak nu avuseseră intenția ca observațiile lor marginale să fie luate în serios. Actul împreunării era normal şi firesc. Surveneau şi accidente, de bună seamă. Abstinență, da. Nu trăise el însuşi fără să întrețină relații sexuale până la vârsta de treizeci de ani, deşi locuise în oraşul cel mai libertin din lume? Dar probleme?

Nu, aici nu se ascundea nimic interesant. El era om de ştiință. Credea numai în ceea ce putea fi măsurat.

SCLAVIA IERNII ESTE SFĂRÂMATĂ

Sigmund fu invitat să susțină comunicarea *Despre isteria masculină* la prima reuniune din acel an a Societății de Medicină, la care participau întotdeauna numeroşi reprezentanți ai presei austriece şi germane, ai Facultății de Medicină, precum şi medici particulari sau angajați la spitalele mai mici din Viena. La ora cinci mâncă nişte *Selzstangerl,* saleuri cu semințe de chimen, dar refuză masa de seară. Martha îi călcase cel mai bun costum şi îi pregătise cămaşa albă. Marie îi lustruise ghetele. Se tunsese şi îşi ajustase barba. Martha îl examină cu atenție şi se declară mulțumită de aspectul lui exterior.

Întrunirile Societății de Medicină se țineau în Konsistorialsaal, sala de consiliu a vechii universități, pierdută acum în umbra noii clădiri a acesteia, care fusese terminată cu doi ani înainte. În sală încăpeau maximum o sută patruzeci de persoane. Îi văzu pe profesorul Brücke, flancat de Exner şi Fleischl, pe Breuer care şedea lângă Meynert, pe Nothnagel cu grupul lui de tineri interni. De asemenea, nu lipseau nici colegii lui de la Institutul Kassowitz. Şedința fu deschisă de profesorul Heinrich von Bamberger, cu care Sigmund studiase în urmă cu mulți ani. În sala plină până la refuz, aerul

devenise irespirabil din cauza fumului de ţigară. Se foi neliniştit pe scaun în timp ce profesorul Grossmann, laringologul, prezenta un caz de lupus al gingiilor. Apoi veni rândul lui.

Auditoriul adoptă la început o atitudine prietenoasă, până când începu să vorbească despre isteria masculină, în accepţiunea lui Charcot, şi despre tipurile pe care le stabilise acesta, „dovedind existenţa unei succesiuni clare în simptomatologia isterică". Profesorul Meynert se foi în scaun şi după aceea, în timp ce dr. Freud prezenta cazurile pe care le studiase el însuşi la Salpêtrière, îşi aţinti ochii în tavan. În următoarele douăzeci de minute, aproape nimeni nu-l mai asculta pe Sigmund, toţi vorbeau între ei.

Preşedintele şedinţei, dr. Bamberger, nu remarcă nimic nou în comunicarea dr. Freud. Isteria masculină era cunoscută, însă ea nu provoca leziuni sau paralizii de tipul celor descrise de dr. Freud. Meynert se ridică în picioare şi părul lui cărunt, lung, îi căzu peste un colţ al ochiului, iar pe faţa cu trăsături puternic conturate i se întinse un zâmbet pe care Sigmund îl luă în mod eronat drept indulgent. Tonul vocii lui îl trezi brusc la realitate.

— Domnilor, acest obiect de import francez pe care *Herr* dr. Freud l-a trecut prin vama austriacă poate că a făcut impresia unei substanţe solide în atmosfera neurologică rarefiată de la Paris, dar s-a transformat într-un gaz oarecare în momentul în care a trecut frontiera noastră şi a pătruns în mediul ştiinţific din Viena. În cei treizeci de ani de patolog şi psihiatru am văzut şi am localizat nenumărate boli ale creierului. Am tratat activitatea mecanismului cerebral în condiţii de morbiditate psihică, n-am găsit nicăieri nici o modificare a isteriei masculine. În cercetările mele asupra fibrelor nervoase corticale şi ganglionare sau ale legăturilor dintre aceste fibre şi piramidale creierului; de asemenea, nu am descoperit nici o indicaţie de isterie masculină sau posibilitatea existenţei unor astfel de tulburări care să provoace paralizie, afazie ori anestezie, care depind în totalitate de predispoziţia spre o formă sau alta de boală. Făcu o pauză şi se uită binevoitor spre Sigmund. Cu toate acestea, n-aş vrea să fiu acuzat de nereceptivitate la nou sau de lipsă de maleabilitate în relaţie cu colegii mei mai tineri şi mai îndrăzneţi. Tocmai de aceea doresc să-mi exprim interesul pentru teoriile uimitoare ale dr. Freud şi îl invit să aducă orice „cazuri de isterie masculină" la societate, pentru a-şi demonstra valabilitatea afirmaţiilor.

Sigmund fu atât de uimit de ostilitatea acestei intervenţii, încât nu auzi nici un cuvânt din excelenta comunicare a dr. Latschenberger, chimistul fiziolog, despre *Prezenţa bilei şi a fluidelor în bolile grave ale animalelor.* În clipa în care reuşi să se mişte de pe scaun şi să se ridice în picioare, încăperea era deja goală. În faţa aulei aşteptau câţiva dintre colegii lui mai tineri ca să-i adreseze cuvinte de laudă. Breuer dispăruse împreună cu Meynert, iar Fleischl cu Brücke.

Merse singur spre casă prin noaptea aspră de octombrie şi fiecare pas îi producea o durere profundă. Meynert îl ridiculizase pe fostul său *Sekundararzt* în faţa tuturor medicilor din Viena.

Martha îl întâmpină în hol, îmbrăcată într-un capot bleu de lână pus peste

cămaşa de noapte. O singură privire spre chipul lui îi fu de ajuns ca să se întunece şi ea la faţă.

— Sigi, ce s-a întâmplat?

Sigmund îşi scoase cravata, se descheie la cămaşă, îşi frecă trist ceafa înţepenită. Îşi simţea şi sufletul la fel de înţepenit şi de dureros.

— Comunicarea mea a fost prost primită.

Se aşezară împreună în nişa din salon, în timp ce el sorbea o cană cu cacao.

— Sper că nu sunt eu prea sensibil, dar m-am simţit ca un elev nedisciplinat care a fost exmatriculat din cauza atitudinii sale ireverenţioase faţă de profesor.

Începu să se plimbe nervos printre măsuţele joase. Martha nu-l mai văzuse niciodată atât de abătut şi, în acelaşi timp, furios. Se întoarse şi se prăbuşi alături de ea.

— Cei mai tineri membri ai Societăţii de Medicină spun întotdeauna că cei mai în vârstă vor să ne vadă acolo doar în calitate de auditori. Niciodată n-au vrut să ne şi asculte. Îi mai auzisem pe Bamberger şi pe Meynert adresându-li-se pe un ton dur tinerilor cercetători, dar nu-mi amintesc să-şi fi formulat vreodată obiecţiile pe baza unor raţionamente atât de neştiinţifice. Presupun că ar fi trebuit să încep prin a asigura Facultatea de Medicină din Viena că nu are nimic nou de învăţat de la Facultatea de Medicină de la Paris. Când am afirmat că la Paris se folosesc tehnologii de cercetare neurologică mai avansate, automat toată lumea m-a considerat un ingrat. Mai rău, un apostat. Invitaţia lui Meynert nu a fost numai glumeaţă, ci şi plină de dispreţ!

— Dar Meynert ţine la tine!

— Ne-am ciocnit unul de altul. Într-un tunel obscur. Două trenuri. Cap în cap. Iar eu am ieşit de aici cu „măduvă feroviară"! Îşi trecu braţul pe după talia ei şi spuse liniştit: Acesta este unul din avantajele căsniciei – un umăr pe care să mă reazem pentru a dovedi că eu am dreptate şi lumea greşeşte.

În după-amiaza următoare, târziu, când se întâlni cu Breuer şi Fleischl la cafeneaua Landtmann, cu pereţii şi nişele sale capitonate în piele cafenie, liniştitoare, şi cu mesele cu tăblii de marmură irizată, maro cu alb, şi cu oamenii care şedeau după o zi întreagă de muncă şi citeau ziare în şase limbi, află că avusese şi dreptate, dar că şi greşise în acelaşi timp. Breuer şi Fleischl îi criticară pe Bamberger şi pe Meynert pentru lipsa lor de politeţe, apoi îi spuseră protejatului lor unde greşise.

— Sig, ar fi trebuit să prezinţi lucrările lui Charcot în legătură cu traumele psihice la bărbaţi, fără să te legi de teoriile lui referitoare la hipnoză, i se adresă Josef. Oricum, acea *grande hystérie* a lui cam dă de bănuit. De când colegul nostru Anton Mesmer a scandalizat Viena acum o sută de ani cu „magnetismul lui animal", hipnoza este cuvântul cel mai detestat din vocabularul medical austriac, asupra căruia se îndreaptă oprobriul întregii societăţi medicale.

Fleischl dădu aprobator din cap. Nu le venea uşor să-şi dojenească prietenul, însă simţeau că se implicase în ceva mult mai serios decât o invidie trecătoare sau o necuviinţă. Breuer continuă:

— Şi apoi, ai fi putut lăsa la o parte materialul despre „măduva feroviară". Afirmația potrivit căreia între isteria feminină şi cea masculină nu există diferențe simptomatice este tangențială şi în afara tezelor sale majore. Am fost învățați să considerăm toate paraliziile drept rezultatul palpabil al unei dereglări somatice a sistemului nervos central. Dacă vii şi ne spui că aceste tulburări ale funcțiilor musculare sau afecțiuni senzoriale pot deriva din neurastenie, îi scoți din pâine pe vechii practicanți ai meseriei.

— Dar ce să fac? Să retractez totul? Am văzut cazuri de isteric care s-au vindecat într-o clipă, după luni întregi de aşa-zisă paralizie. Ştiți şi voi că Charcot are dreptate şi că Meynert greşeşte.

Fleischl îi făcu semn chelnerului, care le mai aduse un rând de ceaiuri cu rom şi o tavă de *Schinkensemmel,* sandvişuri cu chifle pufoase şi şuncă. După o pauză, reluă firul discuției:

— Nu Charcot este cel care are nevoie să fie apărat la Viena, ci tu. Meynert se simte ofensat. Împacă-l! Doar şi tu îl consideri cel mai mare specialist din lume în anatomia creierului. Spune-i lucrul acesta. În fiecare zi timp de o lună.

— Şi să nu iau în seamă provocarea pe care mi-a adresat-o?

— Dimpotrivă, interveni categoric Josef. Trebuie să faci demonstrația cu ajutorul unui caz. Dar nu în mod ostentativ, ca să dovedeşti că tu ai avut dreptate şi Meynert a greşit. Trebuie să mergi alături de el, fiindcă altfel rişti să-ți facă un rău incalculabil.

În mod normal, singurul loc în care putea găsi cazuri pentru a-şi pregăti demonstrația era Departamentul Patru al domnului *Primarius* Scholz, la boli nervoase. Dar Scholz se supărase de câteva ori când tânărul lui *Sekundararzt* îi dăduse de înțeles că este mai important să li se administreze pacienților medicamentele necesare decât să se măsoare distanța dintre rupturi. Acum Scholz nu-i permise să examineze pacienții sau să le citeze cazurile. Prin Allgemeine Krankenhaus se răspândi cu iuțeala fulgerului vestea că dr. Sigmund Freud devenise *persona non grata* în cele nouă curți principale. Adică în toate, cu excepția celei conduse de profesorul Meynert. Acesta acceptă glumele lui stângace cu bună dispoziție şi zâmbi amabil când îi spuse:

— Dar bineînțeles, *Herr Kollege,* puteți căuta în salonul meu de bărbați un caz pentru demonstrație. Sunt ultimul om din lume care s-ar opune cercetării ştiințifice medicale.

Intră în saloanele unde îşi făcuse ucenicia la psihiatrie cu trei ani în urmă. În primul pat era un fost hangiu care suferea de o paralizie limitată la un braț, iar în foaia lui de observație scria că „prezintă tulburări ale minții". Fusese foarte trist de la moartea soției sale. Dr. Freud îl urmări pe pacient în timpul unei crize de epilepsie; omul începu să urle că va răsturna ministerul. Deveni agresiv, începu să alerge şi să-i lovească pe ceilalți pacienți până când fu imobilizat într-o cămaşă de forță.

Sigmund întoarse capul: sărmanul om suferea de prea multe boli. În dimineața următoare examină un alt pacient, un chelner cu tulburări de vorbire şi o pareză facială. În foaia lui de observație scria „nebunie cu paralizie". Omul fu extrem de încântat de atenția dr. Freud şi îi mărturisi că

Dumnezeu i se arăta cel puțin de o sută de ori pe zi...

— ... şi atunci de ce sunt ținut aici, la poliție? Infirmierii mă tortureazǎ. Îmi ard scrotul.

Dr. Freud îl puse să se ridice din pat şi constată că se împiedica în mers, îi tremurau degetele şi limba. Nu excludea eventualitatea unei isterii, însă având în vedere megalomania şi tulburarea mentală a pacientului, ajunse la concluzia că nu putea dovedi nimic cu acest caz. În patul următor se afla un vizitiu de *Einspänner* în vârstă de treizeci şi trei de ani. Suferea de *delirium tremens* şi excitabilitate maniacală, dar nu încăpea nici o îndoială că toate tulburările fuseseră provocate de alcool. Birjarii vienezi beau foarte mult, încă de dimineață, din cauza frigului.

În salonul al doilea găsi un caz cu un traumatism real: un țiglar care căzuse de pe acoperiş în urmă cu cincisprezece ani. Acum avea *delirium tremens* şi halucinații. Înainte de a fi internat în spital, îşi bătuse fiica atunci când aceasta încercase să-l ducă acasă de la *Weinstube*. De când căzuse prima oară, începuse să bea atât de vârtos, încât cădea mereu. Oare omul bea şi era parțial paralizat deoarece căzuse de pe acoperiş? Sau căzuse de pe acoperiş pentru că se îmbătase?

„Nu e nimic de făcut, îşi spuse el în timp ce se grăbea spre casă, ca să nu întârzie la programul de consultații. Din momentul în care alcoolismul intervine ca factor constant, e prea greu de demonstrat ce anume cauzează trauma. Mă întreb dacă s-o fi gândit vreodată cineva să studieze cauzele alcoolismului".

Holul era aproape plin de pacienți, pe care Marie îi invitase ceremonios să ia loc. Acum, la sfârşitul lui octombrie, când aerul era rece şi începuse să bată un vânt tot mai tăios, clientela crescuse simțitor. Se întoarseră şi pacienții care nu plăteau, în schimb, agenții matrimoniali încetară să-l mai viziteze. Breuer, Nothnagel, Obersteiner îi trimiteau pacienții pe care nu mai pridideau să-i consulte. Profesorul Brücke, care auzise de izbucnirea profesorului Meynert împotriva protejatului lor comun, dar nu comentase în nici un fel comunicarea, îşi exprima acum părerea în mod tacit trimițându-i un patolog german care avea nevoie de îngrijirile unui neurolog. Pe măsură ce progresa cu activitatea de la Institutul Kassowitz, colegii de acolo, precum şi medicii de familie care se confruntau cu probleme de neurologie îl chemau acasă sau la spital. Uneori nu putea face nimic, aşa cum se întâmplase cu doi nou-născuți, primul cu o masă de carne care îi cădea la ceafa ca un fel de coadă de porc; al doilea, un caz de hidrocefalie, căruia capul îi creştea tot mai mare cu fiecare zi ce trecea din cauza lichidului care se aduna în sistemul ventricular al creierului. Reuşi să țină copilul în viață câteva săptămâni, până când acesta muri de pneumonie. Îi mărturisi Marthei:

— Am optat pentru acest domeniu, deşi ştiam că cele mai multe din bolile nervoase ale copiilor sunt incurabile.

— De ce ți-ai ales un domeniu atât de lipsit de perspective, Sigi?

— Din aceleaşi motive ca şi alți neurologi: pentru cercetare, ca să studiez entitatea patologică a bolilor: să le descriu, să le clasific, să stabilesc prin ce se

deosebesc unele de altele... Trebuie să aflăm cât mai mult, înainte de a porni pe drumul lung şi anevoios ce duce spre vindecare. Peste o sută de ani, sau poate numai peste cincizeci, doctorii vor şti cum să-i salveze pe cei doi sugari care mi-au murit în braţe.

Oftă adânc. Uneori îi ajuta şi alteori chiar îi salva pe copiii care îi erau daţi în grijă. Un băiat de şaptesprezece ani făcu brusc o criză de *grand mal,* cu spume la gură, muşcându-şi limba până la sânge. După ce-i puse cu precauţie mai multe întrebări, Sigmund află că băiatul fusese lovit cu piatra în cap pe când avea opt ani şi suferise o fractură cu înfundarea craniului. Rana se vindecase într-o lună, însă pe creier se formase o cicatrice care producea iritaţie, iar acum o izbucnire de impulsuri electrice declanşase criza. Dr. Freud nu putea să îndepărteze cicatricea, nici să înlăture leziunea, însă îi recomandă să respecte un program de viaţă foarte riguros. Examina apoi un pitic, inteligent şi perfect proporţionat, la care însă totul era în miniatură. Le dădu părinţilor disperaţi bromură, îi prescrise băiatului un regim alimentar bogat în calorii şi ceru colegilor chimişti o substanţă care să stimuleze activitatea hipofizei.

Plăti datoria lui Minna, îşi recuperă ceasul de aur şi începu să pună din nou guldeni în ceaşca de cafea a Amaliei.

2

Era într-adevăr oaspete la el acasă. Martha nu-i cerea decât să întrerupă lucrul şi să-şi ocupe locul la masă, cu şervetul pe genunchi, cu o secundă înainte ca Marie să vină de la bucătărie cu castronul de supă fierbinte. Nu-l surprinsese faptul că Martha era o gospodină pricepută şi bine organizată, însă se deprinse mai greu cu seriozitatea cu care se achita de îndatoririle de gospodină. Pe de altă parte însă, nu era o gospodină cicălitoare care să şteargă praful şi să măture înainte ca el să dispară cu trabucul din cameră.

De două ori pe săptămână, pe vreme frumoasă, îl scula dimineaţa devreme. Vinerea îl ducea pe cheiul Franz Josef, unde veneau bărcile cu peşte proaspăt prins. Marthei îi plăceau numai lucrurile de bună calitate. După ce puneau crapul sau ştiuca în coş, îşi continuau drumul de-a lungul Dunării spre Schanzelmarkt, ca să cumpere fructele aduse de cu noapte de ţărani. Sâmbăta dimineaţa îl ducea pe Ring, cincisprezece minute de mers pe jos, până la Wipplingerstrasse, la Hoher Markt, după aceea la Tuchlauben şi la Wildbretmarkt, cea mai bună piaţă de păsări vii – găini, gâşte, raţe, curcani, fazani. Femeile de la ţară, cu pălării pe cap, cu fuste lungi până la glezne şi şorţuri mari, îi îmbiau pe cumpărători cu marfa. Soţii lor omorau şi jumuleau pasărea aleasă de *Hausfrau* chiar sub ochii grijulii ai acesteia. Se întorceau acasă la ora şapte, când Marie le servea micul dejun.

Miercurea se sculau chiar mai devreme, ca să se ducă după brânză de vaci. Zorile abia dacă se ghiceau ca o umbră cenuşie la orizont în vreme ce ei se

îndreptau spre locul cel mai pitoresc din Viena, Naschmarkt, cu sutele lui de tarabe pline de cele mai fine şi mai ispititoare produse alimentare, cunoscut şi sub numele de „străzile de aur din Naschen": bomboane, caramele, delicatese, miresme exotice menite să înflăcăreze mintea şi să seducă trupul. Ar fi nedrept să afirmăm că vienezul iubea mai mult Naschmarkt-ul decât opera sau sala de concerte, dar era ceva în miresmele rebele, în culorile şi în formele de aici care îl făceau să simtă că, mâncând, face înconjurul lumii. Încântat de cacofonia de la Naschmarkt, Sigmund îi spuse Marthei:

— Vienezii vor fi întotdeauna fericiți şi lipsiți de griji pentru că le place aşa de mult să mănânce. Între cele cinci mese obişnuite, ciugulesc mereu câte ceva.

Sigmund primi un bilețel de la *Dozent* dr. von Beregszászy, un laringolog care-i ascultase comunicarea întâmpinată cu atâta ostilitate la Societatea de Medicină. Ar putea dr. Freud să se întâlnească cu el la Café Central, locul preferat al intelectualilor, scriitorilor, poeților, ziariştilor, avocaților şi doctorilor vienezi? Avea să-i comunice un lucru foarte important. Cafeneaua era plină de lume care şedea la mese şi făcea conversație. Dr. Von Beregszászy ocupase o măsuță mai retrasă, aşezată la o distanță apreciabilă de ticăitul bilelor de biliard şi de acel du-te-vino grăbit al chelnerilor, ba chiar şi de exclamațiile şi râsetele zglobii care se auzeau de la celelalte mese.

În timp ce-l îmbia cu o cafea şi un *Semmel,* dr. Julius von Beregszászy, cu nouă ani mai în vârstă decât Sigmund, catolic ungur care îşi făcuse studiile medicale la Budapesta şi la Viena, îi spuse:

— Cred că am descoperit cazul de care ai nevoie: gravor în vârstă de douăzeci şi nouă de ani, inteligent, victimă a unei hemiplegii cu pierderea sensibilității tactile de partea stângă a corpului. Îl tratez de trei ani. A fost pentru mine o inepuizabilă sursă de uimire până în momentul în care am auzit comunicarea dumitale. Dacă nu găseşti ceva în neregulă la el din punct de vedere fizic, ceva ce mi-a scăpat, August este un caz tipic de isterie survenită în urma unei traume. Să-ți dau câteva detalii cu privire la pacient.

Sigmund simțea cum îi pulsează sângele în tâmple. Era teribil de încordat. În plus, i se oferea şansa de a se reîmpăca cu Allgemeine Krankenhaus.

— Te rog, spuse el.

— Tatăl pacientului, un om violent, băutor învederat, a murit la patruzeci şi opt de ani. Mama a suferit de dureri de cap şi de tuberculoză, din cauza căreia s-a prăpădit la patruzeci şi şase de ani. Dintre cei cinci frați ai lui August, doi au murit de mici, altul a decedat din pricina unei infecții cerebrale de origine sifilitică, unul suferă de convulsii, altul a dezertat din armată şi e dat dispărut. La vârstă de opt ani, August a fost lovit pe stradă de o trăsură şi a suferit o ruptură de timpan drept. În urma accidentului a avut mai mult crize intermitente. În urmă cu trei ani s-a certat cu fratele lui, care îi datora nişte bani. Fratele a refuzat să-i plătească şi s-a repezit la el cu un cuțit. Deşi a scăpat neatins, August a fost cuprins de o stare de şoc şi a căzut leşinat în fața uşii sale. Timp de câteva săptămâni după aceea a suferit de dureri de cap

violente şi o apăsare intracraniană pe partea stângă. Mi-a spus că nu mai simte la fel cu partea stângă a corpului, că îi obosesc ochii foarte repede, însă a continuat să lucreze. Apoi o femeie care avea legături cu gravorii l-a acuzat pe August de hoție. Avusese palpitații violente, devenise apoi abătut, deprimat, încercase să se sinucidă... şi atunci îi apăruseră pentru prima oară tremurăturile în brațul şi în piciorul stâng, însoțite de o durere ascuțită în genunchi şi în talpa piciorului, durere care se accentuase în timpul mersului. A venit la mine şi mi-a spus că avea impresia că limba îi este bătută în cuie în fundul gâtului.

August nu poate fi acuzat că simulează. A muncit întotdeauna cu tragere de inimă şi nu s-a refugiat în boală, aşa cum fac unii pacienți. Doreşte din toată inima să se vindece. Să ți-l trimit dumitale?

— Neapărat. Puse o mână pe mâna bărbatului mai în vârstă. Vreau să-ți mulțumesc pentru că ai încredere în mine.

În ziua următoare, August se prezentă la consultație la dr. Freud. Sigmund îi puse mai multe întrebări, apoi îi făcu un examen clinic. Nu constată nici un fel de atrofiere a muşchilor. În afara unor palpitații ciudate, nu descoperi nimic. Observă totuşi la ambii ochi ceea ce notă mai târziu *„o palyopia monocularis* specifică pacienților isterici şi tulburări în distingerea culorilor". Constată, de asemenea, că August îşi pierduse sensibilitatea părții stângi a corpului. Şi totuşi, cu urechea stângă auzea perfect... Nu cumva lucrul acesta se datora temerii lui August de a nu surzi complet?

Îl duse pe pacient la dr. Königstein pentru consultație. Ochii favorizau în cel mai înalt grad cercetarea creierului. Königstein constată că August este normal din punct de vedere somatic. Sigmund stabili apoi cu precizie zona de control asupra părții stângi a corpului. Putea să-i înfigă lui August un ac în oricare porțiune din jumătatea stângă a corpului fără să-i provoace nici un fel de durere.

Cu toate acestea, anumite aspecte ale comportamentului pacientului îl convinseră că tulburările de mobilitate a brațului şi piciorului erau provocate în mare măsură de cauze externe. Când îl luă la o plimbare pe malul Dunării şi îi atrase atenția să fie foarte atent la felul în care merge, August întâmpină mari dificultăți la fiecare pas. Însă când porniră pe Ring şi Sigmund începu să-i vorbească despre perioada de glorie a arhitecturii neobaroce a Vienei, se sprijini la fel de sigur pe piciorul stâng ca şi pe cel drept.

În timpul celei de-a patra vizite, Sigmund îi povesti una din anecdotele lui Jakob cu prostul satului şi, când August începu să râdă, îi ceru să se dezbrace. Băiatul îşi folosi în egală măsură ambele brațe. Îi distrase apoi atenția cu ceva şi îi ceru să-şi astupe nara stângă cu degetele de la mâna stângă. Automat, August se conformă. Însă când dr. Freud se opri în fața lui cu aerul medicului concentrat şi grijuliu şi îi spuse să execute anumite mişcări cu brațul sau cu mâna stângă şi să gândească bine la ceea ce face, August nu reuşi: nu putea să ridice mâna, avea tremurături în degete, piciorul stâng îi tremura.

În seara de 26 noiembrie 1886 avea loc una din şedințele săptămânale

obişnuite ale Societăţii de Medicină şi puţini dintre cei adunaţi acolo îi acordau vreun interes dr. Freud şi pacientului său. Sigmund era sigur că va putea să-şi convingă colegii. După ce-şi exprimă recunoştinţa faţă de dr. Von Beregszászy îl rugă pe dr. Königstein să dea citire raportului referitor la examenul oftalmologie, apoi îşi prezentă propriile constatări făcute pe parcursul ultimei luni, determinându-l pe August să parcurgă tot spectrul de experimente.

În concluzie, spuse: „În cazul pacientului nostru, hemianestezia indică foarte clar caracteristici de instabilitate... Extinderea zonelor dureroase de pe trunchi şi tulburările văzului oscilează în intensitate. Pe această instabilitate a tulburărilor de sensibilitate mă bazez când îmi exprim speranţa că voi reuşi să-l readuc pe pacient la starea normală de sensibilitate."

Se auziră câteva aplauze timide. Întrunirea luă sfârşit fără nici un fel de comentarii. Cei pe care Sigmund îi considerase drept „cei mari" formară grupuleţe şi ieşiră împreună din clădire. Se simţea foarte deprimat. Dr. Von Beregszászy îl felicită pentru claritatea prezentării, apoi mai veniră câţiva prieteni şi colegi ca să-i strângă mâna: Kassowitz, Lustgarten, Pancth. Sigmund ştia că nu prezentase un caz tipic de isterie masculină, însă considera convingătoare expunerea sa cu privire la multitudinea disfuncţiilor datorate isteriei. Totuşi, atitudinea medicilor mai vârstnici dovedea lipsa lor de consideraţie pentru experimentul prezentat.

Profesorul Meynert nu pomeni nimic despre demonstraţie. Era ca şi cum ar fi uitat sau – aşa cum bănuia Sigmund după privirea lui maliţioasă – considerase expunerea nesemnificativă.

Nimeni n-a mai pomenit vreodată de ea. Sigmund se înverşună însă şi mai tare. Îi aplică lui August un masaj manual viguros în fiecare zi, timp de o jumătate de oră, concomitent cu şocuri electrice pe fiecare porţiune a corpului, pentru a reda sensibilitatea pielii şi a opri tremurul mâinilor.

Efectele apăreau încet, dar nu puteau fi contestate. Peste alte trei săptămâni, August se întorcea la muncă în atelierul de gravură, deşi nu-şi redobândise sensibilitatea părţii stângi a corpului. Sigmund se simţea ispitit să prezinte o a treia comunicare la Societatea de Medicină, dar ajunse la concluzia că n-avea sens; medicii mai în vârstă nu vor crede că August s-a vindecat, tot aşa după cum respinseseră părerea potrivit căreia simptomele lui ar fi de natură isterică.

3

Clientela lui Sigmund creştea constant graţie referinţelor sau recomandărilor prietenilor săi. Întrucât Martha nu-i mai dădea voie să sară peste masa de prânz, aşa cum făcea pe vremea când era burlac, stătea la consultaţii de la douăsprezece: până la unu, se ducea la masă şi se întorcea la cabinet la ora două. La Institutul pentru bolile de copii, numărul cazurilor de neurologie aflate în îngrijirea lui crescuse. Analiza simptomele pacienţilor săi,

făcea descrieri ample şi încerca să stabilească o anumită ordine, împărţind bolile de nervi în treisprezece categorii distincte. Îi spuse Marthei:

— Astăzi am pierdut un pacient suferind de tumoare. Doctorul familiei nu şi-a dat seama despre ce e vorba decât atunci când copilul a început să facă spume la gură. Dar am să reuşesc să ţin în viaţă pe unul din copiii recent internaţi cu paralizie cerebrală. S-ar putea chiar să-l învăţăm să se mişte puţin, să-şi găsească o muncă potrivită.

Când îşi dădu seama că atmosfera de la Allgemeine Krankenhaus a început să se mai relaxeze, făcu o mişcare îndrăzneaţă. Unul dintre privilegiile pe care şi le câştigase obţinând diploma de *Dozentur* îl constituia dreptul de a ţine prelegeri la Şcoala de Medicină din universitate. Pentru ca universitatea să aprobe seria de prelegeri avea nevoie de acordul lui Meynert. Acesta era bolnav, ţintuit la pat. Prin cercurile academice şi medicale circula zvonul că, o dată cu cronicizarea bolii lui de inimă, îi crescuse apetitul pentru alcool. Sigmund nu dădu atenţie acestor bârfe: unul din produsele secundare ale civilizaţiei cafenelelor în care oamenii îşi petreceau nenumărate ore la o ceaşcă de cafea turcească era acela potrivit căruia, în absenţa unui subiect de bârfă, se inventau şi povestioare noi. Sigmund cumpără o cutie de trabucuri de Havana pe care profesorul Meynert le aprecia în mod deosebit şi îi făcu o vizită.

— *Her Hofrat,* am aflat că sunteţi indispus, însă ştiind că nu e vorba de o afecţiune respiratorie, mi-am permis să vă aduc o cutie din trabucurile dumneavoastră preferate.

Meynert fu mişcat. În ciuda irascibilităţii lui, un lucru era incontestabil – cam tot ceea ce ştia Charcot despre anatomia creierului învăţase din scrierile lui Meynert. Sigmund Freud fusese unul dintre cei mai buni studenţi şi *Sekundarärzte* ai lui. Îşi pusese mari speranţe în el. Se simţea jignit ca orice tată atunci când fiul lui spune despre tatăl altcuiva că este mare, ba chiar mai mare.

— Mulţumesc, *Kollege.* Frumos din partea dumitale. Presupun că ţi-ai făcut o gaură considerabilă în *Haushaltgeld.*

Sigmund roşi.

— *Herr Hofrat,* vă amintiţi că în primăvara trecută, când m-am întors de la Paris, mi-aţi sugerat să preiau cursul dumneavoastră de anatomie a creierului?

— Bineînţeles că îmi amintesc. Erai cel mai indicat pentru a ţine acest curs... dacă nu te-am fi trimis pe câmpiile amăgitoare ale Parisului.

— Nu voi vorbi nici despre hipnoză, nici despre isterie, *Herr Hofrat.* Zâmbi poznaş şi adăugă: nici măcar despre „măduva feroviară". Numai anatomie cerebrală temeinică, aşa cum m-a învăţat profesorul Meynert.

Meynert deschise cutia cu ţigări, alese încet una, o răsuci între degete, o mirosi, îi tăie vârful şi apoi o aprinse. O expresie de încântare i se aşternu pe chip.

— Bun trabuc, *Herr Kollege.* Te rog să ţii prelegeri la fel de mature. Şi ar fi mai bine să încasezi direct taxele fără să le mai laşi să treacă pe la universitate.

Era o sugestie neobişnuită. De regulă, casierul strângea taxele şi le plătea conferenţiarului sub forma unei sume rotunde. Oare să fi fost acesta felul

special al lui Meynert de a-l pedepsi? Dacă aşa stăteau lucrurile, trebuia să plătească un preț relativ mic. Fu imediat de acord, îi mulțumi domnului *Hofrat* şi plecă foarte bine dispus. Anunțul pentru primul lui curs universitar oficial suna aşa: *Anatomia măduvei spinării şi a măduvei oblongi. Curs introductiv. De două ori pe săptămână. Privatdozent Herr dr. Sigmund Freud, în aula domnului Hofrat Professor Meynert.*

Era o după-amiază de miercuri, spre sfârşitul lui octombrie când zilele se scurtaseră apreciabil. Sigmund intră în sala de curs pentru a ține prima prelegere. Găsi un grup destul de mare de studenți la medicină, tineri asistenți şi *Sekundarärzte* de la Allgemeine Krankenhaus care simțeau nevoia să-şi aprofundeze cunoştințele în acest domeniu de strictă specialitate. Se opri în fața lor, îi privi şi se simți cuprins de un val de căldură. Aceasta era organizația lui, partidul lui politic, religia lui, clubul lui privat, lumea lui; nu avea şi nu-şi dorea alta, şi asta încă din copilărie, când visase să fie un războinic vestit, aşa ca Alexandru cel Mare, sau avocat şi membru în Consiliul Municipal al Vienei. Cursese multă apă pe sub podurile de pe Donaukanal în cei doi ani care trecuseră de când ținuse cursuri pentru medicii americani; acum obținuse titlul de *Dozent,* conferențiar la Facultatea de Medicină, fusese instruit de Charcot, era şef de departament la Institutul pentru copii, avea o căsnicie fericită şi suficienți pacienți în anticameră ca să-şi poată întreține familia.

Pe un ecran luminos, ascuns în spatele ochilor săi, se văzu pe sine cum stătea în fața oglinzii de la dulapul din camera lui; costumul gri închis elegant tocmai fusese adus de la croitor, cămaşa albă şi papionul negru erau aceleaşi pe care le purtase în salonul lui Charcot şi la nunta sa. Avea acum treizeci de ani, se mai împlinise puțin, barba şi mustața îi crescuseră, presărate cu firişoare argintii care nu apăruseră încă în părul lui negru, bogat, pieptănat îngrijit peste cap şi pe după urechi, iar ochii exprimau emoție şi fericire. Niciodată nu arătase mai bine ca acum. Profesorul Brücke avusese dreptate atunci când îl silise să iasă din laborator în urmă cu patru ani. Dacă s-ar fi mulțumit doar cu postul de cercetător la Institutul de Fiziologie, nu şi-ar fi îmbogățit prea mult cunoştințele de medicină. Ar fi devenit un şoarece de laborator. Acum descoperise varianta optimă: jumătate din viață pentru practica particulară, care îi asigura independență; cealaltă pentru predare, cercetare, publicarea de lucrări.

Recunoştea în sinea lui că fusese adesea nerăbdător, dornic să se bucure de aprecierea semenilor săi. Înfrigurarea de atunci dispăruse. Era din nou acasă, în ambianța în care se simțise întotdeauna cel mai bine – un grup de oameni care se întâlniseră ca să gândească împreună, să învețe, să ducă înainte minunata ştiință medicală. Deşi recunoştea că şi de astă dată pornea la drum de pe treapta cea mai de jos a scării ierarhice, continua să privească înainte la anii lungi la capătul cărora îl aştepta perspectiva de a deveni *Ordinarius,* profesor plin la universitate, şi mai marele uneia din cele nouă curți de la Allgemeine Krankenhaus. Ar fi vrut să ajungă un profesor de talia lui Ernst Brücke, Theodor Meynert sau Hermann Nothnagel, să fie şi el din stirpea acelor bărbați care făcuseră faima mondială a şcolii medicale vieneze:

Skoda, Gall, Hildebrand, Prochaska, Hebra, Rokitansky, Semmelweis, Kaposi, pionieri care creaseră ştiinţa medicală modernă.

Constată cu uimire că publicul rămăsese în picioare, aşteptând un semn din partea lui pentru a lua loc. Zâmbind, făcu un gest de invitaţie cu mâna stângă. Oamenii se aşezară. Îşi deschise caietul de notiţe pe pupitru, aruncă o privire spre structura prelegerii pe care avea s-o ţină şi începu să vorbească pe un ton calm, reţinut.

În clipa următoare se lăsară absorbiţi şi el şi studenţii lui de anatomia minunată şi complicată a măduvei spinării.

O vedea pe Lisa Pufendorf în fiecare zi. Trecea pe la ea în drum spre Institutul Kassowitz sau spre pacienţii din spitalele particulare. Lisa îl primea în salon, mototolind o batistă în mâna transpirată. Dacă ajungea la ea mai târziu decât de obicei, o găsea înlăcrimată, urcată în pat. Îi dădea sedative, dar numai cu măsură, sperând ca vorbele lui liniştitoare să le înlocuiască. Mesagerii ei îl găseau peste tot. *Frau* Pufendorf avea o criză de nervi. Era posibil să vină imediat? Se ducea ori de câte ori putea. I se păru încurajator faptul că îşi conducea gospodăria destul de mulţumitor. O îndemnă să-şi invite în fiecare după-amiază câte o prietenă la o cafea şi la taifas. Spre sfârşitul lunii, când adună cele peste cincizeci de vizite pe care i le făcuse acasă, îşi dădu seama că va trebui să-i prezinte o notă de plată substanţială. *Herr* Pufendorf îi mulţumi şi îi plăti imediat.

În timp ce o îngrijea în continuare pe *Frau* Pufendorf, în timpul lunilor de iarnă, cu frig şi zăpadă, constată că prevederile prietenului său Chrobak nu se adeveriseră: membrii familiei acesteia nu-l criticau pentru că nu reuşea s-o vindece. Se împăcaseră cu gândul că Lisa era o femeie foarte nervoasă, a cărei sănătate nu se va restabili niciodată. O dată sau de două ori i se păru că surprinde câte o privire compătimitoare la adresa soţului în ochii unui unchi sau văr al Lisei. În privinţa celei de-a doua concluzii a dr. Chrobak, referitoare la remediul bolii de care suferea Lisa, ajunse şi el încet-încet la aceeaşi părere, căci acesta era adevărul. După cum susţinea familia, fusese sănătoasă şi fericită înainte de căsătorie. Abia după vreo doi ani începuse să manifeste această nervozitate deosebită. Era limpede că tulburarea doamnei Pufendorf nu-şi avea originea în trecut, ci într-un fapt insesizabil al prezentului. Dacă s-ar fi încurcat în secret cu cineva, aşa cum făcea marea majoritate a soţiilor vieneze cu o moralitate îndoielnică, totul ar fi fost în ordine. Dar acest gen de comportament era străin de felul ei de a fi. Atâta vreme cât soţul ei nu se vindeca, pentru *Frau* Lisa Pufendorf nu exista nici o alinare. Se întrebă dacă n-ar fi cazul să recurgă la hipnoză cu această femeie nefericită, dar hotărî că nu-şi putea asuma riscul.

După un timp, nu-şi mai făcu atâtea mustrări de conştiinţă. Pentru familia Pufendorf nu era nici o problemă să-i achite onorariul, iar banii aceştia contau foarte mult în bugetul familiei Freud. Însă după a suta vizită, îşi puse întrebarea ce făcea de fapt el, în calitate de medic, pentru *Frau* Lisa. Ca medic, nu avea voie să se implice emoţional în suferinţele pacienţilor săi, dar din

cauza acestei femei bolnave se simțea frustrat, ba chiar iritat ori de câte ori se vedea nevoit să repete aceleaşi formule de liniştire. Se duse să se întâlnească cu profesorul Chrobak, în cabinetul său supraîncălzit de la Facultatea de Medicină.

— *Herr Doktor,* cred că ar trebui să renunț la cazul acesta.

Chrobak se aplecă în față în scaunul lui capitonat cu piele şi replică pe un ton aspru, neobişnuit la el:

— Salvarea vieții este prima îndatorire a unui medic. *Frau* Lisa nu poate trăi fără un medic curant. Chiar dacă nu se simte mai bine decât atunci când ți-am încredințat acest caz, un lucru este cert – starea ei nu s-a înrăutățit. Ai reuşit să-i ții isteria sub control. Este la fel de important ca şi când ai opri o infecție.

Sigmund mormăi ceva, se foi pe scaun şi încercă să-şi descheie gulerul, toropit de căldura de incubator din biroul lui Chrobak.

— Dar mă simt stingherit la gândul că nu pot să fac altceva decât s-o încurajez.

— Tinere prieten, mi-ai spus de nenumărate ori că nevrozele şi isteria nu sunt mai puțin grave ca o septicemie. Se ridică şi veni spre Sigmund. Dacă o părăseşti, îşi va găsi alt doctor, iar dacă sărmana creatură nu va mai avea cui să se adreseze, îşi va sfârşi zilele într-una din cămăşile acelea de forță pe care le folosiți pentru violenți la clinica lui Meynert.

Într-o după-amiază de martie sosi târziu acasă de la Institutul Kassowitz, ud de ploaia care pornise din senin. Martha se întorsese acasă numai cu puțin timp înaintea lui. Ardea de nerăbdare să-i dea veşti care aveau să pună capăt tuturor sentimentelor lui de frustrare.

— Sigi, n-ai să ghiceşti de unde vin. I-am făcut o vizită vechii mele prietene, Bertha Pappenheim. Ne-am întâlnit la brutărie şi m-a invitat la ea acasă, la o cafea.

Sigmund respiră adânc. Josef Brauer îl ținuse la curent cu evoluția „tratamentului verbal" aplicat fetei. De la ultima lui vizită, când Bertha strigase: „Se naşte copilul dr. Breuer!", aceasta mai avusese două căderi. Fusese la un sanatoriu în Gross Enzersdorf, dar plecase de acolo pentru că un tânăr doctor se îndrăgostise de ea. Breuer îşi făcuse multe griji în privința ei. Dar asta se întâmplase cu cinci ani în urmă. După ce îl puse să-şi scoată haina udă şi să-şi schimbe şosetele, Martha continuă:

— În timpul zilei, Bertha se simte bine, iese în oraş, îşi vizitează prietenii, merge la concerte. În cea mai mare parte a timpului citeşte şi studiază foarte serios, aşa mi-a spus, şi scrie în periodicele germane articole despre noua mişcare intitulată „Drepturile Femeilor". Vrea să se ducă împreună cu mama ei la Frankfurt, unde intenționează să lucreze în cadrul organizației. Susține că nu se va mărita niciodată, că vrea să-şi facă o carieră. Simte că acesta este singurul lucru care o poate salva.

— De ce anume, Marty?

— De întuneric. Arăta aşa de bine astăzi, când ne-am întâlnit!

Toate simptomele bolii ei păreau să fi dispărut. Dar noaptea simte un fel de

întuneric în cap. La Frankfurt intenționează să lucreze şi ziua şi noaptea până la epuizare. Mi-a promis să-mi vorbească mai mult despre emanciparea femeii.

— Întâmplător, mie îmi placi aşa cum eşti. N-o asculta cu prea mare atenție.

— Nu am nici o intenție să... deocamdată.

Se aşeză în fotoliu alături de el, îşi rezemă comod spatele de pieptul lui şi vorbi încet, fără să se uite la el.

— Astăzi i-am făcut o vizită prietenului tău, dr. Lott.

— Dr. Lott. Este obste...

— Da, dragul meu, ştiu. Martha se întoarse şi îşi lipi obrazul de al lui. Ai să fii tată prin octombrie... sau cel puțin aşa susține dr. Lott. Ştiam şi eu, dar am vrut să fiu sigură înainte să-ți spun.

Se simți inundat de un val de bucurie. Era împlinirea deplină a dragostei lor. Sigmund îi cuprinse tandru fața în mâini, o sărută pe fiecare obraz, apoi pe buze.

— Sunt cum nu se poate mai fericit. Pentru tine. Pentru mine. Întotdeauna am dorit să avem o familie.

Martha îi strânse mâinile între palmele sale.

— Sunt cele mai frumoase cuvinte pe care le poate auzi o femeie însărcinată.

4

Săptămânile din primăvara anului 1881 treceau cu repeziciune. Dragostea împlinită şi atmosfera paşnică a căminului îl făcură atât de fericit, încât se împăcă până şi cu Eli Bernays, recunoscând cinstit că se certase mereu cu admirabilul său cumnat fără nici un motiv întemeiat. Căsătoria şi integrarea sa în comunitatea medicală îi înlăturară nervozitatea şi nemulțumirea de sine, precum şi graba înfrigurată de a descoperi o soluție uşoară căreia îi găsise un corespondent în „combustia spontană a faimei scoasă din arzătorul Bunsen şi din microscop". Inima şi mintea îi funcționau perfect, iar el deborda de sănătate şi de energie. În anii cât fusese logodit cu Martha visase o sumedenie de locuri unde s-ar fi putut stabili un tânăr romantic fără un ban în buzunar. Acum nici nu mai putea fi vorba să se munte la Manchester, la New York sau în Australia.

Îşi trecu în revistă realizările; cum nu reuşise să facă nici o mare descoperire până la treizeci de ani – vârstă pe care o împlinise în august –, va izbuti până la patruzeci de ani. Şi dacă se va afla şi atunci tot în stadiul căutărilor, mai avea timp până la cincizeci de ani. În ciuda declarației pe care i-o făcuse mai înainte Marthei, ar fi dorit totuşi să-şi vadă numele încrustat pe o stâncă, dar se împăcase cu gândul că aşa ceva nu se poate obține cât ai bate din palme.

Când vremea se mai încălzi, începură să-şi petreacă duminicile şi celelalte

zile de sărbătoare în pădurea vieneză, luând gustarea la iarbă verde, printre florile târzii ale primăverii. La picioarele lor se aşternea priveliştea acoperişurilor cenuşii ale Vienei, cu turlele verzi ale bisericilor care ieşeau din marea de ţiglă şi cu hornurile înalte ale caselor dimprejur. Valea şerpuitoare a Dunării se zărea departe, strălucind în soare, în timp ce spre sud, munţii care treceau apoi în Italia erau încă acoperiţi de zăpadă.

Martha deborda de entuziasm. Se căţăra pe vârfurile din apropiere în căutarea unei privelişti cât mai frumoase, servea prânzul adus în coşuleţul împletit, destupa sticlele de *Kracherl* şi bea limonada răcoritoare de căpşuni. Obrajii îi erau roşii, ochii plini de bucurie, se confunda cu natura şi cu întregul univers, în vreme ce copilul creştea în pântecele ei. Seara, şedea împreună cu Sigmund în biroul acestuia şi citea câte un roman, în timp ce el scria articole pentru revistele medicale şi cronici pentru *Wiener medizinische Wochenschrift.* Sigmund obişnuia să-i facă revista presei la micul dejun, citindu-i din *Neue Freie Presse.*

— Prima pagină este ocupată în întregime de corespondenţii de presă de la Londra. S-a produs o criză de guvern, căci Lordul Churchill a demisionat. În pagina a doua e inserată o relatare de la Praga despre un club german care s-a înfiinţat acolo. Guvernul nostru este îngrijorat în privinţa motivelor ce stau la baza acestei acţiuni. Urmează apoi o discuţie din Landstag în legătură cu o lege trecută anul trecut prin parlament, care stipulează obligativitatea învăţământului de la şase la paisprezece ani. În provincie, părinţii nu vor să-şi ţină copiii aşa de mult timp la şcoală. La Grădina Zoologică din Berlin, un om a fost omorât de un rinocer. Un bărbat s-a sinucis în cimitir pe motiv că acolo este mai convenabil pentru toată lumea.

Dr. Sigmund Freud se bucura de o apreciere deosebită datorită maşinii sale electrice de masaj. Îşi rezervă un număr sporit de ore tratării pacienţilor cu ajutorul acesteia. Continua să perceapă un onorariu modest şi, întrucât pacienţii plecau de la el vindecaţi, se răspândi vestea despre îndemnarea lui. Lucrarea dr. Wilhelm Erb, *Manual de electroterapie,* stătea întotdeauna la îndemâna lui. Reciti cu atenţie recomandările autorului referitoare la curentul „galvanic" şi „faradic" şi dobândi curând multă îndemânare în manevrarea aparaturii complicate, cel mai preţios instrument pe care îl avea la dispoziţie ca neurolog. Învăţă să măsoare ceea ce Erb numea „puterea absolută a curentului", folosirea reostatului, a electrozilor, aplicarea legilor lui Ohm, utilizarea echipamentului pentru stimularea terminaţiilor nervoase şi a muşchilor, a măduvei spinării şi a creierului, în ipohondrii şi în afecţiuni ale organelor genitale.

Reuşea acum să pună şi ceva bani deoparte ca să nu fie surprinşi nepregătiţi la naşterea copilului şi contribuia suficient de mult la întreţinerea gospodăriei părinţilor lui, astfel ca Jakob să nu-şi mai facă griji în legătură cu obţinerea unor servicii temporare. Vara se instalase în drepturile sale depline, soarele strălucitor şi nouraşii pufoşi cauterizară toate rănile, iar cerul albastru amintea de pânzele lui Tiepolo. Vienezii îşi petreceau ore întregi în cafenelele în aer liber, separate unele de altele şi de trecătorii de pe stradă prin ciubere mari

cu plante exotice scoase la aer. Citeau ziarele şi periodicele servite o dată cu cafeaua („cafeaua este pentru trup, ziarele pentru minte") şi beau apoi mai multe pahare cu apă, lăsând linguriţa în echilibru deasupra ca semn că orice client este binevenit, chiar dacă nu mai comandă nimic. Cetăţenii oraşului îşi aduceau copiii şi nepoţii să alerge prin iarba şi printre florile din Stadtpark şi să asculte orchestra care cânta valsuri romantice la ora ceaiului. Alţii stăteau la soare mai jos de Belvedere. Răcelile şi tusea dispăruseră, nevralgiile se potoliseră, nevrozele sucombaseră. Vienezii părăseau oraşul ca să-şi petreacă vacanţa la Salzburg, Berchtesgaden, Königssee şi Thumsee. Chiar şi familia Pufendorf plecă la munte, la casa de vacanţă din Bavaria, unde altitudinea mare exercita un efect liniştitor asupra Lisei.

Toamna, ştiind că în curând Martha va trebui să stea numai în casă, Breuer îi întrebă pe soţii Freud dacă nu vor să vadă *Oedipus Rex* de Sofocle, care se juca la vechiul Hofburgtheater din Michaelerplatz, lunea următoare.

— O, Sig, se rugă Martha, am putea să mergem?

— Da, şi mie mi-ar plăcea să văd piesa. Ia te uită ce distribuţie este anunţată în *Wiener Extrablatt:* Robert îl interpretează pe Oedip, Charlotte Röckel pe Iocasta şi Hallenstein pe Creon. Sunt excelenţi. Marty, n-am mai citit *Oedip* de când eram în clasa a cincea, la Sperlgymnasium, dar îmi amintesc că mi-a făcut o impresie puternică. Eşti sigură că n-o să-ţi facă rău în starea ta?

— Ce vrei să spui cu asta? O roşeaţă uşoară acoperi obrajii Marthei, care se împliniseră şi ei, ca şi restul trupului.

În lunea următoare se duseră pe jos până la familia Breuer, unde luară o cină uşoară, înainte de spectacol. Înainte de ora şapte, toţi patru stăteau instalaţi confortabil pe locurile lor din rândul întâi. Sigmund scoase volumaşul cu *Oedipus Rex* în greacă, pe care şi-l strecurase în buzunar înainte de a pleca de acasă, şi citi câteva rânduri până la începerea spectacolului.

Când se lăsă cortina, cei patru prieteni rămaseră pe loc tăcuţi, profund zguduiţi. Josef le propuse să ia o gustare la Cafe Central. Străbătură cele câteva sute de metri pe Herrengasse. Întrucât soţii Breuer aveau aici un *Stammgäste,* şeful de sală presupusese că se vor opri să mănânce şi să bea ceva după spectacol. Aşa cum îi explică Josef Marthei, localul se bucura de o mare popularitate printre vienezi, fiindcă aici oricine putea dobândi mult mai multe titluri nobiliare decât oferea împăratul Franz Josef. Cei care purtau ochelari erau numiţi doctori, medicii profesori, iar profesorilor adevăraţi li se atribuia rangul de nobili, adăugându-li-se un mic „von" în faţa numelor.

Sigmund îşi scoase volumaşul din buzunar şi începu să-l frunzărească, traducând abia auzit din greacă în germană.

— Josef, este ceva ce mă nelinişteşte, mărturisi el. A reieşit cumva din spectacol că Iocasta ar fi ştiut tot timpul că se căsătorise cu propriul fiu?

— Nnn... nu. Dar a ghicit adevărul cu un ceas mai devreme. De aceea s-a sinucis.

— Dar ceva mai înainte, Oedip îi povesteşte Iocastei despre întâlnirea lui cu

Phoebus, care

...mi-a spus că trebuie
Să mă-nsoțesc cândva cu mama şi să vărs
Cu propriile-mi mâini al tatălui meu sânge.

— Da, îl întrerupse Josef, dar Iocasta nu putea presupune că Oedip i-ar fi fost fiu numai pe baza asemănării prezicerilor. Era convinsă că acesta murise din fragedă pruncie, pe crestele munților.

Sigmund continuă să frunzărească textul, în timp ce Josef muşcă din *Powidle,* un fel de plăcintă cu prune.

— Dar atunci când mesagerul îi dă de ştire că Polybus, presupusul lui tată, a murit de bătrânețe, iar Oedip continuă să se teamă de împlinirea celeilalte jumătăți a profeției, Iocasta spune:

De ce se teme omul, condus de soarte este
Mânat?... Trăiască la noroc, de poate! E cel mai bine.

— Mie mi se pare că încearcă să descopere partea bună a lucrurilor într-o situație imposibilă.

— Asta nu înseamnă că ştia, Sig.

— Atunci gândeşte-te la un alt aspect, insistă Sigmund: Iocasta nu este de față când păstorul îl identifică pe Oedip ca fiind fiul ei. Se spânzurase deja!

Martha interveni în discuție:

— Înțeleg unde vrea să ajungă Sigi: deşi Iocasta a aflat adevărul, face tot posibilul pentru ca relația dintre ei să nu fie dată în vileag.

Josef îşi mişcă uşor barba.

— Sunt de acord că nu pare chiar foarte surprinsă. S-ar putea oare ca Iocasta să fi ştiut acest lucru în mod inconştient?

— Iată ce cred eu: probabil că aflase de mult adevărul şi acum se lupta să-şi salveze căsnicia.

— Domnilor, nu credeți că este o analiză prea profundă pentru o veche tragedie greacă? interveni Mathilde.

— Nu, Mathilde, răspunse Sigmund. Este foarte contemporană.

— Cum aşa? Noi n-aveam zei pe Muntele Olimp, nici fii „condamnați să se culce cu mamele lor... să fiu ucigaşul tatălui care mi-a dat naştere". Asta a fost cândva demult şi departe, ca şi călătoria lui Iason după Lâna de Aur.

— Toată marea literatură are un caracter universal. Altfel piere. Cu alte cuvinte, *Oedipus Rex* are o valență contemporană. Heinrich Schliemann a descoperit Troia acum cincisprezece ani şi, în urma săpăturilor, a scos la iveală nouă cetăți, una peste alta. Până la el, numai Homer crezuse în existența Troiei.

— Aşadar, susții că ar exista nouă cetăți îngropate în *Oedipus Rex?* întrebă Josef.

— Nu ştiu nici eu ce să cred. Dar ascultă aceste trei versuri pe care i le spune profetul orb lui Oedip:

Spun: făr' să ştii, trăieşti cu cei mai dragi ai tăi
În chipul cel mai groaznic, şi nu-ți vezi amarul.

— Oh! exclamă Martha.

Sigmund o privi îngrijorat.
— Copilul. M-a lovit! Cred că voia să dea în tatăl lui.
Râseră cu toții, inclusiv Sigmund, care arboră însă un aer oarecum ruşinat.
Martha se dovedi cât se poate de cooperantă. Hotărî să nască copilul într-o duminică, pentru ca soțul ei să fie liber şi de la spital şi să nu aibă nici pacienți. Se trezi la ora trei dimineața cuprinsă de primele dureri ale facerii. Sigmund o întrebă dacă e cazul să se ducă după dr. Lott şi după moaşă.
— Să mai aşteptăm, zise Martha.
La ora cinci, durerea deveni insuportabilă. După un scurt examen, dr. Lott spuse:
— Naşterea e foarte lentă. Ar putea să mai dureze toată ziua şi noaptea.
Martha avea un aer liniştit. Hotărî că e mai bine să evite anestezicele. Când durerile crescură în intensitate, spre sfârşitul după-amiezei, nu mai putu să-şi înăbuşe strigătele, însă de fiecare dată se scuza pentru comportarea ei. Pe la ora şapte jumătate seara, dr. Lott spuse:
— Copilul nu înaintează. Cred că voi fi nevoit să folosesc forcepsul.
Sigmund se uită la soția sa. Manevra implica anumite pericole, mai mult pentru copil decât pentru mamă.
Naşterea propriu-zisă dură un sfert de oră. Deşi în cameră era răcoare, Sigmund simțea cum îi curge transpirația şiroaie pe față. Martha făcea glume în timp ce trecea prin acest calvar, iar dr. Lott şi moaşa se amuzau copios. Apoi apăru şi copilul. Martha declară că se simte bine, mâncă o farfurie de supă, se uită satisfăcută la fiica ei, pe care o examină cu luare-aminte, ca să fie sigură că este normală, apoi căzu într-un somn adânc.
Sigmund, fericit şi epuizat, îşi ținea fiica în brațe. Îi spuseră Mathilde, după numele Mathildei Breuer. Hotărâră cu toții că are o voce frumoasă, apoi o puseră în leagănul ei.
La miezul nopții se aşeză la masa de scris ca să transmită vestea doamnei Bernays şi Minnei. În încheiere le mărturisi:
„Trăiesc împreună cu Martha de treisprezece luni şi n-am văzut-o niciodată... atât de magnifică în simplitatea şi în bunătatea ei ca în această situație limită, când nu mai e loc pentru prefăcătorie".
Pruncii aduc şi ei noroc. În ziua următoare, cabinetul doctorului Freud era plin de pacienți.

5

Profesorului Theodor Meynert i se încredință, în sfârşit, conducerea Departamentului de neurologie pe care şi-l dorise atât. În anii când Sigmund fusese foarte apropiat de Meynert putea spera că profesorul îl va alege drept asistent şef. Acum nici nu se mai punea problema. Se simțea însă mândru pentru simplul fapt că ținea cursuri în aula profesorului Meynert. Îi era recunoscător bătrânului pentru generozitatea cu care trecuse peste

neînţelegerile dintre ei, lăsându-l să profite de avantajele oficiale oferite de Clinica de psihiatrie.

Pentru cea de-a doua serie de prelegeri organizate la interval de un an după primul ciclu, aşeză pe peretele din spatele catedrei desene ale cerebelului şi ale lobului anterior. De astă dată se înscriseseră numai cinci cursanţi. Stăteau înghesuiţi unul în altul, ca nişte vrăbii pe un gard, în rândul al doilea de bănci. Prin minte îi trecu un gând răzleţ: „Nu voi câştiga decât douăzeci şi cinci de guldeni pentru tot cursul de cinci săptămâni". Dar nu avea de gând să se lase demoralizat.

Trei zile mai târziu, când intră în sală ca să ţină cel de-al doilea curs, găsi lângă pupitrul lui un străin îmbrăcat într-un costum gri foarte elegant şi cu un papion cu flori gri pe fond negru. Dar ceea ce-l izbi în mod deosebit pe Sigmund fu chipul noului venit. Nu văzuse niciodată o figură cu trăsături atât de impresionante, de vii.

Avea ochi mari, depărtaţi, care scăpărau şi parcă iluminau toată sala de curs, cufundată în semiîntuneric acum, spre sfârşitul după-amiezei. Părul lui negru, ondulat, se potrivea perfect pe capul sculptural. Avea o barbă şi o mustaţă bogate, negre, o gură mare cu buze pline, strălucitoare, ca o pată de vopsea roşie proaspătă în pădurea neagră a părului din jurul lor. Obrajii şi fruntea păreau că strălucesc de sănătate.

Simţind privirile lui Sigmund aţintite asupra lui, străinul se întoarse, şi dr. Freud se trezi învăluit în cel mai plăcut zâmbet pe care îl văzuse vreodată. Bărbatul îi întinse mâna.

— Sunteţi dr. Sigmund Freud. Dr. Josef Breuer mi-a recomandat să particip la cursul dumneavoastră. De fapt, a insistat chiar. A spus că în felul acesta şederea mea la Viena va fi memorabilă. Sunt dr. Wilhelm Fliess, specialist în nas şi gât de la Berlin; am venit aici pentru o lună, să mă întâlnesc cu prieteni de-ai familiei şi cu câţiva colegi. Mă primiţi şi pe mine la curs? Sunt convins că aceste prelegeri îmi vor prinde foarte bine.

Sigmund îi strânse mâna lui Fliess. Chiar şi în acest gest simplu, Fliess avea ceva electrizant; îi ţinea strâns mâna lui Sigmund într-a sa, iar pe chipul lui se citea încântarea.

— Dr. Fliess, spuse Sigmund, mă bucur să vă pot ura bun sosit. Cursul meu va avea de câştigat prin prezenţa dumneavoastră.

Şi aşa a şi fost. Fliess şedea mai într-o parte, aşa cum considera că trebuie să stea un nou-venit, însă puterea lui de concentrare era aşa de mare, încât după un timp Sigmund avu impresia că-i vorbea direct berlinezului. Dr. Fliess se număra printre puţinii studenţi capabili să ia notiţe lizibile fără să-şi desprindă ochii de la conferenţiar. La sfârşitul orei, după plecarea celorlalţi cursanţi, Fliess se apropie de catedră.

— Este o experienţă foarte interesantă, dr. Freud. Modul în care abordaţi dumneavoastră anatomia creierului îmi deschide noi perspective în propria activitate. Eu m-am format însă ca biolog. Vă invidiez pentru pregătirea dumneavoastră temeinică, sub oblăduirea unor profesori de talia lui Meynert şi Brücke. Am putea să ne oprim la una din încântătoarele dumneavoastră

cafenele, să luăm o bere?

— Da. Mi-ar plăcea să stăm puțin de vorbă. Povestiți-mi despre Berlin. Am petrecut o lună acolo şi am lucrat cu dr. Robert Thomsen şi cu dr. Hermann Oppenheim la Charité, apoi cu dr. Adolf Baginsky la spitalul Kaiser Friedrich. Practicați medicina într-un mod diferit față de Viena.

— Da, diferit, dar nu mai bun, răspunse Fliess, în timp ce traversau Lazarettgasse îndreptându-se spre Alser Strasse. Avem ceva mai multă libertate în exprimarea opiniilor. Practica noastră nu depinde atât de mult de anotimpuri. Aici, universitatea arată ca o cafenea agreabilă. Am un aranjament pentru seara aceasta, dar sunt aşteptat abia la opt treizeci. Este o serată la familia Wertheimstein. Îi cunoaşteți, nu-i aşa?

— Vag, răspunse Sigmund cu sinceritate când intrară în cafeneaua aglomerată şi supraîncălzită. Deşi soarta a făcut ca în salonul acela să se perfecteze prima colaborare importantă din viața mea. Unul din traducătorii lui Theodor Gomperz, care lucra la operele lui John Stuart Mill, a murit pe neaşteptate. În momentul în care a pomenit de această pierdere, profesorul meu de filosofie, Franz Brentano, m-a recomandat pe mine.

— În saloanele astea mari, o sumedenie de artişti tineri găsesc câte o voce care să-i sprijine, un patron care să-i promoveze. Dar dați-mi voie să vă spun câte ceva despre mine.

Wilhelm Fliess avea douăzeci şi nouă de ani, cu doi ani mai puțin decât Sigmund. Se născuse într-o familie prosperă de evrei din clasa de mijloc şi, copil precoce fiind, îşi terminase repede studiile medicale, îşi formase deja o clientelă numeroasă şi era privit ca unul dintre cei mai buni otolaringologi din Germania.

Avea o voce vibrantă, care pornea din piept, ca la cântăreții de operă. Vorbea încet, astfel încât să-l audă numai Sigmund, dar cu toate acestea oamenii de la mesele din jur nu-şi puteau dezlipi ochii de pe chipul lui.

— Dragul meu dr. Freud, sunt de mult timp admiratorul dumneavoastră, de când v-am citit articolele despre cocaină. Am încercat-o şi eu cu titlu experimental şi pot să vă spun că am reuşit să ameliorez simptomele specifice prin administrarea de cocaină la mucoasa nazală.

Sigmund se trase mai aproape de Fliess în loja capitonată cu piele şi îi mărturisi:

— Nici nu ştiți ce importanță are pentru mine lucrul acesta, căci lucrarea mea referitoare la cocaină a fost foarte tare criticată.

— Dar de ce, pentru numele lui Dumnezeu? Descoperirea dumneavoastră i-a dat posibilitatea chirurgului să efectueze operații pe ochi până atunci imposibile. Iar în domeniul meu, am reuşit să descopăr nevroze reflexe pornind de la nas.

— Nevroze reflexe... de la nas? Vreți să fiți mai explicit?

Ochii lui Fliess scăpărară de încântare la gândul că o să-şi facă prozeliți. Cuvintele şi frazele lui se năpustiră unele peste altele ca nişte cățeluşi care se joacă şi se rostogolesc în jos pe panta unui deal.

— Ah, dragul meu doctor, nasul uman este cel mai neglijat organ al

corpului omenesc şi, în acelaşi timp, cel mai semnificativ: un adevărat semnal de alarmă pentru toate relele care lovesc atât *soma,* cât *şi psyche.* Iată cum stă, ca un penis în erecție, zi şi noapte la dispoziția tuturor, pentru a fi văzut, măsurat, diagnosticat. Pe baza unor analize ştiințifice ale nasului, pot stabili ce nu este în regulă în alte zone ale corpului pacientului. Ştiți că, în câțiva ani, voi reuşi să dovedesc că există o legătură între nas şi organele genitale femeieşti?

Sigmund era uluit. Nu-i trecuse niciodată prin minte că se făcea undeva o asemenea cercetare, cu atât mai puțin că ajunsese într-un stadiu aşa de avansat. Se uită la bărbatul mai tânăr care şedea lângă el şi care acum tremura de emoție şi întrebă:

— Dr. Fliess, cum se explică interesul dumneavoastră pentru nasul omenesc? Sunt convins că nu ați avut niciodată dificultăți cu al dumneavoastră. Este cel mai frumos nas greco-roman pe care l-am văzut în ultimii ani.

Fliess râse încântat.

— Da. Am fost întotdeauna foarte mândru de nasul meu. Dacă ar fi fost strâmb sau borcănat, sau sucit, n-aş fi putut să devin niciodată patolog. Dar n-aş vrea să vă mai rețin. Ştiți, dr. Freud, sunt foarte încântat de tinerele vieneze; le găsesc mult mai blânde, mai feminine, mai dornice să placă decât berlinezele noastre.

O oră mai târziu, Sigmund pornea amețit spre casă, uitând să mai cumpere castane coapte de la vânzătorii bătrâni care le scoteau fierbinți şi negre dintre cărbunii aprinşi pe grătare. Nu mai fusese aşa de entuziasmai de când plecase de la primul curs al lui Charcot de la Paris. Se scuză față de Martha că întârziase. Când încercă să i-l descrie pe Fliess, descoperi că nu reuşeşte să comprime personalitatea şi mintea lui iscoditoare în câteva cuvinte edificatoare.

Săptămâna următoare, după curs, Fliess îi propuse să meargă la cafeneaua lui literară preferată, vestita Café Griensteidl, la o *Kaffetscherl,* una dintre cele mai simpatice expresii vieneze, care însemna „cafea mică". Wilhelm Fliess se aşeză la o masă cu fața spre strada pe care treceau mulți vienezi, unii grăbiți, în fugă, de parcă ar fi fost în misiune, alții braț la braț, adânciți în conversații. De astă dată, spre surprinderea lui Sigmund, refuză să vorbească despre sine.

— A, nu, dragul meu coleg, ultima oară m-am simțit aşa de stimulat de cursul dumitale că n-am reuşit să mă stăpânesc. Acum vreau să aflu amănunte despre dumneata, încă din perioada cercetărilor de histologie. În mod deosebit, te-aş ruga să-mi vorbeşti despre lucrările lui Charcot referitoare la isteria masculină. Josef Breuer mi-a spus că ai intrat în conflict cu superiorii dumitale pentru că ai prezentat această problemă.

Fliess îşi ațintise ochii vii, scăpărători asupra lui Sigmund şi-i sorbea fiecare cuvânt. Sigmund se trezi că vorbeşte fără întrerupere timp de aproape o oră. Se simți apoi stânjenit.

— Dumnezeule, te-am obligat să mai asculți un curs în după-amiaza aceasta, dar e vina dumitale. Ai un fel a fi care-i face pe oameni să creadă că ceea ce spun este important.

— Asta e realitatea, răspunse liniştit Fliess. Ştii, dr. Freud, semănăm foarte mult unul cu altul prin faptul că nu ne permitem să îngheţăm într-o atitudine academică sau profesorală. Credem cu Heraclit în „Pantha rhei", totul curge. În fiecare zi trebuie să învăţăm ceva nou în ştiinţa noastră, căci altfel simţim că nu am trăit cum se cuvine cele douăzeci şi patru de ore. Ca şi dumneata, am pornit şi eu de la şcoala lui Helmholtz: totul trebuie testat în conformitate cu legile fizicii, ale chimiei, ale matematicii. Pe această bază solidă ne întemeiem practica, eu în otolaringologie, dumneata în neurologie. Dar în realitate, amândoi ne-am împărţit viaţa în două: o jumătate în care practicăm tot ce este mai bun în medicina acceptată deja şi o altă jumătate în care explorăm domeniile ipotetice ale idealurilor şi conceptelor.

Sigmund întoarse capul şi se uită la trecătorii zgribuliţi în hainele lor de iarnă, pe care un vânt rece începea să-i alunge în josul străzii.

— Da. Pentru mine viaţa ar fi anostă fără speculaţii. Fiecare medic, pentru a fi demn de numele acesta, ar trebui să împingă ştiinţa medicală măcar cu un pas mai înainte, spre viitor.

— Exact. Prezentul moare dacă nu se înmulţeşte prin viitor. Ce bine e să întâlneşti pe cineva cu care să ai atâtea afinităţi cum am eu cu dumneata!

Sigmund întrebă foarte mirat:

— Dar presupun că ai mulţi asemenea colegi la Berlin, nu? Fliess închise o clipă ochii.

— Dragul meu coleg, în practica mea medicală am mulţi prieteni şi admiratori. Nu vei auzi decât cuvinte de laudă la adresa mea atât la spital, cât şi la întrunirile profesionale. Dar speculaţiile trebuie să le păstrez numai pentru mine.

Fliess rămase trei săptămâni la Viena. Sigmund îl văzu foarte des: într-o seară la familia Breuer, unde veni însoţit de două tinere drăguţe, la restaurantul Breying şi Fiul, unde Fliess îi invită pe soţii Freud şi, în cele din urmă, la ei acasă, unde Sigmund îl invită la masă într-o duminică. După fiecare curs se duceau undeva să bea o bere şi să stea de vorbă. Sigmund simţea că niciodată nu ţinuse cursuri mai bune ca acum. Era în permanenţă amuzat, stimulat, îmboldit de prezenţa lui Fliess, de receptivitatea lui, de felul în care insista spunând că „ştiinţa medicală este ca un embrion în pântecele mamei sale, care se schimbă, creşte şi devine tot mai viabil cu fiecare zi ce trece". Îi părea rău că va trebui să plece.

Înainte de a-şi lua rămas-bun, Fliess îi predă lui Sigmund o pacientă pe nume *Frau* Andrassy şi îi spuse că era doctorul ei de familie la Berlin, dar nu putuse s-o ajute.

Frau Andrassy veni să-l vadă a doua zi după plecarea lui Fliess. Femeia, în vârstă de douăzeci şi şapte de ani, era micuţă, blondă, cu gene blonde, de culoarea nisipului, cu o fire deschisă, comunicativă. Avea doi copii mici. De la naşterea celui de-al doilea copil slăbise considerabil, devenise anemică şi făcuse un spasm recurent la talpa piciorului, însoţit de o greutate în picioare care o deranja la mers. Fliess o dusese la Josef Breuer ca s-o examineze. Ambii medici căzuseră de acord că era vorba de o neurastenie fără cauze de ordin

somatic.

Frau Andrassy se afla numai de câteva clipe în cabinetul lui Sigmund, când avu un cârcel. Acesta o puse să-şi scoată pantoful şi atâta tot: femeile vieneze trebuiau examinate prin haine. Îi masă laba piciorului până dispăru spasmul, apoi îi puse maşina electrică de masaj la picioare şi pe spate. Îi examină cu atenție musculatura, căutând zone amorțite, deteriorate. Nu găsi nimic. După ce se întoarse la biroul lui, o întrebă:

— Cârceii aceştia de la picior nu vă deprimă, nu-i aşa?

— Nu, *Herr Doktor,* nu-mi fac probleme din cauza asta, pentru că nu vreau să-mi stric buna dispoziție.

— Aşadar, această stare nu vă provoacă anxietate?

— Nu, nu anxietate, nu sunt genul de femeie care intră imediat în panică. Deşi bineînțeles că suntem îngrijorați, şi eu şi soțul meu, să nu se agraveze. La urma urmelor, am doi copii de crescut.

— Dr. Fliess v-a prescris aici un anumit regim alimentar. Este extrem de important să puneți la loc kilogramele pe care le-ați pierdut de la naşterea copilului. Şi vă recomand să vă odihniți câteva ore după-amiaza. Veniți din nou la mine joi.

După ce plecă *Frau* Andrassy, Sigmund rămase nemişcat la birou, gândindu-se la cazul ei. Fliess şi Breuer fuseseră de acord că aveau de-a face cu o nevroză. Nu reuşise să găsească nici o urmă a simptomelor considerate de el drept cele mai importante în astenia nervoasă: anxietate, teamă de boli, ipohondrie. La nevrozele astenice, aceste simptome nu lipseau niciodată. Femeia se gândea mai mult la copiii ei decât la ea însăşi. Avea o căsnicie fericită, se împăca bine cu soțul. Nu prezenta simptome de isterie. După toate probabilitățile, suferea de o afecțiune organică. Trebuia s-o găsească.

Frau Andrassy se îngrăşă, îşi recăpătă puterile. După două săptămâni de masaj şi şocuri electrice, cârceii din laba piciorului dispărură şi greutatea din gambe cedă, însă Sigmund ştia că trebuie să ajungă la originea problemei.

— *Frau* Andrassy, mi-ați vorbit de nişte amețeli pe care le-ați avut acum câțiva ani. Nu v-au supărat niciodată picioarele?

— În copilărie am suferit de difterie. Când am părăsit patul, aveam amândouă picioarele paralizate.

— Dar, dragă *Frau* Andrassy, de ce nu mi-ați spus?

— Asta a fost acum şaptesprezece ani. M-am vindecat complet.

Dr. Freud se întoarse spre biblioteca lui cu cărți de medicină din spatele biroului şi luă unul din volumele lui Charcot. Dar auzea de fapt vocea dr. Marie care spunea unui grup de medici de la

Salpêtrière: „Putem atribui scleroza diseminată unei infecții acute nevindecate complet". Nu s-a întâmplat nimic până în momentul în care organismul a fost subnutrit şi slăbit fizic. În aceste condiții, punctul cel mai slab al măduvei spinării s-a revoltat. Şi era exact cazul doamnei Andrassy.

— Cum v-ați mai simțit în zilele din urmă?

— Mai bine ca oricând de la declanşarea bolii.

— Splendid. Acum ştim ce trebuie făcut ca să vă simțiți tot timpul aşa.

Era încântat şi entuziasmat de rezultate. Nu numai că o ajutase pe *Frau* Andrassy, dar prinsese şi el curaj.

„Mi-am dovedit mie însumi că pot să-i tratez obiectiv pe pacienți, fără să mai pedalez de fiecare dată pe ideea nevrozei astenice."

6

Încurajat de succesul tratamentului aplicat doamnei Andrassy, se întoarse cu mintea înapoi, la cazurile supărătoare în care nu fusese în stare să-şi ajute pacienții. Trei dintre ei consultaseră mai înainte şi alți doctori, ale căror eforturi rămăseseră, de asemenea, fără rezultat. Colegii lui susținuseră că bolile erau de natură somatică. Sigmund începea să aibă îndoieli serioase. Comandă librarului de la Paris care îi vânduse *Archives* ale lui Charcot, un exemplar din *Hipnoză şi sugestie,* publicată cu cinci ani în urmă de profesorul Hippolyte Bernheim de la Şcoala de Medicină a Universității din Nancy. Bernheim înțelegea prin hipnoză „inducerea unei condiții fizice care mărea receptivitatea la sugestie". Deşi nu împărtăşea toate teoriile lui Bernheim, mai ales acelea care contraziceau punctul de vedere al lui Charcot, era fascinat de zecile de anamneze consemnate de Bernheim care consfințeau succesul obținut de medic prin folosirea hipnozei şi sugestiei ca instrument terapeutic. Mulți dintre pacienții lui, îşi spunea el, sufereau de aceleaşi nevroze sau de nevroze similare cu cele implicate în cazurile de isterie studiate la Salpêtrière, pe care le regăsea acum în paginile cărții lui Bernheim. Când termină de citit a doua oară, se hotărî să-i scrie profesorului Bernheim şi să-l întrebe dacă ar fi de acord să i se traducă lucrarea în germană.

Nu intra în atribuțiile doctorului descoperirea ideii care îl îmbolnăvise pe pacient. Nimeni nu putea dezlega o asemenea enigmă, nici chiar bolnavul însuşi. Dar nu era de datoria lui să amelioreze simptomele? Şi din moment ce nu putea fi extirpată o idee imposibil de formulat de către pacient sau de doctor, de ce să nu implanteze în mintea bolnavului o forță contrarie, care să smulgă ideea duşmănoasă şi să permită dezvoltarea uneia noi, potrivit căreia simptomele lui au fost înlăturate şi lucrurile vor reintra în normal? Era o sugestie pe care, invariabil, pacientul o respingea în stare de trezie. Dar dacă i se inducea o stare de somnolență prin intermediul hipnozei, în timpul căreia nu mai putea combate sugestiile...?

Se duse la Josef Breuer, pentru că hipnoza reprezenta un domeniu foarte primejdios la Viena. Hipnotizatorilor li se cerea să-şi limiteze spectacolele la scenele teatrelor. Cel mai tare vocifera împotriva lor profesorul Theodor Meynert, care susținuse timp de treizeci de ani că hipnoza e o târfă ce nu trebuie acceptată în cercurile medicale respectabile.

Sigmund bătu uşor cu degetul arătător în uşa de la biblioteca lui Josef şi intră în cea mai plăcută încăpere din întreaga Vienă. Breuer şedea la birou pe scaunul lui cu spătar înalt şi scria ceva. Sigmund îi povesti că vrea să încerce

sugestia hipnotică şi îi descrise cazurile respective. Josef nu-i răspunse imediat.

— Sig, ai mai hipnotizat şi alţi pacienţi în afară de italianca aceea care vedea viermi ori de câte ori auzea cuvântul „măr"?

— Doi sau trei în saloanele de la Salpêtrière, numai aşa, ca să verific dacă sunt în stare. Însă femeile acelea fuseseră hipnotizate aşa de des de asistenţii lui Charcot, încât adormeau înainte să le spun eu „Închide ochii!"

— Aşadar nu ştii dacă te pricepi la asta?

— Nu cred că aş avea vreun talent excepţional. Apropo, nu mi-ai spus dacă ai mai recurs la hipnoză după cazul Berthei Pappenheim. Ai renunţat la hipnoză?

Josef roşi, privi într-o parte şi murmură:

— Nu. Am...

Se opri, se ridică în picioare, ocoli biroul, îndreptându-se spre rafturile cu cărţi, şi începu să aranjeze câteva volume, deşi erau perfect aliniate. Când se întoarse cu faţa spre Sigmund, îşi recăpătase stăpânirea de sine.

— Sigmund, ce-ar fi să încercăm chiar acum? Peste câteva minute urmează să mă întâlnesc cu dr. Lott acasă la un pacient. *Frau* Dorff. Sunt îngrijorat din cauza ei şi nici eu, nici dr. Lott nu puteam face nimic ca s-o ajutăm. Am să recomand familiei sugestia hipnotică. În ciuda gerului pătrunzător, cerul era senin. Munţii şi pădurea se vedeau aşa de clar, de parcă ar fi fost la o zvârlitură de băţ. Josef murmură:

— La Viena suntem înconjuraţi de frumuseţe. Munţii fac parte din viaţa noastră de zi cu zi, la fel ca mâncarea pe care o consumăm şi pacienţii pe care îi examinăm. Dealurile astea verzi, cu norii pufoşi ce atârnă deasupra lor ca într-un gest de mângâiere, mi-au redat încrederea în mine şi m-au ajutat să mă împac cu viaţa şi cu natura ori de câte ori străbăteam străzile cuprins de deprimare.

Josef stătea nemişcat şi privea cu dragoste la dealurile îndepărtate. Sigmund îl luă de braţ pe prietenul său şi spuse:

— Hai să mergem până nu încep să ne clănţăne dinţii în gură. Şi povesteşte-mi despre *Frau* Dorff. Ce trebuie să-i sugerez să facă?

— Să-şi alăpteze copilul.

Frau Dorff născuse primul copil în urmă cu trei ani, deşi trecuse deja de treizeci de ani. Dorise să-şi alăpteze copilul singură, însă nu avusese suficient lapte. Copilul o trăgea şi îi provoca dureri cumplite. După două săptămâni de încercări nereuşite, angajase o doică, şi din momentul acela şi copilul, şi mama se simţiseră excelent. Acum, după trei ani, *Frau* Dorff avea probleme şi mai mari cu cel de-al doilea copil: când se apropia ora alăptatului, arunca mâncarea iar la vederea copilului devenea atât de agitată din cauză că nu reuşea să-l alăpteze, încât izbucnea în plâns.

— Dr. Lott şi cu mine am căzut de acord în dimineaţa asta că nu mai putem primejdui viaţa copilului sau a mamei, aşa că familia va trebui să găsească de urgenţă o doică.

— Josef, e pacienta ta. Eşti un medic cu experienţă. De ce nu o hipnotizezi

chiar tu?

Breuer spuse sec:

— Pentru a începe un nou tratament, cred că e mai bine să apelăm la un doctor nou.

O găsiră pe *Frau* Dorff în pat, roşie de furie pentru că nu putuse să facă ceea ce considera că „este datoria fiecărei mame". Nu mâncase nimic toată ziua. Epigastrul îi era relaxat şi abdomenul

moale la pipăit. Sigmund îşi trase un scaun lângă pat şi începu să vorbească cu o voce calmă:

— Ai să dormi... eşti obosită. Vrei să dormi. Pleoapele sunt din ce în ce mai grele... Ai să dormi... Ai să te odihneşti. Acum ochii tăi sunt închişi. Ai adormit... dormi...

Nu durase prea mult, îşi spuse Sigmund, „însă dată fiind starea de epuizare a pacientei, durata ar fi trebuit să se reducă la jumătate". Îşi trase scaunul şi mai aproape de pat şi începu să vorbească pe un ton convingător.

— Nu te teme! Ai să-ți alăptezi foarte bine copilul. Copilul o să crească repede. Eşti o femeie tânără şi sănătoasă, absolut normală. Îți iubeşti copilul. Vrei să-l hrăneşti. Îți va produce bucurie. Stomacul tău este complet relaxat. Abia aştepți să vină ora mesei. Ai să mănânci şi ai să digeri toată mâncarea fără nici un efort. Când o să ți se aducă copilul, ai să-l alăptezi. Laptele tău este bun. Copilul tău o să crească mare...

Menținu constant fluxul de sugestii încă cinci minute, apoi o trezi pe *Frau* Dorff. Nu-şi amintea nimic din ceea ce se întâmplase. *Herr* Dorff veni agitat şi spuse destul de tare ca să-l audă şi soția sa:

— Nu sunt de acord cu asta. Hipnoza poate să distrugă sistemul nervos al unei femei.

Dr. Freud răspunse liniştit:

— Nu este adevărat, *Herr* Dorff. Hipnoza n-a făcut rău nimănui. Provoacă doar o stare de somnolență, foarte asemănătoare cu somnul obişnuit. Soția dumneavoastră arată deja ceva mai odihnită. N-ar trebui să ne întemeiem deciziile pe rezultate? Am să revin şi mâine.

Herr Dorff nu se lăsă convins.

Când îşi făcu apariția a doua zi după-amiază, află că avusese un succes parțial: pacienta mâncase bine la cină şi dormise liniştită, iar dimineața îşi alăptase copilul în mod satisfăcător. Cu toate acestea, la masa de prânz începu din nou să dea semne de agitație şi, când fu adusă tava cu mâncare, vomită. După-amiază nu mai putuse să alăpteze copilul. Se simțea deprimată.

— N-aveți nici un motiv, o asigură Sigmund. Din moment ce starea dumneavoastră s-a ameliorat timp de o jumătate de zi, bătălia este pe jumătate câştigată. Acum ştiți că putem să vă alungăm simptomele. Haideți să mai facem o încercare!

De astă dată o menținu în stare de somnolență cam cincisprezece minute, reluând de zeci de ori aceeaşi idee, alungându-i temerile, dându-i asigurări că totul va fi bine, că îşi va alăpta bine copilul în cursul serii. În ultimul moment, dintr-un impuls bizar, îi sugeră ca la cinci minute după plecarea lui să se certe

cu ai săi şi să-i întrebe cum ar putea să alăpteze copilul de vreme ce nu i se dă nimic de mâncare. Apoi o trezi. Când se întoarse în seara următoare, află că *Frau* Dorff mâncase tot şi îşi alăptase copilul fără nici o problemă. *Frau* Dorff declară că se simte vindecată şi refuză orice fel de alte tratamente.

Herr Dorff îl conduse la uşă şi îi povesti ce lucruri ciudate făcuse soția lui după plecarea doctorului: vorbise urât cu mama ei şi o întrebase de ce nu-i dă de mâncare. Dr. Freud se prefăcu nedumerit. În timp ce-şi lua rămas-bun, *Herr* Dorff îi dădu clar de înțeles că natura şi timpul o vindecaseră pe soția lui, *că Privatdozent* Dr. Sigmund Freud nu făcuse absolut nimic... deşi, bineînțeles i se vor plăti cele trei vizite.

Sigmund jubila. Reuşise să vindece un pacient! Va trebui sa păstreze legătura cu familia Dorff ca să fie sigur că nu va surveni nici o recidivă, dar din atitudinea ei reieşea că nu mai avea probleme. Forța sugestiei lui că îşi poate alăpta copilul eliminase autosugestia ei negativă. Profesorul Bernheim avusese dreptate: existau anumite forme specifice de boală care porneau din minte şi acționau ca nişte stăpâni cruzi asupra trupului lipsit de apărare. Era un instrument nou în inventarul sărac al posibilităților terapeutice în neurologie! Charcot greşise când îl ignorase!

Martha reacționă foarte prompt la entuziasmul lui. Deşi era adâncită în gânduri, ridică o sprânceană şi o mângâie uşor cu arătătorul.

— Sigi, dacă înțeleg eu bine, ai sădit în mintea doamnei Dorff o idee care a dizolvat altă idee ce-i provoca boala?

— Da. N-am dizolvat-o aşa cum dizolvi o bucățică de zahăr în momentul în care o pui în apă sau în ceaşca de cafea, dar efectul a fost acelaşi.

— Şi de unde venea ideea?

— Aici m-ai prins, Martha. Ține de domeniul speculativ al psihologiei. Dacă medicii ar începe să facă speculații asupra originii acestor maladii, am părăsi cu toții lumea ştiințifică.

— Dar hipnoza nu are o bază ştiințifică? Poți să tai o secțiune din ea şi s-o priveşti la microscop?

— De fapt, cam asta face Bernheim la Nancy. Într-o zi va trebui să mă duc acolo şi să studiez metodele lui. Mai ales dacă o să accepte să-i traduc cartea. Cheia este afirmația lui Bernheim potrivit cărei „hipnoza reprezintă o stare de sugestibilitate mărită". De ce nu se poate obține acelaşi lucru când pacientul doarme în mod firesc? Răspuns: Nu ştiu. Întrebare: Există deci o diferență esențială între somnul obişnuit şi hipnoză? Răspuns: Da! întrebare: Care este diferența? Răspuns: Nu ştiu!

Câteva zile mai târziu încercă din nou. Dr. Königstein îi trimise un tânăr cu un tic al ochiului, explicându-i că nu avea nimic la ochi din punct de vedere organic. Tânărul era suspicios, ostil. Refuză categoric să se lase hipnotizat. Eforturile lui Sigmund rămaseră fără rezultat. Spre sfârşitul după-amiezei îi fu adus un pacient de cincizeci de ani care nu mai putea să meargă şi nici să stea în picioare fără să fie ajutat. Doctorul care îl însoțea îl informă pe dr. Freud că nici el, nici colegii lui nu reuşiseră să-i descopere nici o deficiență fizică.

Sigmund examină şi el pacientul. Nu se constata nici un fel de atrofiere a

muşchilor coapsei sau ai gambei. Analiză apoi evoluția simptomelor: mai întâi o greutate în piciorul drept, apoi în brațul stâng, câteva zile mai târziu incapacitatea de a-şi mişca piciorul şi de a îndoi degetele de la picioare. Boala lui Franz Vogel evoluase în mai multe stadii pe parcursul a zece zile. N-ar fi oare înțelept să parcurgă aceleaşi etape în procesul de vindecare?

Îl adormi pe Vogel fără dificultate şi îi sugeră că, atunci când se va trezi, va putea să-şi mişte degetele de la picioare. Spre propria lui uimire, Vogel făcu ceea ce i se sugerase. În ziua următoare, Sigmund îi sugeră că, deşi nu va fi în stare să meargă, va putea să se ridice şi să coboare piciorul drept, stând întins pe canapea. Vogel execută din nou ordinul. La a treia şedință, Sigmund îi sugeră lui Vogel că poate sta în picioare fără ajutor. Vogel făcu întocmai. Lunea următoare, Sigmund îi sugeră să meargă până la capătul încăperii şi înapoi. Pacientul făcu întocmai. După zece zile de tratament, Vogel se întorcea la lucru, la biroul firmei sale. Mai rămăsese doar cu o anumită greutate în piciorul drept, acolo unde debutase boala. Mai făcu câteva şedințe de hipnoză, dar nu reuşi s-o înlăture. În duminica următoare, dis-de-dimineață, în timp ce făcea o plimbare în pas vioi de-a lungul Ringului pe sub cerul cenuşiu şi rece, Sigmund îl întrebă pe Josef:

— Greutatea aceea ar putea indica existența unei deficiențe fizice, independent de cea psihică? Sau am dat eu greş în încercarea de a smulge germenele originar al ideii obsedante?

Josef era înfăşurat tot în paltonul lui mare. Vocea îi suna voalat, ca şi când ar fi venit prin vată.

— S-ar putea ca ultimul germene al ideii lui Vogel să se apere? Dacă ai fi reuşit să-l aduci în zece zile înapoi la starea de normalitate, oamenii ar fi putut să creadă că n-a fost bolnav deloc. *Herr Doktor,* nu intra în conflict cu tratamentul tău!

Sigmund începu să vorbească şi cuvintele lui ieşeau în aerul înghețat însoțite de norişori albi de respirație fierbinte:

— Ce mult ştim despre structura fizică a creierului şi ce puțin despre cauzele care fac ca ideile să ricoşeze astfel prin masa de materie cenuşie... Da, Josef, e clar că ideile țin de *psyche,* iar anatomia creierului de *soma.* Dar uneori mă simt frustrat pentru că nu ştiu de ce gândeşte omul ceea ce gândeşte.

Înainte de încheierea anului, mai avu două ocazii să testeze sugestia hipnotică: Prietenul său, dr. Obersteiner, îi trimise o guvernantă de douăzeci şi cinci de ani care slujise timp de şapte ani într-o familie vieneză de condiție foarte bună. De câteva săptămâni, Tessa suferea o criză de nervi în fiecare seară, între opt şi nouă, când trebuia să părăsească familia şi să se retragă în camera ei. Fata era cuprinsă de convulsii, după care intra într-un fel de transă. Când se trezea, fugea afară, în stradă, sumar îmbrăcată. În ultima lună, această fată voinică, osoasă slăbise cincisprezece kilograme. Nu mai mâncase nimic de câteva zile. După ce fusese cu ea la mai mulți doctori, stăpâna ei hotărâse că ar fi mai bine s-o interneze pe Tessa într-un spital de boli mintale. Dr. Obersteiner îi sugerase să se ducă mai întâi la dr. Sigmund Freud.

Acesta constată că Tessa era inteligentă, că dorea să vorbească şi nu înțelegea absolut deloc ce se întâmplase cu ea. Sigmund puse diagnosticul de isterie. Îşi aşeză cu blândețe vârfurile degetelor pe pleoapele fetei şi îi vorbi pe un ton calm, liniştitor. Fata adormi. Îi sugeră apoi că era o fată puternică şi sănătoasă; că se va vindeca; că nu mai trebuia să-i fie frică să se retragă în camera ei; că îşi va recăpăta pofta de mâncare; că va dormi liniştită toată noaptea. O trezi peste zece minute. Tessa deschise ochii uimită şi exclamă:

— *Herr Doktor,* nu-mi vine să cred. Mi-e foame. O să-mi cumpăr un corn în drum spre casă.

Tessa veni din nou în ziua următoare. Mâncase bine, dar se trezise noaptea şi trebuise să facă un efort supraomenesc ca să nu fugă din casă. O hipnotiză din nou, subliniind de astă dată ideea că se va simți în siguranță în timpul somnului, că nu avea nici un motiv să fugă din casă, că era fericită în acea casă şi respectată de familia la care lucra.

În cea de-a treia zi, Tessa îi spuse că se trezise la ora trei dimineața, neliniştită, tulburată, dar nu avusese nici o dorință să fugă din casă. După încă o şedință, Tessa reveni la normal. O săptămână mai târziu, stăpâna ei veni să achite nota de plată.

— *Herr Doktor,* cum vă explicați faptul că atâția profesori renumiți din Viena nu au putut face nimic pentru Tessa? Eram aşa de disperata încât mă hotărâsem s-o internez într-un ospiciu. Apoi, în câteva zile, dumneavoastră i-ați redat sănătatea!

Sigmund îşi mângâie încet barba ca să câştige timp. Ar fi oare înțelept să-i spună că recursese la hipnoză, pentru ca după aceea să fie nevoit să se justifice într-un oraş care nu nutrea decât dispreț pentru hipnoză?

— Se mai întâmplă şi aşa câteodată, spuse el liniştit. Ați adus-o pe Tessa la mine în momentul cel mai prielnic, atunci când vindecarea a fost posibilă.

Femeia scoase câteva monezi de aur din poşetă şi le puse pe birou. Ieşi apoi dând din cap uimită. Sigmund îşi spuse: „Nu eşti singura care se miră. Ce s-a întâmplat după şapte ani de zile pentru ca Tessa să fie dintr-o dată înspăimântată la gândul de a se retrage în camera ei? Ce îi provoca acele convulsii? Ce o mâna în stradă pe jumătate dezbrăcată? Şi de ce nu putea să mănânce?"

Îi fulgerau prin minte cele trei răspunsuri aruncate în treacăt de Breuer, Charcot şi Chrobak: „Aceste lucruri sunt întotdeauna secrete de alcov!" „În asemenea cazuri este vorba întotdeauna de sex, întotdeauna, întotdeauna." *„Rx.: Penis normalis dosim repetatur!"* Dar pacientele acelea erau femei măritate. Tessa avea numai douăzeci şi cinci de ani, era necăsătorită şi, după toate

probabilitățile, virgină. Acest mod de a gândi nu se putea aplica în cazul Tessei.

În zilele acelea, Sigmund Freud a cunoscut cazul care i-a oferit răspunsuri la întrebări de o importanță covârşitoare şi i-a deschis uşile spre viitor. I-a schimbat de asemenea cursul vieții.

7

Un *Dienstmann* îi aduse un bilet semnat de Josef prin care acesta îl ruga să treacă pe la el după ce termină cu pacienții. Înainte să plece, o servitoare îi aduse un al doilea bilet de la o *Frau* Emmy von Neustadt, care locuia la una dintre cele mai scumpe pensiuni din Viena. Dr. Breuer îi pomenise de ea. Ar putea veni domnul doctor în după-amiaza aceasta? Survenise o urgență.

Era 1 mai, o zi plăcută şi caldă la Viena. Femeile de la țară strigau pe străzi: „Avem levănțică, cine mai vrea levănțică?" La colțurile străzilor, scripcari cu pantaloni jerpeliți scârțâiau valsuri în falset. Sigmund mergea cu fața spre soare, binecuvântându-i căldura şi strălucirea. Îl găsi pe Josef la el în laborator, numai în cămaşă, făcând experimente pe porumbei. Fereastra de la pod era deschisă pentru a lăsa să pătrundă aerul primăvăratic de afară. Cei doi prieteni stăteau lângă fereastra deschisă care dădea spre grădina din spate.

— Sig, te-aş ruga să preiei de la mine un caz foarte dificil. *Frau* Emmy von Neustadt. Mă ocup de ea de şase săptămâni, de când a venit de la Abbazia cu o paralizie parțială a picioarelor. Am făcut tot ce am putut, masaje, tratament cu şocuri electrice, tranchilizante, dar nu este mulțumită. Ieri, crezând că n-o observ, a început chiar să mă maimuțărească. În momentul acela am pomenit ca din întâmplare numele tău. Ea crede că am făcut-o involuntar. Probabil că ai primit veşti de la ea astăzi.

— Da, m-a rugat să trec pe la ea în după-amiaza asta. Îți mulțumesc că mi-ai pomenit numele. E chiar aşa de urgent?

Josef sună şi ceru să li se aducă băuturi răcoritoare. Se aşezară pe două scaune de lemn netapițate, în fața mesei de lucru pe care se aflau microscopul, preparatele şi jurnalul experiențelor.

— Da, Sig, este. Dă-mi voie să-ți spun ce ştiu despre *Frau* Emmy von Neustadt.

Frau Emmy, aşa cum avea să-i spună de acum înainte Sigmund, provenea dintr-o familie de nobili de țară din nordul Germaniei. Aveau o casă în oraş şi o moşie pe țărmul Mării Baltice. La vârsta de douăzeci şi trei de ani, această fată frumoasă şi instruită se căsătorise cu un văduv puțin trecut de cincizeci de ani, care avea mai mulți copii de la prima soție. Von Neustadt era un bărbat foarte talentat şi inteligent care construise un mare imperiu industrial. *Frau* Emmy îi dărui două fiice în cei trei ani de căsnicie care părea să fi fost contractată din dragoste. În salonul ei se adunau scriitori, artişti, oameni de teatru, savanți, profesori universitari. Apoi Von Neustadt murise subit, în urma unui atac de inimă. Cea de-a doua fiică a doamnei Emmy abia împlinise câteva săptămâni. După moartea neaşteptată a soțului ei, a fost bolnavă câtva timp, la fel ca şi copilul. Ulterior, a început să joace un rol important în conducerea complexului industrial al soțului ei. A continuat să țină salonul deschis, să călătorească, să aibă diverse preocupări. Dar în cei paisprezece ani care se scurseseră de la moartea soțului ei suferise de nenumărate boli.

Sigmund sosi la pensiunea elegantă unde *Frau* von Neustadt se instalase împreună cu cele două fiice ale sale, o guvernantă şi o servitoare, şi luă liftul până la ultimul etaj. Servitoarea îl introduse în salon. Privirea îi fu atrasă de o femeie micuță, cu aspect tineresc, întinsă pe o canapea, cu capul rezemat de o pernă de piele. Observă că avea un chip cu trăsături fin cizelate şi ochi verzi care exprimau o vie inteligență. Avea părul blond mătăsos, pieptănat cu îngrijire în sus. Era îmbrăcată într-o rochie de dimineață înflorată.

Sigmund se opri în fața uşii şi studie câteva clipe pacienta înainte de a se apropia de ea. Pe chipul femeii se citea încordarea, muşchii gâtului îi erau contractați ca nişte mici coloane şi un muşchi din partea stângă a feței tresărea pe sub piele, ca şi când ar fi avut un tic nervos. Îşi încleşta şi îşi descleşta degetele de la mâini, neliniştită şi agitată.

— *Frau* von Neustadt, eu sunt dr. Sigmund Freud. Cum vă simțiți astăzi?

Frau von Neustadt îi răspunse cu o voce joasă, de persoană cultă:

— Nu mă simt deloc bine, *Herr Doktor.* Am o senzație de răceală şi durere în piciorul stâng, care pare să înceapă din regiunea spatelui...

Frau Emmy se opri brusc, cu o expresie de groază întipărită pe față. Îşi smuci mâna stângă în față, cu degetele întinse şi strigă agitată:

— Nu mişca! Nu spune nimic! Nu mă atinge!

Lăsă apoi mâna în jos cu degetele relaxate şi continuă pe acelaşi ton ca şi mai înainte:

— În plus, sufăr de grave tulburări gastrice. Nu pot nici să mănânc, nici să beau de vreo două zile. Fiecare bucățică de mâncare, fiecare picătură de apă îmi provoacă o suferință cumplită.

Se opri, închise ochii; brusc, de pe buzele ei ieşi un sunet care imita copitele calului, clic-clac-clic-clac! realizat prin lovirea limbii de dinți, apoi un poc! urmat de o şuierătură. Durerea îi dispăru de pe chip. Se aşeză mai comod pe perne.

— Părinții mei au avut paisprezece copii; eu am fost a treisprezecea. Din păcate, nu mai supraviețuiesc decât patru dintre noi. Am primit o educație bună, deşi mama ne-a impus o disciplină strictă. E adevărat că ne iubea, dar era severă.

Din nou azvârli brațul în față cu degetele întinse şi strigă:

— Nu mişca! Nu spune nimic! Nu mă atinge!

Reluă apoi pe un ton profund:

— Ca urmare a morții bruşte a soțului meu, pe care îl adoram, şi din cauza greutăților legate de creşterea celor două fiice ale mele care au suferit toată viața de tulburări nervoase, m-am îmbolnăvit şi eu.

Din nou acel clic-clac-clic-clac-poc-ssss...

Sigmund nu luă în seamă ciudățeniile verbale ale femeii.

— În aceşti ani, *Frau* von Neustadt, nu ați găsit doctori şi tratamente care să vă ajute?

— Arareori. Acum patru ani mi s-au făcut nişte combinații de băi cu masaje electrice. Am suferit câteva luni de depresie şi de insomnie. Am venit la Viena de şase luni cu speranța că o să găsesc un ajutor medical, dar toate căutările

mele s-au dovedit zadarnice.

Brațul țâşni în față.

— Nu mişca! Nu spune nimic! Nu mă atinge! Apoi femeia se relaxa şi continuă: Ieri, în timp ce mă trata, dr. Breuer a spus ceva care mi-a dat de înțeles că m-ați putea ajuta.

— Sper să fie aşa, *Frau* von Neustadt. Vă propun însă să vă lăsați cele două fiice în grija guvernantei şi a servitoarei şi să mergem la un sanatoriu excelent pe care am să vi-l recomand. Acolo voi putea face un studiu complet asupra simptomelor şi voi avea posibilitatea să vă redau sănătatea.

Ochii verzi ai doamnei von Neustadt îl studiară o clipă.

— Mulțumesc, *Herr Doktor.* Dacă vreți să-mi lăsați adresa acestui sanatoriu, mă voi muta acolo chiar mâine dimineață.

Cufundat în gânduri, Sigmund ieşi în întunericul roz al amurgului când contururile colțuroase ale clădirilor de piatră se estompau. Ochii lui căprui deveniseră opaci. Mergea într-un fel neobişnuit pentru el, în ritm inegal, încercând să pună ordine în uimitoarele sunete şi gesturi pe care le făcea *Frau* von Neustadt. Fără îndoială, suferea de o formă gravă de isterie: era rațională şi coerentă timp de câteva minute, apoi dintr-o dată cădea pradă unor halucinații îngrozitoare, după toate probabilitățile fără să-şi dea seama de asta. Întindea oare mâna în față ca să țină răul la distanță atunci când striga „Nu mişca! Nu spune nimic! Nu mă atinge!" După ce rostea această incantație, demonul pierea? Şi ce semnificație avea sunetul acela ciudat pe care îl scotea cu limba şi cu buzele? Aceste ticuri fizice nu aveau nici o legătură cu acea parte a creierului care controla vorbirea şi gândirea logică.

Ajunse fără să-şi dea seama în piața din jurul catedralei Sf. Stephan, unde şiruri lungi de *Einspänner* şi *Fiaker* îşi aşteptau clienții, în timp ce vizitiii stăteau la taifas în lumina slabă a soarelui de după-amiază târzie. În minte i se învârtejeau fel de fel de gânduri, pe care le resimțea ca pe un ghem de nervi în stomac. Încercând să-şi pună ordine în idei, nu descoperi decât aprehensiune şi uimire. Îşi dădu seama că se află în fața unui fenomen zguduitor: dualitatea naturii umane. După ce văzuseră *Oedipus Rex,* Josef Breuer afirmase că regina Iocasta nu ştia, în mod conştient, că era căsătorită cu propriul ei fiu. Sigmund nu reuşise să facă pasul următor, pasul de legătură spre care îl mâna toată forța inteligenței sale: Iocasta ştiuse care este identitatea lui Oedip cu mintea subconştientului. Tiresias, profetul orb, spune, de fapt, chiar aşa:

Spun: făr' să ştii, trăieşti cu cei mai dragi ai tăi
În chipul cel mai groaznic, şi nu-ți vezi amarul.

Aşadar, hipnoza lui servea drept cheie pentru pătrunderea în lumea subconştientului!

Pacienții pe care îi ajutase prin hipnoză se îmbolnăviseră din cauza unei idei ascunse în subconştientul lor: mama care nu putea să-şi alăpteze copilul; omul de afaceri incapabil să meargă, bona care nu putea să stea în camera ei în timpul nopții; şi acum *Frau* Emmy, al cărei subconştient era bântuit de

demoni destul de puternici pentru a anihila conştientul, manifestându-se chiar în timp ce ea vorbea.

Privi în sus, la turnul gotic al catedralei, fără să vadă nimic, cu respiraţia tăiată şi apoi din ce în ce mai accelerată, înspăimântat şi entuziasmat în acelaşi timp, aşa cum nu mai fusese niciodată în viaţă. Avea senzaţia că se aflase pe vârful cel mai înalt al muntelui Semmering, înfăşurat într-o ceaţă de nepătruns, iar acum aceasta se risipise, dezvăluindu-i câmpiile de la poalele muntelui: conturul minţii umane. Era o privelişte pe care poeţii, romancierii şi dramaturgii o sesizaseră întotdeauna: SUBCONŞTIENTUL. Psihologia vorbise de suflet, de facultăţile morale şi fusese dispreţuită, considerată un eşec. Dar astăzi văzuse spectacolul oferit de subconştient. Ca toţi ceilalţi oameni, îl mai sesizase de nenumărate ori până atunci, dar nu intuise semnificaţia celor văzute.

Să fie oare posibil aşa ceva? Existau două minţi omeneşti care funcţionau separat una de alta? Ideea aceasta era zguduitoare. Tremura în aerul cald al serii, aşa cum îşi imagina că va fi tremurat şi Vasco de Balboa stând pe un promontoriu şi privind pentru prima oară Oceanul Pacific; necunoscut, neauzit, neinclus pe hărţi şi atât de mare încât îl copleşea pe sărmanul om cu dimensiunile sale. Ce primejdii se aflau în adâncurile de nepătruns? Ce monştri vor ieşi de acolo? Ce forţe intrau în joc, ameninţând să sfărâme corabia Omului în furtunile cumplite? Existau oare hăuri adânci în care echipajul lui avea să se prăbuşească pentru a nu mai reapărea niciodată? Marea asta, care părea să se întindă până la infinit, nu avea margini? Vor continua să navigheze aşa, la nesfârşit, pentru că la capătul celălalt nu mai există pământ? Se vor cufunda într-un mormânt de ape?

Ceea ce sesiza acum oarecum confuz îi crea un sentiment de teamă, de neîncredere în propriile dovezi, în ceea ce văzuse cu proprii ochi şi auzise cu urechile proprii. Era un ţinut în care nu mai pătrunsese nimeni până atunci. Nu îndrăznise oare nimeni? De-a lungul anilor auzise foarte multe despre conflictul dintre Dumnezeu şi Lucifer, mai ales în *Faust* al lui Goethe. În afara conceptului literar şi religios, cu valoare simbolică, nu înţelesese niciodată această întrecere între Dumnezeu şi Diavol. Acum, pentru prima dată, pătrunsese în esenţa problemei. Dumnezeu era mintea conştientă, logică, responsabilă, uriaşa forţă care îl scosese pe om din mare, din junglă, din tufişuri şi îl transformase într-o fiinţă raţională, creatoare. Diavolul era subconştientul, Răul întronat într-o regiune subpământeană potrivită numai pentru monştri, gargui, reptile; acesta reprezenta habitatul Urâtului, al răului, nefastului şi demoniacului, răuvoitor, dăunător, periculos, virulent, josnic, blestemat, duşmănos, reziduul şi excrementele universului; iar slujitorii lui servili erau gata să se năpustească în orice clipă să muşte, să corupă, să contamineze, să paralizeze, să distrugă. Într-un loc blestemat ca acesta nu putea exista nici Dumnezeu, nici ştiinţă, nici disciplină, nici raţiune, nici civilizaţie. Nu exista nici un petic de loc în care Omul să pună piciorul sau mintea şi să nu se scufunde imediat într-o mocirlă pestilenţială. Şi după ce ajungea atât de întinat, Omul se mai putea oare întoarce la raţiune, printre

semenii săi?
Sigmund Freud îi admira pe marii bărbați: Alexandru cel Mare, Galileo, Columb, Luther, Semmnelweis, Darwin. Sperase întotdeauna să ajungă şi el un om mare, neclintit în fața pericolelor care pot apărea dinaintea unei ființe omeneşti. Dar cine nu s-ar cutremura la vederea acestei încăperi a groazei, mai cumplită decât tot ceea ce a inventat Torquemada pentru a zdrobi trupurile şi voința oamenilor?
Josef Breuer se împiedicase în pragul ei. Nu cumva trebuie plătit un preț prea mare? Ieşeai de acolo întinat? Se îngrozise la gândul de a-şi continua drumul, deşi la fundul prăpastiei s-ar putea să existe diamante, perle şi smaralde de cea mai pură înțelepciune şi frumusețe? Oare îl lăsase în mod conştient pe colegul său mai tânăr să trăiască marea aventură?

8

Sigmund se plimbă un timp prin grădina sanatoriului înainte de a se duce în camera doamnei Emmy, de la ferestrele căreia se aşternea priveliştea frumoasă a Vienei. Nu mâncase nimic şi nu

dormise noaptea trecută. De fiecare dată când se deschidea uşa pe neaşteptate, femeia se crispa şi se ridica în şezut, ca şi când ar fi vrut să se apere. Sigmund dădu dispoziție ca nimeni să nu intre în cameră, nici un doctor, nici o soră, decât după ce vor fi bătut uşurel la uşă.
— *Frau* von Neustadt, în prima săptămână vă propun să vă recăpătați forțele. Am să vă fac masaj de două ori pe zi. Acestea vor fi combinate cu băi calde. Acum am să vă hipnotizez şi am să vă fac să dormiți, după care am să vă sugerez câte ceva. Ați mai fost hipnotizată?
— Nu.
Se dovedi a fi un mediu excelent pentru hipnoză. Sigmund îi puse un deget în fața ochilor şi îi ordonă să doarmă. În câteva clipe, femeia se relaxă şi se lăsă pe spate, pe pernele de puf. Arăta puțin amețită, dar nu părea deloc speriată. Sigmund spuse calm:
— *Frau* von Neustadt, în curând, simptomele dumneavoastră vor dispărea. Veți începe să mâncați cu poftă şi veți dormi liniştită toată noaptea.
Avu nevoie de şase zile consecutive de sugestie hipnotică, combinată cu băi calde şi masaje, pentru *ca Frau* Emmy să ajungă la o stare de relaxare. Ticurile ei faciale, atât fizice cât şi mentale, fuseseră învinse. Sigmund ştia că nu dispăruseră, ci stăteau în aşteptare. Era nevoie de un tratament mai complex.
Într-o zi de marți, când soarele inundase camera doamnei von Neustadt, intră la ea şi fu imediat asaltat:
— Am citit în dimineața aceasta în *Frankfurter Zeitung* o poveste oribilă, despre un ucenic care a legat un băiat şi i-a pus în gură un şoarece alb. Sărmanul copil a murit de spaimă. Unul din doctorii mei mi-a spus că a trimis o ladă întreagă de şobolani albi la Tiflis.

Pe chipul ei se aşternu o expresie de repulsie şi femeia îşi încrucişă strâns mâinile peste piept.

— Nu mişca! Nu spune nimic! Nu mă atinge. *Herr Doktor,* dacă este şi la mine în pat un şobolan?

Sigmund o adormi pe *Frau* Emmy, luă exemplarul din *Zeitung* care se afla pe noptieră şi citi relatarea despre băiatul maltratat. Nu se pomenea însă nicăieri de şoareci sau şobolani. Din mintea doamnei Emmy ieşise ceva, o halucinație, o idee fixă, o teamă, sub imperiul căreia amestecase povestea cu şoarecii şi şobolanii cu informația din ziar.

Numai după ce va afla ce anume îi producea doamnei Emmy aceste crize de spaimă putea încerca să le alunge. Sesizase deja asemănările izbitoare dintre cazul ei şi cel al Berthei Pappenheim. Încercase să analizeze similitudinile cu Josef Breuer, să evalueze şansele de reuşită a unor şedințe de „curățare a coşurilor" sau a „unui tratament verbal", dar Josef nu se lăsase antrenat în discuție.

Îi vorbi mult timp doamnei Emmy, în timp ce aceasta stătea într-o stare de somnolență pe canapea, şi îi sugeră în zeci de feluri diferite că teama de animale ca şoareci, şobolani, şerpi şi alte reptile era firească, dar că acestea nu vor pătrunde în viața ei. Îi sugeră să nu se mai teamă de ele, să le alunge ca pe nişte gânduri rătăcite, lipsite de importanță. Îi spuse:

— *Frau* Emmy, aveți capacitatea de a face această alegere.

Data următoare când o hipnotiză o întrebă de ce se speria aşa de des. Ea îi răspunse:

— E vorba de nişte amintiri de când eram eu mică.

— De când?

— Pe când aveam cinci ani, frații şi surorile mele aruncau în mine cu mortăciuni. Atunci am leşinat pentru prima oară şi am avut primele convulsii. Dar mătuşa mea a spus că asemenea crize sunt dizgrațioase, aşa că au încetat. După aceea m-am speriat din nou când aveam şapte ani şi am văzut-o pe neaşteptate pe sora mea în sicriu; şi la opt ani fratele meu mă speria foarte des, se îmbrăca în cearşafuri şi făcea pe stafia; mai târziu, când aveam nouă ani, am văzut-o pe mătuşa mea în sicriu şi, dintr-o dată, i-a căzut maxilarul.

După fiecare relatare se cutremura scuturată de un fior, cu trupul şi fața contorsionate. Acum stătea pe perne, epuizată, gâfâind din greu. Sigmund turnă puțină apă într-un lighean, muie un prosop şi îi şterse transpirația de pe față, masându-i uşor umerii. Se duse apoi spre fereastră şi se uită în grădină, încercând să înțeleagă esența cumplitei experiențe la care se supusese acum *Frau* Emmy. Fiecare incident era separat de următorul cel puțin printr-un an. Erau aşezate în straturi diferite ale memoriei. Însă la întrebarea lui le scosese pe toate afară şi le împletise într-o narațiune coerentă. Când vru să afle cum de reuşise acest lucru, *Frau* Emmy răspunse:

— Pentru că mă gândesc foarte des la aceste scene îngrozitoare. Văd totul atât de viu, toate formele, dimensiunile şi culorile, ca şi când le-aş trăi pe toate din nou chiar în acest moment.

O mângâie uşor pe pleoape şi o cufundă într-un somn şi mai adânc, apoi

luă la rând toate părțile componente ale povestirii ei, una câte una. Putea oare să-și amintească atât de viu scene de pe vremea când avea numai cinci ani? Era adevărat că frații și surorile ei aruncau cu mortăciuni în ea? Părea puțin probabil. Suferise de crize și convulsii în copilărie? Nu-i pomenise de ele când îi vorbise despre primele ei simptome. Se pare că fusese o fată foarte sănătoasă.

— Indiferent dacă aceste evenimente au avut sau nu loc, vă sugerez să vi le ștergeți din minte. Ochii noștri văd milioane de imagini pe parcursul unei vieți și nu suntem obligați să le memorăm. Încă o dată, *Frau* Emmy, avem libertatea alegerii. Dumneavoastră sunteți în măsură să decideți că nu vreți să mai vedeți aceste scene și cred că vi le puteți alunga. Sunteți suficient de puternică și de inteligentă pentru a face acest lucru. Haideți să le acoperim cu un văl până când se vor estompa și apoi vor dispărea cu totul.

În ziua următoare, constatând că nu se mai plângea decât de tulburări gastrice, Sigmund hotărî să ajungă la originea acelor ticuri. O întrebă:

— *Frau* Emmy, de când aveți acest tic în care emiteți un sunet deosebit, ca un tropot de copite, clic-clac?

Frau Emmy îi răspunse imediat, dovedind o cunoaștere deplină nu numai a afecțiunii, ci și a originii acesteia.

— Acest tic mi-a apărut în urmă cu cinci ani, pe când ședeam lângă patul fetiței mele care era foarte bolnavă și dormea, iar eu încercam să nu fac nici un zgomot.

Sigmund spuse înțelegător:

— Această amintire nu ar trebui să aibă nici o importanță pentru dumneavoastră, *Frau* Emmy. Fiica dumneavoastră n-a pățit nimic.

— Știu, însă ticul îmi revine de fiecare dată când sunt îngrijorată sau speriată.

În momentul acela dr. Josef Breuer intră în încăpere împreună cu medicul casei. Imediat, *Frau* Emmy repezi brațul înainte și strigă:

— Nu mișca! Nu spune nimic! Nu mă atinge! După care Breuer și medicul casei se retraseră.

Data următoare când Sigmund o aduse în stare de hipnoză, o îndemnă să-i povestească despre alte experiențe înspăimântătoare trăite pe parcursul vieții. Femeia răspunse:

— Văd chiar acum o serie de scene asemănătoare. Într-una din ele, verișoara mea este luată și dusă la un azil de nebuni, pe vremea când eu aveam cincisprezece ani. Am încercat să strig după ajutor, dar n-am reușit și mi-am pierdut darul vorbirii până în seara aceleiași zile.

— Ați mai fost și altă dată așa de preocupată de problema nebuniei? o întrerupse el.

— Și mama mea a fost un timp la un azil. La un moment dat am avut o servitoare care obișnuia să-mi spună povești de groază despre părinții ei legați de scaune și bătuți, apoi puși să se învârtească până își pierdeau cunoștința.

În tot acest timp își încleșta și își descleșta disperată degetele, iar buzele ei strânse exprimau groaza. Sigmund îi spuse că era prea inteligentă ca să creadă poveștile unei servitoare, că și el lucrase într-un azil și văzuse cum sunt

îngrijiți pacienții. Îi sugeră să nu se mai lase urmărită de asemenea poveşti, căci acestea nu aveau cum s-o afecteze.

Într-o altă zi, când trupul i se mai relaxă în pat şi expresia de pe chipul ei deveni mai încrezătoare, o întrebă:

— Vă rog să-mi spuneți ce înseamnă asta: „Nu mişca! Nu spune nimic! Nu mă atinge!"?

Emmy îi răspunse calm:

— „Nu mişca" înseamnă că formele de animale care îmi apar în fața ochilor atunci când mă simt rău încep să se mişte şi să mă atace dacă altcineva face vreo mişcare. „Nu mă atinge!" vine de la experiența fratelui meu care s-a îmbolnăvit pentru că a luat prea multă morfină. Eu aveam pe atunci nouăsprezece ani şi el a pus mâna pe mine. Zece ani mai târziu, când fetița mea era foarte bolnavă şi delira, m-a apucat aşa de strâns de braț încât aproape că m-a adus în stare de şoc.

Sigmund disecă din nou fiecare povestire, formulând o mulțime de întrebări şi sugestii menite să alunge amintirile. La următoarea lor întrevedere, după ce o cufundă pe *Frau* Emmy într-un somn adânc, o întrebă de unde provine bâlbâiala ei. Pradă unei agitații violente, femeia îi povesti cum caii se ridicaseră odată în două picioare în timp ce ca se afla în trăsură cu copiii; altă dată străbătuse cu trăsura o pădure pe timp de furtună şi un copac fusese lovit de trăsnet în fața cailor, iar aceştia se feriseră brusc. Atunci îşi spusese: „Trebuie să stai liniştită, să nu țipi, pentru că ai să-i sperii şi mai tare şi vizitiul n-o să-i mai poată stăpâni deloc". De atunci începuse să se bâlbâie.

Sigmund reluă de câteva ori fiecare sugestie pentru a înlătura acest nou set de amintiri „plastice". Când termină, îi spuse:

— *Frau* Emmy, vă rog să-mi relatați încă o dată aceste întâmplări.

Frau Emmy nu răspunse la comanda lui. Sigmund o trezi. *Frau* Emmy nu ştia ce se întâmplase în timpul somnului hipnotic, dar pe moment bâlbâiala dispăru. Sigmund fu încântat.

Frau Emmy von Neustadt deveni punctul central al practicii lui medicale. Îşi petrecea în fiecare zi două ore cu ea, una dimineața, după micul dejun, şi alta la începutul serii. Dar oricât de fascinat ar fi fost de evoluția ei, avea foarte puțin timp să se gândească la ea între două vizite, pentru că era foarte solicitat la clinica de la Institutul Kassowitz, unde îşi petrecea trei după-amieze pe săptămână. Şi clientela lui crescuse, astfel că rămânea adesea câte patru ore pe zi la cabinet. Lucra ca neurolog, căutând şi adesea descoperind originea somatică a bolilor pacienților. Printr-o ironie a soartei, tocmai acum, când era atât de preocupat de nevroze, nu apărea nici un caz de isterie. Deşi slăbise şi se trăsese puțin la față din cauza volumului mare de muncă, în fiecare seară, înainte de miezul nopții, atunci când toată casa era cufundată în somn, se aşeza la biroul lui şi scria cu meticulozitate toate cuvintele pe care le schimbase în ziua aceea cu *Frau* Emmy. Era un efort menit să ducă în final la configurarea unei topografii a tulburărilor din subconştientul femeii.

Spre sfârşitul celei de-a treia săptămâni de tratament, înțelese că *Frau* Emmy von Neustadt reprezenta un adevărat laborator de boli „identice". Între

momentul în care Josef Breuer terminase tratamentul Berthei Pappenheim şi faza actuală, când începuse să se ocupe el de *Frau* Emmy, trecuseră şase ani. Din câte ştia el, în acest interval de timp nu se încercase nicăieri o asemenea terapie, prin „conversație". Era de-a dreptul emoționant pentru el să traducă lucrarea lui Bernheim despre *Hipnoză şi sugestie* în timp ce-i aplica terapia. Mai ştia că sugestiile pe care i le adresa pacientei în stare de hipnoză nu făceau decât pe jumătate din treabă. Cealaltă jumătate era îndeplinită de *Frau* Emmy însăşi, prin „terapie conversațională". Fără îndoială, nici una dintre poveştile pe care le relata acum nu mai ieşiseră până atunci de pe buzele ei şi nici nu trecuseră din fundul subconştientului în planul conştiinței. Josef Breuer cunoştea puterea acestei metode terapeutice, totuşi refuzase să mai recurgă la ea. De ce? Cu siguranță că diagnosticase boala doamnei Emmy şi ar fi putut să folosească aceeaşi metodă ca şi în cazul Berthei Pappenheim. De ce nu dorea s-o vindece pe femeie cu mâna lui?

Şedea la biroul lui în fiecare noapte şi se întreba cam ce procent din pacienții care intrau în cabinetele medicilor şi în saloanele spitalelor se îmbolnăviseră mai curând din cauza ideilor decât a agenților patogeni. Fără îndoială, numărul lor nu era chiar atât de mare. Lucrase prea mult timp prin spitale şi văzuse prea mulți oameni murind de diverse maladii somatice ca să nu ştie că majoritatea sufereau de disfuncția unui organ, de o boală a plămânilor, a inimii, a sângelui sau prezentau excrescențe canceroase. Dar în timp ce lucra la traducerea lucrării lui Bernheim şi continua s-o trateze pe *Frau* Emmy, nu putea scăpa de gândul că persoanele bolnave se lăsau adesea copleşite de boală. Era o formă lentă şi subtilă de sinucidere, fără ca pacientul, familia sau doctorii să bănuiască ceva.

9

Datorită sugestiilor hipnotice, reuşi să înlăture temerile şi reținerile doamnei Emmy în legătură cu lucrurile care se petreceau în sanatoriu. Se trezea veselă din somnul hipnotic, vorbea despre salonul ei şi de minunații prieteni pe care îi avea printre artişti şi scriitori. Însă când revenea a doua zi de dimineață, Sigmund o găsea plângând.

— *Herr Doktor,* mă bucur tare mult că ai venit. Sunt aşa de speriată. Ştiu că am să mor.

În stare de hipnoză îi povesti un alt vis cumplit:

— Picioarele scaunelor şi ale meselor, brațele fotoliilor se transformă în şerpi. Un monstru cu cioc de vultur mă sfâşie şi mă înghite. Apoi asupra mea se reped şi alte animale sălbatice. Când eram mică, m-am dus să ridic un ghem de lână şi de sub el a fugit un şoarece. Când am dat la o parte o piatră, am găsit sub ea o şopârlă mare şi m-am speriat aşa de tare că o zi întreagă n-am mai putut scoate un cuvânt.

Era vorba aşadar de alte imagini cu animale pe care nu le eliminase. Le

scotea oare din halucinațiile ei? Putea continua să le inventeze cu aceeaşi viteză cu care reuşea el să le înlăture pe cele anterioare? Sau proveneau din spaime autentice, trăite în primii ani de viață? În timp ce-i relata un episod din copilărie, Sigmund o întrebă:

— *Frau* Emmy, de ce afirmați aşa de des că aveți furtuni în cap?

Frau Emmy se crispă şi-i răspunse supărată:

— Nu trebuie să mă tot întrebi de unde mi se trage una sau alta. Lasă-mă să-ți povestesc ceea ce am de spus, fără să mă întrerupi.

Mai târziu, în aceeaşi noapte, în timp ce îşi făcea însemnările obişnuite, îşi zise: "*Frau* Emmy are dreptate. Atâta timp cât pacientul vorbeşte în flux continuu, trebuie să mă mențin în expectativă şi să-l las să-şi formuleze gândurile aşa cum crede de cuviință. Este cea mai bună cale de a obține un autoportret. Trebuie să intervin numai atunci când izvorul seacă."

În ziua următoare îi relată o poveste uimitoare: unul din frații ei mai mari, ofițer în armată, avusese sifilis şi, pentru că familia nu voia să se afle acest lucru, fusese obligată să mănânce la aceeaşi masă cu el, deşi era înspăimântată de moarte la gândul că s-ar putea contamina. Un alt frate fusese bolnav de tuberculoză şi obişnuia să scuipe peste masă într-o scuipătoare deschisă care se afla în sufragerie, chiar lângă scaunul ei. Când era foarte mică şi nu voia să mănânce, mama ei o obliga să rămână la masă chiar şi câteva ore, până când termina tot din farfurie – „mâncarea era rece şi grăsimea sleită pe margini". *Frau* Emmy fu scuturată de un val de greață.

— Când mă aşez la masă, văd din nou stratul acela de grăsime sleită şi nu mai pot să înghit nimic.

Sigmund o întrebă cu blândețe:

— *Frau* Emmy, amintirile acestea v-au mai revenit în cei trei ani de căsătorie? V-au tulburat şi atunci?

— O, nu, deşi am fost însărcinată cu fiicele mele optsprezece din cele treizeci şi şase de luni petrecute împreună cu soțul meu. Dar atunci, ştiți, eram foarte ocupată. Aveam tot timpul musafiri, atât la oraş, cât şi la moşie. Soțul meu m-a introdus în angrenajul complicat al afacerilor. Ori de câte ori pleca în străinătate cu diverse probleme, mă lua cu el.

Chipul i se lumină şi întineri. Sigmund o ținu în continuare sub hipnoză.

— Care a fost evenimentul vieții dumneavoastră care v-a provocat cel mai durabil efect?

Femeia nu avu nici o ezitare. Nu exprimă nici oroare, teamă sau repulsie, numai o tristețe profundă i se aşternu pe chipul palid.

— Moartea soțului meu. Deşi vocea îi deveni mai profundă, nu se bâlbâi şi nici nu plescăi din buze. Eram în locul nostru preferat de pe Riviera. În timp ce traversam un pod, soțul meu s-a prăbuşit pe neaşteptate la pământ şi a rămas acolo nemişcat câteva minute, apoi s-a ridicat, lăsând impresia că se simte foarte bine. La puțin timp după aceasta, stăteam încă în pat după cea de-a doua naştere, iar soțul meu şedea la o măsuță lângă mine şi îşi citea ziarul. S-a ridicat brusc, m-a privit într-un mod ciudat, a făcut câțiva paşi spre mine şi a căzut mort. Doctorii au făcut eforturi să-l readucă în simțiri, dar totul a fost

în zadar. Apoi copilul, care avea numai câteva săptămâni, s-a îmbolnăvit foarte grav şi a zăcut şase luni, timp în care şi eu eram țintuită la pat cu febră mare.

Expresia de pe fața ei se schimbă brusc. O undă de mânie amestecată cu amărăciune îi întunecă ochii.

— Nici nu-ți poți imagina câte necazuri mi-a făcut copilul ăsta. Era smiorcăită, urla şi ziua şi noaptea, nu dormea, a suferit o paralizie a piciorului stâng care părea incurabilă, a învățat târziu să meargă şi să vorbească, o vreme am crezut că e debilă mintal. După spusele doctorilor, a avut encefalită, o infecție la coloană şi nu mai ştiu ce altceva încă!

Sigmund sublinie faptul că în prezent, fiica ei era perfect sănătoasă.

— *Frau* Emmy, am să înlătur toată această colecție de amintiri ca şi când n-ar fi existat niciodată în mintea dumneavoastră. Vă aşteptați întotdeauna la ce e mai rău. De aceea sunteți atât de temătoare. Dar nu aveți nici un motiv să vă chinuiți aşa. Tot aşa cum nu există nici o explicație pentru durerile recurente în brațe sau în picioare, crampele sau amorțelile anumitor părți ale

corpului... Din moment ce pot să şterg aceste amintiri din mintea dumneavoastră, am posibilitatea să înlătur şi durerile recurente.

Dar *Frau* Emmy continua să fie deprimată. Sigmund o întrebă de ce se cufunda aşa de des în melancolie. *Frau* Emmy răspunse:

— Pentru că am fost persecutată de familia soțului meu. După moartea lui au trimis ziarişti obraznici care au răspândit zvonuri urâte despre mine printre vecini şi au scris reportaje calomnioase la adresa mea.

Auzise prea des asemenea plângeri în clinica lui Meynert ca să nu le recunoască imediat ca simptome ale maniei persecuției. Dar, manie sau nu, era de datoria lui să înlăture aceste idei din mintea ei.

Se duse acasă la Josef la ora şase, când acesta termina lucrul. Porniră pe jos spre Cafe Kurzweil, unde obişnuiau să meargă în timpul studenției, pentru că acolo exista o tablă de şcoală pe care oaspeții puteau să-şi scrie cu creta mesaje unul altuia. Oamenii jucau biliard, iar chelnerii de aici se bucurau de reputația de a fi cei mai buni jucători de biliard din imperiu, astfel că erau adesea solicitați să termine o partidă când unul dintre clienți trebuia să plece în grabă la vreo întâlnire. Ca de obicei, era şi o fată frumoasă care trona la casă, cu privirile ațintite asupra celor din sală. Sigmund îl conduse pe Josef la o masă la capătul *Schanigarten*-ului, unde domnea o linişte relativă, astfel că puteau sta de vorbă.

— Josef, lucrez deja cu *Frau* Emmy de şase săptămâni. Nu am avut nici o duminică liberă. Am făcut progrese în multe direcții numai ca să mă întorc peste o săptămână şi să constat că au apărut noi imagini şi alte amintiri care le-au înlocuit pe cele alungate de mine. Uneori mă tem că voința ei de a fi bolnavă va fi mai puternică decât dorința mea de a o vindeca.

Breuer dădu din cap şi îşi mângâie barba.

— Sig, ştiu că este o ființă recalcitrantă. Însă şase săptămâni reprezintă o perioadă scurtă de timp ca să vindeci o femeie bolnavă de paisprezece ani.

Sigmund reflectă o clipă la spusele prietenului său.

— Josef, ce s-ar fi întâmplat dacă soțul doamnei Emmy ar fi trăit? Toate

indiciile arată că a fost sănătoasă şi fericită. Dacă nu l-ar fi văzut căzând mort la picioarele ei, şi-ar fi crescut oare cele

două fiice ca oricare altă mamă? Ea este cea care, cuprinsă de spaimă şi de durere, le-a îmbolnăvit de nervi pe fiicele ei, şi nu invers. Nu e adevărat, Josef?

— Da, Sig. Mi-e teamă că aşa este. De ce nu s-a recăsătorit *Frau* Emmy?

— Susține că a rămas văduvă din sentimentul datoriei. Credea că o nouă căsătorie ar fi dus la fărâmițarea averii fiicelor ei şi îi era teamă să rişte.

Breuer fluieră încetişor în vreme ce amesteca zahărul pe fundul ceştii aproape goale.

— Nici un cămătar n-ar lua un preț mai mare pentru o avere? A păstrat intactă averea fiicelor ei şi a suferit timp de paisprezece ani de tot soiul de boli. Când ți-am predat-o ție, simptomele erau aşa de grave, încât ar fi putut oricând să moară din cauza lor.

— Josef, cândva mi-ai spus că Bertha Pappenheim susținea că are două euri, „un eu secundar şi rău", care îi produce o mulțime de boli psihice, şi un eu primar, normal, după cum spunea ea, „un observator calm şi cu privirea limpede, care şedea într-un colț al minții ei şi se uita la toată nebunia asta". Pentru mine este clar că *Frau* Emmy are două stări separate şi distincte de conştiință, una revelată şi alta disimulată. Timp de şase săptămâni am urmărit acest proces în plină înflorire. Iar acum dispun de un portret al acestei „forțe secundare". Am aruncat o privire într-un continent necunoscut, neexplorat, un domeniu de cercetare ştiințifică de importanță crucială. Josef, câți dintre sărmanii nefericiți țintuiți în lanțuri de zidurile circulare ale Turnului Nebunilor au ajuns acolo din cauză că „eurile lor rele", mințile secundare bolnave dominaseră mintea normală? Câți dintre pacienții din clinica profesorului Meynert sunt bolnavi mintal şi câți dintre cei internați în Azilul de Alienați al Austriei de Jos suferă de afecțiuni psihice şi, în final, iraționale, pentru că nu au o singură minte, ci două, care funcționează independent una de alta, iar cea bolnavă preia încet, încet controlul asupra celeilalte? Mi-am dat seama de faptul că *Frau* Emmy este o persoană cu o ereditate foarte încărcată. Pe de altă parte, Josef, ştim că predispoziția ereditară nu poate da naştere, ea singură, la isterie. Trebuie să existe şi motive exterioare, cum ar fi moartea subită a soțului, căci altfel tara creditară rămâne în stare latentă.

Josef Breuer clătină din cap cu un aer de disperare amestecată cu o doză de amuzament.

— Sig, în calitate de medic al doamnei Emmy, nu poți să-i oferi în mod experimental alt soț. De aceea trebuie să elimini materialul cu care femeia continuă să se intoxice, cultivându-şi boala. Sfatul meu este să nu-i dai drumul din sanatoriu decât atunci când îşi va exprima dorința fermă de a începe o viață normală.

Frau Emmy făcea progrese. Dr. Freud, hipnotizatorul, continua să o sugestioneze că este o femeie prea puternică pentru a se lăsa dominată de o colecție de fotografii vechi. Îi ceru cu brutalitate să le rupă în mii de bucățele şi să le împrăştie în cele patru zări.

Într-o dimineață, când veni în vizită, o găsi şezând pe un scaun lângă pat,

complet îmbrăcată, cu părul frumos pieptănat şi chipul luminat de un zâmbet calm.

— *Herr Doktor,* mă simt perfect. Este un anotimp foarte frumos la noi acasă. Vreau să mă duc înapoi, împreună cu fetele mele. Abia aştept să-mi revăd prietenii şi să mă ocup de afacerile familiei. Îți sunt profund recunoscătoare pentru tot ce-ai făcut.

În aceeaşi noapte, în timp ce stătea întins în pat şi nu putea să adoarmă, Martha respira regulat alături de el, iar din leagănul copilului se vedea numai căpşorul acestuia, începu să stea de vorbă cu el însuşi. Era momentul acela liniştit, când prind contur cele mai bune gânduri în mintea bărbaților.

— De fapt, ce am făcut eu pentru *Frau* Emmy? se întrebă el. Pe moment, cel puțin, pusese capăt suferințelor ei fizice, îi smulsese din cap ideea că este paralizată sau că e în pragul morții. O hrănise, îi făcuse masaj, îi făcuse tratament cu şocuri electrice şi băi fierbinți, îi alungase din minte o serie nesfârşită de imagini respingătoare. Dar ce făcuse, de fapt, pentru a descoperi adevăratele rădăcini ale problemei ci? Aceasta era ultima întrebare pe care trebuia să şi-o pună întotdeauna un doctor. Acum dorea să afle din ce cauză ideile pătrundeau în mintea oamenilor şi o distingeau. De unde veneau? Ce le făcea atât de puternice? Prin ce procese deveneau stăpâne ale casei? Nu era suficient să spună că bolile fizice şi psihice ale doamnei Emmy fuseseră provocate de moartea bruscă a soțului ei. Mii de tinere femei rămâneau văduve. Se recăsătoreau sau rămâneau singure, munceau apoi tot restul vieții lor, îşi creşteau copiii.

Nu erau aceste întrebări identice cu cele pe care şi le puseseră medicii în legătură cu toate celelalte boli? Timp de mii de ani oamenii au murit de tuberculoză până când profesorul Koch s-a întrebat: „De unde vine această boală? Ce anume o provoacă?" Descoperise apoi răspunsul: bacilul. Iar acum doctorii se chinuiau să găsească un medicament care să distrugă bacilul. Timp de mii de ani, oamenii au murit din cauza pietrelor la vezica biliară, până când chirurgii au învățat să le îndepărteze. Generații întregi de femei au murit de febră puerperală. Semmelweis şi-a pus întrebarea: „De ce? De unde vine această febră?" A găsit răspunsul şi a oprit dezastrul.

În mintea lui nu mai era nici un dubiu cu privire la gravitatea nevrozei, care îl putea face pe om să orbească, să surzească sau să-şi piardă darul vorbirii, să paralizeze, să nu mai poată mânca sau bea, omorându-l ca o septicemie, un cancer sau un infarct. Pacienții mureau din cauza nevrozelor lor – nu ştia câți anume. Cei mai mulți medici erau bine pregătiți, conştiincioşi. Doreau în mod sincer să-şi ajute pacienții, să-i salveze. Dar ce se întâmpla cu cazurile greşit diagnosticate, trimise la alte secții ale spitalului sau ale clinicii, unde li se aplica un tratament impropriu, erau încarcerați sau trimişi acasă, ca să moară, deşi ar fi putut să trăiască?

INSULA DISPĂRUTĂ A ATLANTIDEI

Luară expresul de 7:30 spre Semmering, zona montană cunoscută de vienezi drept paradisul alpin. În acele zile de sfârşit de iunie plecaseră în căutarea unei vile în care familia să-şi poată petrece vacanţa de vară.

Când trenul se opri la Pfaffstätten, văzură podgoriile cu ghirlande de frunze verzi la intrare, ceea ce însemna că în anul acela se făcuse deja vinul. Sigmund, a cărui clientelă dispăruse asemenea măturătorilor de pe stradă în revărsat de zori, mormăi sardonic:

— Poate că ar trebui să-mi pun şi eu un *Büschel* deasupra uşii ca să dovedesc că aplic o filosofie medicală proaspătă, la fel de crudă ca şi vinul *Heurige,* mustul, şi la fel de toxică.

Începură urcuşul spre Humpback, denumirea austriacă a dealurilor dintre Schneeberg şi Rax, cele două vârfuri gemene, de peste două mii de metri înălţime, cu creştetele acoperite de zăpadă. Fratele lui, Alexander, îi povestise cu multă vreme în urmă despre vizionarul Karl Ghega care construise un drum de fier spre Semmering – prima cale ferată montană din lume – cu sprijinul împăratului Franz Josef. Sigmund îi relată, la rândul său, Marthei isprăvile incredibile care fuseseră săvârşite pentru cucerirea trecătoarei Semmering, aflată la peste o mie cinci sute de metri înălţime. Linia ferată străbătea şaisprezece viaducte peste prăpăstii şi trecea prin cincisprezece tunele săpate în stânca munţilor.

Când ieşiră din întunericul tunelurilor în lumina strălucitoare a viaductelor, de unde se vedeau uriaşele uzine de hârtie de la Schlögel, apoi biserica Maria Schutz, Sigmund remarcă:

— Călătoria aceasta este cea mai inspirată metaforă pentru diferenţa din Infernul şi Paradisul lui Dante. Ştiai oare, Martha, că există în lume oameni care preferă moartea în locul vieţii?

— E greu de crezut, Sigi. Cunoşti motivul?

— Îl aflu de la pacienţii mei.

Era aproape ora zece dimineaţa când păşiră prin uşile largi ale gării Semmering şi porniră spre sat. Traseră cu nesaţ în piept aerul dens, plin de miros de brad şi de zăpadă proaspătă. Se aflau într-o vale şi în spatele lor se ridicau creste înalte, ce străpungeau azurul cerului. La picioarele lor se întindeau păşunile largi, cu iarbă verde, proaspătă, pe care păşteau cirezile. De-a lungul drumului murdar ce şerpuia printre munţi ca tivul de mătase de la rochia unei doamne, se zăreau împrăştiate sătuleţele cu acoperişuri de ţiglă roşie.

Multe dintre vile fuseseră deja închiriate, însă chiar înainte de ora prânzului găsiră o casă plăcută, cunoscută sub numele de *Sommerwohnung,* ascunsă într-un pâlc de mesteceni albi. Când soţia proprietarului le aduse o carafă de vin alb proaspăt, în semn de bun venit, Sigmund şi Martha ciocniră paharele şi hotărâră să-şi denumească noul sediu vila Pufendorf, pentru că urmau să plătească chiria din onorariile primite de la doamna Pufendorf.

„Palatul Pufendorf se dovedi un loc binecuvântat. Martha şi micuța Mathilde, în vârstă de nouă luni, înfloriră în aerul înmiresmat cu miros de brad, unde ziua era cald, însă noaptea nu se putea dormi fără pătură. Sigmund lua expresul în fiecare vineri seară la opt şi cincisprezece minute şi la câteva minute după ora unsprezece păşea deja pe drumul îngust de țară. La miezul nopții era întins alături de Martha, în căldura dulce a patului.

Trecuseră mulți ani de când Amalie şi Jakob nu-şi mai permiseseră să închirieze o casă de vacanță. Sigmund îi invită să le facă o vizită. Alexander, care avea permis pe căile ferate, venea duminica.

— Nu ca să ne vadă pe noi, îl tachina Martha, ci ca să străbată cele şaisprezece viaducte.

Cu chipul iluminat de un zâmbet fericit, Alexander îi răspunse:

— Chiar şi cu ochii închişi pot să-ți spun cum se numeşte fiecare din ele: Busserltunnel, Payerbach, Schlögelmühle…

Alexander avea douăzeci şi doi de ani şi era mai scund decât Sigmund cu câțiva centimetri, care îi lipseau în principal din lungimea gâtului. În rest, cei doi frați continuau să semene izbitor de mult. Sigmund era convins că fratele lui este o personalitate complexă, cu un temperament vulcanic, nerăbdător cu oamenii, însă echilibrat şi disciplinat în munca sa. Şedea la masa de lucru până la miezul nopții. Singura lui nemulțumire o constituia faptul că fişele de expediție a mărfurilor erau tipărite cu caractere microscopice, astfel încât începuse deja să poarte ochelari cu o ramă subțire de metal peste nasul lui mare, în timp ce Sigmund, deşi avea cu zece ani mai mult, citea fără ochelari.

— Când voi deveni ministru al Transporturilor, primul meu act oficial îl va constitui mărirea de patru ori a caracterelor cu care se tipăresc formularele de la calea ferată. Şi asta ar fi suficient pentru ca împăratul Franz Iosef să-mi acorde rangul de cavaler.

Firma lui Alexander distribuia *Allgemeine Tarif-Anzeiger.* Când începuse să lucreze la Lista tarifelor, aceasta nu avea decât câteva file prăpădite. Acum, după numai cinci ani de la apariție, devenise o revistă respectabilă.

— Alex, ai să devii cel mai mare expert austriac în trenuri de marfă, îl avertiză Sigmund.

— Am devenit deja.

Lui Sigmund i se părea ciudat să locuiască singur în casă, cu mobila din salon şi din sufragerie acoperită cu cearşafuri, cu geamurile închise şi acoperite cu obloane, cu draperiile date jos pentru perioada de vară, cu covoarele strânse sul, împrăştiind miros de naftalină şi camfor. Întrucât nu avea decât pacienți ocazionali, îşi petrecea după-amiezele la Institutul Kassowitz, unde era un mare aflux de copii bolnavi din toată Austria. Dimineața studia şi scria articole despre afazie, despre anatomia creierului şi despre paralizia infantilă pentru un *Manual enciclopedic de medicină* şi o introducere la recent încheiata traducere a cărții lui Bernheim, în care marea realizare a autorului consta în faptul că „dezbrăcase hipnoza de învelişul său

straniu, legând-o de fenomenele familiare ale vieţii psihologice normale şi ale somnului... «sugestia» a fost folosită ca nucleu al hipnozei şi cheie pentru înţelegerea acesteia". Susţinea că lucrarea este stimulatoare şi bine gândită pentru a spulbera convingerea potrivit căreia hipnoza continua să fie înconjurată, aşa cum spunea profesorul Meynert, de un „halo al absurdităţii".

Serile şi le petrecea cu prietenii. Ernst Fleischl îl ruga să vină cât mai des seara la el la masă, pentru că era singur şi bolnav, iar uneori se simţea mult prea rău ca să mai continue cercetările în laboratorul profesorului Brücke. Josef Paneth preluase şi munca lui şi realiza lucruri minunate împreună cu Exner în domeniul tulburărilor vizuale consecutive operaţiilor pe lobul posterior al creierului. Fleischl, al cărui chip odinioară frumos era acum brăzdat de zbârcituri, îşi făcea probleme din cauza clientelei reduse a lui Freud.

— Sig, de ce nu te ocupi de medicină generală? Cel puţin până când îţi vei putea permite luxul să fii numai neurolog?

Sigmund puse furculiţa deoparte.

— Este cumplit să stai dimineaţă de dimineaţă în cabinet cu urechile ciulite ca să auzi clopoţelul de la intrare. Dar nu ştiu suficientă medicină ca să fiu generalist. Şi apoi, suntem numai câţiva specialişti în neurologie.

Fleischl oftă.

— Ai dreptate să te încăpăţânezi, fără îndoială.

Josef Breuer înlocui cuvântul „încăpăţînat" cu „recalcitrant". Luă un exemplar din *Medizinische Wochenschrift* şi citi cu voce tare din prefaţa lui Sigmund la cartea lui Bernheim.

— De ce a trebuit să-l ataci pe Meynert citându-i numele? Îţi baţi cuie în talpă. Lăsă capul în jos şi îl privi pe Sigmund pe sub sprâncene: El este leul junglei. Poţi să fii sigur că va riposta, Sig. Nu cred că dispui de armele necesare ca să te lupţi cu el în arenă.

Cele mai fericite seri le petrecea cu Sophie şi Josef Paneth în apartamentul lor răcoros de pe Parkring, care dădea spre Stadtpark, parcul oraşului. Josef invita mai mulţi doctori tineri şi jucau cu toţii taroc în faţa ferestrelor deschise din salon. Lui Sigmund îi plăcea jocul şi se lăsa antrenat de el, uitând cu totul de medicină, de Meynert şi de lipsa pacienţilor când striga *„Stich oder Schmier".* Ridică potul sau arată cartea! sau *„Ultimo!"* fără să aibă nevoie să se uite la cele două seturi de cărţi de joc. Era uşor dezamăgit când adversarul spunea *„Kontra"* şi îl bătea cu şaisprezece puncte.

Într-o seară, Sophie îl luă deoparte.

— Sigi, Josef tuşeşte foarte rău în mijlocul nopţii. O dată am găsit pete de sânge pe care se străduia să le ascundă. Nu poţi să-i examinezi plămânii sub un pretext oarecare?

— Sophie, draga mea, îl cunosc pe cel mai bun specialist din Austria!

— N-ai vrea să-i sugerezi doctorului să ne alunge din Viena, la munte, pentru tot restul verii? Josef este aşa de captivat de ceea ce face cu dr. Exner, încât exagerează cu munca.

Amalie era cea mai încântată de statutul de holtei de vară al lui Sigmund,

fiindcă în felul acesta avea posibilitatea să-i gătească fiului ei mâncărurile preferate pentru masa de prânz. Încă nu împlinise cincizeci şi trei de ani, iar părul îi încărunţise, însă dispunea de resurse de energie inepuizabile. Gospodăria era un imperiu prea mic pentru ea, mai ales de când Sigmund insistase să angajeze o servitoare pentru treburile grele. Uneori însă mai surveneau şi momente dificile, căci cele trei fete care erau încă nemăritate, şi stăteau acasă, trebuiau să doarmă într-o singură cameră. Deşi surorile se înţelegeau bine, în general, câteodată mai izbucneau certuri din cauza înghesuielii. Jakob fugea de acasă de îndată ce auzea primele tonuri mai înalte. Amalie refuza să ia partea vreuneia dintre ele, certându-le pe toate şi cerându-le să facă linişte în casa ei. Alex, cu simţul său practic, rezolva imediat problema, găsind loc pentru încă un cuier în debaraua de haine sau pentru o nouă etajeră deasupra patului.

Acum când el însuşi era tată, Sigmund descoperi că sentimentele lui pentru Jakob se schimbaseră. Îşi iubise întotdeauna tatăl pentru amestecul de înţelepciune şi umor, caracteristic felului său de a fi. Jakob nu avusese legături foarte strânse cu copiii săi. Însă între Sigmund şi tatăl lui era o diferenţă nu numai de o generaţie, ci de două. Aceasta părea să nu mai aibă importanţă în clipa de faţă. Era şi el egalul lui Jakob şi recunoştea în sentimentele lui pentru micuţa Mathilde afecţiunea blândă pe care o manifestase Jakob faţă de el. Tatăl lui îi fusese primul îndrumător de studii şi, după Amalie, primul admirator.

Sigmund îşi rezervase aproape în fiecare zi o oră pentru plimbarea care îi plăcea atât de mult tatălui său, în răcoarea pădurii din Prater, amintindu-i de anii copilăriei. Braţ la braţ, cei doi bărbaţi discutau ştirile din lume. Sigmund văzuse în *Neue Freie Presse* un anunţ pentru un post foarte bun de doctor la o fabrică din Moravia. Doctorului nu i se cerea nici un fel de calificare specială, trebuia numai să fie creştin. Acest gen de antisemitism nu numai că se accentuase în ultimii ani, dar devenise făţiş. Se înfiinţase şi un ziar, *Deutsches Volksblatt,* cu scopul de a aţâţa şi de a finanţa antisemitismul. Fusese întemeiat, de asemenea, Partidul Unit Creştin, pentru a promova o înţelegere cu Germania, în condiţiile slăbirii relaţiilor de prietenie cu ţările din răsărit. În cadrul acestei mişcări exista un antisemitism inerent, organizat în scopuri politice.

Într-o discuţie în legătură cu duelul lui Karl Koller, Josef sublinie că dr. Zinner trebuise să piardă pentru a nu fi dat afară din Allgemeine Krankenhaus. Întrucât fusese rănit, autorităţile erau satisfăcute că Zinner plătise pentru greşeala comisă.

— Dacă şi Koller ar fi fost suficient de isteţ ca să se lase tăiat, n-ar mai fi trebuit să plece, reflectă Jakob.

Week-end-urile erau lipsite de orice griji. Martha şi Sigmund plecau sâmbăta de dimineaţă devreme la plimbare. După ce părăseau „Palatul Pufendorf", hoinăreau pe potecile de munte, uitând de trecerea timpului. Beau câte o bere şi luau masa pe terasa unui han de munte cu vedere splendidă spre vale, apoi se întorceau acasă spre asfinţit, cuprinşi de o oboseală plăcută,

şi se culcau devreme, în mirosul de brad care le înţepa uşor nările. Gândul la „vacanţa de înviorare" făcea oraşul suportabil în perioada de iarnă şi de ploi, de lapoviţă şi zăpadă.

2

Martha iscă o adevărată furtună de toamnă, deschizând, aerisind şi frecând totul în apartament. Ca o urmare firească, anunţă ea victorioasă, pacienţii lui Sigmund începură să dea năvală. Deşi se bucura că este căutat de tot mai mulţi pacienţi cu afecţiuni neurologice, sala lui de aşteptare era plină de oameni care sufereau de urmări ale sifilisului, de pareze faciale sau de ataxii locomotorii, de femei cu scleroze în plăci, una chiar într-un stagiu incipient, de cazuri de afazie – căci dobândise un oarecare renume în acest domeniu şi strângea date pentru o monografie –, de victime ale bolii lui Parkinson şi, pe măsură ce se apropia iarna, de un număr tot mai mare de copii mici, chiar sugari, ai căror părinţi puteau să-şi permită să recurgă la serviciile unui medic particular şi îl aleseseră pe el fiindcă auziseră de munca desfăşurată de el la Institutul Kassowitz, îl nemulţumea totuşi faptul că nu se prezenta nici un pacient cu nevroză. Aceste cazuri de isterie erau singurele lui surse de documentare pentru studierea bolii în continuare. În afară de manualele de psihiatrie ale lui Kraepelin şi Krafft-Ebing, existau puţine materiale în monografiile medicale sau consacrate altor ştiinţe, cu excepţia *Arhivelor* lui Charcot. Mai era lucrarea neurologului american, Silas Weir Mitchell, iniţiatorul vestitei „cure de odihnă pentru neurastenie", şi *Neurohipnologia* englezului James Braid. Doctori din lumea germanofonă continuau să definească nevroza ca „o nebunie ce-ar trebui supusă oprobriului public".

Meynert considera nevrozele fie ereditare, fie provocate de o leziune a creierului. Mâna de cunoştinţe personale a lui Sigmund era reprezentată de *Frau* Emmy von Neustadt, al cărei caz îi oferise cea mai clară imagine a felului în care funcţionează subconştientul, cum poate fi eliberat, prin hipnoză şi prin „terapia conversaţională", de amintirile dureroase care provocau halucinaţii. O trimisese acasă, în nordul Germaniei, într-o perfectă stare de sănătate, tot aşa cum o determinase pe Frau Dorff să alăpteze copilul, pe *Herr* Vogel să-şi folosească din nou picioarele care fuseseră cândva paralizate, pe Tessa, bona, să doarmă liniştită noaptea, în loc să alerge în stradă. Avea însemnări amănunţite despre aceste cazuri, pe care le completa în permanenţă cu gânduri şi speculaţii proaspete. Însă numai pacienţii noi i-ar fi permis să-şi finalizeze cercetările în vederea stabilirii modelelor de comportament.

Într-una din zile i-a fost adusă o fetiţă de unsprezece ani. De cinci ani suferea de convulsii intermitente, dar violente, atât de severe, încât medicii o suspectaseră de epilepsie. I se făcuseră toate examenele clinice şi nu se găsise nimic anormal. Sigmund stătu de vorbă cu fetiţa câtva timp, ca să-i câştige încrederea, apoi o hipnotiză. De îndată ce adormi, fetiţa avu o criză. Aşa după

cum doctorii Bernheim şi Liébeault merseseră mai departe decât Charcot, sugestionându-l pe pacientul adormit că se va trezi din somn şi nu va mai avea nici un fel de suferințe, Sigmund merse şi mai departe decât predecesorii săi de la Nancy. În loc s-o sugestioneze pe fată că aceste convulsii vor dispărea, o întrebă:

— Draga mea, ce vezi cu ochii minții?

— Câinele! Vine câinele!

— Care câine? Câinele tău?

— Nu, nu, un câine străin... sălbatic... cu ochi furioşi... cu bale la gură... vrea să mă muşte de picior...

Sigmund examină picioarele copilului. Nu se vedeau nici un fel de cicatrice.

— Dar nu te-a muşcat. Nu sunt urme. Ai reuşit să fugi. Câinele a plecat de mult. Nu l-ai mai văzut niciodată de atunci, nu-i aşa? N-o să-l mai vezi niciodată. Eşti în deplină siguranță. Nu mai trebuie să-ți fie frică de câini. Copilă, îți sugerez să uiți acest episod. Imaginea câinelui se va estompa şi va pieri definitiv din mintea ta. O să-l uiți.

Trezi copilul şi îl chemă pe tatăl aflat în sala de aşteptare. Îl întrebă dacă fetița avusese prima criză după ce fusese fugărită de un câine. Tatăl îşi aminti că cele două evenimente se petrecuseră cam în acelaşi timp.

— Şi nu a încercat nimeni, niciodată, să facă o legătură între aceste două evenimente: spaima provocată de câine şi începutul convulsiilor?

Tatăl făcu ochii mari, frământând pălăria în mâini.

— Ce legătură poate să fie? Câinele n-a muşcat-o. Cum să ia epilepsie de la el?

— A luat, în schimb, groaza. Asta i-a provocat convulsiile. Copilul nu are epilepsie, aşa cum nu am nici eu, nici dumneavoastră. Nu-mi rămâne decât s-o sugestionez ca să-i alung groaza care s-a înfipt atât de adânc în subconştientul ei.

Sigmund văzu fata în fiecare zi, timp de o săptămână, „exorcizându-i" memoria terorizată. Groaza dispăru. Fata nu mai avu alte convulsii. Când Sigmund îi întinse tatălui nota modestă de plată, acesta se uită la ea, apoi scoase un plic sigilat din buzunar, îl puse pe masă şi îi mulțumi emoționat lui *Herr Doktor* Freud pentru că salvase viața fiicei sale. După plecarea lor, Sigmund deschise plicul şi rămase cu gura căscată: fabricantul le asigurase vacanța la munte din vara viitoare.

Josef Breuer, care fusese chemat să vadă un băiat de doisprezece ani, avea mai puțin succes. Băiatul se întorsese într-o zi de la şcoală cu o durere de cap teribilă şi cu dificultăți de înghițire. Doctorul familiei diagnosticase o banală durere în gât. Timp de cinci săptămâni, copilul se simți din ce în ce mai rău. Refuza să mănânce şi vomita dacă era forțat. Îşi petrecea tot timpul în pat. Băiatul îi explică dr. Breuer că se îmbolnăvise pentru că tatăl său îl pedepsise. Convins că era vorba de o maladie de natură psihică, Josef l-a rugat pe Sigmund să vină la o consultație. După ce îl vizită pe băiat, Sigmund îi spuse:

— Sunt sigur că ai dreptate, Josef, boala este de natură emoțională. Văd la

el aceeaşi groază care o stăpânea şi pe fetița mea după incidentul cu câinele, însă cu o diferență. Am senzația că băiatul ăsta ştie care e cauza bolii sale.

— Mama lui este o femeie inteligentă. O să fie mai degrabă dispus să-i spună ei decât mie.

Stratagema funcționă. În seara următoare, în timp ce se plimbau în pas vioi în jurul Ringului, Josef îi dădu amănunte:

— În drum spre casă, băiatul intrase într-o vespasiană. Acolo, un bărbat străin îşi scosese penisul erectat şi îl îndreptase spre fața lui, cerându-i să-l ia în gură. Băiatul fugise, zguduit de intervenția brutală a sexualității în viața lui. Copleşit de dezgust, ajunsese incapabil să mai pună mâncare în gură sau să înghită. După ce mama lui a discutat cu el şi i-a spus că nu era vina lui şi că trebuie să uite acest incident, a reuşit să mănânce în mod normal. Acum se simte bine.

— Învățăm şi aflăm tot mai multe, Josef, despre anorexie, despre pierderea poftei de mâncare fără repulsie față de alimente şi despre vomismentele cronice: trebuie să aibă o legătură cu imagini şi idei legate de gură sau de mâncare. De fiecare dată când *Frau* Emmy se aşeza la masă, amintirile o duceau înapoi, la mâncarea rece din urmă cu treizeci de ani, pe care mama ci o forța s-o înghită. Ştii, Josef, devine din ce în ce mai clar: *istericii suferă, în principal, din cauza amintirilor.*

Într-o dimineață de la sfârşitul lui ianuarie a fost chemat la un pacient care locuia în Eschenbachgasse. O luă pe Herrengasse până la Michaelerplatz şi, auzind că fanfara regimentului cântă în curtea interioară de la Hofburg, intră pe sub arcada mare şi pe sub domul cu statuile baroce de femei şi bărbați. Vremea era rece şi uscată. Un grup de oameni urmăreau schimbarea gărzii – un spectacol de lumină şi culoare care îi plăcuse nespus de mult lui Sigmund în copilărie, când Jakob îl aducea să privească soldații mărşăluind în răpăit de tobe. Orchestra tocmai începuse uvertura la opera lui Meyerbeer, *Hughenoții,* când aghiotantul împăratului Franz Iosef ieşi repede din aripa principală a apartamentelor imperiale şi ordonă scurt orchestrei să tacă. Muzicienii se opriră brusc. Mulțimea de privitori era uluită: niciodată nu mai fusese oprită orchestra regimentului în timpul concertului ei de cincizeci de minute.

Neliniştit, Sigmund îşi continuă drumul până la locuința pacientului unde fusese chemat. Abia după ce îşi termină activitatea de după-amiază de la Institutul Kassowitz şi ajunse la Tuchlauben, zări un băiat care vindea o ediție specială a lui *Wiener Zeitung* care anunța că „Alteța sa Imperială, prințul moştenitor, arhiducele Rudolf, murise brusc în urma unui atac de inimă", la castelul său de vânătoare, Mayerling, din pădurile de dincolo de Baden.

Sigmund se îndreptă direct spre Cafe Central, încredințat că va găsi acolo mai mulți prieteni. La Viena, tragediile naționale erau deplânse în cafenele. Nu mai exista nici un locşor liber în local. Josef Breuer îşi trase scaunul şi îi făcu semn băiatului să mai aducă unul. Era acolo şi Josef Paneth cu Exner, iar Obersteiner îl adusese pe Fleischl, pe care tocmai îl trata când apăruse *Zeitung* cu anunțul.

Moartea prinţului moştenitor constituia o mare nenorocire. Împăratul Franz Josef era privit nu numai cu respect, dar şi cu o dragoste care mergea aproape până la idolatrizare. Toată lumea îl considera Marele Părinte al Imperiului, un om credincios, harnic, blând, care întruchipa ideea de dreptate şi soliditate imperială. În viaţa particulară nu era la fel de fericit. Frumoasa lui împărăteasă şi verişoară, Elizabeth de Bavaria, îşi petrecea cea mai mare parte a timpului în afara Vienei şi a patului conjugal. Fiul lui cel mai mare, Rudolf, se pregătise asiduu să preia conducerea imperiului, până în momentul în care tatăl său îi refuzase orice fel de participare la guvernare. Se mai spunea că împăratul îl silise pe fiul său să încheie o căsătorie din interes cu Stephanie a Belgiei, după care se opusese cererii de anulare a căsătoriei, adresată de Rudolf Papei. Toţi cei de la masă îşi îndreptaseră privirile spre Josef Breuer, care, deşi nu trata personal familia regală, era uneori consultat de membrii Curţii.

— Din câte ştiu eu, prinţul moştenitor nu suferea de inimă, spuse el. Se uită cu grijă în jurul lui pentru că, deşi povestirile despre cele întâmplate la Curte constituiau principala sursă de distracţie a Vienei, Împăratul şi familia lui erau consideraţi prea săraci pentru a face subiectul bârfelor. Deşi se ştie că bea cam mult şi se droghează, adăugă Josef.

— Dar în nici un caz atât de mult încât să provoace o criză de inimă, spuse Exner aproape în şoaptă. Avea numai treizeci de ani...

Sigmund se întoarse acasă deznădăjduit. Nu-l cunoscuse personal pe prinţul moştenitor şi nici nu fusese în apropierea lui, însă, la fel ca toţi austriecii, avea un sentiment de loialitate atât de puternic faţă de Habsburgi, încât resimţea tragedia ca pe o nenorocire personală.

În ziua următoare, lucrurile luară o întorsătură şi mai dramatică. În întreaga Vienă se răspândi zvonul că Rudolf nu murise de inimă, ci ca urmare a unei duble sinucideri, împreună cu baroana Marie Vetsera, în vârstă de şaptesprezece ani. Ziarelor nu li se permise să tipărească o asemenea ştire. Cablogramele şi corespondenţa care pleca de la ambasadele străine erau cenzurate şi întârziate. Dar adevărul nu putea fi ascuns: prinţul moştenitor şi baroana se împuşcaseră, singuri sau unul pe altul, în reşedinţa imperială de la Mayerling. Trupul baronesei fusese luat şi înmormântat fără ceremonial religios la mănăstirea Heiligenkreuz, iar cadavrul lui Rudolf fu adus înapoi, la Viena, şi depus în apartamentul prinţului moştenitor.

Până la 5 februarie, când sicriul a fost mutat în cripta Bisericii Capucine, Viena a traversat o perioadă dificilă, lăsând impresia unui oraş sub asediu. Vienezii erau literalmente bolnavi de tristeţe. Orice activitate încetase, cu excepţia discuţiilor interminabile: cum de se putuse întâmpla aşa ceva, căci baroneasa nu era prima dragoste a lui Rudolf, nici măcar singura la acea dată.

Ulterior au început să circule şi zvonuri. Oriunde se ducea, Sigmund descoperea că o altă poveste îl precedase, indiferent dacă era vorba de Institutul Kassowitz sau de casa unui prieten. Mai întâi avusese loc o dublă sinucidere pentru că Rudolf şi Marie nu se puteau căsători. Apoi, Marie descoperise că este însărcinată şi îl ucisese pe Rudolf pentru că acesta nu voia

s-o ajute. Johann Ortz, un pretendent austriac la tronul Bulgariei, îl omorâse pe Rudolf lovindu-l în cap cu o sticlă de şampanie. Prinţul moştenitor fusese prins în flagrant cu nevasta ajutorului de pădurar, care îl împuşcase imediat. Această variantă nu supravieţuise decât foarte scurt timp, pentru că primul ministru austriac, cunoscut pentru glumele lui, remarcă:

— Un ajutor de pădurar austriac care îşi surprinde nevasta cu fiul împăratului nu trage cu puşca, ci începe să cânte „Salvează-l, Doamne, pe împărat".

Se impuse apoi o versiune specială, de cafenea: baroneasa Marie, aflând că este însărcinată, îl castrase pe Rudolf în timp ce acesta dormea şi, când prinţul se trezise, o omorâse şi apoi îşi luase viaţa.

În cele din urmă, Viena se întoarse la munca şi la plăcerile ei, satisfăcută de ultimele zvonuri potrivit cărora prinţul moştenitor se implicase într-o conspiraţie menită să sprijine desprinderea Ungariei din imperiu şi se împuşcase atunci când complotul fusese pe punctul să fie descoperit. Lui Sigmund i se părea de neconceput ca un Habsburg, prinţul moştenitor al Imperiului Austro-Ungar, cea mai înaltă şi mai măreaţă poziţie din Europa, să se sinucidă în împrejurări atât de ruşinoase. Îşi amintea ultimele versuri din *Oedip Rege:* „Să nu-l consideri fericit pe nici un muritor până când nu a ajuns la capătul vieţii fără să fi cunoscut suferinţa".

Ceea ce îl nedumerea cel mai mult era faptul că prinţul Rudolf nu lăsase nici o scrisoare pentru împărat. Îi scrisese câteva rânduri mamei sale, nu însă şi tatălui. Omisiunea fusese intenţionată.

— Ştim că era un liberal, că milita pentru reformarea monarhiei din interior, socotind că puterile ei trebuie limitate, îi explică el Marthei. Poate de aceea împăratul nu i-a dat voie să se implice în treburile statului.

— Crezi că Rudolf s-a sinucis dintr-un sentiment de frustrare?

— Cert este că Rudolf s-a apucat de băutură, de droguri şi de femei pentru că împăratul nu i-a încredinţat nici o misiune serioasă. Spre sfârşit cred că ajunsese să-şi urască tatăl, iar sinuciderea a fost un act de răzbunare.

— Ei bine, ăsta e un zvon pe care nu l-am auzit.

— Nici n-ai să-l auzi, Marty. Şi, oricum, te rog să nu mă citezi pe mine. S-ar putea să-mi fie greu să-mi susţin teza.

3

Neurologii sunt obişnuiţi cu recidivele suferite uneori de pacienţii lor, însă Sigmund a fost foarte dezamăgit când a aflat de la Josef Breuer că *Frau* Emmy von Neustadt trecuse printr-o situaţie similară şi, la sfatul unui doctor din oraşul ei, se internase într-un sanatoriu din nordul Germaniei. I se părea deprimant să piardă ceea ce considerase o vindecare, căci *Frau* Emmy von Neustadt reprezenta piatra de temelie a teoriei lui potrivit căreia tratamentul prin conversaţie sub hipnoză era cel mai important instrument terapeutic în

nevroze. Numără pe degete, apoi îi spuse lui Josef:

— S-a întors acasă în iunie, acum şapte luni, şi se simţea bine. Din câte mi-ai spus, n-a intervenit nici o schimbare până la Crăciun. Cât de tare i s-a înrăutăţit situaţia? Şi de ce nu ne-a reuşit tratamentul?

— I-au revenit unul din ticuri şi diferite alte simptome, inclusiv paralizia parţială a unui picior. Poate că una din amintirile ei era îngropată de prea mult timp în memorie, avea rădăcini prea adânci şi nu a putut fi eliminată printr-o singură serie de tratamente. Ai vrea să-i trimiţi doctorului ei o scrisoare explicativă asupra teoriei hipnotice şi a simptomelor asupra cărora ai constatat că are efect?

— O să-i scriu diseară. Ei bine, dacă pacienta mea a avut o recidivă a bolii, tu, în schimb, te poţi bucura de reuşita ta. Bertha Pappenheim a fost la noi la masă duminică, iar a doua zi a plecat la Frankfurt. Intenţionează să se înscrie în mişcarea feministă din Germania şi să-şi consacre tot restul vieţii acestei cauze. Mi-a făcut şi impresia că e puternică şi fericită.

— Ce fel de drepturi vrea să-i fie atribuite femeii? întrebă Josef cu vocea răguşită. Dreptul la vot, la justiţie în tribunale, la exercitarea controlului asupra banilor moşteniţi?

— Dreptul de a pătrunde în universităţi şi a exercita diferite profesiuni, dreptul de a beneficia de condiţii de muncă mai bune în fabrici...

Josef nu a mai făcut nici un comentariu.

— Îţi mulţumesc că vrei să scrii scrisoarea, Sig. Dacă starea sănătăţii doamnei Emmy nu se îmbunătăţeşte, am să-i sugerez să se întoarcă la Viena şi să se lase îngrijită din nou de tine. Am constatat şi din analiza altor cazuri că terapia prin sugestie trebuie repetată până când produsul stării secundare este complet înlăturat.

— Sper că nu vorbim despre efectul picăturilor de ploaie asupra unei stânci, spuse mohorât Sigmund. Dacă subconştientul este o stâncă, nu un burete, va trebui să găsim o modalitate să revărsăm peste el o cascadă.

În seara următoare, la o şedinţă a Societăţii Vieneze de Medicină, Meynert se lansă într-un atac violent la adresa conceptului de isterie masculină, introdus în neurologie de Charcot.

„Un subiect care a devenit obsedant pentru el", îşi zise Sigmund.

Deşi nu menţionase numele lui Sigmund, toţi cei prezenţi în sală ştiau că acesta este răspunzător pentru răspândirea conceptului de isterie masculină în Viena. Sigmund a aşteptat până când s-a încheiat şedinţa, apoi s-a apropiat de Meynert şi i-a spus:

— *Herr Hofrat,* îmi permiteţi să vă conduc acasă?

Barba şi sprâncenele lui Meynert încărunţiseră, ca şi părul care îi acoperea în ciorchini urechile. Culorile deschise confereau chipului lui autoritar o înfăţişare aproape benignă.

— Nu, tinere prieten, nu-ţi permit să mă conduci acasă. Eşti prea repezit. Îţi place să mergi din aceleaşi motive pentru care lui Pegas îi plăcea să zboare: senzaţia excitantă de mişcare pe care o simţi când străbaţi Ringul mai repede decât un *Hofwagen.* Aş fi însă fericit dacă ai vrea să mă însoţeşti până acasă.

Eu sunt genul de plimbăreț liniştit, îmi place să mă bucur de impactul tactil ori de câte ori pun un picior în fața celuilalt.

Sigmund râse. În momentele sale de bună dispoziție, Meynert era un personaj încântător.

— Şi apoi, ştiu că vrei să te cerți şi nu intenționez să alerg alături de dumneata şi cu mintea, şi cu picioarele.

— Nu am de gând să mă cert, *Herr Hofrat,* numai să discutăm. Cu tot respectul, vă atrag atenția că în felul în care ați descris cele trei stadii ale hipnozei lui Charcot s-a strecurat un element de confuzie...

Răbdător, Meynert îl lăsă pe Sigmund să explice chiar până în fața uşii casei sale. Sună la soneria exterioară pentru *Hausmeister,* îl bătu pe Sigmund pe umăr şi spuse:

— Mulțumesc pentru plimbarea asta edificatoare!

Chestiunea s-ar fi putut opri aici dacă profesorul Meynert nu şi-ar fi publicat comunicarea într-o revistă medicală. Sigmund s-a simțit obligat să egaleze scorul şi a făcut o recenzie despre ceea ce numea el „confuzia" lui Meynert în *Wiener medizinische Blätter.* Acesta s-a simțit atins în mândria sa profesională. S-a întors la atac cu o serie de trei articole în *Wochenschrift,* în care condamna fățiş şi fără drept de apel teoria lui Charcot referitoare la autosugestie ca sursă a paraliziilor de natură isterică, susținând că asemenea paralizii erau de origine somatică. Meynert i-a aplicat lovitura de grație în finalul articolului:

„Consider că pledoaria dr. Freud în favoarea terapiei sugestive este cu atât mai remarcabilă, cu cât domnia sa a plecat de la Viena ca medic cu o pregătire temeinică în fiziologie".

Între ei se căscase o prăpastie de netrecut. Josef Breuer îi trase lui Sigmund o săpuneală straşnică. Sigmund a insistat, spunând că trebuia să riposteze de vreme ce fusese atacat.

— Josef, Meynert a scris despre mine că lucrez în acest loc ca practician specializat în hipnoză. Aceasta poate crea falsa impresie că nu fac altceva decât să hipnotizez. Eu „lucrez în acest loc" în calitate de specialist în boli nervoase şi fac uz de toate mijloacele terapeutice aflate la dispoziția unui neurolog. Meynert a numit hipnoza „o absurditate". Dar amândoi ştim prea bine că lucrurile nu stau aşa. Am ajutat nişte oameni bolnavi, mai întâi tu, după aceea şi eu.

Josef Breuer îi aruncă prietenului său o privire încărcată de tristețe. Era prin excelență un pacifist.

— De acord. Meynert merge prea departe. Dar lasă-l pe el să parcurgă drumul lung înapoi de la o declarație greşită. N-ar trebui să intri în conflict cu oamenii mai în vârstă din domeniul tău de activitate.

Sigmund nu reuşea să înțeleagă această logică, pentru că era prea rănit de faptul că Josef i se adresase cu formalul *sie,* în loc de familiarul *du.* Dar nu avea nevoie de sfaturi. A doua zi scrise o recenzie despre o broşură *Hypnoza,* a eminentului neurolog elvețian August Forel. Lăudă cartea lui Forel, îi făcu o scurtă prezentare şi conchise: „Mişcarea care încearcă să introducă

tratamentul prin sugestie în arsenalul terapeutic al medicinei a triumfat deja în alte locuri şi în cele din urmă îşi va atinge acest scop şi în Germania, şi la Viena". Se concentră apoi asupra lui Meynert, care îl poreclise pe Forel în fața publicului ştiințific „Forel sudistul", în contrast cu el însuşi, „un oponent mai nordic al hipnozei", reprezentantul unui model de gândire la rece. Sigmund îi informă pe cititori că Forel se născuse pe malul lacului Geneva, pe care, după toate probabilitățile, Meynert îl confundase cu Mediterana. Sătul să tot fie mereu acuzat de „motive nu tocmai inocente şi atitudine

neştiințifică" în folosirea hipnozei, Sigmund se lansă într-un atac şi mai violent la adresa profesorului: „Când printre aceşti oameni oponenți se află oameni ca *Hofrat* Meynert, oameni care, prin scrierile lor, au dobândit o mare autoritate..., fără îndoială că hipnoza prezintă unele limite. Majoritatea oamenilor nu pot accepta ideea că un om de ştiință care a dobândit o bogată experiență în anumite domenii ale neuropatologiei şi a manifestat o mare perspicacitate nu are nici o calificare pentru a fi citat ca autoritate în alte probleme."

Sigmund decise că sosise timpul să învețe direct de la sursă metodele folosite de doctorii Bernheim şi Liébeault.

— În timp ce-o să stai la Nancy, n-ar trebui să-ți caut undeva o sală de conferințe? întrebă Martha cu un zâmbet poznaş.

— Meynert n-o să coboare până acolo încât să-mi interzică să folosesc aula lui pentru semestrul de iarnă. Ceea ce mă supără însă cu adevărat este faptul că nu voi fi aici când va apărea recenzia. N-aş vrea să creadă cineva că am fugit.

— Nu te teme! Sunt convinsă că lumea ştiințifică vieneză te consideră genul de om care fuge spre luptă, nu de ea. Mă întreb dacă fiul tău îți va moşteni temperamentul.

— ... fiul meu?

— Da. Parcă îmi amintesc că te-am auzit spunând că vrei un fiu. Sigmund o strânse în brațe.

— O să avem o familie minunată. Şi, după toate probabilitățile, destul de numeroasă. Să închiriem aceeaşi vilă la Semmering pentru vacanța de vară? Am să fiu în Nancy cea mai mare parte a lunii iulie. Sora mea, Pauli, o să-ți țină de urât.

4

Coborî din trenul de după-amiază în gara Nancy, în apropiere de frontiera de nord-est a Franței, traversă Place de la Gare spre hotelul comercial şi se instală într-o cameră confortabilă, dar cu pereții zugrăviți într-o culoare muştar neplăcută. Prin fereastră se vedea lanțul de munți din care se extrăgea minereul de fier pentru industria Franței.

Se spălă, apoi se îndreptă spre o papetărie din partea de sus a pieței, unde

cumpără şi un ghid al oraşului. Mai avea câteva ore de plimbare înainte ca soarele de iulie să asfinţească. Nu putea nici să mănânce, nici să se gândească la somn înainte de a simţi pulsul oraşului.

Ghidul îl informă că oraşul Nancy fusese capitala istorică a Lorenei încă din secolul al XII-lea. Întorcând invers harta oraşului, se orientă în privinţa locului unde se afla, apoi porni drept spre catedrala din Rue St. Georges. Aceasta avea o faţadă ornamentată şi două turnuri înalte, însă i se păru extrem de posomorâtă în comparaţie cu bisericile din Paris şi din Viena. Căută apoi pe hartă obiectivul cu care se mândrea, Place Stanislas, construită de fostul rege al Poloniei, Stanislas Leszczynski, în momentul în care primise titlul de duce de Lorena.

Intră în piaţă şi scoase o exclamaţie de uimire şi încântare. Nu era o simplă piaţă, ci o secţiune a oraşului, încadrată de clădiri publice cu arhitectură uniformă, cu o abundenţă de ornamente negre din fier forjat şi frunze aurite. În centru se afla un arc de triumf cu statuete pe cornişele lungi. Primăria barocă şi elegantă, Palais de Justice, teatrul, Place de la Carrière, plină de copaci, toate acestea se armonizau perfect precum notele unei simfonii de Mozart. Oboseala drumului lung dispăru ca prin farmec.

În dimineaţa următoare se sculă la ora şase. Deşi soarele răsărise, străduţa îngustă de sub fereastra lui era cufundată în întuneric. Muncitorii mergeau grăbiţi de-a lungul trotuarelor spre mine şi fabrici, conturându-se pe fundalul magazinelor neluminate. Se spălă cu buretele în ligheanul din faţa oglinzii de toaletă, îşi puse costumul gri vienez, o cămaşă albă şi cravata băgată pe sub gulerul rigid, apoi se aşeză pe terasa proaspăt spălată cu furtunul a unei cafenele în aer liber din Place de la Gare, unde citi un ziar din Nancy în timp ce bea o cafea şi mânca un corn.

Îi făcea plăcere să se plimbe din nou printr-un oraş francez, printre clădirile solide de pe arterele principale, prospere, burgheze şi cumva insignifiante. Spitalul şi Facultatea de Medicină se aflau la periferia oraşului. Erau prevăzute cu o serie de curţi interioare asemănătoare celor de la Allgemeine Krankenhaus şi de la Salpêtrière. Sub copertinele aflate în curţile interioare, straturile de flori alcătuiau o pată de culoare şi în acelaşi timp împrospătau aerul.

În timp ce profesorul Hippolyte Bernheim îi ura bun venit şi îi mulţumea pentru traducerea cărţii sale în germană, Sigmund profită de ocazie ca să-l studieze. Bernheim avea o constituţie robustă, nu purta barbă, numai o mustaţă mică, căruntă. Părul tuns scurt era uşor încărunţit. Ochii lui cavernoşi exprimau compasiune şi înţelegere. Dar cea mai impresionantă trăsătură o constituiau pometii proeminenţi şi maxilarul inferior. Lui Sigmund îi făcea impresia că este mai curând german decât francez. Avea patruzeci şi nouă de ani, se născuse în Alsacia şi îşi făcuse studiile medicale la Strasbourg. Se mutase la Nancy la începutul carierei sale, practicase neurologia timp de douăzeci şi cinci de ani, alcătuindu-şi o clientelă solidă la cabinetul său particular şi la Hôpital Civil, unde răspundea de clinici, ţinea cursuri ca profesor al Facultăţii de Medicină şi, la fel ca Meynert la Viena, lucrase în tinereţe la un azil patronat de universitate.

Sigmund ştia că Bernheim apelase la hipnoză în urmă cu şase ani pentru a trata un caz rebel de sciatică pe care nu reuşise să-l vindece cu mijloacele obişnuite. Îl luase pe pacient şi îl dusese în grădina unui medic de ţară, pe nume Ambroise Liébeault, în parte geniu, în parte mistic şi – după unele păreri exprimate de reprezentanţi ai Facultăţii de Medicină din Nancy – în parte şarlatan. Dr. Liébeault îl vindecase pe pacient cu ajutorul sugestiei pe parcursul a trei şedinţe de hipnoză. Dr. Bernheim continuase să-i ducă lui Liébeault, pe ascuns, şi alţi pacienţi la care nu reuşise să identifice nici o afecţiune somatică. În toate cazurile, Liébeault izbutise să aline suferinţa şi, uneori, chiar vindecase câţiva pacienţi. Între timp, l-a convertit şi pe dr. Bernheim la practicarea hipnozei.

— *Monsieur* Freud, am anunţat la conducerea departamentului că de astăzi veţi începe să lucraţi aici. Aş dori să-i cunoaşteţi pe toţi colaboratorii, ca să înţelegeţi mai uşor procedurile noastre. *Nici un pacient nu este primit în clinica noastră de hipnoză până când şefii de departament nu fac un examen clinic amănunţit şi nu se conving că pacientul nu suferă de nici o maladie de origine somatică.* Ochii lui adânciţi în orbite aruncară o privire maliţioasă. Şi aş vrea să adaug, domnule Freud, că, spre deosebire de Salpêtrière, nici unul din pacienţii din clinica mea nu este antrenat de vreun asistent de-al meu. Cele trei faze de hipnoză ale lui Charcot nu au fost niciodată altceva decât o formă de cult al hipnozei.

Sigmund se foi pe scaun. Nu voia să intre în conflict cu nici una din cele două şcoli, de la Salpêtrière şi de la Nancy. Dr. Bernheim îl conduse prin saloanele de hipnoză, de la un pat la altul, explicându-i simptomele fiecărui caz în parte. Când ajungea suficient de departe pentru ca pacientul să nu-l audă, îi propunea lui Sigmund un anumit tratament.

— Aici, veţi vedea, avem numai cazurile pe care le-am menţionat mai înainte: isterie, nevroze, autosugestie. Ne mândrim cu faptul că şcoala de la Nancy are o solidă bază ştiinţifică. În dosarele noastre există literalmente mii de cazuri pe care le puteţi cerceta. Am acumulat o mare cantitate de material empiric: date strânse oră de oră şi zi de zi în legătură cu fiecare pacient şi tratamentul aplicat. Nu veţi găsi nici un fel de teoretizări, de supoziţii. Noi înregistrăm faptele şi le folosim pentru a veni în ajutorul următorului pacient cu o suferinţă asemănătoare. Sarcina noastră este să vindecăm, pentru asta sunt spitalele, nu-i aşa?

— Sunteţi mult mai mult decât un vindecător, *Monsieur* Bernheim, spuse blând Sigmund, sunteţi şi om de ştiinţă. Asta este ceea ce am aspirat dintotdeauna să fiu.

Şefii de secţii îl primiră cordial. Ştiau că tradusese în germană cartea lui Bernheim şi apreciară acest gest, mai ales că îl tradusese mai înainte şi pe Charcot. Aveau convingerea că practică o medicină la fel de valoroasă ca şi cei de la Salpêtrière, dar trebuiau să-şi ducă existenţa în umbra faimosului spital parizian. Sigmund descoperi că sunt oameni de cea mai înaltă calitate. Acesta era şi unul din motivele pentru care se simţea atras de medicină: polariza cele mai bune creiere şi caractere din fiecare ţară.

În drum spre sediul secției sale, Bernheim îi spuse:

— Am două cazuri programate pentru dimineața aceasta. Cred că vă vor interesa. După aceea, *Madame* Bernheim ne aşteaptă la dejun.

Bernheim lucra într-o încăpere goală, lângă biroul lui, unde ținea şi cursuri pentru studenți. În încăpere se afla un scaun cu spătar drept pentru pacient. Puse o soră să-i aducă o femeie căsătorită, în vârstă de douăzeci şi şapte de ani, care suferea de dizenterie. Dr. Bernheim îi întinse lui Sigmund foaia ei de observație. Era slabă şi nervoasă, suferea de icter cataral şi de isterie paroxistică. Avea dificultăți cu soțul ei.

Dr. Bernheim o aduse într-o stare de somnolență. Privindu-l, Sigmund îşi dădu seama cât de limitate erau propriile lui posibilități în acest domeniu. Bernheim avea un talent natural. Nu era vorba numai de efectul adormitor al vocii lui tărăgănate, ci şi de expresia ochilor, de ținuta corpului, de felul în care ridica brațele liniştitor, ca şi când pacientul ar fi urmat să cadă împăcat în ele. Dr. Bernheim îi explică femeii pe un ton blând, persuasiv, că necazurile ei se datorează unei stări depresive; când îşi va recăpăta buna dispoziție, durerile şi înțepăturile vor dispărea una după alta. A sugestionat-o că se va trezi bine dispusă. Peste câteva minute o trezi şi o întrebă:

— Ei, cum te simți?

— Foarte bine, zău aşa, răspunse ea uimită.

— Bine, spuse Bernheim. În şedința de mâine o să te vindecăm de dizenterie şi atunci ai să te simți mai în putere.

— De câte şedințe credeți că va avea nevoie? întrebă Sigmund.

Bernheim mai examină o dată simptomele pacientei consemnate în foaia de observație.

— Cam o săptămână. Asta pentru că prefer ca în fiecare „operație", cum numea James Braid hipnoza – apropo, ştiați că el este cel care a inventat cuvântul în locul rău famatului „mesmerism"? –să îndepărtez numai un singur simptom. Această singularizare a simptomului conferă mai multă unitate şi putere sugestiei, face ca tratamentul să fie mai remanent.

— Da, şi eu am ajuns la aceeaşi concluzie, spuse Sigmund emoționat. Am încercat cu un pacient de cincizeci de ani cu paralizie a piciorului, labei piciorului şi a degetelor. L-am lăsat să-şi revină în ritmul în care se îmbolnăvise.

Sora conduse în sală un bărbat de douăzeci de ani care fusese rănit la mână. De atunci nu mai reuşise nici să îndoaie degetele, nici să le întindă. Dr. Bernheim îl adormi şi îl sugestionă că poate să strângă mâna pumn cu uşurință şi să întindă degetele. Timp de zece minute îi masă mâna şi degetele. Înainte ca pacientul să se trezească, îi murmură lui Sigmund:

— Vedeți, domnule Freud, aceasta nu este, de fapt, sugestie, ci contrasugestie. Tânărul acesta s-a autosugestionat deja că are o infirmitate la mână. Mie nu mi-a rămas altceva de făcut decât să-i înlătur această autosugestie.

Omul se trezi şi descoperi că putea să-şi mişte fără dificultate mâna şi degetele.

— Am mai văzut cazuri de felul acesta şi la Salpêtrière, spuse Sigmund. Acolo, ei încearcă doar să demonstreze că sub hipnoză pacientul poate să facă lucruri imposibil de dus la îndeplinire în stare de conştienţă. Nu-şi propun să vindece. În Allgemeine Krankenhaus sunt de asemenea cazuri similare, sunt sigur, numai că noi nu le recunoaştem ca atare. Dar trebuie să vă pun o întrebare: de ce numai acest tânăr, în mod particular, a păţit aşa ceva, când sunt sute de oameni în lume care se lovesc la mână, unii dintre ei foarte tare, şi totuşi se întorc a doua zi la lucru cu mâna bandajată?

Dr. Bernheim clătină din cap.

— Aceasta, *Monsieur* Freud, ar necesita emiterea unei ipoteze. Pentru ca activitatea din clinica mea să fie fundamentată ştiinţific, eu operez numai cu fapte. Obligaţia mea este să-i vindec pe bolnavi. Pornind de la corpusul meu de fapte, vom transforma hipnoza într-o practică medicală ştiinţifică.

Casa familiei Bernheim era înconjurată de o grădină bine întreţinută. *Madame* Sarah Bernheim, o femeie abia trecută de patruzeci de ani, îi apăru ca o persoană impunătoare, cu o vitalitate debordantă, pe care o fatalitate nedreaptă nu o binecuvântase cu copii. Se învârtea în jurul soţului ei şi îl dădăcea ca şi când ar fi întrupat cel puţin şase copii.

Din fericire, casa cu două niveluri era răcoroasă, căci doamna Bernheim nu făcuse nici o concesie soarelui de vară din Nancy. Sigmund, care se obişnuise cu prânzul tradiţional vienez alcătuit din trei feluri de mâncare, se trezi servit de o fată în rochie neagră şi cu şorţ alb mai întâi cu o supă groasă de ceapă, un antricot cu garnitură de sote de morcovi, mazăre, bucăţele mici de conopidă, cartofi prăjiţi, o roşie umplută cu pesmet şi cu verdeţuri tocate, totul stropit cu o sticlă de vin de Lorena. Apoi li se aduse o salată verde cu ulei şi oţet şi un sufleu de portocale. Era cea mai bună masă pe care o mâncase în Franţa. Nu ezită să-i spună lucrul acesta doamnei Bernheim, care se îmbujoră de plăcere.

— Soţul meu munceşte aşa de mult, spuse ea, încât consider că e de datoria mea să-l ajut să-şi menţină forţele.

Bernheim râse şi se bătu cu palmele pe pântecele rotunjor.

— De fapt, draga mea, îmi menţii circumferinţa taliei. Se întoarse apoi spre Sigmund şi îl întrebă: Vă mai amintiţi, *Monsieur* Freud, de tânărul doctor suedez care a lucrat cu dumneavoastră la Salpêtrière şi a fost dat afară din spital pentru că încercase, chipurile, să seducă o tânără „pacientă" din spital?

— Da. Vorbea foarte frumos despre dumneavoastră.

— Atunci trebuie să-mi daţi voie să-i reabilitez numele. I-a cunoscut pe părinţii fetei în grădina de la Salpêtrière. Veniseră de la ţară să-şi vadă fiica, despre care ştiau că lucrează la bucătăria spitalului. Doctorul a făcut câteva cercetări şi a descoperit că asistenţii lui Charcot remarcaseră că fata este un mediu foarte bun pentru hipnoză. I-au dat haine, cosmetice şi au transformat-o într-o actriţă a hipnozei. Fetei îi plăcea să i se dea atâta atenţie, dar tânărul doctor se temea pentru sănătatea ei mentală. I-a cumpărat un bilet de tren ca să se întoarcă la ferma părinţilor ei, apoi a hipnotizat-o să vină la el acasă ca s-o poată urca în tren.

Sigmund căzu câteva clipe pe gânduri.

— Îmi amintesc că, la data respectivă, mi-a spus că problema e inexplicabilă.

— Sunt mai multe probleme inexplicabile la Salpêtrière. Dar se apropie ora la care *Monsieur* Liébeault va începe şedinţa de după-amiază. Am să vă prezint şi după aceea am să mă duc la cabinetul meu particular. Ca şi dumneavoastră, îmi câştig în principal existenţa ca neurolog.

5

În drum spre casa lui Liébeault, care era situată într-un cartier mai modest al oraşului, dr. Bernheim spuse:

— Daţi-mi voie să vă povestesc câte ceva despre Ambroise Auguste Liébeault. Părinţii lui, nişte fermieri cumsecade, l-au trimis la Petit Séminaire, ca să-l facă preot. La cincisprezece ani reuşise să convingă pe toată lumea, inclusiv pe sine, că nu are chemare pentru teologie. La vârsta de douăzeci şi unu de ani a intrat la Facultatea de Medicină din Strasbourg – cu paisprezece ani înaintea mea – şi a absolvit-o în 1850 cu o teză despre fractura de femur. Unul dintre profesorii lui i-a trezit interesul pentru hipnoză dovedindu-i că hemoragiile nazale pot fi induse în mod artificial prin sugestionarea pacientului adormit. După absolvire, Liébeault s-a stabilit într-un sătuc la câţiva kilometri de aici, unde nu făcea altceva decât să aducă bebeluşi pe lume şi să repare oasele rupte. O singură dată voise să încerce un tratament sub hipnoză, pe o fetiţă de zece ani care suferea de convulsii, însă tatăl acesteia nu-i permisese pentru că, zicea el, aceasta ar putea fi considerată vrăjitorie şi sacrilegiu. Dar Liébeault n-avea de gând să renunţe la fascinaţia lui. După câţiva ani de practică la ţară, s-a întors la Nancy pentru a frecventa cursurile lui Braid de neurohipnologie, şi-a cumpărat o casă la oraş şi şi-a deschis cabinet de medicină generală. Pacienţii lui erau recrutaţi în principal din rândul ţăranilor şi al familiilor de muncitori. În măsura în care acceptau să se lase hipnotizaţi, aceştia beneficiau de tratament. În caz contrar, trebuiau să plătească onorariul obişnuit, medicamentele, spitalizarea şi toate celelalte. Nici un ţăran sau muncitor nu putea să refuze o asemenea ofertă. În ultimii douăzeci şi cinci de ani a trăit modest, împreună cu familia, din onorariile primite pentru tratarea afecţiunilor somatice. Dar în sufletul lui a rămas la hipnoză. Din prima lui carte, *Somnul şi stările lui analoage,* nu s-a vândut decât un singur exemplar. Gândiţi-vă! Cea de-a doua a fost primită ceva mai bine. Dar iată că am ajuns.

Ambroise Auguste Liébeault îşi cumpărase o casă cu două niveluri nu prea aspectuoasă, care lăsa însă impresia că fusese construită ca să dureze câteva secole. Pe stânga era o mică grădină cu o cărare pietruită care ducea spre o clădire din spate, învăluită de umbra unui copac ca de o imensă umbrelă. În faţa uşii, pe o bancă de lemn, şedeau vreo zece pacienţi, oameni de la ţară îmbrăcaţi în hainele lor de duminică, muncitori însoţiţi de neveste sau de copii.

Şirul se muta tot mai aproape de uşa doctorului pe măsură ce ieşea câte un pacient.

Dr. Liébeault apăru în pragul cabinetului ca să ia o gură de aer. Sigmund îl privi cu luare-aminte pe bărbatul cărunt, în vârstă de şaizeci şi cinci de ani, cu câteva smocuri mici de păr alb pe cap, cu barbă şi mustăţi albe. Avea fruntea brăzdată de riduri orizontale şi tenul roşcat şi aspru caracteristic oamenilor de la ţară. Faţa lui exprima un mănunchi de contradicţii: veselia unui copil amestecată cu autoritatea unui preot, o expresie simplă, dar serioasă, amabilă, însă poruncitoare. Concepţiile lui despre „sugestia verbală" şi „somnul provocat" erau cunoscute în multe părţi ale Europei, însă Liébeault nu fusese acceptat în anumite cercuri din Nancy. Pacienţii cu funcţii importante aici nu îndrăzneau să se ducă la dr. Liébeault, ca nu cumva să încalce consemnul general. De asemenea, nu fusese invitat să predea la Facultatea de Medicină sau la Universitate, deşi dr. Bernheim avea numai cuvinte de laudă la adresa muncii sale.

Le bon père Liébeault, cum îi spuneau pacienţii săi, ridică privirile, îi văzu pe dr. Bernheim şi pe Sigmund şi le ură bun venit cu aerul unui tată prevenitor. Liébeault îl invită pe Sigmund să intre în casa din grădină. Păşiră într-un mic antreu unde aşteptau pacienţii când era frig afară sau ploua. Din antreu se intra într-o cameră mare cu foarte puţine mobile: rafturi cu cărţi foarte vechi, un fotoliu de lemn pentru doctor, câteva scaune împletite pentru pacienţi. Sigmund căută cu privirea un dulap sau o cutie în care Liébeault ar fi putut să-şi ţină dosarele cazurilor, dar nu se vedea nimic. Liébeault nu ţinea evidenţa cazurilor, nu-i supunea pe pacienţi unor ample examene fizice. De aceea, Facultatea de Medicină considera metodele lui „neştiinţifice".

Sigmund îl privi atent pe doctor în timp ce acesta examină şase pacienţi. Metodele lui erau chiar mai simple decât acelea folosite de Bernheim. Avea ochii strălucitori, concentraţi, vocea profundă, blândă, mişcări stăpânite. Ţinea degetele mari ale pacienţilor în mâinile lui mari, stângace şi iubitoare şi le spunea să nu se gândească la nimic altceva decât la somn şi la vindecare. Îi sugestiona că pleoapele lor vor deveni tot mai grele, trupurile se vor îngreuia şi ele şi în curând îi va cuprinde o stare de somnolenţă. Când pleoapele începeau să le tremure, Liébeault spunea cu o voce somnoroasă: „Ai să dormi". Şi ei adormeau.

Primul pacient era un băieţel de unsprezece ani, care suferea de enurezis. Liébeault îl sugestionă că, de acum înainte, dacă va mai simţi nevoia să urineze în timpul nopţii, se va trezi din cauza presiunii şi se va scula din pat ca să meargă la toaletă. Săptămâna următoare, Sigmund află că această singură şedinţă fusese suficientă pentru rezolvarea problemei. Cea de-a doua pacientă, o fetiţă de paisprezece ani, îşi simţea picioarele moi, avea dureri în şolduri şi dificultăţi la mers. Liébeault îi descrise aceste simptome ca pe nişte dureri de creştere care vor dispărea după maximum două şedinţe. Următorul pacient era un tâmplar bătrân de şaizeci de ani, cu hemiplegie dreaptă. Venea de trei săptămâni. Liébeault îi spuse încet lui Sigmund:

— L-am vindecat şi poate să umble, însă cu o anumită greutate. Şi-a reluat

lucrul, dar refuză să se urce pe scară.

Patriarhul stătea față în față cu o femeie divorțată, în vârstă de douăzeci şi doi de ani, care lucra la fabrica de țigări. Suferise, după cum îi explică Liébeault, de „accese de furie, alcoolism, paralizie parțială a picioarelor".

— Am vindecat-o de toate, cu excepția dependenței de vin, mormăi el la urechea lui Sigmund. Când doarme, reuşesc să-i inoculez dezgustul pentru vin, dar în restul timpului continuă să bea. Este foarte ciudat. Pe de altă parte, însă, şi-a reluat lucrul.

Pe banca din grădină mai erau şi alți pacienți, însă Sigmund îi mulțumi dr. Liébeault, îşi ceru scuze şi plecă. Mai străbătu încă o dată străzile din Nancy, admirând frumusețea senină a pieței Stanislas. Merse mai departe şi găsi un loc pe o bancă în Place de la Carrière, fostul teren pentru turniruri al ducilor de Lorena. Aici, sub arborii care absorbeau razele piezişe ale soarelui de după-amiază, încercă să-şi ordoneze impresiile. Nu se îndoia nici o clipă de faptul că fusese martorul performanțelor a doi dintre cei mai mari hipnotizatori. În comparație cu Lièbeault şi Bernheim, el era doar un începător.

Totuşi, nu asta îl supăra cel mai mult. Ceea ce făcea să-i fiarbă creierii era sentimentul că ceva lipseşte: speculația, teoria cauzalității. De ce făcuse dizenterie femeia de douăzeci şi şapte de ani? Pentru că se certa cu soțul ei şi, aşa cum spun țăranii, nu-şi îndeplinea datoria de nevastă? Din ce cauză suferea de enurezis băiatul de unsprezece ani? Era vorba oare numai de lene? De ce paralizase tâmplarul de şaizeci de ani? Fiindcă se temea de scară? Dar de ce îi apăruse brusc senzația de frică după ce urcase scările timp de patruzeci de ani?

— Cel mai folositor cuvânt din orice limbă este *de ce,* exclamă el cu voce tare. Dacă vom pune *de ce*-uri peste *de ce*-uri aşa cum aşază zidarii italieni piatră peste piatră, în cele din urmă vom construi un edificiu care ne va feri de furtuni.

În dimineața următoare şedea în biroul dr. Bernheim de la spital şi se uita spre curtea interioară. Era atâta linişte în dimineața aceea de la jumătatea lui iulie, că se auzeau muştele zburând pe lângă geamuri. O soră aduse un copil care avea dureri musculare de tip reumatic în braț. Dr. Bernheim îl aşeză pe băiat pe scaun în fața lui şi îi atinse uşor pleoapele.

— Închide ochii, copile, dormi. Ai să rămâi adormit până te trezesc eu. Dormi foarte bine, la fel de comod ca şi când ai fi în patul tău de-acasă. Ridică în aer brațul copilului, atinse locul dureros şi spuse: Durerea a dispărut. Când o să te trezeşti, n-o să mai simți nici o durere. Brațul tău e cald, căldura creşte şi ia locul durerii.

Când se trezi, băiatul ridică brațul fără dificultate.

— Mai ai dureri, copile?

— Nici una, *Monsieur le Docteur,* dar îmi simt brațul cald acolo unde a fost durerea.

— Căldura va scădea. Acum poți să te duci acasă.

După ce plecă băiatul, Sigmund spuse liniştit:

— De unde venea durerea aceea din brațul lui?

Dr. Bernheim îşi permise unul din zâmbetele lui ocazionale.

— Era o halucinație. De fapt, toți avem halucinații în stare latentă în cea mai mare parte a vieților noastre.

Dr. Bernheim îşi încrucişă şi îşi încleştă degetele peste piept, apoi le împinse înainte cu palmele deschise, ca spre infinit.

— De unde să ştim? E mai bine să-l vindecăm, decât să-l aruncăm şi să ne prăbuşim şi noi în hăurile de nepătruns de unde vin halucinațiile. Chiar şi psihologii spun să ne ferim de *bête noire.*

Sigmund îşi petrecea diminețile la spital, unde studia tehnicile şi foile de observație ale lui Bernheim, şi după-amiezele cu Liébeault. Observase că, ori de câte ori avea un pacient nou, Bernheim începea prin a-i spune care sunt binefacerile terapiei prin sugestie; că, dacă hipnoza nu reuşea să-i vindece simptomele, putea în mod sigur să-i amelioreze starea. Le sădea încrederea celor nervoşi, asigurându-i că aici nu era nimic ciudat sau dăunător, că somnul hipnotic putea fi indus oricui. Dacă pacientul continua să se teamă, tatona să vadă care este sursa fricii şi o atenua. Apoi spunea:

— Uită-te la mine şi nu te gândi la nimic altceva decât la somn. Pleoapele devin tot mai grele, ochii din ce în ce mai obosiți. Încep să clipească, se umezesc, nu mai vezi clar... ochii tăi s-au închis.

Dacă vocea nu era suficientă pentru a-l sugestiona pe pacient, Bernheim ridica două degete de la mână şi îşi trecea ambele mâini de câteva ori prin fața ochilor pacientului, apoi îi închidea blând pleoapele, coborând în acelaşi timp vocea. În cazul pacienților mai recalcitranți, punea mâinile pe fruntea pacientului, câte trei degete pe fiecare tâmplă. Dacă nici asta nu mergea, strângea mâna stângă în pumn şi cu încheieturile degetelor atingea mijlocul frunții pacientului, uşor, dar poruncitor. Nu-i plăcea să recurgă la diverse obiecte, dar dacă după a doua sau a treia încercare nu reuşea să inducă nici măcar un somn uşor, scotea din buzunar o bilă rotundă de sticlă, o bucată mică de metal în care se reflecta lumina şi atunci până şi cel mai reticent pacient cădea în transă.

Dr. Liébeault împărtăşea părerea lui Mesmer potrivit căreia de la medic la pacient se transmitea un flux de energie magnetică şi recurgea întotdeauna la „punerea mâinilor". Sigmund observase că, ori de câte ori avea de-a face cu copii, îi mângâia încet pe frunte şi le dădea părul spre spate, repetând:

— Totul e bine. Ai să dormi în pace. Ai să te simți mai bine când ai să te trezeşti.

Dacă era vorba de tineri adulți, le lua fața în mâinile lui calde, mari. Pe cei mai în vârstă îi mângâia blând pe braț sau îi bătea uşor pe umăr, murmurând:

— Somnul odihnitor e pe drum. Am să-ți închid acum pleoapele obosite şi somnul va veni...

Sigmund rămase acolo trei săptămâni şi îi urmări cu atenție pe Bernheim şi pe Liébeault tratând nenumărate cazuri de naturi diferite, recurgând la toate stratagemele aflate în arsenalul celor doi bărbați talentați: paralizia brațului, un contabil cu crampa scriitorului, paralizia picioarelor după pneumonie, dureri epigastrice, sciatică de-a lungul coapsei şi a pulpei piciorului stâng,

ticuri faciale, gesturi bizare, vedere monoculară, vomismente şi insomnie, pierderea poftei de mâncare şi melancolie.

Făcu însemnări amănunțite în legătură cu cazurile văzute, înregistrând progresul pacienților pe parcursul săptămânii, evaluând şansele de vindecare totală sau parțială. Adăuga şi propriile comentarii asupra felului cum fuseseră obținute rezultatele. În zilele liniştite lua masa cu tinerii interni de la spital, discutând pe marginea celui mai bun centru pentru pregătire şi desfăşurare a practicii medicale. Părerile erau împărțite între Viena, Paris şi Nancy. Noaptea îi scria Marthei şi primea la rândul lui scrisori de la Semmering în fiecare zi sau la două zile. În adâncul sufletului său, stăruia însă întrebarea neliniştitoare: „Ce se petrece în mintea secundară, în subconştient? Ce anume provoacă aceste boli? Cum vom înțelege oare comportamentul uman dacă nu reuşim să pătrundem în acest continent interzis şi să-i cartografiem suprafața?" Continuă să facă presiuni asupra lui Bernheim, cerându-i explicații, dar acesta îi răspunse răbdător:

— Să presupunem că mintea omenească este un teren uriaş de bowling, cu mii de bile împrăştiate prin iarbă. Arunc o bilă în iarbă sub forma unei sugestii sau comenzi. Aceasta este direcționată spre o bilă care blochează accesul spre gaura din marginea terenului. O dau la o parte. Bila care bloca inițial cărarea nu mai are efect. Sugestia mea a preluat poziția de comandă. Am înlocuit ideea halucinantă a pacientului meu cu o comandă potrivit căreia durerea, contracția, vomismentele, depresiunea vor dispărea. Pentru că, vedeți dumneavoastră, *Monsieur* Freud, ideile sunt obiecte fizice, la fel de tangibile ca şi bilele de bowling. Noi, medicii, trebuie să avem îndemnarea necesară pentru a scoate din acțiune aceste bile cu efect halucinant. Uneori dăm greş, dar obținem şi rezultate remarcabile.

Sigmund se ridică în picioare, făcu câțiva paşi şi îşi lărgi puțin gulerul cămăşii. Încercă să-şi reprime emoția din voce.

— Există o activitate despre care ar trebui să ştiți şi dumneavoastră, şi dr. Liébeault. Un nou instrument terapeutic, folosit mai întâi de dr. Josef Breuer la Viena, şi confirmat de mine anul trecut. Îmi dați voie să vă invit pe amândoi la cină mâine scară?

Restaurantul Stanislas, aflat pe una din cele mai aglomerate străzi comerciale din Nancy, avea mesele separate între ele prin paravane înalte de lemn. Cei doi medici care şedeau în fața lui mâncau cu poftă. Preocupat să le prezinte cât mai clar „tratamentul prin conversație" sub hipnoză, Sigmund abia dacă se atingea de mâncare. Nici dr. Bernheim, nici dr. Liébeault nu manifestară interes. La un moment dat, în timp ce Sigmund analiza abilitatea cu care Breuer manevrase amintirile cândva refulate ale domnişoarei Bertha, dar care acum începuseră să curgă ca un şuvoi, îşi dădu seama că cei doi bărbați luaseră o decizie – îşi închiseseră mințile.

— Dragul meu *Monsieur* Freud, spuse blând Bernheim, asta nu ne-ar servi la nimic. Aşa cum v-am explicat, ne ocupăm de o boală isterică şi o anihilăm prin contrasugestie. Nu trebuie să ştim decât modul în care se manifestă. Suntem eficienți! Aceasta este singura îndatorire a medicului. Prietenul meu,

dr. Liébeault, pe când era foarte tânăr, a refuzat să se facă preot. Sunt convins că nici acum nu ascultă cu plăcere confesiunile semenilor săi.

Sigmund era zdrobit. Doctorii îi mulțumiră pentru masa copioasă şi plecară fiecare în altă direcție. În timp ce mergea pe strada în pantă, de-a lungul clădirilor guvernamentale impunătoare, cufundate în întuneric, Sigmund îşi zise: „A avut exact aceeaşi reacție ca Charcot. A spus: «Nu, aici nu e nimic interesant». Dar este! Sunt convins de lucrul ăsta. De ce oare nişte pionieri ca Charcot, Liébeault şi Bernheim refuză să privească prin uşa deschisă de alt doctor? De ce se opresc atunci când ajung la capătul propriei revoluții?"

6

Una din problemele cu care se confruntă la întoarcerea de la Nancy fu ostilitatea tuturor, inclusiv a lui Breuer, față de decizia lui de a se duce acolo.

— Dar bine, Josef, de ce nu mi-ai spus asta înainte să plec?

— Ți-ai fi schimbat hotărârea?

— Nu.

— Păi vezi?

Din punctul de vedere al lui Meynert şi al Facultății de Medicină, experiența lui de la Nancy stârnise oprobriul public. Colegii lui de la Institutul Kassowitz nu-l dezaprobau fățiş, deşi considerau că intrase de bună-voie într-o fundătură ştiințifică. Drept urmare, nu avea cu cine să discute. În scrisoarea pe care i-o adresă prietenului său Wilhelm Fliess de la Berlin îi mărturisi că începe să se simtă izolat, că nu era nimeni la Viena care să-l poată învăța ceva.

Începu să-i scrie tot mai asiduu lui Fliess, ca prieten şi confident, căruia putea să-i dezvăluie speculațiile medicale cele mai îndrăznețe. Fliess era receptiv şi îi răspundea prin scrisori entuziaste, de încurajare. Sigmund îi mărturisi că ar dori să se ocupe exclusiv de tratamentul nevrozelor. Dar în momentul de față n-avea nici un caz de nevroză. Lucra doar ca neurolog, tratând maladii somatice, dar şi ca medic de familie pentru vecinii săi, oprind hemoragiile nazale şi diareele. Deocamdată nu-şi putea exersa abilitățile recent dobândite de hipnotizator. Petrecu o vacanță minunată cu Martha la Semmering după prima despărțire de când se căsătoriseră. Martha ducea sarcina bine, iar fiica lui creştea, devenind un copil încântător. Era cât se poate de fericit în viața de familie. Însă din cauza faptului că i se refuza ceea ce profesorul Nothnagel numise „bogata sursă materială a medicinei", simțea că activitatea lui creatoare ajunsese într-un punct mort.

Era pentru prima oară de când profesorul lui de zoologie Carl Claus îl trimisese la Triest să participe la testele pe țipari că simțea lipsa unui experiment potențial valoros. Îşi amintea de prima declarație de dragoste pasionată pe care i-o făcuse Marthei în pădurea de lângă Mödling:

„Ştiința pură este cea mai frumoasă meserie pe care ți-o poate oferi viața, plină de satisfacție pentru că în fiecare zi aflăm câte ceva nou despre

organismele vii".

Dar iată că nu trecuseră decât şapte ani şi se vedea blocat în efortul lui de a testa, de a experimenta, de a descoperi. Devenise un simplu practician. În timp ce şedea la biroul din cabinetul de la Sühnhaus, cu rafturile de cărți de medicină în spatele lui, cu fotografiile unor oameni celebri atârnate deasupra canapelei negre pe care îşi examina pacienții, îşi zise plin de amărăciune: „Ca orice medic de țară". Încercarea de a studia subconştientul prezenta inconvenientul că, dacă nu lucra pe lângă un mare spital, ca Allgemeine Krankenhaus, Salpêtrière sau Facultatea de Medicină din Nancy, exploratorul rămânea timp îndelungat fără nici un fel de mări necunoscute pe care să navigheze, fără vârfuri tibetane ce aşteptau să fie cucerite, fără o Sahară care să-i ofere şansa de a supraviețui.

Îşi jură că n-o va lăsa pe Martha să inspire mireasma amară a dezamăgirii care îi emana prin toți porii. Era greşeala lui, nu a ei. Nu reuşise să-şi găsească sectorul propice de creativitate. Oare şi Josef Breuer se îndepărtase de el pentru că îi înşelase speranțele? Josef găsea tot mai multe scuze ca să evite plimbarea lor de seară de-a lungul Ringului.

— Martha, crezi că sunt hipersensibil? O fi oare Josef absorbit de propriile preocupări?

— Mathilde nu s-a schimbat deloc. Vorbeşte cu multă afecțiune despre tine când suntem împreună. E vorba de ciclul vital al tuturor organismelor care au căderi şi urcuşuri. Şi prietenia reprezintă un organism viu. Acum eşti căsătorit, ai un copil şi clientela ta. Mai înainte, afecțiunea lui Josef pentru tine nu era mai profundă sau mai bună, era diferită.

Îi mulțumi pentru vorbele ei cumpănite şi, liniştit, căzu într-un somn adânc, plin de visuri, pe care şi le aminti dimineața în cele mai mici detalii.

Nu se lăsă copleşit de disperare, ci dimpotrivă, începu să studieze şi să scrie cele două lungi monografii, prima *Despre afazie,* de care simțea că este nevoie din cauza teoriilor diferite şi contradictorii în legătură cu acest subiect. Pe cea de-a doua, un *Studiu clinic asupra paraliziilor universale la copii,* urma s-o elaboreze împreună cu prietenul lui de mai târziu, dr. Oskar Rie, medic pediatru.

O serie de evenimente îi demonstrară cât de mult se îndepărtase de scopul lui inițial, acela de a deveni profesor la Facultatea de Medicină. Cu doi ani în urmă, profesorul Leidesdorf, şeful Clinicii de psihiatrie din cadrul Azilului de alienați mintal al Austriei de Jos, suferise o criză de inimă în timpul unei prelegeri şi îl rugase pe tânărul lui asistent, Julius Wagner-Jauregg, să încheie cursul în locul lui. Ministerul Educației îl numise pe Wagner-Jauregg suplinitor pentru un trimestru. În anul următor, Leidesdorf a ieşit la pensie şi acum, în vara anului 1889, Facultatea de Medicină a universității îl invita pe Richard von Krafft-Ebing, profesor *Extraordinarius* la Universitatea din Graz, să ocupe locul lui Leidesdorf. După Meynert, Krafft-Ebing era cel mai renumit psihiatru în lumea germanofonă. Toată lumea aştepta cu nerăbdare să vadă cine va fi ales pentru a-i urma lui Krafft-Ebing la Graz. Spre uimirea tuturor, acesta fu tânărul Wagner-Jauregg, în vârstă de numai treizeci şi doi de ani.

Profesorul Krafft-Ebing sosi la Viena după vacanța de vară ca să se pregătească pentru prelegerea inaugurală. Sigmund îi făcu o vizită de curtoazie, aducând cu el în chip de carte de vizită traducerile lucrărilor lui Charcot şi Bernheim. Krafft-Ebing tocmai se mutase într-un apartament proaspăt zugrăvit şi vopsit, al cărui miros îi amintea lui Sigmund de vizita lui la profesorul Nothnagel, cu şapte ani în urmă, când dorise să ocupe funcția de asistent al acestuia pentru medicină internă.

Profesorul se ridică din spatele biroului şi îi întinse cordial mâna. Primul gând ce-i trecu lui Sigmund prin minte fu: „Ce bărbat atrăgător!". Krafft-Ebing avea un cap frumos proporționat: o frunte masivă încununată de păr cărunt, uşor ondulat, un nas suficient de roman ca să asigure o întreagă familie de nasuri mai mici, barba şi mustața de culoare neagră-cenuşie. Sub ochii enormi, aşezați sub sprâncenele poruncitoare, se vedeau nişte cearcăne dramatice, mult prea pronunțate pentru un om care încă nu împlinise cincizeci de ani. Era un chip care radia inteligență şi putere, dar, în acelaşi timp, arunca priviri pline de înțelegere față de suferința lumii, al cărei martor fusese mai tot timpul vieții.

Richard Freiherr von Krafft-Ebing se născuse la Mannheim. Era fiul unui funcționar public şi al unei femei blânde şi cultivate, provenind dintr-o distinsă familie de intelectuali. Când se pregătea să intre la universitate, familia sa s-a mutat la Heidelberg, unde a fost luat sub aripa protectoare a unchiului său din partea mamei, cunoscut în Germania drept „avocatul condamnaților", pentru că apăra drepturile legale ale delincvenților acuzați de crime atroce, în particular de perversiuni sexuale. Krafft-Ebing a studiat medicina la Universitatea din Heidelberg. Optase pentru specialitatea actuală când fusese trimis la Zürich ca să se refacă după tifos şi îl auzise pe Griesinger ținând câteva prelegeri de psihiatrie.

Fascinat, Krafft-Ebing şi-a scris teza de doctorat despre „Delirul mental", a ocupat apoi un post de medic rezident la un azil de nebuni, iar în 1873 a fost invitat la Facultatea de Medicină a Universității din Graz, devenind director al recent înființatului Azil Feldhof. A îmbrățişat imediat cauza bunicului său, apărându-i în fața tribunalului pe femeile şi bărbații acuzați de „delicte sexuale" şi „crime împotriva naturii", prezentând Curții anamneza completă a acuzatului în încercarea de a câştiga înțelegerea şi mila pentru aceşti oameni cu comportament aberant, care trezeau un asemenea dispreț în societatea puritană, încât li se ignorau drepturile civile. Această activitate fusese încununată de redactarea unui *Manual de psihopatologie legală,* iar în cei trei ani de muncă la azil, scrisese cele trei volume ale *Manualului de psihiatrie, o* lucrare de referință

în psihiatria clinică, ulterior tradusă în mai multe limbi. Împreună cu Kraeplin, elaborase un manual cu un titlu similar în care erau prezentate modelele de comportament şi motivațiile conduitei umane, diferite de psihiatria lui Meynert, bazată pe anatomia creierului. Krafft-Ebing era un om cu o infinită răbdare față de pacienții azilului. Blândețea lui ajutase mulți bolnavi mai puțin grav atinşi de maladii să se refacă. În ultima vreme căzuse într-o

oarecare măsură în dizgrație din cauza publicării lucrării *Psihopathia Sexualis,* care prezenta în detaliu sute de cazuri de inversiuni şi perversiuni sexuale pe care le apărase în fața tribunalelor. Asemenea materiale nu mai fuseseră nicicând publicate – reprezentau scandalurile subterane ale societății despre care nu se vorbea. Deşi Krafft-Ebing îşi scrisese o mare parte din lucrare în latină, pentru ca să poată fi înțeleasă de medici, dar nu şi de oamenii obişnuiți, amatori de senzații tari, fusese condamnat sever în Anglia pentru că „dăduse drumul acestor materiale murdare şi dezgustătoare într-o lume inocentă şi nesuspicioasă". Krafft-Ebing era pionier. Sigmund Freud îi studiase cărțile cu multă atenție, deşi se ocupau numai de ereditatea pacientului, de atributele lui fizice şi de mediul înconjurător.

— Este foarte amabil din partea dumneavoastră că mi-ați adus aceste cărți, spuse Krafft-Ebing. Am auzit că sunteți aici, la Viena, principalul adept al sugestiei hipnotice. Şi că v-ați luat la harță cu colegul meu, *Hofrat* Meynert. Nu contează, în câțiva ani vom face din sugestia hipnotică o terapie cât se poate de respectabilă.

Sigmund se simți ca şi când i s-ar fi luat de pe umeri un sac de cartofi. Cuvintele pe care şi le înăbuşise în suflet de când se întorsese la Viena i se revărsară şuvoi; îi relată cu lux de amănunte ceea ce observase la Nancy. Când se opri, în cele din urmă, Krafft-Ebing exclamă:

— O pereche de oameni într-adevăr remarcabili. Mulțumesc că mi-ați împărtăşit experiența dumneavoastră. Wagner-Jauregg a trecut pe aici chiar înaintea dumneavoastră. E un tânăr puternic şi decis, care o să se descurce foarte bine la Graz.

Sigmund se îndreptă spre Azilul de alienați al Austriei de Jos, unde chipeşul Wagner-Jauregg, cel cu părul de culoarea nisipului, locuise ultimii şase ani în calitate de asistent al profesorului

Leidesdorf. Începuse să lucreze cu acesta cu patru luni înainte ca Sigmund să devină *Sekundararzt* pe lângă profesorul Meynert.

În drum spre azil, se duse cu gândurile în urmă, la anii studenției şi la cei de pregătire pe care îi petrecuse împreună cu Wagner-Jauregg; acesta se născuse cu numai câteva luni după Sigmund, îşi luase diploma cu câteva luni înainte şi obținuse *Dozentur* în neuropatologie o dată cu Sigmund. Cariera lui Wagner-Jauregg semăna foarte mult cu a lui: şi el fusese pregătit în fiziologie de profesorul Brücke, făcuse şi el cercetări încă de pe vremea când era student şi publicase articole ştiințifice, încercase şi el, fără rezultat, să devină asistent al profesorului Nothnagel, se ocupase şi el de psihiatrie...

Năpădit de gânduri, nici nu-şi dădu seama când se trezi în fața azilului, care fusese construit într-un stil monumental, cu un foaier mare şi o scară largă, mult mai potrivită pentru un palat ducal. În timp ce urca treptele, Sigmund îşi zise: „Analogia dintre viețile noastre se opreşte în această clădire. Când Wagner-Jauregg s-a mutat aici, nu numai că a primit un salariu de două ori mai mare decât leafa mea de la Allgemeine Krankenhaus, când am început să lucrez cu Meynert, dar a avut şi masa asigurată la azil. Nu şi-a dorit niciodată să devină psihiatru. Îşi spunea că nu e potrivit pentru aşa ceva. Însă

s-a pregătit şi a reuşit să stăpânească domeniul, iar acum i se oferă catedra de psihiatrie de la Graz, cea mai bună universitate din Austria, după Viena.

Şi iată-l şi pe el, Sigmund Freud, la aceeaşi vârstă, ducându-şi anevoie existența ca medic practician, pierdut pentru lumea universitară, singura pe care şi-o dorise vreodată. Cum de se întâmplase aşa?

Se opri în fața uşii lui Wagner-Jauregg cu mâna pe clanță şi capul plecat.

„Ştiu care este explicația. M-am îndrăgostit de Martha. Wagner-Jauregg este decis să ajungă până în vârful ierarhiei înainte de a se gândi la căsătorie." Maxilarul îi zvâcni înainte. „N-are decât să fie numit la Graz; eu am să-mi urmez drumul meu."

Bătu la uşă, apoi intră să-l felicite pe Wagner-Jauregg şi să-i ureze *Alles Gute.*

CAVERNA ÎNTUNECOASĂ A MINȚII

Fiul lor se născu la începutul lui decembrie. Îi dădură numele Jean Martin, după Charcot. Martha era triumfătoare că adusese pe lume un băiat. În timp ce ea dormea, Sigmund îşi vizită familia şi prietenii, radiind de fericire, ca să le dea vestea cea mare. Când Martha se trezi, o rezemă mai bine în pat. Nu o văzuse niciodată aşa de frumoasă, cu ochi strălucitori de fericire şi de mândrie. Îi ținu mâinile strâns într-ale lui.

— Marty, fetița mea dragă, naşterea unui fiu este unul dintre cele mai solemne momente în viața unui bărbat. Acum am pe cineva care o să-mi ducă numele mai departe. Evreii se simt jigniți dacă sunt considerați orientali, dar s-ar putea ca această nevoie adânc înrădăcinată de a avea un fiu să fie îndreptățită.

— Uhuhu, spuse Martha, declarându-se de acord. Afirmația este valabilă şi pentru occidentali. Cu prima ocazie când ai să vezi un botez, intră după alai în Votivkirche şi ai să dai cu ochii de fată cu întâiul lui născut de parte bărbătească. Parcă Charles Darwin a spus că acesta este unul din motivele pentru care specia umană continuă să se perpetueze. Probabil că dinozaurii nu-şi băteau prea mult capul să aibă un fiu care să le ducă numele mai departe.

Sigmund chicoti.

La douăzeci şi patru de ore după naşterea fiului său, în cabinet apăru un pacient cu o nevroză – primul de când se întorsese de la Nancy. Până la sfârşitul săptămânii mai veniră trei cazuri fascinante.

Iarna se năpusti cu furie asupra lor. Sulurile Marthei, aşezate între geamuri, absorbeau o parte din frig, dar ca să scape de suflul îngheţat al vântului trebuiau să tragă draperiile grele de catifea, transformând încăperea într-o cavernă întunecoasă, şi să îndese tot timpul lemne şi cărbuni în soba de

faianță. Nimic nu putea atenua vijelia ploii amestecate cu zăpadă care smulgea țiglele de pe acoperiş şi le arunca pe trotuarul din față. Aceleaşi vânturi puternice răsturnau şi trăsuri, aşa că aveai de ales între a fi lapidat cu țiglele de pe acoperiş sau strivit de pietrele de pe stradă.

În după-amiaza următoare, după o rupere de nori, apăru pe neaşteptate soarele şi, o dată cu el, un curcubeu mare şi frumos care-şi aruncă panglica subțire multicoloră pe deasupra oraşului.

— Asta e Viena, spunea Sigmund. Mai întâi te îngheață, apoi te udă leoarcă şi în final te pescuieşte din Dunăre, te înfăşoară în curcubeu şi îți murmură: „Iartă-mă, copile, iartă-mă că te-am adus aproape în pragul nebuniei cu excesele mele nevinovate! Eu tot te iubesc. Hai să ascultăm muzică în parc, hai să valsăm, hai să hoinărim prin Naschmarkt şi să mâncăm sângerete de la Cracovia şi *Königskuchen."*

Fräulein Mathilde Hebbel, în vârstă de nouăsprezece ani, venise la Sigmund cu o zi înainte de Crăciun. Era foarte deprimată şi irascibilă. Degeaba i-a sugerat Sigmund de nenumărate ori ce trebuie să facă atunci când se va trezi; era răsplătit numai cu hohote de plâns. Apoi, în timpul uneia dintre şedințe, tânăra deveni mai vorbăreață. Cauza melancoliei sale o constituia ruperea logodnei cu iubitul ei, survenită cu unsprezece luni în urmă. După logodnă, şi ea şi mama ei descoperiseră la tânăr o serie de defecte, însă nu voiau să rupă logodna pentru că tânărul era înstărit şi bine situat. În cele din urmă, mama fetei luase decizia. Fata petrecuse nopți întregi întrebându-se dacă procedase bine sau nu. În acel moment se declanşase nevroza.

Sigmund era încredințat că o poate ajuta prin sugestie, întărindu-i convingerea că mariajul cu băiatul acela ar fi fost o greşeală. Însă nu reuşi s-o facă pe Mathilde Hebbel să scoată nici un cuvânt în plus despre această problemă. Apoi nu mai veni deloc. O săptămână mai târziu, unul dintre confrații lui de la Institutul Kassowitz îi spuse:

— Felicitări, Sig, ai obținut un rezultat excelent cu *Fräulein* Hebbel. Am fost la ei aseară. Fata se simte foarte bine şi se înțelege din nou cu mama ei.

Sigmund înghiți de câteva ori în sec, se hotărî să nu mărturisească faptul că nu ştia cum o ajutase pe Mathilde, dar trecu pe la familia Hebbel. Îi spuse fetei:

— Mă bucur să te văd sănătoasă şi fericită. Dar n-ai vrea să-mi spui ce s-a întâmplat?

— O, da, desigur, zise fata veselă. În dimineața în care se împlinea un an de la ruperea logodnei m-am trezit şi mi-am spus: „Foarte bine, a trecut un an. Ajunge cu prostia asta!".

Începuse să plouă. Sigmund găsi un *Fiaker* în fața Bisericii Capucine, porni spre casă şi se afundă adânc în colțul capitonat cu piele al trăsurii, spunându-şi: „Mathilde nu s-a trezit în dimineața când se împlinise un an de la ruperea logodnei şi nu şi-a spus pe nepusă masă că această «prostie» durase destul. Undeva, în subconştientul ei, hotărâse să mai păstreze ceea ce rămăsese din dragostea ei încă un an de la ruperea logodnei... era un fel de doliu. Nu am ajutat-o pentru că nu avea nevoie de mine. Însă Mathilde mi-a demonstrat că

subconştientul îşi are ritmul lui bine stabilit, asemenea unui străvechi calendar de piatră."

Dacă lumea exagerase cu laudele pentru că o vindecase pe tânăra domnişoară de melancolia provocată de ruperea logodnei, următorul caz aproape că trecu neobservat. Chiar înainte de Revelionul anului 1890, preluă cazul unui tânăr cu picioarele paralizate. Toate simptomele indicau un caz de isterie. Sigmund începu tratamentul sub hipnoză, ca să îndepărteze o serie de manifestări evidente: anorezia, incontinența urinară, teama de a coborî pantele. Unul după altul, înlătură toate aceste simptome pentru ca în final să descopere că are de-a face cu un caz de scleroză în plăci. Simptomele psihice fuseseră atât de puternice şi de numeroase încât ascunseseră o maladie somatică.

Avea mult mai multe cazuri de isterie feminină decât masculină, dar presupunea că acest lucru se datora faptului că bărbații erau preocupați de câştigarea existenței şi nu veneau la el decât atunci când ajungeau la tulburări emoționale cu repercusiuni nefavorabile asupra capacității lor de a-şi asigura mijloacele de trai. Unul din cazurile ceva mai simple fu acela al unui bărbat inteligent care se aflase în spital în timp ce fratelui său i se făcea extensie pentru deblocarea articulației anchilozate a şoldului. În momentul în care articulația cedă, se produse un zgomot atât de puternic, încât fratele simțise imediat o durere violentă în propria articulație, care îl chinuia şi acum, deşi trecuse un an de la incidentul cu pricina. Articulația omului nu prezenta nici un fel de probleme. Sigmund îşi dădu seama că, în subconştient, omul se convinsese că boala era congenitală.

Ceva mai dificil se dovedi cazul unui funcționar care făcuse o criză de furie după ce fusese maltratat de patronul său. Sub hipnoză, Sigmund îl puse pe om să repete atacul în timpul căruia patronul îl lovise cu un baston. Sigmund încercă să-i domolească emoția, însă câteva zile mai târziu, pacientul fu cuprins de aceeaşi criză de furie. De astă dată, în timpul şedinței de hipnoză Sigmund află că funcționarul îl dăduse în judecată pe patronul lui pentru maltratare, însă pierduse procesul. Senzația violentă de frustrare resimțită din cauza acestei înfrângeri îi provoca un acces de furie incontrolabilă, urmată de leşin. Sigmund nu putu să-l vindece: omul era prea în vârstă şi sentimentul nedreptății i se înrădăcinase prea puternic. În final, se mulțumi doar să-i atenueze intensitatea crizelor.

Micul grup de prieteni doctori alcătuiau între timp un club de taroc care se întrunea sâmbăta seara: Sigmund, Josef Paneth, Oskar Rie, Leopold Königstein, Obsersteiner, uneori şi Josef Breuer sau Fleischl. Jucau până pe la unu noaptea, mai ales când se întâlneau acasă la Paneth, pentru că lui Josef îi făcea mare plăcere compania prietenilor. Fleischl nu se simțea destul de bine ca să iasă prea des din casă, însă îşi invita prietenii ori de câte ori îi venea rândul. În apartamentul lui Sigmund, bărbații jucau la masa din sufragerie, în camera cu mobilă masivă tapițată cu piele şi plafonul acoperit de un nor gros de fum de țigară. La miezul nopții, Martha şi celelalte soții aduceau cârnați fierbinți, *frankfurter,* serviți cu muştar sau hrean, şi chifle vieneze. Era o oră de

destindere pe parcursul căreia discutau despre ultimele noutăți din oraş, despre cărți, piese de teatru, muzică şi povesteau anecdote. Într-o noapte de mai, când plecară de la Paneth, Martha întrebă:

— Sig, e înțelept din partea lui Josef să stea atât de târziu noaptea?

— Da, atâta timp cât este aşa de vesel cum l-ai văzut în seara asta. Doctorul spune că are două pete urâte, dar se pare că nu s-au mărit.

Veni o iarnă cu un frig pătrunzător. Sigmund îl îndemnă pe prietenul său să se ducă într-o țară mai caldă pentru două sau trei luni. Josef îi răspunse pe un ton blând:

— Sig, nu pot suporta gândul să-l părăsesc pe Exner şi laboratorul de fiziologie. Cum să mă duc undeva fără să fac nimic? Nu este şi aceasta o formă de a muri?

— Nu, este o formă de hibernare. După ce îți vom vedea plămânii uscați, n-ai decât să lucrezi şi treisprezece luni pe an.

Apoi Josef fu prins într-o furtună de zăpadă, răci zdravăn şi, în după-amiaza următoare, cu cinci prieteni doctori care stăteau neputincioşi în jurul lui, muri de dublă pneumonie. Poate pentru delicatețea şi generozitatea lui, Josef fusese preferatul grupului. Sigmund resimțea pierderea acestui om drag. Josef Paneth fusese prietenul lui tot timpul cât studiase la Şcoala de Medicină. Fără „Fundația Freud" a lui Josef şi a Sophiei, nu şi-ar fi putut permite să primească bursa de studii a universității.

Când îl înmormântară pe Josef în Cimitirul Central, era o zi urâtă, cenuşie, cu ploaie şi zăpadă. Prietenii se adunaseră cu toții în jurul mormântului. Profesorul Brücke, el însuşi bolnav, veni la cimitir însoțit de Exner şi de Fleischl, care suferea cumplit. Apoi se duseră acasă la Paneth ca să petreacă *shivah* cu văduva, vorbind cu dragoste despre Josef în timp ce servitoarea le servea *Kaffeekuchen.* Sigmund şi Martha parcurseră în tăcere drumul spre casă prin întunericul rece, strângându-se unul în altul.

Noua sa pacientă era o tânără femeie căsătorită care, în copilărie, fusese adesea găsită dimineața în stare de inconştiență, cu membrele rigide, cu gura deschisă şi cu limba scoasă. În ultima vreme, aceste crize reapăruseră. Întrucât tânăra nu reacționa la hipnoză, Sigmund îi sugeră să-i povestească tot ce-şi amintea din copilărie. Fata îi vorbi despre camera ei, despre bunica cu care locuiau împreună şi despre una din guvernante pe care o iubea. Sigmund nu reuşea să găsească nici un fir. Un medic mai în vârstă care îngrijise familia în perioada respectivă îi veni în ajutor. Medicul remarcase un ataşament exagerat al guvernantei față de fetiță şi îi atrăsese atenția mamei asupra acestui lucru. Mama fetiței îi spusese că guvernanta avea obiceiul să se ducă în patul fiicei sale după ce adormea toată lumea şi petrecea noaptea cu ea. După toate probabilitățile, o corupsese pe fetiță. Guvernanta fusese imediat dată afară. Când Sigmund îi mulțumi doctorului pentru indiciu, acesta îl întrebă nedumerit:

— Ce aveți de gând să faceți?

— Cred că singura soluție e să-i spun adevărul. Acest episod din care, după

cum se vede, nu a înțeles nimic în anii copilăriei este îngropat adânc în subconştientul ei. Nu va reuşi niciodată să-l scoată la lumină printr-un efort spontan. Crizele ar putea continua ani la rând. Dacă îi explic că amintirile de felul acesta continuă să-şi trimită otrava mai târziu, în viață, cred că va înțelege cum stau lucrurile, în cazul în care va mai suferi un astfel de atac, cel puțin va şti despre ce e vorba şi va avea posibilitatea să se lupte cu el.

Tânăra primi informația fără să dea semne de tulburare. Doctorul familiei îi povesti ceva mai târziu că fata se simțea bine. Acest caz îi întări lui Sigmund convingerea că anumite evenimente petrecute în copilărie, deşi depăşesc puterea de înțelegere la vârsta respectivă, lasă totuşi urme în subconştient. Cicatricea rămâne şi poate supura oricând în anii următori, doborând o persoană altfel sănătoasă. Considera că medicul trebuia neapărat să afle acest lucru. Îşi puse, de asemenea, întrebarea de ce crizele reîncepuseră în acel moment anumit.

Un succes de-a dreptul miraculos obținu cu un bărbat de vreo treizeci şi ceva de ani pe care nu reuşi să-l trateze ambulatoriu şi, ca urmare, îl trimise la un sanatoriu. Spre uimirea lui Sigmund, după o săptămână petrecută la sanatoriu, omul începu să-şi revină, ticurile faciale şi bâlbâiala îi dispărură, mânca şi dormea bine, era capabil să se concentreze asupra unui anumit subiect, ceea ce nu reuşise mai înainte, motiv pentru care îşi pierduse slujba de răspundere la una din băncile vieneze. Sigmund îl vizită o dată pe săptămână şi după trei luni îi propuse să se ducă acasă. Pacientul refuză categoric acest lucru, devenind aproape violent la auzul recomandării. Întrucât familia nu ducea lipsă de bani, omul rămase. Şase luni mai târziu, îşi făcu apariția în cabinetul lui Sigmund. Văzându-l, acesta exclamă:

— Sunteți cea mai măreață mărturie a realizărilor unui doctor care a existat vreodată în oraşul acesta. Ce ați făcut pentru a ajunge la o vindecare atât de miraculoasă?

Bărbatul făcu şiret cu ochiul:

— Tratamentul era chiar alături: o pacientă foarte atrăgătoare. La sfârşitul primei săptămâni m-am culcat cu ea şi de atunci am făcut dragoste în fiecare noapte. A fost cea mai glorioasă perioadă

din viața mea. A părăsit sanatoriul acum două zile. Tot timpul mi-am spus că femeia trebuie să fi fost o pacientă de-a dumneavoastră şi că ne-ați aşezat alături intenționat.

Fiecare caz de nevroză era stimulativ şi complet diferit de celelalte. Succesele alternau cu eşecurile, pe care le înregistra îndeosebi cu tinerii bărbați, cu o constituție mai delicată. Aceştia sufereau de toate afecțiunile nervoase pe care le constatase şi la femei, plus multe altele de care nu ştiuse până atunci nici din auzite, nici din literatura de specialitate. Invariabil însă, nu reuşea să ajungă la motivul de bază care provocase tulburarea, nici măcar la cei pe care îi suspecta de homosexualitate. Subconştientul lor îi apăra ca un caier încâlcit, neinteligibil. Când încerca, resemnat, să aplice metoda Liébeault-Bernheim, atacând simptomul fără să mai facă efortul de a descoperi cauza, majoritatea pacienților fie că refuzau să accepte sugestiile lui terapeutice, fie că

se dovedeau incapabili să le execute. Toate aceste eşecuri îl aduseseră la exasperare. Suferința îşi avea originea într-un domeniu încuiat al subconştientului, pentru care nu reuşise să găsească cheia.

Subconştientul deveni pasiunea şi steaua călăuzitoare a vieții lui. Printre însemnările amănunțite referitoare la fiecare caz se aflau reflecțiile şi observațiile lui, legăturile cauzale, explorările şi tatonările. Se simțea aşa cum îşi închipuia că trebuia să se fi simțit Anton van Leeuwenhock când se uitase pentru prima dată prin microscopul lui perfecționat, devenind astfel primul om din lume care văzuse protozoare şi bacterii mişunând sub lamelă. Îşi spuse:

„Subconştientul va deveni câmpul meu de refracție. Mă va conduce la descoperirea şi descrierea riguroasă a cauzelor şi a mijloacelor terapeutice menite se corecteze conduita umană. Am să devin moaşă. Nu, sunt atât de umflat de emoție şi plin de viață, încât în mod sigur am să devin mamă". Ridică mâinile, prefăcându-se speriat: „Sper numai ca bebeluşul să nu aibă două capete!"

2

Se răspândi zvonul că dr. Sigmund Freud putea fi consultat cu încredere pentru toate afecțiunile denumite eufemistic prin termenul „tulburări femeieşti". Femei în jur de treizeci de ani îşi făcură apariția în cabinetul lui, încercând să descrie şovăitoare o serie de indispoziții fluctuante, pe care medicii lor de familie nu fuseseră în stare să le diagnosticheze. O examina pe fiecare în parte foarte temeinic din punct de vedere clinic. Le trimitea la câte un specialist atunci când considera că nu este suficient de pregătit într-un anumit domeniu ca să se bazeze numai pe propria judecată. În cele mai multe cazuri, nu era vorba de nimic organic. După ce punea mai multe întrebări liniştitoare, devenea clar că necazurile lor derivau din ceea ce Josef Breuer descrisese drept „secrete ale patului conjugal". Nu reuşea decât rareori să descopere un indiciu vizibil sau să presupună ce se întâmplase, căci aceste femei, crescute într-un climat restrictiv mergând până la interzicerea relațiilor sexuale, nu erau capabile să vorbească despre asemenea probleme nici măcar cu doctorul lor. Câteodată, însă, însoțit de bâlbâieli, stânjeneală, roşeață, adevărul ieşea la iveală: soțul era grosolan, grăbit, nedelicat, nu îşi regla ritmul în aşa fel încât şi soția lui excitată să poată participa la actul sexual, „se bâțâia de câteva ori şi se rostogolea alături ca un animal".

Însă nici după ce afla motivul acestor tulburări nervoase, Sigmund nu putea face mare lucru pentru a remedia situația. Orice vienez s-ar fi simțit extrem de jignit dacă medicul de familie l-ar fi informat că soția lui este bolnavă pentru că el nu îndeplinea corect actul sexual. Era un subiect pe care studenții, soldații, bulevardiştii, oamenii de afaceri îl discutau la *Stammtisch* până la cele mai intime detalii fiziologice. Dar se interziceau categoric asemenea conversații în sânul familiei, ele fiind considerate imorale şi

degradante. Nefericirea provocată de această dihotomie devenea din ce în ce mai evidentă pe măsură ce dosarele cazurilor se strângeau teancuri, teancuri. Însă nici el, nici alți neurologi nu descoperiseră cum puteau să le ajute pe aceste paciente ca să nu-şi mai frângă mâinile şi să-şi deşire batistele. O parte din „pacientele-soții" aveau sa rămână bolnave toată viața.

Din fiecare nevroză învăța câte ceva despre mecanismul ingenios al subconştientului. *Fräulein* Ilsa, o tânără veselă şi talentată de douăzeci şi trei de ani, fusese adusă de tatăl ei, un medic mai în vârstă, care insistase să fie de față la consultație. De optsprezece luni, Ilsa începuse să sufere de dureri atât de puternice în picioare, încât abia putea să meargă: Un prim doctor diagnosticase o scleroză în plăci, însă un tânăr asistent de la Departamentul de boli nervoase crezuse că recunoaşte simptomele de isterie şi recomandă ca fata să fie examinată de dr. Freud. Timp de cinci luni, Ilsa veni de trei ori pe săptămână. Sigmund îi făcu masaj intensiv şi o supuse la şocuri electrice cu voltaj crescut. Sub hipnoză, o sugestiona în fel şi chip pentru a-i alina durerea. Nimic n-o ajuta, deşi Ilsa era un subiect docil şi plin de bunăvoință. Într-o zi intră şchiopătând la el în cabinet, sprijinindu-se de tatăl ei şi de umbrela pe care o folosea ca baston de promenadă. Sigmund îşi pierdu răbdarea cu fata. Când aceasta era sub hipnoză, îi strigă:

— Gata! A durat prea mult toată chestia asta! Mâine dimineață, umbrela asta o să ți se rupă în mână şi ai să fii nevoită să mergi fără ea.

O trezi pe Ilsa, supărat pe sine însuşi pentru că îşi ieşise din fire.

În dimineața următoare, tatăl fetei veni la cabinet fără să fi avut oră reținută.

— Ce credeți că a făcut Ilsa ieri? Ne plimbam pe Ringstrasse când a început dintr-o dată să cînte *Ein freies Leben führen wir,* corul din *Hoții* de Schiller. A lovit de câteva ori cu umbrela în pavaj şi a rupt-o! Pentru prima dată după atâtea luni poate să meargă fără să se mai sprijine de nimic.

Sigmund răsuflă uşurat.

— Fiica dumneavoastră a transformat o vorbă spusă la mânie într-o sugestie strălucită.

Ştia că Bernheim şi Liébeault ar fi fost mulțumiți cu această vindecare. Ezită o clipă, apoi continuă:

— Dar ruperea umbrelei nu mi se pare suficientă pentru a o considera pe Ilsa complet vindecată. Trebuie să aflăm cum de-a ajuns să se autosugestioneze că nu poate să meargă.

Ziua următoare o adormi pe Ilsa şi-i ceru să-i spună ce o întristase chiar înainte să înceapă durerile de picioare. Ilsa răspunse liniştită că era vorba de moartea unui tânăr atrăgător, cu care se considera logodită. Sigmund o încurajă să-şi exprime sentimentele pe care i le inspirase omul respectiv, precum şi tristețea provocată de moartea acestuia. Răspunsurile Ilsei erau atât de limpezi şi concrete, încât Sigmund începu să se îndoiască de faptul că se află pe calea cea bună. Două zile mai târziu, Ilsa veni în biroul lui sprijinindu-se de altă umbrelă. Sigmund o adormi, apoi spuse cu asprime:

— Ilsa, nu cred că moartea verişorului tău are vreo legătură cu boala ta.

Cred că ţi s-a întâmplat altceva, un lucru de mare însemnătate pentru viaţa ta sentimentală şi fizică. Până nu-mi spui despre ce e vorba, nu te pot ajuta.

Ilsa rămase tăcută câteva secunde, apoi murmură o propoziţie lungă, din care Sigmund înţelese numai cuvinte disparate: „parc... străin... viol... avort." Tatăl ei începu să plângă amarnic. Sigmund o trezi pe fată. Tatăl şi fiica se sprijiniră unul de altul şi părăsiră încăperea. Sigmund nu mai revăzu niciodată pacienta şi nici nu primi de la ea vreo explicaţie. Dacă afecţiunea nu era înlăturată, în curând avea să fie imobilizată la pat. Va fi în siguranţă, căci se va rupe de lumea reală. Era convins că dacă Ilsa ar mai fi venit la câteva şedinţe, poate singură, ar fi reuşit să-i arate legătura dintre paralizia care continua să avanseze şi nefericirea de mai înainte şi ar fi determinat-o să se împace cu gândul că poate să-şi urmeze drumul în viaţă în pofida tragediei care o lovise.

Cunoaşterea este un fluviu cu o curgere lentă, care o ia uneori înapoi, încărcat de resturi, iar alteori seacă. Acum, pentru Sigmund ea se transformase într-un adevărat torent. Următoarea descoperire care încerca să străpungă cochilia groasă a necunoaşterii şi să treacă de pragul conştiinţei era faptul că, într-o altă fază a practicii lui medicale, fusese nu numai un tâmpit, dar şi un impostor. Recomandările lui Wilhelm Erb din *Manualul de electroterapie* s-au dovedit o uriaşă păcăleală!

Nu că profesorul Erb ar fi avut vreo vină: pusese la punct un sistem de ohmi, curenţi, electrozi de cupru, plăci de nichel, acoperiţi cu pânză, flanel şi burete şi elaborase „esenţa electroterapiei" într-o serie de formule matematice complicate pe care, spre exasperarea sa, Sigmund le memorase şi le folosise de parcă ar fi fost Sfânta Scriptură. I se strânse inima când se gândi cât de mulţi pacienţi păcălise pentru că avusese încredere în cartea lui Erb. „Nu cred că exagerez cu nimic dacă afirm că efectul curativ îl uimeşte adesea şi pe medicul cel mai experimentat prin rapiditatea şi complexitatea sa."

— Nu este nici o exagerare! Sigmund trânti una din rarele lui înjurături. Electrozii ăştia au acelaşi efect ca o bucăţică de zahăr. Mă cutremur când mă gândesc la onorariile pe care le-am încasat pentru câteva ore de relaxare care nu au rezolvat absolut nici una din suferinţele pacientului. Din fericire, onorariile mele sunt modeste şi curentul electric ieftin. Dar toţi neurologii din Europa, Anglia şi America, până şi marele Hughlings Jackson, folosesc de ani de zile faradizarea preconizată de Erb. Cum am putut să ne lăsăm păcăliţi atâta vreme? Erb s-a ales cu faima internaţională, iar pacienţii cu o pseudoştiinţă de talia frenologiei.

Josef Breuer se amuza de vehemenţa lui Sigmund, care venise să arunce o privire prin biblioteca prietenului său.

— Stai puţin, Sigmund, acum chiar că exagerezi. Faradizarea este cel puţin la fel de folositoare ca băile calde şi reci, curele de odihnă ale lui Jackson sau bromurile.

— Ceea ce înseamnă... absolut nimic! Bineînţeles că odihna, călătoriile pe mare, mâncarea bună creează o stare de confort. Dar ştii prea bine au tot atâta putere de a pătrunde în jungla subconştientului şi de a alunga demonii

ascunşi acolo ca o cană cu apă folosită la stingerea unui incendiu.

Josef îşi mângâie barba cu palma, gest pe care îl făcea automat ori de câte ori era profund mâhnit.

— Şi atunci ce ne mai rămâne, Sig, dacă recunoaştem public că nu mai avem nici un fel de instrumente de lucru?

Ochii lui Sigmund sclipiră.

— Vom recurge la o nouă abordare a problemei, Josef, cea pe care ai aplicat-o tu pentru prima oară cu Bertha Pappenheim şi pe care am continuat-o cu. Acesta este un instrument terapeutic eficient.

Josef privi, peste capul lui Sigmund, la peretele plin de cărți din spate. Cu câteva seri mai înainte trecuse pe la Sigmund ca să discute cazul unei tinere femei care i se părea uimitor din punct de vedere medical. După ce îi descrisese simptomele, Sigmund spusese:

— Josef, mi se pare că este un caz de falsă graviditate.

Josef îl privise fix, cu o expresie de nelinişte, apoi sărise în picioare şi ieşise ca o furtună pe uşă, fără să rostească un cuvânt. Martha, care îl văzuse trecând glonț prin hol şi părăsind apoi locuința, venise în cabinetul lui Sigmund şi întrebase:

— Ce s-a întâmplat cu Josef?

Sigmund se scărpinase în barbă la fel de nedumerit.

— Habar n-am. Mi-a cerut să-i sugerez un diagnostic şi când am îndrăznit să-mi spun părerea, a fugit ca din puşcă.

3

Venirea pe lume a celui de-al treilea copil, un băiat, Oliver, în februarie 1891, îi convinse că nu mai puteau amâna mutarea într-o nouă locuință. În apartament nu exista o cameră potrivită pentru copii. Schimbarea prezenta anumite riscuri. Însemna o recunoaştere a faptului că prima alegere nu fusese corectă. Faptul că se mutau sugera instabilitate.

— De fapt, vienezii sunt mai credincioşi jurământului de fidelitate făcut apartamentului decât soției, comentă Fleischl.

Chiria pentru apartamentul din *Sühnhaus* era achitată până la sfârşitul lui iulie. Câteva luni la rând cercetară zeci de apartamente de închiriat cu intrare din stradă. Nu găsiră nimic convenabil. Apoi, într-o după-amiază plăcută de iulie, când Martha şi copiii erau plecați la Reichenau, în apropiere de Semmering, Sigmund porni să-şi facă plimbarea obişnuită de-a lungul Dunării, păşind prin umbra sălciilor plângătoare şi bucurându-şi ochii cu priveliştea podurilor şi a fluviului care şerpuia printre malurile împădurite. După ce trecu de Tandelmarkt, vechiul şi multicolorul talcioc al Vienei, traversă Platz-ul cu cele cinci străzi care dădeau spre el şi o luă în sus, pe Berggasse, Strada Muntelui, numită astfel pentru că era cea mai abruptă din oraş. O urcase adesea în drum spre laboratorul profesorului Brücke, care se afla în vârful ei,

străbătând cele trei intersecții în pas vioi. Acum se opri brusc în fața numărului 19. De clanța uşii de la intrare atârna un bilet *„Zu vermieten* – De închiriat". Privi cu luare-aminte în susul şi în josul străzii: era destul de spațioasă, mărginită de ambele părți de case cu cinci etaje, cu câteva magazine la parter, de partea cealaltă a Academiei de Export. Lăsa impresia unei străzi populate de reprezentanții clasei de mijloc, cu fațadele caselor ornamentate cu sculpturi herculeene. Trotuarele erau pavate, ca de obicei, cu pietre dispuse în semicercuri.

Uşa fiind descuiată, intră în hol şi îl chemă pe *Hausmeister.* În timp ce îl aştepta, se opri în uşa deschisă spre grădina cu cei patru copaci umbroşi, cu o peluză bine întreținută, cu arbuşti în floare şi, în fund, clasica arcadă cu o mică fântână arteziană şi statueta unei fetițe. Scena aceasta îi sugera ideea de bunăstare.

Portarul îl conduse pe scări spre apartamentul liber de la etajul întâi. Încă din clipa în care intră pe uşă, locuința i se păru spațioasă, încăperile aveau trei metri înălțime şi dădeau senzația că poți respira în voie. Holul era spațios, de vreo cinci metri pe patru, îşi dădu el seama după ce-l măsură cu pasul. În partea stângă se vedeau nişte uşi duble de sticlă, cu partea de jos pe jumătate mată. În clipa în care deschise una din ele se trezi într-o cameră mare, cu parchet pe jos. Deşi nu avea ferestre spre stradă, camera era inundată de soarele după-amiezei care pătrundea prin uşile mari cu geamuri ce dădeau spre balconul din capătul celălalt. Pătrunse apoi într-un dormitor larg, cu ferestrele spre curte şi, când ajunse în capătul celălalt, deschise uşa spre un alt dormitor încăpător, în care ar fi avut loc mai mulți copii. Lângă primul dormitor se afla o baie spațioasă, cu un încălzitor pentru apă deasupra căzii lungi de email şi o toaletă amplasată pe o platformă înălțată. În imediata apropiere a băii exista o debara suficient de mare ca să adăpostească hainele întregii familii; erau aici şi sertare înzidite pentru lenjerie, perne şi cuverturi. Baia şi debaraua aveau ferestre care dădeau spre o curte de lumină. Toate camerele fuseseră curățate destul de superficial. „Martha mea cea meticuloasă, îşi spuse el, o să facă minuni aici cu *Hausfrau* a ei." Îşi dădu seama uimit că, în mintea lui, închiriase deja casa.

Traversă holul şi deschise uşile încăperilor care dădeau spre stradă. Pe partea dreaptă se afla încăperea cea mai luxoasă din casă, cu trei rânduri de ferestre duble orientate spre Berggasse şi un candelabru în mijloc. De aici se putea privi în celelalte două camere, căci uşile glisante din lemn sculptat erau lăsate deschise.

Intră în cea mai mică dintre ele, care i se păru ideală pentru cabinet şi birou, apoi în camera din colț, perfectă pentru sufragerie, cu bucătăria alături, despărțite numai prin uşile duble. În timp ce îl urma pe intendent prin încăperile goale, avea un sentiment *déjà vu,* ca şi când ar mai fi trecut cândva prin ele.

Când întrebă de chirie, constată că era mai mică decât la *Sühnaus.* Evident, cartierul n-avea prestanța celui în care se afla locuința lor actuală, Schottenring. Unii oameni ar fi putut spune că apropierea pieței Fandelmarkt îl

situa pe o treaptă inferioară în ierarhia vieneză.

„Dar, socoti Sigmund, sunt câteva tramvaie care vin până jos, în piață, și o altă linie pe Währinger Strasse, chiar până la colț. Este ușor accesibilă și pentru *Fiaker,* așa că nu va fi greu pentru pacienții mei să ajungă până aici. În toate cele cinci colțuri ale Platz-ului există piețe de legume și fructe, o mulțime de parcuri și în apropiere se află și Donau Kanal, unde se pot juca copiii. Trebuie să-l luăm, este perfect pentru noi."

Ardea de dorința de a închiria pe loc apartamentul, dar nu-i spusese nimic *Hausmeister*-ului în timp ce coborau scările și se opriră în fața parterului, aflat cu zece trepte mai sus decât nivelul holului de la intrare.

— Cine locuiește aici?

— Un ceasornicar bătrân. Holtei. Se numește Plohjar. Are un mic atelier în centrul orașului. Își petrece toată ziua acolo și toată noaptea la cafeneaua din colț cu *Zunftgenossen,* tovarășii de breaslă. Nu știu de ce nu renunță la apartament. Amenință mereu că o să se mute la sfârșitul fiecărui trimestru când trebuie să plătească chiria.

Sigmund simți că-i zvâcnește inima.

— Aș putea să-l văd? Numai o clipă. S-ar putea să iau și parterul acesta împreună cu apartamentul de sus dacă ceasornicarul se hotărăște să nu mai plătească chiria.

Îi dădu câțiva creițari omului și acesta îi deschise ușa. Era un apartament de cinci camere, după modelul celui de sus, dar fără șirul de încăperi de la stradă. Existau un hol și o sală de așteptare pentru pacienți, două dormitoare în fund pe care le putea transforma în cameră de consultații și, respectiv, birou pentru el. Mai era și o mică bucătărioară, nefolositoare pentru o familie numeroasă, dar perfectă pentru el ca să-și fiarbă instrumentele.

— Care este chiria pentru acest parter?

Când *Hausmeister*-ul îi comunică suma, Sigmund trebui să facă un efort ca să-și înăbușe o exclamație de încântare. Chiriile pentru cele două apartamente reprezentau doar ceva mai mult decât plăteau în prezent. Copleșit de emoție, scoase o bancnotă din portofel și o îndesă în mâna moale a portarului.

— Asta ca să vă dovedesc că sunt serios. Trebuie să vadă și soția mea despre ce e vorba...

— Înțeleg, *Herr Doktor.* Am să păstrez apartamentul de sus pentru dumneavoastră.

Când o aduse de la Reichenau să-i arate casa, la început Martha nu păru prea încântată. Nu-i surâdea ideea să renunțe la baia și bucătăria ei noi pentru acestea vechi, însă când păși prin încăperile spațioase, cu plafoane frumoase și cu parchet pe jos, de două ori mai mari decât spațiul de care dispuneau acum, chipul începu să i se lumineze treptat. Își strecură mâna pe sub brațul soțului și îl învălui într-un zâmbet cald.

— Va fi o casă de familie, spuse ea mulțumită. Este suficient de mare ca să încapă în ea tot viitorul.

Arșița de la jumătatea lunii iulie îi gonise pe vienezi la munte. Ședea la

biroul din cabinetul lui din *Sühnhaus* zile întregi fără ca vreun pacient să sune la uşă. Întrucât veniturile îi fuseseră simţitor diminuate, renunţă la trabucurile de import din Havana, din care îşi permitea să fumeze o duzină pe zi, în favoarea unora mai slabe şi mai mici, pe care le cumpăra de la debitul de tutun din apropiere. Numai publicarea cărţii *Despre afazie* îi ridică într-o oarecare măsură moralul. Editura îi comunicase că lucrarea ieşise de la tipar, aşa că se dusese imediat la librărie. Acolo, pe o măsuţă joasă unde se mai aflau şi alte cărţi medicale, se afla un teanc cu zece exemplare din cartea lui. Luă exemplarul de deasupra, mângâie cu privirile pagina de titlu, tabla de materii şi se simţi cuprins de un val de bucurie. Era prima lui carte, cu care debuta în domeniul literaturii medicale. Numele lui mai figurase pe pagina de titlu a altor trei cărţi, în calitate de traducător. Dar acest volum îi aparţinea lui în întregime. Dacă n-ar fi fost el, volumul n-ar fi existat niciodată. Ţinea exemplarul în mână cu o tandreţe infinită, de parcă ar fi fost o fiinţă vie, vorbitoare, zămislită în străfundurile intelectului său. Îşi puse un exemplar sub braţ şi apoi îl rugă pe vânzător să împacheteze un volum şi să i-l trimită dr. Breuer. Nu voia să i-l ducă personal pentru că dorea ca prietenul lui să aibă surpriza de a vedea dedicaţia, pe care o ţinuse până atunci secretă: „Dedic această carte dr. Josef Breuer, cu prietenie şi respect". Nu se aştepta ca Josef să termine de citit cartea – care avea peste o sută de pagini –în aceeaşi zi, nici chiar în aceeaşi noapte. Poate că va veni în după-amiaza următoare la o cafea, sau va lua masa de seară cu el.

Dar nu primi nici un mesaj de la Josef nici a doua, nici a treia zi. Sigmund nu ştia ce să creadă. În a treia după-amiază, nemaiputând suporta încordarea, porni hotărât spre locuinţa lui Breuer. Mathilde îl întâmpină cu căldură. Era clar că încă nu aflase de carte.

— Josef este în bibliotecă, Sig. Du-te direct acolo şi, între timp, o să vă pregătesc nişte băuturi răcoritoare.

Josef scria ceva la birou. Ridică privirile, clipi de câteva ori, iar Sigmund îşi zise: „Nu-i face plăcere că mă vede. Ba e chiar stânjenit. Ce naiba s-o fi întâmplat?"

— Josef, ai primit cartea mea?

— Da, am primit-o.

— Ai fost prea ocupat şi n-ai apucat s-o citeşti?

— Am citit-o. Vocea lui nu avea nici o inflexiune.

— Nu ţi-a plăcut!

Josef ridică din umeri cu un aer condescendent.

— În general, nu e rea.

Sigmund se simţi ca pălmuit peste obraz.

— Nu poţi să-ţi aminteşti nici una din părţile ei bune?

— ... da, da... e scrisă bine.

— Mulţumesc, Josef, întotdeauna mi-am dorit să fiu scriitor, ripostă el iritat. Dar ce părere ai despre latura ci ştiinţifică? Despre noua abordare psihiatrică?

— Cred că nu ai reuşit să uneşti cele două jumătăţi, cea somatică şi cea

psihică. Au tendința de a fugi una de alta, ca nişte antagonisme. Şi apoi mai e şi obiceiul ăsta al tău de a ataca autoritățile din toate domeniile, cei mai respectați reprezentanți ai ştiinței medicale... Nimeni nu-ți va împărtăşi această nouă erezie, potrivit căreia factorii psihici sunt la fel de vinovați de afazie ca şi tulburările fizice; în nici un caz nici Wernicke, nici Hitzig şi nici Lichtheim.

— Nu-mi doresc decât o analiză obiectivă a dovezilor mele.

Josef nu răspunse şi sună servitoarea. Când aceasta intră, o întrebă:

— A venit dr. Rechburg?

— Nu, domnule.

— Adu-l aici imediat ce soseşte.

Sigmund se simțea zdrobit de durere. După ce plecă servitoarea, spuse pe un ton răguşit:

— Josef, nici nu mi-ai pomenit de dedicație. Am sperat că îți va face plăcere.

— ... da. Mulțumesc.

Servitoarea îl introduse pe dr. Rechburg. Când îl văzu pe Sigmund, acesta tresări şi schiță gestul de a se retrage. Sigmund îşi spuse: „Au discutat despre cartea mea şi nu sunt de acord cu mine, aşa se explică sentimentul lor de stinghereală".

Se întoarse spre uşă, murmură abia auzit un *Auf Wiedersehen* fără să se uite la nici unul din cei doi bărbați şi coborî în stradă. În timp ce se îndrepta spre casa acum pustie, gândurile începură să i se materializeze în cuvinte. Încercă să-şi potrivească tălpile în pietrele înguste ale caldarâmului.

— Divergențele dintre mine şi Josef devin tot mai adânci. De ce? Este de acord cu mine pas cu pas şi la sfârşit respinge concluziile. Dedicația mea plină de afecțiune n-a făcut decât să-l stingherească de parcă s-ar fi temut ca lumea medicală să nu-l considere răspunzător pentru conținutul cărții. Însă ştie şi el la fel de bine ca şi mine că dificultățile de vorbire sunt determinate şi de factori psihici, iar subconştientul poate fi adesea nemernicul care se află în spatele afaziei. De ce ezită atât de mult când e vorba să recunoască aceste lucruri?

Arşița cedă locul unei ploi care nu se mai oprea. Umiditatea şi lipsa de pacienți îl doborau. Sâmbătă seara, când ajunse la munte, ploaia se întețise. Urcă totuşi pe Rax, sperând că mişcarea o să-i facă bine şi o să-i alunge tristețea. Culese câteva flori de colț şi i le aduse Marthei. Martha le presă pe toate. Îi lipsea şi chipul strălucitor al Mariei care îi anunțase că se mărită. În locul ei, Martha angajase o guvernantă în vârstă, recomandată de nişte prieteni care nu mai aveau nevoie de ea. În ziua următoare, în timp ce se plimba fără nici o treabă prin vilă, decise că bătrâna guvernantă nu era bună pentru copii. I se plânse Marthei:

— Martin este un copil bun, afectuos, inteligent. Ai observat că ştie deja o mulțime de cuvinte? Dar cotoroanța asta bătrână are o influență nefastă asupra micuței noastre domnişoare! Mathilde a devenit irascibilă, nu mai vrea să asculte, cred că, în principiu, respinge orice sugestie de-a mea. Şi, în plus, Nanny nu are nici un drept să-i critice pe copii atât de aspru. Sper că nu ai intenția s-o mai ții şi după ce o să ne mutăm în Berggase. Am să contribui cu

ceva mai mult la fondul ei de pensie dacă e nevoie.

Martha îi răspunse blând, dar ferm:

— Dragul meu, ce-ar fi să faci o ascensiune pe Schneeberg? Aerul de-acolo o să-ți priască. Şi te rog să nu te frămânți prea mult în privința Mathildei. Mâine sau poimâine o să redevină fetița pe care o iubeşti.

Muntele Schneeberg îi alungă neliniştile şi tristețea provocată de reacția de respingere a lui Josef. Se întoarse acasă obosit şi se cufundă în apa fierbinte din cadă. O scoase apoi pe Martha la o *Stube* unde se bea bere şi se cântau cântece populare.

4

O fostă pacientă îl conduse spre o aventură emoționantă şi spre reconcilierea cu Josef Breuer. *Frau* Căcilie Mattias, o femeie înaltă, în vârstă de patruzeci şi cinci de ani, cu părul ca inul, sprâncene puternice, un nas şi o gură sugerând o disciplină militară în ovalul plăcut al chipului, era o persoană inteligentă şi sensibilă, care scria poezii foarte inspirate, după cum avea să constate Sigmund. Dr. Breuer îl chemase acasă la *Frau* Mattias cu un an în urmă, când aceasta suferea de o nevralgie cumplită, localizată la dinți. În ultimii cincisprezece ani, crizele îi apăruseră de două-trei ori pe an: Odată, când nevralgia o chinuise timp de câteva luni fără încetare, familia chemase un dentist care afirmase că necazurile provin de la rădăcinile putrezite ale dinților şi îi extrăsese şapte dinți. Sigmund era convins că fuseseră perfect sănătoşi, ținând seama de felul cum arătau cei rămaşi. Alți dentişti au vrut să-i mai scoată şi alți dinți aşa-zis cariați, dar Căcilie recurgea la o stratagemă infailibilă: cu o seară înainte de extragerea altor „criminali", nevralgia facială dispărea. Alți doctori chemați de-a lungul anilor folosiseră peria electrică, spălături, ape minerale, ca să scape de nişte vagi urme de acid uric. Dar nimic n-o ajutase. Durerea făcea ravagii timp de cinci, şase zile şi dispărea apoi la fel de misterios cum apăruse. Medicii şi profesorii vienezi ajunseseră la un consens: este vorba de „nevralgie provocată de gută".

Sigmund îi adresă cuvinte de îmbărbătare şi îi prescrise bromură ca să poată dormi noaptea. În ziua următoare venise la cabinetul lui îmbrăcată într-un taior de stofa cu carouri pe care şi-l făcuse singură. Îl privise cu ochii strălucitori şi îi spusese cu o voce clară, dar impersonală:

— *Herr Doktor,* credeți că puteți să-mi faceți un tratament hipnotic? Am auzit că ajutați mai mulți oameni cu afecțiuni asemănătoare.

— Dr. Breuer a folosit hipnoza cu dumneavoastră?

— Nu. Nu s-a pus problema. Dar durerile pe care le simt sunt insuportabile şi vor mai dura încă o săptămână. Dacă credeți că există vreo şansă ca hipnoza să mă ajute, vă rog să încercați.

Sigmund murmură o rugăciune fără cuvinte către o zeitate fără nume.

— Foarte bine. Aşezați-vă pe scaun şi relaxați-vă. Închideți ochii. Odihniți-

vă. Gândiți-vă la somn. La un somn plăcut. Aşa, e bine. Acum o să adormiți, încet, uşor, vă cufundați într-un somn adânc... dormi... dormi... ...dormi.

Vocea lui era blândă, calmă, mângâietoare. Dar după ce femeia adormi, îşi schimbă tactica. Vocea lui deveni aspră, îi spuse foarte ferm că are puterea să alunge durerea, că iritarea ramurii a doua şi a treia a trigemenelui nu era suficientă pentru a provoca nevralgie şi că durerea putea fi anihilată dacă ea dorea lucrul acesta. Inteligența şi capacitatea ei de a învinge boala erau mai mari decât afecțiunea minoră de care suferea. Îşi spuse în sinea lui: „Trebuie să stabilesc o interdicție foarte strictă împotriva durerilor ei, cea mai puternică pe care am utilizat-o până acum. Întrucât mi-a solicitat ajutorul, va putea să suporte o sugestie care este, în realitate, un ordin."

Când femeia se trezi, Sigmund părăsi tonul de sergent-major şi o întrebă:

— Cum vă simțiți acum, *Frau* Căcilie?

— ... mai bine, aşa cred. Durerea persistă, dar e mult mai mică. Acum simt o durere înăbuşită, nu sfredelitoare.

— Bun. Am să vin diseară pentru o nouă şedință. Să vedem dacă nu putem smulge din rădăcini această durere înainte să se stingă de la sine.

O hipnotizase de trei ori şi o sugestionase că, deşi nu ea inventase uşoara nevralgie inițială, folosise de fapt punctul de pornire al acesteia ca pe o locomotivă, asemenea celor care se ataşează la trenuri în gara Gloggnitz ca să tragă trenurile în sus, spre Semmering, pentru a genera ceea ce ea însăşi numea „o durere de dinți sfredelitoare". O sugestionă ca imediat ce va simți o urmă de durere în zona craniană, s-o alunge, căci ea nu era capabilă să provoace o durere atât de puternică în maxilar sau la dinți.

Tratamentul dăduse rezultate. Nevralgia Căciliei dispăruse. Nici în perioada când nevralgia se instala în mod obişnuit, nu s-a întâmplat nimic. Sigmund întrebă:

— Josef, n-ar trebui să ne îndoim de autenticitatea nevralgiilor ei din aceşti cincisprezece ani?

— Crezi că este o formă de isterie?

— Ce altă explicație poate să fie? Ştii şi tu că e imposibilă vindecarea bolilor somatice prin sugestie.

Josef dăduse sceptic din cap, dar aruncase o privire aprobatoare spre prietenul lui mai tânăr.

— Nu te bucura prea repede. Căcilie are resurse nebănuite. Mai suferă de o duzină de maladii cu care a năucit lumea medicală vieneză încă din prima zi de căsătorie.

Acum, după un an de zile era chemat din nou la familia Mattias. Căcilie făcuse o criză de nervi din cauza durerilor care se concentrau din nou în zona dinților. Trase concluzia că nu va putea eradica nevralgia până când nu-i va descoperi cauza. O adormi pe Căcilie.

— *Frau* Căcilie, te sugestionez să te întorci înapoi în timp la scena traumatizantă care ți-a provocat prima dată această nevralgie. O să ți-o aminteşti pentru că a fost protejată cu grijă de subconştientul dumitale în toți aceşti ani.

Căcilie murmură câteva vorbe incoerente, apoi izbucni în lacrimi şi trupul i se contorsionă. În scurtă vreme, cuvintele începură să curgă: o ceartă cu soțul ei la puțin timp după căsătorie. Ajunse la momentul apogeului, când soțul ei îi aruncase o insultă teribilă. Căcilie îşi duse mâna la față şi strigă:

— A fost ca o palmă pe obraz!

— Da, consimți Sigmund, a fost o palmă pe obraz, dar numai simbolic. Dumneata ai transformat simbolul într-o realitate fizică. Probabil că pe atunci aveai o uşoară durere de dinți şi ți-ai focalizat insulta pe acea durere existentă, care s-a dezvoltat ulterior devenind o „durere sfredelitoare" ce persista zile în şir. De ce a trebuit să faci asta? Ca să le demonstrezi celor din familie şi doctorilor ce durere imensă ți-a provocat remarca insultătoare a soțului? Mintea dumitale conştientă nu ştia de această înlocuire; subconştientul a fost cel care a complotat.

Căcilie se trezi. Discutară împreună logica deducțiilor lui. Uimită, femeia murmură:

— Sunteți un alchimist. Ați luat drojdia durerii mele şi ați transformat-o în aurul adevărului.

Câteva zile mai târziu, împărtăşi şi el soarta tuturor alchimiştilor: aurul rugini. Pacienta se îmbolnăvi din nou; de astă dată tremura din tot corpul şi nu putea să înghită mâncarea. Noaptea avea insomnii fiindcă se temea de vrăjitoare. Veni la cabinetul lui Sigmund profund deprimată şi îl salută cu cuvintele:

— S-a ales praful de viața mea. Nu-i aşa că sunt un om lipsit de valoare?

Când Sigmund încercă să descopere cauzele melancoliei ei, Căcilie îi vorbi de nenorocirile care se abătuseră asupra familiei ei în ultimele câteva zile. De fapt, nu se întâmplase nimic neplăcut sau deprimant, după cum află Sigmund ulterior. În timpul tratamentului mai ieşi la iveală un fenomen al subconştientului: în fazele incipiente ale crizei, acesta trimitea semnale-antenă care îi provocaseră Căciliei anxietate, teamă, autodispreț. Asta însemna că victima va trebui să mai plătească o „datorie a memoriei".

Între timp, Sigmund descoperise cauza primară a bolii Căciliei: o bunică aspră, care dorise să consolideze bogăția familiei şi poziția ei socială, o logodise cu un străin şi o silise să încheie o căsătorie de conveniență. Soțul nu o plăcuse niciodată pe Căcilie. Inteligența şi talentele ei artistice îl înspăimântau. După naşterea celui de-al doilea copil, cu mulți ani în urmă, încetase să mai întrețină relații sexuale cu soția sa. Căcilie ducea o viață de abstinență, în timp ce aventurile soțului ei ajunseseră de notorietate publică.

Sigmund se duse cu gândul la *Frau* Pufendorf şi la soțul ei impotent, la *Frau* Emmy von Neustadt, care trăise fără dragoste de când îi murise soțul. Aceste femei aveau ceva comun: trăiseră ani de zile fără să întrețină relații sexuale, în situații în care acestea ar fi fost cât se poate de fireşti. Aici se ascundea un adevăr universal – numai de-ar putea să-l măsoare, să-l verifice în laborator!

Dar acum avea la dispoziție un pacient: *Frau* Căcilie nu mai putea înghiți nimic de multă vreme şi ajunsese să sufere de anorexie. Sub hipnoză, blocă

trecerea dintre conştient şi subconştient. Şi atunci începu să-i povestească despre comentariile usturătoare ale soțului la adresa ei, comentarii în fața cărora Cäcilie se simțea complet lipsită de apărare. Femeia strigă:

— Va trebui să înghit şi asta! Va trebui s-o înghit!

Sigmund îi explică:

— De fiecare dată când subconştientul dumitale îți reîmprospătează aceste amintiri, gâtul ți se strânge, şi contracția e urmată de o convulsie isterică. O voce din subconştientul dumitale îți spune: „Refuz să mai înghit!" Nu vezi, *Frau* Cäcilie, simbolistica este identică cu aceea a durerii de dinți.

Cäcilie se trezi, acceptă raționamentul şi reîncepu să mănânce. Josef Breuer îl lăudă în fața familiei Mattias. Apoi Cäcilie făcu o criză de inimă. Sigmund fu chemat de urgență după miezul nopții. Îi măsură pulsul – era normal. Ceva mai târziu ea îi relată scena în care soțul o acuzase că îl înşală. Sigmund ştia deja că Cäcilie este un adevărat manual de simboluri. Perseveră până când femeia îi povesti că, atunci când soțul ei îi reproşase conduita imorală, învinuirea lui...

— M-a înjunghiat în inimă!

— *Frau* Cäcilie, acestea sunt tulburări psihice, nu somatice. Poți să le pui capăt dacă mergi cu gândul înapoi şi stabileşti data exactă când s-a produs evenimentul care a cauzat trauma.

Cäcilie încercă să facă acest lucru, dar candoarea subconştientului ei dădea naştere la noi crize. Când deveneau paroxistice, Sigmund era chemat în grabă de un servitor sau de un membru înspăimântat al familiei. Următorul simptom a fost o durere cumplită în piciorul drept.

— Cu ani în urmă eram la un sanatoriu, şi doctorul mi-a spus că va trebui să mă duc în sala de mese şi să mă întâlnesc cu ceilalți pacienți. M-a cuprins frica: „Dacă n-am să calc cu dreptul în fața tuturor acelor străini?"

Cel mai grav simptom fu o durere ascuțită între ochi. Criza aproape că o orbi pe Cäcilie. Sigmund avu nevoie de foarte mult timp ca să înlăture starea ei de amnezie parțială. Apoi, în stare de somn profund, femeia îi mărturisi:

— Într-o seară, pe când eram culcată în pat, bunica a venit şi mi-a aruncat o privire aşa de tăioasă, că mi-a străpuns ochii şi mi-a ajuns direct la creier.

Când discutară chestiunea mai târziu, Sigmund întrebă:

— De ce ți-a aruncat o privire aşa de tăioasă?

— Nu ştiu. Poate că era bănuitoare.

— Când s-a întâmplat asta?

— Acum treizeci de ani.

— Ai vrea să-mi spui de ce credeai că bunica te bănuia de ceva?

Cäcilie rămase tăcută câteva clipe, apoi murmură:

— Acum nu mai are importanță.

— Ba are, din moment ce după treizeci de ani amintirea acelui lucru te împunge dureros între ochi!

— Sunt o proastă, nu-i aşa, domnule doctor, să mai sufăr pentru ceva care s-a petrecut cu atâta timp în urmă.

— Nu proastă, ci lipsită de apărare. Acel complex de vinovăție s-a închistat

în mintea dumitale şi nu ai avut cum să scapi de el până acum.
— Ştii care era natura păcatului meu din tinerețe, nu-i aşa, doctore?
— Da, cred că da.
— Nu crezi că e jenant să vorbesc despre el?
— Nu, căci masturbația e un fenomen frecvent întâlnit. Nu produce nici un rău. Este un act instinctiv care nu are nimic comun cu morala.
— Poate că mă învinovățeam pentru nereuşita căsniciei mele şi – în această minte secundară despre care vorbeşti dumneata – consideram că păcatele mele din tinerețe trebuie pedepsite?
— Draga mea *Frau* Căcilie, acum chiar că sper într-o vindecare. Şi dumneata vei fi aceea care vei stabili ultima legătură în etiologia nevrozei dumitale.
Lucră la biroul lui toată noaptea, consemnând cu meticulozitate toate aspectele cazului. *Frau* Căcilie îl ajutase să mai deschidă o uşă ce ducea spre compartimentele încuiate ale subconştientului: simbolistica. Stătea în picioare lângă fereastră când răsări soarele, de un portocaliu ca focul, ca şi când ar fi fost azvârlit afară pe o țeavă de tun. Se frecă obosit la ochi.
„Oare câte alte unghere mai există pe acest tărâm fantomatic?"
Pipăia terenul încet, încet. „Câți ani vor mai trebui să treacă până când am să pot trasa harta acestei suprafețe şi-mi voi câştiga dreptul de a mă considera cartograf? Unde mă va duce drumul ăsta întortocheat înainte să ajung la capătul lui?"

5

Comandară un *Möbelwagen* pentru 1 august, o sâmbătă. Oamenii ambalară farfuriile în coşuri, sticlăria în rumeguş, apoi demontară toate mobilele, goliră bufetele şi scrinurile de sertare, cărară mobila în josul scării cu balustradă din fier forjat până în curte, apoi afară pe Maria Theresienstrasse – şi o încărcară după aceea în duba lungă, cenuşie.
— Mă simt puțin emoționată când văd cum mediul nostru ambiant din ultimii cinci ani este demontat şi făcut bucățele, exclamă Martha stând în picioare în dormitorul golit.
— Numai câteva intersecții mai departe. În interiorul nostru nu se schimbă nimic.
— Acum înțeleg de ce vienezilor nu le place să-şi schimbe casele: a te muta înseamnă a muri un pic, a lăsa în urmă nişte ani.
— Dar nu-i pierdem, spuse Sigmund, mângâindu-i cu blândețe obrajii. Toate amintirile sunt înfăşurate în ziare vechi şi în coşuri şi vor fi duse în deplină siguranță în noul apartament. Pe cele mai prețioase le vom înveli în cearşafurile tale de zestre, sau le vom aşeza în valize căptuşite cu catifea, aşa cum ai făcut cu porțelanurile.
Martha dorea să mai rămână în oraş câteva zile ca să-şi pună lucrurile în

ordine, să aducă un tapițer care să croiască alte draperii pe măsura noilor ferestre, să-şi aranjeze mobila lângă pereții proaspăt zugrăviți în alb. Îl îndemnă pe Sigmund să ia trenul de dimineață devreme şi să plece la țară, căci nu-i mai văzuse pe copii de o săptămână. Se odihni restul zilei şi, în dimineața următoare, îşi propuse să se urce pe unul din cele mai înalte vârfuri din lanțul din apropiere. Luă masa la un „refugiu", unde fu servit de o tânără durdulie şi posomorâtă de vreo optsprezece ani, pe care stăpâna o striga Katharina. Mai târziu, după ce urcase pe pisc şi se trântise pe iarbă ca să se odihnească şi să admire priveliştea celor trei văi strălucitoare de sub el, Katharina veni la el, îi spuse că aflase din registrul vizitatorilor că e doctor şi ar vrea să-i ceară un sfat. Stă prost cu nervii. Uneori gâfâia aşa de rău, încât se temea să nu se sufoce. Simțea un fel de bâzâit în cap, o greutate pe piept. Poate *Herr Doktor* Freud s-o ajute?

Herr Doktor Freud ar fi preferat să admire peisajul. „Înconjurat e o asemenea măreție, cum poate cineva să fie nervos?" îi trecu la un moment dat prin minte. Dar de bună seamă că această fată robustă de la munte avusese o decepție sentimentală. Era dornică să-i povestească doctorului totul. Necazurile ei începuseră cu doi ani în urmă, când se uitase din întâmplare pe o fereastră şi îl văzuse pe tatăl ei culcat peste verişoara ei, Franziska. Atunci avusese pentru prima oară senzația de sufocare. Stătuse în pat trei zile, vomitând mereu. Sigmund îşi aminti discuția cu Josef Breuer în care ajunseseră la concluzia că simptomatologia isteriei putea fi comparată cu o scriere pictografică: în acest alfabet, a fi bolnav însemna dezgust.

Studie fața lată a tinerei țărănci. Katharina nu crescuse în climatul restrictiv impus femeilor vieneze. De ce se îmbolnăvise de isterie la vederea scenei petrecute în urmă cu doi ani? Mai ales că, aşa cum îl informase fata, mama ei divorțase când Franziska rămăsese însărcinată cu tatăl ei. Se pare că în spatele acestei experiențe se ascundea o nefericire mai mare, petrecută anterior. Îi spuse ce crede. Katharina roşi şi-i mărturisi adevărul: când avea paisprezece ani, se dusese în vale şi petrecuse noaptea la un han. Tatăl ei venise sus la ea, beat, se urcase în pat şi încercase s-o defloreze. Simțise o anumită parte a trupului tatălui ei lipită de ea, înainte de a sări în sus. Atunci începuseră sufocările. Dar nu se mai gândise de mult la asta!

Sigmund îi spuse că aceasta era cauza primordială pe care trebuia s-o alunge din minte, ca să poată respira din nou normal. Da, o să încerc; se simțea deja mai bine...

În noaptea aceea, după ce potrivi cuverturile copiilor în jurul trupşoarelor lor şi le ură noapte bună, se aşeză sub lumina lămpii cu ulei şi făcu legătura între experiența din acea zi şi alte cazuri. Descoperea iarăşi şi iarăşi că „un moment traumatic poate determina o experiență ulterioară auxiliară să pătrundă în subconştient. Cu alte cuvinte, *pentru vindecarea traumei existente*

trebuie căutată trauma originară, care s-a produs probabil cu mulți ani în urmă.

Se ridică de la masa de scris şi ieşi afară, pe terasa care dădea spre văile adormite şi spre munții cu vârfurile pierdute în ceață. Îşi aminti de vânătorii cu

puştile pe umăr pe lângă care trecuse în timpul zilei. Îşi nuanță raționamentul: „Subconştientul nu trage cu puşca; lasă să se scurgă otrava încet spre creier până când se adună în cantitate suficient de mare ca să provoace tulburări emoționale şi nervoase". Un lucru era clar „Manifestarea se constată astăzi; cauza trebuie căutată în trecut".

Mutarea familiei pe Berggasse fu de bun augur. Dădură mai multe petreceri ca să le prezinte rudelor şi prietenilor noua locuință. Mathilde şi Josef Breuer erau încântați de apartament. Părinții şi surorile lui Sigmund nu-şi mai încăpeau în piele de fericire. Clubul de sâmbătă îl declară excelent pentru taroc. Colegii de la Institutul Kassowitz se dovediră ceva mai reținuți, dar sosiră totuşi cu flori şi bomboane pentru a binecuvânta noul cămin. Ernst Fleischl, care era atât de slăbit încât abia putu să urce scările, venise însoțit de un servitor. Acesta îi aduse o sculptură frumoasă, reprezentând capul unui senator roman din timpul împăratului August, pentru noul lui birou-cabinet de consultații. Sigmund se simți profund mişcat. Ştia cât de mult ținea Fleischl la această statuetă de marmură.

Sigmund afectă o parte din holul larg sălii de aşteptare; cei doi băieți aveau dormitorul lor, iar Mathilde, acum în vârstă de patru ani, era foarte mulțumită de micul ei *Kabinett.* O fată din Boemia o înlocuise pe bătrâna guvernantă, care se hotărâse să se retragă la unul din căminele foarte agreabile fondate de guvern pentru servitorii necăsătoriți. După ce se mutară în apartamentul mai mare, Martha şi Sigmund îi scriseră doamnei Bernays şi o invitară să le facă o vizită ca să-şi vadă nepoții. Însă, după toate probabilitățile, mama Marthei se săturase de Viena. Le scrise că se simte foarte bine la Hamburg. În schimb, Minna răspunse favorabil invitației lor şi le mărturisi că adesea era cuprinsă de nostalgia Ringului.

Raționamentul pe care îl făcuse Sigmund în legătură cu poziția apartamentului de pe Berggasse se dovedise corect. Din prima zi a lui octombrie, partea din hol pe care o folosea ca sală de aşteptare se umplu de pacienți. Practica lui medicală avea de câştigat de pe urma redresării economice a Austriei după recesiunea din anii '70. În vremuri bune, pacienții nu numai că veneau la doctor, dar, aşa cum spuneau membrii Facultății de Medicină, „puteau să-şi permită să achite notele de plată fără să se îmbolnăvească mai rău".

Reuşise să depună destui bani la bancă, pentru a încasa dobânzi. Martha, care nu voia să aibă de-a face cu finanțele familiei, preferând ca Sigmund să-i dea în fiecare luni de dimineață *Haushaltgeld*-ul săptămânal, se arătă încântată când văzu carnetul de cecuri de la bancă.

— Mă bucur nespus că ni s-a întâmplat şi nouă asta! Ia gândeşte-te, bani care fac alți bani, în loc să-i câştigi cu sudoarea frunții tale de medic.

Trei săptămâni mai târziu şi dădu seama că Ernst Fleisch îi adusese nu atât un cadou pentru inaugurarea casei, cât mai degrabă un dar de despărțire. Într-o după-amiază fu chemat de urgență acasă la Fleischl. Când ajunse acolo, îi găsi pe profesorul Brücke, pe Exner, care era pe cale să devină şeful

Institutului de Fiziologie şi pe Josef Breuer. Îşi dădu seama că Fleischl era pe moarte. Intră în bibliotecă, unde prietenul lui zăcea pe un pat strâmt, dar nu reuşi să găsească nici un cuvânt de salut. Îşi puse în schimb mâna peste cuvertură pe umărul lui Fleischl, care devenise un pachet de oase ascuțite.

Ernst Fleischl von Marxow era cel mai puțin trist din toată încăperea.

— Iată-mă, aşadar, înconjurat de cele mai strălucite minți medicale din Viena. Şi ce faceți pentru mine? Mă țineți de mână... drăgălaşii de voi! Să nu fiți necăjiți din pricina mea, prieteni! Am repetat scena asta de nenumărate ori în ultimii zece ani. Am memorat chiar şi cuvintele cu care am să ies din viață: vă rog să luați de pe aceste rafturi cărțile care vă interesează.

— Nu, mulțumesc, dragă colega, răspunse Brücke cu un zâmbet trist. Vederea mea slăbită nu-mi va permite să citesc când voi traversa apele Styxului. Dar fiindcă ai de gând să te duci acolo înaintea mea, te-aş ruga să-mi faci câteva favoruri. Cumpără-mi o beretă de mătase, o pătură şi cea mai mare umbrelă pe care o găseşti. N-am să mă pot bucura de plimbările mele pe lumea cealaltă fără o umbrelă în chip de baston de promenadă.

— Nici o problemă, domnule profesor.

Fleischl îl rugă pe Breuer, care stătea lângă cordonul soneriei să tragă de el. Valetul le servi un supeu rafinat: caviar, sticle de şampanie în frapiere cu gheață, delicatese de la Naschmarkt care umplură camera cu aromele lor. Insistă ca toată lumea să mănânce şi să bea. Valetul scoase dopul de la sticla de şampanie şi umplu şase cupe, inclusiv una pentru stăpânul său. Cu un efort aproape herculean, Fleischl se ridică în capul oaselor, înălță paharul şi spuse:

— Încă un rând la toată lumea! Da, mi-am pregătit şi petrecerea de adio. De ce nu? Toate drumurile duc la Cimitirul Central. Oamenii dau petreceri când se nasc, când sunt botezați, când se logodesc, când se căsătoresc, când au copii, la aniversări. De ce să nu sărbătoresc şi eu momentul trecerii în neființă? Ştiam că n-aş fi reuşit să conving pe nici unul din voi să dea petrecere pentru mine, în ciuda dovezilor de prietenie şi a ataşamentului cu care m-ați îngrijit de-a lungul anilor. Ce poate fi mai plăcut pentru un om decât să poată lua cu el dincolo ultima imagine pe care au văzut-o ochii lui pe acest pământ? Zgârcitul care îşi numără banii va lua o avere în monezi de aur. Alt om care mângâie o femeie frumoasă, o va lua cu el pentru eternitate. Altul, dacă moartea îl va surprinde în timp ce îl citeşte pe *Faust* de Goethe, se va delecta cu această capodoperă a literaturii până în ziua Judecății de Apoi. Iar altul, care se va plimba prin Pădurea Vieneză, va duce cu sine o mică pădure verde. Eu aş vrea să iau cu mine această cameră, exact aşa cum este ea acum, ca să am o locuință minunată în purgatoriu sau unde o să mă duc.

— În cer, murmură Sigmund abia auzit. Ți-ai trăit infernul pe pământ. Fleischl îl auzi.

— Aşa fac foarte mulți oameni, dragul meu Sig, cel puțin cu mintea, dacă nu cu trupul. Cred că ştii lucrul acesta de la pacienții tăi. De aici vine şi expresia „iadul pe pământ". Am suferit dureri mai mari decât mulți alți oameni, dar niciodată nu m-am simțit în infern în această încăpere, cu toate cărțile şi

lucrările acestea de artă. Reprezintă un analgezic mai bun decât coca pe care ai importat-o din Peru. Obersteiner, mai deschide o sticlă de şampanie! O să-mi facă o deosebită plăcere să mă trezesc mâine în Câmpiile Elisee, sănătos tun şi să ştiu că toţi suferiţi de mahmureală din cauza mea.

Obersteiner scoase dopul care se lovi de tavan şi reumplu paharele.

— Fleischl, ai un simţ al umorului macabru. Beau pentru el! Mâncară, băură, cântară cântece nostalgice din vremea studenţiei şi din operetele vieneze. Apoi, după ce se termină şi ultima sticlă de şampanie şi tăvile cu delicatese fură golite, Ernst Fleischl întoarse capul într-o parte pe pernă şi închise ochii. Josef Breuer se apropie de el, îi luă mâna şi îi căută pulsul. Nu-l găsi. Dădu să tragă cearşaful peste chipul lui Fleischl. Sigmund rosti cu blândeţe:

— Crezi că e nevoie, Josef? Arată frumos chiar şi mort.

Eli Bernays îi invită într-o seară la masă pe Sigmund şi pe Martha. Voia să le comunice ceva important. Eli şi Anna aveau acum trei copii, cel mai mic, Edward, în vârstă de numai câteva săptămâni. Familia o ducea bine, pentru că Eli avea pretenţii mari de la el însuşi. Renunţase la postul de funcţionar al guvernului ca să se poată ocupa de biroul lui de voiaj, dar, în pofida abilităţii lui deosebite pentru afaceri şi a energiei sale inepuizabile, afacerile nu-i mergeau aşa cum şi-ar fi dorit. La treizeci şi unu de ani era acelaşi om autoritar pe care Sigmund îl cunoscuse cu un deceniu în urmă, îmbrăcat ireproşabil în costume croite de unul dintre cei mai buni croitori din oraş, cu pantofi negri de lac făcuţi la comandă şi – Sigmund putea să pună mâna în foc – cu şosetele prinse meticulos de izmenele lungi cu câte trei ace de siguranţă.

— Sig, Martha, am hotărât să plec în America. Pur şi simplu nu mă pot împăca cu gândul că o să trăiesc restul vieţii în ritmul lent al Imperiului Austriac. Aici sunt prea puţine posibilităţi pentru un om ambiţios. Toţi cei pe care îi întâlnesc îmi spun că America este ţara tuturor posibilităţilor. Acolo poţi să construieşti şi să te dezvolţi într-un ritm drăcesc şi asta este exact ceea ce-mi doresc.

Sigmund chicoti.

— Ceea ce mă miră este că ţi-a trebuit atât de mult ca să te decizi, spuse el. Cum putem să te ajutăm?

Eli puse braţul protector pe umărul Annei.

— Întrucât va trebui să plec mai întâi în recunoaştere, o s-o las pe Anna cu copiii aici. Anna a fost de acord. Mi-am cumpărat deja biletul pentru vapor. Cred că voi lipsi vreo trei luni. Vreţi să aveţi voi grijă de familia mea?

— Oricât o să fie nevoie, îl asigură Martha. Anna, n-ai vrea ca una din surorile tale să se mute cu tine?

— Da, cred că am s-o rog pe Rosa. Este foarte pricepută.

— Cum stai cu banii, Eli? întrebă Sigmund. Avem ceva economii.

— Mulţumesc, Sig. Am vândut agenţia de voiaj la un preţ foarte bun, dar o să mai am nevoie de ceva până ieşim la liman.

— Ei bine, atunci lasă-ţi familia în grija noastră. Gândeşte-te numai cum

să faci ca să aduci aici tot aurul ăla cu care sunt pavate străzile americane.

6

În ianuarie se stinse din viață profesorul Brücke şi întreaga lume medicală şi ştiințifică deplânse trecerea lui în neființă. Cei mai afectați fură însă Sigmund şi Josef Breuer, care îl consideraseră cel mai mare om de ştiință şi dascăl. Stătură de vorbă despre Brücke până la miezul nopții şi se întoarseră cu gândul în urmă cu aproape douăzeci de ani, când Josef începuse să lucreze cu profesorul la Institutul de Fiziologie. Josef remarcă:

— Sig, acesta a fost serviciul nostru funerar special pentru profesorul Ernst Brücke. Ca studenți ai lui îi vom păstra vie amintirea, cu toate idiosincraziile lui şi cu tot geniul lui ştiințific.

— N-a fost un serviciu funerar protestant, dar cred că s-a ridicat la nivelul lui din punct de vedere spiritual. Josef, dacă religia înseamnă dragoste, atunci am rostit o rugăciune pentru bunul şi marele nostru prieten; aşa cum spun preoții, *Requiescat in pace.*

Naşterile şi decesele se succedeau cu rapiditate. În aprilie li se născu cel de-al treilea fiu, pe care îl botezară Ernst. Martha spuse fericită:

— Acum chiar că te poți considera şeful unui clan numeros. „Sămânța ta va fi împrăştiată de vânturile pământului."

— Draga mea Martha, hai să nu pierdem formula pentru fete, aşa cum s-a întâmplat cu părinții mei care i-au omis pe băieți. Sunt sigur că Mathildei i-ar plăcea să aibă o surioară cu care să se poată juca.

Câteva săptămâni mai târziu auzi că profesorul Theodor Meynert era pe moarte – la vârsta de cincizeci şi nouă de ani – căci suferea de inimă congenital. Dorea foarte mult să se ducă acasă la Meynert şi să-şi exprime tot respectul față de el, căci, în ciuda divergențelor lor de ordin profesional şi a polemicilor în public, era al doilea om pe care îl iubea şi îl venera după Brücke. Cei doi profesori îl protejaseră şi se luptaseră să-l promoveze pe vremea când era student şi tânăr intern. Însă profesorul nu voia să vadă pe nimeni în aceste momente dificile.

Cu atât mai mare fu surpriza lui Sigmund când îl văzu pe servitorul lui Meynert în hol cu un bilet. Ar vrea *Herr* Dr. Freud să vină la locuința lui Meynert? Profesorul dorea să-l vadă. Când fu introdus în dormitor, Sigmund constată că bătrânul lui profesor nu slăbise, ci, dimpotrivă, părea mai plinuț ca de obicei, cu buclele lui negre-cenuşii căzându-i pe frunte. Dacă îi era sau nu frică de moarte, nu se putea şti, căci profesorul nu lăsa să se vadă nimic. Meynert îi făcu semn să se apropie de căpătâiul patului şi îi spuse cu o voce răguşită:

— Sunt bucuros că de astă dată n-ai mai adus o cutie de havane, *Herr Doktor.* Aş fi fost foarte nefericit să las vreuna nefumată.

— Simțul umorului nu v-a părăsit, *Herr Hofrat.*

— Nu, însă m-au părăsit, practic, toate celelalte. Încercă să se ridice puțin în pat. Probabil că te întrebi de ce te-am chemat aşa de târziu?

— Ați fost întotdeauna un maestru al surprizei, *Herr Professor,* mai ales în domeniul profesional.

— Mai degrabă în privința propriei mele vieți. Jumătate din acțiunile mele m-au surprins în primul rând pe mine. Să-ți spun de ce?

— Cred că ați făcut-o în mod deliberat, *Herr Hofrat.*

— Ce perspicace eşti! Aşază-mi, te rog, pernele astea la spate. Mulțumesc. De vreo cinci sau şase ani mă asediezi cu aiureala aia a lui Charcot despre isteria masculină. Tot mai crezi în absurditatea asta? Spune-mi adevărul, nu se cuvine să minți un om aflat pe patul de moarte.

— Cu toată sinceritatea şi cu riscul de a vă supăra, trebuie să vă spun că nu mi-am schimbat părerea.

— Atunci am să fiu şi eu sincer cu dumneata. Un zâmbet slab flutură pe chipul lui Meynert. Dragul meu coleg, există o isterie masculină. Ştii cum am ajuns la concluzia asta?

— Nu, spuse el umil.

— Pentru că eu însumi am fost unul dintre cele mai clare cazuri de isterie masculină. Asta m-a făcut să devin dependent de inhalatul cloroformului în tinerețe şi apoi de alcool la maturitate. De ce crezi că te-am combătut cu atâta înverşunare în toți aceşti ani?

— ... ați fost... erați convins că o bază anatomică...

— Nonsens! N-ar fi trebuit să te laşi păcălit. Ți-am ridiculizat teoriile ca să nu fiu descoperit.

— Şi de ce îmi spuneți asta acum, *Herr Hofrat?*

— Pentru că acum nu mai contează. Vremea mea s-a dus. Simt însă că trebuie să te mai învăț un lucru. Sigmund, adversarul care te combate cu cea mai mare înverşunare este cel mai convins de dreptatea ta. Vor mai încerca şi alții să te atragă în cursă, să-ți spulbere convingerile. Eşti un spirit mult prea aventuros ca să nu te angajezi într-o mulțime de bătălii. Ai fost unul din cei mai buni studenți ai mei. Ai cucerit adevărul.

Era pentru prima oară în cei peste treisprezece ani de când lucra cu profesorul Meynert, de la primul curs de psihiatrie clinică din iarna anului 1878, când profesorul i se adresa pe numele mic. Sigmund se simți atât de mişcat, încât abia dacă auzi ce-i spusese profesorul. Ca şi în cazul capului roman de marmură al lui Fleischl, şi această mărturisire era un dar de adio. Meynert şopti:

— *Auf Wiedersehen!*

— *Auf Wiedersehen, Herr Hofrat.*

Sigmund întoarse capul cu ochii plini de lacrimi.

Închiriară aceeaşi vilă plăcută din Reichenau pentru vacanța de vară. Anul acesta urmau să petreacă singuri două săptămâni în august – una la Hallstatt şi cealaltă la Bad Aussee, în provincia Styria din sudul Austriei. Erau căsătoriți de şase ani, aveau patru copii robuşti, o locuință permanentă şi o clientelă

formată din pacienți cu afecțiuni neurologice, cu tulburări somatice ale sistemului nervos central, suficientă pentru a furniza veniturile necesare întreținerii familiei. De asemenea, printre pacienții lui se numărau şi aceia cu tulburări neuropsihice, care îl stimulau în munca sa de cercetător în domeniul medicinei.

În ambele hoteluri găsiră camere cu terase spațioase, de la înălțimea cărora se aşternea o frumoasă privelişte asupra văilor din jur. Se cățărară pe munte, înotară în lacurile verzi şi reci de la Bad Aussee, băură vinuri albe de Styria, mâncară friptură de căprioară şi de prepeliță, *Palatschinken* umplute cu gemuri şi stafide. După-amiaza târziu, tolăniți în şezlongurile de pe terasă, admirau splendoarea asfințitului şi citeau până la căderea întunericului.

Anii treceau. Toate gândurile la copii, casă, pacienți erau alungate de frumusețea calmă a Alpilor Styrieni. Se duceau la culcare devreme, să facă dragoste şi să doarmă sub păturile uşoare ca fulgul, dar extrem de călduroase. Se trezeau fericiți că trăiesc, că au o viață şi un loc sub soare, indiferent cât de modest.

Cel mai important eveniment monden al anului a fost căsătoria lui Wilhelm Fliess. Acesta îi mărturisise lui Sigmund mai de mult:

— Vreau să mă căsătoresc cu o vieneză. De asta am venit aşa de des aici.

Găsise ceea ce căutase la *Fräulein* Ida Bondy, o tânără de douăzeci şi trei de ani, prietenoasă, plăcută, deosebit de drăguță, fără a fi frumoasă. Deşi era fiica şi moştenitoarea averii considerabile a lui Philip Bondy, una dintre cele mai renumite familii din Viena, Ida îşi păstrase drăgălăşenia ei naturală, fără nici o notă de aroganță sau prefăcătorie. Familia Bondy se număra printre pacienții lui Josef Breuer. Sigmund şi Martha fuseseră împreună cu soții Breuer la mai multe petreceri în spațiosul apartament al familiei Bondy de pe Johannesgasse.

— După cum ştii, îmi plac căsătoriile, dar nu suport nunțile, îi spuse el Marthei. Dar nu putem lipsi de la nunta lui Wilhelm şi a Idei.

Martha ieşi cu el în oraş lunea următoare ca să-şi comande rochia, pe care croitoreasa urma să i-o facă în trei săptămâni. Optase pentru o rochie de moar;

— O să aibă o panglică ce porneşte de pe umăr, de-a lungul cusăturii mânecii şi un guler înalt. La mânecă, panglica va forma un V deasupra încheieturii mâinii. O să am o centură subțire...

— Uşor, uşor, Martha, e nunta Idei.

Căsătoria fu celebrată la începutul lui septembrie, la reşedința de vară a familiei Bondy din Mödling. Ceremonia se desfăşură în grădina familiei, înconjurată de copaci înalți şi umbroşi. Sigmund n-ar fi trebuit să se teamă că soția lui o va eclipsa pe Ida, deşi Martha arăta foarte bine. Însă Ida era de-a dreptul strălucitoare în rochia cu mâneci strâmte, din satin şi dantelă, cu o trenă lungă, numai din satin. După ceremonia de la amiază, nuntaşii se aşezară la masă şi fură serviți cu *Fogosch,* rață de Tallern, vin nou de la Gumpoldskirchen şi un tort de nuntă stropit cu vin de Rin. În răcoarea după-amiezei se întoarseră în grădină unde se instalase un ring de dans. O orchestră cântă valsuri până la apusul soarelui. Sigmund şi Martha dansau foarte rar.

Zecile de toasturi îi binedispuseră pe toți. Perechile se abandonau valsului cu o plăcere nedisimulată.

Wilhelm îl luă pe Sigmund deoparte.

— Sig, căsătoria mea nu va influența în nici un fel relația noastră. O să am întotdeauna mare nevoie de tine. Analiza şi critica ta mă ajută să transform rătuştele urâte care sunt ideile mele brute în lebede grațioase... sau e o figură de stil cam prea pretențioasă?

Sigmund izbucni în râs:

— Toți suntem cam aşa. Wilhelm, şi eu am nevoie de tine. Trebuie să ne scriem şi de-acum încolo de câteva ori pe săptămână, să ne trimitem unul altuia schițele lucrărilor... ca să le corectăm...

— De asemenea, trebuie să ne întâlnim de câteva ori pe an, la congrese, oriunde spui: la Viena, Berlin, Salzburg, Dresda, München...

Sigmund îl bătu prieteneşte pe braț.

— Aşa cum spunem noi la Viena, „cuțitul ca să fie bun trebuie să aibă două tăişuri." ... Petrecere frumoasă în luna de miere!

Familia Freud se întoarse în oraş la sfârşitul lui septembrie. Vremea era în continuare caldă şi plăcută. Martha îi ținea tovărăşie lui Sigmund în timp ce acesta îşi vedea de lucru.

— Am să citesc cartea lui Arthur Schnitzler pe care ai cumpărat-o săptămână trecută, *Anatol.* E chiar aşa de interesantă?

— Da. Este o carte originală. Schnitzler e medic, ştii. A lucrat şi el la Clinica de psihiatrie a lui Meynert, la fel ca şi mine. Vorbeşte mai deschis şi mai realist despre natura sexuală a omului decât oricine altcineva în momentul de față.

Camera era luminată de două lămpi. Mai schimbau câte un cuvânt din când în când, când le trecea vreun gând prin minte, dar nu simțeau nevoia să vorbească. La ora unsprezece, Martha aduse nişte sirop de zmeură, apoi se pregătiră de culcare. Sigmund adormi în câteva secunde. N-apucă să se cufunde în lumea viselor, căci fu azvârlit din pat de o explozie, urmată de o lumină orbitoare care sfâşie întunericul de afară. Martha strigă:

— Ia băieții! Eu mă duc la Mathilde.

Sigmund trecu prin dreptul geamului tocmai în momentul în care ceasornicarul sări pe fereastra lui de la parter în curte. Îşi puse în grabă halatul alb şi deschise uşa de la camera copiilor. La vederea lui, Martin începu să strige disperat: „Beduinul! A venit un beduin adevărat!" şi se ascunse sub pătură. Apăru şi servitoarea cu bebeluşul.

Lumina şi strălucirea de afară dispăruseră.

— Nu cred că a izbucnit vreun incendiu, spuse Sigmund. Mă duc să-l caut pe *Hausmeister.*

Se întoarse câteva clipe mai târziu ca să-şi liniştească familia. Fusese numai o explozie la țeava de gaz din apartamentul ceasornicarului. Se aşeză pe patul băiatului lui de trei ani şi îl întrebă:

— Bine, Martin, cum se face că am devenit beduin?

— Cu halatul ăsta alb, Papa, eşti exact ca beduinii din cartea aia cu poze pe care mi-ai dat-o. Papa, ce frumos arăți aşa, cu părul zbârlit!

În dimineața următoare, ceasornicarul se mută din apartamentul de la parter, mormăind că ştia să recunoască un semn rău când îi ieşea în cale. La amiază, *Hausmeister*-ul sună la uşa lui Freud.

— *Herr Doktor,* apartamentul vă stă la dispoziție dacă îl mai doriți. O să fie nevoie doar de câteva zile ca să zugrăvim pereții înnegriți de explozie.

Până la sfârşitul săptămânii, instalația de gaze fu reparată şi apartamentul zugrăvit din nou în alb. La cererea lui Sigmund se instală un glasvand care separa o parte din holul spațios şi se aşezară acolo scaune, o canapea şi suportul pentru pălării şi umbrele din fosta sală de aşteptare. O uşă dădea în camera lui de consultații ale cărei ferestre se deschideau spre curte – una dintre cele prin care sărise ceasornicarul. Sigmund îşi instală aici biroul de scris, rafturile cu cărți, canapeaua neagră pe care o cumpărase pentru primul lui apartament de holtei, un dulap cu uşi şi pereți de sticlă pentru ustensile şi atârnă pe pereți tablouri ale marilor fizicieni care predaseră şi lucraseră la Universitatea din Viena: Skoda, Gall, Semmelweis, Brücke. Aruncase maşina electrică de masaj. Era o încăpere austeră, care spera că va inspira încredere pacienților.

Nu aceeaşi atmosferă domnea în biroul lui, aflat în spatele camerei de consultații, care se închidea cu uşi glisante. Pe perete deasupra mesei lui de scris se afla o reproducere în stilul lui Giotto. La ambele capete ale mesei erau aşezate bucățile de ceramică, medalioanele şi plăcile cu inscripții provenind din săpăturile arheologice efectuate în Asia Mică, dăruite lui de Fleischl sau de Josef Breuer cu ocazia zilei de naştere sau a Crăciunului şi la care adăugase şi el câteva piese mărunte găsite într-un magazin din Oraşul Vechi.

Acesta urma să fie universul lui intim unde se va putea retrage ore întregi când nu va avea pacienți; aici îşi va continua lecturile şi cercetările, îşi va transcrie însemnările în dosare potrivite, îşi va redacta lucrările ştiințifice şi corespondența. Cele mai captivante scrisori, primite de la Wilhelm Fliess de la Berlin erau împrăştiate pe masa de lucru şi pe un birou alăturat, înconjurate de cărțile cu care continua să lucreze: despre afazie, despre psihologie, despre creier. Aici putea să studieze, să emită ipoteze, să scrie, să teoretizeze. În cabinetul de consultații era medicul care se ocupă de o mare varietate de cazuri neurologice. În biroul lui redevenea omul de ştiință, medicul-filosof care îşi croia drum prin recent descoperita lume a minții. Biroul era mic, trei metri pe cinci, şi îl micşorase şi mai mult acoperind în întregime doi pereți cu rafturi cu cărți. Singurele zgomote care ajungeau până la el erau acelea ale grădinarului care tăia iarba sau strângea frunzele.

Această mutare însemnase o încălcare flagrantă a tradiției. Doctorii vienezi îşi aveau cabinetul în apartamentul în care locuiau cu familia. Sigmund constată însă că pacienții se simțeau bine în această atmosferă de intimitate: deschideau o uşa care nu era încuiată, ocupau un loc pe scaun într-o anticameră fără să fie îndrumați de o servitoare. Mai era şi o toaletă chiar lângă hol, pe care pacienții o puteau utiliza fără să se ştie că s-au dus acolo şi fără să tulbure intimitatea familiei. Martha modifică programul servitoarei astfel încât aceasta să facă curat în încăperi şi în mica bucătărie unde

Sigmund îşi fierbea instrumentarul înainte de sosirea primului pacient, în timp ce ei luau micul dejun.

În preziua instalării lui în noul sediu, Martha cumpără o copie a statuii lui Michelangelo *Captiv murind,* care îl impresionase în mod special când o văzuse la Luvru. În absenţa lui, statuia fu aşezată pe un scrin scund. Când se întoarse de la Institutul Kassowitz şi o văzu pe Martha la el în birou şi statuia de marmură instalată ca şi când acolo i-ar fi fost dintotdeauna locul, ochii i se umplură de lacrimi.

— Iubita mea Martha, de unde ai ştiut? Îşi plimbă mâna pe contururile statuii. Vezi cât de tânăr este acest sclav care moare, cât de admirabil e proporţionat trupul lui? Uită-te la faţa grecească impecabil sculptată, la spiritualitatea care transpare din expresia ochilor şi a gurii sale îndurerate. Chinul de pe chipul lui parc că simbolizează agonia întregii omeniri captive, distrusă de un duşman nevăzut şi de un destin nemilos. Trebuie salvat! Omenirea este o creaţie prea minunată pentru a fi lăsată la voia întâmplării.

— Cum poate fi eliberat acest *Captiv murind* de sclavia lui, cum ar fi posibilă reîntoarcerea lui la viaţă? Asta e întrebarea la care mi-ar plăcea să găsesc un răspuns convingător.

7

Un prieten îi propuse să preia cazul domnişoarei Elisabeth von Reichardt, pe care el o trata fără succes de doi ani de dureri recurente în picioare, însoţite uneori de incapacitatea de a merge. Doctorul ajunsese cu întârziere la concluzia că fata suferea de isterie. N-ar putea Sigmund s-o ajute?

Elisabeth von Reichardt avea douăzeci şi patru de ani, părul castaniu închis şi ochii negri, iar faţa disproporţionat de lată. Părea normală din punct de vedere emoţional căci îşi purta povara nefericirii cu o veselie stoică. Examenul medical evidenţie existenţa unui punct nevralgic în partea anterioară a coapsei. Se constată, de asemenea, o hipersensibilitate a pielii pe ambele coapse, acestea constituind o zonă histerogenă, căci Elisabeth scoase mai degrabă o exclamaţie de plăcere decât de durere când dr Freud îi palpă muşchii picioarelor. Descoperi o singură afecţiune somatică şi câteva fibre dure în masa musculară.

— Ar putea oare o nevroză să fie corelată cu această stare de disconfort, se gândi el, aşa cum nevroza doamnei Căcilie se manifestase sub forma unei dureri de dinţi?

O văzu pe femeie de două ori pe săptămână, timp de o lună şi-i administra un surogat de tratament, constând în principal din masaj manual. Între timp, medicul de familie o familiariza pe Elisabeth cu noua terapie a doctorului Freud, care urma să o provoace la o discuţie despre problemele ei ca să-şi facă o idee despre boala de care suferea. Când consideră că Elisabeth este pregătită, Sigmund renunţă la masaje.

— *Fräulein* Elisabeth, nu am de gând să vă hipnotizez. Cred că putem obține rezultate palpabile şi fără asta. Totuşi, o să-mi rezerv dreptul de a recurge şi la hipnoză în cazul în care vor apărea elemente cărora memoria dumneavoastră nu le poate face față în stare de trezie. De acord?

— De acord, *Herr Doktor.*

— Prin aplicarea acestei proceduri se urmăreşte eliminarea materialului patogen strat cu strat. Noi îl comparăm cu tehnica excavațiilor unui oraş îngropat. Începeți prin a-mi povesti tot ce vă amintiți despre boala dumneavoastră.

Elisabeth îi relată cu dezinvoltură întreaga poveste. Era cea mai mică dintre cele trei fete ale unui boier ungur bogat şi – spunea ea – din cauza sănătății precare a mamei sale, devenise confidenta tatălui. Acesta considera că Elisabeth nu e cu nimic mai prejos decât un fiu. Simțindu-se flatată, fata hotărâse să nu se mărite decât cu un bărbat cu totul excepțional. Crezând că fiica sa va avea mai multe şanse în Viena cea cultă, tatăl se mută cu întreaga familie acolo. Elisabeth duse o viață lipsită de griji până în momentul în care tatăl ei suferi o gravă criză de inimă. De atunci deveni infirmiera lui, dormea cu el în cameră.

După optsprezece luni, tatăl ei s-a stins din viață. Mama s-a operat de cataractă. Elisabeth a redevenit infirmieră. O rază de fericire pătrunse în căminul lor în ziua când sora mai mică se căsători cu un bărbat foarte drăguț. Însă fericirea familiei nu dură mult: sora muri la naştere. Zdrobit de durere, soțul se întoarse la familia sa, luând şi copilul cu el.

După ce-şi depănă povestea tristă, Elisabeth recunoscu că e o ființă singuratică, însetată de dragoste, cu sufletul pustiit din cauza destinului său crud. Dar cum se explică apariția simptomelor de isterie concretizate în incapacitatea de a merge? Din relatarea sumbră a Elisabethei nu răzbătuse mesajul subconştientului. Sigmund se decise să recurgă la hipnoză. Dar oricât se strădui, nu reuşi s-o adoarmă. Fata îi zâmbea triumfătoare, ca şi când ar fi vrut să spună: „Nu am adormit, ştiți, eu nu pot fi hipnotizată".

Sigmund nu se distra deloc. Se săturase să le tot zică pacienților „Ai să adormi... dormi!" şi să-i audă răspunzându-i: „Dar, doctore, nu am adormit". Totuşi era imperios necesar ca pacienții să aibă acces la amintirile lor ascunse şi „să fie capabili să recunoască legăturile insesizabile ale acestora cu starea lor normală de veghe". Sigmund căuta „cauzele determinante", originile patogene care nu existau în memoria pacientului în stare de trezie.

Îi trecu fulgerător prin minte imaginea profesorului Bernheim care îşi presa degetele pe fruntea pacientului. Cu un gest ferm, îşi puse mâinile pe fruntea Elisabethei şi spuse:

— Vreau să-mi spui tot ceea ce vezi cu ochiul tău interior, ce îți apare în memorie în momentul în care simți această apăsare.

Elisabeth nu scoase nici un cuvânt. Dr. Freud insistă spunându-i că a văzut cu siguranță anumite imagini şi şi-a amintit unele conversații după ce el i-a pus mâinile pe frunte. Elisabeth respiră adânc, se făcu mai mică în scaunul ei şi apoi şopti:

— ... da, m-am gândit la o seară minunată... la o petrecere am cunoscut un tânăr atrăgător care m-a condus acasă... discuția noastră îmi făcuse o mare plăcere, căci mă trata de la egal la egal...

Remarcând senzația de uşurare a Elisabethei, Sigmund îşi spuse: „Am scos dopul de la sticlă".

Când venise acasă de la petrecerea unde se dusese la insistențele familiei, descoperise că starea tatălui ei se înrăutățise. Acesta a murit la puțin timp după aceea. Elisabeth nu-şi putea ierta cele întâmplate. Nu se mai întâlnise niciodată cu tânărul... Filonul era deschis. Sigmund observă că durerea pacientei în piciorul drept creşte când vorbea despre sora ei moartă şi despre cumnat. La insistențele lui, Elisabeth îi relată episodul unei plimbări prelungite pe care o făcuse cu cumnatul ei într-o stațiune balneară de munte, în timp ce sora ei era bolnavă. Când se întorsese, Elisabeth simțise dureri violente în picioare. Familia le puse pe seama plimbării lungi şi a băii fierbinți de apă minerală pe care o făcuse. Probabil că răcise...

Dr. Freud era de altă părere. O conduse din nou, tot prin apăsarea degetelor pe frunte, spre următoarea amintire: se urcase singură într-un loc unde şezuse adesea cu cumnatul ei pe o bancă de piatră, admirând priveliştea. Când se întorsese la hotel, Elisabeth îşi simțise piciorul stâng aproape paralizat.

— La ce te-ai gândit în clipa aceea, Elisabeth?

— Eram foarte singură. Doream din toată inima să mă pot cufunda în dragoste şi fericire, aşa, ca sora mea.

Sigmund era convins că se afla pe calea cea bună, însă avea o pacientă imprevizibilă. Uneori, materialul se derula în ordine cronologică, „ca şi când ar fi întors paginile unei cărți cu poze", îşi spuse el. În alte zile rămânea stăpână pe sine, mintea conştientă exercita un control ferm, neacceptând sau nefiind în stare să scoată la iveală faptele ascunse în memorie. Sigmund se lupta din răsputeri cu aceste refuzuri şi disimulări.

— Trebuie să se fi întâmplat ceva special! Poate că nu eşti suficient de atentă? Sau îți închipui că ideea care îți vine în minte nu e bună. Nu tu trebuie să decizi asta. Spune absolut orice îți trece prin minte, indiferent dacă crezi că e bine sau nu!

Se mai scurseră câteva zile până când Elisabeth cedă în fața minții ei secundare şi adevărul ieşi la suprafață: se considerase suficient de puternică pentru a putea trăi fără dragoste, fără ajutorul unui bărbat, dar începuse să-şi dea seama de vulnerabilitatea statutului de femeie singură.

„Învelişul meu de gheață a început să se topească, la vederea afecțiunii cu care cumnatul o înconjura pe sora mea." Ca şi tatăl ei, era genul de bărbat cu care puteai discuta până şi cele mai intime subiecte... .

Cauza era acum clară, însă a fost nevoie de un incident exterior ca să-i confirme supozițiile. Într-o după-amiază, Elisabeth se simți prea rău ca să vină la cabinet. Sigmund o trata la ea acasă când auzi o voce plăcută de bărbat în camera de alături. Elisabeth sări în sus şi exclamă:

— Putem să ne întrerupem? E cumnatul meu! Am auzit că a întrebat de

mine.

Sigmund îi expuse concluziile sale pe parcursul câtorva şedinţe.

— Ai vrut să-ţi spulberi convingerea dureroasă că îl iubeşti pe soţul surorii dumitale şi ţi-ai provocat în schimb această durere fizică. În momentele în care această convingere încearcă să răzbată la suprafaţă, te apucă durerile, printr-o conversiune perfect realizată. Dacă eşti în stare să priveşti adevărul în faţă, boala dumitale poate fi vindecată.

Elisabeth se revoltă. Începu să plângă.

— Nu e adevărat! Dumneata m-ai făcut să spun asta. Nu poate fi adevărat. Nu sunt capabilă de o asemenea josnicie. N-aş putea să mi-o iert niciodată.

— Draga mea *Fräulein* Elisabeth, sentimentele noastre nu depind de noi. Faptul că te-ai îmbolnăvit în aceste împrejurări este o mărturie a integrităţii dumitale morale.

Elisabeth nu putea fi consolată. După câteva săptămâni, adevărul ieşi la suprafaţă: căsătoria fusese aranjată; prima dată când venise în casa familiei von Reichardt, tânărul o luase pe Elisabeth drept fata cu care urma să se însoare. Într-o seară, târziu, purtaseră o conversaţie atât de interesantă, încât sora mai mică spusese: „Adevărul este că vă potriviţi admirabil unul cu altul". Şi apoi, mărturisirea cea mai dureroasă din toate: când stătea la căpătâiul surorii sale moarte, un gând îi trecu fără să vrea prin minte: „Acum este din nou liber şi aş putea să fiu soţia lui!"

Sigmund o învăţă pe Elisabeth să accepte acest adevăr al dragostei ei şi să trăiască cu el. De asemenea, o îndemnă să se împace cu gândul că nu se va căsători niciodată cu cumnatul său. N-a fost uşor, s-au mai produs şi recidivări, dar într-o seară, Sigmund se duse cu Martha la un bal unde fusese invitată şi Elisabeth. O văzu cum dansează, roşie la faţă din cauza valsului. Apoi a aflat că se căsătorise şi era fericită.

Avea suficiente motive să fie încântat: pusese capăt unei boli care durase peste doi ani, o boală pe care nici un alt doctor nu reuşise s-o vindece. Demonstrase încă o dată, exact aşa cum procedase cu secţiunile de creier în laboratorul lui Meynert, că, dacă nu există o afecţiune somatică serioasă, disfuncţia poate fi provocată de suprimarea involuntară în subconştient a unor idei inacceptabile în plan conştient. Nici o formă de isterie nu poate fi implantată ca un corp străin, până când nu este refulată o idee în mod deliberat din conştient. În caietul lui de însemnări notă: „La baza acestei refulări se află un sentiment de neplăcere, de incompatibilitate dintre ideea care trebuie reprimată şi masa dominantă a ideilor care constituie eul". Ideile respinse se răzbună însă, devenind patogene. O dată extrase din subconştient şi aduse în lumina puternică a conştientului, acestea pot fi înlăturate la fel de uşor ca orice altă infecţie virală a cărnii sau a sângelui.

Şi era la fel de important şi faptul că mai făcuse un pas înainte.

Îi mărturisise adesea Marthei: „Nu sunt expert în hipnoză. Liébeault şi Bernheim au un talent înnăscut. Eu nu fac decât să-i forţez pe pacienţi să intre în somnul hipnotic."

N-o să mai înregistreze eşecuri din cauza capacităţilor lui limitate în

materie de hipnoză. De-acum încolo putea să-i trimită pe oameni spre colțurile cele mai îndepărtate ale memoriei lor la fel de bine în stare de trezie ca şi sub hipnoză. Uşoara apăsare la care recursese în cazul Elisabethei von Reichardt durase numai câteva clipe. De îndată ce-i fusese indusă ideea de concentrare, orice instrument devenise de prisos. Problema „lărgirii unei conştiințe restrânse" i se părea extrem de importantă, căci uitarea amintirilor era adesea intenționată. Nu-i rămânea decât să experimenteze din nou această metodă. Trebuia s-o verifice. Ardea de nerăbdare să treacă la fapte.

8

Eli Bernays fusese de două ori în recunoaştere la New York. Acum se simțea pregătit să taie toate legăturile cu Viena. Americanii nu respingeau ideile noi din cauza radicalismului lor. Străzile nu erau pavate cu aur, însă aerul da!

— Cu talentele tale, Sig, în mai puțin de un an o să ai un Allgemeine Krankenhaus al tău.

Mai voia să le ceară un serviciu: îi lua pe Anna împreună cu bebeluşul, dar, până când se va stabili definitiv, le-ar fi recunoscător dacă ar putea s-o țină la ei pe Lucy, care avea şase ani. La rândul lor, Amalie şi Jakob vor avea grijă de Judith, în vârstă de opt ani. Poate o jumătate de an...? ...Dacă nu le venea prea greu...?

Martha îl asigură că nu e nici o problemă.

Sigmund îşi împărți pacienții în două categorii. Cazurile de neurologie puteau să vină la orice oră, să se aşeze în sala de aşteptare şi să intre în cabinetul lui în ordinea sosirii. Pacienții cu nevroze aveau ore reținute dinainte pe care el le respecta cu strictețe. Fiecare pacient părăsea suficient de devreme cabinetul pentru a nu risca să se întâlnească cu următorul.

Un specialist îl întrebă pe Sigmund dacă e dispus să preia cazul unei guvernante englezoaice în vârstă de treizeci de ani, pe care el o trata de doi ani de o inflamație a mucoasei nazale. Între timp

apăruseră simptome noi: Miss Lucy Reynolds îşi pierdea simțul mirosului sau avea halucinații olfactive. Din acest motiv, îi pierise pofta de mâncare şi simțea o apăsare în cap, însoțită de oboseală şi depresiune psihică.

— Sig, nici una din tulburările astea nu poate fi rezultatul unei inflamații a mucoasei nazale. S-ar putea ca alte lucruri s-o supere pe Miss Reynolds. N-ai vrea să încerci metoda ta şi să vezi dacă nu poți ajunge la cauză? Eu n-am cum s-o mai ajut.

Lucy Reynolds era o femeie înaltă, palidă, delicată, care se bucurase însă de o sănătate bună, până în momentul în care se instalaseră prezentele afecțiuni. Se aşeză la birou în fața lui şi îi vorbi despre viața ei ca guvernantă în familia înstărită a unui director de fabrică de la marginea Vienei. Soția lui murise cu mulți ani în urmă şi Lucy, rudă de departe cu aceasta, i-a promis că

o să aibă grijă de cele două fetițe. Tatăl nu se mai căsătorise, dar Lucy crease un cămin fericit pentru copii... până când se declanşase boala. Sigmund porni de la ipoteza că halucinațiile olfactive erau de origine isterică.

— Miss Reynolds, care este mirosul care vă tulbură cel mai tare?

— Mirosul de budincă arsă.

Ochii ei albaştri se umeziră. Sigmund nu rosti nici un cuvânt. „Probabil că mirosul de budincă arsă a fost realmente prezent în momentul în care s-a produs experiența devenită acum traumă", îşi spuse el. Pacienta suferea de o rinită purulentă şi, în consecință, atenția ei s-a concentrat asupra senzațiilor olfactive. Mirosul de budincă arsă ar trebui să fie punctul de pornire al analizei.

Îi propuse domnişoarei Lucy să se întindă pe canapeaua neagră, să închidă ochii şi să stea absolut nemişcată. Îşi puse mâna pe fruntea ei şi o sugestionă că, prin concentrare, va reuşi să vadă, să audă şi să-şi amintească episoadele pe care le căutau şi că va reuşi să i le comunice.

— Miss Reynolds, puteți să vă amintiți când ați simțit pentru prima oară mirosul de budincă arsă?

— Da, era în preajma zilei mele de naştere, acum câteva luni. Stăteam cu fetele în camera de lucru şi mă jucam cu ele de-a gătitul. Poştaşul a adus o scrisoare de la Glasgow, de la mama mea. Copiii mi-au ascuns-o şi mi-au spus: „Te rugăm să aştepți s-o citeşti de ziua ta, ca dar de aniversare". În timp ce încercam să le smulg scrisoarea, s-a ars budinca. Camera s-a umplut de mirosul acela puternic. Îl simt permanent în nări, mai ales când sunt agitată. Sigmund îşi trase un scaun şi se aşeză alături de ea.

— Care era încărcătura emoțională a scenei fixate atât de puternic în memorie?

— Mă pregăteam să mă întorc la Glasgow. Gândul că va trebui să părăsesc copiii...

— Mama dumitale era bolnavă?

— Nu..., dar pur şi simplu nu mai suportam să locuiesc în casa aceea. Servitorii mă acuzau că îi tratez de sus. I-au relatat bunicului fetițelor tot soiul de bârfe la adresa mea. N-am găsit înțelegere nici la el, nici la tatăl copiilor. I-am spus tatălui că va trebui să plec. M-a îndemnat să mă mai gândesc câteva. săptămâni. În această perioadă de incertitudine s-a ars budinca. Îi promisesem mamei fetițelor pe patul de moarte că nu le voi părăsi...

Sigmund crezu că întrezărise un strop de lumină la capătul unui tunel lung, însă Lucy trebuia să se întoarcă la locuința aflată la marginea Vienei. Nu putea să vină în oraş decât atunci când găsea pe cineva demn de încredere cu care să lase copiii. Între vizite trecea aşa de mult timp, încât Sigmund trebuia de fiecare dată să ia totul de la început. Mirosul de budincă arsă se transformase într-un simbol olfactiv, pentru că fata avea necazuri reale cu nasul. Încă o dată se confirma teoria lui potrivit căreia isteria îşi găseşte întotdeauna un „tendon al lui Ahile". După şase şedințe, Sigmund se convinse că Lucy omitea un element esențial din relatările ei. Se hotărî să încerce un atac frontal.

— Lucy Reynolds, am impresia că te-ai îndrăgostit de stăpânul dumitale şi crezi că ai o şansă reală să iei locul mamei, în calitate de soție a directorului. Presupusele atacuri din partea servitorilor au la bază teama dumitale ca nu cumva aceştia să-ți citească gândurile şi să te ia peste picior.

— Cred că este adevărat, răspunse Lucy.

— Atunci de ce nu mi-ai spus?

— Nu eram sigură... nu voiam să se ştie... mai bine să-mi scot chestia asta din cap şi să-mi vin în fire...

Mirosul de budincă arsă dispăru. Dar fu înlocuit cu un miros obsesiv de trabuc. Nu ştia de ce, căci în casă se fumaseră întotdeauna trabucuri. Sigmund înțelese că mai avea de completat o jumătate de analiză. O aşeză din nou pe Lucy pe canapeaua neagră, dar fără s-o hipnotizeze. În momentul în care simțise apăsarea mâinii lui fata îi spuse că prima imagine care îi venise în minte era masa din sufragerie, la ora prânzului, când tatăl şi bunicul se întorseseră de la fabrică. Sigmund insistă ca ea să se oprească mai mult asupra acestei imagini. În cele din urmă, Lucy văzu şi un oaspete, contabilul şef de la uzină, care era foarte ataşat de copii. Îmboldită în continuare, Lucy îşi aminti în fine scena primară: bătrânul contabil încercase să-i sărute pe cei doi copii la plecare. Tatăl strigase: „Să nu faci asta!"

— Am simțit un pumnal în inimă. Şi, pentru că toți bărbații fumau trabucuri, mirosul acesta mi-a izbit nările.

— Care dintre scene s-a petrecut mai întâi – aceasta sau cea cu budinca?

— Aceasta s-a întâmplat cu două luni mai devreme.

„Dacă e aşa, îşi spuse Sigmund, atunci amintirea cu budinca arsă e un substituent. Încă nu am ajuns la fondul problemei". Îi spuse lui Lucy:

— Du-te cu gândul înapoi, la o scenă mai veche. Este ascunsă undeva mai adânc, sub cea cu contabilul. Poți să-ți aduci aminte de ea. Nimeni nu uită o scenă care i s-a întipărit în minte.

— ... da... cu câteva luni mai înainte... a venit în vizită o cunoştință de-a stăpânului meu, o femeie. Când a plecat le-a sărutat pe fetițe pe gură. A trebuit să suport criza de furie a tatălui: nu-mi făcusem datoria! Dacă se mai întâmpla o dată, aveam să fiu concediată. Era în perioada când credeam că mă iubeşte. Îmi vorbise cu atâta blândețe despre felul cum trebuie crescute fetițele... În clipa aceea mi-au fost spulberate toate speranțele. Mi-am dat seama că nu mă iubea, de vreme ce se năpustise asupra mea din cauza unei întâmplări pe care n-aş fi avut cum s-o preîntâmpin. Mirosul de trabuc stăruia greoi în încăpere...

Când veni din nou la consultație două zile mai târziu, Lucy era veselă. Pentru o clipă, Sigmund îşi imagină că stăpânul o ceruse în căsătorie. O întrebă ce se întâmplase.

— *Herr Doktor,* m-ați văzut numai descurajată şi bolnavă. Ieri dimineață, când m-am trezit, am avut senzația că mi se luase o greutate uriaşă de pe creier. Mă simțeam perfect şi eram veselă, aşa cum am fost întotdeauna.

— Ce părere ai despre perspectivele de căsătorie cu stăpânul dumitale?

— N-am nici o şansă. Dar lucrul acesta nu mai are puterea să mă îmbolnăvească.

— Tot îl mai iubeşti pe tatăl copiilor?

— Da, sigur că da. Dar n-are importanţă. Gândurile şi sentimentele mele îmi aparţin.

Sigmund examină nasul Lucyei. Umflătura dispăruse, deşi mai exista o uşoară sensibilitate. Răcelile viitoare au să-i mai facă necazuri, însă subconştientul nu!

Rezolvarea problemei durase nouă săptămâni. Sigmund se gândise tot timpul că şedinţele sunt prea lente, iar efectele insesizabile. Şi totuşi, iată că Miss Reynolds şedea în faţa lui cu un zâmbet încrezător pe buze, şi pe chipul ei se citea împăcarea. Câteva luni mai târziu se afla în aceeaşi stare de spirit.

Sigmund nu se mai simţea acum dependent de hipnoză... la cinci ani după ce-şi adormise primul pacient. Intuia că în curând se va putea dispensa şi de apăsarea cu mâinile. Va avea loc o înfruntare directă între abilitatea lui, între cunoştinţele lui şi necunoscut. Fiecare pacient, fiecare caz nou îl va ajuta să arunce un nou jet de lumină în caverna întunecoasă a minţii omeneşti.

Gândurile îl duseră înapoi la dimineaţa aceea de luni, când intrase în biroul profesorului Brücke de la Institutul de Fiziologie şi îl văzuse pe dascălul lui iubit în spatele biroului său, cu bereta pe cap, cu ochii de culoarea agatei studiindu-i chipul. Ceruse un post de asistent şi un loc de muncă permanent la Facultatea de Medicină a Universităţii, şi profesorul Brücke fusese obligat să-l refuze, sfătuindu-l să se întoarcă la Allgemeine Krankenhaus, să-şi obţină *Dozentura* şi să-şi deschidă cabinet particular.

Atunci îşi imaginase că acesta era sfârşitul lumii pentru el. În schimb, aşa cum prevăzuse profesorul Brücke, nu fusese decât un nou început. Iată-l acum, cu numai zece ani mai târziu, faţă în faţă cu ceea ce considera că este cea mai zguduitoare descoperire medicală a timpurilor lui. Abia aştepta să-şi publice cazurile, să facă cunoscută lumii întregi terapia pe care o considera de-a dreptul miraculoasă, căci le aducea alinare oamenilor suferinzi din cauza stresului mental şi emoţional. Îi salva din ghearele unor boli care îi transformau în infirmi, condamnându-i uneori la moarte.

Va avea oare îndrăzneala să publice aşa ceva? Să-şi prezinte descoperirile şi teoriile în faţa întregii lumi medicale? Ştia că nu o poate face de unul singur: pur şi simplu, nu avea reputaţia necesară în cercurile medicale vieneze pentru a le determina să accepte un concept atât de revoluţionar. În oraş existau vreo şase medici care îi trimiseseră cazuri şi ştiau că, uneori, obţinuse rezultate. Dar în rest, nu era recunoscut nici de Facultatea de Medicină, nici de instituţiile ştiinţifice ale Universităţii şi nu i se propusese niciodată să facă parte din colectivele respective. În ciuda faptului că descoperirile lui legate de cocaină le permiseseră chirurgilor să execute operaţii pe ochi aproape de neconceput înainte şi îi dăduseră lui Wagner-Jauregg prilejul să se impună prin lucrările referitoare la anestezia pielii, era în continuare atacat în cel puţin o publicaţie medicală serioasă pentru faptul că pleda în favoarea cocainei ca medicament, fără să-şi dea seama că poate deveni un drog capabil să determine dependenţa pacientului faţă de substanţa respectivă. Şi, undeva, în străfundul conştiinţei sale, ştia că acest punct de vedere este parţial

îndreptăţit.

Aceleaşi acuzaţii de pripeală, de nesăbuinţă şi iresponsabilitate i se aduceau şi din cauza lucrărilor sale asupra hipnozei. Nici colegii lui practicieni nu-l vor susţine atunci când va încerca să le împărtăşească ceea ce aflase din lucrările lui Mesmer: şi anume, că dr. Anton Mesmer avusese dreptate cel puţin pe jumătate când afirmase că puterea de sugestie poate influenţa atât sănătatea fizică, cât şi cea mentală a oamenilor aflaţi în suferinţă. „Sugestionarea" era aceea care îi ajuta pe oameni, nu „fluidul magnetic". Pe aceasta se bazase mai târziu munca lui Braid, Charcot, Liébeault, Bernheim, Josef Breuer şi acum a lui însuşi. Singura greşeală comisă de Mesmer fusese faptul că organizase show-uri cu o largă participare atât la Viena, cât şi la Paris, transformându-le într-un fel de iarmaroc oriental.

Şi mai exista o a treia isterie, mai rea decât toate: isteria masculină, adusă înapoi de la Charcot, cu şapte ani în urmă. Josef Breuer şi Heinrich Obesteiner de la sanatoriul din Oberdöbling ştiau că avea dreptate, însă profesorul Meynert ridicase toată lumea medicală austriacă împotriva lui, ridiculizându-l la şedinţele Societăţii de Medicină şi în *Wiener klinische Wochenschrift.*

Prima lui carte *Despre afazie* fusese considerată – aşa cum se temuse Josef- o altă nesăbuinţă, drept care nici presa medicală, nici cercurile ştiinţifice din Viena nu-i acordară atenţia cuvenită. Prietenii şi colegii lui medici nu comentaseră în nici un fel conţinutul lucrării. Deşi fusese publicată la Deuticke în condiţii modeste, la un preţ accesibil, deşi avea puncte de desfacere în toată lumea germanofonă, în primul an nu se vânduseră decât 142 de exemplare. Nici unul din studiile recente în acest domeniu nu o cita în bibliografie. Contestând teza elaborată de cercetări din Europa Centrală, potrivit căreia afazia îşi are originile într-o leziune anatomică situată pe creier sau în zona subcorticală şi sugerând că această afecţiune putea fi provocată de factori psihologici, confirmase spusele lui Meynert: „plecase de la Viena ca medic cu o pregătire temeinică în fiziologie" şi se întorsese ca „hipnotizator de profesie". Căzuse în dizgraţia cercurilor medicale fiindcă îndrăznea să critice somităţi de talia lui Meynert, Wernicke şi Lichtheim. Deşi recunoscuse într-o scrisoare adresată lui Wilhelm Fliess chiar înainte de publicare că este o „obrăznicie" din partea lui să încrucişeze spada cu fiziologi şi anatomişti vestiţi ai creierului, aduna înţelepciune din rănile tăcerii, provocate de săbiile adversarilor care continuau să rămână în tecile lor.

„Nu sunt masochist, îşi spuse Sigmund. Nu-mi face plăcere să fiu pălmuit. Tânjesc după admiraţie şi respect la fel ca oricare alt om de ştiinţă. Dar cum să mă mişc înainte, cum să-mi public cea mai importantă descoperire a mea? Cei care nu vor râde vor rânji. Îşi vor şopti unul altuia pe ascuns: „Ia te uită la iresponsabilul ăsta de Freud care încearcă să dea foc lumii cu un arzător Bunsen neaprins".

"ŞI NU FERICI PE NIMENI" *

*„... până ce omul acela
N-a trecut de pragul vieții, fără a pătimi vreun rău!" – ultimele versuri din tragedia *Oedip,* de Sophocle

Luna noiembrie îi întâmpină pe vienezi cu o furtună neaşteptată. În sufrageria familiei Freud, cei patru prieteni stăteau comod, învăluiți în căldura plăcută revărsată de focul ce ardea în soba mare, de ceramică verde. Masa de mahon a Marthei avea mai mult loc aici decât în *Sühnhaus.* Cele opt scaune netapițate nu mai stăteau înghesuite unul în altul. Martha adăugase, pe lângă bufet şi vitrina pentru porțelanuri şi pahare, un scrin în stilul Renaşterii italiene, incrustat cu fildeş şi sidef, deasupra căruia atârnase o reproducere a gravurii lui Albrecht Dürer, Sf. Hieronimus.

O altă „Marie", tot din Cehia, pregătise meniul preferat de familia Breuer, care începea cu o supă fierbinte de vită. Josef chelise complet, mai avea numai câteva smocuri cărunte la ceafă, însă, spre deosebire de vienezii care îşi lăsau bărbile să crească mai lungi atunci când le cădea părul de pe cap, el şi-o tunsese şi mai scurt.

— În ziua în care am împlinit cincizeci de ani, anunță el, mi-am dat seama că viața şi valorile ei nu sunt tăiate în unghiuri drepte, aşa cum mi-am imaginat eu.

În ciuda răcelii care survenise în relațiile dintre Josef şi Sigmund după publicarea cărții *Despre afazie,* Mathilde şi Martha rămăseseră prietene. Sfidând vântul rece de toamnă care zgâlțâia ferestrele exterioare, Martha arborase o rochie veselă de lână albastră. Deşi trecuse de treizeci de ani şi era însărcinată cu cel de-al cincilea copil, lui Sigmund nu i se părea cu nimic schimbată în comparație cu fata rumenă în obraji cu care se căsătorise la Wandsbek, cu şase ani în urmă. După masă, Sigmund murmură:

— Am nişte materiale noi pe care vreau să i le arăt lui Josef. Sper că doamnele ne vor scuza o clipă.

Coborâră scările largi spre biroul lui Sigmund. În iunie trecut, Josef fusese de acord să colaboreze la o comunicare preliminară despre „teoria crizelor isterice", pe baza constatărilor făcute în cazurile pe care le trataseră deja cu rezultate semnificative: Bertha Pappenheim a lui Breuer, Emmy von Neustadt, Cäcilie Mattias, Franz Vogel, Elisabeth von Reichardt şi alte zeci de cazuri care trecuseră prin cabinetul lui Sigmund în ultimii cinci ani. Nu fusese uşor să-l convingă pe Breuer. Sigmund insistase:

— Josef, noi am deschis uşa unui nou domeniu medical: psihopatologia. Am făcut câțiva paşi timizi într-o direcție total necunoscută. Cred că am strâns suficient material pentru a pune la dispoziția medicilor un nou instrument de cercetare a minții umane.

Josef sărise brusc din fotoliu, se dusese spre coliviile lui cu porumbei, aşa cum făcea întotdeauna când era tulburat, şi le presărase grăuncioare în

cutiuțe.

— Nu, Sig, încă nu. Nu dispunem de material suficient. Şi nu-l putem testa într-un laborator ştiințific. Tot ceea ce avem noi sunt presupuneri, ipoteze...

Sigmund străbătuse spațiul mic până la colivii.

— Am descoperit adevăruri universale despre subconştient şi despre modul în care acesta declanşează isteria. Cele cincizeci de cazuri, prezentate temeinic şi amănunțit, nu sunt la fel de revelatoare ca şi un preparat pus pe lamelă sub microscop?

Breuer clătinase din cap.

— Nu. Nu avem nici măcar o terminologie adevărată pentru descrierea descoperirilor noastre. Nu avem diagrame, nici aparate...

— ... pentru că toată aparatura veche este irelevantă. Profesorul Erb, cu maşina lui electrică de masaj, ne-a tras o mare păcăleală. Masajul manual relaxează pentru o oră-două. Cura de odihnă a lui Weir Mitchell nu face decât să mărească tonusul muscular şl să restabilească greutatea corporală. Sanatoriile de hidroterapie înmoaie doar pielea pacienților, nu şi mintea acestora. Cele câteva medicamente de care dispunem, bromuri şi cloruri, liniştesc pacienții, dar nu influențează cu nimic tulburarea psihică. Dacă punem anatomia creierului creată de Meynert într-o categorie distinctă, nu vom mai găsi nimic în domeniul psihiatriei decât manualele care descriu formele de manifestare a bolilor psihice. Dumnezeule mare, Josef, tremurăm pe marginea uneia dintre cele mai importante descoperiri din istoria medicinei.

Breuer îşi pusese mâinile pe umerii bărbatului mai tânăr, mişcat de pledoaria acestuia.

— Foarte bine, prietene, hai să încercăm.

În următoarele câteva zile, Sigmund scrisese febril, apoi rupsese toate paginile. Nimeni nu mai elaborase până atunci o teorie a crizelor de isterie. Numai Charcot făcuse o descriere completă a lor. Pentru explicarea fenomenului isteriei trebuia să se pornească de la „prezența unei disocieri – a unei rupturi în planul conştiinței". Criza isterică recurentă era provocată de revenirea unei amintiri. Amintirea refulată nu putea fi reactivată la întâmplare. Trebuia să existe o repetare a împrejurărilor care provocaseră trauma inițială pentru ca evenimentul îngropat în memorie să fie readus la suprafață. Sigmund scrise: „Dacă un subiect isteric îşi impune să uite o experiență sau o respinge în mod deliberat, dacă îşi inhibă sau îşi suprimă o intenție sau o idee, în final, aceste acte psihice pătrund în cea de-a doua stare a conştiinței; de acolo îşi propagă efectul permanent, şi amintirea lor se întoarce sub forma crizei de isteric".

Dar ce anume determina criza acestor persoane după ce se simțiseră relativ bine săptămâni, luni sau chiar ani în şir? Îşi dădu seama că nu putea dezvolta prea mult această ipoteză de lucru dacă nu oferea o explicație şi pentru precipitarea crizei. Îşi aminti de discuțiile mai vechi cu Josef şi de munca lor din cadrul Institutului de Fiziologie, sub conducerea profesorului Brücke. Unul din primele lucruri pe care le învățaseră reprezenta o cucerire a şcolii lui Helmholtz-Brücke, întemeiată la Berlin cu mulți ani în urmă: „teoria

constanței". „Sistemul nervos se străduieşte să țină ceva constant în relațiile sale funcționale. Putem caracteriza acest ceva ca pe o «sumă a excitațiilor». El implementează această precondiție a stării de sănătate, eliminând în mod asociativ orice creştere sesizabilă a excitației sau descărcând-o printr-o reacție motorie potrivită... *Experiențele psihice care îmbracă forma crizelor de isterie sunt impresii care nu şi-au găsit o descărcare adecvată."*

Discutase această chestiune cu Josef în termeni mai simpli: sistemul nervos, inclusiv creierul, era un rezervor pentru depozitarea energiei. Când nivelul de energie scădea sub un anumit nivel, psihicul devenea apatic, deprimat. Când nivelul de energie era prea ridicat, sistemul nervos îşi deschidea câteva dintre supape, în aşa fel încât excesul de energie să se poată scurge afară. Acesta reprezenta momentul în care se producea criza: sistemul nervos nu mai putea tolera cantitatea de energie generată de o amintire-traumă din subconştient şi se debarasa de ea provocând o criză. Aceasta nu era altceva decât forma prin care se manifesta principiul constanței. Energia nervoasă putea fi comparată cu energia electrică depozitată într-o baterie. Fiecare container are o anumită limită şi un nivel până la care se poate umple. Aşa se întâmpla şi cu sistemul nervos. Dacă se producea o supraîncărcare, trebuia să existe şi o eliberare de energie. Aceasta putea fi mai subtilă, prezentându-se sub forma halucinațiilor, sau mai violentă, având drept rezultat spasme, convulsii, atacuri de epilepsie. Descărcarea propriu-zisă îmbrăca un aspect somatic, ieşind din organism prin periferia sistemului nervos, însă conținutul şi cauza ei erau de natură psihică.

Îşi pusese gândurile pe hârtie şi-i trimisese apoi însemnările lui Breuer. În dimineața următoare îi scrise lui Josef:

— Stimate prieten, satisfacția naivă cu care ți-am înmânat cele câteva pagini a cedat locul unei stânjeneli ce însoțeşte, de regulă, pătimirile gândirii. Mai adaugă convingerea că o prezentare a istoricului problemei nu va servi la nimic. Va trebui să începem enunțând în mod dogmatic teoriile pe care le considerăm explicații.

Josef fusese şocat la auzul cuvântului „dogmatic".

— Sig, dacă vom publica vreodată cartea asta, va trebui să prezentăm totul ca pe un experiment. Dogma şi ştiința sunt cuvinte antagoniste. Trebuie să recunoaştem liber şi deschis tot ceea ce nu ştim sau nu putem deduce înainte de a ridica ipotezele noastre la rangul de cunoştințe medicale.

— Josef, când spun „dogmatic", mă gândesc la descoperirile noastre în legătură cu isteria şi controlul ei din subconştient. În mod sigur pacienții noştri ne-au condus la câteva adevăruri de bază. Josef a rămas însă neclintit.

— Trebuie să ştim mai mult despre procesele de excitație de la nivelul scoarței cerebrale. Sunt de acord că aici se aplică principiul constanței, însă în rest este vorba aproape numai de speculații, dacă nu putem demonstra prin intermediul mecanismelor fiziologice modul în care şi sistemul nervos serveşte drept canal de scurgere pentru descărcarea excesului de energie.

Sigmund renunță. Spuse cu glasul sugrumat:

— Am să rescriu lucrarea şi am să includ numai acele materiale asupra

căror am căzut amândoi de acord. În încheiere, am să precizez că lucrarea noastră reprezintă doar o introducere în etiologia nevrozelor.

Josef fu de acord că cea de-a treia variantă era mai acceptabilă, dar şi aceasta fu urmată de zeci de ore de dispute adesea înfierbântate în legătură cu ceea ce se putea deduce efectiv din probele aflate la îndemână. Uneori, Sigmund era furios pe el însuşi pentru că exercita presiuni atât de puternice asupra lui Josef. La rândul său, acesta se gândea înspăimântat la implicaţiile unui asemenea demers şi tânjea după siguranţa portului închis reprezentat de laboratorul unde lucra la urechea internă. Alteori însă, era emoţionat de postulatele pe care le aduceau în centrul atenţiei discuţiile lui cu Sigmund. Se manifesta aceeaşi dihotomie care îşi pusese amprenta asupra prieteniei lor, constată Sigmund. Când erau împreună în societate, la o cafea la Griensteidl, la o plimbare în pas vioi pe Ring, Josef părea la fel de afectuos ca în cele mai bune zile ale prieteniei lor. Dar când începeau să scrie, Josef se purta de parcă Sigmund ar fi fost numai un colaborator ce încerca să-l facă adeptul unei non-ştiinţe pe care, deşi o fondase chiar el, ar fi dat orice ca s-o poată uita!

Sigmund descuie uşa de la birourile de la parter şi îl conduse în camera lui de lucru. Ploaia continuă de afară nu lăsa să pătrundă prea multă lumină prin ferestrele care dădeau spre grădină. Sigmund ridică fitilul lămpii cu ulei care împrăştie o lumină strălucitoare, îi oferi lui Josef singurul scaun tapiţat şi un trabuc bun.

— Aici cred că ai foarte multă linişte, comentă Josef, privind pereţii plini cu cărţi de medicină. Eu m-aş simţi prea singur într-un asemenea loc; mi-ar lipsi porumbeii.

Sigmund luă ceea ce spera că este ultima variantă a comunicării preliminare din sertarul biroului său. I-o înmână lui Josef, apoi se rezemă de spătarul scaunului de la birou, aşteptând decizia prietenului său, şi îşi aprinse şi el un trabuc. Pusese numele lui Josef înaintea numelui său şi acum îi urmărea cu atenţie fiecare reacţie în timp ce citea cele aproape douăzeci şi cinci de pagini de manuscris. Sigmund putea spune cu precizie când s-a oprit Josef ca să cântărească semnificaţiile unui cuvânt nou pe care îl folosiseră adesea în discuţiile lor, dar pe care îl văzuseră foarte rar utilizat în vreo publicaţie: *abreacţie* – aducerea în conştient şi la expresie materială a trăirilor refulate în subconştient; *afect* – acompaniamentul sentimental al unei idei sau reprezentări mentale; *catharsis* – o formă de psihoterapie care aducea evenimentele traumatizante refulate în planul conştiinţei; *libido* – energia care potenţează manifestarea instinctelor.

Josef ridică privirea, plăcut impresionat.

— Da, Sig, ai prezentat cazul în termenii cei mai ştiinţifici în care este posibil în stadiul actual. Ai perfectă dreptate când afirmi că „Anumite amintiri de importanţă etiologică care datează de cincisprezece sau douăzeci şi cinci de ani s-au păstrat uimitor de intacte, remarcându-se printr-o forţă senzorială ieşită din comun. Când au revenit, au acţionat cu toată forţa afectivă a unor

experiențe noi." Bătu cu degetele în manuscrisul lui Sigmund cu un gest aprobator. Istericii, aşa cum spui tu, suferă mai ales din cauza amintirilor. Ai argumentat, fără să insişti prea mult, motivul pentru care procedura noastră psihoterapeutică a avut efect curativ. Răsfoi paginile manuscrisului şi citi cu glas tare: „Acesta pune capăt forței de acțiune a ideii care nu a fost respinsă în prima instanță, permițând afectului strangulat să-şi croiască drum afară prin vorbire". Sunt de acord cu această aserțiune. Se ridică, făcu câțiva paşi prin cameră, depărtându-se de conul de lumină a lămpii, apoi continuă: Cu toate acestea, nu pot fi de acord cu principiul constanței, atâta vreme cât n-o să dovedeşti în ce măsură e posibil să apeşi pe un buton pentru a elibera energia somatică. Toți neurologii din Europa îți vor cere să demonstrezi acest lucru.

Sigmund îşi ascunse cu greu dezamăgirea. Întinse mâna după manuscris şi spuse împăciuitor:

— Foarte bine, Josef, am să scot paragrafele alea.

Breuer se întoarse la scaunul lui.

— Excelent! Acum putem s-o publicăm!

— La *Neurologisches Centralblatt* din Berlin mi-au spus că pot s-o includă în numerele pe întâi şi pe cincisprezece ianuarie. Am discutat şi cu redactorul de la *Wiener medizinische Blätter.* Nu au nimic împotrivă să-l publice după ce-o să apară mai întâi la Berlin. Mi-au sugerat sfârşitul lui ianuarie.

— Foarte bine. Şi, pentru că tot suntem aici, ce-ar fi să prezentăm materialul într-o comunicare în fața Clubului Medical din Viena?

Sigmund se duse la Breuer şi-l îmbrățişă.

— Dragul meu prieten, este unul din cele mai fericite momente din scurta, dar frenetica mea carieră medicală. Îți mulțumesc.

2

De Anul Nou, privi înapoi spre ultimele douăsprezece luni şi începu să-şi numere împlinirile. Din păcate, degetele de la o singură mână îi fură suficiente. Dar anul 1893 debută cu o mulțime de treburi. Aşa cum îi propusese Josef Breuer, pregăti o versiune a comunicării preliminare pentru a fi prezentată la 11 ianuarie în fața Clubului Medical din Viena, termină apoi traducerea lucrării revizuite a lui Charcot *Leçons du Mardi* (Lecțiile de marți), definitivă articolul *Câteva puncte de comparație în studiul paraliziilor organice şi isterice* pe care fusese de acord să-l scrie pentru *Archives* ale lui Charcot încă de pe vremea când se mai afla la Paris. Scrise şi un studiu pentru serialul dr. Kassowitz, Prezentarea diplegiilor cerebrale ale copilăriei.

Publicarea comunicării preliminare la Berlin şi la Viena nu stârni nici critici, nici comentarii concrete. La comunicarea lui de la Clubul Medical participă un public destul de numeros, dar mai mult datorită renumelui lui Breuer decât subiectului abordat. Dar nici unul din medicii de față nu se osteni să ia cuvântul pe marginea comunicării. Singura reacție favorabilă fu

aceea a unui reporter de la *Wiener medizinische Presse,* care stenografiase comunicarea ce avea să fie publicată apoi în întregime în paginile ziarului. Fu uimit să constate cât de puțin îl deranja audiența restrânsă a articolului. Avea încredere în puterea lui germinativă. Ceea ce îl uimea însă era atitudinea lui Breuer. Josef părea de-a dreptul uşurat că nimeni nu-l atacase şi nici nu-i contestase postulatele. Sigmund îi reproşă delicat lucrul acesta.

— Josef, nu obişnuiai să adopți o atitudine negativă față de o treabă bine făcută. Şi apoi... se opri o clipă, după care continuă dintr-o suflare: Mi-am pus în gând să scriem o carte despre cazurile noastre. Numai dacă vom prezenta dovezile complete o să ne putem susține teza.

Josef îi aruncă o privire dezaprobatoare, ocoli masa înaltă, lustruită şi se opri cu spatele rezemat de micul stativ de bronz în spatele căruia se aflau lucrările de referință.

— Nu, nu. Asta ar însemna o încălcare a eticii medicale. Pacienții care şi-au dezvăluit bolile în fața noastră trebuie să fie protejați.

— Nici o problemă. Vom schimba numele şi împrejurările. Nu vom prezenta decât dovezile medicale. Am să-ți descriu câteva cazuri, poate *Frau* Emmy şi Miss Reynolds, şi ai să vezi cât de completă o să fie *materia medica,* fără a lăsa măcar să se bănuiască identitatea pacientului.

Josef nu părea deloc convins. Sigmund evită cu discreție să mai pomenească despre carte, deşi se gândise deja şi la titlu: *Studii asupra isteriei.* Îi mărturisi Marthei:

— Am să aştept un moment prielnic, poate când va apărea prima recenzie favorabilă la lucrarea noastră.

Ceea ce-l fascina cel mai tare era simptomul universal prezent la toți pacienții lui, care sufereau de aşa-numita *nevroză a anxietății,* determinată de natura sexuală a nevrozelor lor. Atât caracterul, cât şi temperamentul lui îl împiedicau să accepte cu uşurință acest lucru. La primele cazuri, legătura nu-l izbise, în ciuda aluziilor lui Breuer, Charcot şi Chrobak. Dacă i-ar fi sărit în ochi, ar fi respins-o imediat. Când dovezile începură să se adune, îi veni din ce în ce mai greu să conteste etiologia sexuală ascunsă adânc în subconştient. Mai întâi fusese surprins, apoi uimit, iar în final *erschüttert,* şocat. Într-un anumit moment al cercetărilor se simți chiar dezorientat; de felul lui nu era un mascul posedat de instinctul sexual, care considera că viața începe şi se sfârşeşte în

zonele erogene. În realitate, se opusese şi rezistase firii predominant sexuale a bărbatului şi influenței exercitate de aceasta asupra sănătății lui emoționale, nervoase şi mentale. Dar după un timp se văzuse nevoit să accepte faptele. Ar fi fost un medic prost dacă ar fi neglijat evaluarea simptomelor care apăreau.

Într-un oraş vechi, unde oamenii ce frecventează aceleaşi cercuri se cunosc îndeaproape unii pe alții, se răspândeşte foarte repede zvonul că un anumit doctor recurge la o abordare nouă şi ajută pacienților acolo unde alți medici îşi recunosc neputința. Majoritatea cazurilor care i se prezentau, oameni înspăimântați, veniți adesea pe ascuns, aveau tot felul de afecțiuni, începând

cu cele triste, care stârneau milă, şi terminând cu maladiile de-a dreptul tragice. Întâlni cazuri de nevroze vechi care făceau pacientul incapabil să ducă o viață acceptabilă ca adult din cauza unor evenimente traumatice care avuseseră loc în copilărie: noxa sexuală căzuse pe terenul unei predispoziții congenitale spre neurastenie.

Apărură primii bărbați, unii tineri, alții de vârstă mijlocie, suferinzi de depresie, debilitate, dureri de cap migrenoase, tremurături ale mâinilor, incapacitate de a se concentra asupra muncii lor; bărbați care se masturbau de foarte multă vreme; impotenți; cei care practicau *coitus interruptus.* Urmară la rând – femeile căsătorite cărora bărbații le ofereau foarte puțină viață sexuală; frigidele care nu suportau actul sexual. Îşi notă în însemnările sale: „Nici o neurastenie nu poate exista fără o tulburare a funcției sexuale".

Era un teren plin de asperități. Un tânăr avocat chipeş în vârstă de treizeci de ani intră timid în cabinetul lui şi îi povesti cum slăbise zece kilograme ca urmare a pierderii poftei de mâncare. Suferea, de asemenea, de melancolie şi de ceea ce Sigmund diagnostică drept o durere de cap psihogenă. Ar putea doctorul să-l ajute? Avea un copil. Soția lui se îmbolnăvise după naşterea acestuia. Tulburările începuseră la puțin timp după aceea.

— Boala soției dumneavoastră vă împiedică să aveți relații sexuale cu ea?

Avocatul frământă covorul cu vârful pantofului.

— Nu.

— Relații normale?

— Da... aproape. Mă retrag înainte... Soția mea nu mai poate rămâne însărcinată până când nu se reface complet. Trecu apoi în defensivă, adăugind: E ceva rău în asta? Sigmund îi răspunse pe un ton profesional:

— Din punct de vedere fizic, da. Este cauza bolii dumneavoastră.

Avocatul îl privi neîncrezător.

— Cum aşa?

— Natura a vrut ca sperma bărbătească să fie depusă în vagin. Aceasta este desăvârşirea firească a unui act normal şi sănătos. Când vă retrageți înainte de ejaculare vă provocați un şoc puternic în sistemul nervos. Este un act nenatural. Creează ceea ce numim noi noxe sexuale. Ați suferit de vreuna din simptomele acestea înainte să practicați *coitus interruptus?*

— Nu. Eram un om sănătos şi viguros.

— Aveți vreo problemă religioasă? Ați încercat să folosiți prezervative?

— Cauciucul acela oribil mă deprimă timp de câteva zile.

— Soția dumneavoastră a auzit de spălături?

— Spune că nu sunt sigure.

— Atunci problema noastră este s-o vindecăm pe soție şi, implicit, pe dumneavoastră.

Avea zeci de cazuri cu simptome similare. La unii din soți era nevoie de investigații profunde şi insistente pentru a se ajunge la cauza primară, căci bărbații considerau că nu se cuvine să vorbească despre relațiile lor sexuale cu soțiile nici măcar cu doctorul de la care aşteptau ajutor. Dar dr. Sigmund Freud folosea metode discrete, care aveau darul să-i convingă pe pacienții

recalcitranți să spună adevărul. Pe măsură ce se înmulțeau cazurile, constata ce uriaşă cantitate de *onanismus conjugalis* se practica din cauza educației religioase rigide şi a fricii de sarcină. Începu să creadă că singurii bărbați care nu sufereau din cauza acestui *coitus interruptus* conjugal erau cei care aveau câte o amantă sau frecventau prostituatele din Viena.

Nici soțiile nu stăteau mult mai bine. O tânără mamă veni la el să se plângă de o durere nedefinită la sâni. Îşi iubea soțul. Când era plecat, femeia se simțea foarte bine. Când revenea acasă, practicau *coitus interruptus,* pentru că nu voia să mai aibă alți copii. Suferea întotdeauna de teama că soțul ei nu va reuşi să se retragă la timp.

— *Frau* Backer, soțul dumneavoastră vă provoacă orgasmul înainte de a se retrage?

Femeia rămase cu ochii țintă la el, palidă de ruşine.

— *Herr Doktor,* ce fel de întrebare este aceasta?

— Este o întrebare care are legătură cu sănătatea dumneavoastră nervoasă. Dați-mi voie să vă explic: soții grijulii îşi reglează ritmul în aşa fel încât şi soțiile să fie satisfăcute. *Frau* Backer, în cazul întreruperii premature a actului sexual, soția suferă un şoc la fel de serios ca şi soțul. Dacă soțul dumneavoastră va avea grijă să fiți satisfăcută, nu veți mai suferi de durerile care vă chinuie acum.

Frau Backer îi aruncă o privire pătrunzătoare, aspră.

— Dar dacă soțul meu prelungeşte prea mult actul, s-ar putea să nu se mai poată retrage la timp.

— S-ar putea.

— Tratamentul pe care îl sugerați pare mai rău decât boala.

— Atunci dați-mi voie să vă dau următoarele asigurări de ordin medical: nu aveți nimic somatic. Teama amorfa, durerile ascuțite din sâni sunt de natură nevrotică, o manifestare a anxietății dumneavoastră. De îndată ce vă veți relua relațiile sexuale normale cu soțul dumneavoastră, simptomele vor dispărea...

— ... pentru a fi înlocuite cu grețurile de dimineață.

Femeia schiță un surâs, îi mulțumi doctorului şi plecă.

Veniră şi tineri necăsătoriți, unii sub douăzeci de ani, precum şi femei necăsătorite, numai cu puțin mai în vârstă, prezentând o mare varietate de nevroze, multe din ele provocate prin masturbare. La început, Sigmund descoperi că această informație este încă şi mai greu de obținut, pentru că tuturor copiilor li se inoculase ideea că masturbația este cel mai josnic păcat, care provoca orbirea şi cretinismul. Din câte îşi putea da seama doctorul, masturbarea în sine, dacă nu era practicată în exces, ceea ce ducea la epuizare, nu făcea nici pe departe aşa de mult rău ca sentimentele de vinovăție care o însoțeau, la acestea adăugându-se ipohondria, dezgustul de sine etc. Potrivit uneia din informațiile colaterale, tinerii seduşi de femei mai în vârstă nu făceau nevroze.

Avu nevoie de săptămâni şi luni întregi de sondaje, pe parcursul cărora recurse uneori şi la apăsarea degetelor pe fruntea pacientului pentru a-l face să-i dezvăluie cauzele: la o tânără femeie care suferea de o ipohondrie

chinuitoare încă de la pubertate, descoperi cauza tulburării într-o agresiune căreia îi căzuse victimă pe vremea când avea opt ani; în cazul unui tânăr isteric cu tendință spre sinucidere era vorba de influența colegului său care-l îndemnase să se masturbeze. Spre deosebire de cazurile anterioare, acum nu se mai mulțumea doar să alunge amintirile prin sugestie. Întrucât făcea sondaje mai profunde, analizându-le dintr-o perspectivă mai largă, considera fragmentar acest gen de terapie care aborda numai efectele de suprafață. Pe măsură ce-şi îmbogățise experiența, îşi schimbase atitudinea profesională față de pacienți, devenind tot mai exigent față de propria persoană. Acum era decis să ajungă la cauza primordială a bolii şi să descopere legea universală care guverna tulburarea. Până când va reuşi să înțeleagă fenomenul în întreaga sa complexitate, va trebui, evident, să se concentreze asupra profilaxiei, să încerce să protejeze pacientul împotriva altor crize, aducând materialul refulat din subconştient în planul conştiinței, explicându-i omului prin toate metodele de care dispunea că nu trebuie să se simtă vinovat, să se teamă sau să se lase cuprins de anxietate, fiindcă nu făcuse nimic rău. Răul fusese comis împotriva lui cu mult timp în urmă. Fenomenele neurastenice sexuale pe care încerca să le trateze acum reprezentau un teren nedesțelenit. Spre deosebire de cazurile de isterie, unde uneori obținea rezultate bune, palpabile, „numai rareori şi indirect", observa el în manuscrisele sale, „putea influența consecințele mentale ale unei nevroze anxioase". Cazurile care îl descumpăneau total erau acelea ale bărbaților care respingeau femeile fără să fi avut niciodată relații sexuale cu acestea, fiindcă nu-şi puteau reprima repulsia fizică față de ele. Care putea fi cauza homosexualității în plan ideatic? În cazurile cele mai tragice, când pacientul îi era adus prea târziu, acesta dădea deja semne de paranoia. Astfel, tânăra necăsătorită care locuia împreună cu fratele şi cu sora ei mai mare se îmbolnăvise de mania persecuției. Auzea voci, îşi imagina că vecinii o bârfesc, susținând că fusese părăsită de o cunoştință a familiei, un bărbat căruia îi închiriaseră mai înainte o cameră. Săptămâni în şir credea că îi vede şi îi aude pe oamenii de pe stradă spunând că aştepta cu nerăbdare ziua când se va întoarce chiriaşul, că era o femeie „stricată". Apoi mintea i se limpezea, îşi dădea seama cât de nefondate fuseseră bănuielile ei şi revenea la starea normală de sănătate... până la următoarea criză.

Josef Breuer auzise de ea de la un coleg şi recomandase să fie văzută de dr. Freud. Sigmund încercă să facă o incizie în povestire cu precizia cu care opera Billroth un abces. Tânărul locuise împreună cu familia respectivă un an de zile, după care se dusese într-o călătorie şi se întorsese după o jumătate de an. Rămăsese câtva timp pe loc, apoi plecase definitiv. Ambele surori relatau cât de plăcută fusese atmosfera pe vremea când tânărul locuise cu ele.

Ce se întâmplase? Sigmund era aproape sigur că boala avea o cauză de ordin sexual. Apoi află adevărul, nu de la pacientă, ci de la sora ei mai mare: într-o dimineață, sora mai tânără făcea curat în camera băiatului în timp ce acesta era încă în pat. O chemase spre el şi fata, nebănuind nimic, se dusese. Bărbatul îi luase mâna, aruncase pătura la o parte şi îi pusese palma pe penisul lui erectat. Fata rămăsese nemişcată o clipă, apoi fugise. În scurtă

vreme, omul plecase definitiv. Fata îi povestise ceva mai târziu surorii sale, spunând că băiatul încercase să-i facă necazuri. Când se îmbolnăvise şi sora mai mare încercase să discute cu ea „scena seducerii", fata mai tânără negase categoric că ar şti ceva de acel eveniment, sau că i-ar fi făcut vreo confidență surorii sale.

Având în fața lui *noxa sexuală* care provocase boala, Sigmund se gândi că ar putea s-o ajute pe fată, căci apelativul de „femeie stricată" pe care i-l adresau vecinii în halucinațiile ei, îşi găsea explicația în faptul că se simțise excitată la vederea organului sexual al bărbatului şi, de aceea, fusese copleşită de un sentiment al vinovăției concretizat în reproşuri atât de dure, încât le transferase în gura vecinilor. Deşi nu putea să-şi reprime propriul sentiment de vinovăție, îi venea mult mai uşor să se disculpe atunci când învinuirile îi erau adresate de către vecini.

În clipa de față nu trebuia „exorcizat" atât incidentul inițial, căci se îndoia că va putea şterge total amintirea traumatizantă, cât complexul de vinovăție care se cuibărise în subconştientul fetei. Dacă reuşea să reconstituie întâmplarea respectivă şi să-i demonstreze că reacția ei fusese normală şi inevitabilă, s-ar putea s-o vindece de autoreproşuri. De îndată ce acestea vor fi înlăturate, nu va mai fi nevoie nici de persecuțiile din partea vecinilor, care vor dispărea şi ele o dată cu vocile şi acuzațiile pe care le auzea. Ar fi avut şansa să ducă o viață normală şi să se mărite.

Dar eşuă în toate încercările sale. O aduse de mai multe ori într-o stare de semiconştiență, între hipnoză şi starea de veghe, şi o îndemnă să vorbească despre tânărul chiriaş. Fata îi vorbi deschis despre toate lucrurile bune pe care şi le amintea, dar când Sigmund încercă, prin întrebări, s-o conducă spre scena traumatică, fata strigă:

— Nu! Nu s-a petrecut nimic stânjenitor! Nu am nimic de povestit. Era un om bun, totdeauna amabil cu familia noastră...

După o a doua izbucnire de acest fel, îi trimise doctorului Freud o scrisoare prin care renunța la serviciile lui pentru că întrebările lui o tulburau prea tare. În după-amiaza aceea târzie, Sigmund şedea în cabinetul său cu scrisoarea în față şi cu brațele întinse, cuprinzând biroul ca într-o îmbrățişare. Era trist. Pacienta construise o apărare atât de puternică împotriva acelor amintiri, încât aducerea lor în planul conştiinței ar fi ucis-o literalmente. Era prea târziu să pătrundă la materialul refulat şi să-l cauterizeze.

Oftă adânc, apoi mări flacăra lămpii cu gaz, în aşa fel încât camera să fie scăldată în lumina ei caldă, şi luă ciorna ultimului său manuscris: *Despre nevroza anxioasă...*

3

Examinând dosarele cazurilor care se perindaseră prin cabinetul lui în perioada de muncă intensă ce începuse în octombrie, fu fericit să constate că

înregistrase mai multe reuşite decât eşecuri. Pe măsură ce aprofunda cunoştinţele şi îşi perfecţiona instrumentele terapeutice, era îndreptăţit să spere că va reuşi să atenueze tot mai multe dintre simptomele care îi stârneau nedumerirea. Acum, primăvara, avea o mulţime de pacienţi. Fiecare caz îi dovedea că manifestarea majoră a nevrozelor, oricât de bine ar fi fost ascunsă, era anxietatea. La rândul ei, nevroza anxioasă reprezenta consecinţa unei refulări. Întrucât gândea mai bine cu tocul în mână decât atunci când se plimba pe străzile Vienei, scrise în capul paginii cu caractere latine: PROBLEME. Pentru rezolvarea acestora era extrem de importantă formularea lor.

„Nu aştepta ca problema să vină la tine, observă el. S-ar putea să se prezinte într-un moment neplăcut sau nepotrivit. Fă-ţi cercetarea la modul agresiv, în aşa fel încât tu să stabileşti condiţiile de lucru cu materialul recalcitrant, deconcertant."

Aici nu-şi avea rost timiditatea. Wilhelm Fliess îi scria de la Berlin: „Îndrăzneşte să improvizezi! Îndrăzneşte să gândeşti dincolo de limitele a ceea ce este deja cunoscut sau previzibil!"

Sigmund decise: „Wilhelm are dreptate. Nu putem progresa fără oameni curajoşi, care îndrăznesc să gândească ceva nou înainte de a reuşi să-l demonstreze".

Exista oare o aşa-numită slăbiciune sau tulburare sexuală înnăscută? Sau era dobândită în primii ani de viaţă sub influenţa unor circumstanţe exterioare? Ereditatea reprezenta oare un factor amplificator? Care era etiologia depresiei recurente? Avea o bază sexuală demonstrabilă?

La rubrica TEZE înregistră o serie de postulate care urmau să-i servească drept punct de plecare. Fobii, halucinaţii, depresie anxioasă, toate acestea erau cel puţin parţial consecinţa unor discontinuităţi în viaţa şi creşterea sexuală normală. Isteria creştea după suprimarea anxietăţii. Neurastenia bărbaţilor avea adesea drept consecinţă impotenţa care, la rândul ei, determina nevrozele femeilor. Femeile rigide provocau nevroze soţilor lor.

Îşi mai fixă şi câteva sarcini colaterale: să citească literatura de specialitate din alte ţări unde „anumite anomalii sexuale sunt endemice"; să întocmească un dosar uriaş al afecţiunilor derivate din inhibarea dorinţelor sexuale normale; să urmărească firul conducător cel mai important, dar cel mai greu de obţinut, constând din traumele sexuale suferite la vârste fragede, înainte de apariţia capacităţii de înţelegere. Cea mai fascinantă etapă a fiecărei cercetări era cea care se referea la cauzele de bază. Asta le menţinea treaz interesul oamenilor de ştiinţă pentru experimentele lor. Şi exact asta urmărea Sigmund în clipa de faţă. Îi trimise lui Fliess extrase mai lungi din *Etiologia nevrozelor* şi-l rugă să-şi exprime opinia despre ele. La un moment dat, când intrase în nişte detalii de ordin sexual, firea lui puritană îşi spuse cuvântul. Îşi începu scrisoarea în felul următor: „Vei ţine, evident, lucrarea departe de ochii tinerei dumitale soţii."

Abia câteva zile mai târziu îşi dădu seama că se făcuse vinovat de aceeaşi falsă pudoare proprie unui mare număr de paciente crescute rigid, ca aceea pe

care o consultase ceva mai devreme. Femeia suferea de crize de anxietate care se încheiau cu leşinuri în dimineața ce urma după o relație sexuală cu soțul ei. Fusese nevoit să facă excavații mai curând cu lopata decât cu scalpelul. Întrucât actul sexual decurgea normal pentru ambii parteneri, Sigmund îşi dădu seama că motivul primar al bolii se afla ascuns foarte adânc în subconştientul ei. Avu nevoie de mai multe şedințe şi de utilizarea unui procedeu pe care îl denumi *libera asociere* până când pacienta reuşi să se întoarcă, în timp, până la trauma originară.

— Am să vă spun cum am început să am crize de anxietate în anii copilăriei. Obişnuiam să dorm într-o cameră vecină cu cea a părinților. Uşa rămânea deschisă şi pe masă ardea o lampă de noapte. De mai multe ori l-am văzut pe tata urcându-se în pat peste mama şi apoi auzeam nişte sunete care mă excitau îngrozitor. Atunci am început să am crizele.

Sigmund alcătuise un dosar voluminos, cu peste o sută de nevroze.

— Reacția dumitale este cât se poate de firească, spuse el calm. Cele mai multe fete se gândesc la prima lor întâlnire cu sexualitatea cu o teamă vecină cu groaza. Dă-mi voie să-ți citesc din fişele mele despre câteva cazuri similare, care merg chiar până la vârste mai fragede. Principala problemă în momentul de față este să disociezi anxietatea de relația dumitale matrimonială. E vorba de o isterie provocată de amintiri: amintiri refulate. Bunul mers al căsniciei dumitale depinde de felul în care vei reuşi să te eliberezi de aceste anxietăți provocate de o relație cât se poate de firească între părinții dumitale, la fel de normală ca aceea dintre dumneata şi soțul dumitale.

După plecarea pacientei, Sigmund se întinse şi se rezemă de spătarul tare al scaunului, masându-şi ceafa, în timp ce se gândea la noua lui tehnică ce înlocuia apăsarea degetelor pe fruntea pacientului. Considera că asocierea liberă de imagini poate fi o cheie pentru explorarea celor mai profunde straturi ale subconştientului. Era o cucerire importantă în domeniul metodologiei. „Faptul că observații aparent disparate erau legate adesea prin fire invizibile (adică inconştient) a reprezentat o extindere impresionantă a normelor ştiințifice la acest domeniu." Ceea ce pacientului i se părea a fi un adevărat haos se dovedea a fi o schemă uşor de descifrat pentru medicul avizat. Subconştientul nu putea fi păcălit sau manipulat. Pentru că asocierea liberă nu era, în realitate, chiar liberă. Fiecare gând, idee, imagine şi amintire „întâmplătoare" se lega de cele care apăruseră mai înainte ca inelele unui lanț. Liber era mai degrabă procesul şi mai puțin conținutul acestuia, atunci când nu se exercita un act de voință din partea pacientului, care începea să aleagă selectiv din mulțimea de gânduri ce dădeau năvală, fără a fi influențat sau sugestionat de medic.

„Prin acest proces, conchise Sigmund, putem obține un autoportret real, nu fantezist. Fiecare gând consecutiv altuia se înscrie într-o progresie, chiar atunci când are loc o mişcare înapoi în subconştient. Nu este niciodată un accident şi nici nu poate fi irelevant sau lipsit de sens. Procesul scoate la iveală gândurile refulate."

Chiar şi cele mai încâlcite gânduri lipsite de consistență şi aparent

contradictorii vor dezvălui structura internă a psihicului dacă vor fi urmărite în succesiunea lor.

De îndată ce asocierea liberă începu să funcţioneze, Sigmund descoperi un fenomen foarte ciudat, pe care îi venea greu să-l înţeleagă: *pacienţii reacţionau faţă de el ca şi când ar fi făcut parte din trecutul lor!* Îşi proiectau gândurile, sentimentele, dorinţele asupra medicului pentru că, în clipa în care materialul lor reprimat în subconştient era scos la iveală, se întorceau în timp în anii copilăriei şi *retrăiau acea perioadă,* uneori cu dragoste şi supunere, alteori cu ură şi revoltă. Încetau să mai fie ancoraţi în prezent, trăiau aceleaşi scene şi căutau aceleaşi recompense pe care le doriseră când erau copii mici, de cele mai multe ori în casa părinţilor. Lucrul acesta nu se întâmplase când recursese la hipnoză sau când apăsase cu degetele pe fruntea pacienţilor. Află astfel că transferanţa, aşa cum numise el uimitorul fenomen, era indispensabilă în orice analiză fundamentală. Descoperi că pacientul avea nevoie de foarte mult timp ca să sesizeze iraţionalitatea conduitei sale; o serie de transferanţe erau suportate la fel de greu şi de doctor atunci când nu le recunoştea, şi de pacient, care întâmpina dificultăţi în proiectarea lor. Simptomele puteau fi ameliorate într-o oarecare măsură şi fără această transferanţa a sentimentelor de iubire, ură, frică, anxietate şi agresivitate din trecut în prezentul actual, dar niciodată nu era posibilă vindecarea. De îndată ce pacientul intuia transferanţa, înregistra un progres important în înţelegerea conţinutului şi a metodei de lucru a subconştientului său. De pe acest vârf al Muntelui Everest putea ajunge la autocunoaştere, iar dr. Sigmund Freud se putea gândi la un tratament eficient.

*

Sigmund nu aştepta în mod special poşta de dimineaţă. Din când în când mai primea câte o scrisoare de la doamna Bernays sau de la Minna, din Wandsbek, sau un scurt mesaj de la fraţii lui din Anglia. De cele mai multe ori i se trimiteau reviste medicale, anunţuri ale unor conferinţe, note de plată. Însă de când îşi înfiinţase propria „bancă internaţională de idei în aşteptare" cu Wilhelm Fliess, care se ocupa asiduu de uluitoarea idee a periodicităţii vieţii umane, pândea nerăbdător sosirea poştaşului şi frunzărea repede plicurile, în căutarea timbrelor berlineze. Fliess îi scria des şi mult, scrisorile lui fiind, de fapt, ciorne ale monografiilor sale medicale: provocatoare, uneori de-a dreptul agresive, dar niciodată anoste. Lui Sigmund îi plăcea să-i scrie lui Wilhelm în fiecare zi, de regulă pe la miezul nopţii. Făcea o trecere în revistă a cazurilor tratate în ziua respectivă, formula ipoteze noi, analiza erorile trecute şi ideile care trebuiau revizuite, evidenţiind triumful minţii asupra materialului obscur de cercetare, precum şi eşecurile acesteia. Scopul lui era să înveţe, să înţeleagă şi să sistematizeze volumul crescând de cunoştinţe. Când nu putea să scrie, simţea lipsa acestei perioade de *Gemütlichkeit,* de comunicare, la fel de acut ca oricare alt vienez frustrat din cauza nefrecventării cafenelei. Wilhelm Fliess devenise *Stamm*-ul lui, grupul de prieteni şi colegi cu care te întâlneşti în

fiecare zi câte o oră ca să stai de vorbă. Corespondența cu Fliess suplinea compania amicilor cu care se întâlnise până atunci în cafeneaua sa preferată.

La 12 aprilie, Martha dădu naştere celui de-al cincilea copil, o fată, pe care o botezară Sophie. Martha suportase foarte bine sarcina, spre mulțumirea lui Sigmund care avea să remarce:

— Sophie a venit pe lumea aceasta nesuferită fără nici un pic de luptă.

Extenuată, Martha căzu într-un somn lung, chinuitor. Tânăra infirmieră care fusese angajată în ultimele săptămâni ca să aibă grijă de ceilalți patru copii îl luă imediat în primire pe nou-născut.

Martha se ridică din pat două săptămâni mai târziu şi preluă comanda asupra domeniului ei, deşi mama şi surorile lui Sigmund o sfătuiră să nu se suprasolicite. Când Sigmund constată că se restabilise complet, o întrebă dacă poate să plece câteva zile la Berlin, ca să-l viziteze pe Wilhelm Fliess.

— Bineînțeles, Sigi, du-te acum cât timp familia ta mă copleşeşte cu atențiile. S-ar putea spune că eu am inventat naşterea copiilor. A fost foarte drăguț din partea ta să-mi citeşti din Mark Twain în tot acest răstimp.

4

Sosi la Anhalter Bahnhof din Berlin după-amiaza târziu. Wilhelm Fliess îl aştepta cu *Droschke,* şareta pe care o folosea ca să-şi viziteze pacienții la domiciliu şi să parcurgă drumul până la spital. În intimitatea vehiculului, cei doi bărbați îşi strânseră mâinile cu căldură: nu se mai văzuseră de la nuntă. Sigmund îşi privi cu plăcere prietenul: ochii negri enormi ardeau cu intensitatea unor cărbuni aprinşi, mustața neagră lăsa să i se vadă buzele tot atât de roşii ca marcajele proaspăt vopsite de pe copacii din Wienerwald, obrajii străluceau de vitalitatea tinereții, „deşi, îşi spuse Sigmund, nu este decât cu doi ani şi jumătate mai tânăr decât mine, are treizeci şi patru de ani".

— Acesta va fi cu adevărat primul nostru congres, exclamă Sigmund.

Wilhelm zâmbi larg.

— Nu suntem decât doi, dar vom da drumul la un stol de idei care vor zbura deasupra Berlinului.

După-amiaza târzie de aprilie era încă destul de caldă. Fliess îi ceru birjarului să dea jos acoperitoarea de piele a şaretei.

— Din câte țin minte, îți place Berlinul, Sig.

O porniră spre vest, în direcția Charlottenburg, una dintre numeroasele suburbii ale Berlinului. Sigmund se uita la oamenii de pe stradă care treceau pe Trauenzienstrasse: aveau o expresie serioasă, aproape sumbră, chiar şi perechile adâncite în conversație.

— Vienezii sunt guralivi, în schimb berlinezii au un aer posomorât, remarcă el. Cum s-a acomodat Ida cu statutul de *Berlinerin?*

— Pentru o tânără căsătorită de numai opt luni, cred că a făcut adevărate minuni: are numai prieteni germani, mobilă germană, ba chiar şi o

bucătăreasă germană care n-ar prepara în ruptul capului un şniţel vienez ca să nu dea dovadă de lipsă de patriotism. Singura ei abatere de la loialitatea germană este faptul că nu avem în sufragerie portretul Kaiserului, nici al prinţului moştenitor, nici scene de bătălie care să glorifice armata germană. Şi-a format şi un mic cerc reprezentat de şase tinere căsătorite, care se întâlnesc aproape în fiecare după-amiază la ora patru acasă la câte una din ele ca să bea cafea, să mănânce prăjituri şi să comenteze ultimele noutăţi ale zilei: *bassena,* cum îi ziceţi voi la Viena.

Familia Fliess ocupa un apartament spaţios la ultimul etaj al unei clădiri de pe Wichmannstrasse, cu o vedere frumoasă spre grădina zoologică. Sigmund intră în salon şi Ida Fliess îl invită să se aşeze pe canapea, locul de onoare în orice casă berlineză. În vreme ce privea mobila grea de mahon a soţilor Fliess, Sigmund îşi aminti de vremea când el şi cu Martha hoinăreau pe străzile Hamburgului şi îşi turteau nasurile de vitrinele magazinelor cu mobilă, întrebându-se dacă vor avea vreodată şi ei o casă a lor cu o *Möbel* aşa de solidă şi indestructibilă.

Ida Fliess invitase la cină cele şase familii cu care se împrietenise la *Kaffeeklatsch.* Pe masa din sufragerie se afla o faţă de masă frumos brodată. Sigmund observă cu oarecare mirare că în dreptul fiecărui scaun era aşezat un teanc de cinci farfurii de dimensiuni diferite şi câte o sticlă de vin deschisă, cu excepţia locurilor ocupate de el şi de Wilhelm, unde lipsea sticla. Wilhelm îi explică în şoaptă că a doua zi de dimineaţă avea o operaţie şi voia să fie suficient de treaz ca s-o poată duce la bun sfârşit, în vreme ce Sigmund avea să-l privească cu un ochi la fel de lucid.

În farfuria mică de deasupra teancului fură puse diverse fructe conservate şi murături dulci. După fiecare fel de mâncare mai dispărea câte o farfurie. Untul era modelat sub formă de oaie, cu o fundă roşie la gât. Pe măsură ce scădea nivelul vinului din sticlele individuale, zgomotul devenea din ce în ce mai puternic.

În dimineaţa următoare, Wilhelm şi Sigmund stăteau faţă în faţă la o măsuţă acoperită cu muşama pe care se aflau cornuri proaspete şi un ibric mare cu cafea. Străbătură după aceea drumul lung spre centrul oraşului, pe Unter den Linden, trecură pe lângă universitate, apoi se îndreptară spre spital. La micul dejun luat în picioare şi pe tot parcursul drumului, Wilhelm sporovăi vioi, cu ochii strălucitori de emoţie din cauza ideilor pe care le discuta şi cu trupul vibrând sub costumul impecabil croit. Când *Droschke* ajunse la spital, ca prin farmec se transformă într-un bărbat cu o altă personalitate, cu privire severă, cu gura închisă ferm, cu alură la fel de rigidă ca cea a militarilor care se plimbă în uniformă de Königstrasse. Intră în spital şi fu salutat de infirmieri, surori, de colegii lui şi apoi de proprii asistenţi. Adoptase o atitudine rece, rezervată. Nu rostea decât cuvintele absolut necesare pentru pregătirea pacienţilor. Admirabila căldură omenească a dr. Wilhelm Fliess rămăsese zăvorâtă în adâncul fiinţei sale.

Sigmund urmărea cu admiraţie tuşeul delicat, sigur al instrumentului de puncţie în timp ce Fliess îl opera pe primul pacient, tăind osul în dreptul

deschiderii naturale a sinusului pentru a asigura un drenaj mai bun. Celui de-al doilea pacient îi făcu o rezecție a septului, îndepărtă mucusul şi tăie cartilajul.

După cele două operații, Wilhelm se spălă, îşi îmbrăcă costumul lui gris-perle, făcu semn cu capul asistenților şi surorilor din sala de operație şi porni în jos pe culoar, cu pas rigid, salutându-i cu un aer rezervat pe ceilalți medici şi personalul administrativ. Sigmund simțea că nu ar fi potrivit să străpungă acest scut formidabil nici măcar într-un scop atât de plăcut cum era acela de a-l felicita pentru măiestria cu care făcuse operația.

Ieşiră de la spital la ora unsprezece. O dată urcați în şaretă, Wilhelm îl cuprinse pe Sigmund cu brațul pe după umeri şi cu ochii mari, scânteietori, exclamă:

— Acum suntem liberi! Putem să ne începem congresul. O să-i spunem birjarului să ne ducă la Stadtbahn, este mijlocul cel mai rapid de a ajunge în Grünewald… acesta reprezintă echivalentul berlinez al Wienerwald-ului, douăsprezece mii de acri cu râuri şi lacuri şi o splendidă pădure regală. Cunosc acolo fiecare potecă şi fiecare copac. La prânz am să te duc la un restaurant încântător, Belitzhof, aflat pe malul lacului Wannsee. Se află la o distanță de zece kilometri de mers pe jos pe scurtături şi cincisprezece kilometri dacă mergem prin hățişul de potecuțe pe care le străbat eu însumi de fiecare dată când am nevoie de o zi întreagă de plimbare ca să-mi analizez gândurile pe toate fețele. Ce părere ai? Poți să mai rabzi zece kilometri până la dejun? Vreau să-ți spun ceva care o să te uimească.

„În el sunt doi oameni, îşi zise Sigmund. Chipul pe care îl dezvăluie anumitor semeni de-ai săi va rămâne complet necunoscut celorlalți. Aşa cum spunea cu ani în urmă Josef Pollak, când i-a făcut pacientei injecția aceea cu apă ca s-o vindece de paralizia picioarelor, «suntem cu toții actori!»."

Fliess aşteptă până când se cufundară în intimitatea ca de matrice maternă a pădurii verzi şi simțiră poteca sub tălpi înainte să se lanseze în expunerea ideilor pe care ardea de nerăbdare să i le împărtăşească lui Sigmund încă din clipa când îl întâmpinase la Anhalter Bahnhof. Îşi ținea pălăria în mână şi vocea lui sonoră umplea văzduhul.

— Sig, nici nu ştii ce mult înseamnă pentru mine faptul că eşti aici. Colegii mei mă consideră numai specialist în boli de nas.

Îl apucă pe Sigmund de brațul stâng.

— Ştii că mă pasionează cifrele care dovedesc periodicitatea? Am descoperit o soluție pentru problema acuplării sexuale fără contraceptive!

Sigmund îl privi cu gura căscată.

— Vrei să spui şi fără concepție, nu-i aşa?

— Da, da, exact asta vreau să spun. Am elaborat mai multe formule matematice bazate pe ciclul menstrual de douăzeci şi opt de zile. Şi ştii ce am descoperit? *Că femeile nu sunt la fel de fertile pe tot parcursul ciclului lor lunar.* Statisticile mele, elaborate pe baza celor nouă luni de sarcină, comparate cu data reală a naşterii copilului mi-au oferit rezultate de-a dreptul zguduitoare.

Se întoarse pe potecă şi şopti cu o voce gravă, pasionată:
— Ascultă-mă cu atenţie, prietene: există anumite perioade când femeile nu secretă ovulul care este fertilizat de spermă. Dacă voi stabili aceste limite clare – numărul de zile care preced imediat sau succed menstruaţia – cuplurile vor avea la dispoziţie o perioadă de timp în care nu va mai exista riscul gravidităţii. Gândeşte-te, Sig: gata cu *coitus interruptus* care stă la baza atâtor nevroze, gata cu prezervativele stânjenitoare şi în care nu poţi avea prea mare încredere, gata cu abstinenţa tinerilor căsătoriţi care îşi refuză actul iubirii luni la rând şi, lucrul cel mai important, gata cu copiii nedoriţi din lumea asta. Este sau nu aceasta o revoluţie? Nu va fi una dintre cele mai benefice descoperiri ale medicinei din toate timpurile?
Gândurile lui Sigmund zburau încoace şi încolo ca nişte păsări care îşi pot schimba direcţia de zbor fără să trebuiască să-şi oprească în prealabil mişcarea de înaintare.
— ...Wilhelm... m-ai năucit... Dar eşti sigur? Durata gravidităţii variază atât de mult de la o persoană la alta. Prea puţine femei nasc exact la două sute şaptezeci de zile de la concepere. Înţeleg ce încerci să realizezi – este fantastic! Vrei să numeri zilele înapoi, începând de la data naşterii copilului, pentru a stabili data concepţiei şi în felul acesta să afli în ce perioadă a ciclului menstrual pot femeile să conceapă...
— ... exact. Fiecare familie îşi va ţine un calendar al său. În conformitate cu cifrele mele actuale – o, mai urmează încă ani mulţi de muncă pentru a perfecţiona formulele matematice –cuplurile se vor bucura de aproximativ douăsprezece zile de libertate în fiecare lună.
— Dar ce va spune Biserica? Te-ai gândit la asta? Va respinge categoric ideea de control al naşterilor.
Pleoapele lui Fliess tremurau de emoţie. Merseseră aşa de repede, încât acum ajunseseră la peninsula Schildhorn, cu monumentul care comemora fuga prinţului Jaczo din faţa lui Albert Ursul. Era prea cufundat în gânduri ca să i-o mai arate lui Sigmund. Schimbă direcţia şi o luă spre vest, murmurând ceva despre o poiană frumoasă unde vor putea bea o ceaşcă de cafea.
— Tocmai acesta este miracolul. Am discutat cu câţiva dintre colegii mei catolici, aşa, ca din întâmplare. Au fost şi ei de acord că nu poate fi vorba de un control al naşterilor, aşa cum sunt folosirea prezervativelor, spălăturile sau ierburile utilizate de unii mai primitivi. Consideră că această schemă exclude ideea de păcat. Ce părere ai, prietene?
Sigmund clătină din cap neîncrezător.
— Wilhelm, dacă poţi să dovedeşti această teză pe cale matematică, ţi se va înălţa câte o statuie în fiecare oraş din lumea occidentală.
— Sig, cea mai măreaţă dintre toate ştiinţele este matematica. Poate confirma sau infirma orice. Cu ajutorul ei o să demonstrez periodicitatea fiecărei părticele de viaţă omenească. Ţi-a trecut vreodată prin minte că şi bărbaţii au un ciclu? Cifrele arată că ciclul ritmic masculin este de douăzeci şi trei de zile. S-ar putea ca în cadrul acestui ciclu masculin să existe şi o menstruaţie; nu în sensul propriu al cuvântului, ci un fenomen pe care chiar

tu l-ai descris în *Principiul constanței* drept un surplus de energie sau de electricitate. Astfel, după o zi sau două de descărcări, începe un ciclu cu totul nou pentru mascul, în care se acumulează energii de la punctul cel mai de jos spre vârful de formă de la sfârşitul perioadei de douăzeci şi trei de zile. Am studiat jurnalele zilnice, însemnările şi memoriile marilor scriitori şi artişti. Nu mai încape nici o îndoială. Creierul omenesc, ca forță creatoare, nu funcționează întotdeauna la aceiaşi parametri. Lucrează în mod ciclic. Dacă o să ții un jurnal amănunțit al activităților tale, ai să constați în curând că poți să-ți trasezi contururile propriului ciclu.

Sigmund medită la cele auzite în timp ce şedeau pe terasa de la Pichelswerder şi beau cafea, privind peste golfulețul şi podul care îl lega de insulă.

— N-am văzut probele tale, însă am o pacientă, maniacă depresivă, care, atunci când se află în punctul de sus al ciclului, se poartă frumos, are o minte pătrunzătoare şi este plină de încredere în sine. Apoi, pe măsură ce trec zilele, încrederea în sine dispare, gândurile îşi pierd limpezimea, devine confuză, apoi de-a dreptul împrăştiată. Se instalează anxietatea, insomnia, lipsa poftei de mâncare, durerile fizice... În punctul cel mai de jos al ciclului se transformă într-o ființă nefericită şi deprimată, cu înclinații spre sinucidere, acuzându-se pe sine, dar şi persoanele apropiate în care avusese încredere cu numai câteva săptămâni mai înainte. Fața i se urâțeşte, se contorsionează, se crispează... Şi apoi începe redresarea, trecerea de partea cealaltă a ciclului: energia începe să-i revină, halucinațiile dispar, mintea i se limpezeşte, anxietatea scade, îşi reia activitatea şi restabileşte relațiile sociale. La jumătatea de sus a curbei devine o persoană demnă de toată încrederea, cu comportament normal. În vârful curbei are câteva zile de fericire... apoi începe coborârea agonizantă...

Fliess ascultase cu atenția concentrată la maximum.

— Bine, bine, strigă el, iată manifestările patologice clare ale periodicității. Sig, ce durată are ciclul acestei paciente?

— La naiba, am fost atât de preocupat de cauza tulburărilor, încât nu am notat timpul. Cred că trebuie să fie vreo opt sau zece săptămâni.

Se îndreptară apoi spre râul Havel, merseră pe malul lui până la turnul Kaiser Wilhelm şi se urcară în vârf pentru a admira panorama Berlinului şi a Potsdamului. Când ajunseră la restaurantul Belitzhof, aflat pe malul lacului Wannsee, Sigmund era obosit şi flămând. Wilhelm comandă dejunul: pateu, *bouillon* cu ou, peşte prăjit din Marea Baltică, gătit cu zahăr galben şi servit cu cartofi algerieni. Sigmund se înfruptă cu poftă din fiecare fel de mâncare, în timp ce Fliess abia dacă luă câteva înghițituri, în schimb sorbi încet din paharul cu vin de Rin.

După dejun se aşezară pe o bancă de pe malul lacului şi îşi lăsară chipurile mângâiate de razele soarelui. Când Sigmund schiță gestul de a se ridica, Fliess sări în picioare cu forțe reîmprospătate.

— Pe drumul lung spre gară sau pe cel scurt? Am nevoie de timp ca să-ți mai prezint o teză. Prima parte o am deja gata, în manuscris, însă cea de-a

doua mai necesită unele revizuiri. Urmăreşte-mă îndeaproape, prietene, voi păşi pe un teren mlăştinos.

— „Dă-i drumul, Macduff, râse Sigmund, şi blestemat să fie acela care va striga primul: Stai, destul!". Am să însemn cu creionul albastru porțiunile care trebuie duse la frizer.

Fliess zâmbi nerăbdător. Era un foarte bun ascultător şi un excelent orator, dar nu putea să amestece cele două ingrediente antitetice.

— Sig, îți invadez domeniul cu titlul „Nevroza reflexului nazal". Mi-ai vorbit despre o adolescentă a cărei isterie se manifesta prin sângerarea nazală. Este întru totul de înțeles, pentru că există o relație clară între membrana mucoasă nazală şi uter. Ştiai că nasul conține un țesut erectil? Am constatat lucrul acesta la proprii mei pacienți. Membrana mucoasă a nasului se umflă ca urmare a excitației din timpul actului sexual şi al menstruației. Mai mult chiar, ciclul lunar al bărbatului şi al femeii este corelat cu stratul de mucus din nas. Şi mai important din punctul tău de vedere e faptul că aproape toate iritațiile nazale constituie o reflectare a simptomelor nevrotice, mai ales a refulărilor şi a tulburărilor sexuale. Fiecare nas are un punct erogen în interior. Am reuşit să micşorez durerile menstruale tratând nasul. Avortul spontan poate fi, de asemenea, preîntâmpinat prin anestezierea nasului cu cocaină, ale cărei proprietăți le-ai descoperit tu. Sig, nasul este centrul feței omeneşti şi, prin extensie, universul uman. Pari cam uimit; foarte bine, voi dovedi că modificarea ritmică a mucusului din nas corespunde cu aceea din traiectul vaginal...

5

În dimineața următoare, după ce stătură în picioare la măsuța acoperită cu muşama, mâncându-şi cornurile şi bând cafea, plecară împreună să facă o plimbare în cartierul Tiergarten, cea mai elegantă zonă rezidențială din Berlin, cu casele sale rare, înconjurate fiecare de o grădină. Aici ar dori el să trăiască şi să-şi crească copiii, îi explică Fliess. Era ora opt şi clopotele bisericilor îi convocau pe credincioşi la slujba de dimineață. Peste şase ore, *Droschke* o va duce pe Ida, la ora două, la cel mai popular restaurant pentru week-end din Berlin, Kroll din Königsplatz, aflat vizavi de Reichstag-ul încă neterminat. Acum era rândul lui Sigmund să ia cuvântul în fața congresului.

— Dă-i drumul, Sig, vorbeşte. Am să te ascult cu o sută de urechi.
Sigmund chicoti. Entuziasmul lui Wilhelm era contagios.

— Dragul meu Wilhelm, ai citit deja ciornele A şi B ale *Nevrozei anxioase,* aşa că n-o să-ți ofer nici o surpriză de proporțiile celei pe care mi-ai făcut-o tu ieri, dar am înregistrat mari progrese în gândire de când ți-am scris ultima dată.

— Prezintă-ți cazul. Nimeni nu reuşeşte să-mi stimuleze imaginația aşa cum o faci tu...

— Ce este nevroza anxioasă? O entitate clinică ce se caracterizează printr-o iritabilitate generală, aşteptare plină de îngrijorare, teamă fără nici un motiv concret, indisponibilităţi fizice trecătoare cum ar fi palpitaţiile, incapacitatea de a respira, ameţeală, transpiraţii nocturne, diaree...

Practica îi demonstrase că anxietatea îşi avea originea într-un anumit aspect al vieţii sexuale. O constatase la fetele virgine care primiseră informaţii sexuale în împrejurări nefavorabile şi la băieţii virgini care începuseră să aibă erecţii fără să le cunoască semnificaţia. Se dezvolta şi la persoanele abstinente în mod deliberat, la cele care priveau viaţa sexuală ca pe ceva abominabil, care îşi transferau anxietatea în fobii respectabile, cum ar fi preocuparea exagerată pentru curăţenie. O descoperise la femeile neglijate de soţii lor, la bărbaţii cu *ejaculatio praecox,* care nu reuşeau să-şi controleze orgasmul astfel încât acesta să survină la momentul potrivit. Se manifesta la bărbaţii căsătoriţi care aveau repulsie faţă de organul genital feminin şi considerau că e de neconceput să-l penetreze. O constatase şi la oamenii care credeau sau cărora li se spusese că nu au nevoie de viaţă sexuală, ci numai de dragoste în forma ei spirituală.

Mergeau alături unul de altul în pas vioi, ritmul acesta fiind mult mai potrivit gândurilor lui Sigmund decât cel vijelios al lui Fliess din ziua precedentă. Şi nici vocea lui Sigmund nu răsuna în aerul limpede la fel de puternic ca aceea a lui Wilhelm. Sigmund vorbea pe un ton profesional, prezentându-şi argumentele în ordine logică, ca şi când ar fi fost bucăţele de ceramică fixate în cimentul de pe un perete pentru a alcătui un mozaic.

— Revenind la principiul constanţei, Wilhelm, fiecare individ îşi are propriul său prag. În împrejurări normale, o tensiune sexuală resimţită în plan fizic duce la creşterea libidoului psihic, ceea ce are drept rezultat copulaţia. Însă acolo unde actul sexual devine imposibil sau este respins din punct de vedere fizic, se produce o dereglare a libidoului: concomitent cu acumularea de tensiune sexuală fizică apare şi o nevroză anxioasă. Pacienţii mei bărbaţi îmi mărturisesc că, de când au devenit anxioşi, nu mai sunt interesaţi de actul sexual. În schimb, încep să gâfâie, au presiuni intracraniene, suferă de iritaţii, constipaţie, flatulenţă. Femeile sunt dominate de o stare de expectativă anxioasă, sub influenţa căreia ajung să creadă că o simplă răceală contractată de soţ sau copil este o formă de pneumonie. În permanenţă aud carul mortuar trecând prin apropiere. Simptomele acestea sunt bine cunoscute doctorilor din toate oraşele: vomismente, ameţeală, incapacitatea de a merge, leşinuri, nevoia constantă de a urina, foame răscolitoare. Urmează apoi fobiile şi obsesiile: teama de şerpi, de fulgere şi trăsnete, de întuneric, de paraziţi, *folie de doute,* nebunia îndoielii care paralizează încrederea în puterea gândirii. Mi s-au perindat prin cabinet o mulţime de pacienţi şi am citit descrieri de cazuri asemănătoare în cinci limbi. Evident există cauze pur somatice pentru un mare număr de boli – spitalele sunt pline de ele. Însă acum am ajuns la concluzia că o mare parte din aceste boli sunt induse pe cale psihică. Dacă vom găsi o modalitate de a înlătura frustrările derivate din sexualitatea umană, vom reduce simţitor numărul maladiilor mentale şi emoţionale şi vom obţine rezultate notabile şi în domeniul afecţiunilor somatice.

Ajunseseră la Neuer See, unde Wilhelm şi Ida veneau să patineze în timpul iernii.

— Sig, cum ai de gând să rezolvi problemele sexuale ale acestei lumi?

— Tratamentul este întotdeauna *post factum.* Evident, prezintă o mare importanţă pentru pacientul care redevine astfel capabil să ducă o viaţă normală. Dar societatea modernă este cea care induce boala în primul rând prin ipocrizia sa, prin inocularea concepţiei potrivit căreia ar exista ceva rău şi murdar în unul dintre cele mai fireşti şi mai importante acte ale fiinţei umane. Printre oamenii care duc o viaţă sexuală lipsită de prejudecăţi nu există astfel de nevroze.

— E adevărat, Sig, insistă Fliess. Dar atâta timp cât nu poţi reforma societatea contemporană şi n-ai posibilitatea să eliberezi actul sexual din lanţurile cu care este ţintuit în Turnul Nebunilor, cum ar trebui să procedăm?

Traversară o potecă largă de călărie, mărginită de arbori înalţi, ale căror coroane se uneau deasupra capetelor lor. Cavalerii chipeşi ai Berlinului călăreau cu siguranţă şi precizie pe caii lor frumoşi.

— O să trasăm linia de demarcaţie dintre normal şi anormal. O să studiem subconştientul, felul în care funcţionează şi controlează individul, apoi o să stabilim prin măsurători ştiinţifice mijloacele prin care o persoană poate aduce în planul conştiinţei actele refulate în subconştient, eliberându-se astfel de un cenzor nemilos. Cum prevenim dezvoltarea noxelor sexuale care pun stăpânire pe conştient? Alternativa ideală ar fi libertatea actului sexual între tineri şi fete respectabile, care ar fi posibilă în măsura în care s-ar aplica metode contraceptive lipsite de orice risc. Metoda ta, Wilhelm, va contribui la atenuarea situaţiei. Dacă nu va adopta o atitudine sănătoasă faţă de sexualitate, societatea noastră riscă să cadă victimă unor nevroze tot mai puternice şi mai numeroase, care reduc bucuria de viaţă şi alterează relaţiile dintre femei şi bărbaţi, distrugând zestrea genetică a generaţiilor viitoare.

În plimbarea lor pe malurile râului Spree, ajunseseră la palatul Bellevue, a cărui faţadă era împodobită cu statui ornamentale. În parcul din spatele palatului, băncile fuseseră ocupate de soldaţi şi de servitoare care se îmbrăţişau pătimaş.

— Ascultă ce-ţi spun, dragă Wilhelm, medicul se află în faţa unei probleme a cărei soluţionare merită toate eforturile

Se întoarse la Viena într-o dispoziţie excelentă. Întrucât Martha se refăcuse complet, simţi nevoia să sărbătorească evenimentul, aşa că o invită la spectacolul de balet *Ocolul lumii în optzeci de zile,* la Volkstheater în Prater, apoi la masă la restaurantul Eisvogel. Sigmund îi vorbi despre soţii Fliess, despre felul lor de viaţă de la Berlin, dar nu suflă un cuvinţel despre teoriile lui Wilhelm. Îi descrise în schimb „personalitatea divizată" a lui Fliess. Martha exclamă:

— Ocupă un loc de frunte în ierarhia profesională. De ce trebuie să joace teatru faţă de colegii lui?

— Nu e teatru, draga mea, pur şi simplu este o altă faţetă a personalităţii umane. Bernheim spunea: „Suntem cu toţii nişte creaturi halucinante". Apropo de vieţi divizate, ce-ai zice să închiriem aceeaşi vilă de la Reichenau pentru vara asta? N-o să fie nevoie să stau la Viena mai mult de trei zile pe săptămână. Dimineţile voi lucra, iar după-amiezele am putea să mergem la plimbare prin pădure, să culegem ciuperci...

Martha aruncă o privire de jur-împrejur, ca să fie sigură că nu se uită nimeni la ei, apoi îl sărută rapid pe obraz.

— O, Sig, e nemaipomenit, hai să plecăm devreme şi să ne întoarcem târziu, abia în octombrie. E bine şi pentru copii să stea mai mult cu tine.

Oricât se strădui, nu reuşi să se întâlnească cu Josef Breuer. Acesta se afla la apogeul carierei sale. Era chemat mereu în capitalele europene, la diverse cazuri urgente. Pur şi simplu nu mai avea timp să stea de vorbă cu Sigmund despre cartea consacrată isteriei pe care îşi propuseseră să o scrie împreună. În condiţiile acestea, nici Sigmund nu se putea apuca de lucru. În iulie dădu peste o revistă medicală franceză şi află că dr. Pierre Janet, care deţinea o funcţie importantă la Salpêtrière, comentase în termenii cei mai elogioşi comunicarea preliminară... socotind-o o confirmare a propriilor lui cercetări şi deducţii.

Se instală în biblioteca lui Josef şi-l aşteptă să-şi facă apariţia. Spre mirarea lui, Josef se bucura ca un copil de laudele lui Janet.

— Excelent, Sig! Pierre Janet este pe cale să devină cel mai mare neurolog al Franţei. Sprijinul lui poate fi extrem de important în abordarea unor teze atât de controversate ca a noastră.

Sigmund zâmbi când prietenul lui folosi cuvântul „noastră". De când fusese publicat articolul, Josef pomenise de două ori despre lucrare, spunându-i „a ta".

— Josef, acum, după ce ni s-a confirmat faptul că ne aflăm pe calea cea dreaptă, de ce n-am face un pas înainte scriind cartea ca atare? Singura cale prin care putem convinge confreria medicală este prezentarea cazurilor menite să demonstreze adevărul teoriilor noastre.

— Da, Sig, cred că a sosit timpul. Ce-ar fi să-ţi descrii mai întâi tu cazurile cele mai importante. Ţine minte, discreţie înainte de toate. Trebuie să-i protejăm pe pacienţii noştri. Nu voi îngădui nimănui să bănuiască vreo clipă că Anna O. a mea este, în realitate, Bertha Pappenheim...

În august, profesorul Jean Martin Charcot muri pe neaşteptate. Sigmund scrise un necrolog elogios, publicat în *Wiener medizinische Wochenschrift,* care îi atrase admiraţia cercurilor medicale franceze şi germane.

Pădurile din jurul localităţii Reichenau erau verzi şi răcoroase. Sigmund îi învăţă pe copii să deosebească ciupercile bune de cele otrăvitoare şi cum să le găsească în ascunzişurile lor. Cel care culegea cea mai frumoasă ciupercă primea un premiu. După masa de seară le citea din poveştile lui Hans Christian Andersen sau ale fraţilor Grimm, ori jucau tot soiul de jocuri. În fiecare noapte spunea rugăciunea împreună cu ei şi până şi micul Ernst, în

vârstă de numai cincisprezece luni, se lupta vitejeşte cu cuvintele.

Sunt obosit, acum mă culc,
Şi ochii mi-i închid.
Tată, fie ca ochii Tăi să-mi vegheze somnul,
Fie ca toate fiinţele dragi mie
Să se odihnească sub oblăduirea Ta.
Ţie îţi încredinţez soarta tuturor oamenilor.
A celor mari şi a celor mici.

Numărul de zile pe care le petrecea în oraş depindea de aglomeraţia de la Departamentul de neurologie din cadrul Institutului Kassowitz, căci la cabinetul lui de acasă nu mai venise nici un pacient nou cu nevroză în căldura aceea înăbuşitoare a verii. Sigmund salută cu un zâmbet ironic hiatul devenit deja obişnuit. „Munţii, pădurile şi lacurile verzi şi răcoroase fac mai mult pentru ei decât aş reuşi eu în arşiţa asta." Cu toate acestea, continuau să apară copii bolnavi şi mame cu ochii îndureraţi. Mulţi dintre ei ajungeau la cabinetul său la recomandarea altor doctori de la Allgemeine Krankenhaus, iar alţii, care recidivaseră sau înregistraseră progrese alarmante îi erau trimişi chiar de la institut. Îşi câştigase reputaţia de bun neurolog pentru copii, dar continua să-şi simtă inima zdrobită fiindcă existau atât de puţine mijloace în arsenalul ştiinţei medicale prin care să dea un ajutor eficient.

Se întoarseră la Viena în primele zile reci de la începutul lui octombrie. Sigmund găsi o clientelă numeroasă care îl aştepta: un tânăr soţ cu tulburări de dinamică sexuală care suferea de colită, o tânără soţie atât de înspăimântată la gândul că s-ar putea să rămână însărcinată, încât făcea crize de anxietate isterică la căderea nopţii, o femeie de treizeci şi cinci de ani, speriată de moarte ori de câte ori trebuia să meargă neînsoţită prin magazine. Cu câteva luni în urmă intrase într-un magazin unde i se păruse că doi vânzători râseseră de ea din cauza felului în care era îmbrăcată. Resimţise umilinţa cu atât mai acut, cu cât unul dintre vânzători o impresionase prin fizicul său agreabil. Fugise din magazin cu o senzaţie de spaimă. După insistenţe repetate, Sigmund află că era nu numai foarte bine îmbrăcată, dar şi cu un desăvârşit bun-gust. Dincolo de această fantezie se ascundea o altă amintire, cu implicaţii mai serioase. Reuşi s-o transporte înapoi, în timp, la vârsta de opt ani, când intrase singură într-un magazin cu bomboane. Proprietarul îi pipăise organele genitale prin rochiţă. Fugise afară înspăimântată... dar revenise o săptămână mai târziu. Considerând întoarcerea ei drept un consimţământ, omul îi mângâiase îndelung organele genitale. Amintirea refulată apăruse acum din nou la suprafaţă sub forma unei anxietăţi acute. Oare atacul în sine fusese cel care provocase noxa?... Nu, recunoscu ea după câteva şedinţe, era faptul că se întorsese a doua oară şi se simţea vinovată pentru că dorise să fie mângâiată. De aceea se temea acum să intre singură în magazin: nu pentru că vânzătorii au să râdă de hainele ei, ci fiindcă s-ar putea să dorească mângâierea unuia mai chipeş. Complexul de vinovăţie

plus teamă egal anxietate.

De la universitate îi fu trimis un student la medicină. Acesta îşi violase sora, îşi ucisese vărul şi dăduse foc casei familiale. Sigmund avu nevoie numai de o verificare de rutină ca să afle că vărul tânărului era în viață, sora intactă şi casa neatinsă. Examină situația actuală ca să afle ce anume provoca acest covârşitor sentiment de vinovăție. Şi o descoperi în faptul că studentul se masturba excesiv. De ce era tânărul atât de afectat psihic de acest păcat mărunt încât simțea nevoia să-l înlocuiască cu mărturisirea publică a incestului şi a crimei? Doctorul nu putea spune, însă încercă să-i dea un sfat:

— Găseşte-ți o femeie cu care să poți avea relații sexuale normale, chiar dacă pentru asta va trebui să cheltuieşti banii de mâncare. Îți poți permite să pierzi zece-cincisprezece kilograme din greutate – o să le recuperezi mai târziu. Dar ar fi prea riscant să-ți pierzi sănătatea mentală.

Îi scrisese lui Fliess: „Pacienții pleacă impresionați şi pe deplin lămuriți după ce exclamă: «Nimeni nu m-a mai întrebat aşa ceva până acum!»".

Mulți doctori ştiau sau bănuiau că bolile pacienților lor erau provocate de probleme sexuale. Însă subiectul fusese *verboten* – interzis. *Privatdozent* Dr. Sigmund Freud era primul care arunca o rază de lumină în această cameră întunecoasă. La succesul lui contribuia şi intimitatea desăvârşită a cabinetului de consultații de la parter, unde nu se vedea nici servitoarea, nici vreun membru al familiei, nemaivorbind de alți pacienți. Austeritatea aproape monahală a cabinetului îi elibera pe pacienți de temeri, ajutându-i să scormonească cât mai adânc în amintirile lor necunoscute. Dr. Sigmund Freud avea temperamentul ideal pentru asemenea confesiuni intime: era grav, sobru, preocupat, impersonal, un om de familie liniştit, burghez, moral până în vârful unghiilor, discret, capabil să discute cele mai delicate dezvăluiri cu detaşarea omului de ştiință. În fața pacientului arbora uniforma sa oficială de medic: haină neagră, cu vestă groasă şi lanțul de aur al ceasului trecut peste ea, cămaşă albă cu guler tare şi o cravată neagră cu nodul bine strâns. Încărunțise puțin şi privirea ochilor săi negri, impersonală, stârnea încrederea pacienților.

Primiră o scrisoare lungă de la Eli Bernays, din New York. Se aranjase bine la bursa de mărfuri, avea un venit în continuă creştere şi trimitea şi un cec pentru sora lui Sigmund, Pauli, ca să vină la New York împreună cu copiii. Cecul lui Eli era suficient de mare pentru ca să se poată cumpăra haine noi pentru copii şi pentru Pauli, un cufăr şi mai multe valize. Pauli veni la cină şi o aduse cu ea şi pe Judith Bernays, acum în vârstă de opt ani. Pauli îşi exprimă dorința să stea puțin de vorbă cu fratele său. Acesta o conduse în biroul lui.

— Sigi, n-am vrut să le spun lui papa şi mamei înainte de a avea consimțământul tău. Aş vrea să rămân la New York şi să nu mă mai întorc la Viena.

Sigi studie chipul surorii sale. Nu era frumoasă, însă avea trăsături bine conturate, plăcute şi constituia o prezență agreabilă. Se apropia însă de treizeci de ani şi rămăsese nemăritată.

— Nu eşti fericită, Pauli, nu-i aşa?

— Nu, n-aş putea spune că sunt nefericită... numai aşa, neîmplinită. Până acum ar fi trebuit să fiu căsătorită şi să am doi copii. Dar pur şi simplu nu s-a ivit ocazia. Cu Rosa, lucrurile stau altfel, ea are admiratori, se poate căsători oricând doreşte. Dar se pare că Viena a trecut pe lângă mine fără să mă vadă.

— Ce proşti pot fi bărbații!

— Nu vreau să rămân fată bătrână, spuse Pauli ridicând din umeri. Eli îmi scrie că la New York vin bărbați singuri din toate colțurile lumii şi îşi caută imediat neveste. Aş vrea să-mi încerc şi eu norocul.

Sigmund îşi petrecu brațul pe după umerii surorii sale.

— În cazul ăsta trebuie să rămâi atâta timp cât doreşti. O să-ți trimit bani de buzunar în fiecare lună, ca să te simți independentă.

Pauli îi dădu o sărutare.

— N-ai vrea să le spui tu lui tati şi lui mami?

— Bineînțeles. Dar nu dintr-o dată. În fiecare lună am să mai tai câte o bucățică din coada vulpii. În felul acesta vei fi liberă să te întorci oricând doreşti. Iar dacă te măriți, e de la sine înțeles că o să rămâi acolo.

Curând reuşi să adune şi să descrie cele o sută de cazuri de nevroză anxioasă. Nu erau toate foarte clare – uneori câte un pacient suferea de vreo şase maladii, aparent fără nici o legătură cu viața sa sexuală. I se păru corect să le înregistreze şi pe acestea, chiar dacă nu-i susțineau ipoteza. Un caz care îl puse pe gânduri fu acela al unui bărbat de patruzeci şi doi de ani, cu trei copii în vârstă de şaptesprezece, şaisprezece şi, respectiv, treisprezece ani. Practicase *coitus interruptus* timp de zece ani fără probleme, însă acum şase ani, la moartea tatălui său, fusese cuprins de o criză de anxietate atât de puternică încât era convins că are cancer la limbă, o boală de inimă, agorafobie şi dispepsie. Pacientul repeta întruna:

— Când a murit tatăl meu, mi-am dat seama că urmam la rând. Acum eu sunt tatăl. Nu mai sunt fiu. Curând, copiii mei vor purta doliu după mine. Nu m-am gândit niciodată la moarte înainte să se prăpădească tatăl meu, însă acum nu mai pot să mi-o scot din minte.

— Fiecare om îi este dator naturii cu o moarte, remarcă Sigmund. Din cele mai vechi timpuri, aceasta i-a pricinuit omului cea mai mare nelinişte. Chiar şi în societatea noastră sofisticată, teama de moarte reprezintă un sentiment omniprezent. Aşadar, temerea dumneavoastră e cât se poate de firească. Dar ceea ce nu mi se pare normal este teama dumneavoastră de cancer sau de infarct. Iată rapoartele specialiştilor care v-au examinat. Nu aveți nici un fel de probleme nici cu limba, nici cu inima. Judecând după rezultatele consultului medical, aş zice că mai aveți mulți ani de trăit... Ați auzit de ipohondrie...?

Nu-şi putea da seama în ce măsură îşi dezvoltase un nou mod de a sonda sufletul pacienților, cert e că reuşea să diagnosticheze mai profund şi să afle despre ei lucruri pe care nu fusese în stare să le perceapă mai înainte sau care i se păruseră simple întâmplări nesemnificative. Prin analogie cu descoperirea straturilor succesive ale Troiei, izbutise să scoată la iveală resturile unei civilizații mai vechi. Se împlinea astfel prezicerea lui Charcot că va deveni un „văzător". Trata până la opt pacienți de nevroză pe zi. Întrucât fiecărui pacient

îi acorda o oră întreagă, cu excepția rezervei de timp necesare pentru ca acesta să plece neobservat înainte de sosirea următorului, îl rugă pe cumnatul doctorului Oskar Rie, dr. Ludwig Rosenstein, să preia câteva din orele lui de la Institutul Kassowitz.

Denumi noua sa descoperire *neuropsihoza defensivă,* înțelegând prin aceasta isteria dobândită. Din studiul cazuisticii reieşea că această „apărare" se manifesta atunci când în viața psihică a pacientului survenea un aspect incompatibil cu restul eului său. Ceea ce numea el acum apărare era respingerea unei idei nedorite, insuportabile pe care eul în atitudinea sa defensivă o eticheta drept inexistentă; pacientul făcea efortul de a transforma un gând foarte supărător şi tulburător într-unul inofensiv, care nu-l putea supăra, încercând, de fapt, să îndepărteze noxa din afectul său, suma excitațiilor şi a energiei cu care era încărcată. În conformitate cu principiul constanței, această energie nervoasă, această excitație psihică ce fusese îndepărtată din ideea nedorită trebuia folosită undeva, descărcată printr-un alt concept şi printr-un alt canal.

Istericii recurgeau la un proces pe care dr. Freud îl numi *conversiune:* transformau excitația într-o criză somatică. În aceste cazuri, indiferent dacă era vorba de bărbați sau femei, ideile refulate nu fuseseră „date afară", aşa cum susțineau pacientele lui că se întâmplase, ci luaseră o formă diferită: în locul ideii respinse se adoptase alta, care, în sine, nu era incompatibilă cu eul lor. Aşa apăreau fobiile şi obsesiile. Acestea reprezentau o formă de apărare inconştientă, care îi permitea pacientului să-şi plătească datoria, uneori cu dobânzi cămătăreşti. Invariabil, pacientul nu înțelegea că obsesia sau fobia era un substitut pentru ideea originară inacceptabilă, care se retrăsese în subconştient, şi că aceasta *va rămâne acolo atâta timp cât noxa generatoare nu va fi dizolvată sau dispersată!*

Şi aici descoperi că, în cazurile sale de anxietate, ideea originară care fusese refulată şi transformată într-o obsesie sau fobie avea, de regulă, o origine sexuală. Cazurile care se perindaseră prin cabinetul lui confirmau această concluzie.

O femeie de douăzeci de ani suferea de o tulburare neobişnuită; indiferent despre ce crimă citea în *Neue Freie Presse* în timpul dimineții, în orele următoare şi-o atribuia sieşi, culpabilizându-se. Dacă se comitea o crimă în Prater, ea era aceea care înjunghiase victima. Dacă se anunța un furt într-un magazin sau, dacă cineva dădea foc unei case, invariabil, ea se socotea autoarea. Simțea obligația morală să mărturisească crima. Când i se demonstra că nu se putea să fi comis ea toate acele infracțiuni, întrucât o duzină de oameni fuseseră cu ea în casă în momentul respectiv, recunoştea că e adevărat, însă în dimineața următoare se simțea din nou sfâşiată de remuşcări.

Sigmund atinse uşor fruntea tinerei femei, îi ceru să se concentreze asupra evenimentului sau a persoanei care îi vine în minte. Era greu să-şi asigure cooperarea pacientei, însă familia insistă. Sigmund continuă încercările până când, în sfârşit, peste câteva săptămâni, fata mărturisi că o femeie mai în

vârstă o ademenise şi o învăţase să se masturbeze împreună cu ea. Relaţia şi practica aceasta se consolidaseră tot mai mult o dată cu trecerea anilor, până într-o seară când, întorcându-se de la un bal cu femeia, fata începu să se masturbeze atât de intens, încât simţi că i se tulbură mintea. Din cauza sentimentului puternic de vinovăţie, nu fusese în stare să mărturisească nimănui fărădelegea. Pentru a se apăra, înlocuise complexul de vinovăţie cu reproşuri false: acum putea mărturisi în fiecare zi că făcea ceva rău... permiţând astfel energiei psihice să se scurgă afară, descărcându-se în false incriminări.

În aceeaşi perioadă se ocupă şi de cazul unei tinere care primise o educaţie foarte severă. I se inoculase ideea că tot ceea ce avea legătură cu sexul era „murdar şi rău", astfel încât se hotărâse să nu se căsătorească niciodată. Fobia ei luă forma unei spaime psihice la gândul că va fi cuprinsă de nevoia de a urina şi se va scăpa pe ea. Această spaimă devenise atât de puternică, încât în ultimul an nu mai ieşise nicăieri, nici la cumpărături, nici la teatru sau la alte spectacole. Se simţea în siguranţă numai acasă, la câţiva paşi de o toaletă. Risca autocondamnarea la recluziune totală.

Sigmund o trimise la un urolog. Acesta nu găsi nimic nici la vezică, nici la rinichi, pe traiectul urinar sau la uter. Sigmund conchise că teama ei era un mijloc de apărare împotriva unei idei sau experienţe inacceptabile.

Dar cum să afle despre ce e vorba? Şedinţele zilnice bazate pe asocierea liberă de idei nu duseseră la nici un rezultat. Nici după ce exercită o presiune uşoară pe fruntea femeii nu reuşi să afle nimic deosebit. Mai degrabă s-ar fi omorât decât să discute ceva legat de temuta sexualitate.

Răbdarea îi fu însă răsplătită. În cele din urmă adevărul se desprinse involuntar de pe buzele femeii. Fusese la un concert la Musikevereinsgebäude şi văzuse la distanţă de câteva scaune de ea un bărbat care îi plăcuse în mod deosebit. Se lăsase legănată de fantezia că ar fi putut deveni soţia lui stând astfel alături de el la concert. Simţise brusc nevoia să urineze. Se ridicase de pe scaun, călcase pe picioare oamenii care şedeau lângă ea şi fugise în graba mare spre toaletă, unde descoperise că îşi umezise chiloţii. În zilele următoare fusese cuprinsă de un sentiment de vinovăţie combinat cu repulsie. Se hotărî să nu se mai gândească niciodată la acel bărbat. Căzuse însă într-o stare de reverie erotică centrată asupra lui, uneori şi a altor bărbaţi care îi plăcuseră, şi de fiecare dată simţea nevoia imperioasă să urineze.

Ca medic, Sigmund avea de îndeplinit trei sarcini: în primul rând, să identifice nevoia fizică de „a urina"; în al doilea rând, s-o lege de natura ei sexuală sănătoasă şi, în al treilea rând, s-o convingă pe tânără că cei care îi otrăviseră mintea cu idei preconcepute despre sexualitate greşiseră. Relaţie sexuală între oameni care se doreau unul pe altul, mai ales în cadrul reconfortant al căsătoriei, era un act creator şi o permanentă sursă de satisfacţii.

Procesul se dovedi a fi extrem de laborios, asemănător acţiunii unor picături de apă care răzbăteau anevoie prin straturile sedimentate pentru a le dizolva cu cuvinte repetate, făcând apel la logică. Sigmund îmbină răbdarea sa

monumentală cu gravitatea şi didacticismul profesorului de şcoală pentru a o convinge de viabilitatea filozofiei sale de viață. În acea perioadă, pacienta a cunoscut un tânăr pe care şi ea, şi familia sa îl admirau. S-au făcut planuri de căsătorie... pacienta l-a anunțat radiind de fericire că se vindecase.

Un alt caz interesant l-a constituit o femeie căsătorită de cinci ani, care avea şi un copil.

— Am o căsnicie fericită, *Herr Doktor,* toată lumea spune asta.

În ultimele optsprezece luni, femeia era stăpânită de dorința de a se arunca pe fereastră sau peste balustrada balconului de la apartamentul ei. Impulsul devenise atât de puternic, încât fusese nevoită să încuie uşa de la balcon şi să pună scaune în dreptul ferestrelor. De fiecare dată când se ducea la bucătărie şi vedea un cuțit ascuțit, era obsedată de ideea că îşi va înjunghia copilul. Gândul că se va sinucide şi îşi va lăsa copilul fără mamă sau că ar putea să ucidă copilul îi făcea viața un chin.

— *Herr Doktor,* ce s-a întâmplat cu mine?

— *Frau* Oehler, răspunsul trebuie căutat în nefericirea dumitale. Nici o persoană tânără şi fericită nu se simte cuprinsă de dorința de a se arunca pe fereastră sau de a-şi înjunghia copilul.

— Dar ce motive aş avea să fiu nefericită?

— Presupunerea mea profesională este că sunteți nefericită în căsnicie, *Frau* Oehler. Haideți să discutăm cinstit, ca de la pacient la medic: ce este rău în căsnicia dumitale, atât de rău încât simți nevoia să te distrugi şi pe dumneata şi fructul acestei uniuni? Întinde-te aici, pe canapea, dacă vrei. Spune-mi exact ceea ce îți trece prin minte. Nu încerca să-ți cenzurezi imaginile şi gândurile.

Urmă o tăcere prelungită, apoi *Frau* Oehler şopti:

— Senzația unui... a unui obiect... care este împins cu forța... pe sub fusta mea.

— Ştii ce este acest obiect, desigur, nu-i aşa?

— ... da.

— Atunci te rog să-mi vorbeşti despre căsnicia dumitale.

Tânăra izbucni în lacrimi.

— Nu am aproape niciodată relații sexuale cu soțul meu! strigă ea. În puținele ocazii când a încercat, a eşuat. Şi lucrurile continuă în acelaşi fel de când s-a născut copilul. Dar de ce ar trebui să-mi vină în minte gânduri sinucigaşe, din moment ce nu sunt o persoană senzuală şi nu simt lipsa actului sexual?

— Nu ai niciodată imagini erotice fanteziste când te uiți la alți bărbați despre care ai o părere foarte bună?

— ...Da ...idei erotice... atunci când simt ceva... Împins cu forța sub fusta mea. În clipele acelea mă ruşinez atât de tare încât mă gândesc că merit să fiu pedepsită, că e preferabilă moartea...

— *Frau* Oehler, n-aş fi un medic serios dacă nu ți-aş spune că ai o problemă cât se poate de gravă. Întrucât divorțul e interzis de religie, va trebui să-l determini pe soțul dumitale să faceți dragoste mai des şi cu mai mult

succes. În această privință nu te pot ajuta. Însă pot şi trebuie să te scap de obsesia dumitale legată de sinucidere şi de uciderea copilului. Mintea dumitale a plasat această obsesie în locul a ceea ce consideri că este mai ruşinos, păcatul de a te simți atrasă de bărbați străini. Nu te mai amăgi cu gândul că nu te interesează viața sexuală. Dacă vei accepta ideea că ai nevoi sexuale care rămân nesatisfăcute şi că acesta nu este un păcat pentru care societatea te va expulza din sânul său, atunci vei scăpa şi de cealaltă obsesie care îți amenință sănătatea mentală.

— Cred că înțeleg... cel puțin în linii mari. Cu alte cuvinte, atunci când mă simt atrasă de alți bărbați, nu trebuie să mă consider o depravată... ca să doresc după aceea să mă arunc pe fereastră sau să-mi omor copilul. Întrucât erotismul se înscrie printre legile firii, nu-mi rămâne decât să găsesc o modalitate de a-l face pe soțul meu să mă iubească.

— Da, *Frau* Oehler, ai rezumat foarte bine situația. De dumneata depinde să menții aceste gânduri în planul conştiinței...

Cu o altă pacientă dădu greş. Era o tânără îndrăgostită de un bărbat despre care credea că îi împărtăşeşte sentimentele. În realitate, omul venise la ei în casă cu alte scopuri. Când fata află acest lucru, fu dezamăgită, apoi deprimată şi în final se îmbolnăvi. Într-o zi, când familia dădu o petrecere, fata fu convinsă că tânărul va veni şi el, mai ales ca s-o vadă pe ea. Spuse acest lucru şi celor din familie. Aşteptă toată ziua şi, la lăsarea serii, căzu în ceea ce Sigmund numea o „stare de confuzie halucinantă": era convinsă că bărbatul venise, îl auzise cântând în grădină şi se repezi în cămaşă de noapte să-i iasă în întâmpinare... În lunile următoare crezuse că se află alături de ea, că îi declarase că o iubeşte, că aveau să se căsătorească. Era fericită în această lume ireală. Orice încercare a familiei sau a doctorului Freud de a-i distruge iluziile avea drept consecință reinstalarea vechii stări de deprimare. De bună seamă, ajunsese prea departe pentru a mai putea fi readusă la normal.

Sigmund încercă să le explice părinților îndurerați ceea ce se întâmplase: ideea intolerabilă că a fost respinsă preluase controlul, dar era atât de detestabilă, încât mintea secundară, subconştientul, îi crease o lume mai acceptabilă pentru a o proteja. Obsesia că tânărul este lângă ea şi o iubeşte reprezenta o supapă pentru descărcarea energiilor nervoase pe care nu putea sau nu voia să le reverse asupra ideii refulate că nu fusese dorită.

În însemnările lui notă: „Atâta timp cât pacientul este conştient de originea sexuală a obsesiilor sale, de regulă le ține secrete..., exprimându-şi mirarea că ar putea să-i provoace anxietate sau alte manifestări... În nici un azil nu lipsesc cazuri analoage: mama care s-a îmbolnăvit din cauza pierderii copilului şi leagănă fără încetare o bucată de lemn în brațe sau mireasa părăsită care, îmbrăcată în rochia de nuntă, aşteaptă ani de zile sosirea mirelui".

Un bărbat de vârstă mijlocie, solid, cu capul aproape pătrat, ce deținea funcția de subsecretar în guvernul Austriei, veni să i se plângă că era persecutat. Când Sigmund îl întrebă despre cine era vorba, acesta răspunse:

— Toată lumea. Toți oamenii din biroul meu. Străinii care stau alături de mine la cafenea. Trecătorii de pe stradă. Prietenii şi rudele. Mă acuză de cele

mai oribile crime.

— De unde ştiţi că vorbesc despre dumneavoastră?

— Ştiu, pentru că le aud vocile. Am dobândit această capacitate specială – pot să-i aud chiar dacă stau în camera cealaltă sau pe trotuarul de vizavi. Mă acuză că fur documente de la birou şi le vând inamicului. Că am comandat haine proaste pentru armată şi am cumpărat alimente alterate pentru trupe.

— Dar nu vă faceţi vinovat de nimic din toate astea, *Herr* Müller, vă bucuraţi de respect în minister.

— Atunci de ce conspiră lumea împotriva mea?

— *Herr* Müller, nimeni nu conspiră împotriva dumneavoastră. Vocile pe care le auziţi sunt ale dumneavoastră.

Omul îl privi cu gura căscată.

— Ce spuneţi? Nu vorbesc singur. Nu sunt nebun. Recunosc vocile.

— Vocile vin din străfundul minţii dumneavoastră.

— De ce aş vorbi cu mine însumi? De ce m-aş acuza de aşa ceva când ştiu că sunt nevinovat?

— Aţi devenit obsedat de complexul de vinovăţie. Pentru a vă scăpa de obsesie, trebuie să descopăr pentru ce vă simţiţi, de fapt, vinovat.

Trecu destul de mult timp până când Sigmund află că *Herr* Müller, bărbat căsătorit şi cu familie, se încurcase cu o prostituată din Prater şi luase de la ea o gonoree. Nevrând să-i mărturisească lucrul acesta medicului familiei, o contaminase şi pe soţia sa. Toate aceste voci încercau să spună nu că este un trădător şi deturnător de fonduri, ci un om imoral, care atrăsese nenorocirea asupra sa şi a întregii familii. Sigmund îl convinse să mărturisească totul soţiei şi îi duse pe amândoi la un specialist. *Herr* şi *Frau* Müller se vindecară de gonoree, dar vocile acuzatoare continuau să-l urmărească pe *Herr* Müller.

Sigmund se simţea deprimat. Era convins de valabilitatea teoriei sale, deşi practica i-o infirmase. Se pare că gonorea era o „crimă" prea recentă ca să fi generat „vocile". Sondă mai adânc în trecutul lui Müller, dar tot ce reuşi să descopere fură anumite temeri vagi faţă de tatăl său, combinate cu stări de anxietate şi ostilitate provocate de *Herr* Müller senior. Pacientul lăsa impresia că ar fi cărat în spate o boccea uriaşă cu vinovăţie faţă de tatăl său, însă după ce făcu cercetările de rigoare, Sigmund află că *Herr* Müller fusese un fiu bun şi generos. Dr. Freud se dovedi incapabil să rezolve problema.

Eşecurile îşi au şi ele anotimpul lor: un bărbat cu maniere alese şi vorba blândă, în vârstă de treizeci de ani, suferea de un alt gen de obsesie. De la moartea tatălui său, ocolea pe departe străzile Vienei, pentru că simţea o dorinţă irezistibilă de a-i omorî pe toţi oamenii pe lângă care trecea. De teamă să nu cedeze în faţa impulsurilor sale uriaşe, se încuia în casă zile la rând, ceea ce practic, însemna sfârşitul carierei sale. În rarele ocazii când era obligat să treacă pe o stradă, simţea nevoia imperioasă să se intereseze unde au dispărut toţi oamenii, ca să fie sigur că nu ascunsese vreun cadavru. Ca şi tânăra care îşi imagina că era autoarea tuturor crimelor inserate în *Neue Freie Presse,* şi acest bărbat se considera „ucigaşul urmărit" despre care se scria în ziare.

Sigmund nu reuşi să găsească nici o soluție, deşi atunci când îl conduse pe tânăr înapoi, în anii copilăriei, acesta se opri asupra imaginii tatălui: o fire aspră, care îi impusese o disciplină severă. În realitate, fiul nu-şi iubise tatăl cu care se certase cea mai mare parte a vieții. Atunci cum se făcea, se întrebă Sigmund, că moartea omului îl obseda atât de mult pe fiu, încât acesta simțea pornirea să ucidă pe toată lumea care trecea pe stradă? Intuiția îi spunea că trebuie să existe o legătură între acest caz şi cel al lui *Herr* Müller cu vocile lui, având drept numitor comun figura tatălui. Pe moment, nu-şi putea da seama despre ce e vorba. Era un domeniu în care mai trebuia să facă cercetări!

Într-o dimineață îşi făcu apariția o pacientă trimisă de unul din colegii de la Institutul Kassowitz. Fata, altminteri inteligentă, le ura în asemenea măsură pe servitoarele din casa mamei sale, încât se certa mereu cu ele, determinându-le să plece de bunăvoie. Situația aceasta crea mari dificultăți întregii familii. Fata fusese adusă de mama ei.

— Ai putea să-mi spui de ce le urăşti atât de tare pe aceste servitoare? întrebă el după ce pacienta se instalase confortabil. Te rog să-mi mărturiseşti motivul adevărat, nu e permis să-ți înşeli medicul.

— Mă irită grosolănia acestor fete! izbucni ea. Mi-au distrus toate idealurile despre dragoste. Ştiți cum îşi petrec ziua lor liberă? Se duc şi fac dragoste cu primul soldat sau muncitor care le iese în cale. Cum mai poate cineva să privească dragostea ca pe un lucru frumos atâta vreme cât o abordează cu asemenea vulgaritate?

Sigmund căzu pe gânduri. Răspunsul femeii era sincer, în măsura în care exprima un gând conştientizat. Însă credea că este vorba de o idee defensivă, care acoperea o alta, inacceptabilă şi intolerabilă. Această idee se transformase într-o supapă pentru descărcarea energiilor psihice supraîncărcate şi supraîncălzite.

— Te rog să te întinzi pe canapea. Eu am să stau în spatele dumitale. Nu te uita la cărți sau la tablourile de pe pereți. Priveşte înapoi în trecutul dumitale, căci, după toate probabilitățile, acolo se află adevărata dumitale problemă. Povesteşte-mi episodul care te-a impresionat cel mai mult în copilăria dumitale.

Femeia vorbi puțin, şi spusele sale erau evident cenzurate. Sigmund încercă alte abordări – îi puse întrebări irelevante, împinse lucrurile puțin cam prea departe, ceea ce determină o reacție de ostilitate din partea femeii. Lucrul acesta se întâmplase înainte. Stabilirea comunicării eşuase mai degrabă din cauza lui decât a pacientei, pentru că pornise la drum cu idei preconcepute în legătură

cu cazul sau nu sesizase la timp firele conducătoare pentru a le putea implementa. Era furios pe sine pentru neîndemânarea sa... până când îşi aminti versul acela italian: „Cel mai frumos cuvânt în orice limbă este «da». Cel mai folositor «răbdare»." Timp de o lună întreagă se strădui s-o confrunte cu scena care o marcase atât de puternic.

— ... o văd pe mama... alt bărbat... nu e tatăl meu... În pat... fac dragoste... goi, amândoi... Văd absolut totul, aud şi sunetele acelea animalice... aşa de

vulgare... Îmi fac greață.

Sigmund răspunse cu o voce groasă:

— Oricine ar fi reacționat la fel. Din nefericire, întâmplarea a făcut să participi la acea scenă. Mai târziu i-ai purtat pică mamei dumitale?

— Nu, o iubeam foarte mult. La început am crezut că va trebui să mă mut, să mă duc la bunica. Nu eram în stare s-o privesc. Dar nu puteam să-mi părăsesc mama. O iubeam ca pe lumina ochilor.

— Nu vezi ce transfer ai făcut? În realitate, nu eşti supărată pe servitoare. Nu crezi că ele vulgarizează dragostea. Cineva ți-a întinat ideea de dragoste, dar nu puteai gândi urât despre persoana respectivă. Ca măsură de apărare, ai decupat această imagine şi ai asociat-o cu servitoarele şi soldații. Cred că acum poți s-o ierți pe mama dumitale; sau cel puțin s-o înțelegi. Poate că parcurgea o perioadă dificilă. Pe atunci n-ai fi putut înțelege, erai prea mică. Acum însă eşti o femeie în toată firea şi ar trebui să manifeşti compasiune față de ea. De îndată ce vei reuşi acest lucru, vei putea să înfrunți imaginea refulată şi s-o alungi. Din acel moment, obsesia despre servitoare va dispărea.

Dispăru, într-adevăr, dar abia după ce dr. Freud îi explică şi îi reformulă observațiile în fiecare zi, timp de încă o lună. Când se întoarse să achite nota de plată, mama pacientei îi spuse:

— Nu ştiu cum ați realizat lucrul acesta, *Herr Doktor,* dar este o adevărată binecuvântare pentru întreaga familie.

În aceeaşi după-amiază sosi o pacientă nouă, o femeie care se spăla pe mâini de treizeci, patruzeci de ori pe zi şi nu atingea nici un obiect din casă fără să-şi pună mănuşi. Era un caz mai grav de teamă de murdărie, care se adăuga la suita altora, examinate anterior.

— *Frau* Planck, întrebă el, cât a trecut de când ați citit sau ați văzut ultima dată *Macbeth?*

— *Herr Doktor,* nu văd legătura.

— Vă amintiți că, după ce a pus la cale asasinarea regelui, Lady Macbeth schița tot timpul gestul de a-şi spăla sângele de pe mâini? „Toate parfumurile din Arabia nu vor înmuia această mică mână."

— Vreți să spuneți că am ucis pe cineva?

— O, nu. Shakespeare foloseşte un limbaj metaforic. Vă spălați toate celelalte părți ale corpului la fel de des ca mâinile?

Obrajii femeii se înroşiră, devenind aproape stacojii. Răspunse cu insolență:

— Ce vă interesează pe dumneavoastră cât de des îmi spăl eu alte părți ale corpului?

Sigmund nu-şi pierdu cumpătul.

— *Frau* Planck, mi-ați răspuns deja la întrebare.

— Foarte bine, ripostă ea. Îmi spăl organele genitale la fiecare jumătate de oră. Ce legătură are asta cu starea mea nervoasă?

— Este un simptom. Evident, nu încercați să spălați murdăria.

— Atunci ce încerc să spăl? întrebă ea belicoasă.

— Vinovăția.

Frau Planck rămase o clipă cu ochii mari, ațintiți asupra lui, apoi izbucni în

lacrimi. Dar nu acceptă să vorbească decât după mai multe şedinţe.

— De unde aţi ştiut?

— Am ştiut pentru că am mai avut şi alte cazuri de misofobie, teamă exagerată de murdărie. Toate sunt rezultatul unei transgresiuni morale pe care pacientul nu o poate suporta şi se străduieşte s-o elimine din planul conştiinţei.

— I-am fost necredincioasă soţului meu, răspunse ea cu voce răguşită. Am cunoscut un bărbat care, pentru o scurtă perioadă de timp, a exercitat o fascinaţie morbidă asupra mea. Timp de aproape două luni, după-amiaza, ne-am întâlnit la el acasă.

— Şi aţi încercat să vă alungaţi din memorie această infidelitate?

— N-am simţit nimic altceva decât remuşcări. Dar nu poţi trăi la infinit cu remuşcările, zi şi noapte, dacă ai un soţ, o casă, copii şi părinţi de care trebuie să ai grijă. Eram hotărâtă să împing amintirea aceasta cât mai departe, în străfundul minţii mele.

— Chiar astăzi a fost aici un pacient care mi-a spus: „Odată mi s-a întâmplat ceva foarte neplăcut şi am încercat din răsputeri să scap de acea amintire şi să nu mă mai gândesc la ea. În cele din urmă am reuşit, dar am căpătat acest tic, de care n-am mai putut scăpa." Obsesia dumneavoastră în privinţa murdăriei este un substitut pentru o amintire incompatibilă. Dar suferiţi mai mult din cauza obsesiei decât aţi fi suferit din cauza sentimentului de vinovăţie. Nu a sosit oare timpul să vă confruntaţi cu propria faptă, să vă acordaţi iertarea şi să vă eliberaţi astfel pentru a le fi de folos soţului şi copiilor? Dacă veţi asista nepăsătoare la amplificarea acestei obsesii, practic, o să vă devoreze sănătatea mentală. Dacă simţiţi că nu puteţi scăpa de sentimentul de vinovăţie, ar trebui să mărturisiţi totul soţului dumneavoastră. Va fi dureros, dar cei mai mulţi oameni care se iubesc reuşesc să rezolve astfel de probleme. Şi în felul acesta o să vă eliberaţi de complexul de vinovăţie.

Şi tot aşa veneau la el, tineri şi vârstnici, mai înstăriţi şi mai săraci, bărbaţi şi femei, suferinzi care până atunci nu stătuseră niciodată de vorbă cu un doctor. Un tânăr se plângea că nu putea avea scaun, deşi nu se descoperise nici o deficienţă a intestinelor sau a anusului. Sigmund află în cele din urmă că, încă din copilărie, tânărul dezvoltase o fobie izvorâtă din confuzia pe care o făcea între defecaţie şi ejacularea din organul genital bărbătesc, act care îi repugna. O femeie suferea de aritmomanie, simţind nevoia să numere toate treptele scărilor pe care le urca, toate scândurile pardoselii pe care o traversa, ba mai mult, număra şi în timp ce urina, ca să vadă dacă poate să ajungă la o sută. Se dovedi că şi acesta era un act defensiv, menit să suplinească interesul faţă de imaginile sexuale ispititoare care începuseră s-o asalteze pe măsură ce anii treceau şi nu se întrezărea nici o perspectivă de căsătorie. Era apoi tânărul care fusese molestat sexual de un văr mai în vârstă şi care, cuprins de un sentiment de vinovăţie, se răzbunase făcându-i acelaşi lucru surorii sale mai mici. Acum era obsedat de ideea că poliţia aflase de fărădelegea lui şi că îl spiona prin găurile din uşi. Se simţea tentat să se ducă de patru-cinci ori pe zi la poliţie, să facă mărturisiri complete, dar fugea îngrozit în ultima clipă.

Lista cazurilor era completată de femeia obsedată de şerpi. Vedea şerpi vii ieşind din picioarele scaunelor şi ale meselor, exact aşa cum se întâmplase şi cu Bertha Pappenheim şi *Frau* Emmy von Neustadt. Panglicile din păr se transformau în şerpi, la fel orice cordon, curea... Sigmund şi Josef Breuer ajunseseră în mod independent la concluzia că şarpele era simbolul sexual primar, un surogat pentru penisul în extensie. Femeile care se simţeau vinovate pentru că aveau asemenea imagini şi, dorinţe transformau imaginea falusului în şarpe. Sigmund conchise că orice cutie era simbolul universal al organului genital feminin.

8

Sigmund trăia şi muncea fără să-şi precupeţească forţele. Uneori, conceptele prindeau contur cu o asemenea rapiditate şi claritate, încât avea senzaţia că mintea îi este pe cale să explodeze. Alteori se simţea stânjenit sau chiar înspăimântat de atitudinea sa neortodoxă, de concepţiile eretice care aveau să-i aducă oprobriul societăţii dacă le va publica. Atunci începea să sufere de migrene sau i se inflama mucoasa nazală şi nu mai putea respira. Când durerea devenea prea intensă, îşi punea câteva picături de cocaină în nas, aşa cum îl sfătuise Fliess şi cum făcea, de fapt, şi prietenul său când avea probleme cu nasul. Fliess se lăsase operat la nas de doctorul Gersuny când fusese ultima oară la Viena şi, la rândul său, cu ocazia uneia din vizitele lui Sigmund la Berlin, îi chiuretă nasul, operaţie care se dovedi salutară. Sigmund se gândea cât de ciudat este faptul că el şi cu Wilhelm Fliess aveau temperamente creatoare atât de asemănătoare şi sufereau de aceleaşi tulburări fizice. Să fi existat oare vreo legătură?

Nu-i ajungeau orele din zi pentru tot ceea ce dorea să facă. Stătea până la două dimineaţa ca să-şi termine manuscrisul despre *Psihonevrozele defensive* şi să scrie o nouă lucrare despre *Obsesii şi fobii,* ambele inspirate de cazurile pe care le tratase în ultimii ani; Martha nu avea obiecţii, vedea cât de puternic este fermentul lui creator, cât de împlinit se simţea prin faptul că înainta pe tărâmul cunoaşterii. Închiriaseră deja o vilă la munte pentru vacanţa de vară, şi Martha nu-i cerea decât să nu rămână să lucreze noaptea la parter, ci să-şi aducă hârtiile sus şi să lucreze în salon sau pe terasa de afară, dacă era destul de cald, în aşa fel încât să-i simtă prezenţa alături de ea.

Mai mulţi doctori îi trimiteau cazurile pe care alţi neurologi nu reuşiseră să le rezolve. Avea acum doisprezece pacienţi pe zi, începea lucrul la ora opt dimineaţa şi continua până la nouă seara, cu excepţia după-amiezelor când se ducea la Institutul Kassowitz. În pauza de cinci minute între un pacient şi următorul nu mai reuşea nici măcar să bea o ceaşcă de cafea. După cină se întorcea la masa de lucru, unde mai rămânea câteva ore şi transcria conţinutul dezvăluirilor făcute de fiecare pacient şi semnificaţia acestora în tabloul general al nevrozei.

Ca medic, nu avea voie să se lase implicat emoțional în cazurile sale, nu mai mult decât o făcuse în saloanele de la Allgemeine Krankenhaus. Ca om de ştiință, era absolut necesar să rămână detaşat, încât să poată pune ordine în materialul haotic. Cu toate acestea, trăia într-o permanentă tensiune mentală şi emoțională şi făcea mari eforturi ca să nu simtă ceea ce Aristotel declarase că este baza unei adevărate tragedii: milă şi groază.

Dar cum putea să nu se implice emoțional când intra în contact cu aceste creaturi nefericite? Mai ales atunci când, prin *transferanță,* dr. Freud devenea mama sau tatăl, unchiul sau mătuşa, sora sau fratele de acum zece până la patruzeci de ani, copleşit cu reproşuri şi acuzații pentru că îi privase de dragoste, le provocase teamă printr-o brutalitate reală sau imaginară or prin indiferență... Retrăirea furtunoasă a scenelor cruciale din copilărie, a traumelor de atunci îl storceau de vlagă, de parcă ar fi fost o cârpă trecută prin cele două valțuri ale storcătorului de rufe. Transferanța făcea parte din tratamentul pacientului, dar câteodată era atât de epuizat emoțional, încât abia dacă mai reuşea să urce treptele până la apartamentul său.

Când devenea irascibil din cauza oboselii, manşetele lui albe detaşabile se cățărau în sus, pe mânecile cămăşii. Ori de câte ori trebuia să-şi „vâneze" manşetele, o întreba pe Martha:

— Mi-au crescut mie mâinile ori s-au scurtat mânecile?

— E o lege a firii ca aerul cald şi manşetele bărbaților să se ridice. Vrei să spui că *Wäschermädeln* îți scurtează mânecile de la cămăşi? Ştii că sunt cele mai drăguțe fete din tot districtul.

În acea perioadă contractă cea mai serioasă boală din viața lui. Mai avusese mici indispoziții, în afara durerilor de cap ocazionale şi a necazurilor cu nasul; un abces în gât care îi fusese operat de unul din asistenții lui Billroth pe când se afla la clinica de chirurgie, o criză de sciatică pe la douăzeci şi opt de ani, o gripă severă la treizeci şi doi de ani de pe urma căreia rămăsese cu o aritmie cardiacă, adică o bătaie neregulată a inimii. Îşi dădea seama că durerile serioase din partea stângă a pieptului şi junghiul ascuțit din brațul stâng prefigurau o criză de inimă.

După cină o invită pe Martha la o plimbare până în Wipplingerstrasse, prin Hoher Markt, până la locuința lui Breuer. Era o seară blândă de primăvară, „cea mai potrivită", spuse Martha, pentru o „plimbare lentă".

Îi făcu un semn pe ascuns lui Josef şi îl trase în bibliotecă. Acolo îi explică faptul că are dificultăți respiratorii şi senzația de arsură în regiunea inimii. Josef nu făcu nici un comentariu. Încuie uşa bibliotecii, îi ceru lui Sigmund să se dezbrace până la brâu, îşi puse stetoscopul în urechi şi începu să-l asculte la plămâni, bătând uşor cu degetele, făcând legătura între bătaia inimii şi pulsul de la încheietura mâinii. Când se întoarse să-şi scoată stetoscopul, chipul lui rămase impasibil.

— Josef, trebuie să-mi spui adevărul: cum am ieşit la analiză?

Josef închise cutia neagră şi răspunse precaut:

— Nu prea rău. Există o anumită iregularitate a pulsului, dar asta o ai de mai multă vreme. Dormi suficient?

— Cinci ore. Mă scol odihnit şi emoţionat la gândul că mă voi apuca din nou de lucru.

— Ai necazuri cu banii?

— Niciodată n-am avut mai mulţi pacienţi plătitori ca acum.

— Cât fumezi?

— Aproximativ douăzeci de ţigări pe zi. Josef, este extrem de dureros pentru un medic care îşi petrece toată ziua încercând să înţeleagă nevrozele să nu ştie dacă nu cumva el însuşi suferă de o depresie asociată cu stări de ipohondrie. Ce părere ai?

— Nu cred că trebuie să renunţi la fumat, Sig.

Wilhelm nu fu de acord cu Josef Breuer. Îl suspecta pe Sigmund de o intoxicaţie cu nicotină şi îi interzise să mai fumeze trabuce. Sigmund îşi dădu seama că fumase excesiv, dar socotea reconfortantă această deprindere, mai ales atunci când se lăsa absorbit de problemele medicale sau îşi scria lucrările. Eliminarea bruscă a celor douăzeci de trabuce pe zi i se părea o adevărată tortură. Se trezea că duce mereu mâna la buzunarul de la vestă unde avea, de regulă, trei sau patru trabuce. Când nu găsea nici unul acolo, pipăia în cutia de trabuce, acum goală şi ea, aflată pe masa din biroul lui de la parter sau în apartamentul de sus.

Sigmund nu avea probleme în ceea ce priveşte autodisciplina. Nu aprinse nici un trabuc şi nici nu recurse la substitutul fumatului – mestecarea unuia neaprins. Însă îi descrise Marthei această perioadă de chin în termenii „abstinenţă mizerabilă", mult mai neplăcută decât şi-ar fi închipuit vreodată. În timpul zilei trecea prin momente când nu ştia ce să facă cu mâinile. În clipele de perplexitate, tânjea după trabucul care i-ar fi înlăturat starea de tensiune. Uneori se simţea pierdut, ca şi când o parte din el n-ar fi fost acolo. Treceau zile întregi fără să scrie un cuvânt. Însă după trei săptămâni, gestul automat al mâinii care se întindea după trabuc dispăru. Era în stare să privească alţi oameni care fumau fără să i se facă poftă.

Pe de altă parte, abstinenţa îi epuiză stocul de autodisciplină. Nu reuşea să reducă nici volumul de muncă, nici îngrijorarea provocată de starea inimii sale. Începu să-i suspecteze pe Breuer şi pe Fliess că îi ascund anumite lucruri. Partea cea mai dureroasă a orelor de lâncezeală fusese temerea că nu va mai reuşi niciodată să desfăşoare o activitate ştiinţifică. Îi scrise lui Fliess: „Nu-mi supralicitez nici responsabilităţile, nici conştiinţa propriei valori şi cred că ar trebui să îndur cu demnitate nesiguranţa şi speranţa redusă de viaţă care ar rezulta dintr-un diagnostic de miocardită. Poate că n-ar strica să profit de ocazie ca să-mi organizez mai bine ceea ce îmi rămâne din viaţă şi să mă bucur din plin de zilele pe care le mai am de trăit."

Monografia lui despre *Psihonevrozele defensive* fu publicată la Berlin în *Neurologisches Centralblatt,* în mai şi la începutul lui iunie. Sigmund o considera cea mai importantă lucrare a sa până în momentul respectiv. Era ştiinţific argumentată, întrucât se întemeia pe principiul constanţei emis de Helmholtz şi pe descărcarea somatică a energiilor acumulate. Se aştepta ca lucrarea să dea naştere la discuţii aprinse, dar fu total ignorată. Ar fi trebuit să

prevadă lucrul acesta în momentul în care constatase că nici una din revistele vieneze nu acceptase s-o publice.

În schimb, *Prezentarea biplegiilor cerebrale la copii* se bucură de o înaltă apreciere, fu tradusă în franceză şi lăudată de cei mai de vază neurologi de la Salpêtrière. Nu era drept. Nu voise să scrie o lucrare despre biplegiile cerebrale, căci simţea că nu avea nimic nou de adăugat la corpusul de cunoştinţe deja existent. Şi, după cum recunoştea chiar el, le pusese cap la cap „aproape din întâmplare". Profesorul Raymond, succesorul lui Charcot la Salpêtrière, cită pasaje întregi din lucrare într-unul din capitolele noii sale cărţi, însoţindu-le de cele mai sincere laude. Ceea ce îl deprima cel mai mult pe Sigmund era faptul că şi celelalte lucrări despre nevroze, aflate acum în pregătire, aveau să fie probabil ignorate.

Josef Breuer spuse cu prefăcută mirare:

— Sigmund, nu înţeleg de ce te surprinde lucrul acesta. Nu ţi se pare că eşti cam naiv? Îmi aminteşti de o anecdotă: „Rebecca, acum poţi să-ţi scoţi rochia de nuntă, nu mai eşti mireasă". Eşti respectat în toată Europa ca neurolog, mai ales în domeniul bolilor de copii. Tot ceea ce scrii pe această temă este solid argumentat din punct de vedere ştiinţific, bazându-se pe foile de observaţie pe care le ai acasă şi la Institutul Kassowitz. Restul... subconştientul, etiologia sexuală a isteriei şi a nevrozelor, psihonevroza defensivă, lista interminabilă a obsesiilor şi a fobiilor... Nimeni nu le vrea, pentru că nimeni nu este pregătit pentru ele. Vorbeşti despre idei ca entităţi separate, despre „cantitatea de excitaţie". Psihiatrii şi neurologii vor să discute despre „excitaţia cortexului" întrucât ei consideră că asta este „ideea".

— Josef, fiindcă veni vorba, ai pus pe hârtie cazul Berthei Pappenheim şi ai terminat de scris ultimul capitol teoretic?

Josef şovăi o clipă:

— ... nu. Dar am citit cazurile tale.

— Ce părere ai? Sunt prezentate logic, pas cu pas?

Josef zâmbi oarecum melancolic.

— Bineînţeles, pentru cei care sunt deja convinşi. Asta îmi aduce aminte de religie. Credinciosul nu are nevoie de dovezi. Pentru necredincios, orice dovadă este inutilă.

— Dar ai să termini de scris materialul în lunile următoare? A trecut un an şi jumătate de când am hotărât să publicăm cartea.

Breuer era agasat.

— Sig, aş dori să nu mai foloseşti mereu pluralul. Nu sunt psihiatru şi nu mi-am propus niciodată să tratez nevroze. Ştii lucrul acesta de foarte mult timp. Eu sunt doar internist; în plus, am devenit specialist în domeniul urechii interne a porumbeilor, indiferent la ce ar folosi aceasta.

Iunie fu o lună neaşteptat de violentă. Într-o dimineaţă, Sigmund se trezi din somn la ora şase din cauza unei furtuni puternice ce-i spărsese un geam de la birou. Câteva zile mai târziu, preşedintele Franţei, Carnot, fu înjunghiat mortal în timp ce vizita Expoziţia de la Lyon. În aceeaşi perioadă, unul dintre

medicii de la Allgemeine Krankenhaus, dr. Vragassy, în discursul rostit la moartea dr. Billroth, reînviase acuzaţiile formulate de acesta împotriva studenţilor evrei de la Universitatea din Viena şi generase un val de antisemitism violent. Profesorul Nothnagel fu atât de revoltat, încât îşi începu cursul de medicină internă condamnând actele de antisemitism. Sala reacţionă prin fluierături, ceea ce nu se mai întâmplase nicicând într-o universitate germanofonă. Nothnagel obţinu câştig de cauză. Facultatea de Medicină îl numi în fruntea unei comisii pentru cercetarea antisemitismului şi pentru sancţionarea celor vinovaţi. Profesorul îl învinui pe dr. Vragassy şi denunţă din nou atacurile acestuia în sala de curs, de astă dată fiind răsplătit cu aplauze.

Sigmund îi făcu o vizită lui Hermann Nothangel şi îi duse un mic buchet de flori.

9

Treptat, treptat, inima lui Sigmund încetă să-i mai facă necazuri. Când familia Freud se mută la munte, mai mulţi pacienţi o urmară pentru tratament intensiv. Evantaiul tulburărilor varia din nou – avea acum mai multe cazuri de ipohondrie, câteva nevroze, un maniac depresiv şi un număr apreciabil de afecţiuni pe care ajunsese să le recunoască drept manifestări ale unei homosexualităţi latente sau făţişe.

Dr. Zenter, în vârstă de treizeci şi patru de ani, se căsătorise în urmă cu patru luni şi constatase că nu poate duce la bun sfârşit actul sexual. Acum suferea de dureri puternice în ochi, migrene cu dureri de cap şi scotoma, puncte de orbire. Tulburările îl făceau incapabil să-şi continue practica medicală... Albrecht avea douăzeci şi opt de ani şi suferea de presiuni în jurul capului, de parcă i-ar fi fost strâns în chingi de oţel, oboseală, tremurături ale picioarelor, tulburări de dinamică sexuală. Omul se suspecta de perversitate, pentru că se simţea atras de fetele aflate la pubertate, nu de femeile mature. Theobald avea douăzeci şi şapte de ani, era foarte depresiv şi provenea dintr-o familie de nevrotici. Se trezea noaptea înspăimântat şi cu palpitaţii, chinuit de anxietăţi fără nume şi fără formă, care îi întăreau convingerea că ceva cumplit era pe cale să se producă în viaţa lui. Se număra printre puţinii pacienţi care ştiau că tulburările lui aveau o origine sexuală. Cu un an în urmă se îndrăgostise de o tânără cunoscută pentru frivolitatea ei. Se simţise foarte excitat de prezenţa fetei, deşi nu avusese nici un fel de contact fizic cu ea. În clipa în care aflase că se logodise cu altcineva, intrase într-o stare de şoc.

Sexualitatea masculină îl punea serios pe gânduri pe *Privatdozent* Dr. Freud. Cei care nu erau nedumeriţi sau stresaţi de perversiunea lor, care se angajau în relaţiile homosexuale fără reticenţă nu aveau nevoie de ajutorul medicului. Oamenii care veneau la el erau nefericiţi şi manifestau profunde tulburări emoţionale. Sigmund îşi dădea seama că aceştia doreau din tot sufletul să ducă o viaţă normală. Era un act de mare curaj din partea lor să-şi

expună în toată goliciunea excentricitatea care le marca existența. Doreau cu disperare s-o înțeleagă şi s-o poată controla. Vorbeau liber, răspundeau la întrebările doctorului, îi ofereau toate amănuntele cazului, îi relatau despre atracția resimțită față de alți bărbați, şi mai tineri şi mai bătrâni, despre încercările lor de a stabili relații intime cu femeile şi eşecurile pe care le suferiseră în această tentativă.

Însă când era vorba să stabilească cauza acestor tulburări, se simțea total dezorientat. Folosea toate tehnicile pe care le pusese la punct pentru a scoate la iveală imaginile şi amintirile îngropate adânc sub straturile de memorie ale subconştientului. În după-amiezele de vară petrecea ore întregi cu pacienții săi, îndemnându-i să se lase în voia asociațiilor libere. Astfel, i se relata povestea unor complicații de familie, a atitudinii mamelor şi taților, despre rivalități, alianțe schimbătoare, animozități şi ură în cadrul unui grup intim, dar nimic din toate acestea nu reuşea să arunce o lumină asupra problemei în cauză.

Recunoştea în fața pacienților nefericiți că greşeala îi aparține exclusiv lui: nu reuşea să depene firul cauzalităților şi consecințelor. Avea nevoie de o cunoaştere mai aprofundată a fenomenului. Dar pacienții nu aveau timp să aştepte. Oricât de tolerantă ar fi fost Viena în materie de heterosexualitate, oricât de îngăduitor ar fi privit vienezii seducția şi adulterul, aveau prea puțină înțelegere pentru homosexualitate. Sigmund nu putea face altceva decât să-i sugestioneze că nu erau monştri unici în istoria omenirii, că un anumit grad de homosexualitate fusese tolerat şi în Grecia, şi în timpul Renaşterii italiene. Aceasta reprezenta o slabă mângâiere, dar era tot ceea ce le putea oferi. Se simțea abătut din cauza eşecului său. Mai ştia, de asemenea, că această nevroză trebuia să-şi aibă şi echivalentul feminin, dar nu venise la el nici o lesbiană, în ciuda intimității asigurate de apartamentul său de la parter.

Vara fu de-a dreptul minunată. Munții din jurul Reichenau-ului erau acoperiți de verdeață, răcoroşi şi plini de miresme proaspete. Se trezea în revărsatul zorilor, înainte de ora şase, lua un mic dejun uşor şi lucra apoi fără întrerupere până la masa de prânz de la ora unu. La Viena i-ar fi fost imposibil să scrie fără pauze, timp de şapte ore. Mânca un dejun substanțial şi apoi pleca împreună cu Martha şi cu copiii la plimbare prin pădure, la adunat ciuperci, în căutare de poteci noi. Îşi vedea pacienții după-amiaza târziu, la ora cafelei.

Manuscrisul cărții pe care voia s-o scrie împreună cu Josef Breuer devenea tot mai voluminos. Sigmund tresălta de emoție la gândul că aceasta va fi prima lui carte cu adevărat originală, menită să pună bazele unei abordări cu totul noi a neuropatologiei, de-a dreptul revoluționară în materie de diagnoză şi tratament. Demonstrația sa, bazată pe cazurile tratate în decursul timpului, avea să fie atât de convingătoare, încât va fi acceptată de neurologii din întreaga lume. Începu chiar cu începutul, prezentând cu meticulozitate cazul Emmy von Neustadt, fobiile şi obsesiile acesteia legate de animale şi tulburările mentale. Stabilise acum că frații şi surorile ei nu aruncaseră niciodată cu animale moarte după ea la vârsta de cinci ani, că nu avusese stări de leşin şi

convulsii în copilărie şi nici nu-şi văzuse sora în sicriu; de asemenea, frații săi mai mari nu fuseseră bolnavi de sifilis sau de tuberculoză, iar familia soțului n-o persecutase nici o clipă.

Prezentă apoi cazul domnişoarei Lucy Reynolds, guvernanta engleză care avea halucinații olfactive, aşa-numitele „mecanisme defensive" menite să-i mascheze dragostea pe care i-o inspira stăpânul ei. Scrise şi despre *Frau* Căcilie Mattias, care îl ajutase să înțeleagă modul în care un simbol reuşea să ecraneze o idee intolerabilă, nevroza ajungând să descopere călcâiul lui Ahile: durerea cumplită de dinți provocată de „palma peste obraz" dată de soțul ei, criza gravă de inimă pe care o făcuse atunci când „cuvintele lui mi-au străpuns inima", durerea sfredelitoare dintre ochi indusă de privirea severă a bunicii în clipa în care îşi surprinsese nepoata masturbându-se.

Scrise despre cazul Elisabethei von Reichardt, care făcuse o paralizie a picioarelor ca să-şi mascheze iubirea pentru soțul surorii sale şi bucuria resimțită la moartea acesteia. Scrise şi despre Katharina cea robustă, în vârstă de optsprezece ani, care avea dificultăți respiratorii din ziua în care îşi văzuse tatăl culcat peste verişoara ei Franziska, dar, de fapt, această experiență constituia

un pretext pentru a înăbuşi o amintire mai veche despre agresiunea tatălui împotriva ei însăşi.

Toate aceste cazuri îi întăriseră convingerea cu privire la etiologia sexuală a nevrozelor.

În septembrie îi duse pe Martha şi pe cei cinci copii la Lovrano, pe malul scăldat de soare al Adriaticii, într-o vacanță de două săptămâni. Era prima lor călătorie în Italia. Dintotdeauna îşi dorise să viziteze Roma. Citise foarte mult despre istoria ei şi o considera cel mai fascinant oraş din lume. Dar Roma era un oraş nesănătos în timpul verii, iar el nu-şi putea permite o vacanță decât în acest anotimp.

Mathilde era acum destul de mare ca să aibă grijă de Sophie. Martin îl ducea de mână pe micuțul Ernst pe plajă, în căutare de scoici. Martha îşi pusese pe cap o pălărie de paie pleoştită ca să se apere de soarele fierbinte, dar Sigmund stătea nemişcat în razele lui arzătoare. Se bronză frumos şi profită de perioada de lenevie ca să citească un volum de nuvele de Kipling. De la balconul hotelului lor se vedea marea. După masa de seară, se refugiau acolo şi se uitau la bărcile de pescuit în vreme ce discutau despre familia lor şi mai ales despre cei plecați în America. Fratele ei, Eli, se aranjase foarte bine la New York, ca exportator de grâne la Bursă, şi locuia confortabil cu familia sa pe strada 139. Anna, care tocmai născuse primul copil pe pământul Americii, pe Hella, la începutul anului precedent, dăduse naştere celui de-al cincilea copil, Martha. Sora lui Sigmund, Pauli, în vârstă de treizeci de ani, cea care dusese copiii familiei Bernays în America, la părinții lor, descoperise că, într-adevăr, America era plină de bărbați în căutare de soții. Îl cunoscuse acolo pe Valentin Winternitz, un ceh germanofon în vârstă de treizeci şi şapte de ani, care venise la New York ca să-şi încerce norocul şi se descurca foarte bine în calitate de reprezentant al unor firme tehnice. Sora lui Sigmund, Marie, şi soțul ei Moritz

Freud se pregăteau şi ei să părăsească Viena împreună cu cele trei fete ale lor. Se duceau la Berlin, unde Moritz avea de gând să-şi extindă firma de import.

Martha şi Sigmund se întoarseră în Berggasse cu amintiri frumoase despre soarele italian şi Marea Adriatică, despre paste şi friptura de viţel Parmigiano.

Toamna acelui an sosi din nou cu cortegiul său de nemulţumiri şi lipsuri, reprezentând, potrivit descrierii lui Sigmund, un anotimp „al anarhiei". Nu era vorba numai de faptul că, la Barcelona, anarhiştii aruncaseră două bombe în încercarea de a-l ucide pe primul ministru şi pe ministrul de război, iar două luni mai târziu un alt anarhist aruncase o nouă bombă în Camera Deputaţilor din Paris, fiind apoi ghilotinat pentru isprava sa. Şi clientela lui se simţea într-un fel afectată. Aproape în fiecare număr al cotidienelor era menţionat câte un caz de sinucidere, multe dintre ele fiind persoane tinere: o servitoare de douăzeci şi doi de ani care luase otravă; fiul unui patron de restaurant, în vârstă de şaptesprezece ani care se împuşcase. Invariabil, în finalul articolelor se făcea precizarea: *motivul necunoscut.*

— Bineînţeles că e necunoscut, striga Sigmund, pentru că nimeni nu se sinchiseşte să facă cercetări. Aceşti tineri nu au unde să se ducă atunci când au nevoie de ajutor. Acum dispunem de tehnici speciale pentru a le atenua tulburările, putem explica tendinţa spre sinucidere şi avem posibilitatea să ne apărăm împotriva ei. Dar nu reuşim să folosim aceste cunoştinţe pentru a-i ajuta pe oameni.

Nivelul contului său bancar scăzu, ca şi cotele apelor râurilor în timpul verii. Deveni posomorât.

— Totul este *Kraut und Rüben,* cu susul în jos, mormăi el către Martha. Lucrurile stau aşa de rău la Viena, că oriunde mă întorc văd numai cozi lungi la cantinele unde se serveşte supa săracului. S-au înfiinţat o duzină de aziluri de noapte pentru şomeri, dar nu au nici pe departe un număr suficient de paturi. În Districtul Zece, cluburile muncitoreşti şi-au amenajat dormitoare proprii şi pretind că adăpostesc două mii de oameni pe noapte. În fiecare dimineaţă, pe străzile oraşului sunt descoperite cadavre îngheţate. Consiliul Municipal a alocat suficiente fonduri ca să fie angajaţi şomeri, zidari, tâmplari şi muncitori necalificaţi, să lucreze la Gürtel. Numai că acum, din cauza vremii umede şi reci, fiecare district a organizat un punct de colectare a îmbrăcămintei uzate, mai ales încălţăminte pentru copiii săraci care merg pe străzi cu picioarele goale. „Viaţa este ca o cămăşuţă de bebeluş – scurtă şi murdară". Austriecii au dreptate când spun că porcul flămând visează numai ghindă.

De astă dată, nici Martha nu reuşise să-l consoleze. Îi murmurase cu o expresie tristă:

— La ce visează gâştele? La ovăz. Aşa m-am simţit şi eu lunea trecută, când nu mi-ai dat bani pentru *Haushalt.* Totuşi, după cum se spune prin cafenele, „situaţia este gravă, dar nu fără ieşire".

Severitatea recesiunii se accentuă. Împărăteasa fondă o *Volksküchenverein* proprie ca să-i hrănească pe cei săraci. Un sfert de milion de prânzuri erau

servite copiilor de şcoală care nu mai mâncau nimic altceva toată ziua. Metalurgiştii şi oţelarii din Districtul Zece intrară în grevă. Guvernul declară greva ilegală. Alţi muncitori făcură demonstraţii neautorizate, fură bătuţi de poliţie, apoi arestaţi. Broşuri socialiste erau tipărite clandestin şi răspândite peste tot. Poliţia efectua frecvente arestări pentru „activităţi subversive". Două mii de indezirabili, printre care şi un american, fură deportaţi.

Unul dintre noii lui pacienţi era un student la drept, aflat în sesiunea de examene. Veni la Sigmund cu priviri rătăcite şi declară că nu va fi niciodată în stare să treacă examenele şi îşi va pierde minţile dacă dr. Freud nu-l ajută cumva. Cu multă blândeţe, Sigmund îi spuse că nimeni nu înnebuneşte cu adevărat numai din cauză că se masturbează. Studentul spuse muşcându-şi buzele:

— Dr. Freud, pot să mă bizui pe discreţia dumneavoastră? Tot ceea ce se rosteşte între pacient şi doctor este confidenţial?

Sigmund zâmbi la auzul acestui limbaj profesional şi îi dădu toate asigurările în acest sens.

— Domnule doctor, cu siguranţă că ştiţi că nici un bărbat nu se masturbează într-un vacuum. Cu alte cuvinte, nu ejaculăm niciodată fără să avem în preajmă o femeie.

Sigmund dădu aprobator din cap. I se confirma astfel o teză pe care şi-o formulase şi el în minte. Studentul continuă grăbit:

— Pe când eram la Schottengymnasium, subiectul fanteziilor mele îl constituiau frumoasele actriţe de la Volkstheater. În timp ce mă masturbam, starul la modă se afla lângă mine, mai exact, sub mine. Când am ajuns la universitate, mi-am îndreptat atenţia spre femeile cu rochii scurte pe care le vedeam în restaurantele scumpe şi la teatre. Erau obiectul plăcerilor mele din fiecare noapte. Am comis chiar şi incesturi în fantezia mea cu tinere mătuşi şi verişoare frumoase, dar nici una din toate acestea nu m-a deranjat... până... până acum...

Sări în picioare, apoi se prăbuşi pe scaun, izbucnind într-un plâns violent, cu sughiţuri. Sigmund se rezemă de spătarul fotoliului, păstrând tăcerea. Se întreba ce gânduri ar fi putut să-l aducă pe pacient în această stare. Într-un târziu, bărbatul ridică privirea.

— O să vă convingeţi şi dumneavoastră că sunt în pragul nebuniei. Acum, obiectul fanteziilor mele este... femeia cu care copulez... care stă întinsă sub mine este... este propria mea mamă. Nu-i aşa că sunt condamnat?

— Fantezia este un „vis crepuscular" aflat la jumătatea drumului între visele de zi şi cele de noapte, îi răspunse calm Sigmund. După ce vom îndepărta această viziune din imaginaţia dumitale, vom ajunge la cauza care o generează, la ceea ce te face pe dumneata, un tânăr de douăzeci şi cinci de ani, să te masturbezi, în loc să-ţi canalizezi energiile spre studiile de drept şi spre dragostea propriu-zisă.

Pacientul nu mai reveni. Sigmund primi o scrisoare în care se afla un cec. Şi cu aceasta se încheie practica lui medicală în materie de nevroze pentru tot restul anului. Singura lui pacientă permanentă era o femeie în vârstă al cărei

fiu îl angajase să vină acasă la ea de două ori pe zi ca să-i facă nişte injecţii. O ţinu în viaţă pe bătrână, iar fiul ei înstărit se îngriji de cămara lor.

Ciclurile vitale nu-i spuneau nimic, nici chiar după ce recitise lucrările lui Wilhelm Fliess despre ritmurile organismului uman. Primăvara fusese asaltat de pacienţi şi acum nu mai avea nici unul... cu excepţia bărbatului care îşi rupsese piciorul chiar în faţa casei lor. Sigmund îl transportase la Allgemeine Krankenhaus pentru a i se pune osul în ghips. Petrecea foarte mult timp la Institutul Kassowitz, ca o compensaţie pentru absenţele sale repetate din primăvara trecută. Unii părinţi dispuneau de mijloace financiare, nu doreau să beneficieze de asistenţă medicală gratuită, voiau numai ca aceasta să fie de cea mai bună calitate. Când aflară că *Privatdozent* Dr. Freud putea fi găsit la cabinetul său particular, îşi aduseră copiii bolnavi în Berggasse.

Spre sfârşitul iernii şi la începutul primăverii, parcă anume ca să-l descumpănească şi mai mult, se văzu asaltat de o mulţime de pacienţi cu afecţiuni neurologice care-i ofereau un material de studiu deosebit de preţios. Termină transcrierea anamnezei cazurilor pentru viitoarea lui carte, *Studii asupra isteriei,* şi începu capitolul final. În sfârşit, Josef Breuer reuşi să pună pe hârtie cazul Berthei Pappenheim. Îşi reluaseră plimbările prin Viena şi discutau ce vor scrie în ultimul capitol teoretic, ce material aveau să includă în concluzii şi ce mai rămăsese de demonstrat. Scriind cu multă uşurinţă şi cursivitate, Sigmund îşi termină eseul în franceză despre *Obsesii şi fobii* pentru *Revue Neurologique* de la Paris. Reactualiză *Nevroza anxietăţii,* care urma să apară în *Neurologisches Centralblatt* de la Berlin. Deuticke, care îi tipărise traducerile lucrărilor lui Charcot şi Bernheim din franceză şi cartea lui *Despre afazie,* consimţi să-i publice *Studiile asupra isteriei.*

Când începuse să scrie despre nevrozele anxioase era mândru de originalitatea descoperirii sale. Dar după ce trecu o lună şi citi foarte mult material documentar, se simţi dezamăgit. I se confesă Marthei:

— Fiecare fiinţă omenească şi fiecare idee are o mămică şi un tătic. Geneza lor, aşa cum a dovedit Darwin, ajunge înapoi în timp până la începutul începuturilor.

Un anume doctor Kaan publicase o lucrare despre anxietate ca simptom al neurasteniei cu numai un an înainte. Apoi Sigmund găsi o publicaţie recentă a doctorului E. Hecker. În manuscrisul său notă: „Am găsit aceeaşi interpretare clar expusă în toată complexitatea ei".

Cu toate acestea, Hecker nu a separat crizele de anxietate de neurastenie, de instabilitatea nervoasă propriu-zisă. Şi profesorul Möbius de la Leipzig publicase materiale despre originile psihologice ale simptomelor isterice, însă el susţinea că în psihologie nu se putea vorbi despre remedii terapeutice. Într-o scrisoare adresată lui Fliess, Sigmund îl descria pe Möbius ca „pe cea mai bună minte printre neurologi; din fericire, nu se ocupă de sexualitate."

La începutul anului 1895, în cabinetul lui îşi făcu apariţia o tânără văduvă, cu obrajii roşii, în vârstă de douăzeci şi opt de ani, pe nume Emma Benn, care avea să-l aducă în pragul tragediei. Familia Emmei, negustori prosperi, erau prieteni cu Josef Breuer şi cu Oskar Rie. Prin intermediul lor, familia Freud stabilise relaţii destul de strânse cu familia Benn. Emma venea adesea în vizită la locuinţa din Berggasse. Era blondă, lată în şolduri, aşa cum sunt multe din tinerele fete vieneze, cu nasul cârn şi faţa asimetrică, totuşi atrăgătoare, pentru că în ochii ei lucea în permanenţă o licărire vioaie. Suferise de tulburări severe ale traiectului digestiv. Josef Breuer, care fusese ani de zile doctorul familiei Benn, ajunsese la concluzia că aceste crize ale fetei erau de origine isterică. Îl rugă pe Sigmund să o vadă. Când dr. Freud îi spuse că acest gen de terapie s-ar putea să nu meargă între prieteni, Josef îi respinse argumentele.

Emma era o militantă feministă căreia nu-i făcea deloc plăcere poziţia secundară pe care o ocupa într-o societate condusă de bărbaţi. Respingea categoric sintagma germană *Kinder, Kirche, Küche* – copii, biserică, bucătărie – semnificând singurele activităţi potrivite pentru o femeie, la care soţii austrieci, ceva mai flexibili, adăugaseră încă un K – *Kaffeeklatsch,* taifasul la cafenea. Emma îi relata lui Sigmund scene şi povestiri care erau întru totul inventate: îl vedea pe Diavol cum o înţeapă cu un ac în deget şi apoi pune câte o bomboană pe fiecare picătură de sânge.

În copilărie făcuse hemoragii nazale, iar la pubertate avusese dureri puternice de cap. Părinţii credeau că simulează, iar Emma suferea din cauza atitudinii lor. Când începu să aibă sângerări menstruale exagerate, consideră că aceasta este o dovadă a sincerităţii sale. Îi povesti că fusese molestată sexual de tatăl ei. La vârsta de cincisprezece ani se îndrăgostise de un tânăr medic foarte chipeş şi avusese din nou hemoragii nazale, astfel că părinţii trimiseseră după el.

Bolile şi fanteziile Emmei încetaseră în momentul căsătoriei. Deşi soţul ei era mult mai în vârstă şi nu foarte sănătos, Emma găsise în cei cinci ani de căsnicie dragostea după care tânjea. Nu avuseseră copii. După moartea soţului şi după o perioadă prelungită de doliu, Emma începuse să sufere de actualele boli ale aparatului digestiv. Îşi pierduse pofta de mâncare, iar sistemul ei nervos suferise un şoc puternic, astfel încât a fost suspectată de ulcer. Când Breuer a recomandat ca Emma să continue tratamentul la *Herr* Dr. Sigmund Freud, părinţii ei n-au părut prea încântaţi. Le plăcea Sigmund ca prieten, dar nu aveau încredere în metodele lui. În cele din urmă, Breuer i-a convins pe membrii familiei să-i acorde Emmei şansa de a se vindeca de maladiile care îi accentuau apatia, împiedicând-o să se bucure de viaţă.

Emma manifesta tot soiul de atitudini ostile. Avea o părere proastă despre bărbaţi şi nu făcea nici un efort ca s-o ascundă. Cu toate acestea, simţea o nevoie copleşitoare de dragoste. Multe din relatările ei se refereau la tatăl său, faţă de care nutrea sentimente contradictorii; traumele provocate de molestările lui sexuale coexistau cu o nevoie imperioasă de a se simţi iubită de el.

Apoi, în timpul unei şedinţe în care o conjurase pe Emma să nu-şi cenzureze sau să-şi reprime gândurile, ci să le lase să curgă liber, fără să emită judecăţi asupra valorii sau relevanţei lor, Emma redeveni fetiţă şi amintirile de atunci prinseră viaţă. *Privatdozent* Dr. Sigmund Freud se transformase în tatăl ei. Emma era din nou acasă la ea, se juca cu el, cânta, îi spunea cât de mult îl iubeşte, îi povestea cum se grăbise să vină cât mai repede acasă de la şcoală ca să fie cu el la *Jause* de după-amiază. Apoi, starea sufletească i se modifică brusc, izbucni în lacrimi şi îl asigură că nu fusese rea, că nu spusese nici un neadevăr, că trebuie neapărat s-o creadă. După aceea se înfurie, refuză să mai îndeplinească instrucţiunile pe care i le dădea el, susţinând că va fugi de acasă, că nu-l mai iubeşte... şi în tot acest timp făcea fel de fel de grimase, zâmbetele cochete ale fetiţei alternând cu şiroaie de lacrimi nestăpânite care erau, în mod clar, o re-creare a perioadei adolescenţei.

Pe parcursul acestei transferanţe, unii pacienţi uitau unde se află, treceau prin emoţii puternice, adesea plângeau, uneori chiar înjurau. Înainte să înţeleagă natura acestei transferanţe, Sigmund avusese sentimentul stânjenitor ca strigătele şi înjurăturile, precum şi unele gesturi mai afectuoase îi erau destinate direct, căci el purta responsabilitatea pentru inducerea acestor amintiri. La Emma, transferanţa funcţiona din plin: îşi petrecea cea mai mare parte din timp retrăind scene de mare intensitate emoţională cu convingerea că se afla alături de tatăl ei natural.

La sfârşitul şedinţei de tratament, Sigmund se temuse s-o lase pe Emma să plece, deşi avea programat alt pacient, însă fata reveni în prezent fără nici o ezitare şi fără să-şi amintească absolut nimic din ceea ce se întâmplase mai înainte. Josef Breuer rămase cu convingerea că era vorba de o nouă faţetă a isteriei. Durerile de abdomen al Emmei deveniră şi mai violente şi începu să sufere, în acelaşi timp, şi din cauza unui sinus blocat, care îi provoca inflamaţia nasului. Sigmund studie cu atenţie articolul lui Fliess despre *Nevroza reflexă nazală,* întrebându-se dacă nu cumva tulburările intestinale ale Emmei îşi aveau originea în dificultăţile sale respiratorii. Din fericire, Wilhelm tocmai urma să vină în vizită la Viena. Sigmund îi ceru Emmei permisiunea să-l aducă la consultaţie şi pe dr. Fliess, şi tânăra se declară de acord.

Wilhelm Fliess veni în cabinetul lui Sigmund ca s-o vadă pe Emma chiar în ziua sosirii sale la Viena şi îi făcu mai multe analize.

— Nu mai încape nici o îndoială, Sig. Necazurile acestei tinere femei îşi au o origine în pasajul nazal. Este necesară o rezecţie a oaselor pentru ca aerul să poată circula liber. Această disfuncţie poate să-i provoace tulburări gastrice, repercutându-se nefavorabil şi asupra organelor ei sexuale.

— Atunci, crezi că ar trebui operată, Wilhelm?

— Bineînţeles. Este o operaţie uşoară. Am făcut sute de astfel de operaţii. Va trebui numai să fie spitalizată timp de câteva zile.

— Dar tu nu vei fi aici ca să ai grijă de ea.

— Nu este nevoie de nici un fel de tratament postoperator. Poţi să scoţi chiar tu tampoanele după câteva zile. Îşi va reveni la normal cam într-o

săptămână. Programează operaţia pentru mâine.

— O vom face la sanatoriul Loew – este un spital particular cu aparatură modernă. Îţi mulţumesc, Wilhelm.

Operaţia se desfăşură în cele mai bune condiţii. Fliess se întoarse la Berlin, iar Emma fu luată acasă. În ziua următoare, când intră în dormitor, Sigmund simţi un miros urât. Îi examină mucoasa nazală şi constată că aceasta zvâcnea foarte tare. Emma nu dormise toată noaptea şi avea dureri puternice. Îi dădu un sedativ. În ziua următoare se rupse o bucăţică de os şi se produse o hemoragie masivă. A doua zi întâmpină dificultăţi când vru să irige pasajul nazal. Îşi dădu seama că Emma avea probleme serioase. Îi chemă de îndată pe dr. Gersuny, care constată că accesul în cavitatea nazală se îngreuiase, spaţiul pentru drenaj fiind insuficient; introduse un tub de cauciuc şi îi spuse lui Sigmund că va trebui să spargă din nou osul dacă tubul nu rămâne înăuntru. În încăpere stăruia un miros fetid.

În dimineaţa următoare, foarte devreme, Sigmund fu trezit din somn de un curier care aducea un mesaj de la Emma: aceasta sângera abundent. Dr. Gersuny nu putea să vină decât seara. Sigmund îl rugă pe dr. Röckel, specialist în boli de nas, gât şi urechi, să se întâlnească cu el la locuinţa Emmei. În momentul în care sosi dr. Röckel, Emma sângera nu numai pe nas, ci şi pe gură. Mirosul devenise insuportabil. Dr. Röckel curăţă bine nasul, scoase câteva cheaguri de sânge şi pansamente, apoi privi cu atenţie la ceva; se întoarse spre Sigmund şi întrebă:

— Ce este asta?

— Nu ştiu, spuse Sigmund, privind la rândul lui. Cu ce seamănă?

— Cu un fir. Am să încerc să văd ce reprezintă.

Apucă de capăt şi începu să tragă. Trase şi trase... şi mai trase...până scoase jumătate de metru de faşă uitată de dr. Fliess în cavitatea nazală a Emmei după operaţie. Din nasul ei izbucni atunci un adevărat torent de sânge – se făcu galbenă, apoi albă şi ochii îi ieşiră din orbite. Sigmund îi luă pulsul – abia se mai simţea. Emma era în pericol de moarte. Dr. Röckel bandajă la iuţeală nasul şi introduse înăuntru un tampon cu iodoform, ceea ce opri hemoragia.

Abia ţinându-se pe picioare, Sigmund trecu în camera alăturată şi bău pe nerăsuflate un pahar de apă. Dacă faşa ar mai fi rămas acolo două-trei zile, Emma ar fi murit de septicemie. Simţi un nou val de ameţeală când îşi dădu seama că greşise atunci când se declarase de acord cu operaţia. În plus, aceasta ar fi trebuit executată fie de dr. Gersuny, fie de dr. Röckel, care ar fi asigurat supravegherea postoperatorie a pacientei. Brusc îşi dădu seama – de parcă i s-ar fi turnat o găleată cu apă ca gheaţa în cap – că tulburările somatice şi psihice ale Emmei nu aveau nimic comun cu nasul. Operaţia fusese o greşeală grosolană. Avu în acelaşi timp revelaţia că nu exista nimic în neregulă nici cu nasul lui Fliess. Nici cu al lui!

Cineva îi întinse un pahar de coniac. Îl dădu peste cap dintr-o singură înghiţitură, apoi îşi luă inima în dinţi şi se duse în camera alăturată ca să facă toate aranjamentele necesare pentru reinternarea Emmei la sanatoriul Loew.

Acolo, doctorii Röckel şi Gersuny repetară operația, sparseră osul turbinat şi curățară bine rana. După plecarea medicilor, Sigmund rămase în picioare lângă patul Emmei. Amândoi ştiau cât de aproape fusese de moarte din cauza hemoragiei. Emma îl salută cu ochii larg deschişi, se bătu cu palma în piept şi spuse:

— Acesta este sexul tare.

Ezita să-i scrie lui Fliess despre cazul Emmei, ştiind cât de tulburat avea să fie prietenul său. Nu dădea vina pe Fliess. Wilhelm făcuse operația, dar dacă Emma ar fi murit, răspunderea i-ar fi revenit lui. Emma era pacienta lui. Avea pe conştiință moartea unei singure paciente, la Allgemeine Krankenhaus, căreia îi dăduse doza prescrisă de sulfonal, un medicament considerat inofensiv, dar netolerat de organismul femeii.

În scrisoarea către Fliess atenuă cât mai mult responsabilitatea acestuia, îi spuse cât de nefericit fusese că tocmai „tu a trebuit să ai ghinionul ăsta", dădu vina pe faşă... „ruperea faşei cu iodoform este unul din acele accidente care li se întâmplă celor mai buni şi mai meticuloşi chirurgi... Gersuny a spus că a trecut şi el printr-o situație similară şi că de atunci foloseşte tampoane cu iodoform în loc de faşă...." Îl dojeni pe dr. Röckel că se apucase să tragă de faşă înainte s-o ducă pe Emma la spital şi încheie asigurându-l pe Fliess că „... nimeni nu te învinovățeşte cu nimic pe tine şi nici nu văd de ce ar face-o... Te rog să mă crezi că nu am simțit nevoia să-mi redobândesc încrederea în tine".

Emma avu nevoie de mai multe luni ca să se restabilească. Pe măsură ce îi reveneau puterile, se reinstalau şi tulburările digestive. Operația de la nas nu rezolva nimic. Se întoarse în Berggasse ca să reia tratamentul. Sigmund era ferm convins că boala ei se baza pe întreruperea vieții afective şi sexuale. Îi explică etiologia sexuală a nevrozei, sublinie metodele de suprimare şi de apărare folosite cu abilitate de subconştient, obsesiile şi fobiile generate de incapacitatea organismului de a-şi descărca firesc energia.

Emma nu credea nici un cuvânt din toate acestea. Când Sigmund îi sugeră să iasă din izolarea la care se condamnase de la moartea soțului ei, să meargă la petreceri şi la dans, să invite oameni la ea acasă şi să facă cunoştință cu tineri bărbați în perspectiva unei noi căsătorii, Emma se supără.

— Nu e nici o fărâmă de adevăr în ceea ce spui. Bineînțeles că resimt puternic lipsa soțului meu, tandrețea şi afecțiunea lui. Da, îmi lipsesc şi relațiile noastre sexuale. Dar acestea nu reprezentau decât o mică parte a dragostei pe care o nutream unul față de celălalt. Nu poate fi aceasta cauza durerilor cumplite pe care le am de când a murit soțul meu. Trebuie să fie o dereglare de ordin somatic.

— Da, se poate, deşi dr. Breuer a spus că nu a găsit nimic. Multe din cazurile noastre de nevroză sunt foarte complexe şi reprezintă o îmbinare a tulburărilor fizice şi psihice. Dar chiar dacă ai vreo afecțiune fizică, acesta nu este singurul simptom. Emma, sănătatea ta mentală, nervoasă şi emoțională depinde de tine; trebuie să vrei să-ți găseşti un alt iubit şi un alt soț. E nevoie

să faci acest lucru în mod deliberat, după un plan bine elaborat. Nu există nimic altceva mai important în viața ta, care să-ți redea în același timp sănătatea.

Emma sări în sus furioasă:

— Cum poți să-mi ceri un lucru așa de nedemn – ce-ai vrea să fac? Să alerg pe străzile Vienei și să strig: „Am nevoie de un soț!? Nu vrea nimeni să se însoare cu mine?" Tocmai începe vacanța de vară. Ce-ar fi să întrerupem tratamentul pentru o bucată de vreme?

Sigmund se declară de acord.

Manuscrisul *Studiilor asupra isteriei* era pregătit pentru a fi trimis lui Deutcke. Breuer scrise un amplu capitol de încheiere. Nu credea că psihologia sau studiul nevrozelor ar putea să devină o știință de laborator continuatoare a tradiției statornicite de eminenți fiziologi de talia lui Hehnholtz și Brücke, dar vedea în ea un domeniu nou de cercetare care va trebui să-și elaboreze și să-și valideze propriul limbaj. Sigmund nu putea să accepte această idee. Își pierduse reputația de om de știință în momentul în care atenția lui se concentrase asupra hipnozei, a isteriei masculine, a amneziei și, mai recent, asupra etiologiei sexuale a nevrozelor. Avea mare nevoie să găsească o modalitate de măsurare, o scală în care să încadreze concepțiile lui. Nu considera că este o căutare inutilă. Într-o bună zi, psihologia va fi o știință la fel de exactă ca și anatomo-patologia.

Era încredințat că această carte va marca începutul unei ere noi în medicină, contribuind la transformarea dintr-o fantasmagorie într-un sistem coerent, menit să pună la dispoziția medicilor un instrument terapeutic eficient și în același timp să deschidă calea spre un corpus de cunoștințe inaccesibile până la acea dată. Ședea cu manuscrisul voluminos între palmele deschise, cuprins de un sentiment de euforie – cartea aceasta îi va aduce o faimă durabilă, bunăstare și independența totală.

11

Martha era însărcinată în patru luni. De astă dată, nu suporta prea bine sarcina. După cinci nașteri fără complicații, cea de-a șasea îi crease probleme de la bun început. Se simțea rău, era palidă și avea necazuri și cu dinții. Hotărâse, de comun acord cu Sigmund, să nu plece în vacanță prea departe, până în munții Semmering, așa că închiriaseră o vilă la Bellevue, la poalele Kahlenberg-ului. Liliacul, care mai era încă în floare, fu înlocuit curând de parfumul florilor de salcâm. Peste noapte, și măceșii înfloriră brusc.

Vila fusese proiectată inițial ca loc pentru distracții. Cele două săli de recepții aveau plafoane înalte și elegante. Hotelul de pe Kahlenberg își făcea reclamă pentru „clima alpină și absența completă a prafului". Martha susținea că același lucru este valabil și pentru Bellevue, aflată cu câțiva kilometri mai jos. Se simți imediat mult mai bine, așa că plănui să dea o petrecere cu ocazia

zilei sale de naştere, când împlinea treizeci şi patru de ani. Îi invită pe Emma Ben, pe dr. Oskar Rie, care îşi petrecea vacanța cu părinții Emmei în casa acestora de la țară, pe soții Breuer şi mulți alți prieteni.

Cu trei zile înainte de petrecere, dr. Rie veni la Bellevue ca să-l examineze pe unul din copii, pe care îl durea în gât. Îi aduse Marthei o sticlă de lichior de ananas, cu ocazia apropiatei ei zile de naştere. Sigmund sări în sus.

— Oskar, nu ratezi nici o ocazie să faci fel de fel de cadouri. Când ai de gând să-ți găseşti o nevastă ca să te vindece de năravul ăsta?

După masă, deschiseră sticla, dar aceasta mirosea puternic a ulei. Stânjenit, Oskar exclamă:

— Acum înțelegi de ce nu mă grăbesc cu însurătoarea? Dacă i-aş fi oferit sticla aceasta presupusei mele soții, aş fi provocat un dezastru matrimonial!

În timp ce urcau spre Leopoldsberg, Sigmund îl întrebă:

— Cum ai găsit-o pe Emma?

— E mai bine, Sig, dar nu s-a refăcut complet.

Sigmund se simțea deprimat. Din cuvintele lui Oskar nu răzbătea nici un reproş, însă Sigmund presupunea că, de fapt, acesta voia să-i dea de înțeles că-i promisese pacientei mai mult decât îi oferise. Oskar, care îl iubea pe Sigmund la fel de dezinteresat ca şi Josef Paneth odinioară, nu-l întreba niciodată pe Sigmund ce fel de metode de tratament aplica în nevroze. Ar fi preferat ca Sigmund, care era superiorul lui în cadrul Institutului Kassowitz, să rămână în neurologia infantilă. Cu câteva luni în urmă, Sigmund, care tânjea după un suflet înțelegător în Viena, îi arătase lui Oskar un prim proiect al lucrării lui despre etiologia sexuală a nevrozelor. Oskar parcursese vreo două pagini, clătinase din cap dezaprobator şi îi înapoiase manuscrisul exact cu aceleaşi cuvinte utilizate şi de Charcot după ce Sigmund îi relatase experiența lui Josef Breuer cu „vindecarea prin conversație":

— Nu, aici nu văd nimic interesant.

Un alt prieten, oftalmologul Leopold Königstein, îşi exprimase şi el îndoielile şi îl întrebase într-o sâmbătă seară pe Sigmund, la partida obişnuită de taroc:

— Sigmund, tratamentul ăsta al tău catarctic ar putea să ducă la înlăturarea simptomelor?

— Da, răspunse Sigmund, cred că pot să transform drama isteriei într-o nefericire oarecare.

După ce Martha şi copiii se duseră la culcare, aprinse lumina în camera pe care o folosea drept birou şi îi scrise o scrisoare lui Josef Breuer, în care îi explica în amănunțime prognoza şi tratamentul aplicat Emmei Benn. Scrise fără întrerupere până la miezul nopții, în speranța că se va justifica în fața lui Breuer pentru presupusa acuzație a lui Oskar Rie că nu-şi făcuse bine meseria. Adormi foarte greu şi spre dimineață avu un vis: „E într-o sală mare, cu foarte mulți oaspeți, printre care se afla şi Emma. Am luat-o imediat deoparte şi i-am adresat câteva cuvinte de reproş fiindcă nu acceptase soluția mea. «Dacă ai dureri, asta e numai din vina ta.» Ea a răspuns: «Dacă ai şti ce dureri cumplite am în gât şi în tot abdomenul – simt că mă sfârşesc». M-am alarmat şi am privit-o cu luare-aminte. Era palidă şi trasă la față. Mi-am spus

că n-ar fi exclus să fi trecut cu vederea vreo suferinţă organică. Am dus-o la fereastră, m-am uitat în gât şi am descoperit o pată albă în dreapta. În alt loc am observat nişte cicatrice cenuşiu-albicioase, deasupra unor structuri ondulate, modelate în mod clar după osul turbinal al nasului. L-am chemat imediat pe dr. Breuer, care a văzut acelaşi lucru.... Josef arăta altfel ca de obicei, era foarte palid, şchiopăta şi îşi răsese barbişonul... Prietenul meu Oskar stătea şi el alături de Emma, iar Leopold o asculta la piept pe deasupra corsetului şi spunea: «Are o zonă cavernoasă aici jos, în stânga». Mi-a mai atras atenţia asupra iritaţiei pielii de pe umărul stâng. Observasem şi eu acest lucru, deşi era îmbrăcată. Breuer a conchis: «Nu încape nici o îndoială că e vorba de o infecţie, dar nu contează, va face dizenterie şi toxina va fi eliminată». Eram cu toţii conştienţi de originea infecţiei. Cu puţin timp înainte, când se simţea rău, prietenul meu Oskar îi făcuse o injecţie cu un preparat de propil... propil... acid propinic trimetilamină (şi am văzut în faţa ochilor formula substanţei, ca şi când ar fi fost tipărită). Injecţiile de felul acesta ar trebui făcute cu mai multă băgare de seamă... Şi probabil că nici seringa nu fusese dezinfectată."

La micul dejun, visul continua să-l obsedeze, aşa cum nu i se mai întâmplase niciodată cu alte vise. Nemaifiind în stare să se gândească la altceva, îi examină cu atenţie conţinutul. Spre deosebire de ceea ce crezuse mai înainte, şi anume că visele sunt o formă de nebunie a somnului, sesizase acum în visele sale referiri la întâmplările petrecute cu o zi sau mai multe în urmă. Câţiva pacienţi de-ai lui erau înspăimântaţi sau neliniştiţi din cauza viselor lor şi insistau să i le povestească în timpul orei de consultaţii. În acele vise sesizase uneori câte o imagine sau o propoziţie care părea să reflecte şi, într-o anumită măsură, să arunce o lumină asupra unor aspecte ale bolii pacientului. Nu reuşise însă să analizeze acele momente de claritate sau să le pună în legătură cu altele, indiferent cât de multe vise îi relataseră pacienţii. Se pare că şi visele îşi aveau amintirile lor, la fel ca şi subconştientul. În timpul somnului, aceste frânturi de amintiri, după ce fuseseră amestecate aşa cum se bat ouăle pentru omletă într-o farfurie, reuşeau să găsească o cale pentru a ieşi la suprafaţă.

Aruncă o privire peste masă, în direcţia Marthei. Până atunci nu-i adresase nici un cuvânt, în afară de un salut mohorât. Se ridică de pe scaun, ocoli masa ca să ajungă lângă ea, îi cuprinse umerii cu braţul şi o sărută pe obraz.

— Te rog să mă ierţi dacă în dimineaţa aceasta nu sunt foarte comunicativ, dar am avut un vis foarte straniu. Mă obsedează încă şi acum. Trebuie să stau şi să mă gândesc dacă pot să înţeleg ceva din el. Mi se pare important şi am senzaţia că poate fi chiar descifrat... deşi în momentul de faţă arată ca un adevărat haos.

Închise uşa biroului, umplu călimara, îşi luă un teanc de foi de hârtie şi se aşeză cu spatele spre minunata privelişte a pădurilor verzi şi a munţilor. Îşi spuse în sinea lui: „Trebuie să analizez visul acesta bucăţică cu bucăţică, aşa cum montează un ceasornicar elveţian o pendulă".

Îşi spuse că va trebui să detaşeze din ansamblul visului fiecare imagine, fiecare piesă a acţiunii şi fiecare rând al dialogului şi să-şi lase apoi mintea să

plutească în genul de asocieri libere spre care îi îndemna pe pacienții săi. Dacă ceea ce gândea el părea lipsit de sens sau nerelevant, va trebui să-şi impună să dea afară leziunea mentală, aşa cum le cerea şi pacienților săi. Îşi va lăsa mintea să foreze în jurul fiecărui personaj din vis şi apoi, după ce va aşterne pe hârtie tot ceea ce ieşise în mod spontan la suprafață, va încerca să lege elementele unele de altele şi cu el însuşi.

Locul şi timpul erau clare: sărbătoreau ziua de naştere a Marthei şi se aflau în holul mare din Bellevue, unde el şi cu Martha întâmpinau oaspeții. Emma era, evident, personajul principal.

Îşi duse degetele la frunte, fulgerat de un gând: „Intenționam să-i fac reproşuri Emmei fiindcă nu mi-a acceptat soluția pentru boala ei. În vis am spus: «Dacă ai în continuare dureri, asta e numai din vina ta». Sunt încredințat că mi-am îndeplinit obligațiile față de un pacient în momentul în care am scos la suprafață sensul ascuns al simptomelor lui. Tocmai în aceasta constă tratamentul. Nu sunt răspunzător de faptul dacă ea acceptă sau nu diagnosticul meu, deşi bineînțeles că nu se poate vorbi de vindecare în condițiile în care se respinge. În consecință, pentru mine este imperios necesar ca ea să creadă în soluția mea şi să acționeze cu toată încrederea în conformitate cu sugestiile mele. Dacă durerile se mențin din cauza atitudinii Emmei, atunci evident că eu sunt absolvit de orice vină. *Ergo,* Emma nu a vrut să se trateze, iar eu nu pot fi făcut răspunzător pentru eşec.

Oare aceasta să fie explicația visului?

Emma s-a plâns de dureri în gât şi în tot abdomenul. E clar că sunt îngrijorat la gândul că o mare parte a suferințelor ei s-ar putea să aibă o cauză somatică. Pentru a dovedi că nu sunt robul unei idei fixe, am dus-o pe Emma la fereastră ca s-o examinez în gât şi am descoperit o pată mare albă în partea dreaptă şi nişte cicatrice cenuşiu-albicioase pe nişte structuri ondulate, modelate după oasele nazale. Dar Emma nu a avut niciodată probleme cu gâtul."

Îşi aminti atunci de o prietenă apropiată a Emmei, tot văduvă, care suferea de anumite tipuri de isterie. Într-o zi, Sigmund se dusese la ea acasă şi îl văzuse pe Josef Breuer examinând-o la fereastră. Se uita în gâtul pacientei şi spunea că s-ar putea să aibă o membrană difterică.

„Ce s-a întâmplat aici? se întrebă el. Am pus-o pe prietena Emmei s-o înlocuiască pe aceasta în vis. Mai departe, am observat că Emma era palidă şi trasă la față. Dar Emma a avut întotdeauna un ten foarte frumos. Martha este palidă şi trasă la față. Am făcut cumva un amalgam din Emma, prietena ei şi Martha. De ce?"

Îşi lăsă în continuare mintea să alerge liberă şi atenția îi fu atrasă de Oskar Rie, care devenise cumva eroul negativ al visului, prin contrast cu personajul pozitiv reprezentat de Emma. Sigmund îşi dădu seama că formulase în visul său două acuzații foarte serioase împotriva lui Oskar – nesăbuință în mânuirea substanțelor chimice şi utilizarea unei seringi nesterilizate. Întrucât el, Sigmund, îi făcea injecții cu morfină pacientei lui în vârstă de optzeci şi doi de ani şi nu-i provocase niciodată vreo infecție din cauza unui ac nesterilizat,

înțelese că, în vis, era foarte mândru de propria lui muncă şi, în acelaşi timp, îl denigra pe Oskar. Printr-o legătură misterioasă, în următorul lui gând Oskar Rie devenea răspunzător de faptul că Emma încă mai acuza tot felul de dureri. Emma era bolnavă din cauza injecțiilor pe care i le făcuse Oskar!

„Aşadar, dacă cel răspunzător este Oskar Rie, nu pot fi eu! Şi în felul acesta m-am disculpat încă o dată!"

Prezența în vis a propilului, a acidului propionic şi a trimetilaminei erau o reminiscență a mirosului de ulei rânced care ieşise din sticla de lichior adusă de Oskar pentru Martha ca dar de ziua naşterii şi reprezenta un alt reproş făcut acestuia.

Apoi începu să se ocupe de Josef Breuer. Cartea lor fusese publicată de Deuticke, dar deocamdată nu existau nici un fel de reacții. În vis, Sigmund îl chemase pe Josef ca să se uite în gâtul Emmei şi la oasele turbinale ale nasului. Josef îi confirmase diagnosticul. Dar de ce era Josef aşa de palid, de ce şchiopăta, de ce îşi răsese barba de tot? Şi de ce spusese Josef, după ce o examinase pe Emma: „Fără îndoială, este vorba de o infecție, dar nu contează, va face dizenterie şi toxina va fi eliminată". Vorbele lui n-aveau nici o noimă. Ideea potrivit căreia agenții patogeni pot fi eliminați prin defecație nu era îmbrățişată de nici un medic cu adevărat calificat.

„Aici, îşi zise el, mă grozăvesc în vis că sunt un diagnostician mai bun decât Josef Breuer."

Începu să scrie fără întrerupere, mai multe ore la rând, grăbit să aştearnă pe hârtie şuvoiul de idei ce-i venea în minte. Era vorba de interferențele cu alți pacienți pe care, în trecut, îi trataseră în trei, el, Oskar Rie şi Josef Breuer, şi de reproşurile pe care şi le făcuse cu acel prilej; aşa fusese bunăoară cazul femeii căreia îi administrase sulfonal, apoi faptul că îi administrase cocaină prietenului său Fleischl, care avea să devină dependent de acest drog. Mai erau şi alte asociații pe care le sesizase la un moment dat, cum ar fi faptul că o transpusese pe Emma în persoana văduvei, prietenei sale, şi apoi în cea a Marthei Freud. Emma vorbea de dureri în tot abdomenul, când, în realitate, Martha avea asemenea dureri deoarece era însărcinată. Din nou apăreau seringa şi injecția care, după părerea lui, simbolizau actul sexual. Îşi aminti că nici el, nici Martha nu mai doriseră un alt copil. De aceea „seringa murdară" simboliza injecția fertilă prin care o lăsase din nou însărcinată pe Martha şi care îi creasе serioase probleme până în momentul de față.

În după-amiaza aceleiaşi zile făcu o plimbare lungă prin pădure, încercând să găsească răspunsul la o serie de întrebări:

„Cum să fac legătura între aceste fire aparent irelevante şi dezorganizate? Care este numitorul lor comun? Ce semnificație are visul? Sau ce am încercat eu să spun prin acest vis? Pentru că încă nu ştiu dacă cel care visează este dramaturgul sau numai actorul pentru care au fost scrise dialogurile."

Un lucru îi era clar, şi anume că visul urmărea să inducă o stare de automulțumire. Conținutul lui fundamental îl constituie împlinirea unei dorințe, iar motivul lui este o dorință neîmplinită.

Fu asaltat de amintirea altor vise anterioare, ce cădeau peste el ca nişte

pietricele de mozaic. Se opri brusc şi simţi cum i se face pielea ca de găină. Exclamă către un pâlc de copaci:

— Acesta este scopul viselor! Să elibereze din subconştient ceea ce îşi doreşte cu adevărat individul. Nu măştile, deghizările, nu sentimentele ascunse sau dorinţele strivite, ci ceea ce individul – undeva, într-un colţ îndepărtat al minţii lui – doreşte să se fi întâmplat! Ce mecanism uluitor! Dar cum de nu ne-am dat seama de lucrul acesta de-a lungul atâtor secole? Cum am putut să ne închipuim cu toţii, chiar şi eu însumi, că visele poartă în ele germenele nebuniei? Că nu au nici un model, că nu servesc nici unui scop, că nu pot fi controlate de nici o forţă de pe pământ, din cer sau din iad? Dacă ar fi fost analizate sistematic, s-ar fi acumulat cunoştinţe uriaşe despre natura fiecărui individ.

În vise, remarcă el, nimic nu se uită, oricât de vechi ar fi întâmplările. Inventivitatea visului, varietatea formelor pe care le îmbracă reprezintă un uriaş complot al imaginaţiei. Şi dacă – aşa cum începuseră să bănuiască în momentul de faţă – visele erau o uşă deschisă spre subconştient, dezvăluind adevăratele dorinţe ale pacientului, înseamnă că avea la dispoziţie o nouă modalitate de a înţelege ce anume îl face pe pacientul lui să fie bolnav din punct de vedere mental, nervos sau afectiv, ceea ce-i va permite să pună realmente boala sub microscop. Ce altceva putea să dezvăluie mai bine ce vrea să aibă, să fie sau să dobândească un om decât dorinţele lui? Şi invers, aceste dorinţe demonstrau ce ar fi vrut să se schimbe în viaţa lui, să se îmbunătăţească, să înregistreze un salt calitativ. În visele sale, omul redacta şi rescria manuscrisul vieţii sale trecute! Se grăbi să se întoarcă acasă pe potecă, exultând de fericire. Era una dintre cele mai mari descoperiri pe care le făcuse până la acea dată.

12

Studii asupra isteriei nu se bucură de mai mult succes decât lucrările sale anterioare. Unul dintre cei mai cunoscuţi neurologi germani, Strümpell, îi făcu o recenzie nefavorabilă, apoi toată lumea amuţi.

Sigmund i se plânse Marthei:

— Tot ceea ce spune Strümpell poate să fie adevărat, dar nu are nici o legătură cu cartea. A construit din propria imaginaţie un caz pe care l-a demolat apoi în mod strălucit.

La Viena, nimeni nu discuta despre carte, nici măcar nu formula critici. La rândul lor, prietenii lui Sigmund o ignorară. Cu toate acestea, dr. Freud presupunea că lucrarea se citeşte, căci aflase de la Deuticke că se vânduseră deja câteva sute de exemplare din cele opt sute pe care le tipărise.

Săptămânile următoare îi aduseră câteva mici compensaţii. Dr. Eugen Bleuler, şeful Clinicii de psihiatrie din Zürich, care făcuse o recenzie favorabilă a cărţii *Despre afazie,* publică un articol în *Münchener medizinische*

Wochenschrift, în care afirma că „materialul faptic al cărţii deschide o perspectivă cu totul nouă asupra mecanismelor minţii şi reprezintă una din cele mai importante contribuţii din ultimii ani în domeniul psihologiei în general şi al psihopatologiei în special". De asemenea, primi un mesaj din partea dr. Mitchell Clarke din Anglia, care citise cartea şi pregătea o recenzie pentru revista *Brain.*

Sigmund conchise trist:

— Acum pot să mă resemnez şi să mă întorc la cazurile zilnice.

Martha schiţă un zâmbet.

— Ce altceva este viaţa decât un amestec de iluzii şi deziluzii? Nu lăsa speranţele să te poarte pe cele mai înalte culmi şi nu te vei prăbuşi cu o izbitură atât de puternică.

Nepăsarea cu care fusese primită cartea îl afectase atât de mult pe Josef Breuer, încât acesta încetă să se mai vadă cu Sigmund. În acelaşi timp, fratele lui, Alexander, devenise din ce în ce mai irascibil. Sigmund ştia că este suprasolicitat, că editează *Tarif-Anzeiger* care devenea tot mai mare pe zi ce trecea, că dirija aproape de unul singur toate treburile companiei de transport şi că ţinea şi cursuri la Academia de Export. Continua să locuiască acasă şi contribuia la întreţinerea părinţilor şi a celor două surori nemăritate. Investea o parte din salariu în fiecare lună pentru extinderea afacerilor. Programul acesta atât de încărcat nu-i lăsa timp pentru a lega prietenii cu tineri de vârsta lui. Nu avusese nici un concediu timp de treisprezece ani.

Martha decise că o săptămână la Veneţia, împreună cu Sigmund, o să-i prindă foarte bine lui Alexander.

— De fapt, o să vă facă foarte bine amândurora, spuse ea. Acesta va fi cadoul nostru pentru ziua ta de naştere, când o să împlineşti douăzeci şi nouă de ani, Alex. Eu nu mă simt prea bine, aşa că nu am nici un chef să hoinăresc prin Italia în arşiţa verii.

Sigmund fu cuprins de fobia trenului cu o zi înainte de plecare. Nu se mai putea gândi la nimic altceva şi avea senzaţia că îl strânge ceva de gât. În bucuria plecării era întotdeauna amestecată şi o doză de spaimă. Ca de obicei, ajunse la gară cu o oră înainte ca trenul să fie tras la peron, dar se relaxă de îndată ce acesta se puse în mişcare.

Veneţia era oraşul ideal pentru călătorul străin ce vizita Italia pentru prima dată. Luară o gondolă şi se plimbară pe Canal Grande până la hotelul Danieli, apoi se opriră în Piazza San Marco, cu cei patru cai ai săi. Se căţărară până în vârful Campanilei, unde se urcase mai înainte Goethe, şi admirară acoperişurile de ţiglă roşie ale caselor Veneţiei, înconjurate de marea din care crescuse cu cincisprezece secole în urmă. Făcură apoi o vizită în splendidul Palat al Dogilor şi se lăsară cuprinşi de o admiraţie mută la vederea plafonului oval al lui Veronese, înfăţişând Zeificarea Veneţiei. Luară masa pe o terasă în aer liber la Florian, în timp ce o orchestră de coarde cânta arii din operele lui Verdi.

Sigmund era un turist pasionat. Străbătură străzile străvechi ca să vadă campanilele înclinate, vizitară palatele care se cufundau încet în apă,

traversară podurile Rialto şi Accademia, înotară în apa caldă a mării de la Lido, se duseră cu barca până la insulele Torcello şi Murano. Veneția fusese construită în mâlul mării, aşa cum unele sate italiene îşi săpaseră lăcaşul pe pantele munților. Sigmund cunoştea bine istoria artistică a oraşului: Giorgione, Tizian, Carpaccio; întrucât o mare parte din arta venețiană era expusă în biserici, începură cu basilica în stil bizantin din San Marco, cu sculpturile sale în marmură, mozaicurile, picturile care îți tăiau respirația, apoi vizitară Santi Giovanni e Paolo, St. Zacaria, Salute.

Alexander era ca un copil. Mergea fără pălărie pe cap, lăsând soarele să-i bronzeze fața. Semnele oboselii dispărură, mânca cu poftă din toate fructele de mare ce se găseau din abundență la Veneția. Ceea ce-l impresiona însă în mod special era felul în care Sigmund îmbrățişa cu privirea frumusețea plină de culoare a arhitecturii venețiene, marile palate ducale, scările de la Bovolo şi Logetta de la Sansovino. Şi pentru ca reuşita excursiei să fie deplină, Sigmund dădu peste un magazin micuț pe un canal lăturalnic, de unde cumpără, la un preț ridicol de mic, un cap de bronz al zeului Janus, cel cu două fețe, zeul „începuturilor".

La gara din Viena, când se despărțiră, Alexander spuse:

— Îți mulțumesc pentru vacanța minunată pe care mi-ai oferit-o. Ştii ce mi-a plăcut cel mai mult? Să mă uit la tine când admiri operele de artă. Te-am auzit de mai multe ori susținând că nu eşti religios din fire. *Non è vero,* cum spun italienii. Arta este religia ta. În ochii tăi se citeşte extazul atunci când te opreşti în fața unei lucrări de Giorgione sau de Tizian. Parcă văd cum buzele tale rostesc o rugăciune.

Sigmund era amuzat.

— Profesorul Brücke iubea pictura la fel de mult ca şi fiziologia. Billroth îndrăgea muzica la fel de tare ca şi chirurgia. Nothnagel iubeşte literatura la fel de mult ca şi medicina internă. Dacă dragostea mea pentru un tors de marmură din secolul întâi mă transformă într-un *religieux,* n-am nimic împotrivă.

Abia se întorsese acasă, când plecă la Berlin. Era nerăbdător să mai țină un „congres" cu Wilhelm Fliess. De când predase manuscrisul lucrării *Studii asupra isteriei,* gândurile lui se concentraseră asupra unei noi cărți, cam de vreo sută de pagini, cu titlul *Proiect de psihologie* ştiințifică.

Fliess îi dedică o parte din timpul rezervat pentru pacienții particulari. Cei doi bărbați petrecură zilele calde de sfârşit de august în pădure, discutând febril asupra proiectului. Sigmund era aşa de surescitat încât, în momentul în care trenul se puse în mişcare, părăsind Anhalter Bahnhof din Berlin, deschise un caiet de însemnări, luă un creion din buzunar şi notă grăbit „Partea I". Continuă să scrie fără întrerupere până când trenul ajunse la Viena. Folosise un fel de stenografie criptică pe care o înțelegeau numai ei doi, el şi cu Fliess, pornind de la un sistem de simboluri greceşti:

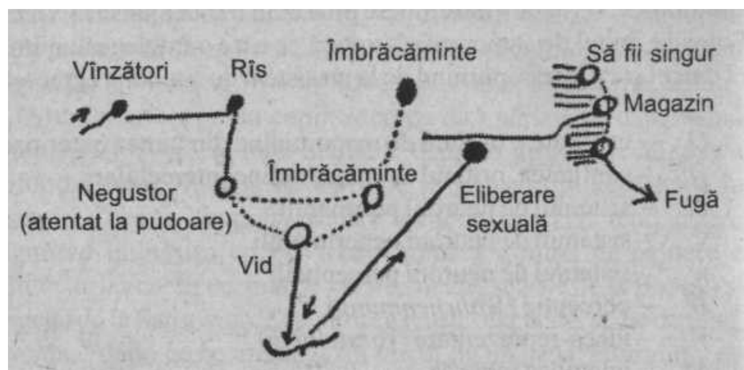
Q – cantitatea, ordinul de magnitudine din lumea exterioară
Qn – cantitatea, ordinul de magnitudine intercelular

Ø – sistemul de neuroni permiabili
v – sistemul de neuroni nepermiabili
w – sistemul de neuroni perceptuali
W – percepție *(Wahrnehmung)*
V – ideea-reprezentare *(Vorstellung)*
M – imaginea motorie

„Intenția noastră, scria el, este fundamentarea unei psihologii care să fie o ştiință a naturii: adică să reprezinte procesele psihice ca stări determinate cantitativ ale particulelor materiale specifice." Dezvoltă apoi o teorie asupra neuronilor pornind de la recentele descoperiri în histologie şi încercând să explice modul în care un curent trece prin canalele de transmitere ale celulelor, făcând deosebirea între neuronii care au bariere de contact şi alții care permit *Qn* să treacă fără să-i opună nici o rezistență... din dorința de a explica memoria, durerea, satisfacția, capriciile, cunoaşterea, gândirea, conținutul conştiinței...

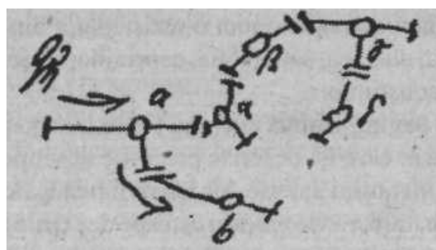
Scrise treizeci de pagini. Câteva zile mai târziu începu partea a II-a, *Psihopatologia,* în care îşi descrise propriile descoperiri din domeniul comportamentului isteric, defensivitatea patologică, formarea simbolurilor, tulburările gândirii cauzate de stările afective şi modul în care durerea şi neplăcerea se descărcau prin intermediul canalelor fizice. Zece zile mai târziu începea partea a III-a, *Încercarea de reprezentare a proceselor normale.*

Niciodată nu mai fusese atât de absorbit de ceva. Mărturisea că este de-a dreptul „devorat" de dorința de a-şi valida teoriile pe baza histologiei, a anatomiei creierului şi a sistemului nervos central. Inventă un vocabular adecvat, elaboră formule matematice pentru măsurarea cantității şi direcției fluxului de imagini din amintire, desenă diagrame ale unor cazuri mai importante, ca acela al tinerei care refuza să intre în magazine de teamă ca nu cumva vânzătorii s-o ridiculizeze pentru îmbrăcămintea ei.

Se simțea în culmea fericirii. Devenise din nou om de ştiință. Martha era fascinată de schițele răspândite pe biroul lui. Îl rugă să i le explice şi ei.

— Ca desenator, n-am să fiu niciodată un Daumier, glumi el, dar hai să vedem dacă o să mă pot face înțeles. Uite, aceasta este schema eului ca rețea de neuroni legați prin catexeză.

Limbajul era prea tehnic pentru Martha, care căsca ochii mari când auzea sintagme de genul „o cantitate de *Qn* care intră în neuronul *a* din *Ø,* din exterior".

— Nu înţeleg ce reprezintă simbolurile tale, Sig. Este un limbaj de laborator, nu-i aşa?

— Aşa sper, draga mea Martha. Ca în orice alt laborator, elementul antagonic este necunoscutul care a reprezentat întotdeauna o provocare pentru om. Este destul de simplu să te angrenezi într-un conflict exterior: probele de alergare din cadrul Olimpiadelor greceşti, zăngănitul armelor celor care se înfruntă pe câmpul de luptă. Însă o aventură a minţii poate fi la fel de îndrăzneaţă şi tot atât de periculoasă. Ştiu că este foarte uşor să te prezinţi pe tine însuţi într-o postură romantică, însă o sclipire a adevărului universal în mintea omenească poate fi la fel de emoţionantă ca şi clipa în care Columb a văzut Lumea Nouă de pe puntea corăbiei „Santa Maria".

— De asta m-am convins încă din prima zi când am urcat împreună dealurile din împrejurimile Mödlingului – este şi unul din motivele pentru care m-am îndrăgostit de tine.

— Îţi aminteşti că într-o noapte din săptămâna trecută te-ai trezit pe la ora două şi m-ai găsit tot la masa de lucru? Îi scriam lui Fliess. I-am spus că mintea mea pare să lucreze mai bine decât adversarul meu, necunoscutul, când deodată toate barierele au căzut din faţa înţelegerii mele şi am fost în stare să sesizez natura înnăscută a nevrozelor şi modul în care este condiţionată conştiinţa. Fiecare părticică a maşinăriei s-a aşezat la locul ei, roţile, pârghiile şi articulaţiile s-au îmbinat într-un tot unitar. Era ca şi când aş fi pus la punct un mecanism de sine stătător, incluzând cele trei clase de neuroni, legăturile dintre ei, precum şi starea lor liberă, traiectul nervos, modul cum operează factorii sexuali atunci când sunt reprimaţi şi, ca un corolar, elementele care controlează conştiinţa, aşa-numita *funcţie perceptuală.* Ascultă-mă pe mine, Martha, tot proiectul este atât de logic, încât abia pot să-mi stăpânesc bucuria.

— Sigi, sunt sigură că ţi-ai înscris numele pe o stâncă, râse ea binevoitoare, dar repetă după mine: „Roma nu a fost clădită într-o zi... sau o noapte..."

În ţară se petreceau lucruri mult mai puţin îmbucurătoare pentru dr. Sigmund Freud şi pentru familia sa. Pe măsură ce situaţia se deteriora, creştea în intensitate mişcarea antisemită, sub semnul căreia se desfăşura şi campania electorală a lui Karl Lueger pentru postul de primar al Vienei. Atacurile împotriva evreilor, iniţiate pentru a distrage atenţia celor nemulţumiţi

de la alte chestiuni, atinseseră culmi nebănuite. Unui student de la *Gymnasium* care se dusese la spovedanie i se spusese:

— Spre a-ți ispăşi păcatele, vei fi obligat să te rogi pentru victoria antisemiților.

Clericii vizitau diverse instituții de învățământ şi le țineau predici elevilor şi studenților despre iminența victoriei creştinătății împotriva puterilor întunericului.

Grupuri mari de tineri se adunau la berării, *Stuben,* şi strigau:

— Lueger! Lueger! Jos cu evreii!

Spărgeau halbele de bere şi îi atacau pe toți trecătorii care, din întâmplare, erau bruneți. Punctul culminant fu atins în momentul în care un anume părinte Pfarrer Deckert îşi încheie predica duminicală cu îndemnul adresat enoriaşilor săi de a-i arde pe rug pe evrei în numele credinței în Dumnezeu.

Aceasta era prea mult pentru comunitatea evreiască, ce reprezenta aproximativ opt la sută din populația de un milion şi jumătate de locuitori ai Vienei, ca de altfel şi pentru comunitatea catolică. Aceasta din urmă se adresă cardinalului Dr. Gruscha, care îl expulză pe părintele Deckert. Comitetul evreiesc se prezentă în audiență la împăratul Franz Josef. Din ordinul acestuia se interzise afişarea posterelor antisemite pe chioşcurile speciale, unde vienezii consultau programele operei, ale Burgtheater-ului şi ale Volkstheater-ului. Sigmund participă la o şedință a personalului de la Institutul Kassowitz. Atmosfera era sumbră. Cineva strigă:

— Astăzi este vorba de un simplu preot, dar ce se va întâmpla mâine, dacă cel care o să vrea să aprindă rugurile funerare va deveni cancelar?

Sigmund nu se interesa în mod special de politică, însă de astă dată se hotărî să voteze împotriva lui Lueger şi a partidului acestuia. Spre dezamăgirea lui, Lueger câştigă alegerile. Franz Josef refuză să-l învestească în funcția de primar, declarând că prejudicia bunăstarea imperiului. Oraşul scoase un imens oftat de uşurare.

13

În sfârşit, *Studiile asupra isteriei,* publicate de Deuticke, treziră un ecou favorabil: Sigmund fu invitat să țină trei prelegeri în fața Colegiului Medicilor, *Doktorenkollegium.* Nu echivala cu invitația de a ține o prelegere în fața Societății de Medicină – cel mai important organ medical din Imperiul Austriac –, unde Sigmund mai prezentase câteva comunicări. *Doktorenkollegium,* deşi la un moment dat includea printre membrii săi pe toți medicii de la universitate, îşi pierduse din importanță în ultimii ani. Cu toate acestea, Sigmund acceptă bucuros invitația. Nu era un veleitar. Dacă nu putea fi invitat la A*rztegesellschaft* pentru a-şi expune ideile, se mulțumea să-şi țină disertația în fața unei societăți de rang secundar.

La o săptămână sau două după ce lumea află de prelegerile pe care urma

să le țină, avu altă surpriză. Josef Breuer trecu pe la locuința din Bergasse şi îl felicită pentru această invitație.

— Sig, ai vrea să vorbesc şi eu în seara aceea? Cred că cel mai bun rol al meu ar fi să te prezint pe tine şi în felul acesta să-ți ridic acțiunile.

Sigmund murmură câteva mulțumiri, fără să ştie exact ce cuvinte folosise.

În seara când urma să aibă loc prima prelegere, Josef îl aştepta cu câteva minute înainte de ora şapte în fața uşii centrale a Academiei – *Akademie der Wissenschaften* – de pe Universitätsplatz nr. 2. Câteva clipe mai târziu, preşedintele ceru să se facă linişte. Josef se ridică în picioare în fața publicului modest la număr şi făcu o scurtă trecere în revistă a lucrărilor ştiințifice ale lui Sigmund, începând cu cercetările lui asupra peştilor şi încheind cu *Nevroza anxioasă,* apoi cu cartea pe care o scriseseră împreună şi cu care Josef se mândrea sincer. În încheiere, Josef adăugă:

— Mult timp n-am vrut să cred în teoriile lui Freud, dar acum m-am convins datorită abundenței materialului faptic. Sunt de acord cu el când susține că rădăcinile isteriei trebuie căutate în sfera vieții sexuale a individului. Asta nu înseamnă însă că orice simptom de isterie are neapărat o etiologie sexuală. Dacă teoria lui nu este satisfăcătoare sub toate aspectele, prezentarea ei ca atare reprezintă o mărturie incontestabilă a progresului înregistrat.

Sigmund se ridică în picioare. Vorbi liber, uitându-se din când în când pe însemnările riguros sistematizate. Prelua tonul introducerii făcute de Josef Breuer şi se declară de acord cu remarca lui, potrivit căreia nu toate simptomele isteriei aveau în mod obligatoriu o etiologie sexuală. Recunoscu anumite eşecuri şi simplificări exagerate, mărturisi că făcuse unele erori de raționament care necesitaseră revizuirea radicală a modului său de gândire. Admise că se afla abia la început de drum, că mai urmau decenii întregi de cercetări şi de experimentări. Îşi încheie observațiile preliminare cu afirmația că medicina oficială academică ştiuse de importanța componentei sexuale a bolilor, dar o ignorase, poate din cauza unei anumite rețineri în abordarea problemelor sexuale. În continuare expuse într-un limbaj simplu adevărurile pe care reuşise să le descopere, felul în care evoluaseră şi motivul pentru care le considera valabile. La sfârşitul prelegerii se puseră câteva întrebări. Urmară discuții nu prea animate timp de zece minute, apoi sala se goli. Sigmund îl luă pe Breuer de braț şi ieşi în stradă, încântat de căldura cu care îl primise publicul. Ştia că lucrul acesta se datora în mare măsură prezentării şi sprijinului moral acordat de Josef. Pe de altă parte, mai ştia că îşi organizase bine materialul şi îi condusese pe ascultători pas cu pas, expunându-şi teoria cu multă precizie ştiințifică. Adierea vântului de octombrie îi răcorea fruntea înfierbântată. Se întoarse spre Josef şi îi spuse cu afecțiune:

— Josef, nici nu-ți dai seama cât de mult curaj mi-a insuflat introducerea făcută de tine şi ce importanță va avea pentru munca mea în viitor. Aşa se explică de ce publicul a ascultat atât de respectuos şi m-a învrednicit cu câteva aplauze: pentru că ai confirmat teoria etiologiei sexuale a nevrozelor.

Josef Breuer ridică țeapăn din umeri, dădu capul pe spate îi spuse cu ostilitate:

— Oricum, tot nu cred!

Se întoarse apoi brusc pe călcâie şi o porni spre casă. Mergea în pas vioi, aproape alergând, coti brusc şi în câteva minute dispăru din câmpul vizual al prietenului său.

Sigmund rămase mut de uimire. Cu o oră în urmă, Josef apreciase extrem de laudativ munca depusă de amândoi. Acum, nu numai că renunța la această muncă, dar, prin atitudinea sa, îl respingea chiar şi pe Freud. Expresia întipărită pe chipul lui, tonul vocii, felul în care plecase dădeau de înțeles că Josef Breuer voia să pună capăt relației de prietenie dintre ei, prietenie care durase mai bine de douăzeci de ani.

Sigmund fu scuturat de un fior. Nu putea să se clintească din loc şi să pornească spre casă. Îşi simțea inima zdrobită. Ce-l apucase pe Josef s-o rupă cu el în felul acesta? Ce spusese sau ce făcuse ca să-i provoace o reacție atât de violentă?

Cu mari eforturi, reuşi s-o ia din loc. Străbătu încet străzile, cu picioarele ca de plumb. Şi mintea îl conduse încet spre profesorul Meynert, care îşi repudiase şi el protejatul... până când îi mărturisise: „Să ții minte, Sigmund, adversarul care te combate cu cea mai mare înverşunare, acela este cel mai convins că ai dreptate".

Îşi ținu respirația când îi trecu prin minte un gând. Acum înțelesese!

Josef Breuer îi spusese că în cazul Berthei Pappenheim nu exista nici un element de sexualitate, dar fusese convins de contrariu încă din prima clipă. Însă Bertha Pappenheim fantaza pe tema relațiilor sale sexuale cu dr. Josef Breuer. Îşi imaginase că îi purta copilul în pântece. Chiar în seara când Josef declarase că este suficient de aproape de vindecare ca să se adreseze altui doctor, întrucât el şi Mathilde urmau să plece la Veneția, Bertha Pappenheim simțise durerile acute ale naşterii. Când Josef ajunsese la ea, Bertha exclamase: „Se naşte copilul doctorului Breuer!"

Sigmund ştiuse din propria practică medicală că în cazul Berthei Pappenheim intervenise o importantă componentă sexuală. Încă de mult timp bănuise că femeia se îndrăgostise de doctorul ei, că încă îl mai iubea şi că din acest motiv nu se măritase. Ceea ce vedea însă deosebit de clar acum era faptul pe care mai înainte îl ştiuse doar Mathilde Breuer, şi anume că şi *Herr* Dr. Josef Breuer se îndrăgostise de pacienta lui! Asta o deprimase cumplit pe Mathilde, îi tulburase pacea şi fericirea căsniciei. Luni în şir, Sigmund se dusese la ei acasă şi o găsise pe Mathilde cu ochii roşii, palidă. Mathilde nu ar fi reacționat niciodată aşa numai pentru că o pacientă s-ar fi îndrăgostit de vestitul şi chipeşul ei soț. Se mai întâmplase şi altă dată. Dar în momentul acela Mathilde intuise primejdia. Poate că Josef Breuer nu ştiuse şi poate nu-şi dăduse seama nici acum că dragostea lui chinuitoare era împărtăşită şi de pacientă, ceea ce însemna o amenințare pentru stabilitatea familiei.

Abia acum înțelegea Sigmund de ce Josef Breuer fusese tot timpul atât de evaziv în privința cazului Pappenheim: îl înspăimânta probabil propria implicare emoțională. Fiind un soț blând şi iubitor, nu voia să-şi rănească nevasta şi ar fi fost dispus să facă orice ca să împiedice lucrul acesta. Se pare

că nu avusese puterea să nu se îndrăgostească de inteligenta, frumoasa şi încântătoarea Bertha Pappenheim, dar nici nu se putea împăca cu gândul acesta. Reprimase gândul, îl împinsese undeva departe, într-o cută ascunsă a minții. Aceasta putea fi singura explicație a atitudinii lui schimbătoare față de lucrările despre isterie şi etiologia sexuală a nevrozelor, a ezitării lui de un an şi jumătate înainte de a aşterne cazul pe hârtie... Iar acum, după ce fusese acceptat în public, reacționase atât de brutal!

Sigmund era copleşit de această descoperire; sângele îi năvăli în obraji în ciuda aerului rece al nopții. De aceea încetase Josef să mai trateze pacienți cu nevroze şi, fiindcă nu mai voia să recurgă la hipnoză, îi trimisese pe toți noii pacienți la Sigmund. De aceea se îndepărtase atât de mult în ultimii ani de Sigmund şi abandonase cercetările lor referitoare la bolile mentale şi emoționale. Şi de aceea în seara aceasta îşi respinsese prietenul într-un mod atât de brutal.

Peste câteva zile, în *Wiener medizinische Wochenschrift* va apărea o cronică – Sigmund văzuse şi un reporter la prelegere care luase tot timpul notițe – despre consensul la care ajunseseră Josef Breuer şi Sigmund Freud cu privire la etiologia sexuală a nevrozelor.

Asta va fi ultima picătură! O lovitură de grație pentru Josef Breuer! Ce se întâmplase oare pe parcursul prelegerii şi al discuțiilor care urmaseră? Îşi dăduse seama că se îndrăgostise de pacienta sa şi nu o va uita niciodată, tot aşa după cum nici ea n-o să-l uite pe el? În tot acest timp, fusese oare şi Josef unul din cazurile doctorului Sigmund Freud?

Dacă Josef Breuer nu-l va mai vedea niciodată pe Sigmund, dacă nu vor mai lucra împreună, dacă nu se va mai simți răspunzător pentru nici una din ipotezele lui, va reuşi oare să se împace cu sine însuşi, cu clientela sa medicală, cu lucrările de cercetare, cu iubitoarea Mathilde, cu căminul său solid şi cu reputația sa la fel de solidă?

La una din bisericile din apropiere, un orologiu bătu de zeci de ori. Ecoul reluă sunetul şi-l împrăştie în toată Viena. Lui Sigmund nu-i venea să creadă că se făcuse ora zece. Îşi scoase ceasul ca să se convingă. Îşi strânse paltonul călduros la gât, continuând să tremure de frig, traversă Maximilian Platz prin spatele bisericii Votivkirche şi parcurse apoi în viteză drumul până în Berggasse. Se simțea de parcă ar fi ajuns la capătul lumii. Îşi pierduse cel mai drag prieten. Era ca şi când moartea l-ar fi răpit pe Josef Breuer, aşa cum se întâmplase cu ceilalți bărbați de care se ataşase: Ignaz Schönberg, Ernst Fleischl, Josef Paneth.

Nu mai avea pe nimeni în Viena cu care să poată discuta despre munca lui. Acum rămăsese absolut singur.

(Sfîrşitul vol. I)

Continuarea în volumul *PARIA*